ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯେ

ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣ-ଅଟ୍ଠକଥା

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା

ମହାକାରୁଣିକଂ ନାଥଂ, ଞେଯ୍ୟସାଗରପାରଗୁଂ;

ୱନ୍ଦେ ନିପୁଣଗମ୍ଭୀର-ୱିଚିତ୍ରନଯଦେସନଂ।

ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନା, ଯେନ ନିୟ୍ୟନ୍ତି ଲୋକତୋ;

ୱନ୍ଦେ ତମୁତ୍ତମଂ ଧମ୍ମଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପୂଜିତଂ।

ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ, ଠିତୋ ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ଯୋ;

ୱନ୍ଦେ ଅରିଯସଙ୍ଘଂ ତଂ, ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଅନୁତ୍ତରଂ।

ୱନ୍ଦନାଜନିତଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ଇତି ଯଂ ରତନତ୍ତଯେ;

ହତନ୍ତରାଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ, ହୁତ୍ୱାହଂ ତସ୍ସ ତେଜସା।

ଠିତିଂ ଆକଙ୍ଖମାନେନ, ଚିରଂ ସଦ୍ଧମ୍ମନେତ୍ତିଯା;

ଧମ୍ମରକ୍ଖିତନାମେନ, ଥେରେନ ଅଭିଯାଚିତୋ।

ପଦୁମୁତ୍ତରନାଥସ୍ସ, ପାଦମୂଲେ ପୱତ୍ତିତଂ;

ପସ୍ସତା ଅଭିନୀହାରଂ, ସମ୍ପତ୍ତଂ ଯସ୍ସ ମତ୍ଥକଂ।

ସଂଖିତ୍ତଂ ୱିଭଜନ୍ତାନଂ, ଏସୋ ଅଗ୍ଗୋତି ତାଦିନା;

ଠପିତୋ ଏତଦଗ୍ଗସ୍ମିଂ, ଯୋ ମହାସାୱକୁତ୍ତମୋ।

ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ୱସିପ୍ପତ୍ତୋ, ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦୋ;

ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ଥେରୋ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ପସଂସିତୋ।

ତେନ ଯା ଭାସିତା ନେତ୍ତି, ସତ୍ଥାରା ଅନୁମୋଦିତା;

ସାସନସ୍ସ ସଦାଯତ୍ତା, ନୱଙ୍ଗସ୍ସତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

ତସ୍ସା ଗମ୍ଭୀରଞାଣେହି, ଓଗାହେତବ୍ବଭାୱତୋ;

କିଞ୍ଚାପି ଦୁକ୍କରା କାତୁଂ, ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା ମଯା।

ସହ ସଂୱଣ୍ଣନଂ ଯସ୍ମା, ଧରତେ ସତ୍ଥୁସାସନଂ;

ପୁବ୍ବାଚରିଯସୀହାନଂ, ତିଟ୍ଠତେୱ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ତସ୍ମା ତମୁପନିସ୍ସାଯ, ଓଗାହେତ୍ୱାନ ପଞ୍ଚପି;

ନିକାଯେ ପେଟକେନାପି, ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଯଥାବଲଂ।

ସୁୱିସୁଦ୍ଧମସଂକିଣ୍ଣଂ, ନିପୁଣତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯଂ;

ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ, ସମଯଂ ଅୱିଲୋମଯଂ।

ପମାଦଲେଖଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା, ପାଠଇଂ ସମ୍ମା ନିଯୋଜଯଂ;

ଉପଦେସଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ, କରିସ୍ସାମତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ।

ଇତି ଅତ୍ଥଂ ଅସଙ୍କିଣ୍ଣଂ, ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ମେ;

ୱିଭଜନ୍ତସ୍ସ ସକ୍କଚ୍ଚଂ, ନିସାମଯଥ ସାଧୱୋତି।

ତତ୍ଥ କେନଟ୍ଠେନ ନେତ୍ତି? ସଦ୍ଧମ୍ମନଯନଟ୍ଠେନ ନେତ୍ତି। ଯଥା ହି ତଣ୍ହା ସତ୍ତେ କାମାଦିଭୱଂ ନଯତୀତି ‘‘ଭୱନେତ୍ତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମଯମ୍ପି ୱେନେଯ୍ଯସତ୍ତେ ଅରିଯଧମ୍ମଂ ନଯତୀତି ସଦ୍ଧମ୍ମନଯନଟ୍ଠେନ ‘‘ନେତ୍ତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ନଯନ୍ତି ତାଯାତି ନେତ୍ତି। ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣେନ ହି କରଣଭୂତେନ ଧମ୍ମକଥିକା ୱେନେଯ୍ଯସତ୍ତେ ଦସ୍ସନମଗ୍ଗଂ ନଯନ୍ତି ସମ୍ପାପେନ୍ତୀତି, ନୀଯନ୍ତି ୱା ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ପକରଣେ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ୱେନେଯ୍ଯା ନିବ୍ବାନଂ ସମ୍ପାପିଯନ୍ତୀତି ନେତ୍ତି। ନ ହି ନେତ୍ତିଉପଦେସସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ୱିନା ଅୱିପରୀତସୁତ୍ତତ୍ଥାୱବୋଧୋ ସମ୍ଭୱତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତସ୍ମା ନିବ୍ବାଯିତୁକାମେନା’’ତିଆଦି। ସବ୍ବାପି ହି ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା ନେତ୍ତିଉପଦେସାଯତ୍ତା, ନେତ୍ତି ଚ ସୁତ୍ତପ୍ପଭୱା, ସୁତ୍ତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପ୍ପଭୱନ୍ତି।

ସା ପନାଯଂ ନେତ୍ତି ପକରଣପରିଚ୍ଛେଦତୋ ତିପ୍ପଭେଦା ହାରନଯପଟ୍ଠାନାନଂ ୱସେନ। ପଠମଞ୍ହି ହାରୱିଚାରୋ, ତତୋ ନଯୱିଚାରୋ, ପଚ୍ଛା ପଟ୍ଠାନୱିଚାରୋତି। ପାଠଇୱୱତ୍ଥାନତୋ ପନ ସଙ୍ଗହୱାରୱିଭାଗୱାରୱସେନ ଦୁୱିଧା। ସବ୍ବାପି ହି ନେତ୍ତି ସଙ୍ଗହୱାରୋ ୱିଭାଗୱାରୋତି ୱାରଦ୍ୱଯମେୱ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗହୱାରୋ ଆଦିତୋ ପଞ୍ଚହି ଗାଥାହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ସବ୍ବୋ ହି ପକରଣତ୍ଥୋ ‘‘ଯଂ ଲୋକୋ ପୂଜଯତେ’’ତିଆଦୀହି ପଞ୍ଚହି ଗାଥାହି ଅପରିଗ୍ଗହିତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ପଟ୍ଠାନଂ ଅସଙ୍ଗହିତନ୍ତି? ନଯିଦମେୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ମୂଲପଦଗ୍ଗହଣେନ ପଟ୍ଠାନସ୍ସ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି – ‘‘ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା କୁହିଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବା ସାସନପଟ୍ଠାନେ’’ତି। ମୂଲପଦପଟ୍ଠାନାନି ହି ଅତ୍ଥନଯସଙ୍ଖାରତ୍ତିକା ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଙ୍ଗହିତାନି।

ୱିଭାଗୱାରୋ ପନ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସପଟିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ତିୱିଧୋ। ତେସୁ ‘‘ତତ୍ଥ କତମେ ସୋଠଅସ ହାରା’’ତି ଆରଭିତ୍ୱା ଯାୱ ‘‘ଭୱନ୍ତି ଅଟ୍ଠାରସ ପଦାନୀ’’ତି ଅଯଂ ଉଦ୍ଦେସୱାରୋ। ‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା’’ତି ଆରଭିତ୍ୱା ଯାୱ ‘‘ତେତ୍ତିଂସା ଏତ୍ତିକା ନେତ୍ତୀ’’ତି ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରୋ। ପଟିନିଦ୍ଦେସୱାରୋ ପନ ହାରୱିଭଙ୍ଗୱାରୋ ହାରସମ୍ପାତୱାରୋ ନଯସମୁଟ୍ଠାନୱାରୋ ସାସନପଟ୍ଠାନୱାରୋତି ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ତେସୁ ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଦେସନାହାରୋ’’ତି ଆରଭିତ୍ୱା ଯାୱ ‘‘ଅଯଂ ପହାନେନ ସମାରୋପନା’’ତି ଅଯଂ ହାରୱିଭଙ୍ଗୱାରୋ। ତତ୍ଥ ‘‘କତମୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ଆରଭିତ୍ୱା ଯାୱ ‘‘ଅନୁପାଦିସେସା ଚ ନିବ୍ବାନଧାତୂ’’ତି ଅଯଂ ହାରସମ୍ପାତୱାରୋ। ଏତ୍ଥାହ – ହାରୱିଭଙ୍ଗହାରସମ୍ପାତୱାରାନଂ କିଂ ନାନାକରଣନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଯତ୍ଥ ଅନେକେହିପି ଉଦାହରଣସୁତ୍ତେହି ଏକୋ ହାରୋ ନିଦ୍ଦିସୀଯତି, ଅଯଂ ହାରୱିଭଙ୍ଗୱାରୋ। ଯତ୍ଥ ପନ ଏକସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଅନେକେ ହାରା ସମ୍ପତନ୍ତି, ଅଯଂ ହାରସମ୍ପାତୱାରୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପେଟକେ –

‘‘ଯତ୍ଥ ଚ ସବ୍ବେ ହାରା, ସମ୍ପତମାନା ନଯନ୍ତି ସୁତ୍ତତ୍ଥଂ;

ବ୍ୟଞ୍ଜନଵିଧିପୁଥୁତ୍ତା, ସା ଭୂମୀ ହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି।

ନଯସମୁଟ୍ଠାନସାସନପଟ୍ଠାନଵାରଵିଭାଗୋ ପାକଟୋ ଏଵ। ସାସନପଟ୍ଠାନଵାରୋ ପନ ସଙ୍ଗହଵାରେ ଵିଯ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସଵାରେସୁପି ନ ସରୂପତୋ ଉଦ୍ଧଟୋତି। ଏତ୍ଥାହ – ‘‘ଇଦଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ ମହାସାଵକଭାସିତଂ, ଭଗଵତା ଅନୁମୋଦିତ’’ନ୍ତି ଚ କଥମେତଂ ଵିଞ୍ଞାଯତୀତି? ପାଳିତୋ ଏଵ। ନ ହି ପାଳିତୋ ଅଞ୍ଞଂ ପମାଣତରଂ ଅତ୍ଥି। ଯା ହି ଚତୂହି ମହାପଦେସେହି ଅଵିରୁଦ୍ଧା ପାଳି, ସା ପମାଣଂ। ତଥା ହି ଅଗରହିତାଯ ଆଚରିଯପରମ୍ପରାଯ ପେଟକୋପଦେସୋ ଵିଯ ଇଦଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ ଆଭତଂ। ଯଦି ଏଵଂ କସ୍ମାସ୍ସ ନିଦାନଂ ନ ଵୁତ୍ତଂ। ସାଵକଭାସିତାନମ୍ପି ହି ସୁଭସୁତ୍ତ- (ଦୀ। ନି। ୧।୪୪୪ ଆଦଯୋ) ଅନଙ୍ଗଣସୁତ୍ତ- (ମ। ନି। ୧।୫୭ ଆଦଯୋ) କଚ୍ଚାଯନସଂଯୁତ୍ତାଦୀନଂ ନିଦାନଂ ଭାସିତନ୍ତି? ନଯିଦଂ ଏକନ୍ତିକଂ। ସାଵକଭାସିତାନଂ ବୁଦ୍ଧଭାସିତାନମ୍ପି ହି ଏକଚ୍ଚାନଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗନିଦ୍ଦେସାଦୀନଂ ଧମ୍ମପଦବୁଦ୍ଧଵଂସାଦୀନଞ୍ଚ ନିଦାନଂ ନ ଭାସିତଂ, ନ ଚ ତାଵତା ତାନି ଅପ୍ପମାଣଂ, ଏଵମିଧାପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ନିଦାନଞ୍ଚ ନାମ ସୁତ୍ତଵିନଯାନଂ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକୌପାଲିତ୍ଥେରାଦୀହି ମହାସାଵକେହେଵ ଭାସିତଂ, ଇଦଞ୍ଚ ମହାସାଵକଭାସିତଂ, ଥେରଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ଵା ଅନଞ୍ଞଵିସଯତ୍ତା ଇମିସ୍ସା ଵିଚାରଣାଯାତି କିମେତେନ ନିଦାନଗଵେସନେନ, ଅତ୍ଥୋଯେଵେତ୍ଥ ଗଵେସିତବ୍ବୋ, ଯୋ ପାଳିଯା ଅଵିରୁଦ୍ଧୋତି। ଅଥ ଵା ପାଳିଯା ଅତ୍ଥସଂଵଣ୍ଣନାଭାଵତୋ ନ ଇମସ୍ସ ପକରଣସ୍ସ ଵିସୁଂ ନିଦାନଵଚନକିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି, ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗନିଦ୍ଦେସାଦୀନଂ ଵିଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ଏତସ୍ମିଂ ପକରଣେ ନାନପ୍ପକାରକୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂ ଅଯଂ ଵିଭାଗୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ – ସବ୍ବମେଵ ଚେତଂ ପକରଣଂ ସାସନପରିଯେଟ୍ଠିଭାଵତୋ ଏକଵିଧଂ, ତଥା ଅରିଯମଗ୍ଗସମ୍ପାଦନତୋ ଵିମୁତ୍ତିରସତୋ ଚ। ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥଵିଚାରଭାଵତୋ ଦୁଵିଧଂ, ତଥା ସଙ୍ଗହଵିଭାଗଭାଵତୋ ଧମ୍ମଵିନଯତ୍ଥସଂଵଣ୍ଣନତୋ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରତ୍ଥସଙ୍ଗହଣତୋ ରୂପାରୂପଧମ୍ମପରିଗ୍ଗାହକତୋ ଲକ୍ଖଣଲକ୍ଖିଯଭାଵତୋ ପଵତ୍ତିନିଵତ୍ତିଵଚନତୋ ସଭାଗଵିସଭାଗନିଦ୍ଦେସତୋ ସାଧାରଣାସାଧାରଣଧମ୍ମଵିଭାଗତୋ ଚ।

ତିଵିଧଂ ପୁଗ୍ଗଲତ୍ତଯନିଦ୍ଦେସତୋ ତିଵିଧକଲ୍ୟାଣଵିଭାଗତୋ ପରିଞ୍ଞତ୍ତଯକଥନତୋ ପହାନତ୍ତଯୂପଦେସତୋ ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହଣତୋ ତିଵିଧସଂକିଲେସଵିସୋଧନତୋ ମୂଲଗୀତିଅନୁଗୀତିସଙ୍ଗୀତିଭେଦତୋ ପିଟକତ୍ତଯତ୍ଥସଂଵଣ୍ଣନତୋ ହାରନଯପଟ୍ଠାନପ୍ପଭେଦତୋ ଚ।

ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଚତୁପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦାଵିସଯତୋ ଚତୁନଯଦେସନତୋ ଧମ୍ମତ୍ଥଦେସନାପଟିଵେଧଗମ୍ଭୀରଭାଵତୋ ଚ। ପଞ୍ଚଵିଧଂ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟାଦିଧମ୍ମଵିଭାଗତୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସତୋ ପଞ୍ଚଗତିପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପଞ୍ଚନିକାଯତ୍ଥଵିଵରଣତୋ ଚ। ଛବ୍ବିଧଂ ଛଆରମ୍ମଣଵିଭାଗତୋ ଛଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନଵିଭାଗତୋ ଚ। ସତ୍ତଵିଧଂ ସତ୍ତଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିପରିଚ୍ଛେଦତୋ। ନଵଵିଧଂ ସୁତ୍ତାଦିନଵଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସତୋ। ଚୁଦ୍ଦସଵିଧଂ ସୁତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଵିଭାଗତୋ। ସୋଳସଵିଧଂ ଅଟ୍ଠଵୀସତିଵିଧଞ୍ଚ ସାସନପଟ୍ଠାନପ୍ପଭେଦତୋ। ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସଵିଧଂ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧଵିଚାରଭାଵତୋତିଆଦିନା ନଯେନ ପକରଣଵିଭାଗୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ସାସନପରିଯେଟ୍ଠିଭାଵତୋତି ସକଲଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହସ୍ସ ନଵଙ୍ଗସ୍ସ ସତ୍ଥୁସାସନସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂଵଣ୍ଣନାଭାଵତୋ। ଅରିଯମଗ୍ଗସମ୍ପାଦନତୋତି ଦସ୍ସନଭୂମିଭାଵନାଭୂମିସମ୍ପାଦନତୋ। ଵିମୁତ୍ତିରସତୋତି ସାସନସ୍ସ ଅମତପରିଯୋସାନତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥଵିଚାରଭାଵତୋତି ହାରବ୍ୟଞ୍ଜନପଦକମ୍ମନଯାନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଵିଚାରତ୍ତା ଅତ୍ଥପଦଅତ୍ଥନଯାନଂ ଅତ୍ଥଵିଚାରତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଗହଵିଭାଗଭାଵୋ ପରତୋ ଆଵି ଭଵିସ୍ସତି। ଧମ୍ମଵିନଯତ୍ଥସଂଵଣ୍ଣନତୋତି ସକଲସ୍ସାପି ପରିଯତ୍ତିସାସନସ୍ସ ଧମ୍ମଵିନଯଭାଵତୋ ଵୁତ୍ତଂ। ଲକ୍ଖଣଲକ୍ଖିଯଭାଵତୋତି ନେତ୍ତିଵଚନସ୍ସ ଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଉଦାହରଣସୁତ୍ତାନଞ୍ଚ ଲକ୍ଖିଯତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ। ସଭାଗଵିସଭାଗନିଦ୍ଦେସତୋତି ସମାନଜାତିଯା ଧମ୍ମା ସଭାଗା, ପଟିପକ୍ଖା ଵିସଭାଗା, ତଂଵିଚାରଭାଵତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସାଧାରଣାସାଧାରଣଧମ୍ମଵିଭାଗତୋତି ପହାନେକଟ୍ଠସହଜେକଟ୍ଠତାଦିସାମଞ୍ଞେନ ଯେ ଧମ୍ମା ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ନାମଵତ୍ଥାଦିନା ସାଧାରଣା ତବ୍ବିଧୁରତାଯ ଅସାଧାରଣା ଚ, ତଂଵିଭାଗତୋ ଦୁଵିଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ପୁଗ୍ଗଲତ୍ତଯନିଦ୍ଦେସତୋତି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦି ପୁଗ୍ଗଲତ୍ତଯନିଦ୍ଦେସତୋ। ତିଵିଧକଲ୍ୟାଣଵିଭାଗତୋତି ଆଦିକଲ୍ୟାଣାଦିଵିଭାଗତୋ। ମୂଲଗୀତିଅନୁଗୀତିସଙ୍ଗୀତିଭେଦତୋତି ପଠମଂ ଵଚନଂ ମୂଲଗୀତି, ଵୁତ୍ତସ୍ସେଵ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସଙ୍ଗହଗାଥା ଅନୁଗୀତି, ତଂତଂସୁତ୍ତତ୍ଥଯୋଜନଵସେନ ଵିପ୍ପକିଣ୍ଣସ୍ସ ପକରଣସ୍ସ ସଙ୍ଗାଯନଂ ସଙ୍ଗୀତି, ସା ଥେରସ୍ସ ପରତୋ ପଵତ୍ତିତାତି ଵେଦିତବ୍ବା, ଏତାସଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଭେଦତୋ ତିଵିଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସତୋତି ରୂପାଦିପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସୀଲାଦିପଞ୍ଚଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସତୋ ପଞ୍ଚଵିଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଵିଭାଗତୋତି ଲୋଭଦୋସମୋହାନଂ

ଅଲୋଭାଦୋସାମୋହାନଂ କାଯୱଚୀମନୋକମ୍ମାନଂ ସଦ୍ଧାଦିପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଚୁଦ୍ଦସୱିଧସ୍ସ ସୁୱାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ୱିଭାଗୱଚନତୋ ଚୁଦ୍ଦସୱିଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟନ୍ତି ନ ପପଞ୍ଚିତଂ।

୧। ସଙ୍ଗହୱାରୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂ ଅନେକଭେଦୱିଭତ୍ତେ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣେ ଯଦିଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଙ୍ଗହୱିଭାଗୱାରୱସେନ ଦୁୱିଧ’’ନ୍ତି, ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗହୱାରୋ ଆଦି। ତସ୍ସାପି ‘‘ଯଂ ଲୋକୋ ପୂଜୟତେ’’ତି ଅୟଂ ଗାଥା ଆଦି। ତତ୍ଥ ଯନ୍ତି ଅନିୟମତୋ ଉପୟୋଗନିଦ୍ଦେସୋ, ତସ୍ସ ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ଇମିନା ନିୟମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଲୋକୋତି କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ। ପୂଜୟତେତି କିରିୟାନିଦ୍ଦେସୋ। ସଲୋକପାଲୋତି କତ୍ତୁୱିସେସନଂ। ସଦାତି କାଲନିଦ୍ଦେସୋ। ନମସ୍ସତି ଚାତି ଉପଚୟେନ କିରିୟାନିଦ୍ଦେସୋ । ତସ୍ସାତି ସାମିନିଦ୍ଦେସୋ। ଏତନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତନିଦ୍ଦେସୋ। ସାସନୱରନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତନିଦ୍ଦେସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିଦସ୍ସନଂ। ୱିଦୂହୀତି କରଣୱଚନେନ କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ। ଞେୟ୍ୟନ୍ତି କମ୍ମୱାଚକକିରିୟାନିଦ୍ଦେସୋ। ନରୱରସ୍ସାତି ‘‘ତସ୍ସା’’ତି ନିୟମେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତସ୍ସ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସନଂ।

ତତ୍ଥ ଲୋକିୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାନି ତବ୍ବିପାକୋ ଚାତି ଲୋକୋ, ପଜା, ସତ୍ତନିକାୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକ-ସଦ୍ଦୋ ହି ଜାତିସଦ୍ଦତାୟ ସାମଞ୍ଞୱସେନ ନିରୱସେସତୋ ସତ୍ତେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। କିଞ୍ଚାପି ହି ଲୋକସଦ୍ଦୋ ସଙ୍ଖାରଭାଜନେସୁପି ଦିଟ୍ଠପ୍ପୟୋଗୋ, ପୂଜନକିରିୟାୟୋଗ୍ଗଭୂତତାୱସେନ ପନ ସତ୍ତଲୋକୱଚନୋ ଏୱ ଇଧ ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୂଜୟତେତି ମାନୟତି, ଅପଚାୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଲୋକଂ ପାଲେନ୍ତୀତି ଲୋକପାଲା, ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ। ଲୋକିୟା ପନ ଇନ୍ଦୟମୱରୁଣକୁୱେରା ଲୋକପାଲାତି ୱଦନ୍ତି। ସହ ଲୋକପାଲେହୀତି ସଲୋକପାଲୋ, ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ଇମିନା ତୁଲ୍ୟାଧିକରଣଂ। ଅଥ ୱା ଇସ୍ସରିୟାଧିପଚ୍ଚେନ ତଂତଂସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ପାଲନତୋ ରକ୍ଖଣତୋ ଖତ୍ତିୟଚତୁମହାରାଜସକ୍କସୁୟାମସନ୍ତୁସିତସୁନିମ୍ମିତପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିମହାବ୍ରହ୍ମାଦୟୋ ଲୋକପାଲା। ତେହି ସହ ତଂତଂସତ୍ତନିକାୟୋ ସଲୋକପାଲୋ ଲୋକୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ‘‘ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁକ୍କା ଧମ୍ମା ଲୋକଂ ପାଲେନ୍ତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୨।୯; ଇତିୱୁ। ୪୨) ୱଚନତୋ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଧମ୍ମା ଲୋକପାଲା। ତେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଲୋକୋ ସଲୋକପାଲୋ। ହିରୋତ୍ତପ୍ପସମ୍ପନ୍ନା ହି ପାପଗରହିନୋ ସପ୍ପୁରିସା ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୱନ୍ତତାୟ ଭଗୱତି ପୂଜାନମକ୍କାରପରା ହୋନ୍ତୀତି।

ସଦାତି ସବ୍ବକାଲଂ ରତ୍ତିଞ୍ଚେୱ ଦିୱା ଚ, ସଦାତି ୱା ଭଗୱତୋ ଧରମାନକାଲେ ତତୋ ପରଞ୍ଚ। ଅଥ ୱା ସଦାତି ଅଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଯାୱ ସାସନନ୍ତରଧାନା, ତତୋ ପରମ୍ପି ୱା। ମହାଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାୟ ହି ମହାବୋଧିସତ୍ତା ବୋଧିୟା ନିୟତତାୟ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁରଭୂତା ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ପୂଜନୀୟା ଚେୱ ୱନ୍ଦନୀୟା ଚ ହୋନ୍ତି। ଯଥାହ ଭଗୱା ସୁମେଧଭୂତୋ –

‘‘ଦୀପଙ୍କରୋ ଲୋକୱିଦୂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ମମ କମ୍ମଂ ପକିତ୍ତେତ୍ୱା, ଦକ୍ଖିଣଂ ପାଦମୁଦ୍ଧରି।

‘‘ଯେ ତତ୍ଥାସୁଂ ଜିନପୁତ୍ତା, ପଦକ୍ଖିଣମକଂସୁ ମଂ;

ଦେୱା ମନୁସ୍ସା ଅସୁରା ଚ, ଅଭିୱାଦେତ୍ୱାନ ପକ୍କମୁ’’ନ୍ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୨।୭୫-୭୬);

ନମସ୍ସତି ଚାତି କେଚି କେସଞ୍ଚି ପୂଜାସକ୍କାରାଦୀନି କରୋନ୍ତାପି ତେସଂ ଅପାକଟଗୁଣତାୟ ନମକ୍କାରଂ ନ କରୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଭଗୱତୋ, ଯଥାଭୂତଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତକିତ୍ତିସଦ୍ଦତାୟ ପନ ଭଗୱନ୍ତଂ ସଦେୱକୋ ଲୋକୋ ପୂଜୟତି ଚେୱ ନମସ୍ସତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସଦା ନରମନୁସ୍ସୋ’’ତି କେଚି ପଠନ୍ତି, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ତସ୍ସାତି ଯଂ ସଦେୱକୋ ଲୋକୋ ପୂଜୟତି ଚେୱ ନମସ୍ସତି ଚ, ତସ୍ସ। ଏତନ୍ତି ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧିୟଂ ୱିପରିୱତ୍ତମାନଂ ସାମଞ୍ଞେନ ଦସ୍ସେତି। ସାସନୱରନ୍ତି ତଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକପରମତ୍ଥେହି ଯଥାରହଂ ସତ୍ତେ ସାସତି ୱିନେତି ଏତେନାତି ସାସନଂ, ତଦେୱ ଏକନ୍ତନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଗୁଣତାୟ ଚ ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ତଂତଂଅଭିପତ୍ଥିତସମିଦ୍ଧିହେତୁତାୟ ପଣ୍ଡିତେହି ୱରିତବ୍ବତୋ ୱା ୱରଂ, ସାସନମେୱ ୱରନ୍ତି ସାସନୱରଂ। ୱିଦୂହୀତି ଯଥାସଭାୱତୋ କମ୍ମକମ୍ମଫଲାନି କୁସଲାଦିଭେଦେ ଚ ଧମ୍ମେ ୱିଦନ୍ତୀତି ୱିଦୂ, ପଣ୍ଡିତମନୁସ୍ସା, ତେହି। ଞାତବ୍ବଂ, ଞାଣମରହତୀତି ୱା ଞେୟ୍ୟଂ। ନରୱରସ୍ସାତି ପୁରିସୱରସ୍ସ, ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣମହାକରୁଣାସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦିଗୁଣୱିସେସୟୋଗେନ ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ପୂଜନୀୟୋ

ନମସ୍ସନୀୟୋ ଚ ଭଗଵା ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ସ ଲୋକେ ଉତ୍ତମପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଏତଂ ଇଦାନି ଅମ୍ହେହି ଵିଭଜିତବ୍ବହାରନୟପଟ୍ଠାନଵିଚାରଣଵିସୟଭୂତଂ ସାସନଂ ଆଦିକଲ୍ୟାଣତାଦିଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିୟା ଵରଂ ଅଗ୍ଗଂ ଉତ୍ତମଂ ନିପୁଣଞ୍ଞାଣଗୋଚରତାୟ ପଣ୍ଡିତଵେଦନୀୟମେଵାତି। ଭଗଵତୋ ହି ଵଚନଂ ଏକଗାଥାମତ୍ତମ୍ପି ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଖନ୍ଧାୟତନଧାତିନ୍ଦ୍ରିୟସତିପଟ୍ଠାନାଦିସଭାଵଧମ୍ମନିଦ୍ଧାରଣକ୍ଖମତାୟ ସୋଳସହାରପଞ୍ଚନୟସୋଳସଅଟ୍ଠଵୀସତିଵିଧପଟ୍ଠାନଵିଚାରଯୋଗ୍ଗଭାଵେନ ଚ ପରମଗମ୍ଭୀରଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅଗାଧପାରଂ ସଣ୍ହସୁଖୁମଞ୍ଞାଣଵିସୟମେଵାତି। ତେନେଵାହ – ''ପଣ୍ଡିତଵେଦନୀୟୋ ଧମ୍ମୋ, ନାୟଂ ଧମ୍ମୋ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞସ୍ସା''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୮; ଅ। ନି। ୮।୩୦)। ଅଥ ଵା ଭଗଵତୋ ସାସନଂ ପରିଞ୍ଞାକ୍କମେନ ଲକ୍ଖଣାଵବୋଧପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ସୁଞ୍ଞତମୁଖାଦୀହି ଓଗାହିତବ୍ବତ୍ତା ଅଵିଞ୍ଞୂନଂ ସୁପିନନ୍ତେନପି ନ ଵିସୟୋ ହୋତୀତି ଆହ – ''ଵିଦୂହି ଞେୟ୍ୟ''ନ୍ତି। ତଥା ଚ ଵୁତ୍ତଂ – ''ଏତୁ ଵିଞ୍ଞୂ ପୁରିସୋ''ତିଆଦି।

ଅପରେ ପନ ''ତଂ ତସ୍ସ ସାସନଵର''ନ୍ତି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ମତେନ ଯଂ-ସଦ୍ଦୋ ସାସନ-ସଦ୍ଦେନ ସମାନାଧିକରଣୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି ଯଂ ସାସନଵରଂ ସଲୋକପାଲୋ ଲୋକୋ ପୂଜୟତି ନମସ୍ସତି ଚ, ତଂ ସାସନଵରଂ ଵିଦୂହି ଞାତବ୍ବନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ନୟେ ଲୋକପାଲ-ସଦ୍ଦେନ ଭଗଵାପି ଵୁଚ୍ଚତି। ଭଗଵା ହି ଲୋକଗ୍ଗତାୟକତ୍ତା ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ଲୋକପାଲୋ, ତସ୍ମା ''ତସ୍ସା''ତି ଲୋକପାଲସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସଲୋକପାଲୋତି ଚେତ୍ଥ ଲୋକପାଲ-ସଦ୍ଦୋ ଗୁଣୀଭୂତୋପି ସତ୍ଥୁଵିସୟତ୍ତା ସାସନ-ସଦ୍ଦାପେକ୍ଖତାୟ ସାମିଭାଵେନ ସମ୍ବନ୍ଧୀଵିସେସଭୂତୋ ପଧାନଭୂତୋ ଵିୟ ପଟିନିଦ୍ଦେସଂ ଅରହତୀତି।

କଥଂ ପନ ସୟଂ ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ ଭଗଵା ଧମ୍ମଂ ପୂଜୟତୀତି? ନାୟଂ ଵିରୋଧୋ। ଧମ୍ମଗରୁନୋ ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗଵନ୍ତୋ, ତେ ସବ୍ବକାଲଂ ଧମ୍ମଂ ଅପଚାୟମାନାଵ ଵିହରନ୍ତୀତି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଯଂନୂନାହଂ ଯ୍ଵାୟଂ ଧମ୍ମୋ ମୟା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତମେଵ ଧମ୍ମଂ ସକ୍କତ୍ଵା ଗରୁଂ କତ୍ଵା ଉପନିସ୍ସାୟ ଵିହରେୟ୍ୟ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୩; ଅ। ନି। ୪।୨୧)।

ଅପି ଚ ଭଗଵତୋ ଧମ୍ମପୂଜନା ସତ୍ତସତ୍ତାହପ୍ପଟିପତ୍ତିଆଦୀହି ଦୀପେତବ୍ବା। ଧମ୍ମସ୍ସାମୀତି ଚ ଧମ୍ମେନ ସଦେଵକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ଧମ୍ମସ୍ସ ସାମୀତି। ଏଵମ୍ପି ନମସ୍ସତୀତି ଵଚନଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ନ ହି ଭଗଵା କଞ୍ଚି ନମସ୍ସତୀତି, ଏସୋପି ନିଦ୍ଦୋସୋ। ନ ହି ନମସ୍ସତୀତି ପଦସ୍ସ ନମକ୍କାରଂ କରୋତୀତି ଅୟମେଵ ଅତ୍ଥୋ, ଅଥ ଖୋ ଗରୁକରଣେନ ତନ୍ନିନ୍ନୋ ତପ୍ପୋଣୋ ତପ୍ପବ୍ଭାରୋତି ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି। ଭଗଵା ଚ ଧମ୍ମଗରୁତାୟ ସବ୍ବକାଲଂ ଧମ୍ମନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାଵେନ ଵିହରତୀତି। ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ''ଯେନ ସୁଦଂ ସ୍ଵାହଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ଵିହରାମୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୩୮୭) ଏଵମାଦୀହି ସୁତ୍ତପଦେହି ଦୀପେତବ୍ବୋ। ''ଵିଦୂହି ନେୟ୍ୟ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ପଣ୍ଡିତେହି ସପରସନ୍ତାନେସୁ ନେତବ୍ବଂ ପାପେତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତସନ୍ତାନେ ପାପନଂ ବୁଜ୍ଝନଂ, ପରସନ୍ତାନେ ବୋଧନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏଵଂ ଭଗଵତୋ ସଦେଵକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ପୂଜନୀୟଵନ୍ଦନୀୟଭାଵୋ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲଭାଵୋ ଚ ଵୁଚ୍ଚମାନୋ ଗୁଣଵିସିଟ୍ଠତଂ ଦୀପେତି, ସା ଚ ଗୁଣଵିସିଟ୍ଠତା ମହାବୋଧିୟା ଵେଦିତବ୍ବା। ଆସଵକ୍ଖୟଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ହି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଆସଵକ୍ଖୟଞାଣଂ ''ମହାବୋଧୀ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ସା ଅଵିପରୀତଧମ୍ମଦେସନତୋ ତଥାଗତେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତାତି ଵିଞ୍ଞାୟତି । ନ ହି ସଵାସନନିରଵସେସକିଲେସପ୍ପହାନଂ ଅନାଵରଣଞାଣଞ୍ଚ ଵିନା ତାଦିସୀ ଧମ୍ମଦେସନା ସମ୍ଭଵତି। ଇଚ୍ଚସ୍ସ ଚତୁଵେସାରଜ୍ଜଯୋଗୋ। ତେନ ଦସବଲଛଅସାଧାରଣଞାଣଅଟ୍ଠାରସାଵେଣିକବୁଦ୍ଧଧମ୍ମାଦିସକଲସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣପାରିପୂରୀ ପକାସିତା ହୋତି। ଏତାଦିସୀ ଚ ଗୁଣଵିଭୂତି ମହାକରୁଣାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଅଭିନୀହାରସମ୍ପତ୍ତିଂ ପୁରସ୍ସରଂ କତ୍ଵା ସମ୍ପାଦିତଂ ସମତିଂସପାରମିସଙ୍ଖାତଂ ପୁଞ୍ଞଞ୍ଞାଣସମ୍ଭାରମନ୍ତରେନ ନ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ହେତୁସମ୍ପଦାପି ଅତ୍ଥତୋ ଵିଭାଵିତା ହୋତୀତି ଏଵଂ ଭଗଵତୋ ତୀସୁପି ଅଵତ୍ଥାସୁ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଏକନ୍ତହିତପ୍ପଟିଲାଭହେତୁଭୂତା ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣା ନିରଵସେସା ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଇମାୟ ଗାଥାୟ ପକାସିତାତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଦୁତିୟନୟେ ପନ ଯସ୍ମା ସିକ୍ଖତ୍ତୟସଙ୍ଗହଂ ସଫଲଂ ଅରିୟମଗ୍ଗସାସନଂ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭୂତଞ୍ଚ ଅମତଧାତୁଂ ତଦଧିଗମୂପାୟଞ୍ଚ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପତ୍ତିସାସନଂ ତଦତ୍ଥପରିଦୀପନଞ୍ଚ ପରିୟତ୍ତିସାସନଂ ଯଥାରହଂ ସଚ୍ଛାଭିସମୟଵସେନ ଅଭିସମେନ୍ତୋ ସ୍ଵାକ୍ଖାତତାଦିଗୁଣଵିସେସଯୁତ୍ତତଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସଵନଧାରଣପରିପୁଚ୍ଛାଦୀହି ପରିଚୟଂ କରୋନ୍ତୋ ଚ ସଦେଵକୋ ଲୋକୋ ପୂଜୟତି ନାମ। ଲୋକନାଥୋ ଚ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିପ୍ପତ୍ତିୟା ଵେନେୟ୍ୟାନଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମଦେସନେନ ''ଅରିୟଂ ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସମ୍ମାସମାଧିଂ ଦେସେସ୍ସାମି'' (ମ। ନି। ୩।୧୩୬; ସଂ। ନି। ୫।୨୮; ପେଟକୋ। ୨୪), ''ମଗ୍ଗାନଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ସେଟ୍ଠୋ'' (ଧ। ପ। ୨୭୩; କଥା। ୮୭୨; ନେତ୍ତି। ୧୨୫; ପେଟକୋ। ୩୦), ''ଯାଵତା, ଭିକ୍ଖଵେ, ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ଵା ଅସଙ୍ଖତା ଵା, ଵିରାଗୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାୟତି'' (ଇତିଵୁ। ୯୦; ଅ। ନି। ୪।୩୪), ''ଖୟଂ ଵିରାଗଂ ଅମତଂ ପଣୀତଂ''

(ଖୁ। ପା। ୬।୪; ସୁ। ନି। ୨୨୭), ''ଏକାଯନୋ ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମଗ୍ଗୋ ସତ୍ତାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା'' (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ୧।୧୦୬; ସଂ। ନି। ୫।୩୬୭), ''ଧମ୍ମଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମି ଆଦିକଲ୍ୟାଣ''ନ୍ତିଆଦୀହି (ମ। ନି। ୩।୪୨୦; ନେତ୍ତି। ୫) ୱଚନେହି ଥୋମନେନ ଚ ପୂଜଯତି ନାମ। ତସ୍ମା ସାସନୱରସ୍ସ ପୂଜନୀଯଭାୱୋ ଇଧ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଅନୱସେସତୋ ଧମ୍ମଗୁଣେ ଦୀପେତୀତି ଯେ ଅରିଯଭାୱାଦଯୋ ନିଯ୍ଯାନାଦଯୋ ଖଯୱିରାଗାଦଯୋ ମଦନିମ୍ମଦନାଦଯୋ ଅସଙ୍ଖତାଦଯୋ ସ୍ୱାକ୍ଖାତତାଦଯୋ ଆଦିକଲ୍ୟାଣତାଦଯୋ ଚ ଅନେକେହି ସୁତ୍ତପଦେହି ପୱେଦିତା ଅନେକେ ଧମ୍ମଗୁଣା, ତେ ନିରୱସେସତୋ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ପକାସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯସ୍ମା ପନ ଅରିଯସଙ୍ଘପଟିୱେଧେନ ସମୁଗ୍ଘାଟିତସମ୍ମୋହାଯେୱ ପରମତ୍ଥତୋ ପଣ୍ଡିତା ବାଲ୍ୟାଦିସମତିକ୍କମନତୋ, ତସ୍ମା ଭାୱିତଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗା ସଚ୍ଛିକତସାମଞ୍ଞଫଲା ଚ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା ୱିସେସତୋ ୱିଦୂତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତସାସନୱରଂ ଅୱିପରୀତତୋ ଞାତୁଂ ନେତୁଞ୍ଚ ସପରସନ୍ତାନେ ସକ୍କୁଣନ୍ତୀତି ଅଟ୍ଠଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସମୂହସ୍ସ ପରମତ୍ଥସଙ୍ଘସ୍ସାପି ଇଧ ଗହିତତ୍ତା ଯେ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଦଯୋ ଅନେକେହି ସୁତ୍ତପଦେହି ସଂୱଣ୍ଣିତା ଅରିଯସଙ୍ଘଗୁଣା, ତେପି ନିରୱସେସତୋ ଇଧ ପକାସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏୱଂ ପଠମଗାଥାଯ ସାତିସଯଂ ରତନତ୍ତଯଗୁଣପରିଦୀପନଂ କତ୍ୱା ଇଦାନି –

''ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ, କୁସଲସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦା;

ସଚିତ୍ତପରିଯୋଦପନଂ, ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନ ସାସନ''ନ୍ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୯୦; ଧ। ପ। ୧୮୩; ନେତ୍ତି। ୩୦, ୫୦, ୧୧୬, ୧୨୪) –

ୱଚନତୋ ସଙ୍ଖେପତୋ ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହଂ ସାସନଂ, ତଂ ପନ ସିକ୍ଖତ୍ତଯଂ ଞାଣୱିସେସୱିସଯଭାୱଭେଦତୋ ଅୱତ୍ଥାଭେଦତୋ ଚ ତିୱିଧଂ ହୋତି। କଥଂ? ସୁତମଯଞାଣଗୋଚରୋ ଚ ଯୋ ''ପରିଯତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଚିନ୍ତାମଯଞାଣଗୋଚରୋ ଚ ଯୋ ଆକାରପରିୱିତକ୍କଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତୀହି ଗହେତବ୍ବାକାରୋ ୱିମୁତ୍ତାଯତନୱିସେସୋ ''ପଟିପତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିପସ୍ସନାଞାଣାଦିସହଗତୋ ଭାୱନାମଯଞାଣଗୋଚରୋ ଚ ଯୋ ''ପଟିୱେଧସଦ୍ଧମ୍ମୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ତିୱିଧମ୍ପି ସାସନଂ ସାସନୱରନ୍ତି ପଦେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଯଂ ପଠମଂ, ତଂ ଇତରେସଂ ଅଧିଗମୂପାଯୋତି ସବ୍ବସାସନମୂଲଭୂତଂ ଅତ୍ତନୋ ପକରଣସ୍ସ ଚ ୱିସଯଭୂତଂ ପରିଯତ୍ତିସାସନମେୱ ତାୱ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱିଭଜନ୍ତୋ ''ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନୀ''ତି ଗାଥମାହ।

ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାଦସାତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ପଦାନୀତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଧମ୍ମନିଦସ୍ସନଂ। ତେସୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନି ପଜ୍ଜତି ଅତ୍ଥୋ ଏତେହୀତି ପଦାନି। ଅତ୍ଥପଦାନି ପନ ପଜ୍ଜନ୍ତି ଞାଯନ୍ତୀତି ପଦାନି। ଉଭଯମ୍ପି ୱା ଉଭଯଥା ଯୋଜେତବ୍ବଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନମ୍ପି ଅୱିପରୀତଂ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତ୍ତା, ଅତ୍ଥପଦାନଂ ଉତ୍ତରିୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ କାରଣଭାୱତୋ, ତାନି ପଦାନି ପରତୋ ପାଠଇଯଞ୍ଚେୱ ଆୱି ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ତତ୍ଥେୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ଅତ୍ଥସୂଚନାଦିଅତ୍ଥତୋ ସୁତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ସଙ୍ଗହେସୁ –

''ଅତ୍ଥାନଂ ସୂଚନତୋ, ସୁୱୁତ୍ତତୋ ସୱନତୋଥ ସୂଦନତୋ;

ସୁତ୍ତାଣା ସୁତ୍ତସଭାଗତୋ ଚ, 'ସୁତ୍ତ'ନ୍ତି ଅକ୍ଖାତ''ନ୍ତି। (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥା; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥା; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା);

ତଦେତଂ ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତପିଟକୱସେନ ଆଗତଂ, ଇଧ ପନ ପିଟକତ୍ତଯୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ''ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଯଂ ପରିଯତ୍ତିସାସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ସବ୍ବନ୍ତି ତଂ ''ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ସକଲଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଚାତି ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ଚେୱ ତଦତ୍ଥୋ ଚ। ଯତୋ ''ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଅତ୍ଥସୂଚନାଦିତୋ ସୁତ୍ତଂ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ, ତଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ଥତୋ ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି ଛ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନି ଚେୱ ଛ ଅତ୍ଥପଦାନି ଚାତି। ଅଥ ୱା ଯଦେତଂ ''ସାସନୱର''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ସୁତ୍ତଂ, ପରିଯତ୍ତିସାସନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି, ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥପଦସମୁଦାଯଭାୱତୋ। ଯଥାହ – ''ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଚା''ତି। ତଂ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ଉଭଯନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନେ ଅତ୍ଥେ ଚ ୱଚନୱଚନୀଯଭାୱେନ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସୁତ୍ତୱୋହାରୋ, ତଦୁଭଯଂ ସରୂପତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ତତ୍ଥ କତମଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ କତମୋ ଅତ୍ଥୋତି? ତେନେୱାହ – ''କୋ ଅତ୍ଥୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ କତମ''ନ୍ତି।

ଏୱଂ ''ସାସନୱର''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପରିଯତ୍ତିଭାୱଂ ତସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନପଦଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ସ ପୱିଚଯୁପାଯଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ ପଦତ୍ଥୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋଳସହାରା''ତି ଗାଥମାହ।

ତତ୍ଥ ସୋଳସ ହାରା ଏତିସ୍ସାତି ସୋଳସହାରା। ପଞ୍ଚନଯା ଅଟ୍ଠାରସମୂଲପଦାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଅଥ ଵା ସୋଳସ ହାରା ସୋଳସହାରା। ଏଵଂ ଇତରତ୍ଥାପି। ହାରନଯମୂଲପଦାନି ଏଵ ହି ସଙ୍ଖେପତୋ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଚ ଭାସିତାନି ନେତ୍ତୀତି। ସାସନସ୍ସ ପରିଯେଟ୍ଠୀତି ସାସନସ୍ସ ଅତ୍ଥପରିଯେସନା, ପରିଯତ୍ତିସାସନସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂଵଣ୍ଣନାତି ଅତ୍ଥୋ, ସକଲସ୍ସେଵ ଵା ସାସନସ୍ସ ଅତ୍ଥଵିଚାରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିପଜ୍ଜିତଟ୍ଠେଵେଧେପି ହି ନେତ୍ତିନଯାନୁସାରେନ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି। ମହକଚ୍ଚାନେନାତି କଚ୍ଚୋତି ପୁରାତନୋ ଇସି, ତସ୍ସ ଵଂସାଲଙ୍କାରଭୂତୋଯଂ ମହାଥେରୋ ''କଚ୍ଚାନୋ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ମହକଚ୍ଚାନୋତି ପନ ପୂଜାଵଚନଂ, ଯଥା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋତି, ''କଚ୍ଚାଯନଗୋତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା''ତିପି ପାଠୋ। ଅଯଞ୍ଚ ଗାଥା ନେତ୍ତିଂ ସଙ୍ଗାଯନ୍ତେହି ପକରଣତ୍ଥସଙ୍ଗଣ୍ହନଵସେନ ଠପିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଯଥା ଚାଯଂ, ଏଵଂ ହାରଵିଭଙ୍ଗଵାରେ ତଂତଂହାରନିଦ୍ଦେସନିଗମନେ ''ତେନାହ ଆଯସ୍ମା''ତିଆଦିଵଚନଂ, ହାରାଦିସମୁଦାଯଭୂତାଯଂ ନେତ୍ତିଯଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନତ୍ଥସମୁଦାଯେ ଚ ସୁତ୍ତେ କିଂ କେନ ଵିଚିଯତୀତି ଵିଚାରଣାଯଂ ଆହ – ''ହାରା ବ୍ଯଞ୍ଜନଵିଚଯୋ''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ସୋଳସପି ହାରା ମୂଲପଦନିଦ୍ଧାରଣମନ୍ତରେନ ବ୍ଯଞ୍ଜନମୁଖେନେଵ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସଂଵଣ୍ଣନା ହୋନ୍ତି, ନ ନଯା ଵିଯ ମୂଲପଦସଙ୍ଖାତସଭାଵଧମ୍ମନିଦ୍ଧାରଣମୁଖେନାତି ତେ ''ବ୍ଯଞ୍ଜନଵିଚଯୋ ସୁତ୍ତସ୍ସା''ତି ଵୁତ୍ତା। ଅତ୍ଥନଯା ପନ ଯଥାଵୁତ୍ତଅତ୍ଥମୁଖେନେଵ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସମ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ – ''ନଯା ତଯୋ ଚ ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ''ତି। ଅଯଞ୍ଚ ଵିଚାରଣା ପରତୋପି ଆଗମିସ୍ସତି। କେଚି ''ନଯୋ ଚା''ତି ପଠନ୍ତି, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ଉଭଯଂ ପରିଗ୍ଗହୀତନ୍ତି ହାରା ନଯା ଚାତି ଏତଂ ଉଭଯଂ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥନିଦ୍ଧାରଣଵସେନ ପରିସମନ୍ତତୋ ଗହିତଂ ସବ୍ବଥା ସୁତ୍ତେ ଯୋଜିତଂ। ଵୁଚ୍ଚତି ସୁତ୍ତଂ ଵଦତି ସଂଵଣ୍ଣେତି। କଥଂ? ଯଥାସୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ତାନୁରୂପଂ, ଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଯଥା ସଂଵଣ୍ଣେତବ୍ବଂ, ତଥା ସଂଵଣ୍ଣେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ଯଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଵା ଯଥାସୁତ୍ତଂ, ସବ୍ବଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନେତ୍ତିନଯେନ ହି ସଂଵଣ୍ଣେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯଂ ନାମ ସୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି।

ଇଦାନି ଯଂ ଵୁତ୍ତଂ – ''ସାସନଵରଂ ଵିଦୂହି ଞେଯ୍ଯ''ନ୍ତି, ତତ୍ଥ ନେତ୍ତିସଂଵଣ୍ଣନାଯ ଵିସଯଭୂତଂ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମମେଵ ପକାରନ୍ତରେନ ନିଯମେତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯା ଚେଵା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥେସୁ କତପରିଚ୍ଛେଦୋ ବ୍ଯଞ୍ଜନପ୍ପବନ୍ଧୋ ଦେସନା, ଯୋ ପାଠୋତି ଵୁଚ୍ଚତି। ତଦତ୍ଥୋ ଦେସିତଂ ତାଯ ଦେସନାଯ ପବୋଧିତତ୍ତା। ତଦୁଭଯଞ୍ଚ ଵିମୁତ୍ତାଯତନସୀସେନ ପରିଚଯଂ କରୋନ୍ତାନଂ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନପରିଯୋସାନାନଂ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ହେତୁଭାଵତୋ ଏକନ୍ତେନ ଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ, ତଦୁଭଯଵିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଵା ଞେଯ୍ଯସ୍ସ ଅଭାଵତୋ ତଦେଵ ଦ୍ଵଯଂ ଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ଯା ଚେଵ…ପେ… ଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯନ୍ତି। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ଵିଜାନନେ ସାଧେତବ୍ବେ, ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମଂ। ଅଯମାନୁପୁବ୍ବୀତି ଅଯଂ ଵକ୍ଖମାନା ଅନୁପୁବ୍ବି ହାରନଯାନଂ ଅନୁକ୍କମୋ, ଅନୁକ୍କମେନ ଵକ୍ଖମାନା ହାରନଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ନଵଵିଧସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯେଟ୍ଠୀତି ସୁତ୍ତାଦିଵସେନ ନଵଙ୍ଗସ୍ସ ସାସନସ୍ସ ପରିଯେସନା, ଅତ୍ଥଵିଚାରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ସାମିଅତ୍ଥେ ଵା ଏତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ନଵଵିଧସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯେଟ୍ଠିଯା ଅନୁପୁବ୍ବୀତି। ଅଥ ଵା ଅନୁପୁବ୍ବୀତି କରଣତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତଂ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥାଵୁତ୍ତଵିଜାନନେ ସାଧେତବ୍ବେ ଵକ୍ଖମାନାଯ ହାରନଯାନୁପୁବ୍ବିଯା ଅଯଂ ନଵଵିଧସୁତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥପରିଯେସନାତି।

ଏତ୍ଥାହ – କଥଂ ପନେତ୍ଥ ଗେଯ୍ଯଙ୍ଗାଦୀନଂ ସୁତ୍ତଭାଵୋ, ସୁତ୍ତଭାଵେ ଚ ତେସଂ କଥଂ ସାସନସ୍ସ ନଵଙ୍ଗଭାଵୋ। ଯଞ୍ଚ ସଙ୍ଗହେସୁ ଵୁଚ୍ଚତି ''ସଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ଯଂ, ନିଗ୍ଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ଵେଯ୍ଯାକରଣ''ନ୍ତି, ତଥା ଚ ସତି ସୁତ୍ତଙ୍ଗମେଵ ନ ସିଯା। ଅଥାପି ଵିସୁଂ ସୁତ୍ତଙ୍ଗଂ ସିଯା, ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀନଂ (ଖୁ॰ ପା॰ ୫.୧ ଆଦଯୋ; ସୁ॰ ନି॰ ୨୬୧ ଆଦଯୋ) ସୁତ୍ତଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ନ ସିଯା, ଗାଥାଭାଵତୋ ଧମ୍ମପଦାଦୀନଂ ଵିଯ, ଗେଯ୍ଯଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ଵା ସିଯା, ସଗାଥକତ୍ତା ସଗାଥାଵଗ୍ଗସ୍ସ ଵିଯ, ତଥା ଉଭତୋଵିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ସଗାଥକପ୍ପଦେସାନନ୍ତି। ଵୁଚ୍ଚତେ –

ସୁତ୍ତନ୍ତି ସାମଞ୍ଞଵିଧି, ଵିସେସଵିଧଯୋ ପରେ;

ସନିମିତ୍ତା ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା, ସହତାଞ୍ଞେନ ନାଞ୍ଞତୋ।

ସବ୍ବସ୍ସାପି ହି ବୁଦ୍ଧଵଚନସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଅଯଂ ସାମଞ୍ଞଵିଧି। ତଥା ହି ''ଏତ୍ତକଂ ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ସୁତ୍ତାଗତଂ ସୁତ୍ତପରିଯାପନ୍ନଂ (ପାଚି॰ ୧୨୪୨), ସାଵତ୍ଥିଯା ସୁତ୍ତଵିଭଙ୍ଗେ, ସକଵାଦେ ପଞ୍ଚ ସୁତ୍ତସତାନୀ''ତିଆଦିଵଚନତୋ ଵିନଯାଭିଧମ୍ମପରିଯତ୍ତିଵିସେସେପି ସୁତ୍ତଵୋହାରୋ ଦିସ୍ସତି। ତଦେକଦେସେସୁ ପନ ଗେଯ୍ଯାଦଯୋ ଵିସେସଵିଧଯୋ ତେନ ତେନ ନିମିତ୍ତେନ ପତିଟ୍ଠିତା। ତଥା ହି ଗେଯ୍ଯସ୍ସ ସଗାଥକତ୍ତଂ ତବ୍ଭାଵନିମିତ୍ତଂ। ଲୋକେପି ହି ସସିଲୋକଂ ସଗାଥକଂ ଚୁଣ୍ଣିଯଗନ୍ଥଂ ଗେଯ୍ଯ''ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ଗାଥାଵିରହେ ପନ ସତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ଵା ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଭାଵୋ ଵେଯ୍ଯାକରଣସ୍ସ। ପୁଚ୍ଛାଵିସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ହି ''ବ୍ଯାକରଣ''ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ବ୍ଯାକରଣମେଵ ଵେଯ୍ଯାକରଣନ୍ତି। ଏଵଂ ସନ୍ତେ ସଗାଥକାଦୀନମ୍ପି ପଞ୍ହାଵିସ୍ସଜ୍ଜନଵସେନ ପଵତ୍ତାନଂ ଵେଯ୍ଯାକରଣଭାଵୋ

ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି, ଗେୟ୍ୟାଦିସଞ୍ଞାନଂ ଅନୋକାସଭାୱତୋ ‘‘ଗାଥାୱିରହେ ସତୀ’’ତି ୱିସେସିତତ୍ତା ଚ। ତଥା ହି ଧମ୍ମପଦାଦୀସୁ କେୱଲଂ ଗାଥାବନ୍ଧେସୁ ସଗାଥକତ୍ତେପି ସୋମନସ୍ସଞାଣମୟିକଗାଥାୟୁତ୍ତେସୁ ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନସମ୍ବନ୍ଧେସୁ ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମପଟିସଂୟୁତ୍ତେସୁ ଚ ସୁତ୍ତୱିସେସେସୁ ୟଥାକ୍କମଂ ଗାଥାଉଦାନୈତିୱୁତ୍ତକଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତା, ତଥା ସତିପି ଗାଥାବନ୍ଧଭାୱେ ଭଗୱତୋ ଅତୀତାସୁ ଜାତୀସୁ ଚରିୟାନୁଭାୱପ୍ପକାସକେସୁ ଜାତକସଞ୍ଞା। ସତିପି ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନଭାୱେ ସଗାଥକତ୍ତେ ଚ କେସୁଚି ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ୱେଦସ୍ସ ଲଭାପନତୋ ୱେଦଲ୍ଲସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତାତି ଏୱଂ ତେନ ତେନ ସଗାଥକତ୍ତାଦିନା ନିମିତ୍ତେନ ତେସୁ ତେସୁ ସୁତ୍ତୱିସେସେସୁ ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗାଦିସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତାତି ୱିସେସୱିଧୟୋ ସୁତ୍ତଙ୍ଗତୋ ପରେ ଗେୟ୍ୟାଦୟୋ।

ୟଂ ପନେତ୍ଥ ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗାଦିନିମିତ୍ତରହିତଂ ସୁତ୍ତଂ, ତଂ ସୁତ୍ତଙ୍ଗଂ ୱିସେସସଞ୍ଞାପରିହାରେନ ସାମଞ୍ଞସଞ୍ଞାୟ ପୱତ୍ତନତୋତି। ନନୁ ଚ ସଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ଗେୟ୍ୟଂ, ନିଗ୍ଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ୱେୟ୍ୟାକରଣନ୍ତି ସୁତ୍ତଙ୍ଗଂ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି ଚୋଦନା ତଦୱତ୍ଥା ଏୱାତି? ନ ତଦୱତ୍ଥା, ସୋଧିତତ୍ତା। ସୋଧିତଞ୍ହି ପୁବ୍ବେ ଗାଥାୱିରହେ ସତି ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଭାୱୋ ୱେୟ୍ୟାକରଣସ୍ସ ତବ୍ଭାୱନିମିତ୍ତନ୍ତି। ୟଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଗାଥାଭାୱତୋ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀନଂ ସୁତ୍ତଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ନ ସିୟା’’ତି, ତମ୍ପି ନ, ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା। ନିରୁଳ୍ହୋ ହି ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀସୁ ସୁତ୍ତଭାୱୋ, ନ ହି ତାନି ଧମ୍ମପଦବୁଦ୍ଧୱଂସାଦୟୋ ୱିୟ ଗାଥାଭାୱେନ ପଞ୍ଞାତାନି, କିନ୍ତୁ ସୁତ୍ତଭାୱେନେୱ। ତେନେୱ ହି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ‘‘ସୁତ୍ତନାମକ’’ନ୍ତି ନାମଗ୍ଗହଣଂ କତଂ।

ୟଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଗାଥକତ୍ତା ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ୱା ସିୟା’’ତି, ତଦପି ନତ୍ଥି, ୟସ୍ମା ସହତାଞ୍ଞେନ। ସହ ଗାଥାହୀତି ହି ସଗାଥକଂ। ସହଭାୱୋ ଚ ନାମ ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞେନ ହୋତି, ନ ଚ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀସୁ ଗାଥାୱିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସୋ ଅତ୍ଥି। ୟୋ ସହ ଗାଥାହୀତି ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ, ନ ଚ ସମୁଦାୟୋ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥି। ୟଦପି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ସଗାଥକପ୍ପଦେସାନଂ ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ସିୟା’’ତି, ତଦପି ନ ଅଞ୍ଞତୋ। ଅଞ୍ଞା ଏୱ ହି ତା ଗାଥା, ଜାତକାଦିପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା। ଅତୋ ନ ତାହି ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗାଦୀନଂ ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗଭାୱୋତି ଏୱଂ ସୁତ୍ତାଦୀନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଙ୍କରାଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୟସ୍ମା ପନ ସବ୍ବମ୍ପି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ୟଥାୱୁତ୍ତନୟେନ ଅତ୍ଥାନଂ ସୂଚନାଦିଅତ୍ଥେନ ସୁତ୍ତନ୍ତେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ନୱୱିଧସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟେଟ୍ଠୀ’’ତି।

ସଙ୍ଗହୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୧। ଏୱଂ ସଙ୍ଗହୱାରେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସିତେ ହାରାଦଯୋ ଇଦାନି ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମେ ସୋଳସ ହାରା''ତିଆଦିଦେସନା ଆରଦ୍ଧା। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସୋଳସହାରା ନେତ୍ତୀ''ତି, ତସ୍ମିଂ ୱଚନେ, ତିସ୍ସଂ ୱା ଗାଥାଯଂ, ଯାନି ହାରନଯମୂଲପଦାନି ଉଦ୍ଧଟାନି, ତେସୁତି ଅତ୍ଥୋ। କତମେତି ପୁଚ୍ଛାୱଚନଂ। ପୁଚ୍ଛା ଚ ନାମେସା ପଞ୍ଚୱିଧା ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାପୁଚ୍ଛା ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନାପୁଚ୍ଛା ୱିମତିଚ୍ଛେଦନାପୁଚ୍ଛା ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାତି। ତାସୁ ଅଯଂ କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା। ସୋଳସାତି ଗଣନୱସେନ ପରିଚ୍ଛେଦୋ। ତେନ ନେସଂ ନ ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ଚାତି ଏତପରମତଂ ଦସ୍ସେତି। ସା ଚେତପରମତା ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ହାରାତି ଗଣନୱସେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାନଂ ସାମଞ୍ଞତୋ ଦସ୍ସନଂ। ଦେସନା ୱିଚଯୋତିଆଦି ସରୂପଦସ୍ସନଂ।

ତତ୍ଥ କେନଟ୍ଠେନ ହାରା? ହରୀଯନ୍ତି ଏତେହି, ଏତ୍ଥ ୱା ସୁତ୍ତଗେଯ୍ୟାଦିୱିସଯା ଅଞ୍ଞାଣସଂସଯୱିପଲ୍ଲାସାତି ହାରା, ହରନ୍ତି ୱା ସଯଂ ତାନି, ହରଣମତ୍ତମେୱ ୱାତି ହାରା ଫଲୂପଚାରେନ। ଅଥ ୱା ହରୀଯନ୍ତି ୱୋହରୀଯନ୍ତି ଧମ୍ମସଂୱଣ୍ଣକଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକେହି ଧମ୍ମସ୍ସ ଦାନଗ୍ଗହଣୱସେନାତି ହାରା। ଅଥ ୱା ହାରା ୱିଯାତି ହାରା। ଯଥା ହି ଅନେକରତନାୱଲିସମୂହୋ ହାରସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅୱଯୱଭୂତରତନସମ୍ଫସ୍ସେହି ସମୁପଜ୍ଜନୀଯମାନହିଲାଦସୁଖୋ ହୁତ୍ୱା ତଦୁପଭୋଗୀଜନସରୀରସନ୍ତାପଂ ନିଦାଘପରିଳାହୁପଜନିତଂ ୱୂପସମେତି, ଏୱମେତେପି ନାନାୱିଧପରମତ୍ଥରତନପ୍ପବନ୍ଧା ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସା ଅତ୍ତନୋ ଅୱଯୱଭୂତପରମତ୍ଥରତନାଧିଗମେନ ସମୁପ୍ପାଦିଯମାନନିବ୍ବୁତିସୁଖା ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକଜନହଦଯପରିତାପଂ କାମରାଗାଦିକିଲେସହେତୁକଂ ୱୂପସମେନ୍ତୀତି। ଅଥ ୱା ହାରଯନ୍ତି ଅଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ହାରଂ ଅପଗମଂ କରୋନ୍ତି ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୀତି ୱା ହାରା। ଅଥ ୱା ସୋତୁଜନଚିତ୍ତସ୍ସ ହରଣତୋ ରମଣତୋ ଚ ହାରା ନିରୁତ୍ତିନଯେନ, ଯଥା – ''ଭୱେସୁ ୱନ୍ତଗମନୋ ଭଗୱା''ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୪୪; ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧ ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା)। ଅଯଂ ତାୱ ହାରାନଂ ସାଧାରଣତୋ ଅତ୍ଥୋ।

ଅସାଧାରଣତୋ ପନ ଦେସୀଯତି ସଂୱଣ୍ଣୀଯତି ଏତାଯ ସୁତ୍ତତ୍ଥୋତି ଦେସନା, ଦେସନାସହଚରଣତୋ ୱା ଦେସନା। ନନୁ ଚ ଅଞ୍ଞେପି ହାରା ଦେସନାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନତୋ ଦେସନାସହଚାରିନୋୱାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅଯଂ ପନ ହାରୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଯଥାରୁତୱସେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଯମାନୋ ଦେସନାଯ ସହ ଚରତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ନ ତଥା ପରେ। ନ ହି ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱନିସ୍ସରଣାଦିସନ୍ଦସ୍ସନରହିତା ସୁତ୍ତଦେସନା ଅତ୍ଥି। ଅସ୍ସାଦାଦିସନ୍ଦସ୍ସନୱିଭାୱନଲକ୍ଖଣୋ ଚାଯଂ ହାରୋତି।

ୱିଚିଯନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ପଦପଞ୍ହାଦଯୋ, ୱିଚିତି ଏୱ ୱା ତେସନ୍ତି ୱିଚଯୋ। ପାଳିଇଯଂ ପନ ୱିଚିନତୀତି ୱିଚଯୋତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ।

ଯୁତ୍ତୀତି ଉପପତ୍ତିସାଧନଯୁତ୍ତି, ଇଧ ପନ ଯୁତ୍ତିୱିଚାରଣା ଯୁତ୍ତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ''ରୂପଭୱୋ ରୂପ''ନ୍ତି ଯଥା, ଯୁତ୍ତିସହଚରଣତୋ ୱା। ଇଧାପି ଦେସନାହାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବୋ।

ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଆସନ୍ନକାରଣଂ, ଇଧାପି ପଦଟ୍ଠାନୱିଚାରଣାତିଆଦି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଲକ୍ଖୀଯନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ଏକଲକ୍ଖଣା ଧମ୍ମା ଅୱୁତ୍ତାପି ଏକୱଚନେନାତି ଲକ୍ଖଣଂ।

ୱିଯୂହୀଯନ୍ତି ୱିଭାଗେନ ପିଣ୍ଡୀଯନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱାତି ବ୍ୟୂହୋ। ନିବ୍ବଚନାଦୀନଂ ସୁତ୍ତେ ଦସ୍ସିଯମାନାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ବ୍ୟୂହୋତି ଚତୁବ୍ୟୂହୋ, ଚତୁନ୍ନଂ ୱା ବ୍ୟୂହୋ ଏତ୍ଥାତି ଚତୁବ୍ୟୂହୋ।

ଆୱଟ୍ଟୀଯନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ସଭାଗା ୱିସଭାଗା ଚ ଧମ୍ମା, ତେସଂ ୱା ଆୱଟ୍ଟନନ୍ତି ଆୱଟ୍ଟୋ।

ୱିଭଜୀଯନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ସାଧାରଣାସାଧାରଣାନଂ ସଂକିଲେସୱୋଦାନଧମ୍ମାନଂ ଭୂମିଯୋତି ୱିଭତ୍ତି, ୱିଭଜନଂ ୱା ଏତେସଂ ଭୂମିଯାତି ୱିଭତ୍ତି।

ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ପରିୱତ୍ତୀଯନ୍ତି ଇମିନା, ଏତ୍ଥ ୱା ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମା, ପରିୱତ୍ତନଂ ୱା ତେସନ୍ତି ପରିୱତ୍ତନୋ।

ୱିୱିଧଂ ୱଚନଂ ଏକସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ୱାଚକମେତ୍ଥାତି ୱିୱଚନଂ, ୱିୱଚନମେୱ ୱେୱଚନଂ, ୱିୱିଧଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଏତେନ ଅତ୍ଥୋତି ୱା ୱିୱଚନଂ। ସେସଂ

ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ପକାରେହି ପଭେଦତୋ ୱା ଞାପୀୟନ୍ତି ଇମିନା, ଏତ୍ଥ ୱା ଅତ୍ଥାତି ପଞ୍ଞତ୍ତି।

ଓତାରୀୟନ୍ତି ଅନୁପ୍ପୱେସୀୟନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ସୁତ୍ତାଗତା ଧମ୍ମା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦୀସୂତି ଓତରଣୋ।

ସୋଧୀୟନ୍ତି ସମାଧୀୟନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ସୁତ୍ତେ ପଦପଦତ୍ଥପଞ୍ହାରମ୍ଭାତି ସୋଧନୋ।

ଅଧିଟ୍ଠୀୟନ୍ତି ଅନୁପୱତ୍ତୀୟନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ସାମଞ୍ଞୱିସେସଭୂତା ଧମ୍ମା ୱିନା ୱିକପ୍ପେନାତି ଅଧିଟ୍ଠାନୋ।

ପରିକରୋତି ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି ଫଲନ୍ତି ପରିକ୍ଖାରୋ, ହେତୁ ପଚ୍ଚୟୋ ଚ, ପରିକ୍ଖାରଂ ଆଚିକ୍ଖତୀତି ପରିକ୍ଖାରୋ, ହାରୋ, ପରିକ୍ଖାରୱିସୟତ୍ତା ପରିକ୍ଖାରସହଚରଣତୋ ୱା ପରିକ୍ଖାରୋ।

ସମାରୋପୀୟନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ପଦଟ୍ଠାନାଦିମୁଖେନ ଧମ୍ମାତି ସମାରୋପନୋ। ସବ୍ବତ୍ଥ ଚ ଭାୱସାଧନୱସେନାପି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ତସ୍ସାପି ୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ତସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ହାରୁଦ୍ଦେସସ୍ସ। ଅନୁଗୀତୀତି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଅନୁପଚ୍ଛା ଗାୟନଗାଥା, ତାସୁ ୱସାନଗାଥାୟ ଅତ୍ଥତୋ ଅସଂକିଣ୍ଣାତି ପଦତ୍ଥେନ ସଙ୍କରରହିତା, ତେନ ଯଦିପି କେଚି ହାରା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅୱିସିଟ୍ଠା ୱିୟ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତଥାପି ତେସଂ ଅତ୍ଥତୋ ସଙ୍କରୋ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ସୋ ଚ ନେସଂ ଅସଙ୍କରୋ ଲକ୍ଖଣନିଦ୍ଦେସେ ସୁପାକଟୋ ହୋତି। ଏତେସଞ୍ଚେୱାତି ଏତେସଂ ସୋଳସନ୍ନଂ ହାରାନଂ। ଯଥା ଅସଙ୍କରୋ, ତଥା ଚେୱ ଭୱତି। କିଂ ଭୱତି? ୱିତ୍ଥାରତୟା ୱିତ୍ଥାରେନ। ନୟୱିଭତ୍ତି ନୟେନ ଉପାୟେନ ଞାୟେନ ୱିଭାଗୋ। ଏତେନ ତଂ ଏୱ ଅସଙ୍କିଣ୍ଣତଂ ୱିଭାୱେତି। କେଚି “ୱିତ୍ଥାରନୟା”ତି ପଠନ୍ତି, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ, ଅୟଞ୍ଚ ଗାଥା କେସୁଚି ପୋତ୍ଥକେସୁ ନତ୍ଥି।

୨। ଏୱଂ ହାରେ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ନୟେ ଉଦ୍ଦିସିତୁଂ “ତତ୍ଥ କତମେ”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନୟନ୍ତି ସଂକିଲେସେ ୱୋଦାନାନି ଚ ୱିଭାଗତୋ ଞାପେନ୍ତୀତି ନୟା, ନୀୟନ୍ତି ୱା ତାନି ଏତେହି , ଏତ୍ଥ ୱାତି ନୟା, ନୟନମତ୍ତମେୱ ୱାତି ନୟା, ନୀୟନ୍ତି ୱା ସୟଂ ଧମ୍ମକଥିକେହି ଉପନୀୟନ୍ତି ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥପୱିଚୟତ୍ଥନ୍ତି ନୟା। ଅଥ ୱା ନୟା ୱିୟାତି ନୟା। ଯଥା ହି ଏକତ୍ତାଦୟୋ ନୟା ସମ୍ମା ପଟିୱିଜ୍ଝିୟମାନା ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ସମ୍ବନ୍ଧୱିଭାଗବ୍ୟାପାରୱିରହାନୁରୂପଫଲଭାୱଦସ୍ସନେନ ଅସଙ୍କରତୋ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚପରମତ୍ଥସଚ୍ଚାନଂ ସଭାୱଂ ପୱେଦୟନ୍ତା ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ଏୱମେତେପି କଣ୍ହସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗଧମ୍ମୱିଭାଗଦସ୍ସନେନ ଅୱିପରୀତସୁତ୍ତତ୍ଥାୱବୋଧାୟ ଅଭିସମ୍ଭୁଣନ୍ତା ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ଅଥ ୱା ପରିୟତ୍ତିଅତ୍ଥସ୍ସ ନୟନତୋ ସଂକିଲେସତୋ ୟମନତୋ ଚ ନୟା ନିରୁତ୍ତିନୟେନ।

ନନ୍ଦିୟାୱଟ୍ଟୋତିଆଦୀସୁ ନନ୍ଦିୟାୱଟ୍ଟସ୍ସ ୱିୟ ଆୱଟ୍ଟୋ ଏତସ୍ସାତି ନନ୍ଦିୟାୱଟ୍ଟୋ, ଯଥା ହି ନନ୍ଦିୟାୱଟ୍ଟୋ ଅନ୍ତୋଠିତେନ ପଧାନାୱୟୱେନ ବହିଦ୍ଧା ଆୱଟ୍ଟତି, ଏୱମୟମ୍ପି ନୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ନନ୍ଦିୟା ତଣ୍ହାୟ ପମୋଦସ୍ସ ୱା ଆୱଟ୍ଟୋ ଏତ୍ଥାତି ନନ୍ଦିୟାୱଟ୍ଟୋ। ତୀହି ଅୱୟୱେହି ଲୋଭାଦୀହି ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଅଲୋଭାଦୀହି ଚ ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ପୁକ୍ଖଲୋ ସୋଭନୋତି ତିପୁକ୍ଖଲୋ। ଅସନ୍ତାସନଜୱପରକ୍କମାଦିୱିସେସୟୋଗେନ ସୀହୋ ଭଗୱା, ତସ୍ସ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ଦେସନାୱଚୀକମ୍ମଭୂତୋ ୱିହାରୋତି କତ୍ୱା ୱିପଲ୍ଲାସତପ୍ପଟିପକ୍ଖପରିଦୀପନତୋ ସୀହସ୍ସ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ଏତ୍ଥାତି ସୀହୱିକ୍କୀଳିତୋ, ନୟୋ। ବଲୱିସେସୟୋଗଦୀପନତୋ ୱା ସୀହୱିକ୍କୀଳିତସଦିସତ୍ତା ନୟୋ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତୋ। ବଲୱିସେସୋ ଚେତ୍ଥ ସଦ୍ଧାଦିବଲଂ, ଦସବଲାନି ଏୱ ୱା। ଅତ୍ଥନୟତ୍ତୟଦିସାଭାୱେନ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଆଲୋଚନଂ ଦିସାଲୋଚନଂ। ତଥା ଆଲୋଚିତାନଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥନୟତ୍ତୟୟୋଜନେ ସମାନୟନତୋ ଅଙ୍କୁସୋ ୱିୟ ଅଙ୍କୁସୋ। ଗାଥାସୁ ଲଞ୍ଜେତି ପକାସେତି ସୁତ୍ତତ୍ଥନ୍ତି ଲଞ୍ଜକୋ, ନୟୋ ଚ ସୋ ଲଞ୍ଜକୋ ଚାତି ନୟଲଞ୍ଜକୋ। ଗତାତି ଞାତା, ମତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ଏୱ ୱା ପାଠୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୩। ଏୱଂ ନୟେପି ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ମୂଲପଦାନି ଉଦ୍ଦିସିତୁଂ “ତତ୍ଥ କତମାନୀ”ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ମୂଲାନି ଚ ତାନି ନୟାନଂ ପଟ୍ଠାନଭାଗାନଞ୍ଚ ପତିଟ୍ଠାଭାୱତୋ ପଦାନି ଚ ଅଧିଗମୂପାୟଭାୱତୋ କୋଟ୍ଠାସଭାୱତୋ ଚାତି ମୂଲପଦାନି। କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ, କୁଚ୍ଛିତାନଂ ୱା ପାପଧମ୍ମାନଂ ସଲନତୋ ୱିଦ୍ଧଂସନତୋ, କୁସାନଂ ୱା ରାଗାଦୀନଂ ଲୱନତୋ, କୁସା ୱିୟ ୱା ଲୱନତୋ, କୁସେନ ୱା ଞାଣେନ ଲାତବ୍ବତୋ ପୱତ୍ତେତବ୍ବତୋ କୁସଲାନି, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅକୁସଲାନୀତି ପଦତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏଞ୍ଚ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଜାତିଭେଦତୋ ଚ ମୂଲପଦାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂଯେୱ ପଠମଂ ଉଦ୍ଦିସତି ‘‘ତଣ୍ହା’’ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ତସତି ପରିତସତୀତି ତଣ୍ହା। ଅୱିନ୍ଦିୟଂ ୱିନ୍ଦତି, ୱିନ୍ଦିୟଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା, ୱିଜ୍ଜାପଟିପକ୍ଖାତି ୱା ଅୱିଜ୍ଜା। ଲୁବ୍ଭନ୍ତି ତେନ, ସୟଂ ୱା ଲୁବ୍ଭତି, ଲୁବ୍ଭନମତ୍ତମେୱ ୱା ସୋତି ଲୋଭୋ। ଦୋସମୋହେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅସୁଭେ ‘‘ସୁଭ’’ନ୍ତି ପୱତ୍ତା ସଞ୍ଞା ସୁଭସଞ୍ଞା। ସୁଖସଞ୍ଞାଦୀସୁପି ଇମିନାୱ ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସଙ୍ଗହନ୍ତି ଗଣନଂ। ସମୋସରଣନ୍ତି ସମୋରୋପନଂ।

ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ ସମେତୀତି ସମଥୋ। ଅନିଚ୍ଚାଦୀହି ୱିୱିଧେହି ଆକାରେହି ପସ୍ସତୀତି ୱିପସ୍ସନା। ଅଲୋଭାଦୟୋ ଲୋଭାଦିପଟିପକ୍ଖତୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅସୁଭେ ‘‘ଅସୁଭ’’ନ୍ତି ପୱତ୍ତା ସଞ୍ଞା ଅସୁଭସଞ୍ଞା, କାୟାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ହି ଦେସନା। ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଇଦଂ ଉଦ୍ଦାନନ୍ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣଭାୱେନ ନସ୍ସିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଂ ଦାନଂ ରକ୍ଖଣଂ ଉଦ୍ଦାନଂ, ସଙ୍ଗହୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା’’ତିପି ପାଠୋ। କିଲେସଭୂମୀତି ସଂକିଲେସଭୂମି ସବ୍ବେସଂ ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନତ୍ତା। କୁସଲାନଂ ଯାନି ତୀଣି ମୂଲାନି। ‘‘କୁସଲାନୀ’’ତିପି ପଠନ୍ତି। ସତିପଟ୍ଠାନାତି ଅସୁଭସଞ୍ଞାଦୟୋ ସନ୍ଧାୟାହ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭୂମୀତି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନିନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ୟୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଯୋଜୀୟନ୍ତି। ଖୋତି ପଦପୂରଣେ, ଅୱଧାରଣତ୍ଥେ ୱା ନିପାତୋ। ତେନ ଏତେ ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି। ଅଟ୍ଠାରସେୱାତି ୱା। ମୂଲପଦାତି ମୂଲପଦାନି, ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସୋ ୱା।

ଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ନିଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୪। ଏୱଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ହାରାଦଯୋ ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ ''ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଉଦ୍ଦେସପାଠେ। ସଙ୍ଖେପତୋ ନେତ୍ତି କିତ୍ତିତାତି ସମାସତୋ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ କଥିତଂ। ହାରନଯମୂଲପଦାନଞ୍ହି ସରୂପଦସ୍ସନଂ ଉଦ୍ଦେସପାଠେନ କତନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ହାରନଯାନଂ –

ସାମଞ୍ଞତୋ ୱିସେସେନ, ପଦତ୍ଥୋ ଲକ୍ଖଣଂ କମୋ;

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ହେତ୍ୱାଦୀ, ୱେଦିତବ୍ବା ହି ୱିଞ୍ଞୁନା।

ତେସୁ ଅୱିସେସତୋ ୱିସେସତୋ ଚ ହାରନଯାନଂ ଅତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଲକ୍ଖଣାଦୀସୁ ପନ ଅୱିସେସତୋ ସବ୍ବେପି ହାରା ନଯା ଚ ଯଥାକ୍କମଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥମୁଖେନ ନୱଙ୍ଗସ୍ସ ସାସନସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନଲକ୍ଖଣା। ୱିସେସତୋ ପନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ହାରସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଚ ଲକ୍ଖଣଂ ନିଦ୍ଦେସେ ଏୱ କଥଯିସ୍ସାମ। କମାଦୀନି ଚ ଯସ୍ମା ନେସଂ ଲକ୍ଖଣେସୁ ଞାତେସୁ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନି ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତାନିପି ନିଦ୍ଦେସତୋ ପରତୋ ପକାସଯିସ୍ସାମ।

ହାରସଙ୍ଖେପୋ

୧। ଯା ପନ ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତାତିଆଦିକା ନିଦ୍ଦେସଗାଥା, ତାସୁ ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତାତି ଅସ୍ସାଦୋ ଆଦୀନୱତାତି ପଦୱିଭାଗୋ। ଆଦୀନୱତାତି ଚ ଆଦୀନୱୋ ଏୱ। କେଚି ''ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତୋ''ତି ପଠନ୍ତି, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ତତ୍ଥ ଅସ୍ସାଦୀଯତୀତି ଅସ୍ସାଦୋ, ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଞ୍ଚ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ, ଅଯଂ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅସ୍ସାଦୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୬୬; ସଂ। ନି। ୩।୨୬)। ଯଥା ଚେତଂ ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ, ଏୱଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣମ୍ପି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ – ''ସୋ ତଦସ୍ସାଦେତି ତଂ ନିକାମେତୀ''ତି ''ରୂପଂ ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଆରବ୍ଭ ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୪), ''ସଂଯୋଜନୀଯେସୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୫୩) ଚ । ଅସ୍ସାଦେତି ଏତାଯାତି ୱା ଅସ୍ସାଦୋ, ତଣ୍ହା। ତଣ୍ହାଯ ହି କାରଣଭୂତାଯ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁଖମ୍ପି ସୁଖାରମ୍ମଣମ୍ପି ଅସ୍ସାଦେତି। ଯଥା ଚ ତଣ୍ହା, ଏୱଂ ୱିପଲ୍ଲାସାପି। ୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ହି ସତ୍ତା ଅନିଟ୍ଠମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ ଇଟ୍ଠାକାରେନ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତି, ଏୱଂ ୱେଦନାଯ ସବ୍ବେସଂ ତେଭୂମକସଙ୍ଖାରାନଂ ତଣ୍ହାଯ ୱିପଲ୍ଲାସାନଞ୍ଚ ଅସ୍ସାଦୱିଚାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କଥଂ ପନ ଦୁକ୍ଖାଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନାନଂ ଅସ୍ସାଦନୀଯତାତି? ୱିପଲ୍ଲାସତୋ ସୁଖପରିଯାଯସବ୍ଭାୱତୋ ଚ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ – ''ସୁଖା ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ୱେଦନା ଠିତିସୁଖା ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖା। ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଠିତିଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମସୁଖା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ଞାଣସୁଖା ଅଞ୍ଞାଣଦୁକ୍ଖା''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୫)। ତତ୍ଥ ୱେଦନାଯ ଅଟ୍ଠସତପରିଯାଯୱସେନ, ତେଭୂମକସଙ୍ଖାରାନଂ ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡରୂପକଣ୍ଡୱସେନ, ତଣ୍ହାଯ ସଂକିଲେସୱତ୍ଥୁୱିଭଙ୍ଗେ ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେ ଚ ତଣ୍ହାନିଦ୍ଦେସୱସେନ, ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ସୁଖସଞ୍ଞାଦିୱସେନ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତୱସେନ ଚ ୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଆଦୀନୱୋ ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ତିସ୍ସୋପି ୱା ଦୁକ୍ଖତା। ଅଥ ୱା ସବ୍ବେପି ତେଭୂମକା ସଙ୍ଖାରା ଆଦୀନୱୋ। ଆଦୀନଂ ଅତିୱିଯ କପଣଂ ୱାତି ପୱତ୍ତତୀତି ହି ଆଦୀନୱୋ, କପଣମନୁସ୍ସୋ, ଏୱଂସଭାୱା ଚ ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା ଅନିଚ୍ଚତାଦିଯୋଗେନ। ଯତୋ ତତ୍ଥ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନା ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକାନଂ ଯଥାଭୂତଞାଣୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା, ଅଯଂ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଆଦୀନୱୋ''ତି। ତସ୍ମା ଆଦୀନୱୋ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସଭୂତାନଂ ଜାତିଯାଦୀନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦୀନଂ ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଆକାରାନଞ୍ଚ ୱସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ।

ନିସ୍ସରତି ଏତେନାତି ନିସ୍ସରଣଂ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ନିସ୍ସରତୀତି ୱା ନିସ୍ସରଣଂ ନିବ୍ବାନଂ। ଉଭଯମ୍ପି ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ ଏକସେସେନ ୱା ''ନିସ୍ସରଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପି-ସଦ୍ଦୋ ପୁରିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଞ୍ଚ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଅରିଯମଗ୍ଗପକ୍ଖେ ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ କାଯାନୁପସ୍ସନାଦୀନଞ୍ଚ ତଦନ୍ତୋଗଧଭେଦାନଂ ୱସେନ ନିସ୍ସରଣଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ନିବ୍ବାନପକ୍ଖେ ପନ କିଞ୍ଚାପି ଅସଙ୍ଖତାଯ ଧାତୁଯା ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ୱିଭାଗୋ ନତ୍ଥି। ପରିଯାଯେନ ପନ ସୋପାଦିସେସନିରୁପାଦିସେସଭେଦେନ। ଯତୋ ୱା ତଂ ନିସ୍ସଟଂ, ତେସଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି। ମ। ୧।୩) ଦସ୍ସିତପ୍ପଭେଦାନଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଦ୍ୱାରାନଂ ରୂପାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଆରମ୍ମଣାନଂ

ତଂତଂଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ଛନ୍ନଂ ଛନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଫସ୍ସୱେଦନାସଞ୍ଞାଚେତନାତଣ୍ହାୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ପଥୱୀଧାତୁଆଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ଦସନ୍ନଂ କସିଣାଯତନାନଂ ଅସୁଭାନଂ କେସାଦୀନଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାଯ ଆକାରାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଆଯତନାନଂ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ଲୋକିଯାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ କାମଧାତୁଆଦୀନଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ କାମଭୱାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ଭୱାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାନଂ ଆରୁପ୍ପାନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗାନଞ୍ଚାତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ନିସ୍ସରଣଭାୱେନ ଚ ୱିଭଜିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ଫଲନ୍ତି ଦେସନାଫଲଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ଯଂ ଦେସନାଯ ନିପ୍ଫାଦୀଯତି। ନନୁ ଚ ନିବ୍ବାନାଧିଗମୋ ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ ନିପ୍ଫାଦୀଯତି। ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ "ନିସ୍ସରଣ"ନ୍ତି ଇମିନା ୱୁତ୍ତମେୱାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ପରମ୍ପରାଯ। ଇଧ ପନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦେସନାଫଲଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଂ ପନ ସୁତମଯଞାଣଂ। ଅତ୍ଥଧମ୍ମୱେଦାଦିଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପତ୍ତିଭୂତା ଛବ୍ବିସୁଦ୍ଧିଯୋ। ଯଞ୍ଚ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ମଗ୍ଗଂ ଅନଭିସମ୍ଭୁଣନ୍ତସ୍ସ କାଲନ୍ତରେ ତଦଧିଗମକାରଣଭୂତଂ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱହେତୁ ଚ ସିଯା। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି – "ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଂ ଊହଚ୍ଚ, ଏୱଂ ମଚ୍ଚୁତରୋ ସିଯାତି (ସୁ॰ ନି॰ ୧୧୨୫; କଥା॰ ୨୨୬; ଚୂଳନି॰ ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୧୪୪, ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୮; ନେତ୍ତି॰ ୫; ପେଟକୋ॰ ୨୨) ଇଦଂ ଫଲ"ନ୍ତି, "ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରିନ୍ତି ଇଦଂ ଫଲ"ନ୍ତି (ଜା॰ ୧।୧୦।୧୦୨-୧୦୩; ୧।୧୫।୩୮୫) ଚ। ଏତେନ ନଯେନ ଦେୱେସୁ ଚ ମାନୁସେସୁ ଚ ଆଯୁୱଣ୍ଣବଲସୁଖଯସପରିୱାରଆଧିପତେଯ୍ୟସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଉପଧିସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସିରୀ ଦେୱରଜ୍ଜସିରୀ ଚତ୍ତାରି ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କାନି ସୀଲସମ୍ପଦା ସମାଧିସମ୍ପଦା ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ସାୱକବୋଧି ପଚ୍ଚେକବୋଧି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧୀତି ସବ୍ବାପି ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରହେତୁକା ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ ସାଧେତବ୍ବତାଯ ଫଲନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଉପାଯୋତି ଅରିଯମଗ୍ଗପଦଟ୍ଠାନଭୂତା ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପଦା। ସା ହି ପୁରିମା ପୁରିମା ପଚ୍ଛିମାଯ ପଚ୍ଛିମାଯ ଅଧିଗମୂପାଯଭାୱତୋ ପରମ୍ପରାଯ ମଗ୍ଗନିବ୍ବାନାଧିଗମସ୍ସ ଚ ହେତୁଭାୱତୋ ଉପାଯୋ। ଯା ଚ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଫଲାଧିଗମସ୍ସ ଉପାଯପଟିପତ୍ତି। କେଚି ପନ "ସହ ୱିପସ୍ସନାଯ ମଗ୍ଗୋ ଉପାଯୋ"ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସଂ ମତେନ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ନିବ୍ବାନମେୱ ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା। ଫଲଂ ୱିଯ ଉପାଯୋପି ପୁବ୍ବଭାଗୋତି ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା, ଯଂ ପନ ୱକ୍ଖତି "ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା…ପେ… ୱିସୁଦ୍ଧିଯାତି (ଧ॰ ପ॰ ୨୭୯; ଥେରଗା॰ ୬୭୮) ଅଯଂ ଉପାଯୋ"ତି। ଏତ୍ଥାପି ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପଦା ଏୱ ଉଦାହଟାତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ଯସ୍ମା ପନ "ତେ ପହାଯ ତରେ ଓଘନ୍ତି ଇଦଂ ନିସ୍ସରଣ"ନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଭାୱଂ ୱକ୍ଖତି। ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ହି ଓଘତରଣନ୍ତି।

ଆଣତ୍ତୀତି ଆଣାରହସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱେନେଯ୍ୟଜନସ୍ସ ହିତସିଦ୍ଧିଯା "ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜାହୀ"ତି ୱିଧାନଂ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି "ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୁ, ମୋଘରାଜାତି (ସୁ॰ ନି॰ ୧୧୨୫; କଥା॰ ୨୨୬; ନେତ୍ତି॰ ୫; ପେଟକୋ॰ ୨୨; ଚୂଳନି॰ ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୧୪୪, ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୮) ଆଣତ୍ତୀ"ତି।

ଯୋଗୀନନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନାଯ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ, ଅତ୍ଥାଯାତି ୱଚନସେସୋ। ଦେସନାହାରୋତି ଏତେସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଅସ୍ସାଦାଦୀନଂ ୱିଭଜନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଦେସନାହାରୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥାହ – କିଂ ପନେତେସଂ ଅସ୍ସାଦାଦୀନଂ ଅନୱସେସାନଂ ୱଚନଂ ଦେସନାହାରୋ, ଉଦାହୁ ଏକଚ୍ଚାନନ୍ତି? ନିରୱସେସାନଂଯେୱ। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ସୁତ୍ତେ ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱନିସ୍ସରଣାନି ସରୂପତୋ ଆଗତାନି, ତତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଯତ୍ଥ ପନ ଏକଦେସେନ ଆଗତାନି, ନ ୱା ସରୂପେନ। ତତ୍ଥ ଅନାଗତଂ ଅତ୍ଥୱସେନ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ହାରୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗେ ଆଗମିସ୍ସତୀତି ଇଧ ନ ପପଞ୍ଚିତୋ।

୨। ଯଂ ପୁଚ୍ଛିତନ୍ତି ଯା ପୁଚ୍ଛା, ୱିଚିଯମାନାତି ୱଚନସେସୋ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ ଅନୁଗୀତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତନ୍ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନା, ସା ଏକଂସବ୍ୟାକରଣାଦିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ବ୍ୟାକରଣଂ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ, ତେନ ଗାଥାଯଂ ଅୱୁତ୍ତଂ ପଦାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତା ପନ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନା କସ୍ସାତି ଆହ "ସୁତ୍ତସ୍ସା"ତି। ଏତେନ ସୁତ୍ତେ ଆଗତଂ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱିଚେତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଯା ଚ ଅନୁଗୀତିତି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଯା ଅନୁ ପଚ୍ଛା ଗୀତି ଅନୁଗୀତି, ସଙ୍ଗହଗାଥା, ପୁଚ୍ଛାଯ ୱା ଅନୁରୂପା ଗୀତି। ଏତେନ ପୁବ୍ବାପରଂ ଗହିତଂ। ବ୍ୟାକରଣସ୍ସ ହି ପୁଚ୍ଛାନୁରୂପତା ଇଧ ପୁବ୍ବାପରଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଯା "ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧୀ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୁରିମଂ "ସୁତ୍ତସ୍ସା"ତି ପଦଂ ପୁବ୍ବାପେକ୍ଖନ୍ତି ପୁନ "ସୁତ୍ତସ୍ସା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତେ ଅସ୍ସାଦାଦିକେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏତ୍ତାୱତା ୱିଚଯହାରସ୍ସ ୱିସଯୋ ନିରୱସେସେନ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ତଥା ଚ ୱକ୍ଖତି ୱିଚଯହାରୱିଭଙ୍ଗେ "ପଦଂ ୱିଚିନତି…ପେ… ଅନୁଗୀତିଂ ୱିଚିନତୀ"ତି।

ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ ସବ୍ବେସଂ ପଦାନଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଅତ୍ଥସୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନସୋ ଚ ୱିଚଯୋ ପଦୱିଚଯୋ। "ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛା ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନା ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନା ୱିମତିଚ୍ଛେଦନା ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନା ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନା ଏକାଧିଟ୍ଠାନା ଅନେକାଧିଟ୍ଠାନା ସମ୍ମୁତିୱିସଯା ପରମତ୍ଥୱିସଯା ଅତୀତୱିସଯା ଅନାଗତୱିସଯା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱିସଯା"ତିଆଦିନା ପୁଚ୍ଛାୱିଚଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। "ଇଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଏକଂସବ୍ୟାକରଣଂ ୱିଭଜ୍ଜବ୍ୟାକରଣଂ

ପଟିପୁଚ୍ଛାବ୍ୟାକରଣଂ ଠପନଂ ସାୱସେସଂ ନିରୱସେସଂ ସଉତ୍ତରଂ ଅନୁତ୍ତରଂ ଲୋକିଯଂ ଲୋକୁତ୍ତର’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯୋ।

‘‘ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛା ଇମିନା ସମେତି, ଏତେନ ନ ସମେତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ଥଂ ଆନେତ୍ୱା ୱିଚଯୋ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଚ ୱିଚଯୋ ପୁବ୍ବାପରୱିଚଯୋ। ‘‘ଅଯଂ ଅନୁଗୀତି ୱୁତ୍ତତ୍ଥସଙ୍ଗହା ଅୱୁତ୍ତତ୍ଥସଙ୍ଗହା ତଦୁଭଯତ୍ଥସଙ୍ଗହା କୁସଲତ୍ଥସଙ୍ଗହା ଅକୁସଲତ୍ଥସଙ୍ଗହା’’ତିଆଦିନା ଅନୁଗୀତିୱିଚଯୋ। ଅସ୍ସାଦାଦୀସୁ ସୁଖୱେଦନାଯ ‘‘ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା’’ତିଆଦିନା, ତଣ୍ହାଯ ‘‘ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣା’’ତିଆଦିନା, ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ‘‘ୱିପରୀତଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣା’’ତିଆଦିନା, ଅୱସିଟ୍ଠାନଂ ତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ‘‘ଯଥାସକଲକ୍ଖଣା’’ତିଆଦିନା ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ଦ୍ୱାୱୀସତିଯା ତିକେସୁ ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସାଧିକେ ଚ ଦୁକସତେ ଲବ୍ଭମାନପଦୱସେନ ତଂତଂଅସ୍ସାଦତ୍ଥୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣଂ ଅସ୍ସାଦୱିଚଯୋ।

ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ‘‘ଅନିଟ୍ଠାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା’’ତିଆଦିନା, ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାନଂ ‘‘ପଟିସନ୍ଧିଲକ୍ଖଣା’’ତିଆଦିନା, ଅନିଚ୍ଚତାଦୀନଂ ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତତାଯ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିକତାଯ ଚ ‘‘ଅନିଚ୍ଚା’’ତିଆଦିନା ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ଲୋକିଯଧମ୍ମାନଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯହାନଭାଗିଯତାଦିୱସେନ ଆଦୀନୱୱୁତ୍ତିଯା ଓକାରନିଦ୍ଧାରଣେନ ଆଦୀନୱୱିଚଯୋ। ନିସ୍ସରଣପଦେ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଗମନତୋ କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାୱିଭାଗୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତପରିଯାଯୱିଭାଗୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣୱସେନାତି ଏୱଂ ନିସ୍ସରଣୱିଚଯୋ। ଫଲାଦୀନଂ ତଂତଂସୁତ୍ତଦେସନାଯ ସାଧେତବ୍ବଫଲସ୍ସ ତଦୁପାଯସ୍ସ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତୱିଧିୱଚନସ୍ସ ଚ ୱିଭାଗନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ୱିଚଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ପଦପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନପୁବ୍ବାପରାନୁଗୀତୀନଂ ଅସ୍ସାଦାଦୀନଞ୍ଚ ୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣୱସେନେୱ ୱିଚଯଲକ୍ଖଣୋ ‘‘ୱିଚଯୋ ହାରୋ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୩। ସବ୍ବେସନ୍ତି ସୋଳସନ୍ନଂ। ଭୂମୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ହି ମୂଲପଦାନି ୱିଯ ନଯାନଂ ହାରାନଂ ଭୂମି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ, ତେସଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନୱିଚାରଭାୱତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି – ‘‘ହାରା ବ୍ୟଞ୍ଜନୱିଚଯୋ’’ତି, ପେଟକେପି ହି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଯତ୍ଥ ଚ ସବ୍ବେ ହାରା, ସମ୍ପତମାନା ନଯନ୍ତି ସୁତ୍ତତ୍ଥଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନୱିଧିପୁଥୁତ୍ତା’’ତି। ଗୋଚରୋତି ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ। ସୁତ୍ତସ୍ସ ହି ପଦତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଣମୁଖେନ ହାରଯୋଜନା। ତେସଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥାନଂ। ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତପରିକ୍ଖାତି ଯୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅଯୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ଉପପରିକ୍ଖା। ‘‘ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତିପରିକ୍ଖା’’ତିପି ପାଠୋ, ଯୁତ୍ତିଅଯୁତ୍ତୀନଂ ୱିଚାରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। କଥଂ ପନ ତେସଂ ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତଜାନନା? ଚତୂହି ମହାପଦେସେହି ଅୱିରୁଜ୍ଝନେନ। ତତ୍ଥ ବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସ ତାୱ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥୱାଚକଭାୱୋ ଚ ଯୁତ୍ତଭାୱୋ। ଅତ୍ଥସ୍ସ ପନ ସୁତ୍ତୱିନଯଧମ୍ମତାହି ଅୱିଲୋମନଂ । ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ହାରୋ ଯୁତ୍ତୀତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ଏୱଂ ସୁତ୍ତେ ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥାନଂ ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତଭାୱୱିଭାୱନଲକ୍ଖଣୋ ଯୁତ୍ତିହାରୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୪। ଧମ୍ମନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ସୁତ୍ତାଗତଂ କୁସଲାଦିଧମ୍ମମାହ। ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ କୁସଲାଦିଧମ୍ମସ୍ସ। ଯଂ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଯଂ କାରଣଂ, ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦି ସୁତ୍ତେ ଆଗତଂ ୱା ଅନାଗତଂ ୱା ସନ୍ତୱତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା କଥେତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତୀତି ଏୱଂ, ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯାୱ ସବ୍ବଧମ୍ମାତି ଯତ୍ତକା ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଆଗତା ଧମ୍ମା, ତେସଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଯଥାନୁରୂପଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା କଥେତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଥ ୱା ଯାୱ ସବ୍ବଧମ୍ମାତି ସୁତ୍ତାଗତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଯଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ସପି ଯଂ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ସନ୍ତୱତୋ ଯାୱ ସବ୍ବଧମ୍ମା ପଦଟ୍ଠାନୱିଚାରଣା କାତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସୋ ହାରୋ ପଦଟ୍ଠାନୋତି ଏୱଂ ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତା ଧମ୍ମା ତେସଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତାତି ସନ୍ତୱତୋ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଧମ୍ମନିଦ୍ଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ନାମ ହାରୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୫। ୱୁତ୍ତମ୍ହିଏକଧମ୍ମେତି କୁସଲାଦୀସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ୱା ଯସ୍ମିଂ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଏକଧମ୍ମେ, ସୁତ୍ତେ ସରୂପତୋ ନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ୱା କଥିତେ। ଯେ ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣା କେଚୀତି ଯେ କେଚି ଧମ୍ମା କୁସଲାଦିଭାୱେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦିଭାୱେନ ୱା ତେନ ଧମ୍ମେନ ସମାନଲକ୍ଖଣା। ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି ସବ୍ବେତି ତେ ସବ୍ବେପି କୁସଲାଦିସଭାୱା, ଖନ୍ଧାଦିସଭାୱା ୱା ଧମ୍ମା ସୁତ୍ତେ ଅୱୁତ୍ତାପି ତାଯ ସମାନଲକ୍ଖଣତାଯ ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଏକଲକ୍ଖଣାତି ସମାନଲକ୍ଖଣା ୱୁତ୍ତା। ତେନ ସହଚାରିତା ସମାନକିଚ୍ଚତା ସମାନହେତୁତା ସମାନଫଲତା ସମାନାରମ୍ମଣତାତି ଏୱମାଦୀହି ଅୱୁତ୍ତାନମ୍ପି ୱୁତ୍ତାନଂ ୱିଯ ନିଦ୍ଧାରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୋ ହାରୋ ଲକ୍ଖଣୋ ନାମାତି ଏୱଂ ସୁତ୍ତେ ଅନାଗତେପି ଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଆଗତେ ୱିଯ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯା ସଂୱଣ୍ଣନା, ସୋ ଲକ୍ଖଣୋ ନାମ ହାରୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୬। ନେରୁତ୍ତନ୍ତି ନିରୁତ୍ତଂ, ପଦନିବ୍ବଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଧିପ୍ପାଯୋତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାୱକାନଂ ୱା ତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଦେସକାନଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ, କରଣେ ହି ଏତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତଂ। କାମଞ୍ଚ ସବ୍ବେ ହାରା ବ୍ୟଞ୍ଜନୱିଚଯା, ଅଯଂ ପନ ୱିସେସତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନଦ୍ୱାରେନେୱ ଅତ୍ଥପରିଯେସନାତି କତ୍ୱା ‘‘ବ୍ୟଞ୍ଜନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି – ‘‘ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନେରୁତ୍ତଞ୍ଚ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଚ ନିଦାନଞ୍ଚ ପୁବ୍ବାପରାନୁସନ୍ଧି ଚ ଗୱେସିତବ୍ବା’’ତି। ଅଥାତି ପଦପୂରଣମତ୍ତଂ। ଦେସନାନିଦାନନ୍ତି ନିଦଦାତି ଫଲନ୍ତି ନିଦାନଂ, କାରଣଂ, ଯେନ କାରଣେନ ଦେସନା ପୱତ୍ତା, ତଂ ଦେସନାଯ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁବ୍ବାପରାନୁସନ୍ଧୀତି ପୁବ୍ବେନ ଚ ଅପରେନ ଚ ଅନୁସନ୍ଧି। ‘‘ପୁବ୍ବାପରେନ ସନ୍ଧୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେନ ଅପରଭାଗଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା କଥନନ୍ତି

ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଗୀତିୱସେନ ୱା ପୁବ୍ବାପରଭୂତେହି ସୁତ୍ତନ୍ତରେହି ସଂୱଣ୍ଣିୟମାନସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସଂସନ୍ଦନଂ ପୁବ୍ବାପରାନୁସନ୍ଧି। ଯଞ୍ଚ ପୁବ୍ବପଦେନ ପରପଦସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧନଂ, ଅୟମ୍ପି ପୁବ୍ବାପରାନୁସନ୍ଧି। ଏସୋ ହାରୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋତି ଏୱଂ ନିବ୍ବଚନାଧିପ୍ପାୟାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱିଭାୱନଲକ୍ଖଣୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

୭। ଏକମ୍ହି ପଦଟ୍ଠାନେତି ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ଭଧାତୁଆଦିକେ ପରକ୍କମଧାତୁଆଦୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତେ ଧମ୍ମେ ଦେସନାରୁଳ୍ହେ ସତି। ପରିୟେସତି ସେସକଂ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ତସ୍ସ ୱିସଭାଗତାୟ ଅଗ୍ଗହଣେନ ୱା ସେସକଂ ପମାଦାଦୀନଂ ଆସନ୍ନକାରଣତ୍ତା ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ କୋସଜ୍ଜାଦିକଂ ଧମ୍ମନ୍ତରଂ ପରିୟେସତି ପଞ୍ଞାୟ ଗୱେସତି, ପରିୟେସିତ୍ୱା ଚ ସଂୱଣ୍ଣନାୟ ଯୋଜେନ୍ତୋ ଦେସନଂ ଆୱଟ୍ଟତି ପଟିପକ୍ଖେତି ୱୀରିୟାରମ୍ଭାଦିମୁଖେନ ଆରଦ୍ଧସୁତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପମାଦାଦିୱସେନ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଦେସନଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ଆୱଟ୍ଟେତି ନାମ। ଆୱଟ୍ଟୋ ନାମ ସୋ ହାରୋତି ଦେସନାୟ ଗହିତଧମ୍ମାନଂ ସଭାଗୱିସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ ଆୱଟ୍ଟନଲକ୍ଖଣୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

୮। ଧମ୍ମନ୍ତି ସଭାୱଧମ୍ମଂ, ତଂ କୁସଲାଦିୱସେନ ଅନେକୱିଧଂ। ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠିତେ ଉତ୍ତରି ଗୁଣୱିସେସେ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ତଂ ୱିସେସାଧିଗମନକାରଣଂ। ଭୂମିନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମି ଦସ୍ସନଭୂମୀତି ଏୱମାଦିକଂ ଭୂମିଂ। ୱିଭଜ୍ଜତେତି ୱିଭାଗେନ କଥେତି। ସାଧାରଣେତି ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବାଦିନାମୱସେନ ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନସୋତାପନ୍ନାଦିୱତ୍ଥୁୱସେନ ୱା ସାଧାରଣେ ଅୱିସିଟ୍ଠେ ସମାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ଅସାଧାରଣା ୱେଦିତବ୍ବା। ନେୟ୍ୟୋ ୱିଭତ୍ତୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମାଦୀନଂ ୱିଭଜନୋ ଅୟଂ ହାରୋ ୱିଭତ୍ତୀତି ଞାତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ସଂକିଲେସଧମ୍ମେ ୱୋଦାନଧମ୍ମେ ଚ ସାଧାରଣାସାଧାରଣତୋ ପଦଟ୍ଠାନତୋ ଭୂମିତୋ ଚ ୱିଭଜନଲକ୍ଖଣୋ ''ୱିଭତ୍ତିହାରୋ''ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୯। ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେତି କଥିତେ ସୁତ୍ତେ ଆଗତେ, ସଂୱଣ୍ଣିତେ ୱା। ଭାୱିତେତି ଯଥା ଉପ୍ପନ୍ନସଦିସା ଉପ୍ପନ୍ନାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଂ ଭାୱିତସଦିସେ ଭାୱେତବ୍ବେତି ଅତ୍ଥୋ। ପହୀନେତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପରିୱତ୍ତତି ପଟିପକ୍ଖେତି ୱୁତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯେ ପଟିପକ୍ଖା, ତେସଂ ୱସେନ ପରିୱତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ପରିୱତ୍ତନଲକ୍ଖଣୋ ''ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରୋ''ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୦। ୱିୱିଧାନି ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ଥେ ୱଚନାନି ୱିୱଚନାନି, ୱିୱଚନାନି ଏୱ ୱେୱଚନାନି, ପରିୟାୟସଦ୍ଦାତି ଅତ୍ଥୋ। ତାନି ୱେୱଚନାନି। ବହୂନୀତି ଅନେକାନି। ତୁ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣେ। ତେନ ବହୂ ଏୱ ପରିୟାୟସଦ୍ଦା ୱେୱଚନହାରଯୋଜନାୟଂ କଥେତବ୍ବା, ନ କତିପୟାତି ଦସ୍ସେତି । ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତାନୀତି ନୱୱିଧସୁତ୍ତନ୍ତସଙ୍ଖାତେ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ଭାସିତାନି। ଏତ୍ଥାପି ତୁ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବୋ, ତେନ ପାଠଇୟଂ ଆଗତାନିୟେୱ ୱେୱଚନାନି ଗହେତବ୍ବାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏକଧମ୍ମସ୍ସାତି ଏକସ୍ସ ପଦତ୍ଥସ୍ସ। ଯୋ ଜାନାତି ସୁତ୍ତୱିଦୂତି ଯଥା ''ସପ୍ପିସ୍ସ ଜାନାହୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ ''ସପ୍ପିନା ୱିଚାରେହି, ସପ୍ପିଂ ଦେହି, ଦେଥା''ତି ୱା ଆଣାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ଯୋ ସୁତ୍ତକୋୱିଦୋ ଧମ୍ମକଥିକୋ ଏକସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ବହୂପି ପରିୟାୟସଦ୍ଦେ ୱିଚାରେତି ୱିଭାୱେତି ଯୋଜେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱେୱଚନୋ ନାମ ସୋ ହାରୋତି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରପରିୟାୟସଦ୍ଦଯୋଜନାଲକ୍ଖଣୋ ୱେୱଚନହାରୋ ନାମ। ତସ୍ମା ଏକସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଅନେକପରିୟାୟସଦ୍ଦଯୋଜନାଲକ୍ଖଣୋ ''ୱେୱଚନହାରୋ''ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୧। ଧମ୍ମନ୍ତି ଖନ୍ଧାଦିଧମ୍ମଂ। ପଞ୍ଞତ୍ତୀହୀତି ପଞ୍ଞାପନେହି ପକାରେହି ଞାପନେହି, ଅସଙ୍କରତୋ ୱା ଠପନେହି। ୱିୱିଧାହୀତି ନିକ୍ଖେପପଭୱାଦିୱସେନ ଅନେକୱିଧାହି। ସୋ ଆକାରୋତି ଯୋ ଏକସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ନିକ୍ଖେପପଭୱପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦିୱସେନ ଅନେକାହି ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ପଞ୍ଞାପନାକାରୋ। ଞେୟ୍ୟୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ ହାରୋତି ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୋ ନାମାତି ଞାତବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ଏକେକସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନେକାହି ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବାକାରୱିଭାୱନଲକ୍ଖଣୋ ''ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୋ''ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୨। ପଟିଚ୍ଚୁପ୍ପାଦୋତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟଖନ୍ଧାତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଚ ଖନ୍ଧା ଚ। ଧାତୁଆୟତନାତି ଧାତୁୟୋ ଚ ଆୟତନାନି ଚ। ଏତେହୀତି ଯୋ ଦ୍ୱାଦସପଦିକୋ ପଚ୍ଚୟାକାରୋ ଯାନି ଚ ଦ୍ୱାୱୀସତିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଯେ ଚ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଯା ଚ ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁୟୋ ଯାନି ଚ ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନି, ଏତେହି ସୁତ୍ତେ ଆଗତପଦତ୍ଥମୁଖେନ ନିଦ୍ଧାରିୟମାନେହି। ଓତରତି ଯୋତି ଯୋ ସଂୱଣ୍ଣନାନୟୋ ଓଗାହତି, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିକେ ଅନୁପୱିସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଓତରଣୋ ନାମ ସୋ ହାରୋତି ଯୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ, ସୋ ଓତରଣହାରୋ ନାମ। ଚ-ସଦ୍ଦେନ ତେହି ସୁଞ୍ଞତମୁଖାଦୀନଂ ଗାଥାୟଂ ଅୱୁତ୍ତାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିମୁଖେହି ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ଓତରଣଲକ୍ଖଣୋ ଓତରଣୋ ହାରୋ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୩। ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତମ୍ହୀତି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ବ୍ୟାକତେ। ପଞ୍ହେତି ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତେ ଅତ୍ଥେ। ଗାଥାୟନ୍ତି ଗାଥାରୁଳ୍ହେ। ଇଦଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛନ୍ତା ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଗାଥାବନ୍ଧୱସେନ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଯମାରବ୍ଭାତି ସା ପନ ଗାଥା ଯଂ ଅତ୍ଥଂ ଆରବ୍ଭ ଅଧିକିଚ୍ଚ ପୁଚ୍ଛିତା, ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ। ସୁଦ୍ଧାସୁଦ୍ଧପରିକ୍ଖାତି ପଦଂ ସୋଧିତଂ, ଆରମ୍ଭୋ

ନ ସୋଧିତୋ, ପଦଞ୍ଚ ସୋଧିତଂ ଆରମ୍ଭୋ ଚ ସୋଧିତୋତି ଏୱଂ ପଦାଦୀନଂ ସୋଧିତାସୋଧିତଭାୱୱିଚାରୋ । ହାରୋ ସୋ ସୋଧନୋନାମାତି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଚାରୋ ସୋଧନୋ ହାରୋ ନାମ। ଏୱଂ ସୁତ୍ତେ ପଦପଦତ୍ଥପଞ୍ହାରମ୍ଭାନଂ ସୋଧନଲକ୍ଖଣୋ ‘‘ସୋଧନୋ ହାରୋ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୪। ଏକତ୍ତତାଯାତି ଏକସ୍ସ ଭାୱୋ ଏକତ୍ତଂ, ଏକତ୍ତମେୱ ଏକତ୍ତତା, ତାଯ ଏକତ୍ତତାଯ। ଏକ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ସମାନସଦ୍ଦପରିଯାଯୋ, ତସ୍ମା ସାମଞ୍ଞେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସିଟ୍ଠା ମତ୍ତା ୱିମତ୍ତା, ୱିମତ୍ତାୱ ୱେମତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱେମତ୍ତତା, ତାଯ ୱେମତ୍ତତାଯ, ୱିସେସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେ ନ ୱିକପ୍ପଯିତବ୍ବାତି ଯେ ଧମ୍ମା ‘‘ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦଯୋ’’ତିଆଦିନା ସାମଞ୍ଞେନ, ‘‘ଜାତି ଜରା କାମତଣ୍ହା ଭୱତଣ୍ହା’’ତିଆଦିନା ୱିସେସେନ ଚ ସୁତ୍ତେ ଦେସିତା, ତେ ‘‘କିମେତ୍ଥ ସାମଞ୍ଞଂ, କୋ ୱା ୱିସେସୋ’’ତି ଏୱଂ ସାମଞ୍ଞୱିସେସୱିକପ୍ପନୱସେନ ନ ୱିକପ୍ପଯିତବ୍ବା। କସ୍ମା? ସାମଞ୍ଞୱିସେସକପ୍ପନାଯ ୱୋହାରଭାୱେନ ଅନୱଟ୍ଠାନତୋ କାଲଦିସାୱିସେସାଦୀନଂ ୱିଯ ଅପେକ୍ଖାସିଦ୍ଧିତୋ ଚ। ଯଥା ହି ‘‘ଅଜ୍ଜ ହିୟ୍ୟୋ ସ୍ୱେ’’ତି ୱୁଚ୍ଚମାନା କାଲୱିସେସା ଅନୱଟ୍ଠିତସଭାୱା ‘‘ପୁରିମା ଦିସା ପଚ୍ଛିମା ଦିସା’’ତି ୱୁଚ୍ଚମାନା ଦିସାୱିସେସା ଚ, ଏୱଂ ସାମଞ୍ଞୱିସେସାପି। ତଥା ହି ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଜାତିଆଦିଅପେକ୍ଖାଯ ସାମଞ୍ଞମ୍ପି ସମାନଂ ସଚ୍ଚାପେକ୍ଖାଯ ୱିସେସୋ ହୋତି। ଏସ ନଯୋ ସମୁଦଯାଦୀସୁପି। ଏସୋ ହାରୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋତି ଏୱଂ ସୁତ୍ତାଗତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅୱିକପ୍ପନୱସେନ ସାମଞ୍ଞୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୫। ଯେ ଧମ୍ମାତି ଯେ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକା ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା। ଯଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ଯଂ ସଙ୍ଖାରାଦିକଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମଂ। ଜନଯନ୍ତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି। ପଚ୍ଚଯାତି ସହଜାତପଚ୍ଚଯଭାୱେନ। ପରମ୍ପରତୋତି ପରମ୍ପରପଚ୍ଚଯଭାୱେନ, ଅନୁରୂପସନ୍ତାନଘଟନୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପନିସ୍ସଯକୋଟି ହି ଇଧାଧିପ୍ପେତା। ପୁରିମସ୍ମିଂ ଅୱସିଟ୍ଠୋ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ। ହେତୁମୱକଡ୍ଢିଯିତ୍ୱାତି ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାତଂ ଜନକାଦିଭେଦଭିନ୍ନଂ ହେତୁଂ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ସୁତ୍ତତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୋ ସଂୱଣ୍ଣନାସଙ୍ଖାତୋ, ଏସୋ ହାରୋ ପରିକ୍ଖାରୋତି ଏୱଂ ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାନଂ ପରିକ୍ଖାରସଙ୍ଖାତେ ହେତୁପଚ୍ଚଯେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ସଂୱଣ୍ଣନଲକ୍ଖଣୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୬। ଯେ ଧମ୍ମାତି ଯେ ସୀଲାଦିଧମ୍ମା। ଯଂମୂଲାତି ଯେସଂ ସମାଧିଆଦୀନଂ ମୂଲଭୂତା, ତେ ତେସଂ ସମାଧିଆଦୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱେନ ସମାରୋପଯିତବ୍ବାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯେ ଚେକତ୍ଥା ପକାସିତା ମୁନିନାତି ଯେ ଚ ରାଗୱିରାଗାଚେତୋୱିମୁତ୍ତିସେକ୍ଖଫଲକାମଧାତୁସମତିକ୍କମନାଦିସଦ୍ଦା ଅନାଗାମିଫଲତ୍ଥତାଯ ଏକତ୍ଥା ବୁଦ୍ଧମୁନିନା ପରିଦୀପିତା, ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନଭାୱେନ ସମାରୋପଯିତବ୍ବାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସମାରୋପନଞ୍ଚେତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ ଯଥାରୁତୱସେନ ନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ୱା ଗଯ୍ହମାନସ୍ସ ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୀଲାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସ ପରିଯାଯନ୍ତରୱିଭାୱନମୁଖେନ ଭାୱନାପାରିପୂରିକଥନଂ, ଭାୱନାପାରିପୂରୀ ଚ ପହାତବ୍ବସ୍ସ ପହାନେନାତି ପହାନସମାରୋପନାପି ଅତ୍ଥତୋ ଦସ୍ସିତା ଏୱ ହୋତି। ଏସ ସମାରୋପନୋ ହାରୋତି ଏସ ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନୱେୱଚନଭାୱନାପହାନସମାରୋପନୱିଚାରଣଲକ୍ଖଣୋ ସମାରୋପନୋ ନାମ ହାରୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ନଯସଙ୍ଖେପୋ

୧୭। ଏୱଂ ଗାଥାବନ୍ଧୱସେନ ସୋଳସପି ହାରେ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ନଯେ ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ ‘‘ତଣ୍ହଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହଞ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜମ୍ପି ଚାତି ସୁତ୍ତେ ଆଗତଂ ଅତ୍ଥତୋ ନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ୱା ଗହିତଂ ତଣ୍ହଂ ଅୱିଜ୍ଜଞ୍ଚ ଯୋ ନେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ତଂ ନେତି ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ପାପେତି ସଂକିଲେସୱସେନ ସୁତ୍ତତ୍ଥଂ ଯୋଜେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସମଥେନାତି ସମାଧିନା। ୱିପସ୍ସନାଯାତି ପଞ୍ଞାଯ, ଯୋ ନେତି ୱୋଦାନପକ୍ଖଂ ପାପେତି, ତଥା ସୁତ୍ତତ୍ଥଂ ଯୋଜେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଚ୍ଚେହି ଯୋଜଯିତ୍ୱାତି ନଯନ୍ତୋ ଚ ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ଭୱମୂଲକତ୍ତା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ଅୱସେସା ତେଭୂମକଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ସମଥୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ, ତେନ ପତ୍ତବ୍ବା ଅସଙ୍ଖତଧାତୁ ନିରୋଧସଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱଂ ଇମେହି ଚତୂହି ସଚ୍ଚେହି ଯୋଜେତ୍ୱା। ଅଯଂ ନଯୋ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟୋତି ଯୋ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାହି ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ସମଥୱିପସ୍ସନାହି ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନମୁଖେନ ନଯନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ, ଅଯଂ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟୋ ନଯୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ନଯସ୍ସ ଭୂମି ଗାଥାଯଂ ‘‘ନଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଅତ୍ଥନଯୋ ସଂୱଣ୍ଣନା, ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧସ୍ସ ଅନୁରୂପୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅନୁଗାହଣନଯୋ ଅତ୍ଥନଯୋ। ତସ୍ସ ପନ ଯା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦୀନଂ ୱସେନ ତଣ୍ହାଦିମୁଖେନ ନଯଭୂମିରଚନା, ତତ୍ଥ ନଯୱୋହାରୋ।

୧୮। ଅକୁସଲେତି ଦ୍ୱାଦସଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସଙ୍ଗହିତେ ସବ୍ବେପି ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ। ସମୂଲେହୀତି ଅତ୍ତନୋ ମୂଲେହି, ଲୋଭଦୋସମୋହେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲେତି ସବ୍ବେପି ଚତୁଭୂମକେ କୁସଲେ ଧମ୍ମେ। କୁସଲମୂଲେହୀତି କୁସଲେହି ଅଲୋଭାଦିମୂଲେହି ଯୋ ନେତି। ନଯନ୍ତୋ ଚ କୁସଲାକୁସଲଂ ମାଯାମରୀଚିଆଦଯୋ ୱିଯ ଅଭୂତଂ ନ ହୋତୀତି ଭୂତଂ। ପଟଘଟାଦଯୋ ୱିଯ ନ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚମତ୍ତନ୍ତି ତଥଂ। ଅକୁସଲସ୍ସ ଇଟ୍ଠୱିପାକତାଭାୱତୋ କୁସଲସ୍ସ ଚ ଅନିଟ୍ଠୱିପାକତାଭାୱତୋ ୱିପାକେ ସତି ଅୱିସଂୱାଦକତ୍ତା ଅୱିତଥଂ ନେତି। ଏୱମେତେସଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ପଦାନଂ କୁସଲାକୁସଲୱିସେସନତା

ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅଥ ୱା ଅକୁସଲମୂଲେହି ଅକୁସଲାନି କୁସଲମୂଲେହି ଚ କୁସଲାନି ନୟନ୍ତୋ ଅୟଂ ନୟୋ ଭୂତଂ ତଥଂ ଅୱିତଥଂ ନେତି, ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୟୋଜେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ହି ବାଧକାଦିଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱାଭାୱେନ ଭୂତାନି, ସଚ୍ଚସଭାୱତ୍ତା ତଥାନି, ଅୱିସଂୱାଦନତୋ ଅୱିତଥାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା "ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନୀ"ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୦)। ତିପୁକ୍ଖଲଂ ତଂ ନୟଂ ଆହୂତି ୟୋ ଅକୁସଲମୂଲେହି ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ କୁସଲମୂଲେହି ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚୟୋଜନମୁଖେନ ନୟନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ, ତଂ ତିପୁକ୍ଖଲଂ ନୟନ୍ତି ୱଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୯। ୱିପଲ୍ଲାସେହୀତି ଅସୁଭେ ସୁଭନ୍ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତେହି ଚତୂହି ୱିପଲ୍ଲାସେହି। କିଲେସେତି କିଲିସ୍ସନ୍ତି ୱିବାଧିୟନ୍ତୀତି କିଲେସା, ସଂକିଲିଟ୍ଠଧମ୍ମା, ସଂକିଲେସପକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି "ସଂକିଲେସେ"ତିପି ପଠନ୍ତି, କିଲେସସହିତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟେହୀତି ସଦ୍ଧାଦୀହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟେହି। ସଦ୍ଧମ୍ମେତି ପଟିପତ୍ତିପଟିୱେଧସଦ୍ଧମ୍ମେ, ୱୋଦାନପକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତଂ ନୟନ୍ତି ୟୋ ସୁଭସଞ୍ଞାଦୀହି ୱିପଲ୍ଲାସେହି ସକଲସ୍ସ ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀହି ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚୟୋଜନୱସେନ ନୟନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ, ଏତଂ ନୟଂ ନୟୱିଦୂ ସଦ୍ଧମ୍ମନୟକୋୱିଦା, ଅତ୍ଥନୟକୁସଲା ଏୱ ୱା ସୀହୱିକ୍କୀଳିତଂ ନୟନ୍ତି ୱଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୦। ୱେୟ୍ୟାକରଣେସୂତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥନୟସ୍ସ ୟୋଜନତ୍ଥଂ କତେସୁ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ "ତହିଂ ତହି"ନ୍ତି। କୁସଲାକୁସଲାତି ୱୋଦାନିୟା ସଂକିଲେସିକା ଚ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ନୟସ୍ସ ଦିସାଭୂତଧମ୍ମା। ୱୁତ୍ତାତି ସୁତ୍ତତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା କଥିତା। ମନସା ୱୋଲୋକୟତେତି ତେ ୟଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଚିତ୍ତେନେୱ "ଅୟଂ ପଠମା ଦିସା ଅୟଂ ଦୁତିୟା ଦିସା"ତିଆଦିନା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ନୟସ୍ସ ଦିସାଭାୱେନ ଉପପରିକ୍ଖତି, ୱିଚାରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। "ଓଲୋକୟତେ ତେ ଅବହୀ"ତିପି ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ତେତି ତେ ୟଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମେ। ଅବହୀତି ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ, ଚିତ୍ତେ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ଖୁ ଦିସାଲୋଚନଂ ଆହୂତି ଓଲୋକୟତେତି ଏତ୍ଥ ୟଦେତଂ ଓଲୋକନଂ, ତଂ ଦିସାଲୋଚନଂ ନାମ ନୟଂ ୱଦନ୍ତି। ଖୁ-ତି ଚ ନିପାତୋ ଅୱଧାରଣେ। ତେନ ଓଲୋକନମେୱ ଅୟଂ ନୟୋ, ନ କୋଚି ଅତ୍ଥୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେତି।

୨୧। ଓଲୋକେତ୍ୱାତି ପଠମାଦିଦିସାଭାୱେନ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା। ଦିସାଲୋଚନେନାତି ଦିସାଲୋଚନନୟେନ କରଣଭୂତେନ। ୟେନ ହି ୱିଧିନା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥନୟସ୍ସ ୟୋଜନାୟ ଦିସା ଓଲୋକୀୟନ୍ତି, ସୋ ୱିଧି ଦିସାଲୋଚନନ୍ତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉକ୍ଖିପିୟାତି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା, ଦିସାଭୂତଧମ୍ମେ ସୁତ୍ତତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। "ଉକ୍ଖିପିୟ ୟୋ ସମାନେତୀ"ତିପି ପଠନ୍ତି, ତସ୍ସତ୍ଥୋ – "ୟୋ ତେସଂ ଦିସାଭୂତଧମ୍ମାନଂ ସମାନୟନଂ କରୋତୀ"ତି। ୟନ୍ତି ୱା କିରିୟାପରାମସନଂ । ସମାନେତୀତି ସମଂ, ସମ୍ମା ୱା ଆନେତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ନୟସ୍ସ ୟୋଜନାୱସେନ। କେ ପନ ଆନେତି? ସବ୍ବେ କୁସଲାକୁସଲେ ତଂତଂନୟଦିସାଭୂତେ। ଅୟଂ ନୟୋତି ସମାନେତୀତି ଏତ୍ଥ ୟଦେତଂ ତଂତଂନୟଦିସାଭୂତଧମ୍ମାନଂ ସମାନୟନଂ, ଅୟଂ ଅଙ୍କୁସୋ ନାମ ନୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତଞ୍ଚ ଦ୍ୱୟଂ "ୱୋହାରନୟୋ, କପ୍ପନୟୋ"ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି।

୨୨। ଏୱଂ ହାରେ ନୟେ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ନେସଂ ୟୋଜନକ୍କମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ସୋଳସ ହାରା ପଠମ"ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଠମଂ ସୋଳସ ହାରା "ୟୋଜେତବ୍ବା"ତି ୱଚନସେସୋ। ହାରସଂୱଣ୍ଣନା ପଠମଂ କାତବ୍ବା ବ୍ୟଞ୍ଜନପରିୟେଟ୍ଠିଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଦିସଲୋଚନତୋତି ଦିସାଲୋଚନେନ, ଅୟମେୱ ୱା ପାଠୋ। ଅଙ୍କୁସେନ ହୀତି ହି-ସଦ୍ଦୋ ନିପାତମତ୍ତଂ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଦ୍ୱାଦସପଦଂ

୨୩। ଇଦାନି ୟେସଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନଂ ଅତ୍ଥପଦାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି ସୁତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତାନି ପଦାନି ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ "ଅକ୍ଖରଂ ପଦ"ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅପରିୟୋସିତେ ପଦେ ୱଣ୍ଣୋ ଅକ୍ଖରଂ ପରିୟାୟୱସେନ ଅକ୍ଖରଣତୋ ଅସଞ୍ଚରଣତୋ। ନ ହି ୱଣ୍ଣସ୍ସ ପରିୟାୟୋ ୱିଜ୍ଜତି, ଅଥ ୱଣ୍ଣୋତି କେନଟ୍ଠେନ ୱଣ୍ଣୋ? ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନଟ୍ଠେନ। ୱଣ୍ଣୋ ଏୱ ହି ଇତ୍ତରଖଣତାୟ ଅପରାପରଭାୱେନ ପୱତ୍ତୋ ପଦାଦିଭାୱେନ ଗୟ୍ହମାନୋ ୟଥାସମ୍ବନ୍ଧଂ ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି । ଏକକ୍ଖରଂ ୱା ପଦଂ ଅକ୍ଖରଂ, କେଚି ପନ "ମନସା ଦେସନାୱାଚାୟ ଅକ୍ଖରଣତୋ ଅକ୍ଖର"ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

ପଦନ୍ତି ପଜ୍ଜତି ଅତ୍ଥୋ ଏତେନାତି ପଦଂ, ତଂ ନାମପଦଂ ଆଖ୍ୟାତପଦଂ ଉପସଗ୍ଗପଦଂ ନିପାତପଦନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ତତ୍ଥ "ଫସ୍ସୋ ୱେଦନା ଚିତ୍ତ"ନ୍ତି ଏୱମାଦିକଂ ସତ୍ତ୍ୱପ୍ପଧାନଂ ନାମପଦଂ। "ଫୁସତି ୱେଦୟତି ୱିଜାନାତୀ"ତି ଏୱମାଦିକଂ କିରିୟାପଧାନଂ ଆଖ୍ୟାତପଦଂ। କିରିୟାୱିସେସଗ୍ଗହଣନିମିତ୍ତଂ "ପ" ଇତି ଏୱମାଦିକଂ ଉପସଗ୍ଗପଦଂ। କିରିୟାୟ ସତ୍ତ୍ୱସ୍ସ ଚ ସରୂପୱିସେସପ୍ପକାସନହେତୁଭୂତଂ "ଏୱ"ନ୍ତି ଏୱମାଦିକଂ ନିପାତପଦଂ।

ବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତଂ ପଦାଭିହିତଂ ଅତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜୟତୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ୱାକ୍ୟଂ। ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ପଦସମୁଦାୟୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଦମତ୍ତସୱନେପି ହି

ଅଧିକାରାଦିୱସେନ ଲଦ୍ଧମାନେହି ପଦନ୍ତରେହି ଅନୁସନ୍ଧାନଂ କତ୍ୱାୱ ଅତ୍ଥସମ୍ପଟିପତ୍ତି ହୋତୀତି ୱାକ୍ୟମେୱ ଅତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜୟତି। ନିରୁତ୍ତୀତି ଆକାରାଭିହିତଂ ନିବ୍ବଚନଂ ନିରୁତ୍ତି।

ନିଦ୍ଦେସୋତି ନିବ୍ବଚନୱିତ୍ଥାରୋ ନିରୱସେସଦେସନତ୍ତା ନିଦ୍ଦେସୋ। ପଦେହି ୱାକ୍ୟସ୍ସ ୱିଭାଗୋ ଆକାରୋ। ଯଦି ଏୱଂ ପଦତୋ ଆକାରସ୍ସ କୋ ୱିସେସୋତି? ଅପରିୟୋସିତେ ୱାକ୍ୟେ ଅୱିଭଜ୍ଜମାନେ ୱା ତଦୱୟୱୋ ପଦଂ। ଉଚ୍ଚାରଣୱସେନ ପରିୟୋସିତେ ୱାକ୍ୟେ ୱିଭଜ୍ଜମାନେ ୱା ତଦୱୟୱୋ ଆକାରୋତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ଛଟ୍ଟଂ ୱଚନଂ ଛଟ୍ଠୱଚନଂ। ଆକାରୋ ଛଟ୍ଠୱଚନଂ ଏତସ୍ସାତି ଆକାରଛଟ୍ଠୱଚନଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ଇମସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଆକାରପଦଂ ନିଦ୍ଦେସପଦାନନ୍ତରଂ ୱଦନ୍ତେନ ''ଆକାରଛଟ୍ଠୱଚନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପଦାନୁପୁବ୍ବିକଂ ପନ ଇଚ୍ଛନ୍ତେହି ତଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନନ୍ତରମେୱ କାତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ''ଅପରିମାଣା ବ୍ୟଞ୍ଜନା ଅପରିମାଣା ଆକାରାତି, ବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ୱିୱରତି ଆକାରେହି ୱିଭଜତୀ''ତି ଚ। କେଚି ପନ ''ଆକାରପଦବ୍ୟଞ୍ଜନନିରୁତ୍ତିୟୋ ଚ ନିଦ୍ଦେସୋ''ତି ପଠନ୍ତି। ଏତ୍ତାୱ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ସବ୍ବନ୍ତି ଯାନିମାନି ଅକ୍ଖରାଦୀନି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି, ଏତ୍ତକମେୱ ସବ୍ବଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ଏତେହି ଅସଙ୍ଗହିତଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୨୪। ସଙ୍କାସନାତି ସଂଖିତ୍ତେନ କାସନା। ପକାସନାତି ପଠମଂ କାସନା, କାସୀୟତି ଦୀପୀୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ହି ଅତ୍ଥପଦଦ୍ୱୟେନ ଅକ୍ଖରପଦେହି ୱିଭାୱିୟମାନୋ ଅତ୍ଥାକାରୋ ଗହିତୋ। ଯସ୍ମା ଅକ୍ଖରେହି ସୁୟ୍ୟମାନେହି ସୁଣନ୍ତାନଂ ୱିସେସୱିଧାନସ୍ସ କତତ୍ତା ପଦପରିୟୋସାନେ ପଦତ୍ଥସମ୍ପଟିପତ୍ତି ହୋତି। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ''ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସେତି ପଦେହି ପକାସେତୀତି, ଅକ୍ଖରେହି ପଦେହି ଚ ଉଗ୍ଘାଟେତୀ''ତି ଚ।

ୱିୱରଣାତି ୱିତ୍ଥାରଣା। ୱିଭଜନା ଚ ଉତ୍ତାନୀକମ୍ମଞ୍ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ୱିଭଜନୁତ୍ତାନୀକମ୍ମପଞ୍ଞତ୍ତି। ତତ୍ଥ ୱିଭଜନାତି ୱିଭାଗକରଣଂ, ଉଭୟେନାପି ନିଦ୍ଦିସନମାହ। ଇଧ ପୁରିମନୟେନେୱ ବ୍ୟଞ୍ଜନାକାରେହି ନିଦ୍ଦିସିୟମାନୋ ଅତ୍ଥାକାରୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉତ୍ତାନୀକମ୍ମଂ ପାକଟକରଣଂ। ପକାରେହି ଞାପନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ଦ୍ୱୟେନାପି ପଟିନିଦ୍ଦିସନଂ କଥେତି। ଏତ୍ଥାପି ନିରୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସସଞ୍ଞାତେହି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦେହି ନିଦ୍ଦିସିୟମାନୋ ଅତ୍ଥାକାରୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଯୋ ପଟିନିଦ୍ଦିସୀୟତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏତେହୀତି ଏତେହି ଏୱ ସଙ୍କାସନାଦିୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଦେସନାତ୍ଥସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଅତ୍ଥୋତି ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ। କମ୍ମନ୍ତି ଉଗ୍ଘଟନାଦିକମ୍ମଂ। ସୁତ୍ତତ୍ଥେନ ହି ଦେସନାୟ ପୱତ୍ତିୟମାନେନ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦିୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ପବୋଧନକିରିୟାନିବ୍ବତ୍ତି। ସୋ ଚ ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ ସଙ୍କାସନାଦିଆକାରୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅତ୍ଥୋ କମ୍ମଞ୍ଚ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠ''ନ୍ତି।

୨୫। ଟୀଣୀତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତୟୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନୱହି ପଦେହୀତି ନୱହି କୋଟ୍ଠାସେହି । ଅତ୍ଥୋ ସମାୟୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ମା ୟୁତ୍ତୋ ନ ୱିନା ୱତ୍ତତି। ସବ୍ବସ୍ସ ହି ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନତୋ ଅତ୍ଥନୟାନଞ୍ଚ ଚତୁସଚ୍ଚୟୋଜନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ସବ୍ବୋ ପାଳିଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥନୟତ୍ତୟସଙ୍ଗହିତୋ ସଙ୍କାସନାଦିଆକାରୱିସେସୱୁତ୍ତି ଚାତି।

୨୬। ଇଦାନି ୟଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ଦେସନାହାରାଦିକେ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ପଦତ୍ଥେ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଗଣନୱସେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅତ୍ଥସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚତୁବ୍ବୀସାତି ସୋଳସ ହାରା ଛ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନି ଦ୍ୱେ କମ୍ମନୟାତି ଏୱଂ ଚତୁବ୍ବୀସ। ଉଭୟନ୍ତି ଛ ଅତ୍ଥପଦାନି ତୟୋ ଅତ୍ଥନୟାତି ଇଦଂ ନୱୱିଧଂ ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବୀସୱିଧଞ୍ଚାତି ଏତଂ ଉଭୟଂ। ସଙ୍କଲୟିତ୍ୱାତି ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା। ''ସଙ୍ଖେପୟତୋ''ତିପି ପାଠୋ, ଏକତୋ କରୋନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ତିକାତି ଏତପ୍ପମାଣା, ଇତୋ ୱିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି ନେତ୍ତିପଦତ୍ଥୋ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ତେତ୍ତିଂସପଦତ୍ଥାୟ ନେତ୍ତିୟା ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥପରିୟେସନାୟ ୟୋ ''ସୋଳସ ହାରା ପଠମ''ନ୍ତି ନୟେହି ପଠମଂ ହାରା ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବାତି ହାରନୟାନଂ ସଂୱଣ୍ଣନାକ୍କମୋ ଦସ୍ସିତୋ, ସ୍ୱାୟଂ ହାରନୟାନଂ ଦେସନାକ୍କମେନେୱ ସିଦ୍ଧୋ। ଏୱଂ ସିଦ୍ଧେ ସତି ଅୟଂ ଆରମ୍ଭୋ ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି – ସଚେପିମେ ହାରା ନୟା ଚ ଇମିନା ଦସ୍ସିତକ୍କମେନେୱ ସୁତ୍ତେସୁ ସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ୟୋଜେତବ୍ବା, ନ ଉପ୍ପଟିପାଟିୟାତି।

କିଂ ପନେତ୍ଥ କାରଣଂ, ୟଦେତେ ହାରା ନୟା ଚ ଇମିନାୱ କମେନ ଦେସିତାତି? ୟଦିପି ନାୟମନୁୟୋଗୋ କତ୍ଥଚି ଅନୁକ୍କମେ ନିୱିସତି, ଅପି ଚ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ନିସ୍ସୟଫଲତଦୁପାୟସରୀରଭୂତାନଂ ଅସ୍ସାଦାଦୀନଂ ୱିଭାୱନସଭାୱତ୍ତା ପକତିୟା ସବ୍ବସୁତ୍ତାନୁରୂପାତି ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାୱତୋ ପରେସଞ୍ଚ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସାନଂ ୱିଚୟହାରାଦୀନଂ ପତିଟ୍ଠାଭାୱତୋ ପଠମଂ ଦେସନାହାରୋ ଦସ୍ସିତୋ।

ପଦପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନପୁବ୍ବାପରାନୁଗୀତୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଦେସନାହାରପଦତ୍ଥାନଂ ପୱିଚୟସଭାୱତାୟ ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ୱିଚୟୋ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ''ପଦଂ ୱିଚିନତି…ପେ… ଆଣତ୍ତିଂ ୱିଚିନତି ଅନୁଗୀତିଂ ୱିଚିନତୀ''ତି।

ୱିଚୟେନ ହାରେନ ପୱିଚିତାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ୟୁତ୍ତାୟୁତ୍ତିୱିଚାରଣା ୟୁତ୍ତାତି ୟୁତ୍ତିୱିଚାରଣଭାୱତୋ ୱିଚୟାନନ୍ତରଂ ୟୁତ୍ତିହାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି –

‘‘ୱିଚଯେନ ହାରେନ ୱିଚିନିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତିହାରେନ ଯୋଜେତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତାନଂଯେୱ ଅତ୍ଥାନଂ ଉପପତ୍ତିଅନୁରୂପଂ କାରଣପରମ୍ପରାଯ ନିଦ୍ଧାରଣଲକ୍ଖଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଚିନ୍ତନଂ କତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଯୁତ୍ତିହାରାନନ୍ତରଂ ପଦଟ୍ଠାନହାରୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି – ‘‘ଯୋ କୋଚି ଉପନିସ୍ସଯୋ ଯୋ କୋଚି ପଚ୍ଚଯୋ ଚ, ସବ୍ବୋ ସୋ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି।

ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତାନଂ କାରଣପରମ୍ପରାଯ ପରିଗ୍ଗହିତସଭାୱାନଂଯେୱ ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅୱୁତ୍ତାନମ୍ପି ଏକଲକ୍ଖଣତାଯ ଗହଣଂ କାତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପଦଟ୍ଠାନାନନ୍ତରଂ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ହି ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗେ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦିନା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ଏୱଂ ଯେ ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅତ୍ଥତୋ ନିଦ୍ଧାରିତାନମ୍ପି ଧମ୍ମାନଂ ନିବ୍ବଚନାଦୀନି ୱତ୍ତବ୍ବାନି, ନ ସୁତ୍ତେ ସରୂପତୋ ଆଗତାନମେୱାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଲକ୍ଖଣାନନ୍ତରଂ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଞ୍ହି ନିରୱସେସତୋ ଅତ୍ଥାୱବୋଧୋ ହୋତି, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଯଦା ହି ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ନାମଂ ଜାନାତି ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ନାମଂ ଜାନାତି ତଥା ତଥା ନଂ ଅଭିନିରୋପେତୀ’’ତି ଅନୱସେସପରିଯାଦାନଂ ୱକ୍ଖତି। ତଥା ‘‘ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗବ୍ଭମୁପେତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଯେ ଜରାମରଣେନ ଅଟ୍ଟିଯିତୁକାମା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି , ତେ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରା’’ତିଆଦିନା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଅଧିପ୍ପାଯଭାୱେନ ୱକ୍ଖତି।

ନିବ୍ବଚନାଧିପ୍ପାଯନିଦାନୱଚନେହି ସଦ୍ଧିଂ ସୁତ୍ତେ ପଦତ୍ଥାନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତରସଂସନ୍ଦନସଙ୍ଖାତେ ପୁବ୍ବାପରୱିଚାରେ ଦସ୍ସିତେ ତେସଂ ସଭାଗୱିସଭାଗଧମ୍ମନ୍ତରାୱଟ୍ଟନଂ ସୁଖେନ ସକ୍କା ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ଚତୁବ୍ୟୂହାନନ୍ତରଂ ଆୱଟ୍ଟୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନେୱ ହି ‘‘ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥା’’ତି ଗାଥାଯଂ ଆରମ୍ଭନିକ୍କମନବୁଦ୍ଧସାସନଯୋଗଧୁନନେହି ୱୀରିଯସମାଧିପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ତଦନୁଯୋଗସ୍ସ ମୂଲଂ ‘‘ପମାଦୋ’’ତି ସୁତ୍ତନ୍ତରେ ଦସ୍ସିତୋ ପମାଦୋ ଆୱଟ୍ଟିତୋ।

ସଭାଗୱିସଭାଗଧମ୍ମାୱଟ୍ଟନେ ନିଯୋଜିତେ ସାଧାରଣାସାଧାରଣୱସେନ ସଂକିଲେସୱୋଦାନଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନତୋ ଭୂମିତୋ ଚ ୱିଭାଗୋ ସକ୍କା ସୁଖେନ ଯୋଜିତୁନ୍ତି ଆୱଟ୍ଟାନନ୍ତରଂ ୱିଭତ୍ତିହାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଯତୋ ୱିଭତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗେ ‘‘କତମେ ଧମ୍ମା ସାଧାରଣା? ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ସାଧାରଣା, ନାମସାଧାରଣା ୱତ୍ଥୁସାଧାରଣା ଚା’’ତି ଆରଭିତ୍ୱା ‘‘ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅନିଯତାନଞ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନପ୍ପହାତବ୍ବା କିଲେସା ସାଧାରଣା, ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଚ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦା ସାଧାରଣା’’ତିଆଦିନା ସଭାଗୱିସଭାଗପରିଯାଯୱନ୍ତେଯେୱ ଧମ୍ମେ ୱିଭଜିସ୍ସତି।

ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ସପ୍ପଟିଭାଗାଭାୱତୋ ତେସଂ ୱିଭାଗେ କତେ ସୁତ୍ତାଗତେ ଧମ୍ମେ ଅକସିରେନ ପଟିପକ୍ଖତୋ ପରିୱତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କାତି ୱିଭତ୍ତିଅନନ୍ତରଂ ପରିୱତ୍ତନହାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ହି ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ଭୱତୀ’’ତି ପଟିୱିଭତ୍ତସଭାୱେ ଏୱ ଧମ୍ମେ ପରିୱତ୍ତନହାରୱିଭଙ୍ଗେ ଉଦାହରିସ୍ସତି।

ପଟିପକ୍ଖତୋ ପରିୱତ୍ତିତାପି ଧମ୍ମା ପରିଯାଯୱଚନେହି ବୋଧେତବ୍ବା, ନ ସୁତ୍ତେ ଆଗତାଯେୱାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପରିୱତ୍ତନାନନ୍ତରଂ ୱେୱଚନହାରୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଏୱଂ ତେ ଧମ୍ମା ପରିଯାଯସଦ୍ଦତୋପି ୱିଭାୱିତା ହୋନ୍ତୀତି ପରିଯାଯତୋ ପକାସିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଭେଦତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ୱିଭଜନଂ ସୁଖେନ ସକ୍କା ଞାତୁନ୍ତି ୱେୱଚନହାରାନନ୍ତରଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ହି ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାନଂ ପରିଯାଯପଞ୍ଞତ୍ତିୱିଭାଗଂ ସୁବୋଧନଞ୍ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗେ ୱକ୍ଖତି।

ପଭାୱପରିଞ୍ଞାଦିପଞ୍ଞତ୍ତିୱିଭାଗମୁଖେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସଚ୍ଚାଦିଧମ୍ମୱିଭାଗେ କତେ ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିମୁଖେନ ଅୱଧାରଣଂ ସକ୍କା ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତିଅନନ୍ତରଂ ଓତରଣୋ ହାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ହି ‘‘ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ’’ତି ଗାଥଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ‘‘ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ’’ତି ପଦେନ ଅସେକ୍ଖଂ ୱିଜ୍ଜଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ‘‘ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦା ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧୋ’’ତିଆଦିନା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଉଦାହରିସ୍ସତି।

ଧାତାଯତନାଦୀସୁ ଓତାରିତାନଂ ସୁତ୍ତେ ପଦତ୍ଥାନଂ ପୁଚ୍ଛାରମ୍ଭୱିସୋଧନଂ ସକ୍କା ସୁଖେନ ସମ୍ପାଦେତୁନ୍ତି ଓତରଣାନନ୍ତରଂ ସୋଧନୋ ହାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି – ‘‘ଯତ୍ଥ ଏୱଂ ସୁଦ୍ଧୋ ଆରମ୍ଭୋ, ସୋ ପଞ୍ହୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ଭୱତୀ’’ତିଆଦି।

ୱିସୋଧିତେସୁ ସୁତ୍ତେ ପଦପଦତ୍ଥେସୁ ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନସାମଞ୍ଞୱିସେସଭାୱୋ ସୁକରୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସୋଧନାନନ୍ତରଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ

ଦସ୍ସିତୋ। ସୋଧନୋ ହି ଅଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ବହୂପକାରୋ, ତତୋ ଏୱ ହି ‘‘ଯଥା ଯଥା ୱା ପନ ପୁଚ୍ଛିତଂ, ତଥା ତଥା ୱିସ୍ସଜ୍ଜଯିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

ସାମଞ୍ଞୱିସେସଭୂତେସୁ ସାଧାରଣାସାଧାରଣେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପୱେଦିତେସୁ ପରିକ୍ଖାରସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସାଧାରଣାସାଧାରଣରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯହେତୁରାସିସ୍ସ ପଭେଦୋ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ଅଧିଟ୍ଠାନାନନ୍ତରଂ ପରିକ୍ଖାରୋ ୱୁତ୍ତୋ । ତଥା ହି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ‘‘ଅସାଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ ହେତୁ, ସାଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ଯଥା କିଂ ଭୱେ, ଯଥା ଅଙ୍କୁରସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ବୀଜଂ ଅସାଧାରଣଂ, ପଥୱୀ ଆପୋ ଚ ସାଧାରଣା’’ତିଆଦି।

ଅସାଧାରଣେ ସାଧାରଣେ ଚ କାରଣେ ଦସ୍ସିତେ ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଫଲେସୁ କାରଣାକାରୋ ତେସଂ ହେତୁଫଲାନଂ ପଭେଦତୋ ଦେସନାକାରୋ ଭାୱେତବ୍ବପହାତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାପହାନାନି ଚ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନାନି ସମ୍ମା ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ତଥତ୍ତାୱବୋଧାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ପରିକ୍ଖାରାନନ୍ତରଂ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ ଦସ୍ସିତୋତି। ଇଦଂ ହାରାନଂ ଅନୁକ୍କମକାରଣଂ।

ନଯାନଂ ପନ ୱେନେଯ୍ୟତ୍ତଯପ୍ପଯୋଜିତତ୍ତା ଅତ୍ଥନଯତ୍ତଯୂପଦେସସ୍ସ ତଦନୁକ୍କମେନେୱ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଅତ୍ଥନଯାନଂ କମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦଯୋ ହି ତଯୋ ୱେନେଯ୍ୟା ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟାଦଯୋ ପଯୋଜେନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସପଟିନିଦ୍ଦେସା ୱିଯ ଯଥାକ୍କମଂ ତେସଂ ଉପକାରାଯ ସୱଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି। ତଥା ହି ନେସଂ ଚତ୍ତାରୋ ଛ ଅଟ୍ଠ ଚ ମୂଲପଦା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ଇତରସ୍ସ ପନ ନଯଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅତ୍ଥନଯତ୍ତଯସ୍ସ ଭୂମିଯା ଆଲୋଚନଂ ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ସମାନଯନଞ୍ଚାତି ଇମିନା କାରଣେନ ଉଦ୍ଦେସକ୍କମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ ହି ସକ୍କା ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ସମାନେତୁନ୍ତି।

ଏତପରମତା ଚ ହାରାନଂ ଏତ୍ତକେହି ପକାରୱିସେସେହି ଅତ୍ଥନଯତ୍ତଯସହିତେହି ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ନିଦ୍ଧାରିଯମାନୋ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଅଲମନୁତ୍ତରାଯ ପଠମାଯ ଭୂମିଯା ସମଧିଗମାଯାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦସ୍ସନଭୂମିସମନୁପ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥା ହି ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଦେସନାତି। ଅଥ ୱା ଏତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ସବ୍ବେସଂ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସାନଂ ଏତ୍ତାୱତା ହାରାନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଯତ୍ତକା ହି ସୁତ୍ତସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସା, ସବ୍ବେ ତେ ନେତ୍ତିଉପଦେସାଯତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ।

ତଥା ହି ଯେ କେଚି ସୁତ୍ତସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନାପକାରା ନିଦ୍ଦିସୀଯନ୍ତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ସୁତ୍ତସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ, ଅନେକଧା ପଦତ୍ଥୋ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବୋ, ୱିଧି ଅନୁୱାଦୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ୱିରୋଧୋ ସମାଧାତବ୍ବୋ, ଅନୁସନ୍ଧିଯା ଅନୁରୂପଂ ନିଗମେତବ୍ବନ୍ତି। ତଥା ସୁତ୍ତସ୍ସ ପଯୋଜନଂ ପିଣ୍ଡତ୍ଥୋ ପଦତ୍ଥୋ ଅନୁସନ୍ଧି ଚୋଦନା ପରିହାରୋ ଚ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତେନ ୱତ୍ତବ୍ବାତି। ତଥା ଉପୋଗ୍ଘାଟପଦୱିଗ୍ଗହପଦତ୍ଥଚାଲନାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାନି ୱତ୍ତବ୍ବାନୀତି।

ତଥା ତିସ୍ସୋ କଥା ଏକନାଳିକା ଚତୁରସ୍ସା ନିସିନ୍ନୱତ୍ତିକା। ତତ୍ଥ ପାଳିଂ ୱତ୍ୱା ଏକେକପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥକଥନଂ ଏକନାଳିକା ନାମ।

ପଟିପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସପକ୍ଖସ୍ସ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା କଥନଂ ଚତୁରସ୍ସା ନାମ।

ୱିସଭାଗଧମ୍ମୱସେନେୱ ପରିଯୋସାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପୁନ ସଭାଗଧମ୍ମୱସେନେୱ ପରିଯୋସାନଗମନଂ ନିସିନ୍ନୱତ୍ତିକା ନାମ।

ଭେଦକଥାଯ ତତ୍ତ୍ୱକଥାଯ ପରିଯାଯୱଚନେହି ଚ ସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବନ୍ତି ଚ ଏୱମାଦଯୋ। ତେସମ୍ପି ଏତ୍ଥେୱ ଅୱରୋଧୋ, ଯସ୍ମା ତେ ଇଧ କତିପଯହାରସଙ୍ଗହିତାତି।

ନଯାନଂ ପନ ଯସ୍ମା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦଯୋ ତଯୋ ଏୱ ୱେନେଯ୍ୟା ସତ୍ତାଭିସମଯଭାଗିନୋ ତଦତ୍ଥାଯ ଚ ଅତ୍ଥନଯଦେସନା, ତସ୍ମା ସତିପି ସଂକିଲେସୱୋଦାନଧମ୍ମାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତମୂଲପଦଭେଦତୋ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ୱିଭଜିତବ୍ବପ୍ପକାରେ ତଥା ମୂଲପଦାନି ଅୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ୱେନେଯ୍ୟତ୍ତଯୱସେନେୱ ଏତପରମତା ୱୁତ୍ତା। ନୱସୁ ନୱସୁ ଏୱ ହି ମୂଲପଦେସୁ ସବ୍ବେସଂ ସଂକିଲେସୱୋଦାନଧମ୍ମାନଂ ଅନ୍ତୋଗଧଭାୱତୋ ନ ତାନି ୱଡ୍ଢେତବ୍ବାନି ୱେନେଯ୍ୟତ୍ତଯାଧିକାରତୋ ନ ହାପେତବ୍ବାନୀତି ନଯାନଂ ଏତପରମତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କମ୍ମନଯାନଂ ପନ ଆଲୋଚନସମାନଯନତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପକାରନ୍ତରସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ ଏତପରମତା। ହେତ୍ୱାଦୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଫଲଭୂମିଉପନିସାସଭାଗୱିସଭାଗଲକ୍ଖଣନଯାଦଯୋ ପରିଗ୍ଗହିତା। ତେସୁ ହେତୂତି କାରଣଂ, ଯୋ ଧମ୍ମୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ପନ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଏକୱିଧୋ। କାରକୋ ସମ୍ପାପକୋତି ଦୁୱିଧୋ। ପୁନ କାରକୋ ଞାପକୋ ସମ୍ପାପକୋତି ତିୱିଧୋ। ହେତୁହେତୁ ପଚ୍ଚଯହେତୁ ଉତ୍ତମହେତୁ ସାଧାରଣହେତୂତି ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୋ କୁସଲୋ ଅକୁସଲୋ ସଦ୍ଦୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ। ତଥା ସଭାଗହେତୁ ଅସଭାଗହେତୁ

ଅଜ୍ଝତ୍ତିକହେତୁ ବାହିରହେତୁ ଜନକହେତୁ ପରିଗ୍ଗାହକହେତୁ ସାଧାରଣହେତୁ ଅସାଧାରଣହେତୁ ସମନନ୍ତରହେତୁ ପରମ୍ପରହେତୁ ସହଜାତହେତୁ ଅସହଜାତହେତୁ ସାସୱହେତୁ ଅନାସୱହେତୂତିଆଦିନା ଅନେକୱିଧୋ ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଫଲମ୍ପି ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ଏକୱିଧଂ। ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତୋପି ସମ୍ପାପକହେତୁୱସେନ ଫଲପରିୟାୟୋ ଲବ୍ଭତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ଦୁୱିଧଂ। ଞ୍ଚାପେତବ୍ବନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବପତ୍ତବ୍ବତୋ ତିୱିଧଂ। ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନୱିପାକକିରିୟାୱଚନନ୍ତନିବ୍ବାନୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧଂ। ସଭାଗହେତୁନିବ୍ବତ୍ତଂ ଅସଭାଗହେତୁନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ଏୱମାଦିୱସେନ ଅନେକୱିଧଞ୍ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ଲୋକିୟଂ ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି। ଲୋକିୟଫଲଂ ଦୁୱିଧଂ କାୟିକଂ ମାନସଞ୍ଚ । ତତ୍ଥ କାୟିକଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଂ, ଅୱସିଟ୍ଠଂ ମାନସଂ। ୟଞ୍ଚ ତାୟ ତାୟ ସୁତ୍ତଦେସନାୟ ସାଧେତବ୍ବଂ, ତଦପି ଫଲନ୍ତି।

ଭୂମୀତି ସାସୱଭୂମି ଅନାସୱଭୂମି ସଙ୍କତଭୂମି ଅସଙ୍କତଭୂମି ଦସ୍ସନଭୂମି ଭାୱନାଭୂମି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମି ସେକ୍ଖଭୂମି ଅସେକ୍ଖଭୂମି ସାୱକଭୂମି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଭୂମି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭୂମି ଝାନଭୂମି ଅସମାହିତଭୂମି ପଟିପଜ୍ଜମାନଭୂମି ପଟିପନ୍ନଭୂମି ପଠମାଭୂମି ୟାୱ ଚତୁତ୍ଥୀଭୂମି କାମାୱଚରଭୂମି ୟାୱ ଲୋକୁତ୍ତରଭୂମୀତି ବହୁୱିଧା। ତତ୍ଥ ସାସୱଭୂମି ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତା ଧମ୍ମା। ଅନାସୱଭୂମି ଅପ୍ପମାଣା ଧମ୍ମା। ସଙ୍କତଭୂମି ନିବ୍ବାନୱଜ୍ଜା ସବ୍ବେ ସଭାୱଧମ୍ମା। ଅସଙ୍କତଭୂମି ଅପ୍ପଚ୍ଚୟା ଧମ୍ମା। ଦସ୍ସନଭୂମି ପଠମମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମା। ଭାୱନାଭୂମି ଅୱସିଟ୍ଠମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମା। ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମି ହୀନମଜ୍ଝିମା ଧମ୍ମା। ସେକ୍ଖଭୂମି ଚତ୍ତାରୋ ଅରିୟମଗ୍ଗଧମ୍ମା ହେଟ୍ଠିମା ଚ ତୟୋ ଫଲଧମ୍ମା। ଅସେକ୍ଖଭୂମି ଅଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମା। ସାୱକପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ସାୱକାଦିଭୂମିୟୋ। ଝାନଭୂମି ଝାନଧମ୍ମା। ଅସମାହିତଭୂମି ଝାନୱଜ୍ଜିତା ଧମ୍ମା। ପଟିପଜ୍ଜମାନଭୂମି ମଗ୍ଗଧମ୍ମା। ପଟିପନ୍ନଭୂମି ଫଲଧମ୍ମା। ପଠମାଦିଭୂମିୟୋ ସହ ଫଲେନ ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗା ଅପରିୟାପନ୍ନା ଧମ୍ମା ''ପଠମାୟ ଭୂମିୟା ପତ୍ତିୟା''ତିଆଦିୱଚନତୋ। କାମାୱଚରାଦିଭୂମିୟୋ କାମାୱଚରାଦିଧମ୍ମା। ଯେ ଚ ଧମ୍ମା ତେସଂ ତେସଂ ହାରନୟାନଂ ପତିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ସୁତ୍ତେସୁ ନିଦ୍ଧାରୀୟନ୍ତି, ତେପି ଭୂମିୟୋତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବା।

ଉପନିସାତି ବଲୱକାରଣଂ, ୟୋ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟ ସୁତ୍ତେ ''ଦୁକ୍ଖୂପନିସା ସଦ୍ଧା ସଦ୍ଧୂପନିସଂ 'ସୀଲ'ନ୍ତି ୟାୱ ୱିମୁତ୍ତୂପନିସଂ ୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପି ଚ ଉପନିସାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ସିଦ୍ଧନ୍ତେ ହଦୟଭୂତଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧାପି ନେତ୍ତିହଦୟଂ, ୟଂ ସମ୍ମା ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତା ଧମ୍ମକଥିକା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମମୁଖେନ ସବ୍ବହାରନୟୟୋଜନାୟ ସମତ୍ଥା ହୋନ୍ତି। କିଂ ପନେତଂ ନେତ୍ତିହଦୟଂ? ୟଦିଦଂ ଏତସ୍ସେୱ ତେତ୍ତିଂସୱିଧସ୍ସ ପକରଣପଦତ୍ଥସୋଳସସ୍ସ ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗସହିତସ୍ସ ୱିସୟୋ ସହ ନିମିତ୍ତୱିଭାଗେନ ଅସଙ୍କରତୋ ୱୱତ୍ଥିତୋ।

ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ଦେସନାହାରସ୍ସ ଅସ୍ସାଦାଦୟୋ ୱିସୟୋ, ତସ୍ସ ଅସ୍ସାଦାଦିୱିଭାୱନଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ତସ୍ସ ଅସ୍ସାଦୋ ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସନ୍ତି ଏୱମାଦିୱିଭାଗୋ, ତସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାଦି, ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଦେସନାହାରୱିଚୟହାରନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ପକାସିତୋ ଏୱ। ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମସ୍ସ ସଭାଗୱିସଭାଗଧମ୍ମାୱଟ୍ଟନୱିସୟୋ ଆୱଟ୍ଟହାରୋ, ତଦୁଭୟଆୱଟ୍ଟନଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମୱିସୟୋ ପରିୱତ୍ତନହାରୋ, ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମପରିୱତ୍ତନଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ପଦଟ୍ଠାନପରିକ୍ଖାରେସୁ ଆସନ୍ନକାରଣଂ ଉପନିସ୍ସୟକାରଣଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ହେତୁ ପରିକ୍ଖାରୋତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

ସଭାଗୱିସଭାଗଧମ୍ମା ଚ ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁକୂଲପଟିକୂଲଧମ୍ମା ୟଥାକ୍କମଂ ୱେଦିତବ୍ବା। ୟଥା – ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ସଭାଗୋ, ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ ୱିସଭାଗୋତି ଇମିନା ନୟେନ ସବ୍ବଂ ସଭାଗୱିସଭାଗତୋ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ସଭାୱୋ। ସୋ ହାରନୟାନଂ ନିଦ୍ଦେସେ ୱିଭାୱିତୋ ଏୱ।

ୟଂ ପନେତଂ ହେତୁଆଦିୱିସେସୱିନିମୁତ୍ତଂ ହାରନୟାନଂ ୟୋଜନାନିବନ୍ଧନଂ, ସୋ ନୟୋ। ୟଥାହ – ଲକ୍ଖଣହାରେ ''ଏୱଂ ଯେ ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣା କିଚ୍ଚତୋ ଚ ଲକ୍ଖଣତୋ ଚ ସାମଞ୍ଞତୋ ଚା''ତିଆଦି। ତଥା ୱିଚୟେନ ହାରେନ ୱିଚିନିତ୍ୱା ୟୁତ୍ତିହାରେନ ୟୋଜେତବ୍ବାତି। ତଥା ସୋଧନହାରାଦୀସୁ ସୁଦ୍ଧୋ ଆରମ୍ଭୋ ହୋତି, ସୋ ପଞ୍ହୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ଭୱତୀତି ଏୱମାଦି। ଏକତ୍ତାଦୟୋପି ନୟା ଇଧ ନୟୋତି ଗହେତବ୍ବା।

ଏୱଂ ହେତୁଫଲାଦୀନି ଉପଧାରେତ୍ୱା ନେସଂ ୱସେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ ଲବ୍ଭମାନପଦତ୍ଥନିଦ୍ଧାରଣମୁଖେନ ୟଥାଲକ୍ଖଣଂ ଏତେ ହାରା ନୟା ଚ ୟୋଜେତବ୍ବା। ୱିସେସତୋ ପନ ପଦଟ୍ଠାନପରିକ୍ଖାରା ହେତୁୱସେନ। ଦେସନାୱିଚୟଚତୁବ୍ୟୂହସମାରୋପନା ହେତୁଫଲୱସେନ। ତଥା ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତିଓତରଣସୋଧନା ଫଲୱସେନେୱାତି କେଚି। ୱିଭତ୍ତି ହେତୁଭୂମିୱସେନ। ପରିୱତ୍ତୋ ୱିସଭାଗୱସେନ। ଆୱଟ୍ଟୋ

ସଭାଗୱିସଭାଗୱସେନ। ଲକ୍ଖଣଯୁତ୍ତିଅଧିଟ୍ଠାନା ନଯୱସେନ ଯୋଜେତଵ୍ବାତି। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ସାମଞ୍ଞତୋ ୱିସେସେନ, ପଦତ୍ଥୋ ଲକ୍ଖଣଂ କମୋ;

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ହେତ୍ୱାଦୀ, ୱେଦିତବ୍ବା ହି ୱିଞ୍ଞୁନା’’ତି।

ଅଯଂ ଗାଥା ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ହୋତି।

ନିଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ପଟିନିଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୧। ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୫। ଏୱଂ ହାରାଦଯୋ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଗାଥାବନ୍ଧୱସେନ ସରୂପତୋ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସୁ ହାରେ ତାୱ ପଟିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ୱିଭଜିତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଦେସନାହାରୋ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କତମୋତି କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା। ଦେସନାହାରୋତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଧମ୍ମନିଦସ୍ସନଂ। କିଞ୍ଚାପି ଦେସନାହାରୋ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସିତୋ, ପଟିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ପନ ୱିସଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା''ତି ଗାଥଂ ଏକଦେସେନ ପଚ୍ଚାମସତି। ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ ପୁବ୍ବାପରାପେକ୍ଖୋ। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବାପେକ୍ଖୱେ ''କତମୋ ଦେସନାହାରୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା''ତି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସିତସ୍ସ ନିଗମନଂ ହୋତି। ପରାପେକ୍ଖୱେ ପନ ''ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ କିଂ ଦେସଯତୀ''ତି ଦେସନାକିରିଯାଯ କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ ହୋତି। ତେନ ଦେସନାହାରସ୍ସ ଅନ୍ୱତ୍ଥସଞ୍ଞତଂ ଦସ୍ସେତି। ଦେସଯତୀତି ସଂୱଣ୍ଣେତି, ୱିୱାରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ଅନେନ ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମେ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅସ୍ସାଦ''ନ୍ତିଆଦିମାହ, ତଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନମେୱ। ତସ୍ମା ଇତୋ ପରମ୍ପି ଅୱୁତ୍ତମେୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ''କତ୍ଥ ପନ ଆଗତେ ଅସ୍ସାଦାଦିକେ ଅଯଂ ହାରୋ ସଂୱଣ୍ଣେତୀ''ତି ଅନୁଯୋଗଂ ମନସିକତ୍ୱା ଦେସନାହାରେନ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବଧମ୍ମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଧମ୍ମଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମୀ''ତିଆଦିକଂ ସବ୍ବପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକଂ ଭଗୱତୋ ଛଛକ୍କଦେସନଂ ଏକଦେସେନ ଦସ୍ସେତି।

ତତ୍ଥ ଧମ୍ମନ୍ତି ଅଯଂ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ପରିଯତ୍ତିସଚ୍ଚସମାଧିପଞ୍ଞାପକତିପୁଞ୍ଞାପତ୍ତିଞେଯ୍ୟାଦୀସୁ ବହୂସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିଟ୍ଠପ୍ପଯୋଗୋ। ତଥା ହି ''ଇଧ, ଭିକ୍ଖୁ, ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣାତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୫।୭୩) ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମେ ଦିସ୍ସତି। ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ପତ୍ତଧମ୍ମୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ୧।୨୯୯; ମହାୱ॰ ୧୮) ସଚ୍ଚେ। ''ଏୱଂଧମ୍ମା ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ଅହେସୁ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୧୩, ୧୪୫) ସମାଧିମ୍ହି। ''ସଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମୋ ଧିତି ଚାଗୋ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଜା॰ ୧।୧।୫୭; ୧।୨।୧୪୭-୧୪୮) ପଞ୍ଞାଯଂ। ''ଜାତିଧମ୍ମାନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୩୯୮; ମ॰ ନି॰ ୧।୧୩୧) ପକତିଯଂ । ''ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରି''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଜା॰ ୧।୧୦।୧୦୨; ୧।୧୫।୩୮୫) ପୁଞ୍ଞେ। ''ଚତ୍ତାରୋ ପାରାଜିକା ଧମ୍ମା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ପାରା॰ ୨୩୩) ଆପତ୍ତିଯଂ। ''କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅକୁସଲାଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ॰ ସ॰ ତିକମାତିକା ୧) ଞେଯ୍ୟେ। ଇଧ ପନ ପରିଯତ୍ତିଯଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି (ମ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।ମୂଲପରିଯାଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା; ଧ॰ ସ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡ ୧; ବୁ॰ ୱଂ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୧)।

ୱୋତି ପନ ଅଯଂ ୱୋ-ସଦ୍ଦୋ ''ହନ୍ଦ ଦାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଣାରେମି ୱୋ''ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୧୫) ଏତ୍ଥ ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ଆଗତୋ। ''ସନ୍ନିପତିତାନଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦ୍ୱଯଂ କରଣୀଯ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୭୩) କରଣତ୍ଥେ। ''ଯେ ହି ୱୋ ଅରିଯା ପରିସୁଦ୍ଧକାଯକମ୍ମନ୍ତା''ତିଆଦୀସୁ ପଦପୂରଣେ। ''ଆରୋଚଯାମି ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୭।୭୨) ସମ୍ପଦାନତ୍ଥେ। ଇଧାପି ସମ୍ପଦାନତ୍ଥେ ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଭିକ୍ଖନସୀଲତାଦିଗୁଣଯୋଗେନ ଭିକ୍ଖୂ, ଭିନ୍ନକିଲେସତାଦିଗୁଣଯୋଗେନ ୱା। ଅଥ ୱା ସଂସାରେ ଭଯଂ ଇକ୍ଖନ୍ତୀତି ଭିକ୍ଖୂ। ଭିକ୍ଖୱେତି ତେସଂ ଆଲପନଂ। ତେନ ତେ ଧମ୍ମସ୍ସୱନେ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ମୁଖାଭିମୁଖେ କରୋତି। ଦେସେସ୍ସାମୀତି କଥେସ୍ସାମି। ତେନ ନାହଂ ଧମ୍ମିସ୍ସରତାଯ ତୁମ୍ହେ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି କାରେସ୍ସାମି, ଅନାୱରଣଞାଣେନ ସବ୍ବଂ ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖକାରିତାଯ ପନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମୀତି ଇଦାନି ପୱତ୍ତିଯମାନଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ପଟିଜାନାତି। ଆଦିକଲ୍ୟାଣନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆଦିମ୍ହି କଲ୍ୟାଣଂ ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ, ଆଦିକଲ୍ୟାଣମେତସ୍ସାତି ୱା ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ସୀଲେନ ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ। ସମାଧିନା ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ। ପଞ୍ଞାଯ ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ। ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତାଯ ୱା ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ। ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତାଯ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ। ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ। ଅଥ ୱା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁୱିନଯନେନ ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ। ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁୱିନଯନେନ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ ନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲୱିନଯନେନ ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ। ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ।

ଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିଯା ସାତ୍ଥଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ସଙ୍କାସନାଦିଛଅତ୍ଥପଦସମାଯୋଗତୋ ୱା ସାତ୍ଥଂ। ଅକ୍ଖରାଦିଛବ୍ୟଞ୍ଜନପଦସମାଯୋଗତୋ ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। ଉପନେତବ୍ବାଭାୱତୋ ଏକନ୍ତେନ ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ। ଅପନେତବ୍ବାଭାୱତୋ ପରିସୁଦ୍ଧଂ। ସୀଲାଦିପଞ୍ଚଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧପାରିପୂରିଯା ୱା ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ଚତୁରୋଘନିତ୍ଥରଣାଯ ପୱତ୍ତିଯା ଲୋକାମିସନିରପେକ୍ଖତାଯ ଚ ପରିସୁଦ୍ଧଂ। ବ୍ରହ୍ମଂ ସେଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତମଂ ବ୍ରହ୍ମୂନଂ ୱା ସେଟ୍ଠାନଂ ଅରିଯାନଂ ଚରିଯଂ ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହଂ ସାସନଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପକାସଯିସ୍ସାମି ପରିଦୀପଯିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ଭଗୱତା ଦେସିତୋ ପକାସିତୋ ଚ ସାସନଧମ୍ମୋ ଯେସଂ ଅସ୍ସାଦାଦୀନଂ ଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ, ତେ ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ ଦେସନାହାରସ୍ସ ୱିସଯଭୂତା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ପାଠେ ସୱିସେସଂ ୱୁତ୍ତା, ତତୋ ତତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଉଦାହରଣୱସେନ ଇଧାନେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କାମନ୍ତି ମନାପିଯରୂପାଦିଂ ତେଭୂମକଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ୱତ୍ଥୁକାମଂ। କାମଯମାନସ୍ସାତି ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ। ତସ୍ସ ଚେତଂ ସମିଜ୍ଝତୀତି ତସ୍ସ କାମଯମାନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ତଂ କାମସଙ୍ଖାତଂ ୱତ୍ଥୁ ସମିଜ୍ଝତି ଚେ, ସଚେ ସୋ ତଂ ଲଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଦ୍ଧାପୀତିମନୋହୋତୀତି ଏକଂସେନ ତୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ହୋତି। ଲଦ୍ଧାତି ଲଭିତ୍ୱା। ମଚ୍ଚୋତି ସତ୍ତୋ। ଯଦିଚ୍ଛତୀତି ଯଂ ଇଚ୍ଛତି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି। ୧) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ଅସ୍ସାଦୋତି ଯାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯସମିଜ୍ଝନା ଇଚ୍ଛିତଲାଭେ ପୀତିମନତା ସୋମନସ୍ସଂ, ଅଯଂ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବତୋ ଅସ୍ସାଦୋ।

ତସ୍ସ ଚେ କାମଯାନସ୍ସାତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କାମେ ଇଚ୍ଛମାନସ୍ସ, କାମେନ ୱା ଯାଯମାନସ୍ସ। ଛନ୍ଦଜାତସ୍ସାତି ଜାତତଣ୍ହସ୍ସ। ଜନ୍ତୁନୋତି ସତ୍ତସ୍ସ। ତେ କାମା ପରିହାଯନ୍ତୀତି ତେ ୱତ୍ଥୁକାମା କେନଚି ଅନ୍ତରାଯେନ ୱିନସ୍ସନ୍ତି ଚେ। ସଲ୍ଲୱିଦ୍ଧୋୱ ରୁପ୍ପତୀତି ଅଥ ଅଯୋମଯାଦିନା ସଲ୍ଲେନ ୱିଦ୍ଧୋ ୱିଯ ପୀଳିଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ଆଦୀନୱୋତି ଯାଯଂ କାମାନଂ ୱିପରିଣାମଞ୍ଞଥାଭାୱା କାମଯାନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ରୁପ୍ପନା ଦୋମନସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତି, ଅଯଂ ଆଦୀନୱୋ।

ଯୋ କାମେ ପରିୱଜ୍ଜେତୀତି ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଯଥାୱୁତ୍ତେ କାମେ ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ୱା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ୱା ସବ୍ବଭାଗେନ ୱଜ୍ଜେତି। ଯଥା କିଂ? ସପ୍ପସ୍ସେୱ ପଦା ସିରୋତି, ଯଥା କୋଚି ପୁରିସୋ ଜୀୱିତୁକାମୋ କଣ୍ହସପ୍ପଂ ପଟିପଥେ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପାଦେନ ତସ୍ସ ସିରଂ ପରିୱଜ୍ଜେତି, ସୋମଂ...ପେ... ସମତିୱତ୍ତତୀତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ସବ୍ବଂ ଲୋକଂ ୱିସରିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ଲୋକେ ୱିସତ୍ତିକାସଙ୍ଖାତଂ ଇମଂ ତଣ୍ହଂ ସତିମା ହୁତ୍ୱା ସମତିକ୍କମତୀତି। ଇଦଂ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ଯଦିଦଂ ୱିସତ୍ତିକାସଙ୍ଖାତାଯ ତଣ୍ହାଯ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସମତିୱତ୍ତନଂ, ଇଦଂ ନିସ୍ସରଣଂ।

ଖେତ୍ତନ୍ତି କେଦାରାଦିଖେତ୍ତଂ। ୱତ୍ଥୁନ୍ତି ଘରୱତ୍ଥୁଆଦିୱତ୍ଥୁଂ। ହିରଞ୍ଞଂ ୱାତି କହାପଣସଙ୍ଖାତଂ ସୁୱଣ୍ଣସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ହିରଞ୍ଞଂ। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ୱିକପ୍ପନତ୍ଥୋ, ସୋ ସବ୍ବପଦେସୁ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଗୱାସ୍ସନ୍ତି ଗାୱୋ ଚ ଅସ୍ସେ ଚାତି ଗୱାସ୍ସଂ। ଦାସପୋରିସନ୍ତି ଦାସେ ଚ ପୋରିସେ ଚାତି ଦାସପୋରିସଂ। ଥିଯୋତି ଇତ୍ଥିଯୋ। ବନ୍ଧୂତି ଞାତିବନ୍ଧୱୋ। ପୁଥୂ କାମେତି ଅଞ୍ଞେପି ୱା ମନାପିଯରୂପାଦିକେ ବହୂ କାମଗୁଣେ। ଯୋ ନରୋ ଅନୁଗିଜ୍ଝତୀତି ଯୋ ସତ୍ତୋ ଅନୁ ଅନୁ ଅଭିକଙ୍ଖତି ପତ୍ଥେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ଅସ୍ସାଦୋତି ଯଦିଦଂ ଖେତ୍ତାଦୀନଂ ଅନୁଗିଜ୍ଝନଂ, ଅଯଂ ଅସ୍ସାଦେତି ୱତ୍ଥୁକାମେ ଏତେନାତି ଅସ୍ସାଦୋ।

ଅବଲାନଂ ବଲୀଯନ୍ତୀତି ଖେତ୍ତାଦିଭେଦେ କାମେ ଅନୁଗିଜ୍ଝନ୍ତଂ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ କୁସଲେହି ପହାତବ୍ବତ୍ତା ଅବଲସଙ୍ଖାତା କିଲେସା ବଲୀଯନ୍ତି ଅଭିଭୱନ୍ତି, ସଦ୍ଧାବଲାଦିୱିରହେନ ୱା ଅବଲଂ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅବଲା କିଲେସା ବଲୀଯନ୍ତି, ଅବଲତ୍ତା ଅଭିଭୱନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମଦ୍ଦନ୍ତେନଂ ପରିସ୍ସଯାତି ଏନଂ କାମଗିଦ୍ଧଂ କାମେ ପରିଯେସନ୍ତଂ ରକ୍ଖନ୍ତଞ୍ଚ ସୀହାଦଯୋ ଚ ପାକଟପରିସ୍ସଯା କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦଯୋ ଚ ଅପାକଟପରିସ୍ସଯା ମଦ୍ଦନ୍ତି। ତତୋ ନଂ...ପେ... ଦକନ୍ତି ତତୋ ତେହି ପାକଟାପାକଟପରିସ୍ସଯେହି ଅଭିଭୂତଂ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦ୍ଦେ ଭିନ୍ନନାୱଂ ଉଦକଂ ୱିଯ ଅନ୍ୱେତି ଅନୁଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ଆଦୀନୱୋତି ଯ୍ୱାଯଂ ତଣ୍ହାଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସହେତୁକୋ ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖାନୁବନ୍ଧୋ, ଅଯଂ ଆଦୀନୱୋ।

ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା କାମଗିଦ୍ଧସ୍ସ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଦୁକ୍ଖାନୁବନ୍ଧୋ ୱିଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା। ଜନ୍ତୂତି ସତ୍ତୋ। ସଦା ସତୋତି ପୁବ୍ବରତ୍ତାପରରତ୍ତଂ ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗେନ ସତୋ ହୁତ୍ୱା। କାମାନି ପରିୱଜ୍ଜଯେତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଚ ରୂପାଦୀସୁ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ସବ୍ବପ୍ପକାରଂ କିଲେସକାମଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ କାମାନି ପରିୱଜ୍ଜଯେ ପଜହେଯ୍ୟ। ତେ ପହାଯ ତରେ ଓଘନ୍ତି ଏୱଂ ତେ କାମେ ପହାଯ ତପ୍ପହାନକରଅରିଯମଗ୍ଗେନେୱ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଓଘଂ ତରେଯ୍ୟ, ତରିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ନାୱଂ ସିତ୍ୱାୱ ପାରଗୂତି ଯଥା ପୁରିସୋ ଉଦକଗ୍ଗହଣେନ ଗରୁଭାରଂ ନାୱଂ ଉଦକଂ ବହି ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ଲହୁକାଯ ନାୱାଯ ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ପାରଗୂ ଭୱେଯ୍ୟ, ପାରଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଏୱମେୱ ଅତ୍ତଭାୱନାୱଂ କିଲେସୂଦକଗରୁକଂ ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ଲହୁକେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ପାରଗୂ ଭୱେଯ୍ୟ, ପାରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯା ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ଯଂ କାମପ୍ପହାନମୁଖେନ ଚତୁରୋଘଂ ତରିତ୍ୱା ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ନିବ୍ବାନଂ, ଇଦଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତନିସ୍ସରଣତୋ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି।

ଧମ୍ମୋତି ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞଧମ୍ମୋ। ହୱେତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରିନ୍ତି ଯୋ ତଂ ଧମ୍ମଂ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଚରତି, ତଂ ଧମ୍ମଚାରିଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକଭେଦେନ ଦୁୱିଧତୋପି ଅନତ୍ଥତୋ ରକ୍ଖତି ପାଲେତି। ଛତ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ ଯଥ ୱସ୍ସକାଲେତି ୱସ୍ସକାଲେ ଦେୱେ ୱସ୍ସନ୍ତେ ଯଥା ମହନ୍ତଂ ଛତ୍ତଂ କୁସଲେନ ପୁରିସେନ ଧାରିତଂ ତଂ ୱସ୍ସତେମନତୋ ରକ୍ଖତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ତଂ ଛତ୍ତଂ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖନ୍ତଂ ଛାଦେନ୍ତଞ୍ଚ ୱସ୍ସାଦିତୋ ରକ୍ଖତି, ଏୱଂ ଧମ୍ମୋପି ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧାନେନ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଧମ୍ମଚରିଯାଯ ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖନ୍ତଂଯେୱ ରକ୍ଖତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏସା... ପେ... ଚାରୀତି ଏତେନ ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କରୋତି, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ଇଦଂ ଫଲନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକେହି ସମ୍ପରାଯିକେହି ଚ ଅନତ୍ଥେହି

ଯଦିଦଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ରକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତଂ ରକ୍ଖାୱସାନସ୍ସ ଚ ଅବ୍ଭୁଦଯସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦନଂ, ଇଦଂ ନିସ୍ସରଣଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଦେସନାଯ ନିଟ୍ଟେତବ୍ବତାଯ ଫଲନ୍ତି।

ସବ୍ବେ ଧମ୍ମାତି ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖତା ଧମ୍ମା। ଅନତ୍ତାତି ନହି ଏତେସଂ ଅତ୍ତା କାରକୱେଦକସଭାୱୋ, ସଯଂ ୱା ନ ଅତ୍ତାତି ଅନତ୍ତାତି। ଇତୀତି ଏୱଂ। ଯଦା ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୀତି ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେନ୍ତୋ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତି। ଅଥ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ଦୁକ୍ଖେତି ଅଥ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଯ ପୁବ୍ବେ ଏୱ ଅନିଚ୍ଚତାଦୁକ୍ଖତାନଂ ସୁପରିଦିଟ୍ଠତ୍ତା ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ୱିପସ୍ସନାଗୋଚରଭୂତେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଦୁକ୍ଖେ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ନିବ୍ବେଦଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଏସ ମଗ୍ଗୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଯାତି ଯା ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନା ସବ୍ବକିଲେସୱିସୁଜ୍ଝନତୋ ୱିସୁଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଯା ୱା ଅମତଧାତୁଯା ମଗ୍ଗୋ ଉପାଯୋ। ଅଯଂ ଉପାଯୋତି ଯଦିଦଂ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାମୁଖେନ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ନିବ୍ବିନ୍ଦନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଅଧିଗମହେତୁଭାୱତୋ ଉପାଯୋ।

''ଚକ୍ଖୁମା…ପେ… ପରିୱଜ୍ଜଯେ''ତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଥା ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ସରୀରେ ୱହନ୍ତେ ୱିସମାନି ଭୂମିପ୍ପଦେସାନି ଚଣ୍ଡତାଯ ୱା ୱିସମେ ହତ୍ଥିଆଦଯୋ ପରିୱଜ୍ଜେତି, ଏୱଂ ଲୋକେ ସପ୍ପଞ୍ଞୋ ପୁରିସୋ ସପ୍ପଞ୍ଞତାଯ ହିତାହିତଂ ଜାନନ୍ତୋ ପାପାନି ଲାମକାନି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ପରିୱଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି। ଅଯଂ ଆଣତ୍ତୀତି ଯା ଅଯଂ ''ପାପାନି ପରିୱଜ୍ଜେତବ୍ବାନୀ''ତି ଧମ୍ମରାଜସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଆଣା, ଅଯଂ ଆଣତ୍ତୀତି।

ଏୱଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ସୁତ୍ତେସୁ ଆଗତା ଫଲୂପାଯାଣତ୍ତିଯୋ ଉଦାହରଣଭାୱେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତା ଏକତୋ ଆଗତା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୁଞ୍ଞତୋ''ତି ଗାଥମାହ।

ତତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୁ, ମୋଘରାଜାତି ଆଣତ୍ତୀତି ''ମୋଘରାଜ, ସବ୍ବମ୍ପି ସଙ୍ଖାରଲୋକଂ ଅୱସୱତ୍ତିତାସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ୱା ତୁଚ୍ଛଭାୱସମନୁପସ୍ସନୱସେନ ୱା ସୁଞ୍ଞୋତି ପସ୍ସା''ତି ଇଦଂ ଧମ୍ମରାଜସ୍ସ ୱଚନଂ ୱିଧାନଭାୱତୋ ଆଣତ୍ତି। ସବ୍ବଦା ସତିକିରିଯାଯ ତଂସୁଞ୍ଞତାଦସ୍ସନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ''ସଦା ସତୋତି ଉପାଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଂ ଊହଚ୍ଚାତି ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକଂ ସକ୍କାଯଦସ୍ସନଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ଏୱଂ ମଚ୍ଚୁତରୋ ସିଯାତି। ଇଦଂ ଫଲନ୍ତି ଯଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେନ ୱିଧିନା ମଚ୍ଚୁତରଣଂ ମଚ୍ଚୁନୋ ୱିସଯାତିକ୍କମନଂ ତସ୍ସ ଯଂ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାପଟିପଜ୍ଜନଂ, ଇଦଂ ଦେସନାଯ ଫଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ପନ ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ ସୁତ୍ତେ କତ୍ଥଚି ସରୂପତୋ କତ୍ଥଚି ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବତାଯ କତ୍ଥଚି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ କତ୍ଥଚି ଏକତୋ ଦସ୍ସିତା, ନ ଏୱଂ ଫଲାଦଯୋ। ଫଲାଦଯୋ ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ ଗାଥାସୁ ୱା ଏକତୋ ଦସ୍ସେତବ୍ବାତି ଇମସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଉଦାହରିତ୍ୱାପି ପୁନ ''ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକ''ନ୍ତିଆଦିନା ଏକତୋ ଉଦାହରଣଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୬। ଏୱଂ ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ ଉଦାହରଣୱସେନ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗେନ ଦେସନାୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଭଗୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଉଗ୍ଘଟିତଂ ଘଟିତମତ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଂ ଯସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସପଟିନିଦ୍ଦେସା ନ କତା, ତଂ ଜାନାତୀତି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ। ଉଦ୍ଦେସମତ୍ତେନ ସପ୍ପଭେଦଂ ସୱିତ୍ଥାରମତ୍ଥଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଉଗ୍ଘଟିତଂ ୱା ଉଚ୍ଚଲିତଂ ଉଟ୍ଠପିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ଜାନାତୀତି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ। ଧମ୍ମୋ ହି ଦେସିଯମାନୋ ଦେସକତୋ ଦେସନାଭାଜନଂ ସଙ୍କମନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି, ତମେସ ଉଚ୍ଚଲିତମେୱ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଚଲିତମେୱ ୱା ଉଗ୍ଘଟିତଂ। ସସ୍ସତାଦିଆକାରସ୍ସ ହି ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଆସଯସ୍ସ ବୁଦ୍ଧାୱେଣିକା ଧମ୍ମଦେସନା ତଙ୍ଖଣପତିତା ଏୱ ଚଲନାଯ ହୋତି, ତତୋ ପରମ୍ପରାନୁୱତ୍ତିଯା, ତତ୍ଥାଯଂ ଉଗ୍ଘଟିତେ ଚଲିତମତ୍ତେଯେୱ ଆସଯେ ଧମ୍ମଂ ଜାନାତି ଅୱବୁଜ୍ଝତୀତି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ, ତସ୍ସ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ଦେସଯତି, ତତ୍ତକେନେୱ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ। ୱିପଞ୍ଚିତଂ ୱିତ୍ଥାରିତଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ଜାନାତୀତି ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ, ୱିପଞ୍ଚିତଂ ୱା ମନ୍ଦଂ ସଣିକଂ ଧମ୍ମଂ ଜାନାତୀତି ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ, ତସ୍ସ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ଆଦୀନୱଞ୍ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ଦେସଯତି, ନାତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରାଯ ଦେସନାଯ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ। ନେତବ୍ବୋ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଟିନିଦ୍ଦିସେନ ଅତ୍ଥଂ ପାପେତବ୍ବୋତି ନେଯ୍ୟୋ, ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯତାଯ ୱା ପଟିଲୋମଗ୍ଗହଣତୋ ନେତବ୍ବୋ ଅନୁନେତବ୍ବୋତି ନେଯ୍ୟୋ, ତସ୍ସ ନେଯ୍ୟସ୍ସ ଅସ୍ସାଦଂ ଆଦୀନୱଂ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ଦେସଯତି, ଅନୱସେସେତ୍ୱାୱ ଦେସନେନ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ। ତତ୍ଥାଯଂ ପାଠଇ –

''କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ? ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସହ ଉଦାହଟୱେଲାଯ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ।

''କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ? ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଂଖିତ୍ତେନ ଭାସିତସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରେନ ଅତ୍ଥେ ୱିଭଜିଯମାନେ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ।

''କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନେଯ୍ୟୋ? ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସତୋ ପରିପୁଚ୍ଛତୋ ଯୋନିସୋମନସିକରୋତୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ସେୱତୋ ଭଜତୋ

ପଯିରୁପାସତୋ ଏୱଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ନେଯ୍ୟୋ’’ତି (ପୁ। ପ। ୧୪୮-୧୫୦)।

ପଦପରମୋ ପନେତ୍ଥ ନେତ୍ତିଯଂ ପଟିୱେଧସ୍ସ ଅଭାଜନନ୍ତି ନ ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅସ୍ସାଦୋ, ଆଦୀନୱୋ, ନିସ୍ସରଣଂ, ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ଆଦୀନୱୋ ଚ, ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ, ଆଦୀନୱୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ, ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ଆଦୀନୱୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚାତି ଏତେ ସତ୍ତ ପଟ୍ଠାନନଯା।

ତେସୁ ତତିଯଛଟ୍ଠସତ୍ତମା ୱେନେଯ୍ୟତ୍ତଯୱିନଯନେ ସମତ୍ଥତାଯ ଗହିତା, ଇତରେ ଚତ୍ତାରୋ ନ ଗହିତା। ନ ହି କେୱଲେନ ଅସ୍ସାଦେନ ଆଦୀନୱେନ ତଦୁଭଯେନ ୱା କଥିତେନ ୱେନେଯ୍ୟୱିନଯନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, କିଲେସାନଂ ପହାନାୱଚନତୋ। ପଞ୍ଚମୋପି ଆଦୀନୱାୱଚନତୋ ନିସ୍ସରଣସ୍ସ ଅନୁପାଯୋ ଏୱ। ନ ହି ୱିମୁତ୍ତିରସା ଭଗୱତୋ ଦେସନା ୱିମୁତ୍ତିଂ ତଦୁପାଯଞ୍ଚ ଅନାମସନ୍ତୀ ପୱତ୍ତତି। ତସ୍ମା ଏତେ ଚତ୍ତାରୋ ନଯା ଅନୁଦ୍ଧଟା। ସଚେ ପନ ପଦପରମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ତଦୁଭଯଭାଗେ ଠିତଂ ଦେସନଂ ସୁତ୍ତେକଦେସଂ ଗାଥଂ ୱା ତାଦିସଂ ଏତେସଂ ନଯାନଂ ଉଦାହରଣଭାୱେନ ଉଦ୍ଧରତି, ଏୱଂ ସତି ସତ୍ତନ୍ନମ୍ପି ନଯାନଂ ଗହଣଂ ଭୱେଯ୍ୟ। ୱେନେଯ୍ୟୱିନଯନଂ ପନ ତେସଂ ସନ୍ତାନେ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନଂ। ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ଏୱ ନଯେତି, ନାୱସେସେହୀତି ଇତରେ ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତା। ଯସ୍ମା ପନ ପେଟକେ (ପେଟକୋ। ୨୩) –

‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ଆଦୀନୱୋ ଚ?

ଯାନି କରୋତି ପୁରିସୋ, ତାନି ଅତ୍ତନି ପସ୍ସତି;

କଲ୍ୟାଣକାରୀ କଲ୍ୟାଣଂ, ପାପକାରୀ ଚ ପାପକ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଯଂ କଲ୍ୟାଣକାରୀ କଲ୍ୟାଣଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି, ଅଯଂ ଅସ୍ସାଦୋ। ଯଂ ପାପକାରୀ ପାପଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି, ଅଯଂ ଆଦୀନୱୋ।

ଅଟ୍ଠିମେ , ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୋକଧମ୍ମା। କତମେ ଅଟ୍ଠ? ଲାଭୋତିଆଦି (ଅ। ନି। ୮।୬)। ତତ୍ଥ ଲାଭୋ ଯସୋ ସୁଖଂ ପସଂସା, ଅଯଂ ଅସ୍ସାଦୋ। ଅଲାଭୋ ଅଯସୋ ଦୁକ୍ଖଂ ନିନ୍ଦା, ଅଯଂ ଆଦୀନୱୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ?

‘‘ସୁଖୋ ୱିପାକୋ ପୁଞ୍ଞାନଂ, ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଚ ଇଜ୍ଝତି;

ଖିପ୍ପଞ୍ଚ ପରମଂ ସନ୍ତିଂ, ନିବ୍ବାନମଧିଗଚ୍ଛତୀ’’ତି। (ପେଟକୋ। ୨୩);

ଅଯଂ ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ।

ଦ୍ୱତ୍ତିଂସିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାପୁରିସସ୍ସ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାନି, ଯେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ମହାପୁରିସସ୍ସ ଦ୍ୱେୱ ଗତିଯୋ ଭୱନ୍ତି ଅନଞ୍ଞା…ପେ… ୱିୱଟଚ୍ଛଦୋତି ସବ୍ବଂ ଲକ୍ଖଣସୁତ୍ତଂ, (ଦୀ। ନି। ୩।୧୯୯) ଅଯଂ ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଆଦୀନୱୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ?

‘‘ଭାରା ହୱେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା, ଭାରହାରୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ;

ଭାରାଦାନଂ ଦୁଖଂ ଲୋକେ, ଭାରନିକ୍ଖେପନଂ ସୁଖଂ।

‘‘ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଗରୁଂ ଭାରଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଭାରଂ ଅନାଦିଯ;

ସମୂଲଂ ତଣ୍ହମବ୍ବୁଯ୍ହ, ନିଚ୍ଛାତୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୩।୨୨);

ଅଯଂ ଆଦୀନୱୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ଆଦୀନୱୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ?

‘‘କାମା ହି ଚିତ୍ରା ମଧୁରା ମନୋରମା, ୱିରୂପରୂପେନ ମଥେନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ;

ତସ୍ମା ଅହଂ ପବ୍ବଜିତୋମ୍ହି ରାଜ, ଅପଣ୍ଣକଂ ସାମଞ୍ଞମେୱ ସେୟ୍ୟୋତି। (ମ। ନି। ୨।୩୦୭; ଥେରଗା। ୭୮୭-୭୮୮; ପେଟକୋ। ୨୩);

ଅୟଂ ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ଆଦୀନୱୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ତେପି ନୟା ଇଧ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ଫଲାଦୀସୁପି ଅୟଂ ନୟୋ ଲବ୍ଭତି ଏୱ। ୟସ୍ମା ପେଟକେ (ପେଟକୋ। ୨୨) ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ଫଲଞ୍ଚ ଉପାୟୋ ଚ? ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାୟ ନରୋ ସପଞ୍ଞୋ’’ତି ଗାଥା (ସଂ। ନି। ୧।୨୩), ଇଦଂ ଫଲଞ୍ଚ ଉପାୟୋ ଚ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ଫଲଞ୍ଚ ଆଣତ୍ତି ଚ?

‘‘ସଚେ ଭାୟଥ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ସଚେ ୱୋ ଦୁକ୍ଖମପ୍ପିୟଂ;

ମାକତ୍ଥ ପାପକଂ କମ୍ମଂ, ଆୱି ୱା ୟଦି ୱା ରହୋତି। (ଉଦା। ୪୪);

ଇଦଂ ଫଲଞ୍ଚ ଆଣତ୍ତି ଚ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଉପାୟୋ ଚ ଆଣତ୍ତି ଚ?

‘‘କୁମ୍ଭୂପମଂ କାୟମିମଂ ୱିଦିତ୍ୱା, ନଗରୂପମଂ ଚିତ୍ତମିଦଂ ଠପେତ୍ୱା;

ୟୋଧେଥ ମାରଂ ପଞ୍ଞାୱୁଧେନ, ଜିତଞ୍ଚ ରକ୍ଖେ ଅନିୱେସନୋ ସିୟା’’ତି। (ଧ। ପ। ୪୦);

ଅୟଂ ଉପାୟୋ ଚ ଆଣତ୍ତି ଚ। ଏୱଂ ଫଲାଦୀନଂ ଦୁକୱସେନପି ଉଦାହରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ୟୋ ନିସ୍ସରଣଦେସନାୟ ୱିନେତବ୍ବୋ, ସୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂତିଆଦିନା ୟଥା ଦେସନାୱିଭାଗେନ ପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗସିଦ୍ଧି ହୋତି, ଏୱଂ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ଭଗୱା ନିସ୍ସରଣଂ ଦେସେତୀତିଆଦିନା ପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗେନ ଦେସନାୱିଭାଗୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ସୋ ତଥା ଦସ୍ସିତୋ।

ଏୱଂ ୟେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନ ଦେସନାୱିଭାଗୋ ଦସ୍ସିତୋ, ତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ପଟିପଦାୱିଭାଗେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଟିପଦାଭିଞ୍ଞାକତୋ ୱିଭାଗୋ ପଟିପଦାକତୋ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା’’ତି। ତା ପନେତା ଚ ସମଥୱିପସ୍ସନାପଟିପତ୍ତିୱସେନ ଦୁୱିଧା ହୋନ୍ତି। କଥଂ? ସମଥପକ୍ଖେ ତାୱ ପଠମସମନ୍ନାହାରତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପଚାରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତାୱ ପୱତ୍ତା ସମଥଭାୱନା ‘‘ପଟିପଦା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉପଚାରତୋ ପନ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ଅପ୍ପନା ତାୱ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା ‘‘ଅଭିଞ୍ଞା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ସା ପନାୟଂ ପଟିପଦା ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଦୁକ୍ଖା ହୋତି ନୀୱରଣାଦିପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମସମୁଦାଚାରଗହଣତାୟ କିଚ୍ଛା ଅସୁଖସେୱନାତି ଅତ୍ଥୋ, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ତଦଭାୱେନ ସୁଖା। ଅଭିଞ୍ଞାପି ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଦନ୍ଧା ହୋତି ମନ୍ଦା ଅସୀଘପ୍ପୱତ୍ତି, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଖିପ୍ପା ଅମନ୍ଦା ସୀଘପ୍ପୱତ୍ତି। ତସ୍ମା ୟୋ ଆଦିତୋ କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପୟୋଗେନ କିଲମନ୍ତୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି, ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ହୋତି। ୟୋ ପନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସୋ ଅପ୍ପନାପରିୱାସଂ ୱସନ୍ତୋ ଚିରେନ ଅଙ୍ଗପାତୁଭାୱଂ ପାପୁଣାତି, ତସ୍ସ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି। ୟୋ ଖିପ୍ପଂ ଅଙ୍ଗପାତୁଭାୱଂ ପାପୁଣାତି, ତସ୍ସ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି। ୟୋ କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ସୁଖେନ ଅକିଲମନ୍ତୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି, ତସ୍ସ ସୁଖା ପଟିପଦା ନାମ ହୋତି।

ୱିପସ୍ସନାପକ୍ଖେ ପନ ୟୋ ରୂପାରୂପମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଅଭିନିୱିସନ୍ତୋ ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଉପାଦାରୂପଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି ଅରୂପଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ରୂପାରୂପଂ ପନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ କିଲମନ୍ତୋ ପରିଗ୍ଗହେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ନାମ ହୋତି। ପରିଗ୍ଗହିତରୂପାରୂପସ୍ସ ପନ ୱିପସ୍ସନାପରିୱାସେ ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱଦନ୍ଧତାୟ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି। ୟୋପି ରୂପାରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ କିଲମନ୍ତୋ ୱୱତ୍ଥପେତି, ୱୱତ୍ଥପିତେ ଚ ନାମରୂପେ ୱିପସ୍ସନାପରିୱାସଂ ୱସନ୍ତୋ ଚିରେନ ମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି।

ଅପରୋ ନାମରୂପମ୍ପି ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ କିଲମନ୍ତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ପଚ୍ଚଯେ ଚ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାପରିୱାସଂ ୱସନ୍ତୋ ଚିରେନ ମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଏୱମ୍ପି ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି।

ଅପରୋ ପଚ୍ଚଯେପି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଲକ୍ଖଣାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ କିଲମନ୍ତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ପଟିୱିଦ୍ଧଲକ୍ଖଣୋ ଚ ୱିପସ୍ସନାପରିୱାସଂ ୱସନ୍ତୋ ଚିରେନ ମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଏୱମ୍ପି ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି।

ଅପରୋ ଲକ୍ଖଣାନିପି ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଞାଣେ ତିକ୍ଖେ ସୂରେ ସୁପ୍ପସନ୍ନେ ୱହନ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱିପସ୍ସନାନିକନ୍ତିଂ ପରିଯାଦିଯମାନୋ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ କିଲମନ୍ତୋ ପରିଯାଦିଯତି, ନିକନ୍ତିଞ୍ଚ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାପରିୱାସଂ ୱସନ୍ତୋ ଚିରେନ ମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଏୱମ୍ପି ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି। ଇମିନାୱୁପାଯେନ ଇତରାପି ତିସ୍ସୋ ପଟିପଦା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିପସ୍ସନାପକ୍ଖିକା ଏୱ ପନେତ୍ଥ ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲାତି ଯଥାୱୁତ୍ତପଟିପଦାୱିଭାଗେନ ଚତ୍ତାରୋ ପଟିପନ୍ନକପୁଗ୍ଗଲା। ତଂ ପନ ପଟିପଦାୱିଭାଗଂ ସଦ୍ଧିଂ ହେତୁପାଯଫଲେହି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଣ୍ହାଚରିତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଚରିତନ୍ତି ଚରିଯା, ୱୁତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଣ୍ହାଯ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ ଚରିତଂ ଏତସ୍ସାତି ତଣ୍ହାଚରିତୋ, ତଣ୍ହାଯ ୱା ପୱତ୍ତିତୋ ଚରିତୋ ତଣ୍ହାଚରିତୋ, ଲୋଭଜ୍ଝାସଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ମନ୍ଦୋତି ମନ୍ଦିଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅୱିଜ୍ଜା, ତାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ମନ୍ଦୋ, ମୋହାଧିକୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ସତିନ୍ଦ୍ରିଯେନାତି ସତିଯା ଆଧିପଚ୍ଚଂ କୁରୁମାନାଯ। ସତିନ୍ଦ୍ରିଯମେୱ ହିସ୍ସ ୱିସଦଂ ହୋତି। ଯସ୍ମା ତଣ୍ହାଚରିତତାଯ ପୁବ୍ବଭାଗେ କୋସଜ୍ଜାଭିଭୱେନ ନ ୱୀରିଯଂ ବଲୱଂ ହୋତି, ମୋହାଧିକତାଯ ନ ପଞ୍ଞା ବଲୱତୀ। ତଦୁଭଯେନାପି ନ ସମାଧି ବଲୱା ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ସତିନ୍ଦ୍ରିଯମେୱ ହିସ୍ସ ୱିସଦଂ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ – ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନେହି ନିସ୍ସଯେହୀ’’ତି। ତଣ୍ହାଚରିତତାଯ ଚସ୍ସ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ନ ସୁକରନ୍ତି ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା, ଅୱିସଦଞାଣତାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯଂ ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନିଯ୍ଯାତୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତି।

ଉଦତ୍ଥୋତି ଉଦଅତ୍ଥୋ, ଉଳାରପଞ୍ଞୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞାସହାଯପଟିଲାଭେନ ଚସ୍ସ ସମାଧି ତିକ୍ଖୋ ହୋତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଆଧିପଚ୍ଚଂ ପୱତ୍ତେତି। ତେନେୱାହ – ‘‘ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯେନା’’ତି। ୱିସଦଞାଣତ୍ତା ‘‘ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମାଧିପଧାନତ୍ତା ଝାନାନଂ ଝାନେହି ନିସ୍ସଯେହୀତି ଅଯଂ ୱିସେସୋ। ସେସଂ ପୁରିମସଦିସମେୱ। ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଅନିଯ୍ଯାନିକମଗ୍ଗମ୍ପି ନିଯ୍ଯାନିକନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ତତ୍ଥ ଉସ୍ସାହବହୁଲତ୍ତା ୱୀରିଯାଧିକୋ ହୋତି। ୱୀରିଯାଧିକତାଯେୱ ଚସ୍ସ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ସୁକରନ୍ତି ସୁଖା ପଟିପଦା, ଅୱିସଦଞାଣତାଯ ପନ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ମନ୍ଦୋ’’ତିଆଦିନା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ସଚ୍ଚେହୀତି ଅରିଯସଚ୍ଚେହି। ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ହି ଲୋକିଯାନି ପୁବ୍ବଭାଗଞାଣସ୍ସ ସମ୍ମସନଟ୍ଠାନତାଯ ଲୋକୁତ୍ତରାନି ଅଧିମୁଚ୍ଚନତାଯ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଅଭିସମଯଟ୍ଠାନତାଯ ଚ ନିସ୍ସଯାନି ହୋନ୍ତୀତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଉଦତ୍ଥୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ। ତଣ୍ହାଚରିତୋ ମନ୍ଦୋ ନେଯ୍ୟୋ। ଇତରେ ଦ୍ୱେପି ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂତି ଏୱଂ ଯେନ ୱେନେଯ୍ଯତ୍ତଯେନ ପୁବ୍ବେ ଦେସନାୱିଭାଗୋ ଦସ୍ସିତୋ, ତଦେୱ ୱେନେଯ୍ଯତ୍ତଯଂ ଇମିନା ପଟିପଦାୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ତଂ ୱେନେଯ୍ଯପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗଂ ଅଟ୍ଠନଯଯୋଜନାଯ ୱିସଯଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଉଭୋ ତଣ୍ହାଚରିତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଣ୍ହାଯ ସମାଧିପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ତଣ୍ହାଚରିତୋ ୱିସୁଜ୍ଝମାନୋ ସମାଧିମୁଖେନ ୱିସୁଜ୍ଝତୀତି ଆହ – ‘‘ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯା’’ତି। ‘‘ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧଂ ଭାୱେତୀ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୪.୧୭୦; ପଟି॰ ମ॰ ୨.୧, ୩) ୱଚନତୋ ପନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସହିତେନେୱ ସମ୍ମାସମାଧିନା ନିଯ୍ଯାନଂ, ନ ସମ୍ମାସମାଧିନା ଏୱାତି ଆହ – ‘‘ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ୱିପସ୍ସନାଯା’’ତି। ‘‘ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧୀ’’ତି ସଙ୍ଗହେସୁ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ଅନାଗାମିଫଲସମାଧୀତି ୱଦନ୍ତି। ସୋ ହି ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରୀତି। ତତ୍ଥ ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋ। ସୋ ୱିରଜ୍ଜତି ଏତାଯାତି ରାଗୱିରାଗା, ତାଯ ରାଗୱିରାଗାଯ, ରାଗପ୍ପହାଯିକାଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯାତି ଚେତୋତି ଚିତ୍ତଂ, ତଦପଦେସେନ ଚେତ୍ଥ ସମାଧି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଯଥା ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱଯ’’ନ୍ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୧.୨୩)। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ୱିମୁତ୍ତି, ତେନ ୱା ୱିମୁତ୍ତୋ, ତତୋ ୱିମୁଚ୍ଚନନ୍ତି ୱା ୱିମୁତ୍ତି, ସମାଧିଯେୱ। ଯଥା ହି ଲୋକିଯକଥାଯଂ

ସଞ୍ଞା ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଦେସନାସୀସଂ। ଯଥାହ – ‘‘ନାନତ୍ତକାଯା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୩୨, ୩୪୧, ୩୫୭; ଅ। ନି। ୭।୪୪; ୯।୨୪) ‘‘କିଂ ଚିତ୍ତୋ ତ୍ୱଂ, ଭିକ୍ଖୂ’’ତି (ପାରା। ୧୩୫) ଚ, ଏୱଂ ଲୋକୁତ୍ତରକଥାଯଂ ପଞ୍ଞା ସମାଧି ଚ। ଯଥାହ – ‘‘ପଞ୍ଚଞାଣିକୋ ସମ୍ମାସମାଧୀ’’ତି (ୱିଭ। ୮୦୪) ଚ ‘‘ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧଂ ଭାୱେତୀ’’ତି ଚ। ତେସୁ ଇଧ ରାଗସ୍ସ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକତୋ ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାୱଚନତୋ ଚ ଚେତୋଗ୍ଗହଣେନ ସମାଧି ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ୱିମୁତ୍ତିୱଚନେନ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମାଧିଯେୱା’’ତି। ଚେତୋ ଚ ତଂ ୱିମୁତ୍ତି ଚାତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି। ଅଥ ୱା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସେୱ ଚେତସୋ ପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିମୁତ୍ତି ୱିମୋକ୍ଖୋତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଚେତସି ୱା ଫଲୱିଞ୍ଞାଣେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୱ ୱିମୁତ୍ତୀତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଚେତସୋ ୱା ଫଲୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିମୁତ୍ତି ୱିମୋକ୍ଖୋ ଏତସ୍ମିନ୍ତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ସମାଧିଯେୱ। ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଯାତି ଏତ୍ଥାପି ଅଯଂ ନଯୋ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

ଦିଟ୍ଠିଯା ସତ୍ତୱିସଯେ ପଞ୍ଞାସଦିସୀ ପୱତ୍ତୀତି ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ୱିସୁଜ୍ଝମାନୋ ପଞ୍ଞାମୁଖେନ ୱିସୁଜ୍ଝତୀତି ଆହ – ‘‘ଉଭୋ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ୱିପସ୍ସନା’’ତିଆଦି। ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତଫଲପଞ୍ଞା । ସମଥଗ୍ଗହଣେନ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ତଣ୍ହଂ ୱିପସ୍ସନାଗ୍ଗହଣେନ ଅୱିଜ୍ଜଞ୍ଚ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ପଠମନଯସ୍ସ ଭୂମିଂ ସଙ୍ଖା ସୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଯେ ସମଥ…ପେ… ହାତବ୍ବା’’ତି।

ତତ୍ଥ ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ପଟିପଦାତି ପୁରିମା ଦ୍ୱେ ପଟିପଦା, ଇତରା ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ହାତବ୍ବାତି ଗମେତବ୍ବା, ନେତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପସ୍ସନାଯ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖଅନତ୍ତସଞ୍ଞାଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞାପରିୱାରତ୍ତା ଚ ଅସୁଭସଞ୍ଞାଯ ଇମା ଚତସ୍ସୋ ସଞ୍ଞା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେନ ଚ ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସାତି ସକଲସ୍ସ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନଯସ୍ସ ଭୂମିଂ ସୁଖେନ ସଙ୍ଖା ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଯେ ୱିପସ୍ସନା…ପେ… ହାତବ୍ବା’’ତି।

୭। ଏୱଂ ପଟିପଦାୱିଭାଗେନ ୱେନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂ ଞାଣୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଯସ୍ମା ଭଗୱତୋ ଦେସନା ଯାୱଦେୱ ୱେନେଯ୍ୟୱିନଯନତ୍ଥା, ୱିନଯନଞ୍ଚ ନେସଂ ସୁତମଯାଦୀନଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ପଞ୍ଞାନଂ ଅନୁକ୍କମେନ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ, ଯଥା ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ ପୱତ୍ତିଭାୱୱିଭାୱନଞ୍ଚ ହାରନଯଟ୍ଠାପାରୋ, ତସ୍ମା ଇମସ୍ସ ହାରସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠିତପ୍ପକାରଂ ତାୱ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଯେନ ପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗଦସ୍ସନେନ ଦେସନାଭାଜନଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଦେସନାଯଂ ଦେସନାହାରଂ ନିଯୋଜେତୁକାମୋ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସ୍ୱାଯଂ ହାରୋ କତ୍ଥ ସମ୍ଭୱତୀ’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସାତି ଯୋ ସୋ ଅଟ୍ଠହି ଅକ୍ଖଣେହି ୱିମୁତ୍ତୋ ସୋତାୱଧାନପରିଯୋସାନାହି ଚ ସମ୍ପତ୍ତୀତି ସମନ୍ନାଗତୋ ଯସ୍ସ। ସତ୍ଥାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥେହି ଯଥାରହଂ ଅନୁସାସନତୋ ସତ୍ଥା। ଧମ୍ମନ୍ତି ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଅପାଯେସୁ ଅପତମାନେ ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ, ତଂ ଧମ୍ମଂ। ଦେସଯତୀତି ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରନଯେହି ଭାସତି କଥେତି। ଅଞ୍ଞତରୋତି ଭଗୱତୋ ସାୱକେସୁ ଅଞ୍ଞତରୋ। ଗରୁଟ୍ଠାନୀଯୋତି ସୀଲସୁତାଦିଗୁଣୱିସେସଯୋଗେନ ଗରୁକରଣୀଯୋ। ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀତି ବ୍ରହ୍ମଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ସକଲଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ। ସମଂ ସହ ୱା ବ୍ରହ୍ମଂ ଚରତି ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ। ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭତୀତି ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱତ ସୋ ଭଗୱା ଯୋ ଏୱରୂପସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସେତା’’ତି ତଥାଗତେ, ‘‘ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ୱତାଯଂ ଧମ୍ମୋ ଯୋ ଏୱଂ ଏକନ୍ତପରିପୁଣ୍ଣୋ ଏକନ୍ତପରିସୁଦ୍ଧୋ’’ତିଆଦିନା ଧମ୍ମେ ଚ ସଦ୍ଧଂ ଲଭତି ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଯଥାସୁତେ ଯଥାପରିଯତ୍ତେ ଧମ୍ମେ। ୱୀମଂସାତି ପାଳିଯା ପାଳିଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ୱୀମଂସନପଞ୍ଞା । ସେସଂ ତସ୍ସା ଏୱ ୱେୱଚନଂ। ସା ହି ଯଥାୱୁତ୍ତୱୀମଂସନେ ସଙ୍କୋଚଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉସ୍ସହନୱସେନ ଉସ୍ସାହନା, ତୁଲନୱସେନ ତୁଲନା, ଉପପରିକ୍ଖଣୱସେନ ଉପପରିକ୍ଖାତି ଚ ୱୁତ୍ତା। ଅଥ ୱା ୱୀମଂସତୀତି ୱୀମଂସା, ସା ପଦପଦତ୍ଥୱିଚାରଣା ପଞ୍ଞା। ଉସ୍ସାହନାତି ୱୀରିଯେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତା ଧମ୍ମସ୍ସ ଧାରଣପରିଚଯସାଧିକା ପଞ୍ଞା। ତୁଲନାତି ପଦେନ ପଦନ୍ତରଂ, ଦେସନାଯ ୱା ଦେସନନ୍ତରଂ ତୁଲଯିତ୍ୱା ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଗହଣପଞ୍ଞା। ଉପପରିକ୍ଖାତି ମହାପଦେସେ ଓତାରେତ୍ୱା ପାଳିଯା ପାଳିଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଉପପରିକ୍ଖଣପଞ୍ଞା। ଅତ୍ତହିତଂ ପରହିତଞ୍ଚ ଆକଙ୍ଖନ୍ତେହି ସୁଯ୍ୟତୀତି ସୁତଂ, କାଲୱଚନିଚ୍ଛାଯ ଅଭାୱତୋ, ଯଥା ଦୁଦ୍ଧନ୍ତି। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ଅଧିକାରତୋ ସାମତ୍ଥିଯତୋ ୱା ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଅଥ ୱା ସୱନଂ ସୁତଂ, ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ଉପଧାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁତେନ ହେତୁନା ନିବ୍ବତ୍ତା ସୁତମଯୀ। ପକାରେନ ଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା। ଯା ୱୀମଂସା, ଅଯଂ ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞାତି ପଚ୍ଚେକମ୍ପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତଥାତି ଯଥା ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା ୱୀମଂସାଦିପରିଯାଯୱତୀ ୱୀମଂସାଦିୱିଭାଗୱତୀ ଚ, ତଥା ଚିନ୍ତାମଯୀ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ୱା ସୁତମଯୀ ଓରମତ୍ତିକା ଅନୱଟ୍ଠିତା ଚ, ଏୱଂ ଚିନ୍ତାମଯୀ ଚାତି ଦସ୍ସେତି।

ସୁତେନ ନିସ୍ସଯେନାତି ସୁତେନ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମେନ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ୱା ଉପନିସ୍ସଯେନ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ କରଣୱଚନଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ସୁତଂ ଉପନିସ୍ସାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୀମଂସାତିଆଦୀସୁ ‘‘ଇଦଂ ସୀଲଂ, ଅଯଂ ସମାଧି, ଇମେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମା, ଇମେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା’’ତି ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱୱୀମଂସନଭୂତା ପଞ୍ଞା ୱୀମଂସା। ତେସଂଯେୱ ଧମ୍ମାନଂ ୱଚନତ୍ଥଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ସଭାୱସରସଲକ୍ଖଣସ୍ସ ତୁଲଯିତ୍ୱା ୱିଯ ଗହଣପଞ୍ଞା ତୁଲନା। ତେସଂଯେୱ ଧମ୍ମାନଂ ସଲକ୍ଖଣଂ ଅୱିଜହିତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚତାଦିରୁପ୍ପନସପ୍ପଚ୍ଚଯାଦିଆକାରେ ଚ ତକ୍କେତ୍ୱା ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ଚ ଉପପରିକ୍ଖଣପଞ୍ଞା ଉପପରିକ୍ଖା,

ତଥା ଉପପରିକ୍ଖିତେ ଧମ୍ମେ ସଵିଗ୍ଗହେ ଵିୟ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେ ଏଵମେତେହି ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖମେ କତ୍ଵା ଚିତ୍ତେନ ଅନୁ ଅନୁ ପେକ୍ଖଣା ମନସାନୁପେକ୍ଖଣା। ଏତ୍ଥ ଚ ୟଥା ସୁତମୟୀ ପଞ୍ଞା ୟଥାସୁତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଧାରଣପରିଚୟଵସେନ ପଵତ୍ତନତୋ ଉସ୍ସାହଜାତା “ଉସ୍ସାହନା”ତି ଵତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ନ ଏଵଂ ଚିନ୍ତାମୟୀତି ଇଧ “ଉସ୍ସାହନା”ତି ପଦଂ ନ ଵୁତ୍ତଂ। ଚିନ୍ତନଂ ଚିନ୍ତା, ନିଜ୍ଝାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ଵୁତ୍ତନୟମେଵ।

ଇମାହି ଦ୍ଵୀହି ପଞ୍ଞାହୀତି ୟଥାଵୁତ୍ତାହି ଦ୍ଵୀହି ପଞ୍ଞାହି କାରଣଭୂତାହି। ସୁତଚିନ୍ତାମୟଞାଣେସୁ ହି ପତିଟ୍ଠିତୋ ଵିପସ୍ସନଂ ଆରଭତୀତି। “ଇମାସୁ ଦ୍ଵୀସୁ ପଞ୍ଞାସୂ”ତିପି ପଠନ୍ତି। “ତେହି ଜାତାସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାସୂ”ତି ଵା ଵଚନସେସୋ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ମନସିକାରସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସାତି ରୂପାରୂପପରିଗ୍ଗହାଦିମନସିକାରେ ୟୁତ୍ତପ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ। ୟଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଵୁତ୍ତନୟେନ ମନସିକାରପ୍ପୟୋଗେନ ଦିଟ୍ଠିଵିସୁଦ୍ଧିକଙ୍ଖାଵିତରଣଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନଵିସୁଦ୍ଧିପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନଵିସୁଦ୍ଧୀନଂ ସମ୍ପ ଆଦନେନ ଵିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କନ୍ତସ୍ସ ୟଂ ଞାଣଦସ୍ସନଵିସୁଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତଂ ଅରିୟମଗ୍ଗଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅୟଂ ଭାଵନାମୟୀ ପଞ୍ଞାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଂ ପନ ଦସ୍ସନଂ ଭାଵନାତି ଦୁଵିଧନ୍ତି ଆହ – “ଦସ୍ସନଭୂମିୟଂ ଵା ଭାଵନାଭୂମିୟଂ ଵା”ତି। ୟଦି ଦସ୍ସନନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି, କଥଂ ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞା ଭାଵନାମୟୀତି? ଭାଵନାମୟମେଵ ହି ତଂ ଞାଣଂ, ପଠମଂ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନତୋ ପନ “ଦସ୍ସନ”ନ୍ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ସଫଲୋ ପଠମମଗ୍ଗୋ ଦସ୍ସନଭୂମି। ସେସା ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଧମ୍ମା ଭାଵନାଭୂମି।

୮। ଇଦାନି ଇମା ତିସ୍ସୋ ପଞ୍ଞା ପରିୟାୟନ୍ତରେନ ଦସ୍ସେତୁଂ “ପରତୋଘୋସା”ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପରତୋତି ନ ଅତ୍ତତୋ, ଅଞ୍ଞତୋ ସତ୍ଥୁତୋ ସାଵକତୋ ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ଘୋସାତି ତେସଂ ଦେସନାଘୋସତୋ, ଦେସନାପଚ୍ଚୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ଵା ପରତୋ ଘୋସୋ ଏତିସ୍ସାତି ପରତୋଘୋସା, ୟା ପଞ୍ଞା, ସା ସୁତମୟୀତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ପଚ୍ଚତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତାତି ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୂତା। ୟୋନିସୋମନସିକାରାତି ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାଵପରିଗ୍ଗଣ୍ହନାଦିନା ୟଥାଵୁତ୍ତେନ ଉପାୟେନ ପଵତ୍ତମନସିକାରା। ପରତୋ ଚ ଘୋସେନାତି ପରତୋଘୋସେନ ହେତୁଭୂତେନ। ସେସଂ ଵୁତ୍ତନୟମେଵ।

ଇଦାନି ୟଦତ୍ଥଂ ଇମା ପଞ୍ଞା ଉଦ୍ଧଟା, ତମେଵ ଵେନେୟ୍ୟପୁଗ୍ଗଲଵିଭାଗଂ ୟୋଜେତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ “ୟସ୍ସା”ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇମା ଦ୍ଵେତି ଗଣନଵସେନ ଵତ୍ଵା ପୁନ ତା ସୁତମୟୀ ଚିନ୍ତାମୟୀ ଚାତି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି। ଅୟଂ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂତି ଅୟଂ ସୁତମୟଚିନ୍ତାମୟଞାଣେହି ଆସୟପୟୋଗପବୋଧସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦିତତ୍ତା ଉଦ୍ଦେସମତ୍ତେନେଵ ଜାନନତୋ “ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ”ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଅୟଂ ଵିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂତି ଚିନ୍ତାମୟଞାଣେନ ଆସୟସ୍ସ ଅପରିକ୍ଖତତ୍ତା ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସେହି ଜାନନତୋ ଵିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ। ଅୟଂ ନେୟ୍ୟୋତି ସୁତମୟଞାଣସ୍ସାପି ଅଭାଵତୋ ନିରଵସେସଂ ଵିତ୍ଥାରଦେସନାୟ ନେତବ୍ବତୋ ନେୟ୍ୟୋ।

୯। ଏଵଂ ଦେସନାପଟିପଦାଞାଣଵିଭାଗେହି ଦେସନାଭାଜନଂ ଵେନେୟ୍ୟତ୍ତୟଂ ଵିଭଜିତ୍ଵା ଇଦାନି ତତ୍ଥ ପଵତ୍ତିତାୟ ଭଗଵତୋ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଦେସନାହାରଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ଵା ୟୋଜେତୁଂ “ସାୟଂ ଧମ୍ମଦେସନା”ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

ତତ୍ଥ ସାୟନ୍ତି ସା ଅୟଂ। ୟା ପୁବ୍ବେ “ଧମ୍ମଂ ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଦେସେସ୍ସାମୀ”ତିଆଦିନା (ନେତ୍ତି। ୫) ପଟିନିଦ୍ଦେସଵାରସ୍ସ ଆଦିତୋ ଦେସନାହାରସ୍ସ ଵିସୟଭାଵେନ ନିକ୍ଖିତ୍ତା ପାଳି, ତମେଵେତ୍ଥ ଦେସନାହାରଂ ନିୟୋଜେତୁଂ “ସାୟଂ ଧମ୍ମଦେସନା”ତି ପଚ୍ଚାମସତି। କିଂ ଦେସୟତୀତି କଥେତୁକମ୍ୟତାଵସେନ ଦେସନାୟ ପିଣ୍ଡତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ଵା ତଂ ଗଣନାୟ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ଵା ସାମଞ୍ଞତୋ ଦସ୍ସେତି “ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀ”ତି। ସଚ୍ଚଵିନିମୁତ୍ତା ହି ଭଗଵତୋ ଦେସନା ନତ୍ଥୀତି। ତସ୍ସା ଚ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପିଣ୍ଡତ୍ଥୋ। ପଵତ୍ତିପଵତ୍ତକନିଵତ୍ତିତଦୁପାୟଵିମୁତ୍ତସ୍ସ ନେୟ୍ୟସ୍ସ ଅଭାଵତୋ ଚତ୍ତାରି ଅଵିପରୀତଭାଵେନ ସଚ୍ଚାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତାନି “ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦୟଂ ନିରୋଧଂ ମଗ୍ଗ”ନ୍ତି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି।

ତତ୍ଥ ଅନେକୁପଦ୍ଦଵାଧିଟ୍ଠାନଭାଵେନ କୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ବାଲଜନପରିକପ୍ପିତଧୁଵସୁଭସୁଖତ୍ତଭାଵଵିରହେନ ତୁଚ୍ଛତ୍ତା ଚ ଦୁକ୍ଖଂ। ଅଵସେସପଚ୍ଚୟସମଵାୟେ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣତ୍ତା ସମୁଦୟୋ। ସବ୍ବଗତିସୁଞ୍ଞତ୍ତା ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ସଂସାରଚାରକସଙ୍ଖାତୋ ଦୁକ୍ଖରୋଧୋ, ଏତସ୍ମିଂ ଵା ଅଧିଗତେ ସଂସାରଚାରକସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖରୋଧସ୍ସ ଅଭାଵୋତିପି ନିରୋଧୋ, ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧପଚ୍ଚୟତ୍ତା ଵା। ମାରେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ମଗ୍ଗୀୟତୀତି ଵା ମଗ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ସମୁଦୟେନ ଅସ୍ସାଦୋ, ଦୁକ୍ଖେନ ଆଦୀନଵୋ, ମଗ୍ଗନିରୋଧେହି ନିସ୍ସରଣଂ। ଏଵଂ ୟସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ସରୂପତୋ ଆଗତାନି, ତତ୍ଥ ୟଥାରୁତଵସେନ। ୟତ୍ଥ ପନ ସୁତ୍ତେ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ସରୂପତୋ ନ ଆଗତାନି, ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଉଦ୍ଧରିତ୍ଵା ତେସଂ ଵସେନ ଅସ୍ସାଦାଦୟୋ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବା। ୟତ୍ଥ ଚ ଅସ୍ସାଦାଦୟୋ ସରୂପତୋ ଆଗତା, ତତ୍ଥ ଵତ୍ତବ୍ବମେଵ ନତ୍ଥି। ୟତ୍ଥ ପନ ନ ଆଗତା, ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ଵା ତେସଂ ଵସେନ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବାନି। ଇଧ ପନ ଅସ୍ସାଦାଦୟୋ ଉଦାହରଣଵସେନ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସିତାତି ତେହି ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରେତୁଂ “ଆଦୀନଵୋ ଚା”ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ "ସଂଖିତ୍ତେନ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖା"ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୮୭; ମ। ନି। ୧।୧୨୦; ୩।୩୭୩; ୱିଭ। ୨୦୨) ୱଚନତୋ ତଣ୍ହାୱଜ୍ଜା ତେଭୂମକଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ତେ ଚ ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱତ୍ତା ଆଦୀନୱୋ, ଫଲଞ୍ଚ ଦେସନାୟ ସାଧେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଲୋକିୟଂ, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ "ଫଲଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖ"ନ୍ତି। ଅସ୍ସାଦୋତି ତଣ୍ହୂପଲାସାନମ୍ପି ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା ତେ ସନ୍ଧାୟ "ଅସ୍ସାଦୋ ସମୁଦୟୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସହ ୱିପସ୍ସନାୟ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଦେସନା ଚ ଦେସନାଫଲାଧିଗମସ୍ସ ଉପାୟୋତି କତ୍ୱା "ଉପାୟୋ ଆଣତ୍ତି ଚ ମଗ୍ଗୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିସ୍ସରଣପଦେ ଚାପି ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବୋ, ନ ଚାୟଂ ସଚ୍ଚୱିଭାଗୋ ଆକୁଲୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଥା ହି ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୨୦୮) "ତଣ୍ହା ଅୱସିଟ୍ଠା କିଲେସା ଅୱସିଟ୍ଠା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ସାସୱାନି କୁସଲମୂଲାନି ସାସୱା ଚ କୁସଲା ଧମ୍ମା ସମୁଦୟସଚ୍ଚଭାୱେନ ୱିଭତ୍ତା"ତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ନୟେ ତଂତଂଅୱସିଟ୍ଠା ତେଭୂମକଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଭାୱେନ ୱିଭତ୍ତା, ଏୱମିଧାପି ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀତି ନିଗମନଂ । ଇଦଂ ଧମ୍ମଚକ୍କନ୍ତି ଯାୟଂ ଭଗୱତୋ ଚତୁସଚ୍ଚୱସେନ ସାମୁକ୍କଂସିକା ଧମ୍ମଦେସନା, ଇଦଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ।

ଇଦାନି ତସ୍ସା ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଧମ୍ମଚକ୍କଭାୱଂ ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱସେନ (ମ। ନି। ୩।୩୭୧ ଆଦୟୋ) ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯଥାହ ଭଗୱା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଇଦଂ ଜାତିଆଦିୱିଭାଗଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହଂ ତଣ୍ହାୱଜ୍ଜଂ ତେଭୂମକଧମ୍ମଜାତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖାଦିଭାୱେନ ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମେତି ଭଗୱା ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ବାରାଣସିୟନ୍ତି ବାରାଣସୀନାମକସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ। ପଞ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେସୀନଂ ଆକାସତୋ ଓତରଣଟ୍ଠାନତାୟ ଇସିପତନଂ। ମିଗାନଂ ତତ୍ଥ ଅଭୟସ୍ସ ଦିନ୍ନତ୍ତା ମିଗଦାୟନ୍ତି ଚ ଲଦ୍ଧନାମେ ଅସ୍ସମେ। ଉତ୍ତରତି ଅତିକ୍କମତି, ଅଭିଭୱତୀତି ୱା ଉତ୍ତରଂ, ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଉତ୍ତରନ୍ତି ଅନୁତ୍ତରଂ। ଅନତିସୟଂ ଅପ୍ପଟିଭାଗଂ ୱା। କିଞ୍ଚାପି ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା ଅନେକାସୁ ଦେୱମନୁସ୍ସପରିସାସୁ ଅନେକସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତେସଂ ଅରିୟସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧସମ୍ପାଦନୱସେନ ପୱତ୍ତିତା, ତଥାପି ସବ୍ବପଠମଂ ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞପ୍ପମୁଖାୟ ଅଟ୍ଠାରସପରିମାଣାୟ ବ୍ରହ୍ମକୋଟିୟା ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧୱିଭାୱନୀୟା ଧମ୍ମଦେସନା, ତସ୍ସା ସାତିସୟା ଧମ୍ମଚକ୍କସମଞ୍ଞାତି "ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତିତ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ସତିପଟ୍ଠାନାଦିଧମ୍ମୋ ଏୱ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଚକ୍କନ୍ତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ, ଚକ୍କନ୍ତି ୱା ଆଣା। ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତତ୍ତା ଧମ୍ମଞ୍ଚ ତଂ ଚକ୍କଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ଧମ୍ମେନ ଞାୟେନ ଚକ୍କନ୍ତିପି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ଯଥାହ – "ଧମ୍ମଞ୍ଚ ପୱତ୍ତେତି ଚକ୍କଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ, ଚକ୍କଞ୍ଚ ପୱତ୍ତେତି ଧମ୍ମଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ, ଧମ୍ମେନ ପୱତ୍ତେତୀତି ଧମ୍ମଚକ୍କ"ନ୍ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୨।୪୧-୪୨)। ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିୟନ୍ତି ଧମ୍ମିସ୍ସରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱତୋ ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ ଚ ଅନୁତ୍ତରଭାୱତୋ ଅପ୍ପଟିସେଧନୀୟଂ। କେନ ପନ ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିୟନ୍ତି ଆହ "ସମଣେନ ୱା"ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସମଣେନାତି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗତେନ। ବ୍ରାହ୍ମଣେନାତି ଜାତିବ୍ରାହ୍ମଣେନ। ପରମତ୍ଥସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଞ୍ହି ପଟିଲୋମନଚିତ୍ତଂଯେୱ ନତ୍ଥି। ଦେୱେନାତି କାମାୱଚରଦେୱେନ। କେନଚୀତି ଯେନ କେନଚି ଅୱସିଟ୍ଠପାରିସଜ୍ଜେନ। ଏତ୍ତାୱତା ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ପରିସାନଂ ଅନୱସେସପରିୟାଦାନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଲୋକସ୍ମିନ୍ତି ସତ୍ତଲୋକେ।

ତତ୍ଥାତି ତିସ୍ସଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଦେସନାୟଂ। ଅପରିମାଣା ପଦା, ଅପରିମାଣା ଅକ୍ଖରାତି ଉପ୍ପଟିପାଟିୱଚନଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପଦସଙ୍ଗହିତାନି ଅକ୍ଖରାନୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ପଦା ଅକ୍ଖରା ବ୍ୟଞ୍ଜନାତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥସ୍ସାତି ଚତୁସଚ୍ଚସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ। ସଙ୍କାସନାତି ସଙ୍କାସିତବ୍ବାକାରୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଅତ୍ଥସ୍ସାତି ଚ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସାମିୱଚନଂ। ଇତିପିଦନ୍ତି ଇତୀତି ପକାରତ୍ଥୋ, ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ, ଇମିନାପି ଇମିନାପି ପକାରେନ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଜାତିଆଦିଭେଦେନ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ଅନେକଭେଦତଂ ତଂଦୀପକାନଂ ଅକ୍ଖରପଦାଦୀନଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଅପରିମାଣତଞ୍ଚ ସମତ୍ଥେତି।

ଅୟଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟୋତି ଅୟଂ କାମତଣ୍ହାଦିଭେଦା ତଣ୍ହାୱଚ୍ଚସ୍ସ ମୂଲଭୂତା ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟୋ। ଅୟଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋତି ଅୟଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତନିସ୍ସଟା ଅସଙ୍ଖତଧାତୁ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧପଚ୍ଚୟତ୍ତା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ। ଅୟଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦାତି ଅୟଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମୂହୋ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତି ଆରମ୍ମଣୱସେନ ତଦଭିମୁଖୀଭୂତତ୍ତା ପଟିପଦା ଚ ହୋତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧପ୍ପତ୍ତିୟାତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା। ଇତିପିଦନ୍ତି ପଦସ୍ସ ପନ ସମୁଦୟସଚ୍ଚେ ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତେହି, ନିରୋଧସଚ୍ଚେ ମଦନିମ୍ମଦନାଦିପରିୟାୟେହି, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚେ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମେହି ଅତ୍ଥୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ଏୱଂ "ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି ସୁତ୍ତ"ନ୍ତି ଗାଥାୟ ସକଲସ୍ସ ସାସନସ୍ସ ଛନ୍ନଂ ଅତ୍ଥପଦାନଂ ଛନ୍ନଞ୍ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନଂ ୱସେନ ଯା ଦ୍ୱାଦସପଦତା ୱୁତ୍ତା, ତମେୱ "ଧମ୍ମଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମୀ"ତିଆଦିନା ଦେସନାହାରସ୍ସ ୱିସୟଦସ୍ସନୱସେନ ଛଛକ୍କପରିୟାୟଂ (ମ। ନି। ୩।୪୨୦ ଆଦୟୋ) ଏକଦେସେନ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନସୁତ୍ତେନ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୩; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ତଦତ୍ଥସ୍ସ ସଙ୍ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନମୁଖେନ ସବ୍ବସ୍ସାପି ଭଗୱତୋ ୱଚନସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଦେସନାଭାୱଂ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଚତୁସଚ୍ଚଭାୱଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ "ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ,

ବାରାଣସିୟ''ନ୍ତିଆଦିନା ସଚ୍ଚଵିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୩।୩୭୧ ଆଦୟୋ) ଉଦ୍ଦେସତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ''ତତ୍ଥ ଅପରିମାଣା ପଦା''ତିଆଦିନା ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥପଦାନି ଵିଭଜନ୍ତୋ ଦ୍ୱାଦସପଦଭାଵଂ ଦୀପେତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଵିସୟଵିସୟଭାଵେନ ସମ୍ବନ୍ଧଭାଵଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଭଗଵା ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସେତୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ପଦାଵୟଵଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ପଦଗ୍ଗହଣଂ, ଗହିତେ ଚ ପଦେ ପଦତ୍ଥାଵବୋଧୋ ଗହିତପୁବ୍ବସଙ୍କେତସ୍ସ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଚ ପଦାଵୟଵଗ୍ଗହଣେନ ଵିୟ ପଦଗ୍ଗହଣସ୍ସ, ପଦତ୍ଥାଵୟଵଗ୍ଗହଣେନାପି ପଦତ୍ଥଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଵିସେସାଧାନଂ ଜାୟତୀତି ଆହ – ''ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସେତୀ''ତି। ୟସ୍ମା ପନ ଅକ୍ଖରେହି ସଂଖିତ୍ତେନ ଦୀପିୟମାନୋ ଅତ୍ଥୋ ପଦପରିୟୋସାନେ ଵାକ୍ୟସ୍ସ ଅପରିୟୋସିତତ୍ତା ପଦେନେଵ ପକାସିତୋ ଦୀପିତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ପଦେହି ପକାସେତୀ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଵାକ୍ୟପରିୟୋସାନେ ପନ ସୋ ଅତ୍ଥୋ ଵିଵରିତୋ ଵିଵଟୋ କତୋ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ''ବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ଵିଵରତୀ''ତି। ୟସ୍ମା ଚ ପକାରେହି ଵାକ୍ୟଭେଦେ କତେ ତଦତ୍ଥୋ ଵିଭତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଆକାରେହି ଵିଭଜତୀ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତଥା ଵାକ୍ୟାଵୟଵାନଂ ପଚ୍ଚେକଂ ନିବ୍ବଚନଵିଭାଗେ କତେ ସୋ ଅତ୍ଥୋ ପାକଟୋ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ''ନିରୁତ୍ତୀହି ଉତ୍ତାନୀକରୋତୀ''ତି। କତନିବ୍ବଚନେହି ଵାକ୍ୟାଵୟଵେହି ଵିତ୍ଥାରଵସେନ ନିରଵସେସତୋ ଦେସିତେହି ଵେନେୟ୍ୟାନଂ ଚିତ୍ତପରିତୋସନଂ ବୁଦ୍ଧିନିସାନଞ୍ଚ କତଂ ହୋତୀତି ଆହ – ''ନିଦ୍ଦେସେହି ପଞ୍ଞପେତୀ''ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅକ୍ଖରେହି ଏଵ ସଙ୍କାସେତୀତି ଅଵଧାରଣଂ ଅକତ୍ୱା ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସେତିଯେଵାତି ଏଵଂ ଅଵଧାରଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏଵଞ୍ହି ସତି ଅତ୍ଥପଦାନଂ ନାନାଵାକ୍ୟଵିସୟତାପି ସିଦ୍ଧା ହୋତି। ତେନ ଏକାନୁସନ୍ଧିକେ ସୁତ୍ତେ ଛଠଏଵ ଅତ୍ଥପଦାନି, ନାନାନୁସନ୍ଧିକେ ପନ ଅନୁସନ୍ଧିମ୍ହି ଅନୁସନ୍ଧିମ୍ହି ଛ ଛ ଅତ୍ଥପଦାନି ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବାନି।

''ଅକ୍ଖରେହି ଚ ପଦେହି ଚ ଉଗ୍ଘଟେତୀ''ତିଆଦିନା ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନଂ କିଚ୍ଚସାଧନଂ ଦସ୍ସେତି। ଵେନେୟ୍ୟତ୍ତୟଵିନୟମେଵ ହି ତେସଂ ବ୍ୟାପାରୋ। ଅଟ୍ଠାନଭାଵତୋ ପନ ସଚ୍ଚପଟିଵେଧସ୍ସ ପଦପରମୋ ନ ଇଧ ଵୁତ୍ତୋ। ନେୟ୍ୟଗ୍ଗହଣେନେଵ ଵା ତସ୍ସାପି ଇଧ ଗହଣଂ ସେକ୍ଖଗ୍ଗହଣେନ ଵିୟ କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅକ୍ଖରେହୀତିଆଦୀସୁ କରଣସାଧନେ କରଣଵଚନଂ, ନ ହେତୁମ୍ହି। ଅକ୍ଖରାଦୀନି ହି ଉଗ୍ଘଟନାଦିଅତ୍ଥାନି, ନ ଉଗ୍ଘଟନାଦିଅକ୍ଖରାଦିଅତ୍ଥଂ। ୟଦତ୍ଥା ଚ କିରିୟା ସୋ ହେତୁ, ୟଥା ''ଅନ୍ନେନଵସତୀ''ତି। ଉଗ୍ଘଟେତୀତି ସୋତାଵଧାନଂ କତ୍ୱା ସମାହିତଚିତ୍ତାନଂ ଵେନେୟ୍ୟାନଂ ସଙ୍କାସନଵସେନ ଅକ୍ଖରେହି ଵିସେସଂ ଆଦହନ୍ତୋ ୟଥା ପଦପରିୟୋସାନେ ଆସୟପଟିବୋଧୋ ହୋତି, ତଥା ୟଥାଧିପ୍ପେତଂ ଅତ୍ଥଂ ସଙ୍ଖେପେନ କଥେତି ଉଦ୍ଦିସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଵିପଞ୍ଚୟତୀତି ୟଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ଅତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ଵିତ୍ଥାରେତୀତି ଵିତ୍ଥାରଂ କରୋତି, ଵିତ୍ଥାରଂ କତ୍ୱା ଆଚିକ୍ଖତି ଵା, ପଟିନିଦ୍ଦିସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୟସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ଉଗ୍ଘଟେତୀତି ଉଦ୍ଦିସନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଉଦ୍ଦେସୋ ଚ ଦେସନାୟ ଆଦି, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ – ''ଉଗ୍ଘଟନା ଆଦୀ''ତି। ତଥା ଵିପଞ୍ଚନଂ ନିଦ୍ଦିସନଂ, ଵିତ୍ଥରଣଂ ପଟିନିଦ୍ଦିସନଂ, ନିଦ୍ଦେସପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ଚ ଦେସନାୟ ମଜ୍ଝପରିୟୋସାନାତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ''ଵିପଞ୍ଚନା ମଜ୍ଝେ, ଵିତ୍ଥାରଣା ପରିୟୋସାନ''ନ୍ତି।

ଏଵଂ ''ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସେତୀ''ତିଆଦିନା ଛନ୍ନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନଂ ବ୍ୟାପାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅତ୍ଥପଦାନଂ ବ୍ୟାପାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋୟଂ ଧମ୍ମଵିନୟୋ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୀଲାଦିଧମ୍ମୋ ଏଵ ପରିୟତ୍ତିଅତ୍ଥଭୂତୋ ଵେନେୟ୍ୟଵିନୟନତୋ ଧମ୍ମଵିନୟୋ। ଉଗ୍ଘଟୀୟନ୍ତୋତି ଉଦ୍ଦିସିୟମାନୋ। ତେନାତି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଵିନୟନେନ। ଵିପଞ୍ଚୀୟନ୍ତୋତି ନିଦ୍ଦିସିୟମାନୋ। ଵିତ୍ଥାରୀୟନ୍ତୋତି ପଟିନିଦ୍ଦିସିୟମାନୋ।

୧୦। ଏତ୍ତାଵତା ''ଧମ୍ମଂ ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଦେସେସ୍ସାମୀ''ତି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାୟ ପାଠଇୟା ତିଵିଧକଲ୍ୟାଣତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଛ ପଦାନି ଅତ୍ଥୋ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତଂ ସୁଵିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ। ''ତେନାହ ଭଗଵା''ତିଆଦିନା ଦେସନାହାରସ୍ସ ଵିସୟଭାଵେନ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ପାଠଇଂ ନିଗମନଵସେନ ଦସ୍ସେତି। ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତିଆଦି ''କେଵଲପରିପୁଣ୍ଣଂ ପରିସୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି ପଦାନଂ ଅତ୍ଥଵିଵରଣଂ। ତତ୍ଥ ଉପଟ୍ଠିତଂ ସବ୍ବଵିସେସାନନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମସଙ୍ଖାତାନଂ ଵିସେସାନଂ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦିଵିସେସାନଂ ଵା ଉପତିଟ୍ଠନଟ୍ଠାନଂ। ''ଇଦଂ ନେସଂ ପଦକ୍କନ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀନଂ ଵିୟ ଏତସ୍ସ ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ଵେଦିତବ୍ବା। ''ଇଦଂ ଵୁଚ୍ଚତି ତଥାଗତପଦଂ ଇତିପୀ''ତିଆଦୀସୁ ଇଦଂ ସିକ୍ଖତ୍ତୟସଙ୍ଗହଂ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ତଥାଗତଗନ୍ଧହତ୍ଥିନୋ ପଟିପତ୍ତିଦେସନାଗମନେହି କିଲେସଗହନଂ ଓହରିତ୍ୱା ଗତମଗ୍ଗୋତିପି। ତେନ ଗୋଚରଭାଵନାସେଵନାହି ନିସେଵିତଂ ଭଜିତନ୍ତିପି। ତସ୍ସ ମହାଵଜିରଞ୍ଞାଣସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଦନ୍ତେହି ଆରଞ୍ଜିତଂ ତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ଆରଞ୍ଜନଟ୍ଠାନନ୍ତିପି ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତୋ ଚେତନ୍ତି ୟତୋ ତଥାଗତପଦାଦିଭାଵେନ ଵୁଚ୍ଚତି, ଅତୋ ଅନେନେଵ କାରଣେନ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସବ୍ବସେଟ୍ଠସ୍ସ ଭଗଵତୋ, ବ୍ରହ୍ମଂ ଵା ସବ୍ବସେଟ୍ଠଂ ଚରିୟନ୍ତି ପଞ୍ଞାୟତି ୟାଵଦେଵ ମନୁସ୍ସେହି ସୁପ୍ପକାସିତତ୍ତା ୟଥାଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେହି ଞାୟତି। ତେନାହ ଭଗଵାତି ୟଥାଵୁତ୍ତଂ ପାଠଇଂ ନିଗମନଵସେନ ଦସ୍ସେତି।

ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥତାୟ ଭଗଵତୋ ଦେସନାୟ ୟାଵଦେଵ ଅରିୟମଗ୍ଗସମ୍ପାପନତ୍ଥୋ ଦେସନାହାରୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''କେସଂ ଅୟଂ ଧମ୍ମଦେସନା''ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ୟୋଗୀନ''ନ୍ତି ଆହ। ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାଵନାୟ ୟୁତ୍ତପ୍ପୟୁତ୍ତାତି ୟୋଗିନୋ। ତେ ହି ଇମଂ ଦେସନାହାରଂ

ପଯୋଜେନ୍ତୀତି। ଇଦଂ ୱଚନଂ ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗସ୍ସ ଯଥାନୁସନ୍ଧିନା ସମ୍ମା ଠପିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପକରଣଂ ସଙ୍ଗାଯନ୍ତେହି ଠପିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ’’ତି। ନିଯୁତ୍ତୋତି ପାଠଇତୋ ଅସ୍ସାଦାଦିପଦତ୍ଥେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୋଜିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ୱିଚଯହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୧୧।ତତ୍ଥ କତମୋ ୱିଚଯୋ ହାରୋତିଆଦି ୱିଚଯହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥାଯଂ ଅପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା – କିଂ ୱିଚିନତୀତି ଏତ୍ଥ ‘‘ୱିଚିନତୀ’’ତି ଏତେନ ୱିଚଯସଦ୍ଦସ୍ସ କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସତଂ ଦସ୍ସେତି। କିନ୍ତି ପନତ୍ଥସ୍ସ ହାରସ୍ସ ୱିସଯୋ ପୁଚ୍ଛିତୋତି ତଂ ତସ୍ସ ୱିସଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଦଂ ୱିଚିନତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଦଂ ୱିଚିନତୀତି ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ନିଗମନା ସୁତ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବଂ ପଦଂ ୱିଚିନତି। ଅଯଞ୍ଚ ୱିଚଯୋ ଦୁୱିଧୋ ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚ। ତେସୁ ‘‘ଇଦଂ ନାମପଦଂ, ଇଦଂ ଆଖ୍ଯାତପଦଂ, ଇଦଂ ଉପସଗ୍ଗପଦଂ, ଇଦଂ ନିପାତପଦଂ, ଇଦଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ, ଇଦଂ ପୁରିସଲିଙ୍ଗଂ, ଇଦଂ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗଂ, ଇଦଂ ଅତୀତକାଲଂ, ଇଦଂ ଅନାଗତକାଲଂ, ଇଦଂ ୱତ୍ତମାନକାଲଂ, ଇଦଂ କତ୍ତୁସାଧନଂ, ଇଦଂ କରଣସାଧନଂ, ଇଦଂ କମ୍ମସାଧନଂ, ଇଦଂ ଅଧିକରଣସାଧନଂ, ଇଦଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ, ଇଦଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ଯାୱ ଇଦଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ, ଇଦଂ ଏକୱଚନଂ, ଇଦଂ ଅନେକୱଚନ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିୱିଭାଗୱଚନଂ, ଅଯଂ ସଦ୍ଦତୋ ପଦୱିଚଯୋ। ସୋ ପନାଯଂ ପଦୱିଚଯୋ ଅୱିପରୀତସଭାୱନିରୁତ୍ତିସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନେୱ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ୱିଚଯୋ ତେନ ତେନ ପଦେନ ୱତ୍ତବ୍ବଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା। ସଚେ ପନ ପଦଂ ପୁଚ୍ଛାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଚ ପୁଚ୍ଛାଦିଭାୱୋ ୱିଚେତବ୍ବୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଞ୍ହଂ ୱିଚିନତୀ’’ତିଆଦିମାହ।

ଯସ୍ମା ଚ ସବ୍ବୋ ଦେସନାହାରୋ ୱିଚଯହାରସ୍ସ ୱିସଯୋ ସୁତ୍ତସ୍ସ ୱିଚଯୋତି କତ୍ୱା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅସ୍ସାଦଂ ୱିଚିନତୀ’’ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ପନ ଅନୁଗୀତୀତି ଏତ୍ଥ ଅନୁରୂପା ଗୀତି ଅନୁଗୀତୀତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ତସ୍ମା ୱିଚିଯମାନସ୍ସ ସୁତ୍ତପଦସ୍ସ ଅନୁରୂପତୋ ସୁତ୍ତନ୍ତରପଦାନିପି ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱସେନ ୱା ପଦୁଦ୍ଧାରୱସେନ ୱା ଆନେତ୍ୱା ୱିଚେତବ୍ବାନୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସବ୍ବେ ନୱ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ୱିଚିନତୀ’’ତି ଆହ। ନୱ ସୁତ୍ତନ୍ତେତି ସୁତ୍ତଗେଯ୍ଯାଦିକେ ନୱ ସୁତ୍ତେ, ଯଥାସମ୍ଭୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଯଂ ୱିଚଯହାରସ୍ସ ପଦତ୍ଥନିଦ୍ଦେସୋ।

ଏୱଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ୱିଚଯହାରୋ ସଙ୍ଖେପତୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ତଂ ୱିଭାଗେନ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ପଟିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ୱିଭଜନ୍ତୋ ଯସ୍ମା ପଦୱିଚଯୋ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପଦଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବତାଯ ଅତିଭାରିକୋ ନ ସୁକରୋ ଚାତି ତଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯେ ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା କିଂ ଭୱେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯଥା କିଂ ଭୱେତି ଯେନ ପକାରେନ ସୋ ୱିଚଯୋ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋ, ତଂ ପକାରଜାତଂ କିଂ ଭୱେ, କୀଦିସଂ ଭୱେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଯଥା କିଂ ଭୱେଯ୍ଯା’’ତିପି ପାଠୋ। ପୁନ ଯଥାତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଆଯସ୍ମାତି ପିଯୱଚନଂ ଅଜିତୋତି ବାୱରୀବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପରିଚାରକଭୂତାନଂ ସୋଳସନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞତରୋ। ପାରାଯନେତି ପାରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ, ତସ୍ସ ଅଧିଗମୂପାଯଦେସନତ୍ତା କିଞ୍ଚାପି ସବ୍ବଂ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ‘‘ପାରାଯନ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ସଙ୍ଗୀତିକାରେହି ପନ ୱତ୍ଥୁଗାଥାନୁଗୀତିଗାଥାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଜିତସୁତ୍ତାଦୀନଂ (ସୁ। ନି। ୧୦୩୮ ଆଦଯୋ; ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୫୭ ଆଦଯୋ, ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧ ଆଦଯୋ) ସୋଳସନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଇଦଂ ନାମଂ କତନ୍ତି ତେସଞ୍ଞେୱ ପାରାଯନସମଞ୍ଞାତି ଆହ ‘‘ପାରାଯନେ’’ତି। କେଚି ‘‘ପାରାଯନିକୋ’’ତି ପଠନ୍ତି। ତେ କିର ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗମନତୋ ପୁବ୍ବେ ପାରାଯନଂ ଅଧୀଯନ୍ତା ୱିଚରିଂସୁ। ତସ୍ମା ଅଯମ୍ପି ପାରାଯନଂ ୱତ୍ତେତୀତି ପାରାଯନିକୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ପୁଚ୍ଛତୀତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ପୁଚ୍ଛାନିବ୍ବତ୍ତା ଅତୀତାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ପୁଚ୍ଛନାକାରଂ ପନ ବୁଦ୍ଧିଯଂ ୱିପରିୱତ୍ତମାନଂ କତ୍ୱା ଏୱମାହ।

ପୁଚ୍ଛା ଚ ନାମେସା ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାପୁଚ୍ଛା ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନା ୱିମତିଚ୍ଛେଦନା ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା କଥେତୁକମ୍ଯତାପୁଚ୍ଛା ଏକଂସବ୍ଯାକରଣୀଯା ୱିଭଜ୍ଜବ୍ଯାକରଣୀଯା ପଟିପୁଚ୍ଛାବ୍ଯାକରଣୀଯା ଠପନୀଯା ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନା ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନାତି ଅନେକୱିଧା। ତସ୍ମା ‘‘କିମଯଂ ପୁଚ୍ଛା ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନା’’ତିଆଦିନା ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ପୁଚ୍ଛା ୱିଚେତବ୍ବା। ଯଥା ଚେତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛାୱିଭାଗୋ, ଏୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଭାଗୋପି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯେ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ପୁଚ୍ଛାସଭାଗେନ ହି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି। ଇଧ ପନ ୱିମତିଚ୍ଛେଦନଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛଂ ଉଦାହରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱିଚଯନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ କେନାତି କତ୍ତରି କରଣୱଚନଂ। ସୂତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ସୂତି ୱା ସଂସଯେ ନିପାତୋ, ତେନସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ୱିମତିଚ୍ଛେଦନପୁଚ୍ଛାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ନିୱୁତୋତି ପଟିଚ୍ଛାଦିତୋ। ଲୋକୋତି ସତ୍ତଲୋକୋ। ଇଚ୍ଚାଯସ୍ମା ଅଜିତୋତି ସଙ୍ଗୀତିକାରକୱଚନଂ। ନପ୍ପକାସତୀତି ନ ପଞ୍ଞାଯତି। କିସ୍ସାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂସୀତି କିଂ ଅସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅଭିଲେପନଂ ୱଦସି। ‘‘କିଂ ସ୍ୱାଭିଲେପନ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ କିଂ ସୁ ଅଭିଲେପନନ୍ତି ପଦୱିଭାଗୋ।

ପଦାନୀତି ପଜ୍ଜତି ଏତେହି ଅତ୍ଥୋତି ପଦାନି, ୱାକ୍ୟାନି। ପୁଚ୍ଛିତାନୀତି ପୁଚ୍ଛାଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକୋ ପଞ୍ହୋତି ଯଦିପି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ପୁଚ୍ଛନୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ପନ ଅତ୍ଥୋ ଏକୋ ଏୱାତି ''ଏକୋ ପଞ୍ହୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ଏକୱତ୍ଥୁପରିଗ୍ଗହା''ତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – କିଞ୍ଚାପି ନିୱାରଣଅପ୍ପକାସନଅଭିଲେପନମହାଭଯସଙ୍ଖାତା ପୁଚ୍ଛାଯ ଗହିତା ଚତ୍ତାରୋ ଏତେ ଅତ୍ଥା, ତେ ପନେକଂ ଲୋକଂ ପତିଗୁଣଭୂତା, ଲୋକୋ ପଧାନଭାୱେନ ଗହିତୋତି ତବ୍ବସେନ ଏକୋୱାଯଂ ପଞ୍ହୋତି। ତେନେୱାହ ''ଲୋକାଧିଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିଆଦି। କୋ ପନ ସୋ ଲୋକୋତି? ଆହ ''ଲୋକୋ ତିୱିଧୋ''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ରାଗାଦିକିଲେସବହୁଲତାଯ କାମାୱଚରସତ୍ତା କିଲେସଲୋକୋ। ଝାନାଭିଞ୍ଞାପରିବୁଦ୍ଧିଯା ରୂପାୱଚରସତ୍ତା ଭୱଲୋକୋ। ଆନେଞ୍ଜସମାଧିବହୁଲତାଯ ୱିସଦିନ୍ଦ୍ରିଯତ୍ତା ଅରୂପାୱଚରସତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯଲୋକୋ। ଅଥ ୱା କିଲିସ୍ସନଂ କିଲେସୋ, ୱିପାକଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖବହୁଲତାଯ ଅପାଯେସୁ ସତ୍ତା କିଲେସଲୋକୋ। ତଦଞ୍ଞେ ସତ୍ତା ସମ୍ପତ୍ତିଭୱଭାୱତୋ ଭୱଲୋକୋ। ତତ୍ଥ ଯେ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚକେହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ସମନ୍ନାଗତା ସତ୍ତା, ସୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଲୋକୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପରିଯାପନ୍ନଧମ୍ମୱସେନ ଲୋକସମଞ୍ଞାତି ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା ଇଧ ନ ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି।

ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋତି ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେନ ଅନ୍ଧକାରେନ ୱିଯ ରଥଘଟାଦିଧମ୍ମସଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱୁତୋ ପଟିଚ୍ଛାଦିତୋ ଲୋକୋ। ୱିୱିଚ୍ଛାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାହେତୁ। ''ୱିୱିଚ୍ଛା ମଚ୍ଛରିଯ''ନ୍ତି ସଙ୍ଗହେ ୱୁତ୍ତଂ। ପମାଦାତି ପମାଦହେତୁ। ଜପ୍ପାଭିଲେପନନ୍ତି ଜପ୍ପା ତଣ୍ହା ଅସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ମକ୍କଟାଲେପୋ ୱିଯ ମକ୍କଟସ୍ସ ଅଭିଲେପନଂ ସିଲେସୋତି ବ୍ରୂମି। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଜାତିଆଦିକଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅଯଂ ପଦତ୍ଥୋ। ସେସଂ ପାଠଇଯା ଏୱ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ପୁଚ୍ଛାଗାଥାଯଂ ୱୁତ୍ତାନି ''ଇମେହୀ''ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାଯଂ ୱୁତ୍ତେହି ଇମେହି ଚତୂହି ପଦେହି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତାନି। କଥନ୍ତି ଆହ ''ପଠମ''ନ୍ତିଆଦିଂ। ତେନ ଯଥାକ୍କମଂ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଇଦାନି ତଂ ଯଥାକ୍କମଂ ପୁଚ୍ଛଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ଚ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ଗାଥାଯ ଚ ଅତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''କେନସ୍ସୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ନୀୱରଣେହୀ''ତି ପଦେନ ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣା ହି ସବ୍ବେ ସତ୍ତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଯଥାହା''ତିଆଦିନା ସୁତ୍ତନ୍ତରଦସ୍ସନେନ ଇମସ୍ମିଂ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯେ ଅନୁଗୀତିୱିଚଯଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ପରିଯାଯତୋତି କାରଣତୋ। ନୀୱରଣସଙ୍ଖାତାନଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନମ୍ପି କାରଣଭାୱତୋ ପଟିଚ୍ଛାଦନଭାୱତୋ ଚ ଏକଂଯେୱ ନୀୱରଣଂ ୱଦାମି, ନ ପନ ଅଞ୍ଞେସଂ ନୀୱରଣସଭାୱାନଂ ଅଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସତି ନୀୱରଣାନଂ ଭାୱୋ, ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅସତି ନ ସନ୍ତି ନୀୱରଣାନୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସବ୍ବସୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତେନାତି ''ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ''ତି ପଦେନ। ପଠମସ୍ସ ପଦସ୍ସାତି ''କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ''ତି ପଦସ୍ସ। ଯୁତ୍ତାତି ଯୋଜିତା, ଅନୁରୂପାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ପୁଚ୍ଛାନୁରୂପତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ଦସ୍ସିତାତି ପୁବ୍ବାପରୱିଚଯୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ''ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୀୱରଣେହି ନିୱୁତୋ''ତିଆଦିନା ୱିୱିଚ୍ଛାପମାଦାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ନିୱୁତୋ ଏୱ ହି ନପ୍ପକାସତି। ୱିୱିଚ୍ଛାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ତେନେୱାହ – ''ୱିୱିଚ୍ଛା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା''ତି। ତତ୍ରାଯଂ ପଦସିଦ୍ଧି – ଯଥା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯୋ ''ନିଚ୍ଚଂ ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦିନା ଏକଂସଗ୍ଗାହଭାୱେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ନ ଏୱମଯଂ। ଅଯଂ ପନ ଅନେକଂସଗ୍ଗାହଭାୱତୋ ''ନିଚ୍ଚଂ ନୁ ଖୋ ଅନିଚ୍ଚଂ ନୁ ଖୋ''ତିଆଦିନା ୱିୱିଧଂ ୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ଇଚ୍ଛତି ଏସତୀତି ୱିୱିଚ୍ଛାତି । ''ସୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛନ୍ତୋ''ତିଆଦିନା ଅପ୍ପକାସନସ୍ସ ୱିୱିଚ୍ଛାପମାଦାନଂ କାରଣଭାୱଂ ୱିୱରତି। ସୁକ୍କେ ଧମ୍ମେ ନ ଉପ୍ପାଦିଯତୀତି ନ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତତି। ନପ୍ପକାସନ୍ତୀତି ତେ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଅନୁପ୍ପାଦିଯମାନା କୁସଲା ଧମ୍ମା ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପକାସଂ ଲୋକେ ଅଭିଞ୍ଞାତଂ ନ କରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିଲିମ୍ପତୀତି ମକ୍କଟାଲେପୋ ୱିଯ ମକ୍କଟଂ ଦାରୁସିଲାଦୀସୁ ପୁରିସଂ ରୂପାଦିୱିସଯେ ଅଲ୍ଲୀଯାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆସତ୍ତିବହୁଲସ୍ସାତି ଆସଙ୍ଗବହୁଲସ୍ସ। ଏୱଂ ଅଭିଜପ୍ପାତି କରିତ୍ୱାତି ଏୱଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠାଯିନୀତି ଇମିନା କାରଣେନ। ତତ୍ଥାତି ତାଯ ତଣ୍ହାଯ। ଲୋକୋ ଅଭିଲିତ୍ତୋ ସିଲେସେନ ମକ୍ଖିତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭାଯତି ଏତସ୍ମାତି ଭଯଂ। ମହନ୍ତଂ ଭଯଂ ମହବ୍ଭଯଂ। ତେନେୱାହ – ''ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭଯ''ନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ଦୁକ୍ଖମେୱ ୱିଭତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତିସ୍ସୋ ଦୁକ୍ଖତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଓଧସୋତି କଦାଚି ଅତ୍ତୁପକ୍କମମୂଲାଯ କଦାଚି ପରୂପକ୍କମମୂଲାଯାତିଆଦିନା ୱିଭାଗେନ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଯ ମୁଚ୍ଚନକା ୱିସେସେନ ରୂପାୱଚରା। ତଥାତି ଓଧସୋ କଦାଚି କରହଚୀତି ଏୱଂ ଆକଡ୍ଢତି। ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତାଯ ମୁଚ୍ଚନକା ଉପେକ୍ଖାସମାପତ୍ତିବହୁଲା ୱିସେସେନ ଅରୂପାୱଚରସତ୍ତା। ଅପ୍ପାବାଧାତି ପଦଂ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଯ ମୁଚ୍ଚନସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ। ଦୀଘାଯୁକାତି ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତାଯ। ଅରୂପଦେୱା ହି ଲୋକେ ୱିସେସତୋ ଦୀଘାଯୁକାତି। ଇଦଞ୍ଚ ମୁଚ୍ଚନମଚ୍ଚନ୍ତିକଂ। ଯସ୍ମା ଚ ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନାପି ସଙ୍ଖତତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚତାଦିସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖସଭାୱା ଏୱ, ତସ୍ମା ଯତୋ ମୁଚ୍ଚନମଚ୍ଚନ୍ତିକଂ, ତଂ ଅନୱସେସପରିଯାଦାନୱସେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାଯ ପନା''ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଉପାଦିଯତୀତି ଉପାଦି, ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧା କଟତ୍ତା ଚ ରୂପଂ। ଉପାଦିସ୍ସ ସେସଂ ଉପାଦିସେସଂ, ତଂ ନତ୍ଥି ଏତିସ୍ସାତି ଅନୁପାଦିସେସା, ନିବ୍ବାନଧାତୁ, ତାଯ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା, ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ ଚାଯଂ କରଣନିଦ୍ଦେସୋ। ନିବ୍ବାନଧାତୂତି ଚ ନିବ୍ବାଯନମତ୍ତଂ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ସକଲଲୋକବ୍ୟାପିନୀ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିନୀ ଚ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା, ତସ୍ମା। ଲୋକସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧେ ସାମିୱଚନଂ। ତେନ ''ଦୁକ୍ଖମସ୍ସା''ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଲୋକସ୍ସ ନୀୱରଣାଦୀନି ଅଜାନନ୍ତେନ, ସମଯନ୍ତରପରିଚଯେନ ୱା ତତ୍ଥ ସଂସଯପକ୍ଖନ୍ଦେନ ଏକଂସେନେୱ ବ୍ୟାକାତବ୍ବତ୍ତା ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନା ପୁଚ୍ଛା କତା, ସା ଚ ଅଜାନନସ୍ସ, ସଂସଯସ୍ସ ୱା ନୀୱରଣାଦିୱିସଯତାଯ ଚତୁବ୍ବିଧା। ପାଠଇଯଂ ପନ ନୀୱରଣାଦୀନଂ ଲୋକୋ ଆଧାରଭାୱେନ ଗାଥାଯଂ ୱୁତ୍ତୋତି ଏକୋ ପଞ୍ହୋତି ଦସ୍ସିତନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛାୱିଚଯୋ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯୋପି ଅବିଦ୍ୟାଜୋତିନୀ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନା ୱିମତିଚ୍ଛେଦିନୀ ଚାତିଆଦିନା ପୁଚ୍ଛାୱିଚଯେ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ଏକାଧାରଂ ପୁଚ୍ଛଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅନେକାଧାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୱନ୍ତି ସବ୍ବଧୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୱନ୍ତୀତି ସନ୍ଦନ୍ତି। ସବ୍ବଧୀତି ସବ୍ବେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଆଯତନେସୁ। ସୋତାତି ତଣ୍ହାଦିସୋତା। କିଂ ନିୱାରଣନ୍ତି ତେସଂ କିଂ ଆୱରଣଂ କା ରକ୍ଖା। ସଂୱରଂ ବ୍ରୂହୀତି ତଂ ନେସଂ ନୀୱରଣସଙ୍ଖାତଂ ସଂୱରଂ କଥେହି। କେନ ସୋତା ପିଧୀଯରେତି କେନ ଧମ୍ମେନ ତଣ୍ହାଦିସୋତା ପିଧିଯ୍ୟନ୍ତି ପଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ପଦତ୍ଥୋ। ସେସଂ ପାଠଇୱସେନେୱ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି।

ତେ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ହାତି ଯଦିପି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ଚତ୍ତାରି ୱାକ୍ୟାନି। ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ପନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୁୱିଧତ୍ତା ତେ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ହା। କସ୍ମାତି ଚେ? ''ଇମେହି ବହ୍ୱାଧିୱଚନେନ ପୁଚ୍ଛିତା''ତି ଆହ। ତତ୍ଥାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଇମେ ଏତାଯ ଗାଥାଯ ଗହିତା ଅତ୍ଥା ଯସ୍ମା ବହୂନି ଅଧିକିଚ୍ଚ ପୱତ୍ତୱଚନେନ ପୁଚ୍ଛିତା, ତସ୍ମା ତେ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ହାତି। ଏକତୋ ଉପରି ବହୂତି ହି ସାସନୱୋହାରୋ, ତମେୱ ପୁଚ୍ଛାଯ ଦୁୱିଧତ୍ଥୱିସଯତଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ଏୱ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯାହି ଞାତିବ୍ୟସନାଦିସଙ୍ଖାତାହି ପାଣୱଧାଦୀହି ଏୱ ୱା ଦୁଗ୍ଗତିହେତୁଭୂତାହି ଆପଦାହି ସମଂ ସହ, ସବ୍ବଥା ୱା ଅଯଂ ଲୋକୋ ଆପନ୍ନୋ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ। ତଂନିମିତ୍ତେହି ଦସହି କିଲେସୱତ୍ଥୂହି ସଂକିଲିଟ୍ଠୋ ଚ, ତସ୍ସ ତଂ ଆପନ୍ନାକାରଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠାକାରଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧିଯଂ କତ୍ୱା ଆହ – ''ଏୱଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଏୱଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠସ୍ସା''ତି। ୱୋଦାଯତି ସୁଜ୍ଝତି ଏତେନାତି ୱୋଦାନଂ, ସମଥୱିପସ୍ସନା। ୱୁଟ୍ଠାତି ଏତେନ ନିମିତ୍ତତୋ ପୱତ୍ତତୋ ଚାତି ୱୁଟ୍ଠାନଂ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ।

ଅସମାହିତସ୍ସାତି ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ। ସୱନ୍ତୀତି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଅଭିଜ୍ଝାତିଆଦି ଅସମାଧାନହେତୁଦସ୍ସନଂ। ତେନେୱାହ – ''ଏୱଂ ଅସମାହିତସ୍ସା''ତି। ''ଯଥାହ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା ଇଧାପି ଅନୁଗୀତିୱିଚଯଂ ଦସ୍ସେତି। ସୋତାନଂ ସୱନଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଅନୁରୋଧୱସେନେୱାତି ଆହ – ''ସୱତି ମନାପିକେସୁ ରୂପେସୂ''ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଚକ୍ଖାଦଯୋ ସୋତାନଂ ଦ୍ୱାରଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନା ଉପଚାରୱସେନ ସଯଂ ସୱନ୍ତା ୱିଯ ୱୁତ୍ତା। ଇତୀତି ଏୱଂ। ସବ୍ବାତି ସବ୍ବସ୍ମା। ସବ୍ବଥାତି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ। ଇଦଂ ୱୋଦାନନ୍ତି ଇଦଂ ''ପରିଯୁଟ୍ଠାନୱିଘାତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପହାନଂ ୱୋଦାନଂ।

ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାଯ ସତି ତେସଂ ନିୱାରଣନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସତି କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଗତିଯୋ ସମନ୍ୱେସମାନା ତେସଂ ସୋତାନଂ ନିୱାରଣନ୍ତି। ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମୀତି ତମେୱ ସତିଂ ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମି। ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧୀଯରେତି ରୂପାଦୀସୁ ଅନିଚ୍ଚତାଦିପଟିୱେଧସାଧିକାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଏତେ ସୋତା ସବ୍ବସୋ ପିଧିଯ୍ୟନ୍ତି, ଉପଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି, ଅପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ସମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ନାୱିଞ୍ଛତୀତି ଅଭିଜ୍ଝାଦିପ୍ପୱତ୍ତିଦ୍ୱାରଭାୱେନ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ, ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱା ନାକଡ୍ଢତି। ଅନୁସଯପ୍ପହାନଂ ଇଧ ପିଧାନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ – ''ପଞ୍ଞାଯ ଅନୁସଯା ପହୀଯନ୍ତୀ''ତି। ଯସ୍ମା ଅନୁସଯନିମିତ୍ତଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ଅନୁସଯାଭାୱେ ନ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅନୁସଯେସୂ''ତିଆଦି। ଇଦାନି ତମେୱତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ''ତଂ ଯଥା ଖନ୍ଧୱନ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥାପି ସୋତାନଂ ନିୱାରଣସଙ୍ଖାତଂ ସଂୱରଂ ପିଧାନଞ୍ଚ ଅଜାନନ୍ତେନ ତତ୍ଥ ୱା ସଂସଯିତେନ ଏକଂସିକତ୍ତା ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନା ପୁଚ୍ଛା କତାତି ଇଧ ପୁଚ୍ଛାୱିଚଯୋ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯେନ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ''ତି ଗାଥାଯ (ସୁ॰ ନି॰ ୧୦୩୮; ଚୂଳନି॰ ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୫୭, ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧; ନେତ୍ତି॰ ୪୫) ସତିପି ନିୱାରଣାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଭାୱେ ଏକୋ ପଞ୍ହୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ତାୱ ସୋତାନଂଯେୱ ସଂୱରୋ ପିଧାନଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛିତନ୍ତି ସୋତେ ଏକତ୍ତୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛାଯ ଏକାଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଏକୋ ପଞ୍ହୋତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ସୋତାନଂ ୱା ବହୁଭାୱତୋ ବହୂତି ଯତ୍ତକା ସୋତା, ତତ୍ତକା ପଞ୍ହାତି। ଯେନ ପନ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ସୱନ୍ତି ସବ୍ବଧି ସୋତା''ତି ଗାଥାଯଂ (ସୁ॰ ନି॰ ୧୦୪୦; ଚୂଳନି॰ ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୫୯, ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୩; ନେତ୍ତି॰ ୪୫) ସୋତେ ଅନାମସିତ୍ୱା ସଂୱରପିଧାନାନଂ ୱସେନ ''ଦ୍ୱେ ପଞ୍ହା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ପଠମଗାଥାଯଂ ସତିପି ନିୱାରଣାଦୀନଂ ଲୋକାଧାରଭାୱେ ଲୋକଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ନିୱାରଣାଦୀନଂ ୱିଭାଗେନ ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ହାତିପି ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅଯଂ ନଯୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ଯସ୍ମା ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ନ କେୱଲଂ ପୁବ୍ବେ ଅତ୍ତନା ରଚିତନିୟାମେନେୱ ପୁଚ୍ଛତି, ଅଥ ଖୋ ଦେସନାକାଲେ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱାପି ପୁଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଅନୁସନ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛାୟ ୱିଚେତବ୍ବାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯାନି ସୋତାନୀ''ତି ଗାଥାୟ ଅନନ୍ତରଂ ''ପଞ୍ଞା ଚେୱ ସତି ଚା''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସାୟଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯାୟଂ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତା ପଞ୍ଞା, ଯା ଚ ସତି ଯଞ୍ଚ ତଦୱସେସଂ ନାମରୂପଂ, ଏତଂ ସବ୍ବମ୍ପି କତ୍ଥ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଏତଂ ମେ ପୁଟ୍ଠୋ ପବ୍ରୂହୀତି।

ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାୟଂ ପନସ୍ସ ଯସ୍ମା ପଞ୍ଞାସତିଯୋ ନାମେନେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ତା ୱିସୁଂ ନ ୱୁତ୍ତା। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଂ ମଂ ତ୍ୱଂ, ଅଜିତ, ଏତଂ ପଞ୍ହଂ ଅପୁଚ୍ଛି – ''କତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଅନନ୍ତରଗାଥାୟଂ (ସୁ॰ ନି॰ ୧୦୪୨; ଚୂଳନି॰ ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୬୧, ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୫; ନେତ୍ତି॰ ୧୧, ୪୫), ଯତ୍ଥ ତଂ ଅସେସଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି, ତଂ ତେ ୱଦାମି। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ହି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ ସହେୱ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଏତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି, ଏତ୍ଥେୱ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଏତଂ ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧଂ ତସ୍ସ ନିରୋଧୋ ନାତିୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି। ଅୟଂ ପଞ୍ହେ ଅନୁସନ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛତୀତି ଅନନ୍ତରଗାଥାୟଂ ସୋତାନଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାନାନୁସୟପ୍ପହାନକିଚ୍ଚେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତି ପଞ୍ଞା ଚ ୱୁତ୍ତା, ତଂ ସୁତ୍ୱା ତପ୍ପହାନେ ପଞ୍ଞାସତୀସୁ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀସୁ ତାସଂ ସନିସ୍ସୟେନ ନାମରୂପେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ତଥା ଚ ସତି ୱଜ୍ଜତି ଏୱ। କତ୍ଥ ନୁ ଖୋ ଇମାସଂ ସନିସ୍ସୟାନଂ ପଞ୍ଞାସତୀନଂ ଅସେସନିରୋଧୋତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଅୟଂ ପୁଚ୍ଛା କତାତି ଆହ – ''ଅୟଂ ପଞ୍ହେ...ପେ... ଧାତୁ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧୀୟତି ଦେସନା ଏତାୟାତି ଅନୁସନ୍ଧି।

ଯାୟ ପଟିପଦାୟ ଅନୁପାଦିସେସଂ ନିବ୍ବାନଧାତୁଂ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତଂ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନାସଙ୍ଖାତଂ ପଟିପଦଂ ସହ ୱିସୟେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତୀଣି ଚ ସଚ୍ଚାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖତାନୀତି ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂୟ ପଚ୍ଚୟେହି କତାନୀତି ସଙ୍ଖତାନି। ନିରୋଧଧମ୍ମାନୀତି ନିରୁଜ୍ଝନସଭାୱାନି। ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦୟୋ ମଗ୍ଗୋତି ତେସଂ ସରୂପଦସ୍ସନଂ। ନିରୋଧୋ ପନ କଥନ୍ତି ଆହ ''ନିରୋଧୋ ଅସଙ୍ଖତୋ''ତି। ସୋ ହି କେନଚି ପଚ୍ଚୟେନ ନ ସଙ୍ଖତୋତି ଅସଙ୍ଖତୋ। ସହ ୱିସୟେନ ପହାତବ୍ବପହାୟକସଭାୱେସୁ ଅରିୟସଚ୍ଚେସୁ ପହାୟକୱିଭାଗମୁଖେନ ପହାତବ୍ବୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ସମୁଦୟୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାୱସେସାତି ଦସ୍ସନମଗ୍ଗେନ ପହୀନାୱସେସା ଅୱିଜ୍ଜାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଞ୍ଚ ସେସ-ସଦ୍ଦୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ବ୍ୟାପାଦୋ ମାନୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଯଥା ହି ଅୱିଜ୍ଜା, ଏୱଂ ଏତେପି ଧମ୍ମା ଅପାୟଗମନୀୟସଭାୱା ପଠମମଗ୍ଗେନ ପହୀୟନ୍ତି ଏୱାତି। ''ଅୱିଜ୍ଜାନିରୱସେସା''ତିପି ପାଠୋ, ଏତ୍ଥାପି ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିପଦେସୁପି ନିରୱସେସ-ସଦ୍ଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ । ସାୱସେସଞ୍ହି ପୁରିମମଗ୍ଗଦ୍ୱୟେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୟୋ ପହୀୟନ୍ତି, ଇତରେହି ପନ ନିରୱସେସନ୍ତି। ତେଧାତୁକେ ଇମାନି ଦସ ସଂଯୋଜନାନୀତି ଏତ୍ଥ ତେଧାତୁକେତି ସଂଯୋଜନାନଂ ୱିସୟଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ହି ତାନି ସଂଯୋଜନୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି।

୧୨।ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାୟାତି ତଂ ପହାୟକଂ ପତ୍ୱା। ଯଂ ପନାତି ଏତ୍ଥ ଯନ୍ତି ହେତୁଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଇଦଂ ଖୟେ ଞାଣନ୍ତି ଯେନ ଞାଣେନ ହେତୁଭୂତେନ ''ଖୀଣା ମେ ଜାତୀ''ତି ଅତ୍ତନୋ ଜାତିୟା ଖୀଣଭାୱଂ ଜାନାତି, ଇଦଂ ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସ୍ସ ନିମିତ୍ତଭୂତଂ ଅରହତ୍ତଫଲଞ୍ଞାଣଂ ଖୟେ ଞାଣଂ ନାମ। ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାୟାତି ପଜାନାତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଯନ୍ତି ଆନେତବ୍ବଂ ''ଯଂ ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାୟାତି ପଜାନାତୀ''ତି। ଇଦଂ ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣନ୍ତି ଇଧାପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅରହତ୍ତଫଲଞ୍ଞାଣୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଅଟ୍ଠସାଲିନିୟଂ (ଧ॰ ସ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡ ୧୩୫-୧୪୨) ପନ ''ଖୟେ ଞାଣଂ କିଲେସକ୍ଖୟକରେ ଅରିୟମଗ୍ଗେ ଞାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣଂ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅନୁପ୍ପାଦଭୂତେ ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକିଲେସାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦପରିୟୋସାନେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଅରିୟଫଲେ ଞାଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ଉଭୟମ୍ପି ଅରହତ୍ତଫଲଞ୍ଞାଣୱସେନେୱ ୱିଭତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ – ''ଇମାନି ଦ୍ୱେ ଞାଣାନି ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିୟ''ନ୍ତି, ''ଆରମ୍ମଣସଙ୍କେତେନ ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଲବ୍ଭନ୍ତୀ''ତି ଚ।

ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ହେଟ୍ଠିମେସୁ ତୀସୁ ଫଲେସୁ, ଉପରିମେସୁ ଚ ତୀସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱିୟ ପଠମଫଲୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଅଗ୍ଗଫଲୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧେନ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଆହ – ''ଯଞ୍ଚ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟ''ନ୍ତିଆଦି। ଏତେନ ପହାତବ୍ବଧମ୍ମା ୱିୟ ଦସ୍ସନଭାୱନାହି ଅଗ୍ଗଫଲୁପ୍ପତ୍ତିୟା ତଦୱସେସଫଲଧମ୍ମାପି ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧେନ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। କୋ ପନ ୱାଦୋ ତେଭୂମକଧମ୍ମାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି, ଏକା ପଞ୍ଞା ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିୟତ୍ତା। ଯଦି ଏକା, କଥଂ ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ''ଅପି ଚା''ତିଆଦି। ଆରମ୍ମଣସଙ୍କେତେନାତି ଖୟେ ଅନୁପ୍ପାଦେତି ଇମାୟ ଆରମ୍ମଣସମଞ୍ଞାୟ। ସା ପଜାନନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାତି ଯା ପୁବ୍ବେ ସୋତାନଂ ପିଧାନକିଚ୍ଚା ୱୁତ୍ତା ପଞ୍ଞା, ସା ପଜାନନସଭାୱେନ ପଞ୍ଞା। ଇତରା ପନ ଯଥାଦିଟ୍ଠଂ ଯଥାଗହିତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅପିଲାପନଟ୍ଠେନ ଓଗାହନଟ୍ଠେନ ସତୀତି।

୧୩। ଏୱଂ ''ପଞ୍ଞା ଚେୱ ସତି ଚା''ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଇଦାନି ''ନାମରୂପ''ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ''ତତ୍ଥ ଯେ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା, ଇଦଂ ନାମରୂପ''ନ୍ତି ଆହ। ନାମରୂପଞ୍ଚ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ପାକଟନାମରୂପମେୱ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଯେ''ତିଆଦିମାହ। ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ହି ସହଚରଣାଦିନା ତଦଞ୍ଞେ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ରୂପଧମ୍ମା ଚ ଗହିତା ହୋନ୍ତୀତି। ନାମଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଖନ୍ଧତ୍ତଯମେୱ ଗହିତନ୍ତି ''ନାମରୂପଂ ୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ପନ ରୂପଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି? ନଯିଦଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପଚୁରଜନସ୍ସ ପନ ଅୱିଭାଗେନ ଗହଣୀଯସଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଗାଥାଯ ଅନୁପାଦିସେସା ନିବ୍ବାନଧାତୁ ପୁଚ୍ଛିତାତି ତଂ ଚତୁରିଦ୍ଧିପାଦମୁଖେନ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ପତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାମୂଲଭୂତାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସତିପଞ୍ଞାହି ନିଦ୍ଧାରେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ସତି ଚ ପଞ୍ଞା ଚ ଚତ୍ତାରି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ''ତି ଆହ। କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଗତିଯୋ ସମନ୍ୱେସମାନା ସତି ସିଜ୍ଝନ୍ତୀ ଏକନ୍ତେନ ସମାଧିଂ ନିପ୍ଫାଦେତି। ସତିଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପହାନଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ – ''ସତି ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚା''ତି। ତଥା ଅନୁସଯସମୁଗ୍ଘାତୱିଧାଯିନୀ ପଞ୍ଞା ସିଜ୍ଝମାନା ନ ୱିନା ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିଯଂ ସିଜ୍ଝତୀତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ପଞ୍ଞା ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚା''ତି।

ଯା ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୂତି ଇମେସୁ ସତିଆଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତେସୁ ତଂସହଜାତା ଏୱ ଯା ସଦ୍ଦହନା। ''ଇମେହି ଚତୂହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହୀ''ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସା ଇମେହି ଚତୂହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ୱଚନସେସୋ, ଆରମ୍ମଣେ ଅଭିପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣା ସଦ୍ଧା କତ୍ତୁକାମତାସଭାୱସ୍ସ ଛନ୍ଦସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଆହ – ''ଯା ସଦ୍ଧାଧିପତେଯ୍ୟା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା, ଅଯଂ ଛନ୍ଦସମାଧୀ''ତି। ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେତି ୱିପସ୍ସନାସମାଧିନା ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ। ଇଦଂ ପହାନନ୍ତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନସାଧକୋ ସମାଧି ପହାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ ପଜହତି ଏତେନାତି କତ୍ୱା। ''ପଧାନ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ଅଗ୍ଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ''ସମାଧି ଏକୋଦୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

''ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା''ତିଆଦିନା କାଯୱଚୀଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରସୀସେନ ତଂସମୁଟ୍ଠାପକା ୱୀରିଯସଙ୍ଖାରାୱ ଗହିତା। ତେ ହି ଯାୱ ଭାୱନାନିପ୍ଫତ୍ତି ତାୱ ଏକରସେନ ସରଣତୋ ସଙ୍କପ୍ପେତବ୍ବତୋ ଚ ସରସଙ୍କପ୍ପା''ତି ୱୁତ୍ତା ''ଏୱଂ ମେ ଭାୱନା ହୋତୂ''ତି ଯଥା ଇଚ୍ଛିତା, ତଥା ପୱତ୍ତିଯା ହେତୁଭାୱତୋ। ତଦୁଭଯନ୍ତି ଛନ୍ଦସମାଧିସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ପଧାନସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ୱୀରିଯନ୍ତି ତଂ ଉଭଯଂ। ଉଭଯମେୱ ହି ଉପଚାରୱସେନ ଅଞ୍ଞଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ''ଛନ୍ଦସମାଧିପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିନ୍ନମ୍ପି ହି ଉପଚାରୱସେନ ଭିନ୍ନଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ୱୋହରନ୍ତି, ଯଥା ''ସିଲାପୁତ୍ତକସ୍ସ ସରୀର''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଇଜ୍ଝତୀତି ଇଦ୍ଧି, ସମିଜ୍ଝତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଜ୍ଝନ୍ତି ୱା ତାଯ ସତ୍ତା ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଇଦ୍ଧି, ପଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ପାଦୋ, ପଠମେନ ଅତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧି ଏୱ ପାଦୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ, ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯେନ ଅତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦୋ ପତିଟ୍ଠା ଅଧିଗମୂପାଯୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ। ତେନ ହି ଉପରୂପରିୱିସେସସଙ୍ଖାତଂ ଇଦ୍ଧିଂ ପଜ୍ଜନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତି। ୱିୱେକନିସ୍ସିତନ୍ତି ତଦଙ୍ଗୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତଞ୍ଚ ଇଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାୱେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ଅଯଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାନୁଯୁତ୍ତୋ ଯୋଗୀ ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ କିଚ୍ଚତୋ ତଦଙ୍ଗୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ଅଜ୍ଝାସଯତୋ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ କିଚ୍ଚତୋ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ଆରମ୍ମଣତୋ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାୱେତୀତି। ଏସ ନଯୋ ୱିରାଗନିସ୍ସିତନ୍ତିଆଦୀସୁ।

ୱିୱେକତ୍ଥା ଏୱ ହି ୱିରାଗାଦଯୋ, କେୱଲଞ୍ହେତ୍ଥ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ଦୁୱିଧୋ ପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ଚ ପକ୍ଖନ୍ଦନୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ଚାତି। ତତ୍ଥ ପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ତଦଙ୍ଗୱସେନ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ କିଲେସପ୍ପହାନଂ। ପକ୍ଖନ୍ଦନୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ତନ୍ନିନ୍ନଭାୱେନ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ନିବ୍ବାନପକ୍ଖନ୍ଦନଂ। ତଦୁଭଯମ୍ପି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକେ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାନଯେ ଯୁଜ୍ଜତି। ତଥା ହି ଅଯଂ ପଠମିଦ୍ଧିପାଦୋ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ପକାରେନ କିଲେସେ ପରିଚ୍ଚଜତି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ୱୋସ୍ସଗ୍ଗପରିଣାମିନ୍ତି ଇମିନା ପନ ୱଚନେନ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥଂ ପରିଣମନ୍ତଂ ପରିଣତଞ୍ଚ ପରିପଚ୍ଚନ୍ତଂ ପରିପକ୍କଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଞ୍ହି ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାନୁଯୁତ୍ତୋ ଯୋଗୀ ଯଥା ପଠମୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ କିଲେସପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥଂ ନିବ୍ବାନପକ୍ଖନ୍ଦନୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥଞ୍ଚ ପରିପଚ୍ଚତି, ଯଥା ଚ ପରିପକ୍କୋ ହୋତି, ତଥା ନଂ ଭାୱେତୀତି। ସେସିଦ୍ଧିପାଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଯଥା ଛନ୍ଦଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୋ ସମାଧି ଛନ୍ଦସମାଧି। ଏୱଂ ୱୀରିଯଂ ଚିତ୍ତଂ ୱୀମଂସଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୋ ସମାଧି ୱୀମଂସାସମାଧୀତି।

୧୪। ନ କେୱଲଂ ଚତୁବ୍ବିଦ୍ଧିପାଦୋ ଏୱ ସମାଧିଞ୍ଞାଣମୂଲକୋ, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବୋପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସବ୍ବୋ ସମାଧି ଞାଣମୂଲକୋ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ସୋ ଏୱ ୱୀମଂସାସମାଧୀତି ୱୁତ୍ତୋତି? ୱୀମଂସଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବଭାଗପଞ୍ଞାୟ ଞାଣମୂଲକୋ। ଅଧିଗମପଞ୍ଞାୟ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପଞ୍ଞାୟ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି। ଅଥ ୱା ପୁବ୍ବଭାଗପଞ୍ଞାୟ ଞାଣମୂଲକୋ। ଉପଚାରପଞ୍ଞାୟ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ। ଅପ୍ପନାପଞ୍ଞାୟ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି। ଉପଚାରପଞ୍ଞାୟ ୱା ଞାଣମୂଲକୋ। ଅପ୍ପନାପଞ୍ଞାୟ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ। ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞାୟ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯଥାପୁରେତି ଯଥା ସମାଧିସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେନ ପୁରେ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତାସୁ ଜାତୀସୁ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟେସୁପି ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟେସୁ ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ଖନ୍ଧଂ ଖନ୍ଧୂପନିବଦ୍ଧଞ୍ଚ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ତଥା ପଚ୍ଛା ସମାଧିସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେନ ଅନାଗତାସୁ ଜାତୀସୁ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟେସୁପି ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟେସୁ ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ଖନ୍ଧଂ ଖନ୍ଧୂପନିବଦ୍ଧଞ୍ଚ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଥା ପଚ୍ଛାତି ଯଥା ସମାଧିସ୍ସ ଚେତୋପରିୟଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେନ ଅନାଗତେସୁ ସତ୍ତସୁ ଦିୱସେସୁ ପରସତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ତଥା ପୁରେ ଅତୀତେସୁ ସତ୍ତସୁ ଦିୱସେସୁ ପରସତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଦିୱାତି ଯଥା ଦିୱସଭାଗେ ସୂରିୟାଲୋକେନ ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଧମିତତ୍ତା ଚକ୍ଖୁମନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଆପାଥଗତଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ ରୂପଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ। ତଥା ରତ୍ତିନ୍ତି ତଥା ରତ୍ତିଭାଗେ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେପି ଅନ୍ଧକାରେ ୱତ୍ତମାନେ ସମାଧିସ୍ସ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିତାୟ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝଂ ରୂପାୟତନଂ ନତ୍ଥି।

ଯଥା ରତ୍ତିଂ ତଥା ଦିୱାତି ଯଥା ଚ ରତ୍ତିୟଂ ତଥା ଦିୱାପି ଅତିସୁଖୁମଂ କେନଚି ତିରୋହିତଂ ଯଞ୍ଚ ଅତିଦୂରେ, ତଂ ସବ୍ବରୂପଂ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଥା ଚ ରୂପାୟତନେ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ସମାଧିସ୍ସ ଦିବ୍ବସୋତଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିତାୟ ସଦ୍ଦାୟତନେ ଚ ନେତବ୍ବଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ଇତି ୱିୱଟେନ ଚେତସା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅପରିୟୋନଦ୍ଧେନାତି ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣସ୍ସ ପାରିବନ୍ଧକକିଲେସେହି ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥଟେନ, ଅପରିୟୋନଦ୍ଧତ୍ତା ଏୱ ସପ୍ପଭାସଂ ଚିତ୍ତଂ। ଏତେନେୱ ସମାଧିସ୍ସ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିତାପି ୱୁତ୍ତା ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟାନୀତି ଇଦ୍ଧିପାଦସମ୍ପୟୁତ୍ତାନି ସେକ୍ଖସ୍ସ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଅଧିପ୍ପେତାନୀତି ଆହ ‘‘କୁସଲାନୀ’’ତି। ଚିତ୍ତସହଭୂନୀତିଆଦି ତେସଂ ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧେନ ନିରୋଧଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତଥା ‘‘ନାମରୂପଞ୍ଚା’’ତିଆଦି। ତେନେତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ନ କେୱଲଂ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ନାମରୂପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣହେତୁକଂ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧା ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି।

ତସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ହେତୂତି ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାଦିକୋ। ଅନାହାରନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିୱରଣଂ। ଅନଭିନନ୍ଦିତନ୍ତି ଅଭିନନ୍ଦନଭୂତାୟ ତଣ୍ହାୟ ପହୀନତ୍ତା ଏୱ ଅପତ୍ଥିତଂ। ତତୋ ଏୱ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତଂ ନିରୁଜ୍ଝତି। ଯଥା ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଏୱଂ ନାମରୂପମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ହେତୁନୋ ପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଚ ଅଭାୱା ତପ୍ପଚ୍ଚୟାନଂ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଅଭାୱା ଅହେତୁ ଅପ୍ପଚ୍ଚୟଂ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ। ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚୟୋପି ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ଅନୁସନ୍ଧିପୁଚ୍ଛମ୍ପି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନା ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନା ଚ ପୁଚ୍ଛା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଦସ୍ସିତାତି ଇଦାନି ତା ସହ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯେ ଚ ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାସେ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥାୟଂ ପଦତ୍ଥୋ – ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପରିୱୀମଂସିତଧମ୍ମା, ଅରହତଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସେକ୍ଖାତି ସୀଲାଦୀନି ସିକ୍ଖମାନା ଅୱସେସା ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲା। ପୁଥୂତି ବହୂ ସତ୍ତଜନା। ତେସଂ ମେ ନିପକୋ ଇରିୟଂ, ପୁଟ୍ଠୋ ପବ୍ରୂହୀତି ତେସଂ ସେଖାସେଖାନଂ ନିପକୋ ପଣ୍ଡିତୋ ତ୍ୱଂ ଭଗୱା ପଟିପତ୍ତିଂ ପୁଟ୍ଠୋ ମେ ବ୍ରୂହୀତି। ସେସଂ ପାଠୱସେନେୱ ୱିଞ୍ଞାୟତି।

୧୫।କିସ୍ସାତି କିସ୍ସ ହେତୁ, କେନ କାରଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେଖାସେଖୱିପସ୍ସନା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମପ୍ପହାନୟୋଗେନାତି ସେଖେ ଅସେଖେ ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମପ୍ପହାନେ ଚ ପୁଚ୍ଛନୟୋଗେନ, ପୁଚ୍ଛାୱିଧିନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାୟଂ କାମେସୁ ନାଭିଗିଜ୍ଝେୟ୍ୟାତି ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ କିଲେସକାମେନ ନ ଅଭିଗିଜ୍ଝେୟ୍ୟ। ମନସାନାୱିଲୋ ସିୟାତି ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କାଦୟୋ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୟୋ ଚ ମନସୋ ଆୱିଲଭାୱକରେ ଧମ୍ମେ ପଜହନ୍ତୋ ଚିତ୍ତେନ ଅନାୱିଲୋ ଭୱେୟ୍ୟ। ଯସ୍ମା ପନ ଅସେକ୍ଖୋ ଅନିଚ୍ଚତାଦିୱସେନ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ପରିତୁଲିତତ୍ତା କୁସଲୋ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ କାୟାନୁପସ୍ସନାସତିଆଦୀହି ଚ ସତୋ ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ଭିନ୍ନତ୍ତା ଉତ୍ତମଭିକ୍ଖୁଭାୱଂ ପତ୍ତୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବେରିୟାପଥେସୁ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ‘‘କୁସଲୋ…ପେ… ପରିବ୍ବଜେ’’ତି ଆହାତି ଅୟଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥ ଯଂ ପୁଚ୍ଛାଗାଥାୟଂ ‘‘ନିପକୋ’’ତି ପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ଭଗୱତୋ ଚ ନେପକ୍କଂ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତଂ ଅନାୱରଣଞାଣଦସ୍ସନେନ ଦୀପେତବ୍ବନ୍ତି ଅନାୱରଣଞାଣଂ ତାୱ କମ୍ମଦ୍ୱାରଭେଦେହି ୱିଭଜିତ୍ୱା ସେଖାସେଖପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଂ କାୟକମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଦସ୍ସନେନ ତଥାଗତସ୍ସ ସେଖାସେଖପଟିପତ୍ତିଦେସନାକୋସଲ୍ଲମେୱ ୱିଭାୱେତି। ତତ୍ଥ କୋ ଚାତି କ୍ୱ ଚ, କସ୍ମିଂ ୱିସୟେତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ୱିସୟଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଯଂ ଅନିଚ୍ଚେ ଦୁକ୍ଖେ ଅନତ୍ତନି ଚା’’ତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଞାଣଦସ୍ସନଂ ନାମ

ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ‘‘ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା’’ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ପନ ତସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ଯେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତି, ସୋ ପଟିଘାତୋତି, ଏତେନ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯପଟିୱେଧସ୍ସ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱତଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯୱିଭାୱନେନ ହି ଭଗୱତୋ ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଞ୍ଚ ପଣ୍ଡିତା ପଟିଜାନନ୍ତି।

ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅଦସ୍ସନନ୍ତି ତଂ ପଟିଘାତଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି। ଛଳାରମ୍ମଣସଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦକୋ ହି ସମ୍ମୋହୋ ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପଟିଘାତୋତି। ଯସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିରହଂ, ତତ୍ଥେୱ ତସ୍ସ ପଟିଘାତେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଯଂ ଅନିଚ୍ଚେ ଦୁକ୍ଖେ ଅନତ୍ତନି ଚା’’ତି। ଯଥା ଇଧ ପୁରିସୋତିଆଦି ଉପମାଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ରିଦଂ ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ – ପୁରିସୋ ୱିଯ ସବ୍ବୋ ଲୋକୋ, ତାରକରୂପାନି ୱିଯ ଛ ଆରମ୍ମଣାନି, ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ତାରକରୂପାନଂ ଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ଲୋକସ୍ସ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ଯଥାରହଂ ଛଳାରମ୍ମଣଜାନନଂ, ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ତାରକରୂପାନି ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସାପି ‘‘ଏତ୍ତକାନି ସତାନି, ଏତ୍ତକାନି ସହସ୍ସାନୀ’’ତିଆଦିନା ଗଣନସଙ୍କେତେନ ଅଜାନନଂ ୱିଯ ଲୋକସ୍ସ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ କଥଞ୍ଚି ଜାନନ୍ତସ୍ସାପି ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣତ୍ତଯାନୱବୋଧୋତି। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

ଇଦାନି ଯେହି ପଦେହି ଭଗୱତା ଆଯସ୍ମତୋ ଅଜିତସ୍ସ ସେଖାସେଖପଟିପଦା ୱୁତ୍ତା, ତେସଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଭଜିତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ସେଖେନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ତସ୍ମିଂ ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ। ସେଖେନାତି ସିକ୍ଖା ଏତସ୍ସ ସୀଲନ୍ତି ସେଖୋ, ତେନ ସେଖେନ। ଦ୍ୱୀସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ଦୁୱିଧେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପରିଯୁଟ୍ଠାନୀଯେସୂତି ଦୋସେନ ପରିଯୁଟ୍ଠିତେନ ଯତ୍ଥ ପରିୱତ୍ତିତବ୍ବଂ, ତେସୁ ଆଘାତୱତ୍ଥୂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପଟିଘଟ୍ଠାନୀଯେସୂ’’ତିପି ପାଠୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଗେଧପଟିସେଧଚୋଦନାଯଂ ଗେଧନିମିତ୍ତୋ ଦୋସୋ ଗେଧେ ସତି ହୋତୀତି ତତୋପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ରକ୍ଖିତବ୍ବତା ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ଯସ୍ମା ପନ ଭଗୱତା ‘‘କାମେସୁ ନାଭିଗିଜ୍ଝେଯ୍ୟା’’ତି (ସୁ। ନି। ୧୦୪୫; ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୬୪, ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮; ନେତ୍ତି। ୧୫-୧୭) ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ‘‘ତତ୍ଥ ଯା ଇଚ୍ଛା’’ତିଆଦିନା ଗେଧୱସେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ଅଥ ୱା ଦୋସତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ରକ୍ଖିତବ୍ବତା ଗାଥାଯ ଦୁତିଯପାଦେନ ୱୁତ୍ତାଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଦୁତିଯପାଦେନ ହି ସେସକିଲେସୱୋଦାନଧମ୍ମା ଦସ୍ସିତା। ତଥା ହି ଉପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପନ୍ନଭେଦତୋ ସମ୍ମାୱାଯାମସ୍ସ ୱିସଯଭାୱେନ ସବ୍ବେ ସଂକିଲେସୱୋଦାନଧମ୍ମେ ଚତୁଧା ୱିଭଜିତ୍ୱା ସମ୍ମପ୍ପଧାନମୁଖେନ ସେଖପଟିପଦଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସେଖୋ ଅଭିଗିଜ୍ଝନ୍ତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅନାୱିଲସଙ୍କପ୍ପୋତି ଆୱିଲାନଂ କାମସଙ୍କପ୍ପାଦୀନଂ ଅଭାୱେନ ଅନାୱିଲସଙ୍କପ୍ପୋ। ତତୋ ଏୱ ଚ ଅନଭିଗିଜ୍ଝନ୍ତୋ ୱାଯମତି, ୱୀରିଯଂ ପୱତ୍ତେତି। କଥଂ ୱାଯମତୀତି ଆହ – ‘‘ସୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନ’’ନ୍ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ସୋତି ଉତ୍ତରିୱିସେସତ୍ଥାଯ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ସେକ୍ଖୋ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ଅନିବ୍ବତ୍ତାନଂ। ପାପକାନନ୍ତି ଲାମକାନଂ। ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ। ଅନୁପ୍ପାଦାଯାତି ନ ଉପ୍ପାଦନତ୍ଥାଯ। ଛନ୍ଦଂ ଜନେତୀତି କତ୍ତୁକମ୍ୟତାସଙ୍ଖାତଂ କୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ୱାଯମତୀତି ପଯୋଗପରକ୍କମଂ କରୋତି। ୱୀରିଯଂ ଆରଭତୀତି କାଯିକଚେତସିକୱୀରିଯଂ କରୋତି। ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ତେନେୱ ସହଜାତୱୀରିଯେନ ଚିତ୍ତଂ ଉକ୍ଖିପତି। ପଦହତୀତି ପଧାନୱୀରିଯଂ କରୋତି। ୱାଯମତୀତିଆଦୀନି ପନ ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ଆସେୱନାଭାୱନାବହୁଲୀକମ୍ମସାତଚ୍ଚକିରିଯାହି ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନନ୍ତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନାତି ଅୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପନ୍ନାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ। ପହାନାଯାତି ପଜହନତ୍ଥାଯ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନନ୍ତି ଅନିବ୍ବତ୍ତାନଂ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ। ଉପ୍ପାଦାଯାତି ଉପ୍ପାଦନତ୍ଥାଯ। ଉପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ। ଠିତିଯାତି ଠିତତ୍ଥଂ। ଅସମ୍ମୋସାଯାତି ଅନସ୍ସନତ୍ଥଂ । ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭାୱାଯ। ୱେପୁଲ୍ଲାଯାତି ୱିପୁଲଭାୱାଯ। ଭାୱନାଯାତି ୱୁଡ୍ଢିଯା। ପାରିପୂରିଯାତି ପରିପୂରଣତ୍ଥାଯାତି ଅଯଂ ତାୱ ପଦତ୍ଥୋ।

୧୬।‘‘କତମେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା’’ତିଆଦି ଅକୁସଲଧମ୍ମା କୁସଲଧମ୍ମା ଚ ଯାଦିସା ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଯାଦିସା ଚ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଇମେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାତି ଇମେ କାମୱିତକ୍କାଦଯୋ ଅସମୁଦାଚାରୱସେନ ୱା ଅନନୁଭୂତାରମ୍ମଣୱସେନ ୱା ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ନାମ। ଅଞ୍ଞଥା ହି ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ନାମ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ନତ୍ଥି। ୱିତକ୍କତ୍ତଯଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅକୁସଲମୂଲାନୀତି ଅନୁସଯା ଏୱ ସବ୍ବେସଂ ଅକୁସଲାନଂ ମୂଲଭାୱତୋ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା, ନ ଲୋଭାଦଯୋ ଏୱ। ଇମେ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅନୁସଯା ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନା ଅସମୁଗ୍ଘାଟିତୁପ୍ପନ୍ନାତିଆଦିଉପ୍ପନ୍ନପରିଯାଯସବ୍ଭାୱତୋ ନାମୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ନାମ, ନ ୱତ୍ତମାନଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା କୁସଲା ଧମ୍ମାତି ଇମେ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସଦ୍ଧାଦଯୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା କୁସଲା ଧମ୍ମା ନାମ, କୋ ପନ ୱାଦୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। କୁସଲସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ବାହିତିକସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୨।୩୫୮ ଆଦଯୋ) ୱିଯ ଅନୱଜ୍ଜପରିଯାଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇମେ ଉପ୍ପନ୍ନା କୁସଲା ଧମ୍ମାତି ଇମେ ପଠମମଗ୍ଗେ ସଦ୍ଧାଦଯୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା କୁସଲା ଧମ୍ମା ନାମ।

ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାଯ ସୁନିଗ୍ଗହିତୋ କାମୱିତକ୍କୋତି ଆହ – ‘‘ଯେନ କାମୱିତକ୍କଂ ୱାରେତି, ଇଦଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯ’’ନ୍ତି। ଅନୱଜ୍ଜସୁଖପଦଟ୍ଠାନେନ

ଅଭିକ୍ଖେପେନ ଚେତୋଦୁକ୍ଖସନ୍ନିସ୍ସୟୋ ୱିକ୍ଖେପପଚ୍ଚୟୋ ଦ୍ୱାପାଦଓିତକ୍କୋ ସୁନିଗ୍ଗହିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ୟେନ ଦ୍ୱାପାଦଓିତକ୍କଂ ୱାରେତି, ଇଦଂ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟ''ନ୍ତି। କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ ପରାପରାଧଂ ସୁଖେନ ସହତୀତି ୱୀରିୟେନ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ ସୁନିଗ୍ଗହିତୋତି ଆହ – ''ୟେନ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କଂ ୱାରେତି, ଇଦଂ ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟ''ନ୍ତି। ସମାଧିଆଦୀନମ୍ପି ୟଥାସକଂପଟିପକ୍ଖପ୍ପହାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପଞ୍ଞୱନ୍ତସ୍ସେୱ ଇଜ୍ଝତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ''ୟେନ ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନେ''ତିଆଦି।

ଏତେସଂ ୟଥାନିଦ୍ଧାରିତାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ସଓିସୟେ ଜେଟ୍ଠକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ କତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ। ଇମେସଞ୍ଚ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ସେଖାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିୟା ସବ୍ବେପି ସେଖା ଧମ୍ମା ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏୱଂ ସେଖୋ''ତିଆଦିନା ସେଖପଟିପଦଂ ନିଗମେତି।

୧୭। ଏୱଂ ସେଖପଟିପଦଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅସେଖପଟିପଦଂ ୱିଭଜିତୁଂ ''କୁସଲୋ ସବ୍ବଧମ୍ମାନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ । ତତ୍ଥ ସବ୍ବଧମ୍ମାନନ୍ତି ଇମିନା ପଦେନ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମେ ତାୱ ୱିଭଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅସେକ୍ଖସ୍ସ କୋସଲ୍ଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଲୋକୋ ନାମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। କିଲେସଲୋକେନ ଭୱଲୋକୋ ସମୁଦାଗଚ୍ଛତୀତି କାମାୱଚରଧମ୍ମଂ ନିସ୍ସାୟ ରୂପାରୂପାୱଚରଧମ୍ମେ ସମୁଦାଗମେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋତି ସୋ ମହଗ୍ଗତଧମ୍ମେସୁ, ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଧମ୍ମେସୁ ୱା ଠିତୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ସୀଲସମାଧୟୋ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟେ କତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀୟାନି ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଉପ୍ପାଦେତି। ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଭାୱିୟମାନେସୂତି ୟଥାୱୁତ୍ତେନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ୱଡ୍ଢିୟମାନେସୁ ରୂପାରୂପପରିଗ୍ଗହାଦିୱସେନ ନେୟ୍ୟସ୍ସ ପରିଞ୍ଞା ଭୱତି।

ଦସ୍ସନପରିଞ୍ଞାତି ଞାତପରିଞ୍ଞା। ଭାୱନାପରିଞ୍ଞାତି ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ପହାନପରିଞ୍ଞା ଚ। ''ସା ଦୁୱିଧେନା''ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ''ୟଦା ହି ସେଖୋ''ତିଆଦିନା ୱିୱରତି। ତତ୍ଥ ''ନିବ୍ବିଦାସହଗତେହି ସଞ୍ଞାମନସିକାରେହୀ''ତି ଇମିନା ବଲୱୱିପସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେତି। ୟଦା ହି ସେଖୋତି ଚେତ୍ଥ ସିକ୍ଖନସୀଲତାୟ କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନୋପି ସେଖପଦେନ ସଙ୍ଗହିତୋତି କତ୍ୱା ''ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା କୋସଲ୍ଲଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଦସ୍ସନକୋସଲ୍ଲଞ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ୟଦା କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ପୁବ୍ବଭାଗସିକ୍ଖଂ ସିକ୍ଖନ୍ତୋ ନିବ୍ବିଦାସହଗତେହି ସଞ୍ଞାମନସିକାରେହି ଞେୟ୍ୟଂ ପରିଜାନାତି, ତଦା ତସ୍ସ ତେ ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମା ଦସ୍ସନକୋସଲ୍ଲଂ ପଠମମଗ୍ଗଞାଣଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସମ୍ପାପୁଣନ୍ତି ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟେନ୍ତି। ୟଦା ପନ ସୋତାପନ୍ନାଦିସେଖୋ ୱୁତ୍ତନୟେନ ନେୟ୍ୟଂ ପରିଜାନାତି, ତଦା ତସ୍ସ ତେ ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମା ଭାୱନାକୋସଲ୍ଲଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି।

ତଂ ଞାଣନ୍ତି ୟା ପୁବ୍ବେ ନେୟ୍ୟସ୍ସ ପରିଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତା, ତଂ ନେୟ୍ୟପରିଜାନନଞାଣଂ। ପଞ୍ଚୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ୱିସୟଭେଦେନ ତସ୍ସ ଭେଦଂ ଦସ୍ସେତି। ଧମ୍ମାନଂ ସଲକ୍ଖଣେ ଞାଣନ୍ତି ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ କକ୍ଖଳଫୁସନାଦିସଲକ୍ଖଣେ ଞାଣଂ। ତଂ ପନ ୟସ୍ମା ସବ୍ବଂ ନେୟ୍ୟଂ ହେତୁହେତୁଫଲଭେଦତୋ ଦୁୱିଧମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା ଚ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ଚା''ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ।

ପରିଞ୍ଞାତି ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ଅଧିପ୍ପେତା। ୟସ୍ମା ପନସ୍ସ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ସଲକ୍ଖଣତୋ ପଚ୍ଚୟତୋ ଚ ଅଭିଜାନିତ୍ୱା କୁସଲାଦିୱିଭାଗେହି ତେ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଜାନନା ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଏୱଂ ଅଭିଜାନିତ୍ୱା ୟା ପରିଜାନନା, ଇଦଂ କୁସଲ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏୱଂଗହିତାତି ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ କଲାପସମ୍ମସନାଦିୱସେନ ଗହିତା ସମ୍ମସିତା। ଇଦଂ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ଇଦଂ ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣାଦିକଂ ଫଲଂ ପଟିପାଟିୟା ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି , ନିମିତ୍ତସ୍ସ କତ୍ତୁଭାୱେନ ଉପଚରଣତୋ ୟଥା ଅରିୟଭାୱକରାନି ସଚ୍ଚାନି ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀତି। ତେସନ୍ତି ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣାଦୀନଂ । ଏୱଂଗହିତାନନ୍ତି ଏୱଂପୱତ୍ତିତାନଂ। ଅୟଂ ଅତ୍ଥୋତି ଅୟଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନୁବୋଧପଟିୱେଧୋ ଅତ୍ଥୋ। ୟଥା ହି ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞା ସମ୍ମସିତବ୍ବଧମ୍ମେ ସମ୍ମସନଧମ୍ମେ ତତ୍ଥ ସମ୍ମସନାକାରଂ ପରିଜାନାତି, ଏୱଂ ସମ୍ମସନଫଲମ୍ପି ପରିଜାନାତୀତି କତ୍ୱା ଅୟଂ ନୟୋ ଦସ୍ସିତୋ।

ୟେ ଅକୁସଲାତି ସମୁଦୟସଚ୍ଚମାହ। ସବ୍ବେ ହି ଅକୁସଲା ସମୁଦୟପକ୍ଖିୟାତି। ୟେ କୁସଲାତି ମଗ୍ଗଧମ୍ମା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୟୋ। ୟଦିପି ଫଲଧମ୍ମାପି ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା, ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧସ୍ସ ପନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ''କତମେ ଧମ୍ମା ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା, ୟଂ ଅସଙ୍ଖତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥକୁସଲୋତି ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ କୁସଲୋ। ଧମ୍ମକୁସଲୋତି ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମେସୁ କୁସଲୋ। ପାଳିଅତ୍ଥପାଳିଧମ୍ମା ୱା ଅତ୍ଥଧମ୍ମା। କଲ୍ୟାଣତାକୁସଲୋତି ୟୁତ୍ତତାକୁସଲୋ, ଚତୁନୟକୋୱିଦୋତି ଅତ୍ଥୋ, ଦେସନାୟୁତ୍ତିକୁସଲୋ ୱା। ଫଲତାକୁସଲୋତି ଖୀଣାସୱଫଲକୁସଲୋ। ''ଆୟକୁସଲୋ''ତିଆଦୀସୁ ଆୟୋତି ୱଡ୍ଢି। ସା ଅନତ୍ଥହାନିତୋ ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ ଦୁୱିଧା। ଅପାୟାତି ଅୱଡ୍ଢି। ସାପି ଅତ୍ଥହାନିତୋ ଅନତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ ଦୁୱିଧା। ଉପାୟୋତି ସତ୍ତାନଂ ଅଚ୍ଚାୟିକେ କିଚ୍ଚେ ୱା ଭୟେ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନେ ତସ୍ସ ତିକିଚ୍ଛନସମତ୍ଥଂ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ, ତତ୍ଥ କୁସଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଖୀଣାସୱୋ ହି ସବ୍ବସୋ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ପହୀନତ୍ତା ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋ ଏତେସୁ ଆୟାଦୀସୁ କୁସଲୋତି। ଏୱଂ ଅସେଖସ୍ସ କୋସଲ୍ଲଂ ଏକଦେସେନ ୱିଭାୱେତ୍ୱା ପୁନ ଅନୱସେସତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମହତା କୋସଲ୍ଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି ଆହ।

ପରିନିଟ୍ଠିତସିକ୍ଖସ୍ସ ଅସେଖସ୍ସ ସତୋକାରିତାଯ ଅଞ୍ଞଂ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥ''ନ୍ତି। ଇଦାନି ଯଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ସେଖାସେଖପଟିପଦଂ ନିଗମେନ୍ତୋ ''ଇମା ଦ୍ୱେ ଚରିଯା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ବୋଦ୍ଧନ୍ତି ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବଂ। ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧନ୍ତି ତଂ ବୋଦ୍ଧଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ, ଚତୁସଚ୍ଚଭାୱତୋ। ଏୱଂ ଜାନାତୀତି ଏୱଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିୱସେନ ଯୋ ଜାନାତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଅସେଖୋ ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ''ସତୋ ଅଭିକ୍କମତୀ''ତିଆଦିନା ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଇଧାପି ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ମହାଥେରୋ ୱିଚଯହାରଂ ୱିଭଜନ୍ତୋ ଅଜିତସୁତ୍ତୱସେନ (ସୁ॰ ନି॰ ୧୦୩୮ ଆଦଯୋ; ଚୂଳନି॰ ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୫୭ ଆଦଯୋ, ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧ ଆଦଯୋ) ପୁଚ୍ଛାୱିଚଯଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସୁତ୍ତନ୍ତରେସୁପି ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯାନଂ ନଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ଇମିନା ନଯେନ। ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା କାତବ୍ବା, ଆଚିକ୍ଖିତବ୍ବା ୱା, ୱିୱେଚେତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସୁତ୍ତସ୍ସ ଚାତିଆଦି ଅନୁଗୀତିୱିଚଯନିଦସ୍ସନଂ। ଅନୁଗୀତି ଅତ୍ଥତୋ ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ଚ ସମାନେତବ୍ବାତି ସୁତ୍ତନ୍ତରଦେସନାସଙ୍ଖାତା ଅନୁଗୀତି ଅତ୍ଥତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ଚ ସଂୱଣ୍ଣିଯମାନେନ ସୁତ୍ତେନ ସମାନା ସଦିସୀ କାତବ୍ବା, ତସ୍ମିଂ ୱା ସୁତ୍ତେ ସମ୍ମା ଆନେତବ୍ବା। ଅତ୍ଥାପଗତନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଅପେତଂ, ଅସମ୍ବନ୍ଧତ୍ଥଂ ୱା ଦସଦାଳିମାଦିୱଚନଂ ୱିଯ। ତେନେୱାହ ''ସମ୍ଫପ୍ପଲାପଂ ଭୱତୀ''ତି। ଏତେନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସମାନେତବ୍ବତାଯ କାରଣମାହ। ଦୁନ୍ନିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସାତି ଅସମ୍ମାଠପିତସ୍ସ। ଦୁନ୍ନଯୋତି ଦୁକ୍ଖେନ ନେତବ୍ବୋ, ନେତୁଂ ୱା ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ। ବ୍ୟଞ୍ଜନାପେତନ୍ତି ସଭାୱନିରୁତ୍ତିସମ୍ପେତଂ।

ଏୱଂ ଅନୁଗୀତିୱିଚଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ''ସୁତ୍ତସ୍ସ ଯୋ ପୱିଚଯୋ''ତି ସଂଖିତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିଭଜିତୁଂ ''ସୁତ୍ତଞ୍ଚ ପୱିଚିନିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିଚିନନାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କିଂ ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଆହଚ୍ଚୱଚନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଆହଚ୍ଚୱଚନନ୍ତି ଭଗୱତୋ ଠାନକରଣାନି ଆହଚ୍ଚ ଅଭିହନ୍ତ୍ୱା ପୱତ୍ତୱଚନଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ସାମଂ ଦେସିତସୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁସନ୍ଧିୱଚନନ୍ତି ସାୱକଭାସିତଂ। ତଞ୍ହି ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ଅନୁସନ୍ଧେତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ ''ଅନୁସନ୍ଧିୱଚନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ନୀତତ୍ଥନ୍ତି ଯଥାରୁତୱସେନ ଞାତବ୍ବତ୍ଥଂ। ନେଯ୍ୟତ୍ଥନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବତ୍ଥଂ। ସଂକିଲେସଭାଗିଯନ୍ତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ପଟ୍ଠାନୱାରୱଣ୍ଣନାଯଂ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଯସ୍ମା ପନ ଭଗୱତୋ ଦେସନା ସୋଳସୱିଧେ ସାସନପଟ୍ଠାନେ ଏକଂ ଭାଗଂ ଅଭଜନ୍ତୀ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ସୋପି ନଯୋ ୱିଚେତବ୍ବଭାୱେନ ଇଧ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ।

କୁହିଂ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସାତି ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ କସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନେସୁ। ସବ୍ବାନି ସଚ୍ଚାନି ପସ୍ସିତବ୍ବାନୀତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ସୁତ୍ତସ୍ସ ''କୁହିଂ କସ୍ମିଂ ପଦେସେ କସ୍ମିଂ ୱା ପଦେ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱିଚେତୁଂ, ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ କୁହିଂ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱିଚେତୁ''ନ୍ତି ଏୱଂ ସବ୍ବାନି ସଚ୍ଚାନି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ୱିଚେତବ୍ବାନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନେତି ଏୱଂ ସୁତ୍ତଂ ପୱିଚେତବ୍ବନ୍ତି ଆଦିତୋ ମଜ୍ଝତୋ ପରିଯୋସାନତୋ ଚ ଏୱଂ ଇମିନା ପୁଚ୍ଛାୱିଚଯାଦିନଯେନ ସୁତ୍ତଂ ପୱିଚିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନପୁବ୍ବାପରାନୁଗୀତିୱିଚଯା ପାଳିଯଂ ସରୂପେନେୱ ଦସ୍ସିତା। ଅସ୍ସାଦାଦିୱିଚଯୋ ପନ ସଚ୍ଚନିଦ୍ଧାରଣମୁଖେନ ନଯତୋ ଦସ୍ସିତୋ, ସୋ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତବ୍ବିଚଯେନେୱ ଚ ପଦୱିଚଯୋ ସିଦ୍ଧୋତି।

ୱିଚଯହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଯୁତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୧୮। ତତ୍ଥ କତମୋ ଯୁତ୍ତିହାରୋତିଆଦି ଯୁତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ କିଂ ଯୋଜଯତୀତି ଯୁତ୍ତିହାରସ୍ସ ୱିସଯଂ ପୁଚ୍ଛତି। କୋ ପନେତସ୍ସ ୱିସଯୋ? ଅତଥାକାରେନ ଗଯ୍ହମାନା ସୁତ୍ତତ୍ଥା ୱିସଯୋ, ତେ ହି ତେନ ସାତିସଯଂ ଯାଥାୱତୋ ଯୁତ୍ତିନିଦ୍ଧାରଣେନ ଯୋଜେତବ୍ବା। ଇତରେସୁପି ଅଯଂ ହାରୋ ଇଚ୍ଛିତୋ ଏୱ। ତଂ ପନ ଭୂତକଥନମତ୍ତଂ ହୋତି। ଯସ୍ମା ପନାଯଂ ଯୁତ୍ତିଗୱେସନା ନାମ ନ ମହାପଦେସେନ ୱିନା, ତସ୍ମା ଯୁତ୍ତିହାରଂ ୱିଭଜନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ ତାୱ ଉପଦିସିତୁଂ ''ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଦେସା''ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ମହାପଦେସାତି ମହାଅପଦେସା, ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ମହନ୍ତେ ଅପଦିସିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି ମହାକାରଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ମହାପଦେସାତି ମହାଓକାସା, ମହନ୍ତାନି ଧମ୍ମସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାନାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ଅପଦିସ୍ସତୀତି ଅପଦେସୋ, ବୁଦ୍ଧୋ ଅପଦେସୋ ଏତସ୍ସାତି ବୁଦ୍ଧାପଦେସୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ''ସମ୍ମୁଖା ମେତଂ ଭଗୱତୋ ସୁତ''ନ୍ତିଆଦିନା କେନଚି ଆଭତସ୍ସ ଗନ୍ଥସ୍ସ ଧମ୍ମୋତି ୱା ଅଧମ୍ମୋତି ୱା ୱିନିଚ୍ଛଯନେ କାରଣଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ତସ୍ସ ତଥା ଆଭତସ୍ସ ସୁତ୍ତୋତରଣାଦି ଏୱ। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ଚତ୍ତାରୋତି? ଅପଦିସିତବ୍ବଭେଦତୋ। ଧମ୍ମସ୍ସ ହି ଦ୍ୱେ

ସମ୍ପଦାୟୋ ଭଗଓ୍ୱା ସାଓ୍ୱକା ଚ। ତେସୁ ସାଓ୍ୱକା ସଙ୍ଘଗଣପୁଗ୍ଗଲଓ୍ୱସେନ ତିଓ୍ୱିଧା। ''ଏଓ୍ୱମମୁମ୍ହା ମଯାଯଂ ଧମ୍ମୋ ପଟିଗ୍ଗହିତୋ''ତି ଅପଦିସିତଢ୍ଢାନଂ ଭେଦେନ ଚତ୍ତାରୋ। ତେନାହ – ''ବୁଦ୍ଧାପଦେସୋ...ପେ... ଏକଢ୍ଢେରାପଦେସୋ''ତି। ତାନି ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାନୀତି କେନଚି ଆଭତସୁତ୍ତସ୍ସ ପଦାନି ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ଚ, ଅତ୍ଥପଦାନି ଚେଓ୍ୱ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂଓ୍ୱଣ୍ଣକେନ ଓ୍ୱା ସଂଓ୍ୱଣ୍ଣନାଓ୍ୱସେନ ଆହରିଯମାନାନି ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାନି। ସୁତ୍ତେ ଓତାରଯିତଢ୍ଢାନୀତି ସୁତ୍ତେ ଅନୁପ୍ପଓ୍ୱେସିତଢ୍ଢାନି। ସନ୍ଦସ୍ସିଯିତଢ୍ଢାନୀତି ସଂସନ୍ଦେତଢ୍ଢାନି। ଉପନିକ୍ଖିପିତଢ୍ଢାନୀତି ପକ୍ଖିପିତଢ୍ଢାନି।

ସୁତ୍ତାଦୀନି ଦସ୍ସେତୁଂ ''କତମସ୍ମି''ନ୍ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଭଗଓ୍ୱତୋ ଓ୍ୱଚନଂ ଏକଗାଥାମତ୍ତମ୍ପି ସଚ୍ଚଓ୍ୱିନିମୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ସୁତ୍ତେତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚତୂସୁ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୂ''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ତୀଣି ପିଟକାନି ସୁତ୍ତନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଇମିନା ନେତ୍ତିଓ୍ୱଚନେନ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦତି ଚେଓ୍ୱ ସମେତି ଚାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯାଓ୍ୱଦେଓ୍ୱ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥା ଭଗଓ୍ୱତୋ ଦେସନା, ସା ଏକନ୍ତେନ ରାଗାଦିକିଲେସଓ୍ୱୂପସମଂ ଓ୍ୱଦତୀତି ଓ୍ୱିନଯେତିପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ରାଗଓ୍ୱିନଯେ''ତିଆଦିମାହ। ଓ୍ୱିନଯୋତି ହି କାରଣଂ ରାଗାଦିଓ୍ୱୂପସମନିମିତ୍ତଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ। ଯଥାହ –

''ଯେ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ଗୋତମି, ଧମ୍ମେ ଜାନେଯ୍ୟାସି, ଇମେ ଧମ୍ମା ସରାଗାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ଓ୍ୱିରାଗାଯ, ସଞ୍ଞୋଗାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ଓ୍ୱିସଞ୍ଞୋଗାଯ, ଆଚଯାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ଅପଚଯାଯ, ମହିଚ୍ଛତାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ, ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା, ସଙ୍ଗଣିକାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ପଓ୍ୱିଓ୍ୱେକାଯ, କୋସଜ୍ଜାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ଓ୍ୱୀରିଯାରମ୍ଭାଯ, ଦୁବ୍ଭରତାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ସୁଭରତାଯ, ଏକଂସେନ ଗୋତମି ଧାରେଯ୍ୟାସି 'ନେସୋ ଧମ୍ମୋ, ନେସୋ ଓ୍ୱିନଯୋ, ନେତଂ ସତ୍ଥୁସାସନ'ନ୍ତି। ଯେ ଚ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ଗୋତମି, ଧମ୍ମେ ଜାନେଯ୍ୟାସି ଇମେ ଧମ୍ମା ଓ୍ୱିରାଗାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ସରାଗାଯ, ଓ୍ୱିସଞ୍ଞୋଗାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ସଞ୍ଞୋଗାଯ, ଅପଚଯାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ଆଚଯାଯ, ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ମହିଚ୍ଛତାଯ, ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା ପଓ୍ୱିଓ୍ୱେକାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ସଙ୍ଗଣିକାଯ, ଓ୍ୱୀରିଯାରମ୍ଭାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ କୋସଜ୍ଜାଯ, ସୁଭରତାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ଦୁବ୍ଭରତାଯ, ଏକଂସେନ ଗୋତମି ଧାରେଯ୍ୟାସି 'ଏସୋ ଧମ୍ମୋ, ଏସୋ ଓ୍ୱିନଯୋ, ଏତଂ ସତ୍ଥୁସାସନ'''ନ୍ତି (ଚୂଳଓ୍ୱ। ୪୦୬)।

ଧମ୍ମତାଯନ୍ତିପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ହି ଠିତାଓ୍ୱ ସା ଧାତୁ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା ଧମ୍ମନିଯାମତାତି (ଅ। ନି। ୩। ୧୩୭) ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ। ''ଧମ୍ମତାଯଂ ଉପନିକ୍ଖିପିତଢ୍ଢାନୀ''ତି ଇଦଂ ପାଠଇଯଂ ନତ୍ଥି, ଅତ୍ଥଦସ୍ସନଓ୍ୱସେନ ପନ ଇଧ ଓ୍ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଓ୍ୱତ୍ତିଂ ନିଓ୍ୱତ୍ତିଂ ତଦୁପାଯଞ୍ଚ ବାଧକାଦିଭାଓ୍ୱେ ନିଯତଂ ପରିଦୀପେନ୍ତୋ ସୁତ୍ତେ ଓତରତି ନାମ। ଏକନ୍ତେନ ରାଗାଦିକିଲେସଓ୍ୱିନଯଂ ଓ୍ୱଦନ୍ତୋ ଓ୍ୱିନଯେ ସନ୍ଦିସ୍ସତି ନାମ। ତଥା ସସ୍ସତଂ ଉଚ୍ଛେଦଞ୍ଚ ଓ୍ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଏକତ୍ତନଯାଦିପରିଦୀପନେନ ସଭାଓ୍ୱଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱିଭାଓ୍ୱେନ୍ତୋ ଧମ୍ମତଂ ନ ଓ୍ୱିଲୋମେତି ନାମ।

ଏଓ୍ୱଂଓ୍ୱିଧୋ ଚ କାମାସଓ୍ୱାଦିକଂ ଆସଓ୍ୱଂ ନ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯଦି ଚତୂସୁ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୂ''ତିଆଦିମାହ। ନନୁ ଚ ଅନୁଲୋମତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ପଓ୍ୱତ୍ତି, ପଟିଲୋମତୋ ନିଓ୍ୱତ୍ତୀତି ସୋ ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଅନୁପଓ୍ୱିଟ୍ଠୋ କସ୍ମା ଇଧ ଓ୍ୱିସୁଂ ଗହିତୋତି? ସଚ୍ଚମେତଂ। ଇଧ ପନ ଓ୍ୱିସୁଂ ଗହଣଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତଓ୍ୱୁତ୍ତିଦସ୍ସନେନ ଅନିଚ୍ଚପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣଂ ଅସମତ୍ଥପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣଂ ନିରୀହପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଓ୍ୱିଭାଓ୍ୱେତ୍ୱା ତେସଂ ଉଦଯଓ୍ୱନ୍ତତା ତତୋ ଏଓ୍ୱ ଓ୍ୱଯଓ୍ୱନ୍ତତା ତଦୁଭଯେନ ଅନିଚ୍ଚତା ଉଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳଅନେନ ଦୁକ୍ଖତା ଅନତ୍ତତାତି ତିଲକ୍ଖଣସମାଯୋଗପରିଦୀପନୀ ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଗତକୁମତିଓ୍ୱିଦ୍ଧଂସନୀ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ସାସନସମ୍ପତ୍ତି ପକାସିତା ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ସୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ତାନୁଲୋମଂ ଆଚରିଯଓ୍ୱାଦୋ ଅତ୍ତନୋମତୀତି ଇଦଂ ଚତୁକ୍କଂ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଂ – ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତଂ ନାମ ତିସ୍ସୋ ସଙ୍ଗୀତିଯୋ ଆରୁଳ୍ହାନି ତୀଣି ପିଟକାନି। ସୁତ୍ତାନୁଲୋମଂ ନାମ ମହାପଦେସା, ଯଂ ''ଅନୁଲୋମକପ୍ପିଯ''ନ୍ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ଆଚରିଯଓ୍ୱାଦୋ ନାମ ଅଟ୍ଠକଥା। ଅତ୍ତନୋମତି ନାମ ନଯଗ୍ଗାହେନ ଅନୁବୁଦ୍ଧିଯା ଅତ୍ତନୋ ପଟିଭାନଂ। ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତଂ ଅପ୍ପଟିବାହିଯଂ, ତଂ ପଟିବାହନ୍ତେନ ସତ୍ଥାଓ୍ୱ ପଟିବାହିତୋ ହୋତି। ଅନୁଲୋମକପ୍ପିଯଂ ପନ ସୁତ୍ତେନ ସମେନ୍ତମେଓ୍ୱ ଗହେତବ୍ବଂ, ନ ଇତରଂ। ଆଚରିଯଓ୍ୱାଦୋପି ସୁତ୍ତେନ ସମେନ୍ତୋ ଏଓ୍ୱ ଗହେତବ୍ବୋ, ନ ଇତରୋ। ତଥା ଅତ୍ତନୋମତି, ସା ପନ ସବ୍ବଦୁବ୍ବଲାତି।

ଇଦାନି ଯଦତ୍ଥଂ ଇଧ ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଦେସା ଆଭତା, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚତୂହି ମହାପଦେସେହୀ''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଯନ୍ତି ଯଂ ଯଂ ଅତ୍ଥଜାତଞ୍ଚ ଧମ୍ମଜାତଞ୍ଚ। ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତେହି ଚତୂହି ମହାପଦେସେହି ଯୁଜ୍ଜତି। ଯେନ ଯେନାତି ଯେନ ଯେନ କାରଣେନ। ଯଥା ଯଥାତି ଯେନ ଯେନ ପକାରେନ। ତଂ ତଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ସଂଓ୍ୱଣ୍ଣିଯମାନେ ସୁତ୍ତେ ଆଭତେନ କାରଣେନ ପସଙ୍ଗେନ ପକାରେନ ଚ ସୁତ୍ତତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ସଂଓ୍ୱଣ୍ଣନାଓ୍ୱସେନ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଚତୁମହାପଦେସାଓ୍ୱିରୁଦ୍ଧାଯ ଯୁତ୍ତିଯା ସୁତ୍ତତୋ ଅତ୍ଥେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁତ୍ତିହାରଯୋଜନା କାତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତି।

୧୯। ଇଦାନି ତଂ ଯୁତ୍ତିନିଦ୍ଧାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତେନା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କତି ପଦାନୀତି କିତ୍ତକାନି ପଦାନି। ପରିଯୋଗାହିତବ୍ବନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଓ୍ୱିଚେତବ୍ବ''ନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଯତ୍ତକାନି ପଦାନି ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ଅତ୍ଥଂ ଅଭିଓ୍ୱଦନ୍ତି, ତତ୍ତକାନି ପଦାନି ତଦତ୍ଥସ୍ସେକସ୍ସ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା

‘‘ଏକୋ ପଞ୍ହୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତାନି ପନ ଏକଗାଥାଯଂ ଯଦି ୱା ସଙ୍ଖାନି ପଦାନି ଯାୱ ଯଦି ୱା ଏକଂ ପଦଂ ଏକଂ ଅତ୍ଥଂ ଅଭିୱଦତି, ଏକୋଯେୱ ସୋ ପଞ୍ହୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଯଦି ସଙ୍ଖାନୀ’’ତିଆଦିନା। ତନ୍ତି ତଂ ପଞ୍ହଂ। ଅଞ୍ଞାତଙ୍କନ୍ତି ଆଜାନିତଙ୍କଂ। କିଂ ଇମେ ଧମ୍ମାତିଆଦି ଆଜାନନାକାରଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମାତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମା। ନାନତ୍ଥାତି ନାନା ଅତ୍ଥା।

ପୁଚ୍ଛାଗାଥାଯଂ ଅଯଂ ପଦତ୍ଥୋ – କେନସ୍ସୁବ୍ଭାହତୋ ଲୋକୋତି ଅଯଂ ସତ୍ତଲୋକୋ ଚୋରୋ ୱିଯ ଚୋରଘାତକେନ କେନ ଅଭିହତୋ ୱଧୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କେନସ୍ସୁ ପରିୱାରିତୋତି ମାଲୁୱଲତାଯ ୱିଯ ନିସ୍ସିତରୁକ୍ଖୋ କେନ ଲୋକୋ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ। କେନ ସଲ୍ଲେନ ଓତିଣ୍ଣୋତି କେନ ୱିସପୀତଖୁରପ୍ପେନ ୱିଯ ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରନିମୁଗ୍ଗେନ ସଲ୍ଲେନ ଅନୁପୱିଟ୍ଠୋ। କିସ୍ସ ଧୂପାଯିତୋତି କିସ୍ସ କେନ କାରଣେନ ଧୂପାଯିତୋ ସନ୍ତାପିତୋ ଲୋକୋ। ସଦାତି ପଦଂ ସଙ୍ଖତ୍ଥ ଯୋଜେତଙ୍କଂ। ତେତି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି। ପଞ୍ହସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସୋ। ‘‘ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୀ’’ତି ଏତେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ତଯୋ ପଞ୍ହାତି ଞାଯତୀତି ଦସ୍ସେତି।

୨୦।ତତ୍ଥାତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାଯଂ ଦୁତିଯପାଦେ ୱୁତ୍ତା ଜରା ଚ ପଠମପାଦେ ୱୁତ୍ତଂ ମରଣଞ୍ଚାତି ଇମାନି ଦ୍ୱେ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ‘‘ସଙ୍ଖତୋ’’ତି ଲକ୍ଖୀଯତି ଏତେହୀତି ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା – ‘‘ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖତସ୍ସ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନି। କତମାନି ତୀଣି? ଉପ୍ପାଦୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ୱଯୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୪୭; କଥା। ୨୧୪)। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଜରାଯଂ ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ, ମରଣଂ ୱଯୋ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଖନ୍ଧପ୍ପବନ୍ଧସ୍ସ ପୁବ୍ବାପରୱିସେସୋ ଇଧ ଜରା, ନ ଖଣଟ୍ଠିତୀତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ମରଣଂ ୱଯୋ’’ତି ଇମିନା ଚ ‘‘ତିସ୍ସୋ ମତୋ, ଫୁସ୍ସୋ ମତୋ’’ତି ଏୱଂ ଲୋକେ ୱୁତ୍ତଂ ସମ୍ମୁତିମରଣଂ ଦସ୍ସେତି, ନ ଖଣିକମରଣଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦମରଣଂ ୱା।

ଇଦାନି ‘‘ତେ ତଯୋ ପଞ୍ହା’’ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଯୁତ୍ତିୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଜରାଯ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଜିଣ୍ଣସ୍ସ ମରଣଦସ୍ସନତୋ ଜରାମରଣାନଂ ନାନତ୍ତଂ ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛମାନଂ ପତି ତେସଂ ନାନତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଗବ୍ଭଗତାପି ହି ମୀଯନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥାଧିପ୍ପେତଜରାୱିରହିତସ୍ସ ମରଣସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ ଅଞ୍ଞା ଜରା ଅଞ୍ଞଂ ମରଣନ୍ତି। ତେନେୱାହ – ‘‘ନ ଚ ତେ ଜିଣ୍ଣା ଭୱନ୍ତୀ’’ତି। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ? କେୱଲସ୍ସ ମରଣସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଅଞ୍ଞାୱ ଜରା ଅଞ୍ଞଂ ମରଣଂ, ଯଥା ତଂ ଦେୱାନନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅତ୍ଥି ଚ ଦେୱାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ଅନୁତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେନ ଚ ତିକିଚ୍ଛନେନ ସକ୍କା ଜରାଯ ପଟିକାରଂ କାତୁଂ, ନ ତଥା ମରଣସ୍ସାତି ଏୱମ୍ପି ଜରାମରଣାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ନାନତ୍ତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତଙ୍କନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସକ୍କତେୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସକ୍କତେତି ସକ୍କୁତେ, ସକ୍କାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିକମ୍ମନ୍ତି ପଟିକରଣଂ। ନନୁ ଚ ମରଣସ୍ସାପି ପଟିକାରଂ କାତୁଂ ସକ୍କା ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାଯ ୱସିଭାୱେ ସତୀତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ – ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ରେୱ ଇଦ୍ଧିମନ୍ତାନଂ ଇଦ୍ଧିୱିସଯା’’ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

‘‘ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି, ଆନନ୍ଦ, ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ଯାନୀକତା ୱତ୍ଥୁକତା ଅନୁଟ୍ଠିତା ପରିଚିତା ସୁସମାରଦ୍ଧା, ସୋ ଆକଙ୍ଖମାନୋ କପ୍ପଂ ୱା ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ କପ୍ପାୱସେସଂ ୱା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୬୬, ୧୮୨; ସଂ। ନି। ୫।୮୨୨; କଥା। ୬୨୩; ଉଦା। ୫୧)।

କୋ ପନେତ୍ଥ କପ୍ପୋ, କୋ ୱା କପ୍ପାୱସେସୋତି? କପ୍ପୋତି ଆଯୁକପ୍ପୋ, ଯସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଞ୍ହି କାଲେ ଯଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ, ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କରୋନ୍ତୋ କପ୍ପଂ ତିଟ୍ଠତି ନାମ। ‘‘ଅପ୍ପଂ ୱା ଭିୟ୍ୟୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୭; ଅ। ନି। ୭।୭୪) ୱୁତ୍ତଂ ପନ ୱସ୍ସସତାଦିତୋ ଅତିରେକଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ କପ୍ପାୱସେସଂ ତିଟ୍ଠତି ନାମ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଇଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତା ଖୀଣାସୱା ଲୋକହିତତ୍ଥଂ ତଥା ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି? ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଭାରସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା ଅନୁସ୍ସୁକ୍କତାଯ ଚ। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧସବ୍ବୁସ୍ସୁକ୍କା ହି ତେ ଉତ୍ତମପୁରିସାତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନା –

‘‘ନାଭିନନ୍ଦାମି ମରଣଂ, ନାଭିକଙ୍ଖାମି ଜୀୱିତଂ;

କାଲଞ୍ଚ ପଟିକଙ୍ଖାମି, ୱେତନଂ ଭତକୋ ଯଥା’’ତି। (ଥେରଗା। ୬୫୪; ମି। ପ। ୨।୨।୪);

ଯଥା ଜରାମରଣାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥତୋ ନାନତ୍ତଂ, ଏୱଂ ତେହି ତଣ୍ହାଯ ଚ ନାନତ୍ତେ ଦସ୍ସିତେ ‘‘ତଯୋ ପଞ୍ହା’’ତି ଇଦଂ ସିଜ୍ଝତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଂ ପନା’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ତଣ୍ହାଯ ଅଭାୱେପି ସତି ଜରାମରଣଂ ଲବ୍ଭତି ଖୀଣାସୱସନ୍ତାନେ, ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞଂ ଜରାମରଣଂ ଅଞ୍ଞା ତଣ୍ହାତି ଇମମତ୍ଥମାହ ‘‘ଦିସ୍ସନ୍ତି ୱୀତରାଗା ଜୀରନ୍ତାପି ମୀଯନ୍ତାପୀ’’ତି। ନନୁ ଚ ତଣ୍ହାପି ଜୀରଣଭିଜ୍ଜନସଭାୱାତି? ସଚ୍ଚଂ, ନ ଇଦଂ ଜରାମରଣଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ।

‘‘ଯଦି ଚା’’ତିଆଦିନା ଜରାମରଣତୋ ତଣ୍ହାଯ ଅନଞ୍ଞତ୍ତେ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତି। ଯୋଜନଟ୍ଠାପି ୱିଗତତଣ୍ହୋ ସିଯୁଂ, ନ ଇଦଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଜରାମରଣମ୍ପି ସିଯା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ତଣ୍ହାଯ ଅନଞ୍ଞତ୍ତେ ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ଚ ସିଯା ତଣ୍ହା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ଜରାମରଣତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତେ ସତୀତି ଭାୱୋ। ନ ହି ଜରାମରଣଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଦଯୋ, ତଣ୍ହା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଦଯୋ, ତସ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବଂ ଏତେସମତ୍ଥତୋ ନାନତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଥା ଚ ତଣ୍ହା ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା, ଏୱଂ ଜରାମରଣମ୍ପି ସିଯା ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝଂ ତଣ୍ହାଯ ଅନଞ୍ଞତ୍ତେ ସତି। ଯଥା ଚ ଜରାମରଣଂ ନ ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝଂ, ତଥା ତଣ୍ହାପି ସିଯାତି ଅଯମ୍ପି ନଯୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯାତି ଇମାଯ ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ଉପପତ୍ତିଯା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହୀତି ଅଞ୍ଞାହି ଅଞ୍ଞାହି କାରଣୂପପତ୍ତୀହି ଅତ୍ଥତୋ ଚେ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ, ତଦଞ୍ଞମ୍ପି ବ୍ଯଞ୍ଜନତୋ ଗୱେସିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇମେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ତନ୍ତି ଇମମେୱତ୍ଥଂ ‘‘ନ ହି ଯୁଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦିନା ୱିୱରତି। ତଣ୍ହାଯ ଅଧିପ୍ପାଯେ ଅପରିପୂରମାନେତି ଇଚ୍ଛିତାଲାଭମାହ। ତେନ ଇଚ୍ଛାତଣ୍ହାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି। ଏତେନ ନ ହି ଯୁଜ୍ଜତି ଇଚ୍ଛାଯ ଚ ତଣ୍ହାଯ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତନ୍ତି। ଯଥା ଇଦଂ ୱଚନଂ ସମତ୍ଥନଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଇଚ୍ଛାୱିପରିଯାଯେ ଆଘାତୱତ୍ଥୂସୁ କୋଧୋ ଚ ଉପନାହୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇଦମ୍ପି ସମତ୍ଥନଂ ହୋତି, ନ ତଥା ଜରାମରଣୱିପରିଯାଯେତି ଜରାମରଣତଣ୍ହାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତମ୍ପି ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତୀତି ଏତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯା’’ତିଆଦିନା।

ଯଦି ଇଚ୍ଛାତଣ୍ହାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତଂ, ଅଥ କସ୍ମା ଭଗୱତା ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତାତି? ତତ୍ଥ ପରିହାରମାହ ‘‘ଯଂ ପନିଦ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ଯନ୍ତି କିରିଯାପରାମସନଂ। ଅଭିଲପିତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଯଂ ଇଦଂ ଅଭିଲପନଂ , ଇଦଂ ବାହିରାନଂ ରୂପାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ, ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଦ୍ୱୀହି ଧମ୍ମେହୀତି ଦ୍ୱୀହି ପକତୀହି। କା ପନ ତା ପକତିଯୋତି? ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ୱିସଯସ୍ସ ଏସନୱସେନ ଇଚ୍ଛା, ପତ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ୱା ପାତୁକାମତାୱସେନ ତଣ୍ହା, ଅଯମେତାସଂ ୱିସେସୋ। ଯଦିପି ଏୱଂ, ତଥାପି ସବ୍ବା ତଣ୍ହା ରୂପାଦିୱିସଯଂ ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଗହଣେନ ଏକସଭାୱା ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସବ୍ବା ହି ତଣ୍ହା ଅଜ୍ଝୋସାନଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣା’’ତି ଆହ। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ପକାସେନ୍ତୋ ‘‘ସବ୍ବୋ ଅଗ୍ଗୀ’’ତିଆଦିମାହ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଅଯଂ ପନ ନ କେୱଲଂ ତଣ୍ହା ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତିୱିସେସେନ ଦ୍ୱୀହି ଏୱ ନାମେହି ୱୁତ୍ତା, ଅଥ ଖୋ ଅନେକେହିପି ପରିଯାଯେହୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଇଚ୍ଛାଇତିପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ତାଯ ଆରମ୍ମଣାନୀତି ଇଚ୍ଛା। ତଣ୍ହାଯନଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହା। ପୀଠଆଜନନତୋ ଦୁରୁଦ୍ଧାରଣତୋ ଚ ୱିସପୀତଂ ସଲ୍ଲଂ ୱିଯାତି ସଲ୍ଲଂ। ସନ୍ତାପନଟ୍ଠେନ ଧୂପାଯନା। ଆକଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ ସୀଘସୋତା ସରିତା ୱିଯାତି ସରିତା, ଅଲ୍ଲଟ୍ଠେନ ୱା ସରିତା, ‘‘ସରିତାନି ସିନେହିତାନି ଚ, ସୋମନସ୍ସାନି ଭୱନ୍ତି ଜନ୍ତୁନୋ’’ତି (ଧ। ପ। ୩୪୧) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଲ୍ଲାନି ଚେୱ ସିନିଦ୍ଧାନି ଚାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ୱିସତ୍ତିକାତି ୱିସତାତି ୱିସତ୍ତିକା। ୱିସଟାତି ୱିସତ୍ତିକା। ୱିସମାତି ୱିସତ୍ତିକା। ୱିସାଲାତି ୱିସତ୍ତିକା। ୱିସକ୍କତୀତି ୱିସତ୍ତିକା। ୱିସଂୱାଦିକାତି ୱିସତ୍ତିକା । ୱିସଂହରତୀତି ୱିସତ୍ତିକା। ୱିସମୂଲାତି ୱିସତ୍ତିକା। ୱିସଫଲାତି ୱିସତ୍ତିକା। ୱିସପରିଭୋଗାତି ୱିସତ୍ତିକା। ୱିସତା ୱା ପନ ସା ତଣ୍ହା ରୂପେ ସଦ୍ଦେ ଗନ୍ଧେ ରସେ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେ ଧମ୍ମେ କୁଲେ ଗଣେ ୱିସତା ୱିତ୍ଥତାତି ୱିସତ୍ତିକା।

ସିନେହନୱସେନ ସିନେହୋ। ନାନାଗତୀସୁ କିଲମଥୁପ୍ପାଦନେନ କିଲମଥୋ। ପଲିୱେଠନଟ୍ଠେନ ଲତା ୱିଯାତି ଲତା। ‘‘ଲତା ଉପ୍ପଜ୍ଜ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି (ଧ। ପ। ୩୪୦) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ମମନ୍ତି ମଞ୍ଞନୱସେନ ମଞ୍ଞନା। ଦୂରଗତମ୍ପି ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ବନ୍ଧୋ। ଆସୀସନଟ୍ଠେନ ଆସା। ଆରମ୍ମଣରସଂ ପାତୁକାମତାୱସେନ ପିପାସା। ଅଭିନନ୍ଦନଟ୍ଠେନ ଅଭିନନ୍ଦନା। ଇତୀତି ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତିୱିସେସେନ ଅନେକେହି ନାମେହି ଗଯ୍ହମାନାପି ସବ୍ବା ତଣ୍ହା ଅଜ୍ଝୋସାନଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣାତି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ନିଗମେତି।

ପୁନ ତଣ୍ହାଯ ଅନେକେହି ନାମେହି ଗହିତଭାୱମେୱ ‘‘ଯଥା ଚା’’ତିଆଦିନା ଉପଚଯେନ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ୱେୱଚନେତି ୱେୱଚନହାରୱିଭଙ୍ଗେ। ‘‘ଆସା ଚ ପିହା’’ତି ଗାଥାଯ (ନେତ୍ତି। ୩୭; ପେଟକୋ। ୧୧) ଅତ୍ଥଂ ତତ୍ଥେୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ଅୱିଗତରାଗସ୍ସାତିଆଦୀସୁ ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋ, ଛନ୍ଦନଟ୍ଠେନ ଛନ୍ଦୋ, ପିଯାଯନଟ୍ଠେନ ପେମଂ, ପରିଦହନଟ୍ଠେନ ପରିଦାହୋତି ତଣ୍ହାୱ ୱୁତ୍ତା। ତେନେୱାହ – ‘‘ତଣ୍ହାଯେତଂ ୱେୱଚନ’’ନ୍ତି। ଏୱଂ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଏୱଂ ଇଚ୍ଛାତଣ୍ହାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତା ‘‘ତଯୋ ପଞ୍ହା’’ତି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଯୁଜ୍ଜତି ଯୁତ୍ତିଯା ସଙ୍ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୧। ଏୱଂ ‘‘କେନସ୍ସୁବ୍ଭାହତୋ ଲୋକୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୬୬) ଗାଥାଯ ‘‘ତଯୋ ପଞ୍ହା’’ତି ପଞ୍ହତ୍ତଯଭାୱେ ଯୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଞ୍ଞେହି ପକାରେହି ଯୁତ୍ତିଗୱେସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସବ୍ବୋ ଦୁକ୍ଖୂପଚାରୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖୂପଚାରୋତି ଦୁକ୍ଖପ୍ପୱତ୍ତି। କାମତଣ୍ହାସଙ୍ଖାରମୂଲକୋତି କାମତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାରହେତୁକୋତି ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନିବ୍ବିଦୂପଚାରୋତି ନିବ୍ବିଦାପୱତ୍ତି କାମାନଂ ୱିପରିଣାମଞ୍ଞଥାଭାୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା

ଅନଭିରତି ଞାଣନିଦ୍ଦିଦା ଚ। କାମତଣ୍ହାପରିକ୍ଖାରମୂଲକୋତି କାମତଣ୍ହାଯ ପରିକ୍ଖାରଭୂତଓକ୍କଣ୍ଠାକାମହେତୁକୋ। ତତ୍ଥ ଅନଭିରତିସଙ୍ଖାତା ନିଦ୍ଦିଦା କାମତଣ୍ହାପରିକ୍ଖାରମୂଲିକା, ନ ଞାଣନିଦ୍ଦିଦାତି ସବ୍ବୋ ନିଦ୍ଦିଦୂପଚାରୋ କାମତଣ୍ହାପରିକ୍ଖାରମୂଲକୋତି ନ ପନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯାତି ନଯଂ ଦସ୍ସେତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ପଞ୍ଚୁତ୍ତଯଭାୱେ ଯୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତା, ଯଥା ଚ ଦୁକ୍ଖୂପଚାରନିଦ୍ଦିଦୂପଚାରେସୁ, ଏୱଂ ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯା ଇମିନା ଯୋଗେନ ନଯେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି କାରଣେହି ତଂତଂପାଠଇସ୍ସଦେସେ ଅନୁରୂପେହି ଅଞ୍ଞଥା ଅଞ୍ଞେହି ହେତୂହି ଯୁତ୍ତି ଗୱେସିତବ୍ବାତି।

ଇଦାନି ତଂ ନଯଦସ୍ସନଂ ସଂଖିତ୍ତନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ହି ଭଗୱା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ରାଗଦୋସମୋହଚରିତାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ଅସୁଭମେତ୍ତାପଚ୍ଚଯାକାରକଥା ରାଗାଦିୱିନଯନତୋ ସପ୍ପାଯାତି ଅଯଂ ସାସନଯୁତ୍ତି। ଏୱମୱଟ୍ଠିତେ ଯଦି ରାଗଚରିତସ୍ସ ମେତ୍ତାଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଂ ଦେସେଯ୍ଯ, ସା ଦେସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଅସପ୍ପାଯଭାୱତୋ। ତଥା ସୁଖାପଟିପଦାଦଯୋତି। ନନୁ ଚ ସୁଖାପଟିପଦାଦଯୋ ପଟିପତ୍ତିଯା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ନ ଦେସନାଯାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଇଧ ପନ ରାଗଚରିତୋତି ତିବ୍ବକିଲେସୋ ରାଗଚରିତୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଭାୱନା ସମିଜ୍ଝତି। ଯସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଭାୱନା ସମିଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ ଗରୁତରା ଅସୁଭଦେସନା ସପ୍ପାଯା, ଯସ୍ସ ଗରୁତରା ଅସୁଭଦେସନା ସପ୍ପାଯା, ନ ତସ୍ସ ମନ୍ଦକିଲେସସ୍ସ ୱିଯ ଲହୁକତରାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ''ସୁଖଂ ୱା ପଟିପଦଂ…ପେ… ଦେସେଯ୍ଯ ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା''ତି। ଇମିନା ନଯେନ ସେସପଦେସୁପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଅତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଯୁତ୍ତପରିହାରେନ ଯୁତ୍ତିସମଧିଗମୋତି ଯୁତ୍ତିୱିଚାରଣାଯ ଅଯୁତ୍ତିପି ଗୱେସିତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ଯଦି ହି…ପେ… ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା''ତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱଂ ଯଂ କିଞ୍ଚୀତିଆଦି ଯୁତ୍ତିହାରଯୋଜନାଯ ନଯଦସ୍ସନମେୱ।

ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ଇମିନା ନଯେନ। ଯଂ କିଞ୍ଚୀତି ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଯଂ କିଞ୍ଚି। ଅନୁଲୋମପ୍ପହାନନ୍ତି ପହାନସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ, ପହାନସମତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁତ୍ତେ ଅନୱସେସାନଂ ପଦତ୍ଥାନଂ ଅନୁପଦୱିଚାରଣା ୱିଚଯୋ ହାରୋ, ୱିଚଯହାରସଂୱଣ୍ଣନାଯ ନିଦ୍ଧାରିତେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଯୁତ୍ତିଗୱେସନଂ ସୁକରନ୍ତି ଆହ – ''ସବ୍ବଂ ତଂ ୱିଚଯେନ ହାରେନ ୱିଚିନିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତିହାରେନ ଯୋଜେତବ୍ବ''ନ୍ତି। ଯାୱତିକା ଞାଣସ୍ସ ଭୂମୀତି ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତସ୍ସ ଆଚରିଯସ୍ସ ଯଂ ଞାଣଂ ଯଂ ପଟିଭାନଂ, ତସ୍ସ ଯତ୍ତକୋ ୱିସଯୋ, ତତ୍ତକୋ ଯୁତ୍ତିହାରୱିଚାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଅନନ୍ତନଯୋ ସମନ୍ତଭଦ୍ଦକୋ ୱିମଦ୍ଦକ୍ଖମୋ ୱିଚିତ୍ତଦେସନୋ ଚ ସଦ୍ଧମ୍ମୋତି।

ଏୱଂ ନଯଦସ୍ସନୱସେନେୱ ଯୁତ୍ତିହାରଯୋଜନା ଦସ୍ସିତାତି ତଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଫଲସମାପତ୍ତିନିୱାନୁପୁବ୍ବସମାପତ୍ତିୱସିଭାୱେହି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମେତ୍ତାୱିହାରିସ୍ସ ସତୋ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ମେତ୍ତାୱିହାରିସ୍ସାତି ମେତ୍ତାୱିହାରଲାଭିନୋ। ସତୋତି ସମାନସ୍ସ, ତଥାଭୂତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ଯାପାଦୋତି ପଦୋସୋ। ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ଠସ୍ସତୀତି ଚିତ୍ତଂ ଅଭିଭୱିସ୍ସତି। ଯସ୍ମା ପନ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ପୱତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅପରଭାଗେତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଠସ୍ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନାତି ବ୍ଯାପାଦପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ମେତ୍ତାଯ ତାଦିସୀ କଥା ନ ଯୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ଯାପାଦୋ ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନାତି ଯଥାୱୁତ୍ତକାରଣତୋ ଏୱ ଅଯଂ କଥା ଯୁତ୍ତାତି। ସେସୱାରେସୁପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅନୁତ୍ତାନଂ ଏୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ।

ଅନିମିତ୍ତୱିହାରିସ୍ସାତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାମୁଖେନ ପଟିଲଦ୍ଧଫଲସମାପତ୍ତିୱିହାରସ୍ସ। ନିମିତ୍ତାନୁସାରୀତି ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତାନୁସାରୀ। ତେନ ତେନେୱାତି ନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ଯଂ ଯଂ ପହୀନଂ, ତେନ ତେନେୱ ନିମିତ୍ତେନ। ଅସ୍ମୀତି ୱିଗତନ୍ତି ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଦିଟ୍ଠିମାନୱସେନ ଯଂ ଅସ୍ମୀତି ମଞ୍ଞିତଂ, ତଂ ୱିଗତଂ। ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିୱରତି ''ଅଯମହମସ୍ମୀତି ନ ସମନୁପସ୍ସାମୀ''ତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛାକଥଂକଥାସଲ୍ଲନ୍ତି ୱିନଯକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସାପି କଥଂ କଥନ୍ତି ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାପଦେନ ୱିସେସିତଂ। ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ପହାନେକଟ୍ଠଭାୱତୋ ନ ଯୁତ୍ତାଯଂ କଥା।

ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସାତି ପଠମଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗିନୋ। କାମରାଗବ୍ଯାପାଦା ୱିସେସାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଯସ୍ମା ନୀୱରଣେସୁ ଅପ୍ପହୀନେସୁ ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ଉପଚାରମ୍ପି ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ପଗେୱ ଝାନଂ, ତସ୍ମା କାମରାଗବ୍ଯାପାଦା ୱିସେସାଯ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁତ୍ତାଯଂ କଥା। ଯଥାଲଦ୍ଧସ୍ସ ପନ ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ କାମରାଗବ୍ଯାପାଦା ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତା ହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା ଯୁତ୍ତା କଥାତି, ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅୱିତକ୍କସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ନାମ ସହ ଉପଚାରେନ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଧମ୍ମା, ଆରମ୍ମଣକରଣତ୍ଥୋ ହେତ୍ଥ ସହଗତ-ସଦ୍ଦୋ। ହାନାଯାତି ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ପରିହାନାଯ। ୱିସେସାଯାତି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଯ। ଇମିନା ନଯେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ହାନନ୍ତି, ୱିସେସୋତି ଚ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିତକ୍କୱିଚାରସହଗତାତି ପଠମଜ୍ଝାନଧମ୍ମା, କାମାୱଚରଧମ୍ମା ଏୱ ୱା। ଉପେକ୍ଖାସୁଖସହଗତାତି ଉପଚାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଧମ୍ମା, ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖା ହି ଇଧ ଉପେକ୍ଖାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ପୀତିସୁଖସହଗତାତି ସହ ଉପଚାରେନ ତତିଯଜ୍ଝାନଧମ୍ମା। ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିସହଗତାତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଧମ୍ମା।

ସଞ୍ଞୂପଚାରାତି ପଟୁସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତା ଏୱ ଯେ କେଚି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା, ‘‘ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଧମ୍ମା’’ତିପି ୱଦନ୍ତି। ସଞ୍ଞାୱେଦୟିତନିରୋଧସହଗତାତି ‘‘ସଞ୍ଞାୱେଦୟିତନିରୋଧଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିସ୍ସାମୀ’’ତି ତସ୍ସ ପରିକମ୍ମୱସେନ ପୱତ୍ତଧମ୍ମା। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନସମାପତ୍ତିୟଂ ଠିତେନେୱ ସକ୍କା ସଞ୍ଞାୱେଦୟିତନିରୋଧଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିତୁଂ, ନ ତତୋ ପରିହୀନେନ, ତସ୍ମା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନସମାପତ୍ତିୟା ହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁତ୍ତା କଥା। ୱିସେସାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ପନ ଯୁତ୍ତା କଥାତି ଆହ – ‘‘ହାନାୟ… ପେ… ଦେସନା’’ତି। କଲ୍ଲତାପରିଚିତନ୍ତି ସମତ୍ଥଭାୱେନ ପରିଚିତଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତସମାପତ୍ତୀସୁ ୱସିଭାୱେନ ପରିଚିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘ଅଭିନୀହାରଂ ଖମତୀ’’ତି। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅପି ଚେତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞାମୁଖେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞାପତିରୂପତାୟ ବ୍ୟାପାଦୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ସମାଧିମୁଖେନ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ୱୀରିୟାରମ୍ଭମୁଖେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ସିକ୍ଖାକାମତାମୁଖେନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଉଭୟପକ୍ଖସନ୍ତୀରଣମୁଖେନ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠସମୁପେକ୍ଖନମୁଖେନ ସମ୍ମୋହୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଅତ୍ତଞ୍ଞୁତାମୁଖେନ ଅତ୍ତନି ଅପରିଭୱନେ ମାନୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ୱୀମଂସାମୁଖେନ ହେତୁପତିରୂପକପରିଗ୍ଗହେନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ୱିରତ୍ତତାପତିରୂପକେନ ସତ୍ତେସୁ ଅଦୟାପନ୍ନତା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଅନୁଞ୍ଞାତପଟିସେୱନପତିରୂପତାୟ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିପତିରୂପତାୟ ଅସଂୱିଭାଗସୀଲତା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ସଂୱିଭାଗସୀଲତାପତିରୂପତାୟ ମିଚ୍ଛାଜୀୱୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଅସଂସଗ୍ଗୱିହାରିତାପତିରୂପତାୟ ଅସଙ୍ଗହସୀଲତା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ସଙ୍ଗହସୀଲତାପତିରୂପତାୟ ଅନନୁଲୋମିକସଂସଗ୍ଗୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ସଚ୍ଚୱାଦିତାପତିରୂପତାୟ ପିସୁଣୱାଚା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଅପିସୁଣୱାଦିତାପତିରୂପତାୟ ଅନତ୍ଥକାମତା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ପିୟୱାଦିତାପତିରୂପତାୟ ଚାଟୁକମ୍ୟତା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ମିତଭାଣିତାପତିରୂପତାୟ ଅସମ୍ମୋଦନସୀଲତା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ସମ୍ମୋଦନସୀଲତାପତିରୂପତାୟ ମାୟା ସାଠେୟ୍ୟଞ୍ଚ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ନିଗ୍ଗୟ୍ହୱାଦିତାପତିରୂପତାୟ ଫରୁସୱାଚତା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ପାପଗରହିତାପତିରୂପତାୟ ପରୱଜ୍ଜାନୁପସ୍ସିତା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। କୁଲାନୁଦ୍ଦୟତାପତିରୂପତାୟ କୁଲମଚ୍ଛରିୟଂ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଆୱାସଚିରଟ୍ଠିତିକାମତାମୁଖେନ ଆୱାସମଚ୍ଛରିୟଂ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଧମ୍ମପରିବନ୍ଧପରିହରଣମୁଖେନ ଧମ୍ମମଚ୍ଛରିୟଂ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଧମ୍ମଦେସନାଭିରତିମୁଖେନ ଭସ୍ସାରାମତା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଅଫରୁସୱାଚତାଗଣାନୁଗ୍ଗହକରଣମୁଖେନ ସଙ୍ଗଣିକାରାମତା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ପୁଞ୍ଞକାମତାପତିରୂପତାୟ କମ୍ମାରାମତା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ସଂୱେଗପତିରୂପେନ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ସଦ୍ଧାଲୁତାପତିରୂପତାୟ ଅପରିକ୍ଖତା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ୱୀମଂସନାପତିରୂପେନ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟଂ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଅତ୍ତାଧିପତେୟ୍ୟପତିରୂପେନ ଗରୂନଂ ଅନୁସାସନିଯା ଅପ୍ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହିତା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଧମ୍ମାଧିପତେୟ୍ୟପତିରୂପେନ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀସୁ ଅଗାରୱଂ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଲୋକାଧିପତେୟ୍ୟପତିରୂପେନ ଅତ୍ତନି ଧମ୍ମେ ଚ ପରିଭୱୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ମେତ୍ତାୟନାମୁଖେନ ରାଗୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। କରୁଣାୟନାପତିରୂପେନ ସୋକୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ମୁଦିତାୱିହାରପତିରୂପେନ ପହାସୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଉପେକ୍ଖାୱିହାରପତିରୂପେନ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ନିକ୍ଖିତ୍ତଛନ୍ଦତା ୱଞ୍ଚେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଆଗମପତିରୂପକଅଧିଗମପତିରୂପକାଦୀନମ୍ପି ତଥା ତଥା ୱଞ୍ଚନସଭାୱୋ ଯୁତ୍ତିତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଆଗମାନୁସାରେନ ଯୁତ୍ତିଗୱେସନା କାତବ୍ବାତି।

ଯୁତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପଦଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୨୨।ତତ୍ଥ କତମୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋତିଆଦି ପଦଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ‘‘ଇଦଂ ଇମସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଇଦଂ ଇମସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଧମ୍ମୱିଭାୱନଲକ୍ଖଣୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ, ତସ୍ମା ପୱତ୍ତିୟା ମୂଲଭୂତଂ ଅୱିଜ୍ଜଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଆସନ୍ନକାରଣଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସଭାୱଂ ନିଦ୍ଦିସତି ‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମଯାଥାୱଅସମ୍ପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣା ଅୱିଜ୍ଜା’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସବ୍ବେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ ନ ସମ୍ପଟିୱିଜ୍ଝୀୟତି ଏତେନାତି ସବ୍ବଧମ୍ମଯାଥାୱଅସମ୍ପଟିୱେଧୋ। ସୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତିସ୍ସାତି ସା ତଥା ୱୁତ୍ତା। ଏତେନ ଧମ୍ମସଭାୱପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣା ଅୱିଜ୍ଜାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ସମ୍ମା ପଟିୱେଧୋ ସମ୍ପଟିୱେଧୋ। ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ ଅସମ୍ପଟିୱେଧୋ। କଥ ପନ ସୋ ସମ୍ପଟିୱେଧସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋତି ଆହ – ‘‘ସଚ୍ଚ…ପେ… ଲକ୍ଖଣା’’ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଅସୁଭେ ସୁଭନ୍ତିଆଦିୱିପଲ୍ଲାସେ ସତି ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହୋ ଉପରୂପରି ଜାୟତିଯେୱ ନ ହାୟତି, ତସ୍ମା ‘‘ତସ୍ସା ୱିପଲ୍ଲାସା ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପିୟରୂପଂ ସାତରୂପନ୍ତି ପିୟାୟିତବ୍ବଜାତିୟଂ ଇଟ୍ଠଜାତିୟଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ଯଂ ଲୋକେ ପିୟରୂପଂ ସାତରୂପଂ ଏତ୍ଥେସା ତଣ୍ହା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା

ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୪୦୦; ମ। ନି। ୧।୧୩୩; ୱିଭ। ୨୦୩) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଦିନ୍ନାଦାନନ୍ତି ଅଦିନ୍ନାଦାନଚେତନା। ସା ହି ଏକୱାରଂ ଉପ୍ପନ୍ନାପି ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସିତାଯ ଲୋଭସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୋସସ୍ସ ପାଣାତିପାତୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ମୋହସ୍ସ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦା ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣାତି ନିମିତ୍ତାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣା। ସୁଖସଞ୍ଞାଯ ଫସ୍ସସ୍ସ ଉପଗମନଲକ୍ଖଣତା ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯତାୱ ୱୁତ୍ତା। ‘‘ଫୁଟ୍ଠୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୯୩) ହି ୱୁତ୍ତଂ । ଅସ୍ସାଦୋତି ତଣ୍ହା। ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନି ଉପ୍ପାଦୱଯଞ୍ଞଥତ୍ତାନି। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ନିଚ୍ଚଗ୍ଗହଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣାଧୀନନ୍ତି ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଯ ୱିଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନତା ୱୁତ୍ତା। ତଥା ହି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତଂଯେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସନ୍ଧାୱତି ସଂସରତୀତି ୱିଞ୍ଞାଣୱିସଯମେୱ ଅତ୍ତନୋ ନିଚ୍ଚଗ୍ଗାହଂ ପୱେଦେସି। ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଯଦି ଅନିଚ୍ଚତା ଦୁକ୍ଖତା ଚ ସୁଦିଟ୍ଠା, ଅତ୍ତସଞ୍ଞା ସୁଖସଞ୍ଞା ଅନୱକାସାତି ଆହ – ‘‘ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞାଅସମନୁପସ୍ସନଲକ୍ଖଣା ଅତ୍ତସଞ୍ଞା’’ତି। ‘‘ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତଦନତ୍ତା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୫) ହି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସୋ ଅରୂପଧମ୍ମେସୂତି ଆହ – ‘‘ତସ୍ସା ନାମକାଯୋ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ସଙ୍ଖଂ ନେଯ୍ୟନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଚତୁସଚ୍ଚୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପପଟିସଂହରଣଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ। ଅସୁଭାତି ଅସୁଭାନୁପସ୍ସନା, ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଭୂତା ଅସୁଭା ଏୱ ୱା, ତଣ୍ହାପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ସମଥସ୍ସ ଅସୁଭା ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଜ୍ଝାଯ ତଦନୁକରଣତୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନାୱେରମଣୀ ଅଲୋଭସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ତଥା ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ତଦନୁକରଣତୋ ପାଣାତିପାତାୱେରମଣୀ ଅଦୋସସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ୱତ୍ଥୁଅୱିପ୍ପଟିପତ୍ତି ୱିସଯସଭାୱପଟିୱେଧୋ, ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ସୀଲସମାଧିସମ୍ପଦାନଂ ନିବ୍ବିଦାଞାଣେନ ଅନଭିରତିଞାଣମେୱ ୱା ତଥା ପୱତ୍ତଂ। ସବ୍ବାପି ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦିଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞାଯ ୱେଦନା ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ଧମ୍ମସଞ୍ଞାତି ଧମ୍ମମତ୍ତନ୍ତି ସଞ୍ଞା।

ସତ୍ତାନଂ କାଯେ ଅୱୀତରାଗତା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନାନଂ ୱସେନ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ରୂପୀନି ରୂପରାଗସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। କାଯୋ ହି ଇଧ ରୂପନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ୱିସେସତୋ ଝାନନିସ୍ସଯଭୂତେ ମନାଯତନେ ଚ ନିକନ୍ତି ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ଛଟ୍ଠାଯତନଂ ଭୱରାଗସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ଏଦିସଂ ମା ରୂପଂ ନିବ୍ବତ୍ତୁ, ମା ଏଦିସୀ ୱେଦନାତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ରୂପାଦିଅଭିନନ୍ଦନା ନିବ୍ବତ୍ତଭୱାନୁପସ୍ସିତା। ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସାତି କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ। ଯୋନିସୋମନସିକାରୱତୋ ହି ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତି କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତି, ନ ଅଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ। ଇମସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ମହାନାରଦକସ୍ସପଜାତକଂ (ଜା। ୨।୨୨।୧୧୫୩ ଆଦଯୋ), ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୮ ଆଦଯୋ) ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦୋ ଚ ଉଦାହରିତବ୍ବୋ। ‘‘ଓକପ୍ପନଲକ୍ଖଣା’’ତିଆଦିନା ସଦ୍ଧାପସାଦାନଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତି। ସୋ ପନ ସଦ୍ଧାଯଯେୱ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଓକପ୍ପନଂ ସଦ୍ଦହନୱସେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଓଗାହଣଂ ନିଚ୍ଛଯୋ। ଅନାୱିଲତା ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାପଗମେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକାଲୁସ୍ସିଯତା। ଅଭିପତ୍ତିଯନା ସଦ୍ଦହନମେୱ। ଅୱେଚ୍ଚପସାଦୋ ପଞ୍ଞାସହିତୋ ଆଯତନଗତୋ ଅଭିପ୍ପସାଦୋ। ଅପିଲାପନଂ ଅସମ୍ମୋସୋ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିଯ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଓଗାହଣଂ ୱା, ଏତ୍ଥ ଚ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ପସାଦସଦ୍ଧାସମ୍ମପ୍ପଧାନସତିପଟ୍ଠାନଝାନଙ୍ଗାନି ଯଥାକ୍କମଂ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଓଦନ୍ତେନ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସୱସେନ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସତିସମାଧୀନଂ ୱା କାଯାଦଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନାତି। ୱିତକ୍କାଦଯୋ ଚ ଝାନାନୀତି ପଦଟ୍ଠାନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା।

ଅସ୍ସାଦମନସିକାରୋ ସଂଯୋଜନୀଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିତା। ପୁନବ୍ଭୱୱିରୋହଣାତି ପୁନବ୍ଭୱାଯ ୱିରୋହଣା, ପୁନବ୍ଭୱନିବ୍ବତ୍ତନାରହତା ୱିପାକଧମ୍ମତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଓପପଚ୍ଚଯିକନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଉପପତ୍ତିଭୱଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତନସଭାୱଂ। ନାମକାଯରୂପକାଯସଙ୍ଘାତଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅରୂପରୂପକାଯାନଂ ସମୂହିଯଭାୱଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱୱତ୍ଥିତଭାୱୋ। ଓପପଚ୍ଚଯିକନ୍ତି ଉପପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧନିବ୍ବତ୍ତକଂ। ଉପଧୀତି ଅତ୍ତଭାୱୋ। ଅତ୍ତନୋ ପିଯସ୍ସ ମରଣଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ବାଲସ୍ସ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସୋକୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ମରଣଂ ସୋକସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଚେତସୋ ସନ୍ତାପୋ। ଓଦହନନ୍ତି ଅୱଦହନଂ। ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯସ୍ସ ସନ୍ତପନମେୱ ଭୱସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ଭୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଭୱସ୍ସ ଅଙ୍ଗାନି ଭୱସଙ୍ଖାତାନି ଚ ଅଙ୍ଗାନି ଭୱଙ୍ଗାନି। ତେସୁ କିଲେସା ଭୱସ୍ସ ଅଙ୍ଗାନି। କମ୍ମୱିପାକୱଟ୍ଟଂ ଭୱସଙ୍ଖାତାନି ଅଙ୍ଗାନି। ସମଗ୍ଗାନୀତି ସବ୍ବାନି। ଖନ୍ଧାଯତନାଦୀନଂ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିସଂସରଣଂ ସଂସାରୋ। ତସ୍ସ ପୁରିମପୁରିମଜାତିନିପ୍ଫନ୍ନଂ କିଲେସାଦିୱଟ୍ଟଂ କାରଣନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଭୱୋ ସଂସାରସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ସମ୍ପାପକହେତୁଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ମଗ୍ଗୋ ନିରୋଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

କମ୍ମଟ୍ଠାନୋଗାହକସ୍ସ ଓତରଣଟ୍ଠାନତାଯ ବହୁସ୍ସୁତୋ ତିତ୍ଥଂ ନାମ, ତସ୍ସ ସମ୍ମାପଯିରୁପାସନା ତିତ୍ଥଞ୍ଞୁତା। ଧମ୍ମୂପସଞ୍ହିତଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ ପୀତଂ ନାମ, ସପ୍ପାଯଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ତଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ବ୍ରୂହନା ପୀତଞ୍ଞୁତା, ଭାୱନାଯ ଥୋକମ୍ପି ଲଯାପତ୍ତିଯା ଉଦ୍ଧଂପତ୍ତିଯା ଚ ଜାନନା ପତ୍ତଞ୍ଞୁତା। ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଚହି ପଧାନିଯଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ଜାନନା ଅତ୍ତଞ୍ଞୁତା, ତେସୁ ପୁରିମାନଂ ପୁରିମାନଂ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱୋ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ଏୱ। କତପୁଞ୍ଞସ୍ସେୱ ପତିରୂପଦେସୱାସୋ ସମ୍ପଜ୍ଜତି , ନ ଇତରସ୍ସାତି ‘‘ପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତା ପତିରୂପଦେସୱାସସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାଭୂତଞାଣଦସ୍ସନଂ ସହ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ତରୁଣୱିପସ୍ସନା। ନିବ୍ବିଦାତି ବଲୱୱିପସ୍ସନା। ୱିରାଗୋତି ମଗ୍ଗୋ। ୱିମୁତ୍ତୀତି ଫଲଂ। ଏୱନ୍ତି ଯଦିଦଂ ‘‘ତସ୍ସା

ୱିପଲ୍ଲାସା ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସିତଂ, ଇମିନା ନଯେନ ଅଥାପି ଯୋ କୋଚି ଉପନିସ୍ସଯୋ ବଲୱପଚ୍ଚଯୋତି ଯୋ କୋଚି ଅୱସେସପଚ୍ଚଯୋ, ସବ୍ବୋ ସୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ କାରଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ଏୱଂ ଯା କାଚି ଉପନିସା ଯୋଗତୋ ଚ ପଚ୍ଚଯତୋ ଚା’’ତିପି ପଠନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଉପନିସାତି କାରଣଂ, ଯୋଗତୋତି ଯୁତ୍ତିତୋ, ପଚ୍ଚଯତୋତି ପଚ୍ଚଯଭାୱମତ୍ତତୋତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନ ୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ପଦଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୨୩।ତତ୍ଥକତମୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋତିଆଦି ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ କିଂ ଲକ୍ଖଯତୀତି ଲକ୍ଖଣହାରସ୍ସ ୱିସଯଂ ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘ଯେ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା ଲକ୍ଖଣହାରଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଂ ଉଦାହରଣେହି ୱିଭଜିତୁଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା’’ତି ଇମିନା ଅନୱଟ୍ଠିତଭାୱାଦିନାପି ଏକଲକ୍ଖଣତା ୱୁତ୍ତା ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ଆଯତନୱସେନ ଏକଲକ୍ଖଣତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅତୀତେ, ରାଧ, ରୂପେ ଅନପେକ୍ଖୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦି ସୁତ୍ତଂ ଆଭତଂ। ଯମକୋୱାଦସୁତ୍ତେ (ସଂ। ନି। ୩।୮୫) ୱଧକତ୍ତେନ ଏକଲକ୍ଖଣା ୱୁତ୍ତାତି ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ‘‘ୱଧକଂ ରୂପଂ ୱଧକଂ ରୂପନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତୀ’’ତିଆଦିନା ଆଗତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଇତୀତି ଏୱଂ, ଇମିସ୍ସଂ ଗାଥାଯଂ କାଯଗତାଯ ସତିଯା ୱୁତ୍ତାଯ ସତି ୱେଦନାଗତା ସତି ଚିତ୍ତଗତା ସତି ଧମ୍ମଗତା ଚ ସତି ୱୁତ୍ତା ଭୱତି ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦିଟ୍ଠନ୍ତିଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥଂ ପରତୋ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ।

କାଯେକାଯାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରାହୀତି ଏତ୍ଥ କାଯେତି ରୂପକାଯେ। ରୂପକାଯୋ ହି ଇଧ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ କେସାଦୀନଞ୍ଚ ସମୂହଟ୍ଠେନ କାଯୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଯଥା ଚ ସମୂହଟ୍ଠେନ, ଏୱଂ କୁଚ୍ଛିତାନଂ ଆଯଟ୍ଠେନ। କୁଚ୍ଛିତାନଞ୍ହି ପରମଜେଗୁଚ୍ଛାନଂ ସୋ ଆଯୋତିପି କାଯୋ, ଆଯୋତି ଉପ୍ପତ୍ତିଦେସୋ। ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ଆଯନ୍ତି ତତୋତି ଆଯୋ। କେ ଆଯନ୍ତି? କୁଚ୍ଛିତା କେସାଦଯୋ, ଇତି କୁଚ୍ଛିତାନଂ ଆଯୋତି କାଯୋ।

କାଯାନୁପସ୍ସୀତି କାଯଂ ଅନୁପସ୍ସନସୀଲୋ, କାଯଂ ୱା ଅନୁପସ୍ସମାନୋ। ‘‘କାଯେ’’ତି ଚ ୱତ୍ୱା ପୁନ ‘‘କାଯାନୁପସ୍ସୀ’’ତି ଦୁତିଯଂ କାଯଗ୍ଗହଣଂ ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଦିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେନ ନ କାଯେ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀ ଚିତ୍ତଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ୱା, ଅଥ ଖୋ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ଏୱାତି କାଯସଙ୍ଖାତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ କାଯାନୁପସ୍ସନାକାରସ୍ସେୱ ଦସ୍ସନେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତଥା ନ କାଯେ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୱିନିମୁତ୍ତଏକଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ, ନାପି କେସଲୋମାଦିୱିନିମୁତ୍ତଇତ୍ଥିପୁରିସାନୁପସ୍ସୀ।

ଯୋପି ଚେତ୍ଥ କେସଲୋମାଦିକୋ ଭୂତୁପାଦାଯସମୂହସଙ୍ଖାତୋ କାଯୋ, ତତ୍ଥପି ନ ଭୂତୁପାଦାଯୱିନିମୁତ୍ତଏକଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ , ଅଥ ଖୋ ରଥସମ୍ଭାରାନୁପସ୍ସକୋ ୱିଯ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସମୂହାନୁପସ୍ସୀ, ନଗରାୱଯୱାନୁପସ୍ସକୋ ୱିଯ କେସଲୋମାଦିସମୂହାନୁପସ୍ସୀ, କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧପତ୍ତୱଟ୍ଟିୱିନିବ୍ଭୁଜକୋ ୱିଯ ରିତ୍ତମୁଟ୍ଠିୱିନିୱେଠକୋ ୱିଯ ଚ ଭୂତୁପାଦାଯସମୂହାନୁପସ୍ସୀ ଏୱାତି ନାନପ୍ପକାରତୋ ସମୂହୱସେନେୱ କାଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଦସ୍ସନେନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ନ ହେତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତସମୂହୱିନିମୁତ୍ତୋ କାଯୋ ୱା ଅଞ୍ଞୋ ୱା କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଦିସ୍ସତି, ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମସମୂହମତ୍ତେ ଏୱ ପନ ତଥା ତଥା ସତ୍ତା ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଂ କରୋନ୍ତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

‘‘ଯଂ ପସ୍ସତି ନ ତଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ଯଂ ଦିଟ୍ଠଂ ତଂ ନ ପସ୍ସତି;

ଅପସ୍ସଂ ବଜ୍ଝତେ ମୂଳ୍ହୋ, ବଜ୍ଝମାନୋ ନ ମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୬; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୩୬; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୩);

ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଦିଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଅଯମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଞ୍ହି ଏତସ୍ମିଂ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀଯେୱ, ନ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ।

ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ଅନୁଦକଭୂତାଯପି ମରୀଚିଯା ଉଦକାନୁପସ୍ସିନୋ ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତଅସୁଭଭୂତେ ଏୱ ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ ନିଚ୍ଚସୁଖଅତ୍ତସୁଭଭାୱାନୁପସ୍ସୀ , ଅଥ ଖୋ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖଅନତ୍ତଅସୁଭାକାରସମୂହାନୁପସ୍ସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଯ୍ୱାଯଂ ମହାସତିପଟ୍ଠାନେ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୪ ଆଦଯୋ) ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାଦିଚୁଣ୍ଣିକଜାତଅଟ୍ଠିକପରିଯୋସାନୋ କାଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଯୋ ଚ ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପଥୱୀକାଯଂ

ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତି, ଆପୋକାଯଂ ତେଜୋକାଯଂ ୱାଯୋକାଯଂ କେସକାଯଂ…ପେ… ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜକାଯ’’ନ୍ତି ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ (ପଟି। ମ। ୩।୩୪ ଆଦଯୋ) କାଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ କାଯେ ଅନୁପସ୍ସନତୋ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଥ ୱା କାଯେ ଅହନ୍ତି ୱା ମମନ୍ତି ୱା ଗହେତବ୍ବସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅନନୁପସ୍ସନତୋ, ତସ୍ସ ପନ କେସଲୋମାଦିକସ୍ସ ନାନାଧମ୍ମସମୂହସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନତୋ କାଯେ କେସାଦିଧମ୍ମସମୂହସଙ୍ଖାତେ କାଯାନୁପସ୍ସୀତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅପି ଚ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତି ନୋ ନିଚ୍ଚତୋ’’ତିଆଦିନା ଅନୁକ୍କମେନ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ (ପଟି। ମ। ୩।୩୪ ଆଦଯୋ) ଆଗତନଯସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସେୱ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣାଦିକସ୍ସ ଆକାରସମୂହସଙ୍ଖାତସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନତୋ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିହରାହୀତି ୱତ୍ତାହି। ଆତାପୀତି ତୀସୁ ଭୱେସୁ କିଲେସେ ଆତାପେତୀତି ଆତାପୋ, ସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଆତାପୀ। ସମ୍ପଜାନୋତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞସଙ୍ଖାତେନ ଞାଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସତିମାତି କାଯପରିଗ୍ଗାହିକାଯ ସତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ। ଅଯଂ ପନ ଯସ୍ମା ସତିଯା ଆରମ୍ମଣଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯ ଅନୁପସ୍ସତି, ନ ହି ସତିୱିରହିତା ଅନୁପସ୍ସନା ଅତ୍ଥି, ତେନେୱାହ – ‘‘ସତିଞ୍ଚ ଖ୍ୱାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବତ୍ଥିକଂ ୱଦାମୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୪)। ଅନାତାପିନୋ ଚ ଅନ୍ତୋ ସଙ୍କୋଚୋ ଅନ୍ତରାଯକରୋ ହୋତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆନୁଭାୱେନ ତଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଆତାପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ୱିନେଯ୍ୟାତି ତଦଙ୍ଗୱିନଯେନ ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିନଯେନ ୱା ୱିନଯିତ୍ୱା। ଲୋକେତି ତସ୍ମିଂଯେୱ କାଯେ। କାଯୋ ହି ଇଧ ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଅଭିଜ୍ଝାଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ, ଦୋମନସ୍ସଗ୍ଗହଣେନ ବ୍ୟାପାଦୋ ଗହିତୋତି ନୀୱରଣେସୁ ବଲୱଧମ୍ମଦ୍ୱଯଦସ୍ସନେନ ନୀୱରଣପ୍ପହାନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନସ୍ସ ପହାନଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସିତଂ। ‘‘ଆତାପୀ’’ତିଆଦିନା ପନ ସମ୍ପଯୋଗଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଆତାପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସାନଂ ସମଥୋ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖୋତି ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସୱିନଯୋ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦୀପେତୀତି ଆହ – ‘‘ୱିନେଯ୍ୟ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୫।୩୬୭)। ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଚତୁନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନନ୍ତି ଯଥା ୱୀରିଯପଞ୍ଞାସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯେହି କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ ଇଜ୍ଝତି, ଏୱଂ ୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନାନିପି ତେହି ଇଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନସାଧନେ ଇମେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସଭାୱଭେଦାଭାୱତୋ ସମାନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଇତରାନି ସତିପଟ୍ଠାନାନିପି ୱୁତ୍ତାନି ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୪। ଇଦାନି ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ଗହିତେସୁ ସବ୍ବେସଂ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ ଗହିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ବୋଧଙ୍ଗମାତି ବୋଧଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ବୋଧଙ୍ଗମା। ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ବୋଧସ୍ସ ପକ୍ଖେ ଭୱାତି ବୋଧିପକ୍ଖିଯା। ନେଯ୍ୟାନିକଲକ୍ଖଣେନାତି ଏତ୍ଥ ନିମିତ୍ତତୋ ପୱତ୍ତତୋ ଚ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ନିଯ୍ୟାନଂ, ନିଯ୍ୟାନେ ନିଯୁତ୍ତାତି ନେଯ୍ୟାନିକା, ଯଥା ଦୋୱାରିକୋତି। ନିଯ୍ୟାନସଙ୍ଖାତଂ ୱା ଫଲଂ ଅରହନ୍ତୀତି ନେଯ୍ୟାନିକା। ନିଯ୍ୟାନଂ ପଯୋଜନଂ ଏତେସନ୍ତି ୱା ନେଯ୍ୟାନିକା। ‘‘ନିଯ୍ୟାନିକା’’ତିପି ପାଠୋ, ତତ୍ଥ ନିଯ୍ୟାନଂ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ନିଯ୍ୟାନିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନିଯ୍ୟାନିଯା’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ନିଯ୍ୟନ୍ତୀତି ନିଯ୍ୟାନିଯାତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନିଯ୍ୟାନିକଲକ୍ଖଣେନାତି ନିଯ୍ୟାନିକସଭାୱେନ।

ଏୱଂ ଅକୁସଲାପି ଧମ୍ମାତି ଯଥା କୁସଲା ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣଭାୱେନ ନିଦ୍ଧାରିତା, ଏୱଂ ଅକୁସଲାପି ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣଟ୍ଠେନ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବା। କଥଂ? ପହାନେକଟ୍ଠତାୱସେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ଆହ। ଇଦାନି ତଂ ପହାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କାଯାନୁପସ୍ସନାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ଭାୱିଯମାନେସୁ ଅସୁଭେ ସୁଭନ୍ତିଆଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା ପହୀଯନ୍ତି, କବଳିଙ୍କାରାହାରାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ଚସ୍ସ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସଂ ପରିଜାନନସ୍ସ ପରିବନ୍ଧିନୋ କାମରାଗାଦଯୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତୀକତା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ, କସ୍ମା? ତେହି ପହାତବ୍ବଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତାତି। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘ଏୱଂ ଅକୁସଲାପି ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି।

ଇଦାନି ଅଞ୍ଞେନପି ପରିଯାଯେନ ଲକ୍ଖଣହାରସ୍ସ ଉଦାହରଣାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯତ୍ଥ ୱା ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ସଂ ଦେସନାଯଂ। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ। ପନାତି ପଦପୂରଣେ। ରୂପିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ରୁପ୍ପନସଭାୱଂ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ଦେସନାଯଂ। ରୂପଧାତୂତି ରୁପ୍ପନସଭାୱା ଦସ ଧାତୁଯୋ। ରୂପାଯତନନ୍ତି ରୁପ୍ପନସଭାୱଂ ଦସାଯତନଂ, ରୂପୀନି ଦସାଯତନାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଇମାନି ଦେସିତାନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦେସିତଂ ତତ୍ଥ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସୁଖୱେଦନାଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ ଚ ଅରିଯସଚ୍ଚନ୍ତି ଇଦଂ ଅକୁସଲସ୍ସ ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ସାସୱକୁସଲସ୍ସାପି ୱସେନ ଯୁଜ୍ଜତି ଏୱ। ସବ୍ବୋ ଚ

ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦେସିତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଜ୍ଜିଜ୍ଜାନୁସୟିତତ୍ତା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ଅଜ୍ଜିଜ୍ଜାନୁସୟୋ ଅନୁସେତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୫)। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟ ହି ୱେଦନାୟ ଅଜ୍ଜିଜ୍ଜା ଅନୁସେତୀ''ତି। ଏତେନ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୱେଦନାଗ୍ଗହଣେନ ଅଜ୍ଜିଜ୍ଜା ଗହିତାତି ଦସ୍ସେତି। ସତି ଚ ଅଜ୍ଜିଜ୍ଜାଗ୍ଗହଣେ ସବ୍ବୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦେସିତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଜ୍ଜିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ୟତିରେକତ୍ଥୋ, ତେନ ସୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମୱସେନ ଦୁୱିଧୋତି ଇମଂ ୱକ୍ଖମାନୱିସେସଂ ଜୋତେତି। ତେସୁ ଅନୁଲୋମତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ୟଥାଦସ୍ସିତୋ ସରାଗସଦୋସସମୋହସଂକିଲେସପକ୍ଖେନ ହାତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତୋ, ପଟିଲୋମତୋ ପନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ୟୋ ''ଅଜ୍ଜିଜ୍ଜାୟତ୍ୱେୱ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧା''ତିଆଦିନା ପାଠଇୟଂ (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ମହାୱ। ୧) ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ''ୱୀତରାଗୱୀତଦୋସୱୀତମୋହଅରିୟଧମ୍ମେହି ହାତବ୍ବୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଇଦାନି ଏକଲକ୍ଖଣତାୱିଭାୱନେନ ଲକ୍ଖଣହାରୟୋଜନାୟ ନୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏୱଂ ୟେ ଧମ୍ମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କିଚ୍ଚତୋତି ପଥୱୀଆଦୀନଂ ଫସ୍ସାଦୀନଞ୍ଚ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ସନ୍ଧାରଣସଙ୍ଘଟ୍ଟନାଦିକିଚ୍ଚତୋ, ତେସଂ ତେସଂ ୱା ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମାନଂ ତଂତଂପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱସଙ୍ଖାତକିଚ୍ଚତୋ। ଲକ୍ଖଣତୋତି କକ୍ଖଳଅଫୁସନାଦିସଭାୱତୋ। ସାମଞ୍ଞତୋତି ରୁପ୍ପନନମନାଦିତୋ ଅନିଚ୍ଚତାଦିତୋ ଖନ୍ଧାୟତନାଦିତୋ ଚ। ଚୁତୂପପାତତୋତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଭଙ୍ଗତୋ ଉପ୍ପାଦତୋ ଚ, ସମାନନିରୋଧତୋ ସମାନୁପ୍ପାଦତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସହଚରଣଂ ସମାନହେତୁତା ସମାନଫଲତା ସମାନଭୂମିତା ସମାନୱିସୟତା ସମାନାରମ୍ମଣତାତି ଏୱମାଦୟୋପି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୨୫।ତତ୍ଥ କତମୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋତି ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନେରୁତ୍ତଞ୍ଚ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଚ ନିଦାନଞ୍ଚ ପୁବ୍ବାପରସନ୍ଧି ଚ ଗୱେସିତବ୍ବୋତି ସଙ୍ଖେପେନ ତାୱ ଚତୁବ୍ୟୂହଂ ଦସ୍ସେତି। ''ବ୍ୟଞ୍ଜନେନା''ତି ଇମିନା ହାରାନଂ ସୁତ୍ତସ୍ସ ବ୍ୟଞ୍ଜନୱିଚୟଭାୱତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନମୁଖେନେୱ ଏତେ ଚତୁବ୍ୟୂହହାରପଦତ୍ଥା ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତି। ନେରୁତ୍ତନ୍ତି ନିରୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରୁତ୍ତମେୱ ନେରୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ – ''ୟା ନିରୁତ୍ତିପଦସଂହିତା''ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୟା ନିରୁତ୍ତି, ଇଦଂ ନେରୁତ୍ତଂ। କା ପନ ସା ନିରୁତ୍ତି? ପଦସଂହିତାତି ପଦେସୁ ସଂହିତା ୟୁତ୍ତା, ଲିଙ୍ଗୱଚନକାଲସାଧନପୁରିସାଦିୱିସେସୟୋଗେନ ୟୋ ୟୋ ଅତ୍ଥୋ ୟଥା ୟଥା ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ତଥା ତଥା ପୱତ୍ତସଭାୱନିରୁତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ୟଂ ଧମ୍ମାନଂ ନାମସୋ ଞାଣ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ୟନ୍ତି ହେତୁଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ୟାୟ କାରଣଭୂତାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମାନଂ। ନାମସୋତି ପଥୱୀ ଫସ୍ସୋ ଖନ୍ଧୋ ଧାତୁ ତିସ୍ସୋ ଫୁସ୍ସୋତି ଏୱମାଦିନାମୱିସେସେନ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି, ଅୟଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତି ନାମ। ପଥୱୀତି ହି ଏୱମାଦିକଂ ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ସଙ୍କେତଦ୍ୱାରେନ ତଦତ୍ଥପଟିପତ୍ତି ତଂତଂଅନିୟତନାମପଞ୍ଞତ୍ତିଗ୍ଗହଣୱସେନେୱ ହୋତୀତି। ଅଥ ୱା ପଦସଂହିତାତି ପଦେନ ସଂହିତା । ପଦତୋ ହି ପଦତ୍ଥାୱବୋଧୋ। ସୋ ପନସ୍ସ ଅତ୍ଥେ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଭୂତାୟ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଗହିତାୟ ଏୱ ହୋତୀତି ସା ପନ ପଞ୍ଞତ୍ତି ନିରୁତ୍ତିସଙ୍ଖାତପଦେନ ସଂହିତା ପଦତ୍ଥଂ ବୋଧେତୀତି ପଦସଂହିତାତି ୱୁତ୍ତା। ''ୟଦା ହି ଭିକ୍ଖୂ''ତିଆଦିନା ''ଧମ୍ମାନଂ ନାମସୋ ଞାଣ''ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିୱରତି।

ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥସ୍ସାତି ସଦ୍ଦାଭିଧେୟ୍ୟସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ। ନାମଂ ଜାନାତୀତି ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ଅୟଂ ନାମାତି ନାମଂ ଜାନାତି। ଧମ୍ମସ୍ସାତି ସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ। ତଥାତଥା ନଂ ଅଭିନିରୋପେତୀତି ୟୋ ୟୋ ଅତ୍ଥୋ ଧମ୍ମୋ ଚ ୟଥା ୟଥା ଚ ୱୋହରିତବ୍ବୋ, ତଥା ତଥା ନଂ ନାମଂ ୱୋହାରଂ ଅଭିନିରୋପେତି ଦେସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ଥକୁସଲୋ ୟାୱ ଅନେକାଧିୱଚନକୁସଲୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥକୁସଲୋତି ପାଠଇଅତ୍ଥେ କୁସଲୋ। ଧମ୍ମକୁସଲୋତି ପାଠଇୟଂ କୁସଲୋ। ବ୍ୟଞ୍ଜନକୁସଲୋତି ଅକ୍ଖରେସୁ ଚ ୱାକ୍ୟେସୁ ଚ କୁସଲୋ। ନିରୁତ୍ତିକୁସଲୋତି ନିବ୍ବଚନେ କୁସଲୋ। ପୁବ୍ବାପରକୁସଲୋତି ଦେସନାୟ ପୁବ୍ବାପରକୁସଲୋ। ଦେସନାକୁସଲୋତି ଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସନାୟ କୁସଲୋ। ଅତୀତାଧିୱଚନକୁସଲୋତି ଅତୀତପଞ୍ଞତ୍ତିକୁସଲୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଏୱଂ ସବ୍ବାନି କାତବ୍ବାନି, ଜନପଦନିରୁତ୍ତାନୀତି ୟତ୍ତକାନି ସତ୍ତୱୋହାରପଦାନି, ତାନି ସବ୍ବାନି ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ସୁତ୍ତେ ନିବ୍ବଚନୱସେନ କାତବ୍ବାନି ୱତ୍ତବ୍ବାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବା ଚ ଜନପଦନିରୁତ୍ତିୟୋତି ସବ୍ବା ଚ ଲୋକସମଞ୍ଞାୟୋ ୟଥାରହଂ କାତବ୍ବା। ''ସମଞ୍ଞଂ ନାତିଧାୱେୟ୍ୟା''ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚମୁଖେନେୱ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚାଧିଗମୋ ହୋତୀତି।

୨୬।

ଅଧିପ୍ପାୟକଣ୍ଡେ ଅନୁତ୍ତାନଂ ନାମ ନତ୍ଥି।

୨୭। ନିଦାନକଣ୍ଡେ ଇମିନା ୱତ୍ଥුନାତି ଇମିନା ପୁତ୍ତଗୱାଦିକିତ୍ତନସଙ୍ଖାତେନ କାରଣେନ। କାରଣଞ୍ହେତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁ ନିଦାନନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ନୟେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ନିଦାନନିଦ୍ଧାରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କାମନ୍ଧାତି କିଲେସକାମେନ ଅନ୍ଧା। ଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନାତି ତଣ୍ହାଜାଲପଲିଗୁଣ୍ଠିତା। ତଣ୍ହାଛଦନଛାଦିତାତି ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତେନ ଅନ୍ଧକାରେନ ପିହିତା। ବନ୍ଧନାବଦ୍ଧାତି କାମଗୁଣସଙ୍ଖାତେନ ବନ୍ଧନେନ ବଦ୍ଧା। ''ପମତ୍ତବନ୍ଧନା''ତିପି ପାଠୋ, ପମାଦେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁବ୍ବାପରେନାତି ପୁବ୍ବେନ ୱା ଅପରେନ ୱା ଦେସନନ୍ତରେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଯୋଗଂ ଉପେତି, ସମେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମେହି ପଦେହିପରିୟୁଟ୍ଠାନେହୀତି ଇମେହି ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ଗାଥାପଦେହି ତଣ୍ହାପରିୟୁଟ୍ଠାନଦୀପକେହି। ସାୟେୱ ତଣ୍ହାତି ଯା ପୁରିମଗାଥାୟ ୱୁତ୍ତା, ସାୟେୱ ତଣ୍ହା। ''ଯଞ୍ଚାହା''ତିଆଦିନା ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଗାଥାନଂ ଅତ୍ଥସଂସନ୍ଦନେନ ପୁବ୍ବାପରଂ ୱିଭାୱେତି। ପୟୋଗେନାତି ସମୁଦାଚାରେନ। ତସ୍ମାତି ଯତ୍ଥ ସୟଂ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତଂ ସନ୍ତାନଂ ନିସ୍ସରିତୁଂ ଅଦେନ୍ତୀ ନାନାରମ୍ମଣେହି ପଲୋଭୟମାନା କିଲେସେହି ଚିତ୍ତଂ ପରିୟାଦାୟ ତିଟ୍ଠତି। ତସ୍ମା କିଲେସୱସେନ ଚ ପରିୟୁଟ୍ଠାନୱସେନ ଚ ତଣ୍ହାବନ୍ଧନଂ ୱୁତ୍ତା।

ପପଞ୍ଚେନ୍ତି ସଂସାରେ ଚିରଂ ଠପେନ୍ତୀତି ପପଞ୍ଚା। ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଏତାହୀତି ଠିତୀ। ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ସନ୍ଦାନଂ ୱିୟାତି ସନ୍ଦାନଂ। ନିବ୍ବାନନଗରପ୍ପୱେସସ୍ସ ପଟିସେଧନତୋ ପଲିଘଂ ୱିୟାତି ପଲିଘଂ। ଅନୱସେସତଣ୍ହାପହାନେନ ନିତ୍ତଣ୍ହୋ। ଅତ୍ତହିତପରହିତାନଂ ଇଧଲୋକପରଲୋକାନଞ୍ଚ ମୁନନତୋ ମୁନୀତି ଏୱଂ ଗାଥାୟ ପଦତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପପଞ୍ଚାଦିଅତ୍ଥା ପନ ପାଠଇୟଂ ୱିଭତ୍ତା ଏୱାତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସେତେ ପପଞ୍ଚାଦୟୋ ଅବ୍ଭୁତ୍ଥଂ ଗତା, ତସ୍ସ ତଣ୍ହାୟ ଲେସୋପି ନ ଭୱତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଯୋ ଏତଂ ସଙ୍ଗଂ ସମତିକ୍କନ୍ତୋ, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିତ୍ତଣ୍ହୋ''ତି।

୨୮।ପରିୟୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ''ତଣ୍ହାୟ ପରିୟୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାନି ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି। ସଙ୍ଖାରାତି ''ତଦଭିସଙ୍ଖତା ସଙ୍ଖାରା''ତି ୱୁତ୍ତା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମାନହେତୁକା ସଙ୍ଖାରା। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ସତ୍ତସୁ ଜୱନଚେତନାସୁ ପଠମଚେତନା ସତି ପଚ୍ଚୟସମୱାୟେ ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଫଲଂ ଦେତି। ପଚ୍ଛିମଚେତନା ଅନନ୍ତରେ ଅତ୍ତଭାୱେ। ଉଭିନ୍ନଂ ୱେମଜ୍ଝଚେତନା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଫଲଂ ଦେତି, ତସ୍ମା ୱିପଚ୍ଚନୋକାସୱସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟା ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ତଂତଂଚେତନାସମ୍ପୟୁତ୍ତା ତଣ୍ହାପି ଚେତନା ୱିୟ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟାଦିୱସେନ ତିଧା ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ''ଏୱଂ ତଣ୍ହା ତିୱିଧଂ ଫଲଂ ଦେତୀ''ତି। ପୁବ୍ବାପରେନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଯଂ ପୁବ୍ବଂ ପୁରିମଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟତାଦିୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଇମିନା ଅପରେନ କମ୍ମସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟତାଦିୱଚନେନ ଯୁଜ୍ଜତି ଗଙ୍ଗୋଦକଂ ୱିୟ ଯମୁନୋଦକେନ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସଙ୍ଖାରା ଦସ୍ସନବଲେନାତି ଚତୂସୁ ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପୟୁତ୍ତେସୁ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପୟୁତ୍ତେ ଚାତି ପଞ୍ଚସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ସଙ୍ଖାରା ପଠମମଗ୍ଗପଞ୍ଞାବଲେନ। ଛତ୍ତିଂସ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି ଭାୱନାବଲେନାତି ପଠମମଗ୍ଗେନ ପହୀନାୱସେସୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସବ୍ବେସଂ ୱସେନ।

ଅନୁବନ୍ଧୋତି ତଣ୍ହାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧେନ ପୱତ୍ତି। ଯୋ ଚାପି ପପଞ୍ଚୋତିଆଦିନା ''ପପଞ୍ଚେତୀ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ରାଧସୁତ୍ତଞ୍ଚସଂସନ୍ଦତି। ତେନେୱାହ – ''ଇଦଂ ଏକତ୍ଥ''ନ୍ତି। ଯଦିପି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ, ଦେସନାୟ ପନ ୱିସେସୋ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପି ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱନ୍ତି ଇମିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ସୁତ୍ତେନାତି ସଂୱଣ୍ଣିୟମାନେନ ସୁତ୍ତେନ। ସୁତ୍ତନ୍ତି ସୁତ୍ତନ୍ତରଂ। ସଂସନ୍ଦୟିତ୍ୱାତି ୱିମିସ୍ସିତ୍ୱା ଅତ୍ଥତୋ ଅଭିନ୍ନଂ କତ୍ୱା। ପୁବ୍ବାପରେନ ସନ୍ଧିଂ ଯୋଜୟିତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବେନ ୱା ଅପରେନ ୱା ସୁତ୍ତେନ ସନ୍ଧିଂ ଅତ୍ଥତୋ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଯୋଜେତ୍ୱା। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କରୋତି ତେନ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ହୋତି ୱିତ୍ଥାରିତୋ ସୁତ୍ତନ୍ତରଦସ୍ସନେନ।

ନ କେୱଲଂ ସୁତ୍ତନ୍ତରସଂସନ୍ଦନମେୱ ପୁବ୍ବାପରସନ୍ଧି, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞୋପି ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋ ଚାୟ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥସନ୍ଧୀତି କିରିୟାକାରକାଦିୱସେନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ସଙ୍କାସନାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଅତ୍ଥପଦାନଂୟେୱ ହୋତି, ସବ୍ବସ୍ସାପି ପଦତ୍ଥସ୍ସ ତଦୱରୋଧତୋ।

ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଚ ନାମ ନ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ''ଅତ୍ଥସନ୍ଧି ଛପ୍ପଦାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନସନ୍ଧୀତି ପଦସ୍ସ ପଦନ୍ତରେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯସ୍ମା ପନ ସବ୍ବମ୍ପି ନାମାଦିପଦଂ ଛହି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦେହି ଅସଙ୍ଗହିତଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ''ବ୍ୟଞ୍ଜନସନ୍ଧି ଛପ୍ପଦାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଦେସନାସନ୍ଧୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତଦେସନନ୍ତରେନ ଦେସନାୟ ସଂସନ୍ଦନଂ। ନ ଚ ପଥୱିଂ ନିସ୍ସାୟାତି ପଥୱିଂ ୱିସୟସଙ୍ଖାତଂ ନିସ୍ସୟଂ କତ୍ୱା, ପଥୱିଂ

ଆଲମ୍ବିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଝାୟୀତି ଫଲସମାପତ୍ତିଝାନେନ ଝାୟୀ। ସୋ ହି ସଙ୍ଖସଙ୍ଖାରନିସ୍ସଟଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜନୱସେନ ଝାୟତି, ନ ପଥୱିଂ ନିସ୍ସାୟ ଝାୟତୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଚତୂହି ମହାଭୂତେହି ରୂପପ୍ପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାୟ ସଙ୍ଖୋ କାମଭୱୋ ରୂପଭୱୋ ଚ ଗହିତୋ। ଅରୂପଭୱୋ ପନ ସରୂପେନେୱ ଗହିତୋତି ସଙ୍ଖଂ ଲୋକଂ ପରିୟାଦିୟିତ୍ୱା ପୁନ ଅଞ୍ଞେନପି ପରିୟାୟେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ ଚ ଇମଂ ଲୋକ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ସଙ୍ଖୋ ହି ଲୋକୋ ଇଧଲୋକୋ ପରଲୋକୋ ଚାତି ଦ୍ୱେୱ କୋଟ୍ଠାସା ହୋନ୍ତି। ୟସ୍ମା ପନ ''ଇଧଲୋକୋ''ତି ୱିସେସତୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଭୂତୋ ସଉସନ୍ତାନୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ''ପରଲୋକୋ''ତି ଭୱନ୍ତରସଙ୍ଖେପଗତୋ ସଉସନ୍ତାନୋ ତଦୁଭୟୱିନିମୁତ୍ତୋ ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧୋ ରୂପସନ୍ତାନୋ। ତସ୍ମା ତଂ ସନ୍ଧାୟ ''ୟମିଦଂ ଉଭୟମନ୍ତରେନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ୟେ ପନ ''ଉଭୟମନ୍ତରେନା''ତି ୱଚନଂ ଗହେତ୍ୱା ଅନ୍ତରାଭୱଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସଂ ତଂ ମିଚ୍ଛା। ଅନ୍ତରାଭୱୋ ହି ଅଭିଧମ୍ମେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋତି। ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ରୂପାୟତନଂ । ସୁତନ୍ତି ସଦ୍ଦାୟତନଂ। ମୁତନ୍ତି ପତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବତୋ ଗନ୍ଧାୟତନଂ ରସାୟତନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୟତନଞ୍ଚ। ୱିଞ୍ଞାତନ୍ତି ଅୱସିଟ୍ଠଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣପରିୟାପନ୍ନରୂପଂ। ପତ୍ତନ୍ତି ପରିୟେସିତ୍ୱା ୱା ଅପରିୟେସିତ୍ୱା ୱା ପତ୍ତଂ। ପରିୟେସିତନ୍ତି ପତ୍ତଂ ୱା ଅପ୍ପତ୍ତଂ ୱା ପରିୟେସିତଂ। ୱିତକ୍କିତଂ ୱିଚାରିତନ୍ତି ୱିତକ୍କନୱସେନ ଅନୁମଜ୍ଜନୱସେନ ଚ ଆଲମ୍ବିତଂ। ମନସାନୁଚିନ୍ତିତନ୍ତି ଚିତ୍ତେନ ଅନୁ ଅନୁ ଚିନ୍ତିତଂ। ଅୟଂ ସଦେୱକେ...ପେ... ଅନିସ୍ସିତେନ ଚିତ୍ତେନ ନ ଞାୟତି ଝାୟନ୍ତୋତି ଅୟଂ ଖୀଣାସୱୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଝାନେନ ଝାୟନ୍ତୋ ପୁବ୍ବେୱ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସୟାନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପହୀନତ୍ତା ସଦେୱକେ ଲୋକେ...ପେ... ମନୁସ୍ସାୟ ୟତ୍ଥ କତ୍ଥଚିପି ଅନିସ୍ସିତେନ ଚିତ୍ତେନ ଝାୟତି ନାମ। ତତୋ ଏୱ ଲୋକେ କେନଚିପି ନ ଞାୟତି ''ଅୟଂ ଇଦଂ ନାମ ନିସ୍ସାୟ ଝାୟତୀ''ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ନମୋ ତେ ପୁରିସାଜଞ୍ଞ, ନମୋ ତେ ପୁରିସୁତ୍ତମ;

ୟସ୍ସ ତେ ନାଭିଜାନାମ, କିଂ ତ୍ୱଂ ନିସ୍ସାୟ ଝାୟସୀ''ତି। (ନେତ୍ତି। ୧୦୪);

ଇଦାନି ଖୀଣାସୱଚିତ୍ତସ୍ସ କତ୍ଥଚିପି ଅନିସ୍ସିତଭାୱଂ ଗୋଧିକସୁତ୍ତେନ (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୯) ୱକ୍କଲିସୁତ୍ତେନ (ସଂ। ନି। ୩।୮୭) ଚ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ୟଥା ମାରୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସମନ୍ୱେସନ୍ତୋତି ପରିନିବ୍ବାନତୋ ଉଦ୍ଧଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପରିୟେସନ୍ତୋ। ''ପପଞ୍ଚାତୀତୋ''ତିଆଦିନା ଅଦସ୍ସନସ୍ସ କାରଣମାହ। ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ନ ଞାୟନ୍ତି ଝାୟମାନାତି ନ କେୱଲଂ ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଚିତ୍ତଗତିଂ ମାରାଦୟୋ ନ ଜାନନ୍ତି, ଅପି ଚ ଖୋ ସୌପାଦିସେସାୟପି ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ତସ୍ସ ତଂ ନ ଜାନନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଂ ଦେସନାସନ୍ଧୀତି ଗୋଧିକସୁତ୍ତୱକ୍କଲିସୁତ୍ତାନଂ ୱିୟ ସୁତ୍ତନ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଅତ୍ଥସଂସନ୍ଦନା ଦେସନାସନ୍ଧି ନାମ।

ନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧୀତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ସନ୍ଧି ନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧି, ନିଦ୍ଦେସେନ ୱା ସନ୍ଧି ନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧି। ପୁରିମେନ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେନ ତସ୍ସେୱ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ, ପଚ୍ଛିମେନ ୱା ପୁରିମସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୟସ୍ମା ଭଗୱା ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ପଠମଂ ୱଜ୍ଜଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ୱିୱଜ୍ଜଂ ଦସ୍ସେତି, ତସ୍ମା ''ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନିସ୍ସିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତେସନ୍ତି ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା, ପୁଗ୍ଗଲା, ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାୟ ଦେସନାୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନାୟ ପନ ନିସ୍ସିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତ୍ଥାତି ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା, ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତୱନ୍ତୋ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସୟୱସେନ ପୱତ୍ତା ସୁତ୍ତପଦେସା। ସେସମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖଂ ପାକଟମେୱ।

ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଆୱଟ୍ଟହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୨୯।ତତ୍ଥକତମୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋତି ଆୱଟ୍ଟହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ଆରଭଥାତି ଆରମ୍ଭଧାତୁସଙ୍ଖାତଂ ୱୀରିୟଂ କରୋଥ। ନିକ୍କମଥାତି କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ନିକ୍କମଧାତୁସଙ୍ଖାତଂ ତଦୁତ୍ତରିୱୀରିୟଂ କରୋଥ। ୟୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେତି ୟସ୍ମା ସୀଲସଂୱରୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ଇମେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପତିଟ୍ଠିତାନଂ ଜାଗରିୟାନୁୟୋଗୱସେନ ଆରମ୍ଭନିକ୍କମଧାତୁୟୋ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଥାଭୂତସମଥୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତେ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ୟୁତ୍ତପ୍ପୟୁତ୍ତା ହୋଥ। ଧୁନାଥ ମଚ୍ଚୁନୋ ସେନଂ, ନଳାଗାରଂୱ କୁଞ୍ଜରୋତି ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତା ଚ ତେଧାତୁଇସ୍ସରସ୍ସ ମଚ୍ଚୁରାଜସ୍ସ ୱସଂ ସତ୍ତେ ନେତୀତି ତସ୍ସ ସେନାସଙ୍ଖାତଂ ଅବଲଂ ଦୁବ୍ବଲଂ ୟଥା ନାମ ବଲୂପପନ୍ନୋ କୁଞ୍ଜରୋ ନଳେହି କତଂ ଅଗାରଂ ଖଣେନେୱ ୱିଦ୍ଧଂସେତି, ଏୱମେୱ କିଲେସଗଣଂ ଧୁନାଥ ୱିଧମଥ ୱିଦ୍ଧଂସେଥାତି ଅତ୍ଥୋ (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୮୫)।

ଇଦାନି ୟଦତ୍ଥଂ ଅୟଂ ଗାଥା ନିକ୍ଖିତ୍ତା, ତଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥାତି ୱୀରିୟସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ଭଥ

ନିକ୍କମଥାତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ୱୀରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ୱୀରିଯପଯୋଗସ୍ସ କାରଣଂ ୱୀରିଯାରମ୍ଭେ ନିଯୋଜନତୋ, ''ଯୋଗା ୱେ ଜାଯତୀ ଭୂରୀ''ତି (ଧ। ପ। ୨୮୨) ୱଚନତୋ ଯୋଗୋ ଭାୱନା। ତତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାଯ ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ସମାଧିଭାୱନା ଇଧାଧିପ୍ପେତାତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ଯୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେତି ସମାଧିସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି। ''ମଚ୍ଚୁନୋ ସେନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାଯ କିଲେସସେନାଯ ସମ୍ମା ଧୁନନଂ ଞାଣେନେୱ ହୋତୀତି ଆହ – ''ଧୁନାଥ…ପେ… ପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି। ପୁନ ଯଥାୱୁତ୍ତୱୀରିଯସମାଧିପଞ୍ଞାସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଆଧିପଚ୍ଚକିଚ୍ଚତାଯ ପପଞ୍ଚପ୍ପହାନସମତ୍ଥା ୱଚମୂଲଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିୱଟ୍ଟଂ ପାପେନ୍ତି ଚାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥାତି ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ଦେସନାତି ''ଯାନିମାନି ୱୀରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୀରିଯାଦୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନାନି ୱୁତ୍ତାନି, ସା ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥାତି ଆଦିଦେସନା, ନ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱତ୍ଥୁଆଦୀନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ଚେୱ ସଂୱଣ୍ଣିତଂ।

ଏୱଂ ଯଥାନିକ୍ଖିତ୍ତାଯ ଦେସନାଯ ପଦଟ୍ଠାନୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂ ସଭାଗୱିସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ ଆୱଟ୍ଟେତୁକାମୋ ତସ୍ସ ଭୂମିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଯୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ ୱା ସତ୍ତାନଂ ଯୋଗେ ଯୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ ୱା ଆରମ୍ଭୋ''ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋଗେ ଭାୱନାଯଂ ତଂ ଅଯୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ ୱା ସତ୍ତାନଂ ଅପରିପକ୍କଞାଣାନଂ ୱାସନାଭାଗେନ ଆଯତିଂ ୱିଜାନନତ୍ଥଂ ଅଯଂ ଦେସନାରମ୍ଭୋ ଯୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ ୱା ପରିପକ୍କଞାଣାନନ୍ତି।

ସୋ ପମାଦୋ ଦୁୱିଧୋତି ଯେନ ପମାଦେନ ଭାୱନଂ ନାନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ପମାଦୋ ଅତ୍ତନୋ କାରଣଭେଦେନ ଦୁୱିଧୋ। ଅଞ୍ଞାଣେନାତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ସଲକ୍ଖଣସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣପଟିଚ୍ଛାଦକେନ ସମ୍ମୋହେନ। ନିୱୁତୋତି ଛାଦିତୋ। ଞେଯ୍ୟଟ୍ଠାନନ୍ତି ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ ତଂ ''ଇତି ରୂପଂ, ଇତି ରୂପସ୍ସ ସମୁଦଯୋ''ତିଆଦିନା ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠାନଞ୍ଚାତି ଞେଯ୍ୟଟ୍ଠାନଂ। ଅନେକଭେଦତ୍ତା ପାପଧମ୍ମାନଂ ତଦ୍ୱସେନ ଅନେକଭେଦୋପି ପମାଦୋ ମୂଲଭୂତାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ୱସେନ ଏକୋ ଏୱାତି ଆହ – ''ଏକୱିଧୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯା''ତି। ଲାଭୱିନିଚ୍ଛଯପରିଗ୍ଗହମଚ୍ଛରିଯାନି ପରିଯେସନାଆରକ୍ଖାପରିଭୋଗେସୁ ଅନ୍ତୋଗଧାନି। ଛନ୍ଦରାଗଜ୍ଝୋସାନା ତଣ୍ହା ଏୱାତି ତଣ୍ହାମୂଲକେପି ଧମ୍ମେ ଏତ୍ଥେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ''ତିୱିଧୋ ତଣ୍ହାଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ରୂପୀସୁ ଭୱେସୂତି ରୂପଧମ୍ମେସୁ। ଅଜ୍ଝୋସାନନ୍ତି ତଣ୍ହାଭିନିୱେସୋ। ଏତେନ ''ତଣ୍ହାଯ ରୂପକାଯୋ ପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିୱରତି। ଅନାଦିମତି ହି ସଂସାରେ ଇତ୍ଥିପୁରିସା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞରୂପାଭିରାମା, ଅଯଞ୍ଚତ୍ଥୋ ଚିତ୍ତପରିଯାଦାନସୁତ୍ତେନ (ଅ। ନି। ୧।୧-୧୦) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ଅରୂପୀସୁ ସମ୍ମୋହୋତି ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଅତିସୁଖୁମସଭାୱତ୍ତା ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚାରମ୍ମଣଘନୱିନିବ୍ଭୋଗସ୍ସ ଦୁକ୍କରତ୍ତା ଚ ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମୋହୋ, ସତ୍ତାନଂ ପଟିଟ୍ଠିତୋତି ୱଚନସେସୋ। ଏୱଂ ନିଦ୍ଧାରିତେ ରୂପକାଯନାମକାଯସଙ୍ଖାତେ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ତଣ୍ହଞ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜଞ୍ଚ ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଚତୁପାଦାନାନଂ ୱସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ତେସଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଉପାଦାନାନଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯଭାୱେନ ସହପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟପହାତବ୍ବଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି ''ତତ୍ଥ ରୂପକାଯୋ''ତିଆଦିନା।

୩୦। ଏୱଂ ପମାଦମୁଖେନ ପୁରିମସଚ୍ଚଦ୍ୱଯଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ପମାଦମୁଖେନେୱ ଅପରମ୍ପି ସଚ୍ଚଦ୍ୱଯଂ ନିଦ୍ଧାରେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଯୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ପମାଦସ୍ସ। ସମ୍ପଟିୱେଧେନାତି ସମ୍ମା ପରିଜାନନେନ ଅସ୍ସାଦାଦୀନଂ ଜାନନେନ। ରକ୍ଖଣା ପଟିସଂହରଣାତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ରକ୍ଖଣସଙ୍ଖାତା ପମାଦସ୍ସ ପଟିସଂହରଣା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେନ ସଙ୍କୋଚନା ଅପ୍ପମାଦାନୁଯୋଗେନ ଯା ଖେପନା। ଅଯଂ ସମଥୋତି କିଚ୍ଚେନ ସମାଧିଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଯଂ ୱୋଦାନପକ୍ଖୱିସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ ଆୱଟ୍ଟନା। ''ଯଦା ଜାନାତି କାମାନଂ…ପେ… ଆନିସଂସ''ନ୍ତି ଇମିନା ସମଥାଧିଗମସ୍ସ ଉପାଯଂ ଦସ୍ସେତି।

ତତ୍ଥ କାମାନନ୍ତି ୱତ୍ଥୁକାମାନଞ୍ଚ କିଲେସକାମାନଞ୍ଚ। ଅସ୍ସାଦଞ୍ଚ ଅସ୍ସାଦତୋତି କାମେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ସୁଖସୋମନସ୍ସସଙ୍ଖାତଂ ଅସ୍ସାଦଂ ଅସ୍ସାଦତାଯ ଅସ୍ସାଦମତ୍ତତୋ। ଆଦୀନୱନ୍ତି ''ଅପ୍ପସ୍ସାଦା କାମା ବହୁଦୁକ୍ଖା''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୩୬) ୱୁତ୍ତଂ ଆଦୀନୱଂ ଦୋସଂ। ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''କାମାନମେତଂ ନିସ୍ସରଣଂ ଯଦିଦଂ ନେକ୍ଖମ୍ମ''ନ୍ତି (ଇତିୱୁ। ୭୨)। ଓକାରନ୍ତି ଲାମକଭାୱଂ। ସଂକିଲେସନ୍ତି ସଂକିଲିସ୍ସନଂ। କାମହେତୁ ହି ସତ୍ତା ସଂକିଲିସ୍ସନ୍ତି। ୱୋଦାନନ୍ତି ୱିସୁଜ୍ଝନଂ। ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଚ ଆନିସଂସନ୍ତି ନୀୱରଣପ୍ପହାନାଦିଗୁଣୱିସେସଯୋଗଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ସମଥେ ସତି। ଯା ୱୀମଂସାତି ଯା ପଞ୍ଞା। ''ସମାହିତୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୭୧) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ତଣ୍ହାସହିତାୱ ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାସହିତାୱ ତଣ୍ହା ଉପାଦାନାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ। ତାସୁ ନିରୁଦ୍ଧାସୁ ଉପାଦାନାଦୀନଂ ଅଭାୱୋ ଏୱାତି ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାପହାନେନ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପହୀନେସୂ''ତିଆଦିମାହ। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ୱିସଭାଗସଭାଗଧମ୍ମାୱଟ୍ଟନୱସେନ ନିଦ୍ଧାରିତାନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏୱଂ ୱୋଦାନପକ୍ଖଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ ସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ ଚ ଆୱଟ୍ଟନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ ସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ ଚ ଆୱଟ୍ଟନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥାପି ମୂଲେ''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଥା ନାମ ପତିଟ୍ଠାହେତୁଭାୱେନ

ମୂଲନ୍ତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରେ ଭୂମିଗତେ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଅୱଯୱେ ଫରସୁଛେଦାଦିଅନ୍ତରାଯାଭାୱେନ ଅନୁପଦ୍ଦୱେ ତତୋ ଏୱ ଦଳ୍ହେ ଥିରେ ସତି ଖନ୍ଧେ ଛିନ୍ନୋପି ଅସ୍ସ୍ସାଦିରୁକ୍ଖୋ ରୁହତି, ଏୱମେୱ ତଣ୍ହାନୁସଯସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ତଭାୱରୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲେ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଫରସୁନା ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନେ ତଯିଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅପରାପରଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତତି ନ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି। କାମତଣ୍ହାଦିନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ "ଭୱତଣ୍ହାଯା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ଏତସ୍ସ ଭୱତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଭୱେସୁ ଆଦୀନୱପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନାଦିୱସେନ ଅସ୍ସାଦଗ୍ଗହଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – "ସଂଯୋଜନୀଯେସୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତୀ"ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୨।୫୭)। ତେନେୱାହ – "ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ହି ଭୱତଣ୍ହା"ତି। ଇଧ ସମଥୋ ୱିପସ୍ସନା ଚ ମଗ୍ଗସମାଧି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଚ ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ – "ଯେନ ତଣ୍ହାନୁସଯଂ ସମୂହନତୀ"ତିଆଦି। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀତି ୱିସଭାଗସଭାଗଧମ୍ମାୱଚ୍ଚନୱସେନ ନିଦ୍ଧାରିତାନୀତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଇଦାନି ନ କେୱଲଂ ନିଦ୍ଧାରିତେହେୱ ୱିସଭାଗସଭାଗଧମ୍ମେହି ଆୱଟ୍ଟନଂ, ଅଥ ଖୋ ପାଠଇଆଗତେହିପି ତେହି ଆୱଟ୍ଟନଂ ଆୱଟ୍ଟହାରୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ "ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ"ନ୍ତି ଗାଥମାହ । ତତ୍ଥ ସବ୍ବପାପସ୍ସାତି ସବ୍ବାକୁସଲସ୍ସ। ଅକରଣନ୍ତି ଅନୁପ୍ପାଦନଂ। କୁସଲସ୍ସାତି ଚତୁଭୂମକକୁସଲସ୍ସ। ଉପସମ୍ପଦାତି ପଟିଲାଭୋ। ସଚିତ୍ତପରିଯୋଦାପନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତୱୋଦାନଂ, ତଂ ପନ ଅରହତ୍ତେନ ହୋତି। ଇତି ସୀଲସଂୱରେନ ସବ୍ବପାପଂ ପହାଯ ସମଥୱିପସ୍ସନାହି କୁସଲଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଫଲେନ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯୋଦପେତବ୍ବନ୍ତି ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନ ସାସନଂ ଓୱାଦୋ ଅନୁସିଟ୍ଠୀତି ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଅତ୍ଥୋ ପାଠଇତୋ ଏୱ ୱିଞ୍ଞାଯତି।

ତତ୍ଥ "ସବ୍ବପାପଂ ନାମା"ତିଆଦୀସୁ ଦୋସସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଦୋସୋ ସମୁଟ୍ଠାନମେୱ ଏତସ୍ସାତି ଦୋସସମୁଟ୍ଠାନଂ, ନ ଦୋସୋ ଏୱ ସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି। ଲୋଭସମୁଟ୍ଠାନାଯପି ପିସୁଣୱାଚାଯ ସମ୍ଭୱତୋ। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା "ଦୋସସମୁଟ୍ଠାନ"ନ୍ତି ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ। ଲୋଭସମୁଟ୍ଠାନଂ ମୋହସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଚିତ୍ତେନ ପୱତ୍ତଯତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ତସ୍ସ ମୋହସମୁଟ୍ଠାନତା ୱୁତ୍ତା।

ଏୱଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଅକୁସଲକମ୍ମପଥକମ୍ମୱିଭାଗେନ "ସବ୍ବପାପ"ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପାପଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନିସ୍ସ ଅକୁସଲମୂଲୱସେନ ଅଗତିଗମନୱିଭାଗମ୍ପି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅକୁସଲମୂଲ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅକୁସଲମୂଲଂ ପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତନ୍ତି ଲୋଭାଦିଅକୁସଲାନି କାଯୱଚୀପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନି, କାଯୱଚୀପଯୋଗଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଛନ୍ଦାତି ଛନ୍ଦହେତୁ। ଯଂ ଛନ୍ଦା ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଇଦଂ ଲୋଭସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଛନ୍ଦା ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯଦେତଂ ଅଗତିଗମନଂ, ଇଦଂ ଲୋଭସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି। ଏୱଂ ସେସେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏତ୍ତାୱତା "ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ"ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପାପଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ସ ଅକରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଲୋଭୋ…ପେ… ପଞ୍ଞାଯା"ତି ତୀହି କୁସଲମୂଲେହି ତିଣ୍ଣଂ ଅକୁସଲମୂଲାନଂ ପହାନୱସେନ ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ ଅନୁପ୍ପାଦନମାହ। ତଥା ଲୋଭୋ ଉପେକ୍ଖାଯାତିଆଦିନା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେହି। ତତ୍ଥ ଅରତିଂ ୱୂପସମେନ୍ତୀ ମୁଦିତା ତସ୍ସା ମୂଲଭୂତଂ ମୋହଂ ପଜହତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ – "ମୋହୋ ମୁଦିତାଯ ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀ"ତି।

୩୧। ଇଦାନି ଅଞ୍ଞେନପି ପରିଯାଯେନ ପାପଂ ତସ୍ସ ଅକରଣଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସେସପଦାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନମୁଖେନ ସଭାଗୱିସଭାଗଧମ୍ମାୱଟ୍ଟନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ସବ୍ବପାପଂ ନାମ ଅଟ୍ଠ ମିଚ୍ଛତ୍ତାନୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅକିରିଯା ଅକରଣଂ ଅନଜ୍ଝାଚାରୋତି ତୀହିପି ପଦେହି ମିଚ୍ଛତ୍ତାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନମେୱ ୱଦତି। ତଥା କିରିଯା କରଣଂ ଅଜ୍ଝାଚାରୋତି ତୀହିପି ପଦେହି ଉପ୍ପାଦନମେୱ ୱଦତି। ଅଜ୍ଝାଚାରୋତି ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଆଚରଣଂ। ଅତୀତସ୍ସାତି ଚିରକାଲପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ପୁରାଣସ୍ସ। ମଗ୍ଗସ୍ସାତି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – "ପୁରାଣମଗ୍ଗଂ ପୁରାଣଂ ଅଞ୍ଜସନ୍ତି ଖୋ ଅରିଯସ୍ସେତଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିୱଚନ"ନ୍ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୨।୬୫ ଅତ୍ଥତୋ ସମାନଂ)। ଅତୀତେନ ୱା ୱିପସ୍ସିନା ଭଗୱତା ଯଥାଧିଗତଂ ଦେସିତଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ "ଅତୀତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପସ୍ସିନୋ ହି ଅଯଂ ଭଗୱତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସଗାଥାତି।

ଯଂ ପଟିୱେଧେନାତି ଯସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯେନ। ଯଂ ପରିଯୋଦାପିତଂ, ଅଯଂ ନିରୋଧୋତି ଯଦିପି ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ କେନଚି ସଂକିଲେସେନ ନ ସଂକିଲିସ୍ସତି, ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ପନ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱସେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ହି ଯାୱ ସଂକିଲେସା ନ ୱିଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତାୱ ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ ଅପରିଯୋଦପିତାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ନିବ୍ବାନାଧିଗମେନ ଯେ ଖନ୍ଧା ୱୂପସମେତବ୍ବା, ତେସଂ ସେସଭାୱେନ ଅସେସଭାୱେନ ଚ "ସୌପାଦିସେସା"ତି ଚ, "ଅନୁପାଦିସେସା"ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇମାନି ପାଠଇଆଗତଧମ୍ମାନଂ ସଭାଗୱିସଭାଗଧମ୍ମାୱଟ୍ଟନୱସେନ ନିଦ୍ଧାରିତାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପୁନପି ପାଠଇଆଗତଧମ୍ମାନଂ ସଭାଗୱିସଭାଗଧମ୍ମାୱଟ୍ଟନେନ ଆୱଟ୍ଟହାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତୀ"ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସା ପଦତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ଧମ୍ମୋତି ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। ତଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଧମ୍ମୋ ନାମ ଦୁୱିଧୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ମଗ୍ଗୋ ଚା"ତି ଆହ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ସବ୍ବମ୍ପି ସୀଲଂ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ । ସବ୍ବା ଉପପତ୍ତିଯୋ ଦୁଗ୍ଗତି ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦିଯୋଗେନ ଦୁକ୍ଖା ଗତିଯୋତି କତ୍ୱା। ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଦୁୱିଧେ ଧମ୍ମେ

ପଠମୋ ଧମ୍ମୋ ଯଥା ସୁଚିଣ୍ଣୋ ହୋତି, ଯତୋ ଚ ସୋ ରକ୍ଖତି, ଯତ୍ଥ ଚ ପତିଟ୍ଠାପେତି, ତଂ ସଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଯା ସଂୱରସୀଲେ ଅଖଣ୍ଡକାରିତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅପାଯତୋ ରକ୍ଖଣେ ଏକନ୍ତିକଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ଗାମଣିସଂଯୁତ୍ତେ (ସଂ। ନି। ୪।୩୫୮) ଅସିବନ୍ଧକପୁତ୍ତସୁତ୍ତଂ ଆଭତଂ।

ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ପକାରେନ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନେ, ଇମିନାପି ପକାରେନ ଅଯମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅସିବନ୍ଧକପୁତ୍ତୋତି ଅସିବନ୍ଧକସ୍ସ ନାମ ପୁତ୍ତୋ। ଗାମେ ଜେଟ୍ଠକତାଯ ଗାମଣୀ। ପଚ୍ଛାଭୂମକାତି ପଚ୍ଛାଭୂମିୱାସିନୋ। କାମଣ୍ଡଲୁକାତି ସକମଣ୍ଡଲୁନୋ। ସେୱାଲମାଲିକାତି ପାତୋୱ ଉଦକତୋ ସେୱାଲଞ୍ଚେୱ ଉପ୍ପଲାଦୀନି ଚ ଗହେତ୍ୱା ଉଦକସୁଦ୍ଧିଭାୱଜାନନତ୍ଥଂ ମାଲଂ କତ୍ୱା ପିଲନ୍ଧନକା। ଉଦକୋରୋହକାତି ସାଯଂ ପାତଂ ଉଦକଂ ଓରୋହଣକା। ଉୟ୍ୟାପେନ୍ତୀତି ଉପରିଯାପେନ୍ତି। ସଞ୍ଞାପେନ୍ତୀତି ସମ୍ମା ଯାପେନ୍ତି। ସଗ୍ଗଂ ନାମ ଓକ୍କାମେନ୍ତୀତି ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତାୱ ''ଗଚ୍ଛ, ଭୋ, ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ, ଗଚ୍ଛ, ଭୋ, ବ୍ରହ୍ମଲୋକ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତା ସଗ୍ଗଂ ପୱେସେନ୍ତି।

ଅନୁପରିସକ୍କେୟ୍ୟାତି ଅନୁପରିଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ଉମ୍ମୁଜ୍ଜାତି ଉଟ୍ଠହ। ଉପ୍ପଲ୍ୱାତି ଜଲସ୍ସ ଉପରିପ୍ଲୱ। ଥଲମୁପ୍ପଲ୍ୱାତି ଥଲଂ ଅଭିରୁହ। ତତ୍ର ଯାସ୍ସାତି ତତ୍ର ଯଂ ଅସ୍ସ, ଯଂ ଭୱେୟ୍ୟ। ସକ୍ଖରକଠଲନ୍ତି ସକ୍ଖରା ୱା କଠଲା ୱା। ସା ଅଧୋଗାମୀ ଅସ୍ସାତି ସା ଅଧୋ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ହେଟ୍ଠାଗାମୀ ଭୱେୟ୍ୟ। ଅଧୋ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାତି ହେଟ୍ଠା ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ମଗ୍ଗସ୍ସାତି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ। ତିକ୍ଖତାତି ତିଖିଣତା। ସା ଚ ଖୋ ନ ସତ୍ଥକସ୍ସ ୱିଯ ନିସିତକରଣତା, ଅଥ ଖୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପଟୁଭାୱୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଧିମତ୍ତତା''ତି ଆହ। ନନୁ ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଅତ୍ତନା ପହାତବ୍ବକିଲେସେ ଅନୱସେସଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ଅତିଖିଣୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଥାପି ନୋ ଚ ଖୋ ''ଯଥା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସା''ତି ୱଚନତୋ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତାନଂ କିଲେସପ୍ପହାନଂ ପତି ଅତ୍ଥି କାଚି ୱିସେସମତ୍ତାତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ ନ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ, ସକୁପପତ୍ତିସମତିକ୍କମନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଯସ୍ମା ପନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଓଧିସୋ କିଲେସା ପହୀଯନ୍ତି, ତଞ୍ଚ ନେସଂ ତଥାପହାନଂ ମଗ୍ଗଧମ୍ମେସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅପାଟୱପାଟୱତରପାଟୱତମଭାୱେନ ହୋତୀତି ଯୋ ୱଜିରୂପମଧମ୍ମେସୁ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ପଟୁତମଭାୱୋ। ଅଯଂ ଇଧ ମଗ୍ଗସ୍ସ ତିକ୍ଖତାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତେନେୱାହ – ''ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ସୁଚିଣ୍ଣୋ ସଚ୍ଚାହି ଉପପତ୍ତୀହି ରକ୍ଖତୀ''ତି। ''ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦିନା ସୁତ୍ତନ୍ତରେନ (ଉଦା। ୩୨) ସୁଗତିସଞ୍ଞିତାନମ୍ପି ଉପପତ୍ତୀନଂ ଦୁଗ୍ଗତିଭାୱଂ ସାଧେତି।

୩୨। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱିସଭାଗଧମ୍ମାନଂ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ସଭାଗଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ସମଥୱିପସ୍ସନାଦୀନଂ ନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ଆୱଟ୍ଟହାରଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଦୁଗ୍ଗତୀନଂ ହେତୁ ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚା''ତିଆଦିମାହ। ତଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ଇଦଂ ଅରିଯଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତଂ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଂ ରକ୍ଖତୀତି ସଚ୍ଚାହି ଦୁଗ୍ଗତୀହି ରକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭୂତୋ ନିରୋଧୋ ରକ୍ଖନ୍ତୋ ୱିଯ ୱୁତ୍ତୋ, ନିମିତ୍ତସ୍ସ କତ୍ତୁଭାୱେନ ଉପଚରିତତ୍ତା। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ୱିସଭାଗସଭାଗଧମ୍ମାୱଟ୍ଟନୱସେନ ନିଦ୍ଧାରିତାନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଆୱଟ୍ଟହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ୱିଭତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୩।ତତ୍ଥକତମୋ ୱିଭତ୍ତିହାରୋତି ୱିଭତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମୱିଭତ୍ତିଭୂମିୱିଭତ୍ତିପଦଟ୍ଠାନୱିଭତ୍ତୀତି ତିୱିଧା ୱିଭତ୍ତି। ତାସୁ ଯସ୍ମା ଧମ୍ମେସୁ ୱିଭାଗତୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନୋ ଭୂମିୱିଭାଗୋ ପଦଟ୍ଠାନୱିଭାଗୋ ଚ ନିଦ୍ଦିସିଯମାନୋ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଧମ୍ମୱିଭତ୍ତିଂ ତାୱ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ସୋଳସୱିଧେ ପଟ୍ଠାନେ ଯେସଂ ସୁତ୍ତାନଂ ୱସେନ ୱିସେସତୋ ୱିଭଜିତବ୍ବା, ତାନି ସୁତ୍ତାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦ୍ୱେ ସୁତ୍ତାନି ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱାସନା ପୁଞ୍ଞଭାୱନା, ତସ୍ସା ଭାଗୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ୱାସନାଭାଗୋ, ତସ୍ସ ହିତନ୍ତି ୱାସନାଭାଗିଯଂ, ସୁତ୍ତଂ। ନିବ୍ବିଜ୍ଝନଂ ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ପଦାଲନଂ ନିବ୍ବେଧୋ, ତସ୍ସ ଭାଗୋତି ସେସଂ ପୁରିମସଦିସମେୱ। ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ତୀଣି ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନି ଦେସିତାନି, ତଂ ସୁତ୍ତଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ। ଯସ୍ମିଂ ପନ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖା ଦେସିତା, ତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ପାଳିଯଂଯେୱ ଆଗମିସ୍ସତି।

ପୁଞ୍ଞଭାଗିଯାତି ପୁଞ୍ଞଭାଗେ ଭୱା। ତଥା ଫଲଭାଗିଯା ୱେଦିତବ୍ବା। ଫଲନ୍ତି ପନ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ। ସଂୱରସୀଲନ୍ତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ, ସତିସଂୱରୋ, ଞାଣସଂୱରୋ, ଖନ୍ତିସଂୱରୋ, ୱୀରିଯସଂୱରୋତି ପଞ୍ଚ ସଂୱରା ସଂୱରସୀଲଂ। ପହାନସୀଲନ୍ତି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ, ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନଂ, ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନନ୍ତି ପଞ୍ଚପ୍ପହାନାନି। ତେସୁ ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନୱଜ୍ଜାନଂ ପହାନାନଂ ୱସେନ ପହାନସୀଲଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୋତି ଯୋ ୱାସନାଭାଗିଯସୁତ୍ତସମ୍ପଟିଗ୍ଗାହକୋ, ସୋ। ତେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନାତି ତେନ ସଂୱରସୀଲସଙ୍ଖାତେନ ସେଟ୍ଠଚରିଯେନ କାରଣଭୂତେନ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଭୱତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ନ ପଟିକ୍ଖେପୋ, କେଚି ପନ ''ତେନେୱ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନା''ତି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ

ମତେନ ସିୟା ତସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପୋ।

ପହାନସୀଲେ ଠିତୋତି ସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନାନଂ ୱସେନ ପହାନସୀଲେ ଠିତୋ। ତେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେନାତି ତେନ ପହାନସୀଲେନ ୱିସେସଭୂତେନ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟେନ। ଯେ ପନ ''ତେନେୱ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେନା''ତି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ଅୟଂ ପାଠୋ ''ୱାସନାଭାଗିୟଂ ନାମ ସୁତ୍ତଂ ଦାନକଥା, ସୀଲକଥା, ସଗ୍ଗକଥା, ପୁଞ୍ଞଞ୍ଞୱିପାକକଥା''ତି। ଯେ ପନ ''ତେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେନା''ତି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ଅୟଂ ପାଠୋ – ''ୱାସନାଭାଗିୟଂ ନାମ ସୁତ୍ତଂ ଦାନକଥା, ସୀଲକଥା, ସଗ୍ଗକଥା କାମାନଂ ଆଦୀନୱୋ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସୋ''ତି। ତତ୍ଥ କତମୋ ପାଠୋ ଯୁତ୍ତତରୋତି? ପଚ୍ଛିମୋ ପାଠୋତି ନିଟ୍ଠଂ ଗନ୍ତବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ''ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ ନାମ ସୁତ୍ତଂ ଯା ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନା''ତି ୱକ୍ଖତି, ନ ହି ମହାଥେରୋ ସାୱସେସଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସୀତି।

''ନତ୍ଥି ପଜାନନା''ତିଆଦିନା ଉଭିନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ସାତିସୟଂ ଅସଙ୍କରକାରଣଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ପଜାନନାତି ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସୁତ୍ତାନୀତି ଇମେସଂ ସୁତ୍ତାନଂ ୱାସନାଭାଗିୟନିବ୍ବେଧଭାଗିୟାନଂ ୱକ୍ଖମାନାନଞ୍ଚ ସଂକିଲେସଭାଗିୟଅସେକ୍ଖଭାଗିୟାନଂ ୱସେନ ଚତ୍ତାରି ସୁତ୍ତାନି। ଦେସନାୟାତି ଦେସନାନୟେନ। ସବ୍ବତୋ ୱିଚୟେନ ହାରେନ ୱିଚିନିତ୍ୱାତି ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ଏକାଦସସୁ ଠାନେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱିଚୟେନ ହାରେନ ୱିଚିନିତ୍ୱା। ''ଯୁତ୍ତିହାରେନ ଯୋଜେତବ୍ବାନୀ''ତି ଏତେନ ୱିଚୟହାରଯୁତ୍ତିହାରା ୱିଭତ୍ତିହାରସ୍ସ ପରିକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ''ଯାୱତିକା ଞାଣସ୍ସ ଭୂମୀ''ତି ଇମିନା ୱିଭତ୍ତିହାରସ୍ସ ମହାୱିସୟତଂ ଦସ୍ସେତି।

୩୪। ଏୱଂ ୱାସନାଭାଗିୟନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଭାୱେହି ଧମ୍ମେ ଏକଦେସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସଂ କିଲେସଭାଗିୟଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଭାୱେହି ସାଧାରଣାସାଧାରଣଭାୱେହି ୱିଭଜିତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମେ ଧମ୍ମା ସାଧାରଣା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କତମେ ଧମ୍ମାତି କତମେ ସଭାୱଧମ୍ମା। ସାଧାରଣାତି ଅୱିସିଟ୍ଠା, ସମାନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମାତି ଦୁୱେ ପକତିୟୋ। ପକତିଅତ୍ଥୋ ହି ଅୟଂ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ''ଜାତିଧମ୍ମାନଂ ସତ୍ତାନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୧।୩୩) ୱିୟ। ନାମସାଧାରଣାତି ନାମେନ ସାଧାରଣା, କୁସଲାକୁସଲାତି ସମାନନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱତ୍ଥୁସାଧାରଣାତି ୱତ୍ଥୁନା ନିସ୍ସୟେନ ସାଧାରଣା, ଏକସନ୍ତତିପତିତତାୟ ସମାନୱତ୍ଥୁକାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସେସତୋ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ପହାନେକଟ୍ଠା ନାମସାଧାରଣା, ସହଜେକଟ୍ଠା ୱତ୍ଥୁସାଧାରଣା। ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଏୱଂ ଜାତିୟନ୍ତି କିଚ୍ଚପଚ୍ଚୟପଟିପକ୍ଖାଦୀହି ସମାନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତାନଂ ଅନିୟତାନନ୍ତି ଇଦଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଉପଲକ୍ଖଣଂ। ତସ୍ମା ସସ୍ସତୱାଦା ଉଚ୍ଛେଦୱାଦାତି ଆଦିକୋ ସବ୍ବୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭେଦୋ ଆହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଦସନପ୍ପହାତବ୍ବା କିଲେସା ସାଧାରଣା ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତାନଂ ଅନିୟତାନଂ ଏୱ ଚ ସମ୍ଭୱତୋ ସମ୍ମତ୍ତନିୟତାନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ ଚ। ଇମିନା ନୟେନ ସେସପଦେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅରିୟସାୱକୋତି ସେକ୍ଖଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ସବ୍ବା ସା ଅୱୀତରାଗେହି ସାଧାରଣାତି ଲୋକିୟସମାପତ୍ତି ରୂପାୱଚରା ଅରୂପାୱଚରା ଦିବ୍ବୱିହାରୋ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୋ ପଠମଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତୀତି ଏୱମାଦୀହି ପରିୟାୟେହି ସାଧାରଣା। କୁସଲସମାପତ୍ତି ପନ ଇମିନା ପରିୟାୟେନ ସିୟା ଅସାଧାରଣା , ଇମଂ ପନ ଦୋସଂ ପସ୍ସନ୍ତା କେଚି ''ଯଂ କିଞ୍ଚି...ପେ... ସବ୍ବା ସା ଅୱୀତରାଗେହି ସାଧାରଣା''ତି ପଠନ୍ତି। କଥଂ ତେ ଓଧିସୋ ଗହିତା, ଅଥ ଓଧିସୋ ଗହେତବ୍ବା, କଥଂ ସାଧାରଣାତି? ଅନୁୟୋଗଂ ମନସିକତ୍ୱା ତଂ ୱିସୋଧେନ୍ତୋ ଆହ – ''ସାଧାରଣା ହି ଧମ୍ମା ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ''ନ୍ତିଆଦି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଥା ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତାନଂ ଅନିୟତାନଞ୍ଚ ସାଧାରଣାତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସାଧାରଣା ଧମ୍ମା ନ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ସାଧାରଣତାୟ ସାଧାରଣା, କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପରଂ ପରଂ ସକଂ ସକଂ ୱିସୟଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତି। ପଟିନିୟତଞ୍ହି ତେସଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ, ଇତରଥା ତଥା ୱୋହାରୋ ଏୱ ନ ସିୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯସ୍ମା ଚ ଏତେ ଏୱ ଧମ୍ମା ଏୱଂ ନିୟତା ୱିସୟା, ତସ୍ମା ''ଯୋପି ଇମେହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ନ ସୋ ତଂ ଧମ୍ମଂ ଉପାତିୱତ୍ତତୀ''ତି ଆହ। ନ ହି ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତାନଂ ଅନିୟତାନଞ୍ଚ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା କିଲେସା ନ ସନ୍ତି, ଅଞ୍ଞେସଂ ୱା ସନ୍ତୀତି ଏୱଂ ସେସେପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଅସାଧାରଣୋ ନାମ ଧମ୍ମୋ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତନିୟତୋ ଅରିୟେସୁ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଧମ୍ମୱସେନ ଅନରିୟେସୁ ସବ୍ବାଭବ୍ବପହାତବ୍ବୱସେନ ଗୱେସିତବ୍ବୋ, ଇତରସ୍ସ ତଥା ନିବ୍ବିସିତବ୍ବଭାୱାଭାୱତୋ। ସୋ ଚ ଖୋ ସାଧାରଣାୱିଧୁରତାୟ ତଂ ତଂ ଉପାଦାୟ ତଥାୱୁତ୍ତଦେସନାନୁସାରେନାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ''କତମେ ଧମ୍ମା ଅସାଧାରଣା ଯାୱ ଦେସନଂ ଉପାଦାୟ ଗୱେସିତବ୍ବା ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖା ଭବ୍ବାଭବ୍ବା''ତି ଇମିନା। ଅଟ୍ଠମକସ୍ସାତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ। ଧମ୍ମତାତି ଧମ୍ମସଭାୱୋ ପଠମସ୍ସ ମଗ୍ଗଟ୍ଠତା ଦୁତିୟସ୍ସ ଫଲଟ୍ଠତା। ପଠମସ୍ସ ୱା ପହୀୟମାନକିଲେସତା। ଦୁତିୟସ୍ସ ପହୀନକିଲେସତା। ପୁନ ଅଟ୍ଠମକସ୍ସାତି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଟ୍ଠସ୍ସ। ନାମନ୍ତି ସେକ୍ଖାତି ନାମଂ। ଧମ୍ମତାତି ତଂତଂମଗ୍ଗଟ୍ଠତା ହେଟ୍ଠିମଫଲଟ୍ଠତା ଚ। ପଟିପନ୍ନକାନନ୍ତି ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀନଂ। ନାମନ୍ତି ପଟିପନ୍ନକାତି ନାମଂ। ଏୱଂ ''ଅଟ୍ଠମକସ୍ସା''ତିଆଦିନା ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଅସାଧାରଣଧମ୍ମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇତରେସୁ ନୟଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଏୱଂ ୱିସେସାନୁପସ୍ସିନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଲୋକିୟଧମ୍ମେସୁ ଏୱ ହି ହୀନାଦିଭାୱୋ। ତତ୍ଥ ୱିସେସାନୁପସ୍ସିନାତି ଅସାଧାରଣଧମ୍ମାନୁପସ୍ସିନା। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତାନଂ ଅନିୟତା ଧମ୍ମା ସାଧାରଣା ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତା ଧମ୍ମା ଅସାଧାରଣା। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତେସୁପି

ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକାନଂ ଅନିଯତା ଧମ୍ମା ସାଧାରଣା। ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଅସାଧାରଣାତି ଇମିନା ନଯେନ ୱିସେସାନୁପସ୍ସିନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏୱଂ ନାନାନଯେହି ଧମ୍ମୱିଭତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଭୂମିୱିଭତ୍ତିଂ ପଦଟ୍ଠାନୱିଭତ୍ତିଞ୍ଚ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦସ୍ସନଭୂମୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଦସ୍ସନଭୂମୀତି ପଠମମଗ୍ଗୋ। ଯସ୍ମା ପନ ପଠମମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଅରିଯସାୱକୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମନ୍ତୋ ନାମ ହୋତି, ତତୋ ପରଂ ଓକ୍କନ୍ତୋ , ତସ୍ମା ''ଦସ୍ସନଭୂମି ନିଯାମାୱକ୍କନ୍ତିଯା ପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚାପି ହେଟ୍ଠିମୋ ହେଟ୍ଠିମୋ ମଗ୍ଗୋ ଉପରିଉପରିମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତି, ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଆଦୀନି ଅପ୍ପହାଯ କାମରାଗବ୍ଯାପାଦାଦିପ୍ପହାନସ୍ସ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା। ତଥାପି ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ୱିସେସକାରଣଂ ଆସନ୍ନକାରଣଞ୍ଚାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଭାୱନାଭୂମିଉତ୍ତରିକାନଂ ଫଲାନଂ ପତ୍ତିଯା ପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଖା ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଞାଣୁତ୍ତରସ୍ସ ତଥାୱିଧପଚ୍ଚଯସମାଯୋଗେ ଚ ହୋତୀତି ସା ୱିପସ୍ସନାଯ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଇତରା ପନ ତିସ୍ସୋପି ପଟିପଦା ସମଥଂ ଆୱହନ୍ତି ଏୱ। ତାସୁ ସବ୍ବମୁଦୁତାଯ ଦସ୍ସିତାଯ ସେସାପି ଦସ୍ସିତା ଏୱାତି ଆହ – ''ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ସମଥସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି।

ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂତି ଦାନମେୱ ଦାନମଯଂ, ପୁଜ୍ଜଫଲନିବ୍ବତ୍ତନଟ୍ଠେନ ପୁଞ୍ଞଂ, ତଦେୱ କତ୍ତବ୍ବତୋ କିରିଯା, ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯାଦୀନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ୱତ୍ଥୁ ଚାତି ଦାନମଯପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ। ପରତୋଘୋସସ୍ସାତି ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ। ସାଧାରଣନ୍ତି ନ ବୀଜଂ ୱିଯ ଅଙ୍କୁରସ୍ସ, ଦସ୍ସନଭୂମିଆଦଯୋ ୱିଯ ୱା ନିଯାମାୱକ୍କନ୍ତିଆଦୀନଂ ଆୱେଣିକଂ, ଅଥ ଖୋ ସାଧାରଣଂ, ତଦଞ୍ଞକାରଣେହିପି ପରତୋଘୋସସ୍ସ ପୱତ୍ତନତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତ୍ଥ କେଚି ଦାଯକସ୍ସ ଦାନାନୁମୋଦନଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତି ଦାନଂ ପରତୋଘୋସସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଦାଯକୋ ପନ ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତୋ ଦାନସୀଲାଦିଗୁଣୱିସେସାନଂ ସୱନେ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ଦାନଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ୱିପ୍ପଟିସାରାଭାୱେନ ସମାହିତୋ ଧମ୍ମଚିନ୍ତାସମତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ସୀଲଂ ଚିନ୍ତାମଯଞାଣସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ଆହ ''ସୀଲମଯ''ନ୍ତିଆଦି। ଭାୱନାମଯନ୍ତି ସମଥସଙ୍ଖାତଂ ଭାୱନାମଯଂ। ଭାୱନାମଯିଯାତି ଉପରିଝାନସଙ୍ଖାତାଯ ୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତାଯ ଚ ଭାୱନାମଯିଯା। ପୁରିମଂ ପୁରିମଞ୍ହି ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଦାନଂ ସୀଲଂ ଲୋକିଯଭାୱନା ଚ ନ କେୱଲଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପରତୋଘୋସାଦୀନଂଯେୱ, ଅଥ ଖୋ ଯଥାକ୍କମଂ ପରିଯତ୍ତିବାହୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀନମ୍ପି ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତମ୍ପି ନଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ''ଦାନମଯ''ନ୍ତିଆଦିନା ଦେସନଂ ୱଡ୍ଢେସି। ତଥା ପତିରୂପଦେସୱାସାଦଯୋ କାଯୱିୱେକଚିତ୍ତୱିୱେକାଦୀନଂ କାରଣଂ ହୋତୀତି ଇମଂ ନଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପତିରୂପଦେସୱାସୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କୁସଲୱୀମଂସାଯାତି ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ। ଅକୁସଲପରିଚ୍ଚାଗୋତି ଇମିନା ପହାନପରିଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତାତି। ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସାତି ମଗ୍ଗସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ୱିଭତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପରିୱତ୍ତନହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୫।ତତ୍ଥକତମୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରୋତି ପରିୱତ୍ତନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସଂୱଣ୍ଣିଯମାନେ ସୁତ୍ତେ ଯଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ କୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତେ ଅକୁସଲକୁସଲଧମ୍ମେ ପହାତବ୍ବଭାୱାଦିୱସେନ ନିଦ୍ଧାରଣଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ପରିୱତ୍ତନଂ, ତସ୍ମା ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ଭୱତୀ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମା ପସତ୍ଥା, ସୁନ୍ଦରା ଦିଟ୍ଠି ଏତସ୍ସାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ତସ୍ସ। ସା ପନସ୍ସ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିତା ପୁବ୍ବଭାଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ୱା ଲୋକୁତ୍ତରସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ଭୱତୀତି ପୁରିମନଯେ ୱିପସ୍ସନାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପହୀନା ହୋତି, ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଛିମନଯେ ପଠମମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପହୀନା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯେ ଚସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯାତି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସହେତୁ ଯେ ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସନକାମତାଦଯୋ ଲୋଭାଦଯୋ ପାଣାତିପାତାଦଯୋ ଚ ଅନେକେ ଲାମକଟ୍ଠେନ ପାପକା ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ। ଇମସ୍ସ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ ଅରିଯସ୍ସ ଚ। ଧମ୍ମାତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମା, ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ୱା ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ୱା ସମ୍ଭୱନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନା, ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସାତିଆଦୀନମ୍ପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଆଦୀନଂ ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତି ଅୱିମୁତ୍ତାୱ ସମାନା ''ୱିମୁତ୍ତା ମଯ''ନ୍ତି ଏୱଂସଞ୍ଞିନୋ ଅୱିମୁତ୍ତିଯଂ ୱା ୱିମୁତ୍ତିସଞ୍ଞିନୋ। ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ମିଚ୍ଛା ପାପିକା ୱିମୁତ୍ତି ୱିମୋକ୍ଖୋ ଏତସ୍ସାତି ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତି। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗା ଚ ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତେନାକାରେନ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତା ଅନ୍ତଦ୍ୱଯଲକ୍ଖଣା। ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତି ପନ ଫଲଧମ୍ମା, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକେ ସମାସେୱତୋ ମିଚ୍ଛାୱିମୋକ୍ଖୋ ୱା ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତି। ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଂ ପନ ମିଚ୍ଛାୱିମୋକ୍ଖେ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ଚ ସାରନ୍ତି ଗହଣୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଅନ୍ତମସୋ ପାପଂ କତ୍ୱା ''ସୁକତଂ ମଯା''ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ଉପ୍ପନ୍ନମୋହୋ ଚ। ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ସେକ୍ଖାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ।

ତଞ୍ଚ ଉତ୍ତରିଭାୱନାପାରିପୂରିଯା ସଂୱତ୍ତତି।

୩୬। ଏୱଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିମୁଖେନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ପାଣାତିପାତଅଦିନ୍ନାଦାନକାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରାଦିତୋ ୱେରମଣିଯାଦୀହି ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ପରିୱତ୍ତନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯସ୍ସା"ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କାଲୱାଦିସ୍ସାତି ଲକ୍ଖଣୱଚନଂ। କାଲେନ ସାପଦେସଂ ପରିଯନ୍ତୱନ୍ତିଂ ଅତ୍ଥସଞ୍ହିତନ୍ତି ସୋ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପସ୍ସ ପହାନାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପୁନ "ଯେ ଚ ଖୋ କେଚୀ"ତିଆଦିନା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିମୁଖେନେୱ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦୀହି ଏୱ ପରିୱତ୍ତନଂ ପକାରନ୍ତରେନ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖା। ସହଧମ୍ମିକାତି ସକାରଣା। ଗାରଯ୍ହାତି ଗରହିତବ୍ବଯୁତ୍ତା। ୱାଦାନୁୱାଦାତି ୱାଦା ଚେୱ ଅନୁୱାଦା ଚ। "ୱାଦାନୁପାତା"ତିପି ପାଠୋ, ୱାଦାନୁପୱତ୍ତିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଜ୍ଜାତି ପୂଜନୀଯା। ପାସଂସାତି ପସଂସିତବ୍ବା।

ପୁନ "ଯେ ଚ ଖୋ କେଚୀ"ତିଆଦିନା ମଜ୍ଝିମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଅନ୍ତଦ୍ୱଯପରିୱତ୍ତନଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବାତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ୱତ୍ଥୁକାମୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ଭାୱଯିତବ୍ବା ବହୁଲୀକାତବ୍ବାତି ପଦଦ୍ୱଯଂ କିଲେସକାମୱସେନ। ତେସଂ ଅଧମ୍ମୋତି ଭାୱେତବ୍ବୋ ନାମ ଧମ୍ମୋ ସିଯା, କାମା ଚ ତେସଂ ଭାୱେତବ୍ବା ଇଚ୍ଛିତା, କାମେହି ଚ ୱେରମଣୀ କାମାନଂ ପଟିପକ୍ଖୋ, ଇତି ସା ତେସଂ ଅଧମ୍ମୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ନିଯ୍ୟାନିକୋ ଧମ୍ମୋତି ସହ ୱିପସ୍ସନାଯ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ଦୁକ୍ଖୋତି ପାପଂ ନିଜ୍ଜରାପେସ୍ସାମାତି ପୱତ୍ତିତଂ ସରୀରତାପନଂ ୱଦତି। ସୁଖୋତି ଅନୱଜ୍ଜପଚ୍ଚଯପରିଭୋଗସୁଖଂ। ଏତେସୁପି ୱାରେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅଧମ୍ମଭାୱାପତ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବା। ଇଦାନି ଅସୁଭସଞ୍ଞାଦିମୁଖେନ ସୁଭସଞ୍ଞାଦିପରିୱତ୍ତନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯଥା ୱା ପନା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣୱସେନ ତେଭୂମକସଙ୍ଖାରା ଅସୁଭତୋ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ "ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଅସୁଭାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ"ତି। "ଯଂ ଯଂ ୱା ପନା"ତିଆଦିନା ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ ୱିଭାୱେତି। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝାପନ୍ନୋତି ଅଧିଆପନ୍ନୋ, ଅଭିଉପଗତୋ ପରିଞ୍ଞାତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ପରିୱତ୍ତନହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ୱେୱଚନହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୭।ତତ୍ଥକତମୋ ୱେୱଚନୋ ହାରୋତି ୱେୱଚନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ଯଥା ୱେୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଏକଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି ୱେୱଚନେହି ନିଦ୍ଦିସତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱେୱଚନେହୀତି ପରିଯାଯସଦ୍ଦେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଦତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ଅନେକପରିଯାଯେହି ନିଦ୍ଦିସତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଦେସନାକାଲେ ଆଯତିଞ୍ଚ କସ୍ସଚି କଥଞ୍ଚି ତଦତ୍ଥପଟିବୋଧୋ ସିଯାତି ପରିଯାଯୱଚନଂ, ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞୱିହିତାନଂ ଅଞ୍ଞେନ ପରିଯାଯେନ ତଦତ୍ଥାୱବୋଧନତ୍ଥଂ ପରିଯାଯୱଚନଂ। ତେନେୱ ପଦେନ ପୁନ ୱଚନେ ତଦଞ୍ଞେସଂ ତତ୍ଥ ଅଧିଗତତା ସିଯାତି ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧୀନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ତଦତ୍ଥସଲ୍ଲକ୍ଖଣେ ଅସମ୍ମୋସନତ୍ଥଂ ପରିଯାଯୱଚନଂ। ଅନେକେପି ଅତ୍ଥା ସମାନବ୍ୟଞ୍ଜନା ହୋନ୍ତୀତି ଯା ଅତ୍ଥନ୍ତରପରିକପ୍ପନା ସିଯା, ତସ୍ସା ପରିୱଜ୍ଜନତ୍ଥମ୍ପି ପରିଯାଯୱଚନଂ ଅନଞ୍ଞସ୍ସ ୱଚନେ ଅନେକାହି ତାହି ତାହି ସଞ୍ଞାହି ତେସଂ ତେସଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଞାପନତ୍ଥମ୍ପି ପରିଯାଯୱଚନଂ ସେଯ୍ୟଥାପି ନିଘଣ୍ଡୁସତ୍ଥେ। ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ତନ୍ତିଅତ୍ଥୁପନିବନ୍ଧନପରାୱବୋଧନାନଂ ସୁଖସିଦ୍ଧିଯାପି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତିଯା ୱିଭାୱନତ୍ଥଂ, ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ତତ୍ଥ ବୀଜାୱାପନତ୍ଥଂ ୱା ପରିଯାଯୱଚନଂ ଭଗୱା ନିଦ୍ଦିସତି।

କିଂ ବହୁନା ଯସ୍ସା ଧମ୍ମଧାତୁଯା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଯଥା ସବ୍ବସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରା, ତଥା ସବ୍ବସ୍ମିଂ ସଦ୍ଦୱୋହାରେତି ଏକମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଅନେକେହି ପରିଯାଯେହି ବୋଧେତି, ନ ତତ୍ଥ ଦନ୍ଧାଯିତତ୍ତଂ ୱିତ୍ଥାଯିତତ୍ତଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ। ନାପି ଧମ୍ମଦେସନାହାନି, ଆୱେଣିକୋୱାଯଂ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମୋତି ପରିଯାଯଦେସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଆସା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଆସା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି ଯା ଭୱିସ୍ସସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଭୱିସ୍ସସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସାତି ଅନାଗତସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ। "ଅୱସ୍ସଂ ଆଗମିସ୍ସତୀ"ତିଆଦିନା ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିଯାକାରଂ ଦସ୍ସେତି। ଅନାଗତତ୍ଥୱିସଯା ତଣ୍ହା ଆସା। ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତ୍ଥୱିସଯା ତଣ୍ହା ପିହାତି ଅଯମେତାସଂ ୱିସେସୋ।

ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିପଟିପାଲନାତି ଯାଯ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ପଟିପାଲେତି ଆଗମେତି, ଯାଯ ୱା ନିପ୍ଫନ୍ନଂ ଅତ୍ଥଂ ପଟିପାଲେତି ରକ୍ଖତି। ଅଯଂ ଅଭିନନ୍ଦନା ନାମ, ଯଥାଲଦ୍ଧସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ କେଲାଯନା ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରୱସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ପିଯଂ ୱା ଞାତି"ନ୍ତିଆଦିମାହ । ତତ୍ଥ ଧମ୍ମନ୍ତି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଧମ୍ମଂ, ଅତିଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ଅଭିନନ୍ଦତି, ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେହିପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲତୋ ୱା ଅଭିନନ୍ଦତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିକ୍କୂଲେପି ହି ୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ସତ୍ତଂ, ସଙ୍ଖାରଂ ୱା ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲତୋ ଅଭିନନ୍ଦତି।

ଯାସୁ ଅନେକଧାତୂସୁ ପଓ୍ଭିଯା ତଣ୍ହା ''ଅନେକଧାତୂସୁ ସରା''ତି ଓ୍ଭୁତ୍ତା, ତା ଧାତୁଯୋ ଓ୍ଭିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚକ୍ଖୁଧାତୂ''ତିଆଦି ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚାପି ଧାତୁଓ୍ଭିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ (ଓ୍ଭିଭ। ୧୭୨ ଆଦଯୋ) କାମଧାତୁଆଦଯୋ ଅଞ୍ଞାପି ଅନେକଧାତୁଯୋ ଆଗତା, ତାସମ୍ପି ଏତ୍ଥେଓ୍ଭ ସମଓ୍ଭରୋଧୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଟ୍ଠାରସେଓ୍ଭେତ୍ଥ ଦସ୍ସିତା। କେଚି ରୂପାଧିମୁତ୍ତାତିଆଦି ତାସୁ ଧାତୂସୁ ତଣ୍ହାଯ ପଓ୍ଭିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପଞ୍ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ଧାତୁଯୋ ସତ୍ତ ଚ ଓ୍ଭିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ଧମ୍ମଧାତୁ ଚ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣେନେଓ୍ଭ ସଙ୍ଗହିତା, ତସ୍ମା ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଛଠଏଓ୍ଭ ତଣ୍ହାଯ ପଓ୍ଭିଟ୍ଠାନାନି ଓ୍ଭିଭତ୍ତାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଣ୍ହାପକ୍ଖା ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତାପି ଦୋମନସ୍ସୁପଓ୍ଭିଚାରା ତସ୍ସ ଅନୁତ୍ତରେସୁ ଓ୍ଭିମୋକ୍ଖେସୁ ପିହଂ ଉପଟ୍ଠପଯତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ''ପିହପଚ୍ଚଯା ଦୋମନସ୍ସ''ନ୍ତି ଓ୍ଭଚନତୋ, କୋ ପନ ଓ୍ଭାଦୋ ଗେହସ୍ସିତେସୁ ଦୋମନସ୍ସୁପଓ୍ଭିଚାରେସୂତି ଇମାନି ଚତୁଓ୍ଭୀସତି ପଦାନି ''ତଣ୍ହାପକ୍ଖୋ''ତି ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ। ଗେହସ୍ସିତା ପନ ଉପେକ୍ଖା ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖତାଯ ଯଥାଭିନିଓ୍ଭେସସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ''ଯା ଛ ଉପେକ୍ଖା ଗେହସ୍ସିତା, ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠିପକ୍ଖୋ''ତି ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ।

୩୮। ଇଦାନି ତେସଂ ଉପଓ୍ଭିଚାରାନଂ ତଣ୍ହାପରିଯାଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସାଯେଓ୍ଭ ପଠନାକାରେନ ଧମ୍ମନନ୍ଦୀ''ତିଆଦିମାହ। ପୁନ ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞା ଭଗଓ୍ଭା ଧମ୍ମୋ ସଙ୍ଘୋ ସୀଲଂ ଚାଗୋତି ଇମେସଂ ପରିଯାଯଓ୍ଭଚନନିଦ୍ଧାରଣେନ ଓ୍ଭେଓ୍ଭଚନହାରଂ ଓ୍ଭିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚିତ୍ତଂ ମନୋ ଓ୍ଭିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ''ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଏଓ୍ଭଂ ଜାତିଯ''ନ୍ତି ଇମିନା ପଞ୍ଞା ପଜାନନା ଓ୍ଭିଚଯୋ ପଓ୍ଭିଚଯୋ ଧମ୍ମଓ୍ଭିଚଯୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣା ଉପଲକ୍ଖଣା ପଚ୍ଚୁପଲକ୍ଖଣା ପଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ କୋସଲ୍ଲଂ ନେପୁଞ୍ଞଂ ଓ୍ଭେଭବ୍ୟା ଚିନ୍ତା ଉପପରିକ୍ଖା ଭୂରୀ ମେଧା ପରିଣାଯିକା ଓ୍ଭିପସ୍ସନା ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ପତୋଦୋ ପଞ୍ଞା ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଞ୍ଞାବଲଂ ପଞ୍ଞାସତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାପାସାଦୋ ପଞ୍ଞାଆଲୋକୋ ପଞ୍ଞାଓ୍ଭଭାସୋ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ ପଞ୍ଞାରତନଂ ଅମୋହୋତି (ମହାନି। ୧୪୯) ଏଓ୍ଭମାଦୀନମ୍ପି ପଞ୍ଞାଯ ପରିଯାଯସଦ୍ଦାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନିଲୋକୁତ୍ତରାନୀତି ଖଯେ ଞାଣନ୍ତିଆଦୀନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଲୋକୁତ୍ତରାନି, ଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞାଯ ଓ୍ଭେଓ୍ଭଚନାନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସବ୍ବା ପଞ୍ଞାତି ଇତରେହି ଓ୍ଭେଓ୍ଭଚନେହି ଓ୍ଭୁତ୍ତା ସବ୍ବା ପଞ୍ଞା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସିକାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଅପି ଚା''ତିଆଦିନା ଇମିନାପି ପରିଯାଯେନ ଓ୍ଭେଓ୍ଭଚନଂ ଓ୍ଭତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଆଧିପତେଯ୍ୟଟ୍ଠେନାତି ଅଧିମୋକ୍ଖଲକ୍ଖଣେ ଆଧିପତେଯ୍ୟଟ୍ଠେନ। ଯଥା ଚ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଯଂଓ୍ଭୁତ୍ତନ୍ତି ଯଥା ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିନିଦ୍ଦେସେ (ଓ୍ଭିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୨୩) ''ଇତିପି ସୋ ଭଗଓ୍ଭା''ତିଆଦିନା ପାଠଇଯା ସୋ ଭଗଓ୍ଭା ଇତିପି ଅରହଂ...ପେ... ଇତିପି ଭଗଓ୍ଭାତି ଅନେକେହି ଓ୍ଭେଓ୍ଭଚନେହି ଭଗଓ୍ଭା ଅନୁସ୍ସରିତବ୍ବୋତି ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ। ଇମିନାଓ୍ଭ ନଯେନ ବଲନିପ୍ଫତ୍ତିଗତୋ ଓ୍ଭେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋ ଯାଓ୍ଭ ଧମ୍ମୋଭାସପଜ୍ଜୋତକରୋତି, ଏତେହି ପରିଯାଯେହି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଓ୍ଭତୋ ଓ୍ଭେଓ୍ଭଚନଂ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଯଂ ଓ୍ଭତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ପଦଂ ଆହରିତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଓ୍ଭେଦିତବ୍ବୋ। ଏତାନିପି କତିପଯାନି ଏଓ୍ଭ ଭଗଓ୍ଭତୋ ଓ୍ଭେଓ୍ଭଚନାନି। ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟା ହି ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଗୁଣନେମିତ୍ତକାନି ଚ ଭଗଓ୍ଭତୋ ନାମାନି। ଓ୍ଭୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନା –

''ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ନାମାନି, ସଗୁଣେନ ମହେସିନୋ;

ଗୁଣେନ ନାମମୁଦ୍ଧେଯ୍ୟଂ, ଅପି ନାମ ସହସ୍ସତୋ''ତି। (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୩);

ଧମ୍ମାନୁସ୍ସତିଯଂ ''ଅସଙ୍ଖତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ନ କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ ସଙ୍ଖତନ୍ତି ଅସଙ୍ଖତଂ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଓ୍ଭିନାସୋତି ଅନନ୍ତଂ। ଆସଓ୍ଭାନଂ ଅନାରମ୍ମଣତୋ ଅନାସଓ୍ଭଂ। ଅଓ୍ଭିପରୀତସଭାଓ୍ଭତ୍ତା ସଚ୍ଚଂ। ସଂସାରସ୍ସ ପରତୀରଭାଓ୍ଭତୋ ପାରଂ। ନିପୁଣଞାଣଓ୍ଭିସଯତ୍ତା ସୁଖୁମସଭାଓ୍ଭତ୍ତା ଚ ନିପୁଣ। ଅନୁପଚିତଞାଣସମ୍ଭାରେହି ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ସକ୍କାତି ସୁଦୁଦ୍ଦସଂ। ଉପ୍ପାଦଜରାହି ଅନବ୍ଭାହତତ୍ତା ଅଜଜ୍ଜରଂ। ଥିରଭାଓ୍ଭେନ ଧୁଓ୍ଭଂ। ଜରାମରଣେହି ଅପଲୁଜ୍ଜନତୋ ଅପଲୋକିତଂ। ମଂସଚକ୍ଖୁନା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଚ ଅପସ୍ସିତବ୍ବତ୍ତା ଅନିଦସ୍ସନଂ। ରାଗାଦିପପଞ୍ଚାଭାଓ୍ଭେନ ନିପ୍ପପଞ୍ଚଂ। କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଓ୍ଭୂପସମହେତୁତାଯ ସନ୍ତଂ।

ଅମତହେତୁତାଯ ଭଙ୍ଗାଭାଓ୍ଭତୋ ଚ ଅମତଂ। ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ଅତପ୍ପକଟ୍ଠେନ ଚ ପଣୀତଂ। ଅସିଓ୍ଭାନଂ କମ୍ମକିଲେସଓ୍ଭିପାକଓ୍ଭଟ୍ଟାନଂ ଅଭାଓ୍ଭେନ ସିଓ୍ଭଂ। ଚତୂହି ଯୋଗେହି ଅନୁପଦ୍ଦଓ୍ଭଭାଓ୍ଭେନ ଖେମଂ। ତଣ୍ହା ଖୀଯତି ଏତ୍ଥାତି ତଣ୍ହକ୍ଖଯୋ। କତପୁଞ୍ଞେହିପି କଦାଚିଦେଓ୍ଭ ପସ୍ସିତବ୍ବତ୍ତା ଅଚ୍ଛରିଯଂ। ଅଭୂତପୁବ୍ବତ୍ତା ଅବ୍ଭୁତଂ। ଅନନ୍ତରାଯତ୍ତା ଅନୀତିକଂ। ଅନନ୍ତରାଯଭାଓ୍ଭହେତୁତୋ ଅନୀତିକଧମ୍ମଂ (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୫।୩୭୭-୪୦୯)।

ଅନିବ୍ବତ୍ତିସଭାଓ୍ଭତ୍ତା ଅଜାତଂ। ତତୋ ଏଓ୍ଭ ଅଭୂତଂ। ଉଭଯେନାପି ଉପ୍ପାଦରହିତନ୍ତି ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ ହୋତି। କେନଚି ଅନୁପଦ୍ଦୁତତ୍ତା ଅନୁପଦ୍ଦଓ୍ଭଂ। ନ କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ କତନ୍ତି ଅକତଂ। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ସୋକୋତି ଅସୋକଂ। ସୋକହେତୁଓ୍ଭିଗମେନ ଓ୍ଭିସୋକଂ। କେନଚି ଅନୁପସଜ୍ଜିତବ୍ବତ୍ତା ଅନୁପସଗ୍ଗଂ। ଅନୁପସଗ୍ଗଭାଓ୍ଭହେତୁତୋ ଅନୁପସଗ୍ଗଧମ୍ମଂ।

ଗମ୍ଭୀରଞାଣଗୋଚରତୋ ଗମ୍ଭୀରଂ। ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଓ୍ଭିନା ପସ୍ସିତୁଂ ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ଦୁପ୍ପସ୍ସଂ। ସବ୍ବଲୋକଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ଠିତନ୍ତି ଉତ୍ତରଂ। ନତ୍ଥି

ଏତସ୍ସ ଉତ୍ତରନ୍ତି ଅନୁତ୍ତରଂ। ସମସ୍ସ ସଦିସସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅସମଂ। ପଟିଭାଗାଭାୱେନ ଅପ୍ପଟିସମଂ। ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ଜେଟ୍ଠଂ, ପାସଂସତମତ୍ତା ୱା ଜେଟ୍ଠଂ। ସଂସାରଦୁକ୍ଖଚ୍ଛିଦେହି ଲେତବ୍ବତୋ ଲେଣଂ। ତତୋ ରକ୍ଖଣତୋ ତାଣଂ। ରଣାଭାୱେନ ଅରଣଂ। ଅଙ୍ଗଣାଭାୱେନ ଅନଙ୍ଗଣଂ। ନିଦ୍ଦୋସତାୟ ଅକାଚଂ। ରାଗାଦିମଲାପଗମେନ ୱିମଲଂ। ଚତୂହି ଓଘେହି ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣୀୟତୋ ଦୀପୋ। ସଂସାରୱୂପସମସୁଖତାୟ ସୁଖଂ। ପମାଣକରଧମ୍ମାଭାୱତୋ ଅପ୍ପମାଣଂ, ଗଣେତୁଂ ଏତସ୍ସ ନ ସକ୍କାତି ଚ ଅପ୍ପମାଣଂ। ସଂସାରସମୁଦ୍ଦେ ଅନୋସୀଦନଟ୍ଠାନତାୟ ପତିଟ୍ଠା। ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନାଭାୱେନ ପରିଗ୍ଗହାଭାୱେନ ଚ ଅକିଞ୍ଚନନ୍ତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସଙ୍ଘାନୁସ୍ସତିୟଂ ସତ୍ତାନଂ ସାରୋତି ସୀଲସାରାଦିସାରଗୁଣଯୋଗତୋ ସତ୍ତେସୁ ସାରଭୂତୋ। ସତ୍ତାନଂ ମଣ୍ଡୋତି ଗୋରସେସୁ ସପ୍ପିମଣ୍ଡୋ ୱିୟ ସତ୍ତେସୁ ମଣ୍ଡଭୂତୋ। ସାରଗୁଣୱସେନେୱ ସତ୍ତେସୁ ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବତୋ ସତ୍ତାନଂ ଉଦ୍ଧାରୋ। ନିଚ୍ଚଲଗୁଣତାୟ ସତ୍ତାନଂ ଏସିକା। ଗୁଣସୋଭାସୁରଭିଭାୱେନ ସତ୍ତାନଂ ପସୂନଂ ସୁରଭି କୁସୁମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଗୁଣେସୁ ଉତ୍ତମଙ୍ଗଂ ପଞ୍ଞା ତସ୍ସା ଉପସୋଭାହେତୁତାୟ ସୀଲଂ ଉତ୍ତମଙ୍ଗୋପସୋଭନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରିନୋ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତା ନାମ ଗୁଣା ନତ୍ଥୀତି ''ନିଧାନଞ୍ଚ ସୀଲଂ ସବ୍ବଦୋଭଗ୍ଗସମତିକ୍କମନଟ୍ଠେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଆକଙ୍ଖେୟ୍ୟସୁତ୍ତେନ (ମ। ନି। ୧।୬୪ ଆଦୟୋ) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ – ''ଇଜ୍ଝତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୀଲୱତୋ ଚେତୋପଣିଧି ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୩୭; ସଂ। ନି। ୪।୩୫୨; ଅ। ନି। ୮।୩୫)। ସିପ୍ପନ୍ତି ଧନୁସିପ୍ପଂ। ଧଞ୍ଞନ୍ତି ଧନାୟିତବ୍ବଂ। ଧମ୍ମୱୋଲୋକନତାୟାତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଦିଧମ୍ମସ୍ସ ୱୋଲୋକନଭାୱେନ । ୱୋଲୋକନଟ୍ଠେନାତି ସତ୍ତଭୂମକାଦିପାସାଦେ ୱିୟ ସୀଲେ ଠତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଲୋକସ୍ସ ୱୋଲୋକେତୁଂ ସକ୍କାତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବଭୂମାନୁପରିୱତ୍ତି ଚ ସୀଲଂ ଚତୁଭୂମକକୁସଲସ୍ସାପି ତଦନୁୱତ୍ତନତୋ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ୱେୱଚନହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୯।ତତ୍ଥ କତମୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୋତି ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ କା ପନାୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି? ଆହ ''ଯା ପକତିକଥାୟ ଦେସନା''ତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯା ଦେସନାହାରାଦୟୋ ୱିୟ ଅସ୍ସାଦାଦିପଦତ୍ଥୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣଂ ଅକତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସାଭାୱିକଧମ୍ମକଥାୟ ଦେସନା। ଯା ତସ୍ସା ପଞ୍ଞାପନା, ଅୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୋ। ଯସ୍ମା ପନ ସା ଭଗୱତୋ ତଥା ତଥା ୱେନେୟ୍ୟସନ୍ତାନେ ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ନିକ୍ଖିପତୀତି ନିକ୍ଖେପୋ। ତସ୍ସ ଚାୟଂ ହାରୋ ଦୁକ୍ଖାଦିସଙ୍ଖାତେ ଭାଗେ ପକାରେହି ଞାପେତି, ଅସଙ୍କରତୋ ୱା ଠପେତି, ତସ୍ମା ''ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇତି ପକତିକଥାୟ ଦେସନାତି ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ୱିଭଜିତୁଂ ''କା ଚ ପକତିକଥାୟ ଦେସନା''ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀ''ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି କକ୍ଖଳଫୁସନାଦିସଭାୱେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଅତୀତାଦିୱସେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନେ ଅଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପୀଳନସଙ୍ଖତସନ୍ତାପୱିପରିଣାମଟ୍ଠତାସାମଞ୍ଞେନ ଯା କୁଚ୍ଛିତଭାୱାଦିମୁଖେନ ଏକତ୍ତଂ ଗହଣସ୍ସ କାରଣଭୂତା ପଞ୍ଞତ୍ତି, କା ପନ ସାତି? ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିନିବନ୍ଧନା ତଜ୍ଜାପଞ୍ଞତ୍ତି। ''ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରସହିତୋ ସଦ୍ଦୋ ଏୱା''ତି ଅପରେ। ଇମିନା ନୟେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞତ୍ତିଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ''ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ତସ୍ସା ପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଉପାଦାନଂ ଦସ୍ସେତି। ଦସନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନନ୍ତି ଅଟ୍ଠ ରୂପିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ମନିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱେଦନିନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ଏୱଂ ଦସନ୍ନଂ। ଅନୁଭୱନସାମଞ୍ଞେନ ହି ୱେଦନା ଏକମିନ୍ଦ୍ରିୟଂ କତା, ତଥା ସଦ୍ଧାଦୟୋ ଚ ମଗ୍ଗପକ୍ଖିୟାତି।

କବଳଂ କରୀୟତୀତି କବଳୀକାରୋତି ୱତ୍ଥୁୱସେନ ଅୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଯାୟ ଓଜାୟ ସତ୍ତା ଯାପେନ୍ତି, ତସ୍ସାୟେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସା ହି ଓଜଟ୍ଠମକସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଆହରଣତୋ ଆହାରୋ। ଅତ୍ଥୀତି ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତାୟ ୱିଜ୍ଜତି। ରାଗୋତି ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋ। ନନ୍ଦନଟ୍ଠେନ ନନ୍ଦୀ। ତଣ୍ହାୟନଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହା। ସବ୍ବାନେତାନି ଲୋଭସ୍ସେୱ ନାମାନି। ପତିଟ୍ଠିତଂ ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିରୁଳ୍ହନ୍ତି କମ୍ମଂ ଜୱାପେତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଆକଡ୍ଢନସମତ୍ଥତାୟ ପତିଟ୍ଠିତଞ୍ଚେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିରୁଳ୍ହଞ୍ଚ। ଯତ୍ଥାତି ତେଭୂମକୱଟ୍ଟେ ଭୁମ୍ମଂ, ସବ୍ବତ୍ଥ ୱା ପୁରିମପୁରିମପଦେ ଏତଂ ଭୁମ୍ମଂ। ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱୁଦ୍ଧୀତି ଯେ ଇମସ୍ମିଂ ୱିପାକୱଟ୍ଟେ ଠିତସ୍ସ ଆୟତିଂ ୱଡ୍ଢନହେତୁକା ସଙ୍ଖାରା, ତେ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ଆୟତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତୀ''ତି ଯସ୍ମିଂ ଠାନେ ଆୟତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ଅତ୍ଥି। ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଆୟତିଂଜାତିଜରାମରଣନ୍ତି ଯତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଂ, ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧାନଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣା ଜାତି, ପରିପାକଲକ୍ଖଣା ଜରା, ଭେଦନଲକ୍ଖଣଂ ମରଣଞ୍ଚ ଅତ୍ଥି। ଅୟଂ ପଭାୱପଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ସମୁଦୟସ୍ସ ଚାତି ଅୟଂ ଯଥାୱୁତ୍ତା ଦେସନା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ସମୁଦୟସଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ସମୁଟ୍ଠାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ୱିପାକୱଟ୍ଟସ୍ସ ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ତଣ୍ହାପଚ୍ଚୟନିଦ୍ଦେସତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ନତ୍ଥି ରାଗୋତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ନତ୍ଥି ଚେ ରାଗୋ। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିରୁଳ୍ହହନ୍ତି କମ୍ମଂ ଜୱାପେତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଆକଡ୍ଢନସମତ୍ଥତାୟାଭାୱେନ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଞ୍ଚେୱ ଅୱିରୁଳ୍ହଞ୍ଚାତି ଖୁଉପଟିପକ୍ଖନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

''ଅୟଂ ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତିଆଦିନା ଏକାଭିସମୟୱସେନେୱ ମଗ୍ଗସମ୍ପାଦିଟ୍ଠି ଚତୂସୁ ଅରିୟସଚ୍ଚେସୁ ପୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅୟଂ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅୟଂ ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣେହି ଛଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତନଧମ୍ମାନଂ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି। ନିରୋଧପଞ୍ଞତ୍ତି ନିରୋଧସ୍ସାତି ରୋଧସଙ୍ଖାତାୟ ତଣ୍ହାୟ ମଗ୍ଗେନ ଅନୱସେସନିରୋଧପଞ୍ଞତ୍ତି। ଉପ୍ପାଦପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନା। ଓକାସପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଠାନସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନା। ଆହଟନାପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ନୀହରଣପଞ୍ଞତ୍ତି। ଆସାଟିକାନନ୍ତି ଗୁନ୍ନଂ ୱଣେସୁ ନୀଲମକ୍ଖିକାହି ଠପିତଅଣ୍ଡକା ଆସାଟିକା ନାମ। ଏତ୍ଥ ୟସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଅନୟବ୍ୟସନହେତୁତାୟ ଆସାଟିକା ୱିୟାତି ଆସାଟିକା, କିଲେସା, ତେସଂ ଆସାଟିକାନଂ। ଅଭିନିଘାତପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ସମୁଗ୍ଘାତପଞ୍ଞତ୍ତି।

୪୧। ଏୱଂ ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟମୁଖେନ ସମ୍ମସନୌପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧମୁଖେନେୱ ସଚ୍ଚେସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତେପରିୱଟ୍ଟୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇଦଂ 'ଦୁକ୍ଖ'ନ୍ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁ। ୟଥାସଭାୱତୋ ଜାନନଟ୍ଠେନ ଞାଣଂ। ପଟିୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞା। ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନ ୱିଜ୍ଜା। ଓଭାସନଟ୍ଠେନ ଆଲୋକୋ। ସବ୍ବଂ ପଞ୍ଞାୱେୱଚନମେୱ। ଅୟଂ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି। ସଚ୍ଛିକିରିୟାପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣପଞ୍ଞତ୍ତି।

ତୁଲମତୁଲଞ୍ଚାତି ଗାଥାୟ ପଚୁରଜନାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱତୋ ତୁଲିତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତି ତୁଲଂ, କାମାୱଚରଂ। ନ ତୁଲନ୍ତି ଅତୁଲଂ, ତୁଲଂ ୱା ସଦିସମସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ ଲୋକିୟକମ୍ମଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତୁଲଂ, ମହଗ୍ଗତକମ୍ମଂ। କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକମ୍ମଂ ୱା ତୁଲଂ, ଅରୂପାୱଚରଂ ଅତୁଲଂ, ଅପ୍ପୱିପାକଂ ୱା ତୁଲଂ। ବହୁୱିପାକଂ ଅତୁଲଂ। ସମ୍ଭୱନ୍ତି ଏତେନାତି ସମ୍ଭୱଂ, ସମ୍ଭୱହେତୁଭୂତଂ। ଭୱସଙ୍ଖାରଂ ପୁନବ୍ଭୱସଙ୍ଖରଣକଂ। ଅୱସ୍ସଜୀତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ମୁନୀତି ବୁଦ୍ଧମୁନି। ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋତି ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତରତୋ । ସମାହିତୋତି ଉପଚାରପ୍ପନାସମାଧିୱସେନ ସମାହିତୋ। ଅଭିନ୍ଦି କୱଚମିୱାତି କୱଚଂ ୱିୟ ଭିନ୍ଦି। ଅତ୍ତସମ୍ଭୱନ୍ତି ଅତ୍ତନି ସଞ୍ଜାତଂ କିଲେସଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ସୱିପାକଟ୍ଠେନ ସମ୍ଭୱଂ ଭୱାଭିସଙ୍ଖରଣଟ୍ଠେନ ଭୱସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଚ ଲଦ୍ଧନାମଂ ତୁଲାତୁଲସଙ୍ଖାତଂ ଲୋକିୟକମ୍ମଞ୍ଚ ଓସ୍ସଜି, ସଙ୍ଗାମସୀସେ ମହାୟୋଧୋ କୱଚଂ ୱିୟ ଅତ୍ତସମ୍ଭୱଂ କିଲେସଞ୍ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ ସମାହିତୋ ହୁତ୍ୱା ଅଭିନ୍ଦୀତି।

ଅଥ ୱା ତୁଲନ୍ତି ତୁଲୟନ୍ତୋ ତୀରେନ୍ତୋ। ଅତୁଲଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱନ୍ତି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ଭୱଞ୍ଚ। ଭୱସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଭୱଗାମିକମ୍ମଂ। ଅୱସ୍ସଜି ମୁନୀତି ''ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଅନିଚ୍ଚା, ତେସଂ ନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନଂ ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୩।୩୮ ଅତ୍ଥତୋ ସମାନଂ) ନୟେନ ତୁଲୟନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧମୁନି ଭୱେ ଆଦୀନୱଂ ନିବ୍ବାନେ ଆନିସଂସଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ତଂ ଖନ୍ଧାନଂ ମୂଲଭୂତଂ ଭୱସଙ୍ଖାରଂ କମ୍ମକ୍ଖୟକରେନ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ଅୱସ୍ସଜି। କଥଂ? ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ। ସୋ ହି ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ ସମଥୱସେନ ସମାହିତୋ କୱଚମିୱ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପରିୟୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତଂ ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୱତ୍ତା ''ଅତ୍ତସମ୍ଭୱ''ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ସବ୍ବଂ କିଲେସଜାତଂ ଅଭିନ୍ଦି, କିଲେସାଭାୱେ କମ୍ମଂ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକତ୍ତା ଅୱସ୍ସଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତି, କିଲେସାଭାୱେନ କମ୍ମଂ ଜହାତି ଅତ୍ଥୋ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୬୯; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୧)।

ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତଧାତୁୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ତୁଲ...ପେ... ଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି। ତେନ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା ୱୁତ୍ତା ହୋତୀତି ଆହ – ''ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦାୟା''ତି। ଭୱସଙ୍ଖାରେ ସମୁଦୟପକ୍ଖିୟଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ପରିଚ୍ଚାଗପଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତି। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପକ୍ଖିୟୱସେନ ''ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତି। ସମାଧାନୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତରତଭାୱସ୍ସ ୱସେନ ''ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି କାୟଗତାୟ ସତିୟା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତରତତାୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ପନ ସମାଧାନସ୍ସ ୱସେନ ''ଠିତିପଞ୍ଞତ୍ତି ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାୟା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଭିନିବ୍ବିଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଆୟୁସଙ୍ଖାରୋସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିନୀହରଣପଞ୍ଞତ୍ତି। ଉପାଦାନପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଗହଣପଞ୍ଞତ୍ତି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାୟାତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱସ୍ସ। ଏତେନ ଅସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଆୟୁସଙ୍ଖାରୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। କିଲେସାଭାୱେନ ଭଗୱା କମ୍ମଂ ଜହତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଦାଲନାପଞ୍ଞତ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜଣ୍ଡକୋସାନ''ନ୍ତି ଆହ।

ୟୋ ଦୁକ୍ଖମଦ୍ଦକ୍ଖି ୟତୋନିଦାନନ୍ତି ୟୋ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ ସବ୍ବଂ ତେଭୂମକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଦକ୍ଖି ପସ୍ସି, ତଞ୍ଚ ୟତୋନିଦାନଂ ୟଂ ହେତୁକଂ, ତମ୍ପିସ୍ସ କାରଣଭାୱେନ ତଣ୍ହଂ ପସ୍ସି। କାମେସୁ ସୋ ଜନ୍ତୁ କଥଂନମେୟ୍ୟାତି ସୋ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ପୁରିସୋ ସୱତ୍ଥୁକାମେସୁ କିଲେସକାମେସୁ ୟେନ ପକାରେନ ନମେୟ୍ୟ ଅଭିନମେୟ୍ୟ, ସୋ ପକାରୋ ନତ୍ଥି। କସ୍ମା? କାମା ହି ଲୋକେ ସଙ୍ଗୋତି ଞତ୍ୱା। ୟସ୍ମା ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ କାମସଦିସଂ ବନ୍ଧନଂ ନତ୍ଥି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା ''ନ ତଂ ଦଳ୍ହଂ ବନ୍ଧନମାହୁ ଧୀରା''ତିଆଦି (ଧ। ପ। ୩୪୫; ସଂ। ନି। ୧।୧୨୧; ନେତ୍ତି। ୧୦୬; ପେଟକୋ ୧୫), ତସ୍ମା ସଙ୍ଖାରେ ଆସଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ସଙ୍ଗୋତି ୱିଦିତ୍ୱା। ତେସଂ ସତୀମା ୱିନୟାୟ ସିକ୍ଖେତି କାୟଗତାସତିୟୋଗେନ ସତିମା ତେସଂ କାମାନଂ ୱୂପସମାୟ ତୀସୁପି ସିକ୍ଖାସୁ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ସିକ୍ଖେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି। ଅଦକ୍ଖୀତି ପନ ପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ – ''ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ଚା''ତି। ପଚ୍ଚତ୍ତିକତୋ ଦସ୍ସନପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅନତ୍ଥଜନନତୋ ପଚ୍ଚତ୍ତିକତୋ ଦସ୍ସନପଞ୍ଞତ୍ତି। ପାୱକକପ୍ପାତି ଜଲିତଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧସଦିସା। ପପାତୌରଗୋପମାତି ପପାତୂପମାଉରଗୋପମା ଚ।

ମୋହସମ୍ବନ୍ଧନୋ ଲୋକୋତି ଅଯଂ ଲୋକୋ ଅୱିଜ୍ଜାହେତୁକେହି ସଂଯୋଜନେହି ବଦ୍ଧୋ। ଭଵରୂପୋୱ ଦିସ୍ସତୀତି ୱିପନ୍ନଜ୍ଝାସଯୋପି ମାଯାଯ ସାଠେଯ୍ୟେନ ଚ ପଟିଚ୍ଛାଦିତସଭାୱୋ ଭଦ୍ଦଜାତିକଂ ୱିଯ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେତି। ଉପଧିବନ୍ଧନୋ ବାଲୋ, ତମସା ପରିୱାରିତୋତି ତସ୍ସ ପନ ବାଲସ୍ସ ତଥା ଦସ୍ସନେ ସମ୍ମୋହତମସା ପରିୱାରିତତ୍ତା କାମଗୁଣେସୁ ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସିତାଯ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରେହି ବନ୍ଧତ୍ତା। ତଥା ଭୂତୋ ଚାଯଂ ବାଲୋ ପଣ୍ଡିତାନଂ ଅସ୍ସିରୀ ୱିଯ ଖାଯତି ଅଲକ୍ଖିକୋ ଏୱ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ତଯିଦଂ ସଵଂ ବାଲସ୍ସ ସତୋ ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନତୋ। ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ପନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତୋ ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚନନ୍ତି ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ। ମୋହସୀସେନ ୱିପଲ୍ଲାସା ଗହିତାତି ଆହ – ''ଦେସନାପଞ୍ଞତ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସାନ''ନ୍ତି। ୱିପରୀତପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ୱିପରୀତାକାରେନ ଉପଟ୍ଠହମାନସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନା।

ଅତ୍ଥି ନିଵାନନ୍ତି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱାଚାୱତ୍ଥୁମତ୍ତମେୱ। ନତ୍ଥି ନିଵାନନ୍ତି ପରମତ୍ଥତୋ ଅଲବ୍ଭମାନସଭାୱତ୍ତାତି ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନାନଂ ମିଚ୍ଛାୱାଦଂ ଭଞ୍ଜିତୁଂ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ହେତୁଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନୋ ଚେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଭିକ୍ଖୱେ, ଯଦି ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ ନ ଅଭୱିସ୍ସ, ନ ଇଧ ସଵସ୍ସ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ସିଯା। ନିଵାନଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ମଗ୍ଗଧମ୍ମା ଅନୱସେସକିଲେସେ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତି, ତତୋ ତିୱିଧସ୍ସପି ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତୀତି।

ତତ୍ଥାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଥା ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟତାଯ ସୌତ୍ତରାନଂ କାମାନଂ ରୂପାନଞ୍ଚ ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ତବ୍ବିଧୁରସଭାୱଂ ନିସ୍ସରଣଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ଏୱଂ ତଂସଭାୱାନଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତେନ ତବ୍ବିଧୁରତାସଭାୱେନ ନିସ୍ସରଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଯଞ୍ଚ ତଂ ନିସ୍ସରଣଂ। ସା ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ? ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ। ଅପି ଚ ଅନୁଲୋମଞାଣଂ କିଲେସେ ନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଜହିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚାରମ୍ମଣମ୍ପି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀସୁ ଞାଣଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନମତ୍ତମେୱ କରୋତି, କିଲେସାନଂ ନ ସମୁଚ୍ଛେଦଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନକରଞ୍ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣଂ, ତସ୍ସ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚୱିପରୀତେନ ଆରମ୍ମଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ସା ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ। ତଥା ନିଵାନ-ସଦ୍ଦୋ କତ୍ଥଚି ୱିସଯେ ଅୱିପରୀତତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଉପଚାରୱୁତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ, ଯଥା ତଂ ''ସୀହସଦ୍ଦୋ''ତି।

ଅଥ ୱା ''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତ''ନ୍ତି (ଉଦା। ୭୩) ୱଚନଂ ଅୱିପରୀତତ୍ଥଂ, ଭଗୱତା ଭାସିତତ୍ତା। ଯଞ୍ହି ଭଗୱତା ଭାସିତଂ, ତଂ ଅୱିପରୀତତ୍ଥଂ। ଯଥା ତଂ ''ସଵେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା, ସଵେ ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖା, ସଵେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା''ତି (ମ। ନି। ୧।୩୫୩, ୩୫୬; କଥା। ୭୫୩; ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୪; ପଟି। ମ। ୧।୩୧; ନେତ୍ତି। ୫; ଧ। ପ। ୨୭୭-୨୭୯), ଏୱମ୍ପି ଯୁତ୍ତିୱସେନ ଅସଙ୍ଖତାଯ ଧାତୁଯା ପରମତ୍ଥତୋ ସବ୍ଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କିଂ ୱା ଏତାଯ ଯୁତ୍ତିଚିନ୍ତାଯ? ଯସ୍ମା ଭଗୱତା ''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତନ୍ତି (ଉଦା। ୭୩), ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମା ଅସଙ୍ଖତା ଧମ୍ମାତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୭-୮) ଚ, ଅସଙ୍ଖତଞ୍ଚ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମି ଅସଙ୍ଖତଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦ''ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୪।୩୬୬-୩୬୭, ୩୭୭) ଚ ଅନେକେହି ସୁତ୍ତପଦେହି ନିଵାନଧାତୁଯା ପରମତ୍ଥତୋ ସବ୍ଭାୱୋ ଦେସିତୋତି। ତତ୍ଥ ଉପନଯନପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ପଟିପକ୍ଖତୋ ହେତୁଉପନଯନସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନା। ଜୋତନାପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ପଟିଞ୍ଞାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସିଦ୍ଧିଯା ପକାସନାପଞ୍ଞତ୍ତି। ସେସଂ ସଵଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ଓତରଣହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୪୨।ତତ୍ଥ କତମୋ ଓତରଣୋ ହାରୋତି ଓତରଣହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ଅସେକ୍ଖା ୱିମୁତ୍ତୀତି ଅଯଂ ତେଧାତୁକେ ୱୀତରାଗତା ଅସେକ୍ଖା ଫଲୱିମୁତ୍ତି। ତାନିଯେୱାତି ତାନି ଅସେକ୍ଖାଯଂ ୱିମୁତ୍ତିଯଂ ସଦ୍ଧାଦୀନି । ଅଯଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଓତରଣାତି ଅସେକ୍ଖାଯ ୱିମୁତ୍ତିଯା ନିଦ୍ଧାରିତେହି ସଦ୍ଧାଦୀହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଓତରଣା।

ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ୱିଜ୍ଜାତି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ୱିଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଉପକାରକତ୍ତା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ସଦ୍ଧାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ୱିଜ୍ଜାଯ ଉପକାରକତ୍ତା ସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ସଙ୍ଖାରପରିଯାପନ୍ନାନୀତି ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେ ଅନ୍ତୋଗଧାନି। ଯେ ସଙ୍ଖାରା ଅନାସୱାତି ତଂ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଂ

ୱିସେସେତି, ଅଗ୍ଗଫଲସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତତୋ ଏୱ ଚ ନୋ ଭୱଙ୍ଗା। ଧମ୍ମଧାତୁସଙ୍ଗହିତାତି ଅଟ୍ଠାରସଧାତୂସୁ ଧମ୍ମଧାତୁସଙ୍ଗହିତା। ଯଦିପି ପୁବ୍ବେ ୱୀତରାଗତା ଅସେକ୍ଖା ୱିମୁତ୍ତି ଦସ୍ସିତା, ତସ୍ସା ପନ ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଅଯଂ ଅହମସ୍ମୀତି ଅନାନୁପସ୍ସୀ’’ତି ଦସ୍ସନମଗ୍ଗୋ ଇଧ ୱୁତ୍ତୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଯଂ ଅହମସ୍ମୀତି ଅନାନୁପସ୍ସୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

୪୩।ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତନ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ କମ୍ପଂ ଅନୱଟ୍ଠାନଂ। ଚୁତୂପପାତୋତି ଅପରାପରଂ ଚୱନଂ ଉପପତନଞ୍ଚ। ନିସ୍ସିତପଦେ ଲବ୍ଭମାନଂ ନିସ୍ସଯନଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ନିସ୍ସଯୋ ନାମା’’ତି। ତଣ୍ହାନିସ୍ସଯୋତି ତଣ୍ହାଭିନିୱେସୋ। ସୋ ହି ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାଭାୱେନ ତଥା ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯୋପି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ରତ୍ତସ୍ସ ଚେତନାତି ଚେତନାପଧାନତ୍ତା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମାନଂ ଚେତନାସୀସେନ ତଣ୍ହଂ ଏୱ ୱଦତି। ତେନେୱାହ – ‘‘ଅଯଂ ତଣ୍ହାନିସ୍ସଯୋ’’ତି। ଯସ୍ମା ପନ ୱିପରୀତାଭିନିୱେସୋ ମୋହସ୍ସ ବଲୱଭାୱେ ଏୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ଯା ମୂଳ୍ହସ୍ସ ଚେତନା, ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱଂ ଚେତନାସୀସେନ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଯୋ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତତ୍ଥ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଚେତନଂଯେୱ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ଚେତନା ପନ ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଆହ। ଯା ରତ୍ତସ୍ସ ୱେଦନା, ଅଯଂ ସୁଖା ୱେଦନାତି ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ରାଗୋ ଅନୁସେତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ଅୱିଜ୍ଜା ଅନୁସେତୀତି ଆହ – ‘‘ଯା ସମ୍ମୂଳ୍ହସ୍ସ ୱେଦନା, ଅଯଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା’’ତି। ଇଧ ୱେଦନାସୀସେନ ଚେତନା ୱୁତ୍ତା। ତଣ୍ହାଯାତି ତଣ୍ହଂ। ଦିଟ୍ଠିଯାତି ଦିଟ୍ଠିଂ। ଯଥା ୱା ସେସଧମ୍ମାନଂ ତଣ୍ହାଯ ନିସ୍ସଯଭାୱେ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତଣ୍ହାଯ ନିସ୍ସିତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ତଣ୍ହାଯ ସେସଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱେ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତଣ୍ହାଯ ନିସ୍ସିତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ – ‘‘ତଣ୍ହାଯ ଅନିସ୍ସିତୋ’’ତି।

ପସ୍ସଦ୍ଧୀତି ଦରଥପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନା। କାଯିକାତି କରଜକାଯସନ୍ନିସ୍ସିତା। ଚେତସିକାତି ଚିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତା। ଯସ୍ମା ପନ ସା ଦରଥପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି କାଯଚିତ୍ତାନଂ ସୁଖେ ସତି ପାକଟା ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ଯଂ କାଯିକଂ ସୁଖ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଫଲୂପଚାରେନ ୱୁତ୍ତାଯ ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ନତିଅଭାୱସ୍ସ କାରଣଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋତି ଏୱଂ ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଖୀଣାସୱୋ। ରୂପସଙ୍ଖଯେ ୱିମୁତ୍ତୋତି ରୂପାନଂ ସଙ୍ଖଯସଙ୍ଖାତେ ନିବ୍ବାନେ ୱିମୁତ୍ତୋ। ଅତ୍ଥୀତିପି ନ ଉପେତୀତି ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତିପି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଉପଯେନ ନ ଉପେତି ନ ଗଣ୍ହାତି। ନତ୍ଥୀତି ଅସସ୍ସତୋତି। ଅତ୍ଥି ନତ୍ଥୀତି ଏକଚ୍ଚଂ ସସ୍ସତଂ ଏକଚ୍ଚଂ ଅସସ୍ସତନ୍ତି। ନେୱତ୍ଥି ନୋ ନତ୍ଥୀତି ଅମରାୱିକ୍ଖେପୱସେନ। ଗମ୍ଭୀରୋତି ଉତ୍ତାନଭାୱହେତୂନଂ କିଲେସାନଂ ଅଭାୱେନ ଗମ୍ଭୀରୋ। ନିବ୍ବୁତୋତି ଅତ୍ଥୀତିଆଦିନା ଉପଗମନକିଲେସାନଂ ୱୂପସମେନ ପରିନିବ୍ବୁତୋ ସୀତିଭୂତୋ।

ଇଧାଗତୀତି ପରଲୋକତୋ ଇଧ ଆଗତି। ଗତୀତି ଇଧଲୋକତୋ ପରଲୋକଗମନଂ। ତଂ ପନ ପୁନବ୍ଭୱୋତି ଆହ ‘‘ପେଚ୍ଚଭୱୋ’’ତି। ଇଧ ହୁରନ୍ତି ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣଧମ୍ମା ଦସ୍ସିତାତି ‘‘ଉଭଯମନ୍ତରେନା’’ତି ପଦେନ ଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଫସ୍ସସମୁଦିତେସୁ ଧମ୍ମେସୂ’’ତି ଆହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଫସ୍ସେନ ସଦ୍ଧିଂ ଫସ୍ସେନ କାରଣଭୂତେନ ଚ ସମୁଦିତେସୁ ସମ୍ଭୂତେସୁ ୱିଞ୍ଞାଣୱେଦନାସଞ୍ଞାଚେତନାୱିତକ୍କୱିଚାରାଦିଧମ୍ମେସୁ। ଅତ୍ତାନଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନତ୍ତଭାୱେନେୱ ତତ୍ଥ ଅତ୍ତାନଂ ନ ପସ୍ସତି। ୱିରଜ୍ଜତି ୱିରାଗା ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ପଦେହି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତଦତ୍ଥତାଯ ସୀଲାଦୀନମ୍ପି ପରିଯାଯେନ ତବ୍ଭାୱମାହ ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରୋ’’ତିଆଦିନା।

୪୪।ନାମସମ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ନାମେନ ମିସ୍ସିତୋ। ସୌପାଦିସେସା ନିବ୍ବାନଧାତୂତି ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଞ୍ଚ ପଞ୍ଞାପଧାନନ୍ତି ଆହ – ‘‘ସୌପାଦିସେସା ନିବ୍ବାନଧାତୁ ୱିଜ୍ଜାତି। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଓତରଣହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୩। ସୋଧନହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୪୫।ତତ୍ଥ କତମୋ ସୋଧନୋ ହାରୋତି ସୋଧନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ଭଗୱା ପଦଂ ସୋଧେତୀତି ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି (ସୁ। ନି। ୧୦୩୯; ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୫୮, ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୨) ୱଦନ୍ତୋ ଭଗୱା – ‘‘କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି (ସୁ। ନି। ୧୦୩୮; ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୫୭, ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧) ଆଯସ୍ମତା ଅଜିତେନ ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ପଦଂ ସୋଧେତି ନାମ, ତଦତ୍ଥସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ। ନୋ ଚ ଆରମ୍ଭନ୍ତି ନ ତାୱ ଆରମ୍ଭଂ ସୋଧେତି, ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅପରିଯୋସିତତ୍ତା। ସୁଦ୍ଧୋ ଆରମ୍ଭୋତି ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପବୋଧିତତ୍ତା ସୋଧିତୋ ଆରମ୍ଭୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞାଣପକ୍ଖନ୍ଦାନଂ ଦ୍ୱେଳ୍ହକଜାତାନଂ ୱା ପୁଚ୍ଛନକାଲେ ପୁଚ୍ଛିତାନଂ ପୁଚ୍ଛାୱିସଯୋ ଅୱିଜଟଂ ମହାଗହନଂ ୱିଯ ମହାଦୁଗ୍ଗଂ ୱିଯ ଚ ଅନ୍ଧକାରଂ ଅୱିଭୂତଂ ହୋତି। ଯଦା ଚ ଭଗୱତା ପଣ୍ଡିତେହି ୱା ଭଗୱତୋ ସାୱକେହି ଅପଦେ ପଦଂ

ଦସ୍ସେନ୍ତେହି ନିଜ୍ଝଟଂ ନିଗୁମ୍ବଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତେ ମହତା ଗନ୍ଧହତ୍ଥିନା ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଓଭଗ୍ଗପଦାଲିତୋ ଗହନପ୍ପଦେସୋ ୱିଯ ୱିଗତନ୍ଧକାରୋ ୱିଭୂତୋ ଉପଟ୍ଠହମାନୋ ୱିସୋଧିତୋ ନାମ ହୋତି।

ସୋଧନହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ଅଧିଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୪୬।ତତ୍ଥକତମୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋତି ଅଧିଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ତଥା ଧାରଯିତବ୍ବାତି ଏକତ୍ତୱେମତ୍ତତାସଙ୍ଖାତସାମଞ୍ଞୱିସେସମତ୍ତତୋ ଧାରଯିତବ୍ବା, ନ ପନ ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ୱିକପ୍ପେତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅୱିକପ୍ପେତବ୍ବତାଯ କାରଣଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ତଂ ତଂ ଫଲଂ ମଗ୍ଗତି ଗୱେସତୀତି ମଗ୍ଗୋ, ତଦତ୍ଥିକେହି ମଗ୍ଗୀଯତି ଗୱେସୀଯତୀତି ୱା ମଗ୍ଗୋ। ନିରତିଯଟ୍ଠେନ ନିରସ୍ସାଦଟ୍ଠେନ ଚ ନିରଯୋ। ଉଦ୍ଧଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ତିରିଯଂ ଅଞ୍ଚିତାତି ତିରଚ୍ଛାନା। ତିରଚ୍ଛାନାୱ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନି। ପେତତାଯ ପେତ୍ତି, ଇତୋ ପେଚ୍ଚ ଗତଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପେତ୍ତି ଏୱ ପେତ୍ତିୱିସଯୋ। ନ ସୁରନ୍ତି ନ ଭାସନ୍ତି ନ ଦିବ୍ବନ୍ତୀତି ଅସୁରା। ଅସୁରା ଏୱ ଅସୁରଯୋନି। ଦିବ୍ବେହି ରୂପାଦୀହି ସୁଟ୍ଠୁ ଅଗ୍ଗାତି ସଗ୍ଗା। ମନସ୍ସ ଉସ୍ସନ୍ନତାଯ ମନୁସ୍ସା। ୱାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହା, ତଂ ତତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ନିବ୍ବାନଂ। ନିରଯଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ନିରଯଗାମୀ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅସୁରଯୋନିଯୋତି ଅସୁରଯୋନିଯା ହିତୋ, ଅସୁରଜାତିନିବ୍ବତ୍ତନକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସଗ୍ଗଂ ଗମେତୀତି ସଗ୍ଗଗାମିଯୋ। ମନୁସ୍ସଗାମୀତି ମନୁସ୍ସଲୋକଗାମୀ। ପଟିସଙ୍ଖାନିରୋଧୋତି ପଟିସଙ୍ଖାଯ ପଟିପକ୍ଖଭାୱନାଯ ନିରୋଧୋ, ପଟିପକ୍ଖେ ୱା ତଥା ଅପ୍ପୱତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୱୁତ୍ତିଯା ଅନୁପ୍ପାଦୋ। ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନିରୋଧୋତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ସରସନିରୋଧୋ, ଖଣିକନିରୋଧୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୭। ରୂପନ୍ତି ଏକତ୍ତତା। ଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯାତି ୱେମତ୍ତତା। ଉପାଦାରୂପନ୍ତି ଏକତ୍ତତା। ଚକ୍ଖାଯତନଂ...ପେ... କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋତି ୱେମତ୍ତତା। ତଥା ଭୂତରୂପନ୍ତି ଏକତ୍ତତା। ପଥୱୀଧାତୁ ...ପେ... ୱାଯୋଧାତୂତି ୱେମତ୍ତତା। ପଥୱୀଧାତୂତି ଏକତ୍ତତା। ୱୀସତି ଆକାରା ୱେମତ୍ତତା। ଆପୋଧାତୂତି ଏକତ୍ତତା। ଦ୍ୱାଦସ ଆକାରା ୱେମତ୍ତତା। ତେଜୋଧାତୂତି ଏକତ୍ତତା। ଚତ୍ତାରୋ ଆକାରା ୱେମତ୍ତତା। ୱାଯୋଧାତୂତି ଏକତ୍ତତା। ଛ ଆକାରା ୱେମତ୍ତତାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହି ଧାତୁଯୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀ''ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ କେସାତି କେସା ନାମ ଉପାଦିନ୍ନକସରୀରଟ୍ଠକା କକ୍ଖଳଲକ୍ଖଣା ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ ପଥୱୀଧାତୁକୋଟ୍ଠାସୋ। ଲୋମା ନାମ... ପେ... ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ନାମ ସରୀରଟ୍ଠକଂ କକ୍ଖଳଲକ୍ଖଣଂ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋତି ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା। ଆପୋଧାତୁଆଦିକୋଟ୍ଠାସେସୁ ପିତ୍ତାଦୀସୁ ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଯେନ ଚାତି ଯେନ ତେଜୋଧାତୁନା କୁପିତେନ। ସନ୍ତପ୍ପତୀତି ଅଯଂ କାଯୋ ସନ୍ତପ୍ପତି ଏକାହିକଜରାଦିଭାୱେନ ଉସୁମଜାତୋ ହୋତି। ଯେନ ଚ ଜୀରୀଯତୀତି ଯେନ ଅଯଂ କାଯୋ ଜରୀଯତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱେକଲ୍ଲତଂ ବଲକ୍ଖଯଂ ୱଲିତ୍ତଚପଲିତାଦିଞ୍ଚ ପାପୁଣାତି। ଯେନ ଚ ପରିଡଯ୍ହତୀତି ଯେନ କୁପିତେନ ଅଯଂ କାଯୋ ଡଯ୍ହତି, ସୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ''ଡଯ୍ହାମି ଡଯ୍ହାମୀ''ତି କନ୍ଦନ୍ତୋ ସତଧୋତସପ୍ପିଗୋସୀତଚନ୍ଦନାଦିଲେପନଂ ତାଲୱଣ୍ଟୱାତଞ୍ଚ ପଚ୍ଚାସୀସତି। ଯେନ ଚ ଅସିତପୀତଖାଯିତସାଯିତଂ ସମ୍ମା ପରିଣାମଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅସିତଂ ୱା ଓଦନାଦି, ପୀତଂ ୱା ପାନକାଦି, ଖାଯିତଂ ୱା ପିଟ୍ଠଖଜ୍ଜକାଦି, ସାଯିତଂ ୱା ଅମ୍ବପକ୍କମଧୁଫାଣିତାଦି ସମ୍ମା ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛତି, ରସାଦିଭାୱେନ ୱିୱେକଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମା ତଯୋ ତେଜୋଧାତୂ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନା। ପଚ୍ଛିମୋ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନୋୱ।

ଉଦ୍ଧଙ୍ଗମା ୱାତାତି ଉଗ୍ଗାରହିକ୍କାରାଦିପୱତ୍ତକା ଉଦ୍ଧଂ ଆରୋହନୱାତା। ଅଧୋଗମା ୱାତାତି ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱାଦିନୀହରଣକା ଅଧୋ ଓରୋହନୱାତା। କୁଚ୍ଛିସଯା ୱାତାତି ଅନ୍ତାନଂ ବହିୱାତା। କୋଟ୍ଠସଯା ୱାତାତି ଅନ୍ତାନଂ ଅନ୍ତୋୱାତା। ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନୁସାରିନୋ ୱାତାତି ଧମନିଜାଲାନୁସାରେନ ସକଲସରୀରେ ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନି ଅନୁସଟା ସମିଞ୍ଜନପସାରଣାଦିନିବ୍ବତ୍ତକା ୱାତା। ଅସ୍ସାସୋତି ଅନ୍ତୋପୱିସନନାସିକୱାତୋ। ପସ୍ସାସୋତି ବହିନିକ୍ଖମନନାସିକୱାତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମା ସବ୍ବେ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନା। ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ଏୱ। ଏୱଂ ୱେମତ୍ତତାଦସ୍ସନୱସେନ ୱିଭାଗେନ ଉଦାହଟା ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ ପଟିକ୍କୂଲମନସିକାରୱସେନ ଉପସଂହରନ୍ତୋ ''ଇମେହି ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଆକାରେହୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନ ଗଯ୍ହୂପଗନ୍ତି ନ ଗହଣଯୋଗ୍ଗଂ। ସଭାୱଭାୱତୋତି ସଭାୱଲକ୍ଖଣତୋ।

ଏୱଂ ପଟିକ୍କୂଲମନସିକାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ତତ୍ଥ ସମ୍ମସନଚାରଂ ପାଠଇୱସେନେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେନାହ ଭଗୱା ଯା ଚେୱ ଖୋ ପନା''ତିଆଦିମାହ। ତଂ ସବ୍ବଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

୪୮। ଏୱଂ ସଙ୍ଖମଗ୍ଗରୂପଧମ୍ମୱସେନ ଅଧିଟ୍ଠାନହାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅୱିଜ୍ଜାୱିଜ୍ଜାଦୀନମ୍ପି ୱସେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅୱିଜ୍ଜାତି ଏକତ୍ତତା''ତିଆଦି

ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଯସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣଂ ଜାନିତୁଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତି ଛାଦେତ୍ୱା ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ଯସ୍ମା ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯସ୍ସ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧସ୍ସ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣଂ ଜାନିତୁଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତି ଛାଦେତ୍ୱା ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା ‘‘ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୁବ୍ବନ୍ତୋ ଅତୀତଦ୍ଧଭୂତା ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଯୋ। ଅପରନ୍ତୋ ଅନାଗତଦ୍ଧଭୂତା। ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୋ ତଦୁଭଯଂ। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ କାରଣାନି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନି। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ନିବ୍ବତ୍ତା ସଙ୍ଖାରାଦିଧମ୍ମା।

ତତ୍ଥାଯଂ ଅୱିଜ୍ଜା ଯସ୍ମା ଅତୀତାନଂ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଯାୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣଂ ଜାନିତୁଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତି ଛାଦେତ୍ୱା ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା ‘‘ପୁବ୍ବନ୍ତେ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଯାୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱାଯଂ ଅୱିଜ୍ଜା କିଚ୍ଚତୋ ଜାତିତୋପି କଥିତା। ଅଯଞ୍ହି ଇମାନି ଅଟ୍ଠ ଠାନାନି ଜାନିତୁଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତୀତି କିଚ୍ଚତୋ କଥିତା। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାପି ଇମେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଜାତିତୋ କଥିତା। ଏୱଂ କିଚ୍ଚତୋ ଜାତିତୋ ଚ କଥିତାପି ଲକ୍ଖଣତୋ କଥିତେ ଏୱ ସୁକଥିତା ହୋତୀତି ଲକ୍ଖଣତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ କାରଣାକାରଣଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ୱିଦିତଂ ପାକଟଂ କରୋତି। ଅଯଂ ପନ ଅୱିଜ୍ଜା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ୱିଦିତଂ ପାକଟଂ କାତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଞାଣପଚ୍ଚନୀକତୋ ଅଞ୍ଞାଣଂ। ଦସ୍ସନନ୍ତିପି ପଞ୍ଞା, ସା ହି ତଂ ଆକାରଂ ପସ୍ସତି। ଅୱିଜ୍ଜା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପସ୍ସିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅଦସ୍ସନଂ। ଅଭିସମଯୋତିପି ପଞ୍ଞା, ସା ତଂ ଆକାରଂ ଅଭିସମେତି। ଅୱିଜ୍ଜା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ଅଭିସମେତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅନଭିସମଯୋ। ଅନୁବୋଧୋ ସମ୍ବୋଧୋ ପଟିୱେଧୋତିପି ପଞ୍ଞା, ସା ତଂ ଆକାରଂ ଅନୁବୁଜ୍ଝତି ସମ୍ବୁଜ୍ଝତି ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଅୱିଜ୍ଜା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ଅନୁବୁଜ୍ଝିତୁଂ ସମ୍ବୁଜ୍ଝିତୁଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅନନୁବୋଧୋ ଅସମ୍ବୋଧୋ ଅପ୍ପଟିୱେଧୋ। ତଥା ସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ ଉପଲକ୍ଖଣଂ ପଚ୍ଚୁପଲକ୍ଖଣଂ ସମପେକ୍ଖଣନ୍ତିପି ପଞ୍ଞା, ସା ତଂ ଆକାରଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି ଉପଲକ୍ଖେତି ପଚ୍ଚୁପଲକ୍ଖେତି ସମଂ ସମ୍ମା ଚ ଅପେକ୍ଖତି। ଅୱିଜ୍ଜା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତସ୍ସ ତଥା କାତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ ଅନୁପଲକ୍ଖଣଂ ଅପଚ୍ଚୁପଲକ୍ଖଣଂ ଅସମପେକ୍ଖଣନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି।

ନାସ୍ସ କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚକ୍ଖକମ୍ମଂ ଅତ୍ଥି, ସଯଞ୍ଚ ଅପ୍ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା କତକମ୍ମନ୍ତି ଅପ୍ପଚ୍ଚକ୍ଖକମ୍ମଂ। ଦୁମ୍ମେଧାନଂ ଭାୱୋ ଦୁମ୍ମେଜ୍ଝଂ। ବାଲାନଂ ଭାୱୋ ବାଲ୍ଯଂ। ସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ପଞ୍ଞା, ସା ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ କାରଣାକାରଣଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ସମ୍ପଜାନାତି। ଅୱିଜ୍ଜା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ କାରଣଂ ପଜାନିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ମୋହନୱସେନ ମୋହୋ। ପମୋହନୱସେନ ପମୋହୋ। ସମ୍ମୋହନୱସେନ ସମ୍ମୋହୋ। ଅୱିନ୍ଦିଯଂ ୱିନ୍ଦତି, ୱିନ୍ଦିଯଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଓହନତି ଓତରତୀତି ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ। ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଯୋଜେତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗୋ। ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଚେୱ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ। ମଗ୍ଗେ ପରିଯୁଟ୍ଠିତଚୋରା ୱିଯ ଅଦ୍ଧିକେ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାତି ୱିଲୁପ୍ପତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ। ଯଥା ନଗରଦ୍ୱାରେ ପଲିଘସଙ୍ଖାତାଯ ଲଙ୍ଗିଯା ପତିତାଯ ମନୁସ୍ସାନଂ ନଗରପ୍ପୱେସୋ ପଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ଏୱମେୱ ଯସ୍ସ ସକ୍କାଯନଗରେ ଅଯଂ ପତିତା, ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନସମ୍ପାପକଂ ଞାଣଗମନଂ ପଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାଲଙ୍ଗୀ ନାମ ହୋତି। ଅକୁସଲଞ୍ଚ ତଂ ମୂଲଞ୍ଚ, ଅକୁସଲାନଂ ୱା ମୂଲନ୍ତି ଅକୁସଲମୂଲଂ। ତଂ ପନ ନ ଅଞ୍ଞଂ, ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ ମୋହୋତି ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲନ୍ତି ଅଯଂ ଏକପଦିକୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତାତି ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ୱେମତ୍ତତା।

ୱିଜ୍ଜାତି ୱିନ୍ଦିଯଂ ୱିନ୍ଦତୀତି ୱିଜ୍ଜା, ୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ୱିଜ୍ଜା, ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନ ୱିଜ୍ଜା। ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣଂ ଜାନାତି ପସ୍ସତି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଦୁକ୍ଖେ ଅରିଯସଚ୍ଚେ ୱିସଯଭୂତେ ଞାଣଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ପଞ୍ଞାତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟକରଣସଙ୍ଖାତେନ ପଞ୍ଞାପନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞା, ତେନ ତେନ ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିନା ପକାରେନ ଧମ୍ମେ ଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା। ପଜାନନାକାରୋ ପଜାନନା। ଅନିଚ୍ଚାଦୀନି ୱିଚିନାତୀତି ୱିଚଯୋ। ପକାରେହି ୱିଚିନାତୀତି ପୱିଚଯୋ। ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ୱିଚିନାତୀତି ଧମ୍ମୱିଚଯୋ। ଅନିଚ୍ଚାଦୀନଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣା। ତେସଂଯେୱ ପତି ପତି ଉପଲକ୍ଖଣୱସେନ ପଚ୍ଚୁପଲକ୍ଖଣା। ପଣ୍ଡିତଭାୱୋ ପଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ। କୁସଲଭାୱୋ କୋସଲ୍ଲଂ। ନିପୁଣଭାୱୋ ନେପୁଞ୍ଞଂ। ଅନିଚ୍ଚାଦୀନଂ ୱିଭାୱନୱସେନ ୱେଭବ୍ଯା। ତେସଂଯେୱ ଚିନ୍ତନୱସେନ ଚିନ୍ତା। ଅନିଚ୍ଚାଦୀନି ଉପପରିକ୍ଖତୀତି ଉପପରିକ୍ଖା। ଭୂରୀତି ପଥୱିଯା ନାମଂ, ଅଯମ୍ପି ସଣ୍ହଟ୍ଠେନ ୱିତ୍ଥତଟ୍ଠେନ ଚ ଭୂରୀ ୱିଯାତି ଭୂରୀ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଭୂରୀ ୱୁଚ୍ଚତି ପଥୱୀ, ତାଯ ପଥୱିସମାଯ ୱିତ୍ଥତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଭୂରିପଞ୍ଞୋ’’ତି (ମହାନି। ୨୭)। ଅପି ଚ ଭୂରୀତି ପଞ୍ଞାଯେୱେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଭୂତେ ଅତ୍ଥେ ରମତୀତି ଭୂରୀ।

କିଲେସେ ମେଧତି ହିଂସତୀତି ମେଧା, ଖିପ୍ପଂ ଗହଣଧାରଣଟ୍ଠେନ ୱା ମେଧା। ଯସ୍ସୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ସତ୍ତଂ ହିତପଟିପତ୍ତିଯଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱା ଯାଥାୱଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧେ ପରିଣେତୀତି ପରିଣାଯିକା। ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଧମ୍ମେ ୱିପସ୍ସତୀତି ୱିପସ୍ସନା। ସମ୍ମା ପକାରେହି ଅନିଚ୍ଚାଦୀନି ଜାନାତୀତି

ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଉପ୍ପଥପଟିପନ୍ନେ ସିନ୍ଧଓ୍ୱେ ୱୀଥିଆରୋପନଙ୍ଗଂ ପତୋଦୋ ୱିଯ ଉପ୍ପଥେ ଧାୱନକୂଟଚିତ୍ତଂ ୱୀଥିଆରୋପନଙ୍ଗଂ ୱିଜ୍ଝତୀତି ପତୋଦୋ ୱିଯାତି ପତୋଦୋ। ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନ କମ୍ପତୀତି ପଞ୍ଞାବଲଂ। କିଲେସଚ୍ଛେଦନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାୱ ସତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାସତ୍ଥଂ। ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାୱ ପାସାଦୋ ପଞ୍ଞାପାସାଦୋ। ଆଲୋକନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାୱ ଆଲୋକୋ ପଞ୍ଞାଆଲୋକୋ।

ଓଭାସନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାୱ ଓଭାସୋ ପଞ୍ଞାଓଭାସୋ। ପଜ୍ଜୋତନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାୱ ପଜ୍ଜୋତୋ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ। ରତିକରଣଟ୍ଠେନ ରତିଦାଯକଟ୍ଠେନ ରତିଜନକଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତୀକତଟ୍ଠେନ ଦୁଲ୍ଲଭପାତୁଭାୱଟ୍ଠେନ ଅତୁଲଟ୍ଠେନ ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଟ୍ଠେନ ଚ ପଞ୍ଞାୱ ରତନଂ ପଞ୍ଞାରତନଂ। ନ ତେନ ସତ୍ତା ମୁଯ୍ହନ୍ତି, ସଯଂ ୱା ଆରମ୍ମଣେ ନ ମୁଯ୍ହତୀତି ଅମୋହୋ। ଧମ୍ମୱିଚଯପଦଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। କସ୍ମା ପନେତଂ ପୁନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଅମୋହସ୍ସ ମୋହପଟିପକ୍ଖଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ। ତେନେତଂ ଦୀପେତି – ଯ୍ୱାଯଂ ଅମୋହୋ, ସୋ ନ କେୱଲଂ ମୋହତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଧମ୍ମୋ, ମୋହସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ ଧମ୍ମୱିଚଯସଙ୍ଖାତୋ ଅମୋହୋୱ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଯାଥାୱନିଯ୍ୟାନିକକୁସଲଦିଟ୍ଠି। ଧମ୍ମୱିଚଯସଙ୍ଖାତୋ ପସତ୍ଥୋ ସୁନ୍ଦରୋ ୱା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ମଗ୍ଗଙ୍ଗନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ କାରଣନ୍ତି ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ। ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନନ୍ତି।

ଅସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତୀତି ସଞ୍ଞାୱିରାଗଭାୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତିତା ଅସଞ୍ଞଭୱୂପପତ୍ତିନିବ୍ବତ୍ତନସମାପତ୍ତି। ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ହି ବୁଦ୍ଧେ ଏକଚ୍ଚେ ତିତ୍ଥାଯତନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱାଯୋକସିଣେ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଝାନା ୱୁଟ୍ଠାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଦୋସଂ ପସ୍ସନ୍ତି, ସଞ୍ଞାଯ ସତି ହତ୍ଥଚ୍ଛେଦାଦିଦୁକ୍ଖଞ୍ଚେୱ ସବ୍ବଭଯାନି ଚ ହୋନ୍ତି, ‘‘ଅଲଂ ଇମାଯ ସଞ୍ଞାଯ, ସଞ୍ଞାଭାୱୋ ସନ୍ତୋ’’ତି ଏୱଂ ସଞ୍ଞାଯ ଦୋସଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ସଞ୍ଞାୱିରାଗୱସେନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନା କାଲଂ କତ୍ୱା ଅସଞ୍ଞୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ଚିତ୍ତଂ ନେସଂ ଚୁତିଚିତ୍ତନିରୋଧେନେୱ ଇଧ ନିୱତ୍ତତି, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧମତ୍ତମେୱ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତତି।

ତେ ଯଥା ନାମ ଜିଯାୱେଗୁକ୍ଖିତ୍ତୋ ସରୋ ଯତ୍ତକୋ ଜିଯାୱେଗୋ, ତତ୍ତକମେୱ ଆକାସେ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱମେୱଂ ଝାନୱେଗୁକ୍ଖିତ୍ତା ଉପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯତ୍ତକୋ ଝାନୱେଗୋ, ତତ୍ତକମେୱ କାଲଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଝାନୱେଗେ ପନ ପରିକ୍ଖୀଣେ ତତ୍ଥ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅନ୍ତରଧାଯତି, ଇଧ ପଟିସନ୍ଧିସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅସଞ୍ଞଭୱୂପପତ୍ତିନିବ୍ବତ୍ତନସମାପତ୍ତୀ’’ତି। ୱିଭୂତସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତୀତି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନସମାପତ୍ତି। ସା ହି ପଠମାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଠମାରୁପ୍ପସଞ୍ଞାଯପି ୱିଭାୱନତୋ ‘‘ୱିଭୂତସଞ୍ଞା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କେଚି ‘‘ୱିଭୂତରୂପସଞ୍ଞା’’ତି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ମତେନ ୱିଭୂତରୂପସମାପତ୍ତି ନାମ ସେସାରୁପ୍ପସମାପତ୍ତିଯୋ। ସେସା ସମାପତ୍ତିଯୋ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାୱ।

ନେୱସେକ୍ଖନାସେକ୍ଖୋ ଝାଯୀତି ଝାନଲାଭୀ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଆଜାନିଯୋ ଝାଯୀତି ଅରହା, ସଙ୍ଖେପି ୱା ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା। ଅସ୍ସଖଲୁଙ୍କୋ ଝାଯୀତି ଖଲୁଙ୍କସ୍ସସଦିସୋ ଝାଯୀ। ତଥା ହି ଖଲୁଙ୍କୋ ଅସ୍ସୋ ଦମଥଂ ନ ଉପେତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଯଥାରୁଚି ଧାୱତି, ଏୱମେୱଂ ଯୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅଭିଞ୍ଞାଲାଭୀ, ସୋ ଅଭିଞ୍ଞା ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା ‘‘ଅଲମେତ୍ତାୱତା, କତମେତ୍ତାୱତା’’ତି ଉତ୍ତରିଦମଥାଯ ଅପରିସକ୍କନ୍ତୋ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତୱସେନ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଧାୱତି ପୱତ୍ତତି, ସୋ ‘‘ଅସ୍ସଖଲୁଙ୍କୋ ଝାଯୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଦିଟ୍ଠୁତ୍ତରୋ ଝାଯୀତି ଝାନଲାଭୀ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ। ପଞ୍ଞୁତ୍ତରୋ ଝାଯୀତି ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ଝାଯୀ, ସଙ୍ଖୋ ଏୱ ୱା ପଞ୍ଞାଧିକୋ ଝାଯୀ।

ସରଣୋ ସମାଧୀତି ଅକୁସଲଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା, ସଙ୍ଖୋପି ୱା ସାସୱୋ ସମାଧି। ଅରଣୋ ସମାଧୀତି ସଙ୍ଖୋ କୁସଲାବ୍ଯାକତୋ ସମାଧି, ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଏୱ ୱା। ସୱେରୋ ସମାଧୀତି ପଟିଘଚିତ୍ତେସୁ ଏକଗ୍ଗତା। ଅୱେରୋ ସମାଧୀତି ମେତ୍ତାଚେତୋୱିମୁତ୍ତି। ଅନନ୍ତରଦୁକେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସାମିସୋ ସମାଧୀତି ଲୋକିଯସମାଧି। ସୋ ହି ଅନତିକ୍କନ୍ତୱଟ୍ଟାମିସଲୋକାମିସତାଯ ସାମିସୋ। ନିରାମିସୋ ସମାଧୀତି ଲୋକୁତ୍ତରୋ ସମାଧି। ସସଙ୍ଖାରୋ ସମାଧୀତି ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦୋ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞୋ ସୁଖାପଟିପଦୋ ଚ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞୋ। ସୋ ହି ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ ଚିତ୍ତେନ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବୋ। ଇତରୋ ଅସଙ୍ଖାରୋ ସମାଧି। ଏକଂସଭାୱିତୋ ସମାଧୀତି ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସ ସମାଧି। ଉଭଯଂସଭାୱିତୋ ସମାଧୀତି ସମଥଯାନିକସ୍ସ ସମାଧି। ଉଭଯତୋ ଭାୱିତଭାୱନୋ ସମାଧୀତି କାଯସକ୍ଖିନୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ସମାଧି। ସୋ ହି ଉଭଯତୋ ଭାଗେହି ଉଭଯତୋ ଭାୱିତଭାୱନୋ।

ଆଗାଳ୍ହପଟିପଦାତି କାମାନଂ ଓରୋହନପଟିପତ୍ତି, କାମସୁଖାନୁଯୋଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଜ୍ଝାମପଟିପଦାତି କାମସ୍ସ ନିଜ୍ଝାପନୱସେନ ଖେଦନୱସେନ ପୱତ୍ତା ପଟିପତ୍ତି, ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅକ୍ଖମା ପଟିପଦାତିଆଦୀସୁ ପଧାନକରଣକାଲେ ସୀତାଦୀନି ଅସହନ୍ତସ୍ସ ପଟିପଦା, ତାନି ନକ୍ଖମତୀତି ଅକ୍ଖମା। ସହନ୍ତସ୍ସ ପନ ତାନି ଖମତୀତି ଖମା। ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କଂ ନାଧିୱାସେତୀ’’ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୬; ଅ॰ ନି॰ ୪।୧୪; ୬।୫୮) ନଯେନ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କେ ସମେତୀତି ସମା। ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଦମେତୀତି ଦମା ପଟିପଦା।

ଏଓନ୍ତି ଇମିନା ୱୁତ୍ତନଯେନ। ଯୋ ଧମ୍ମୋତି ଯୋ କୋଚି ଜାତିଆଦିଧମ୍ମୋ। ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସାତି ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଜରାଦିଧମ୍ମସ୍ସ। ସମାନଭାୱୋତି ଦୁକ୍ଖାଦିଭାୱେନ ସମାନଭାୱୋ। ଏକତ୍ତତାଯାତି ସମାନତାଯ ଦୁକ୍ଖାଦିଭାୱାନଂ ଏକୀଭାୱେନ। ଏକୀ ଭୱତୀତି ଅନେକୋପି "ଦୁକ୍ଖ"ନ୍ତିଆଦିନା ଏକସଦ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟତାଯ ଏକୀ ଭୱତି। ଏତେନ ଏକତ୍ତତାଯ ଲକ୍ଖଣମାହ। ଯେନ ଯେନ ୱା ପନ ୱିଲକ୍ଖଣୋତି ଯୋ ଧମ୍ମୋ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଯେନ ଯେନ ଭାୱେନ ୱିସଦିସୋ। ତେନ ତେନ ୱେମତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ତେନ ତେନ ଭାୱେନ ସୋ ଧମ୍ମୋ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱେମତ୍ତତଂ ୱିସଦିସତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି, ଦୁକ୍ଖଭାୱେନ ସମାନୋପି ଜାତିଆଦିକୋ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିଆଦିଭାୱେନ ଜରାଦିକସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ୱେମତ୍ତତାଯ ଲକ୍ଖଣମାହ।

ଇଦାନି ତାଓ ଏକତ୍ତୱେମତ୍ତତାୱିସଯେ ନିଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ "ସୁତ୍ତେ ୱା ୱେଯ୍ୟାକରଣେ ୱା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛିତନ୍ତି ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଦେସିତସୁତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଅଧିଟ୍ଠାନହାରସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାୱିସଯତାଯ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅଧିଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୫। ପରିକ୍ଖାରହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୪୯।ତତ୍ଥକତମୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋତି ପରିକ୍ଖାରହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଧମ୍ମୋ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଜନଯତି, ତସ୍ସ ସୋ ପରିକ୍ଖାରୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ ପରିକ୍ଖାରଲକ୍ଖଣଂ ୱତ୍ୱା ତଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ "କିଂଲକ୍ଖଣୋ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହିନୋତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ପଟିକାରଣଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ହେତୁ। ପଟିଚ୍ଚ ଏତସ୍ମା ଫଲଂ ଏତୀତି ପଚ୍ଚଯୋ। କିଞ୍ଚାପି ହେତୁପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦେହି କାରଣମେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥାପି ତତ୍ଥ ୱିସେସଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅସାଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଭାୱୋ ହେତୂତି ସମାନଭାୱୋ ବୀଜଂ ହେତୁ। ନନୁ ଚ ବୀଜଂ ଅଙ୍କୁରାଦିସଦିସଂ ନ ହୋତୀତି? ନୋ ନ ହୋତି, ଅଞ୍ଞତୋ ହି ତାଦିସସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ।

"ଯଥା ୱା ପନା"ତିଆଦିନାପି ଉଦାହରଣନ୍ତରଦସ୍ସନେନ ହେତୁପଚ୍ଚଯାନଂ ୱିସେସମେୱ ୱିଭାୱେତି। ତତ୍ଥ ଦୁଦ୍ଧନ୍ତି ଖୀରଂ। ଦଧି ଭୱତୀତି ଏକତ୍ତନଯେନ ଅଭେଦୋପଚାରେନ ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ନ ହି ଖୀରଂ ଦଧି ହୋତି। ତେନେୱାହ – "ନ ତତ୍ଥି ଏକକାଲସମୱଧାନଂ ଦୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ଦଧିସ୍ସ ଚା"ତି। ଅଥ ୱା ଘଟେ ଦୁଦ୍ଧଂ ପକ୍ଖିତ୍ତଂ ଦଧି ଭୱତି, ଦଧି ତତ୍ଥ କାଲନ୍ତରେ ଜାଯତି ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମାଯୋଗେନ, ତସ୍ମା ନ ତତ୍ଥି ଏକକାଲସମୱଧାନଂ ଦୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ଦଧିସ୍ସ ଚ ରସଖୀରୱିପାକାଦୀହି ଭିନ୍ନସଭାୱତ୍ତା। ଏୱମେୱନ୍ତି ଯଥା ହେତୁଭୂତସ୍ସ ଖୀରସ୍ସ ଫଲଭୂତେନ ଦଧିନା ନ ଏକକାଲସମୱଧାନଂ, ଏୱମଞ୍ଞସ୍ସାପି ହେତୁସ୍ସ ଫଲେନ ନ ଏକକାଲସମୱଧାନଂ, ନ ତଥା ପଚ୍ଚଯସ୍ସ, ନ ହି ପଚ୍ଚଯୋ ଏକନ୍ତେନ ଫଲେନ ଭିନ୍ନକାଲୋ ଏୱାତି। ଏୱମ୍ପି ହେତୁପଚ୍ଚଯାନଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏୱଂ ବାହିରଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅଯଞ୍ହି ସଂସାରୋ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ "ଅୱିଜ୍ଜା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ହେତୂ"ତି ୱୁତ୍ତେ କିଂ ଏକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଅନେକା ଅୱିଜ୍ଜା ୱିଜ୍ଜନ୍ତୀତି? ଆହ "ପୁରିମିକା ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଛିମିକାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ହେତୂ"ତି। ତେନ ଏକସ୍ମିଂ କାଲେ ହେତୁଫଲାନଂ ସମୱଧାନଂ ନତ୍ଥୀତି ଏତମେୱତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତି। ତତ୍ଥ "ପୁରିମିକା ଅୱିଜ୍ଜା"ତିଆଦିନା ହେତୁଫଲଭୂତାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାନଂ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତି। "ବୀଜଙ୍କୁରୋ ୱିଯା"ତିଆଦିନା ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି – ଯଥା ବୀଜଂ ଅଙ୍କୁରସ୍ସ ହେତୁ ହୋନ୍ତଂ ସମନନ୍ତରହେତୁତାଯ ହେତୁ ହୋତି। ଯଂ ପନ ବୀଜତୋ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ତସ୍ସ ବୀଜଂ ପରମ୍ପରହେତୁତାଯ ହେତୁ ହୋତି। ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯପି ହେତୁଭାୱେ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି।

ପୁନ "ଯଥା ୱା ପନା"ତିଆଦିନାପି ହେତୁପଚ୍ଚଯୱିଭାଗମେୱ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଥାଲକନ୍ତି ଦୀପକପଲ୍ଲିକା। ଅନଗ୍ଗିକନ୍ତି ଅଗ୍ଗିଂ ୱିନା। ଦୀପେତୁନ୍ତି ଜାଲେତୁଂ। ଇତି ସଭାୱୋ ହେତୂତି ଏୱଂ ପଦୀପୁଜ୍ଜାଲନାଦୀସୁ ଅଗ୍ଗିଆଦିପଦୀପସଦିସଂ କାରଣଂ ସଭାୱୋ ହେତୁ। ପରଭାୱୋ ପଚ୍ଚଯୋତି ତତ୍ଥେୱ କପଲ୍ଲିକାୱଟ୍ଟିତେଲାଦିସଦିସୋ ଅଗ୍ଗିତୋ ଅଞ୍ଞୋ ସଭାୱୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୋତି ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତିକୋ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତେ ଭୱୋ। ବାହିରୋତି ତତୋ ବହିଭୂତୋ। ଜନକୋତି ନିବ୍ବତ୍ତକୋ। ପରିଗ୍ଗାହକୋତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୋ। ଅସାଧାରଣୋତି ଆୱେଣିକୋ। ସାଧାରଣୋତି ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ସମାନୋ।

ଇଦାନି ଯସ୍ମା କାରଣଂ "ପରିକ୍ଖାରୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, କାରଣଭାୱୋ ଚ ଫଲାପେକ୍ଖାଯ, ତସ୍ମା କାରଣସ୍ସ ଯୋ କାରଣଭାୱୋ ଯଥା ଚ ସୋ ହୋତି, ଯଞ୍ଚ ଫଲଂ ଯୋ ଚ ତସ୍ସ ୱିସେସୋ, ଯୋ ଚ କାରଣଫଲାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ତଂ ସବ୍ବଂ ୱିଭାୱେତୁଂ "ଅୱୁପଚ୍ଛେଦତ୍ଥୋ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କାରଣଫଲଭାୱେନ ସମ୍ବନ୍ଧତା ସନ୍ତତି। କୋ ଚ ତତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ, କୋ କାରଣଫଲଭାୱୋ ଚ? ସୋ ଏୱ ଅୱୁପଚ୍ଛେଦତ୍ଥୋ। ଯୋ ଫଲଭୂତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅକାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି, ସୋ ୱୁପଚ୍ଛିନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି, ଯଥା ତଂ ଅରହତୋ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ। ଯୋ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ହେତୁ ହୁତ୍ୱା

ନିରୁଜ୍ଝତି, ସୋ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଏୱ ନାମ ହୋତି, ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତାତି ଆହ – ‘‘ଅୱ୍ୟୁପଚ୍ଛେଦଟ୍ଠୋ ସନ୍ତତିଅଟ୍ଠୋ’’ତି।

ଯସ୍ମା ଚ କାରଣତୋ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଫଲଂ ନାମ, ନ ଅନିବ୍ବତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତିଅଟ୍ଠୋ ଫଲଟ୍ଠୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ପୁରିମଭୱେନ ଅନନ୍ତରଭୱପଟିସନ୍ଧାନୱସେନ ପୱତ୍ତା ଉପପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧା ପୁନବ୍ଭୱୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପଟିସନ୍ଧିଅଟ୍ଠୋ ପୁନବ୍ଭୱଟ୍ଠୋ’’ତି। ତଥା ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ପଲିବୁନ୍ଧେନ୍ତି ସମ୍ମା ପଟିପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ଦେନ୍ତି। ଯାୱ ଚ ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଗ୍ଘାତିତା, ତାୱ ଅନୁସେନ୍ତି ନାମ, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପଲିବୋଧଟ୍ଠୋ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠୋ, ଅସମୁଗ୍ଘାତଟ୍ଠୋ ଅନୁସଯଟ୍ଠୋ’’ତି। ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ ପରିଞ୍ଞାତେ ନ କଦାଚି ତଂ ନାମରୂପଙ୍କୁରସ୍ସ କାରଣଂ ହେସ୍ସତୀତି ଆହ – ‘‘ଅପରିଞ୍ଞାତଟ୍ଠୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ବୀଜଟ୍ଠୋ’’ତି। ଯତ୍ଥ ଅୱ୍ୟୁପଚ୍ଛେଦୋ ତତ୍ଥ ସନ୍ତତୀତି ଯତ୍ଥ ରୂପାରୂପପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଅୱ୍ୟୁପଚ୍ଛେଦୋ, ତତ୍ଥ ସନ୍ତତିୱୋହାରୋ । ଯତ୍ଥ ସନ୍ତତି ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତୀତିଆଦି ପଚ୍ଚଯପରମ୍ପରଦସ୍ସନଂ ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧୱିଭାୱନମେୱ।

‘‘ଯଥା ୱା ପନ ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚା’’ତିଆଦିନା ‘‘ସଭାୱୋ ହେତୂ’’ତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ସନ୍ନିସ୍ସଯତାଯାତି ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତାଯ। ମନସିକାରୋତି କିରିଯାମନୋଧାତୁ। ସା ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଭାୱେନ ସମାନଜାତିତାଯ ସଭାୱୋ ହେତୁ। ସଙ୍ଖାରା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ସଭାୱୋ ହେତୂତି ପୁଞ୍ଞାଦିଅଭିସଙ୍ଖାରା ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ତତ୍ଥ ଯୋ ସଭାୱୋ, ସୋ ହେତୂତି। ସଙ୍ଖାରାତି ଚେତ୍ଥ ସଙ୍ଖୋ ଲୋକିଯୋ କୁସଲାକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସପଦେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଯୋ କୋଚି ଉପନିସ୍ସଯୋ ସବ୍ବୋ ସୋ ପରିକ୍ଖାରୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୋ ଯୋ କୋଚି ପଚ୍ଚଯୋ, ସୋ ସବ୍ବୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ପରିକ୍ଖରଣତୋ ଅଭିସଙ୍ଖରଣତୋ ପରିକ୍ଖାରୋ। ତସ୍ସ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା କଥନଂ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋତି।

ପରିକ୍ଖାରହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬। ସମାରୋପନହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୫୦।ତତ୍ଥକତମୋ ସମାରୋପନୋ ହାରୋତି ସମାରୋପନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ଏକସ୍ମିଂ ପଦଟ୍ଠାନେତି ଯସ୍ମିଂ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଏକସ୍ମିଂ କାରଣଭୂତେ ଧମ୍ମେ ସୁତ୍ତେନ ଗହିତେ। ଯତ୍ତକାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ଓତରନ୍ତୀତି ଯତ୍ତକାନି ଅଞ୍ଞେସଂ କାରଣଭୂତାନି ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ସମୋସରନ୍ତି। ସବ୍ବାନି ତାନି ସମାରୋପଯିତବ୍ବାନୀତି ସବ୍ବାନି ତାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ପଦଟ୍ଠାନଭୂତା ଧମ୍ମା ସମ୍ମା ନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ଆନେତ୍ୱା ଦେସନାଯ ଆରୋପେତବ୍ବା, ଦେସନାରୁଳ୍ହେ ୱିଯ କତ୍ୱା କଥେତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଆୱଟ୍ଟେ ହାରେ ‘‘ଏକମ୍ହି ପଦଟ୍ଠାନେ, ପରିଯେସତି ସେସକଂ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର) ୱଚନତୋ ଅନେକେସଂ ପଦଟ୍ଠାନାନଂ ପରିଯେସନା ୱୁତ୍ତା, ଏୱମିଧାପି ବହୂନଂ ପଦଟ୍ଠାନାନଂ ସମାରୋପନା କାତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା ଆୱଟ୍ଟେ ହାରେ’’ତି ଆହ। ନ କେୱଲଂ ପଦଟ୍ଠାନୱସେନେୱ ସମାରୋପନା, ଅଥ ଖୋ ୱେୱଚନଭାୱନାପହାନୱସେନପି ସମାରୋପନା କାତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥ ସମାରୋପନା ଚତୁବ୍ବିଧା’’ତିଆଦିମାହ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ପଦଟ୍ଠାନୱେୱଚନାନି ଗହିତାନି, ନନୁ ପଦଟ୍ଠାନୱେୱଚନହାରେ ଏୱ ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱିତୋତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଇଧ ପନ ପଦଟ୍ଠାନୱେୱଚନଗ୍ଗହଣଂ ଭାୱନାପହାନାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୱିସଯଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ତେସଂ ଅଧିୱଚନୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ। ଏୱଞ୍ହି ଭାୱନାପହାନାନି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନି ହୋନ୍ତି ସୁକରାନି ଚ ପଞ୍ଞାପେତୁଂ। ଇଦଂ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଇଦଂ ତିୱିଧଂ ସୁଚରିତଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନସ୍ସ ଓୱାଦସ୍ସ ୱିସଯାଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତତ୍ଥ ‘‘କାଯିକ’’ନ୍ତିଆଦିନା ତୀହି ସୁଚରିତେହି ସୀଲାଦଯୋ ତଯୋ ଖନ୍ଧେ ସମଥୱିପସ୍ସନା ତତିଯଚତୁତ୍ଥଫଲାନି ଚ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ୱନୀଯତୀତି ୱନଂ, ୱନତି, ୱନୁତେ ଇତି ୱା ୱନଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା କାମତଣ୍ହାଯ, ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗାହସ୍ସ, ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନି ଆଯତନାନି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗାଦୀନଂ, ଅନୁସଯା ଚ ପରିଯୁଟ୍ଠାନାନଂ କାରଣାନି ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୫୧।ଅଯଂ ୱେୱଚନେନ ସମାରୋପନାତି ଯୋ ‘‘ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ସେକ୍ଖଫଲଂ, ଅନାଗାମିଫଲଂ, କାମଧାତୁସମତିକ୍କମନ’’ନ୍ତି ଏତେହି ପରିଯାଯୱଚନେହି ତତିଯଫଲସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସୋ, ତଥା ଯୋ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି ଅସେକ୍ଖଫଲଂ, ଅଗ୍ଗଫଲଂ ଅରହତ୍ତଂ, ତେଧାତୁକସମତିକ୍କମନ’’ନ୍ତି ଏତେହି ପରିଯାଯୱଚନେହି ଚତୁତ୍ଥଫଲସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସୋ, ଯୋ ଚ ‘‘ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯ’’ନ୍ତିଆଦୀହି ପରିଯାଯୱଚନେହି ପଞ୍ଞାଯ ନିଦ୍ଦେସୋ, ଅଯଂ ୱେୱଚନେହି ଚ ସମାରୋପନା।

ତସ୍ମାତିହ ତ୍ୱଂ, ଭିକ୍ଖୁ, କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରାହୀତିଆଦି ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କେୱଲଂ ତତ୍ଥ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା

ଅଥୁତ୍ତାନମ୍ପି ୱୁତ୍ତଭାୱଦସ୍ସନୱସେନେୱ ଆଗତଂ, ଇଧ ଭାୱନାସମାରୋପନୱସେନାତି ଅୟମେୱ ୱିସେସୋ। କାୟାନୁପସ୍ସନା ୱିସେସତୋ ଅସୁଭାନୁପସ୍ସନା ଏୱ କାମରାଗତଦେକଟ୍ଠକିଲେସାନଂ ଏକନ୍ତପଟିପକ୍ଖାତି ଅସୁଭସଞ୍ଞା କବଳୀଙ୍କାରାହାରପରିଞ୍ଞାୟ ପରିବନ୍ଧକିଲେସା କାମୁପାଦାନଂ କାମୟୋଗୋ ଅଭିଜ୍ଝାକାୟଗନ୍ଥୋ କାମାସୱୋ କାମୋଘୋ ରାଗସଲ୍ଲଂ ରୂପଧମ୍ମପରିଞ୍ଞାୟ ପଟିପକ୍ଖକିଲେସା ରୂପଧମ୍ମେସୁ ରାଗୋ ଛନ୍ଦାଗତିଗମନନ୍ତି ଏତେସଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ''କାୟେ କାୟାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରନ୍ତୋ''ତିଆଦିନା।

ତଥା ୱେଦନାନୁପସ୍ସନା ୱିସେସତୋ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାତି, ସା –

''ୟୋ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅଦ୍ଦ, ଦୁକ୍ଖମଦ୍ଦକ୍ଖି ସଲ୍ଲତୋ;

ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ସନ୍ତଂ, ଅଦକ୍ଖି ନଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ''ତି। (ସଂ। ନି। ୪।୨୫୩; ଇତିୱୁ। ୫୩) –

ଆଦିୱଚନତୋ ସବ୍ବଂ ୱେଦନଂ ''ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ପସ୍ସନ୍ତୀ ସୁଖସଞ୍ଞାୟ ୱେଦନାହେତୁପରିଞ୍ଞାୟ ପରିବନ୍ଧକିଲେସାନଂ ଗୋସୀଲାଦୀହି ଭୱସୁଦ୍ଧି ହୋତୀତି ୱେଦନାସ୍ସାଦେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଭୱୁପାଦାନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନସ୍ସ ୱେଦନାୱସେନ ''ଅନତ୍ଥଂ ମେ ଅଚରୀ''ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତସ୍ସ (ଦୀ। ନି। ୩। ୩୪୦; ଅ। ନି। ୯।୨୯; ୧୦।୭୯; ଧ। ସ। ୧୨୩୭; ୱିଭ। ୯୦୯, ୯୬୦) ବ୍ୟାପାଦକାୟଗନ୍ଥସ୍ସ ଦୋସସଲ୍ଲସ୍ସ ୱେଦନାସ୍ସାଦୱସେନେୱ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଭୱୟୋଗଭୱାଭୱଭୱୋଘସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଭୱରାଗସ୍ସ ଭୱପରିଞ୍ଞାୟ ପରିବନ୍ଧକକିଲେସାନଂ ୱେଦନାୱିସୟସ୍ସ ରାଗସ୍ସ ଦୋସାଗତିଗମନସ୍ସ ଚ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଏତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ''ୱେଦନାସୁ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀ''ତିଆଦିନା।

ତଥା ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ୱିସେସତୋ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାତି, ସା ଚିତ୍ତଂ ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ପସ୍ସନ୍ତୀ ତତ୍ଥ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ସତ୍ତା ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞିନୋତି ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାୟ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରପରିଞ୍ଞାୟ ପରିବନ୍ଧକିଲେସାନଂ ନିଚ୍ଚାଭିନିୱେସପଟିପକ୍ଖତୋ ଏୱ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ଦିଟ୍ଠିୟୋଗସୀଲବ୍ବତପରାମାସକାୟଗନ୍ଥଦିଟ୍ଠାସୱଦିଟ୍ଠୋଘସଙ୍ଖାତାୟ ଦିଟ୍ଠିୟା ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାନିମିତ୍ତସ୍ସ ''ସେୟ୍ୟୋହମସ୍ମୀ''ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତସ୍ସ (ଧ। ସ। ୧୨୩୯; ୱିଭ। ୮୩୨, ୮୬୬, ୯୬୨) ମାନସଲ୍ଲସ୍ସ ସଞ୍ଞାପରିଞ୍ଞାୟ ପଟିପକ୍ଖକିଲେସାନଂ ସଞ୍ଞାୟ ରାଗସ୍ସ ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସ୍ସ ଭୟାଗତିଗମନସ୍ସ ଚ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ''ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସୀ''ତିଆଦିନା।

ତଥା ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା ୱିସେସତୋ ଅନତ୍ତସଞ୍ଞାତି, ସା ସଙ୍ଖାରେସୁ ଅତ୍ତସଞ୍ଞାୟ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରପରିଞ୍ଞାୟ ପଟିପକ୍ଖକିଲେସାନଂ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୭, ୨୦୨-୨୦୩; ୩।୨୭) ପୱତ୍ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସହେତୁକାୟ ଅୱିଜ୍ଜାୟୋଗଅୱିଜ୍ଜାସୱଅୱିଜ୍ଜୋଘମୋହସଲ୍ଲସଙ୍ଖାତାୟ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସଙ୍ଖାରପରିଞ୍ଞାୟ ପରିବନ୍ଧକିଲେସାନଂ ସଙ୍ଖାରେସୁ ରାଗସ୍ସ ମୋହାଗତିଗମନସ୍ସ ଚ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ''ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରନ୍ତୋ''ତିଆଦିନା। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସମାରୋପନହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

୧। ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂ ସୁପରିକମ୍ମକତାୟ ଭୂମିୟା ନାନାୱଣ୍ଣାନି ମୁତ୍ତପୁପ୍ଫାନି ପକିରନ୍ତୋ ୱିୟ ସୁସିକ୍ଖିତସିପ୍ପାଚରିୟୱିଚାରିତେସୁ ସୁରତ୍ତସୁୱଣ୍ଣାଲଙ୍କାରେସୁ ନାନାୱିଧରଂସିଜାଲସମୁଜ୍ଜଲାନି ୱିୱିଧାନି ମଣିରତନାନି ବନ୍ଧନ୍ତୋ ୱିୟ ମହାପଥୱିଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପପ୍ପଟକୋଜଂ ଖାଦାପେନ୍ତୋ ୱିୟ ୟୋଜନିକମଧୁଗଣ୍ଡଂ ପୀଳେତ୍ୱା ସୁମଧୁରସଂ ପାୟେନ୍ତୋ ୱିୟ ଚ ଆୟସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ ନାନାସୁତ୍ତପଦେସେ ଉଦାହରନ୍ତୋ ସୋଳସ ହାରେ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ତେ ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ସୁତ୍ତେ ୟୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ହାରସମ୍ପାତୱାରଂ ଆରଭି। ଆରଭନ୍ତୋ ଚ ୟାୟଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ –

୫୨।

''ସୋଳସ ହାରା ପଠମଂ, ଦିସଲୋଚନତୋ ଦିସା ୱିଲୋକେତ୍ୱା।

ସଙ୍ଖିପିୟ ଅଙ୍କୁସେନ ହି, ନୟେହି ତୀହି ନିଦ୍ଦିସେ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ଯସ୍ମା ତଂ ହାରୱିଭଙ୍ଗୱାରୋ ନପ୍ପଯୋଜେତି, ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣୱିସଯତ୍ତା, ନଯୱିଚାରସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରିତତ୍ତା । ଅନେକେହି ସୁତ୍ତପଦେସେହି ହାରାନଂ ୱିଭାଗଦସ୍ସନମେୱ ହି ହାରୱିଭଙ୍ଗୱାରୋ। ହାରସମ୍ପାତୱାରୋ ପନ ତଂ ପଯୋଜେତି, ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ସୁତ୍ତପଦେସେ ସୋଳସ ହାରେ ଯୋଜେତ୍ୱାୱ ତଦନନ୍ତରଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ କଥିତତ୍ତା। ତସ୍ମା ‘‘ସୋଳସ ହାରା ପଠମ’’ନ୍ତି ଗାଥଂ ପଚ୍ଚାମସିତ୍ୱା ‘‘ତସ୍ସା ନିଦ୍ଦେସୋ କୁହିଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ହାରସମ୍ପାତେ’’ତି ଆହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ‘‘ତସ୍ସା ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦେସୋ କତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି। ଏତେନ ସୁତ୍ତେସୁ ହାରାନଂ ଯୋଜନାନଯଦସ୍ସନଂ ହାରସମ୍ପାତୱାରୋତି ଦସ୍ସେତି। ହାରସମ୍ପାତପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ।

ଅରକ୍ଖିତେନଚିତ୍ତେନାତି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ସତିଆରକ୍ଖାଭାୱେନ ଅଗୁତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନାତି ସସ୍ସତାଦିମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଦୂସିତେନ। ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତେନାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଚ ଅକଲ୍ଲତାଲକ୍ଖଣେହି ଥିନମିଦ୍ଧେହି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟେନ। ୱସଂ ମାରସ୍ସ ଗଚ୍ଛତୀତି କିଲେସମାରାଦୀନଂ ଯଥାକାମଂ କରଣୀଯୋ ହୋତୀତି ଅଯଂ ତାୱ ଗାଥାଯ ପଦତ୍ଥୋ।

ପମାଦନ୍ତି ‘‘ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନା’’ତି ଇଦଂ ପଦଂ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ସତିୱୋସଗ୍ଗଲକ୍ଖଣଂ ପମାଦଂ କଥେତି। ତଂ ମଚ୍ଚୁନୋ ପଦନ୍ତି ତଂ ପମଜ୍ଜନଂ ଗୁଣମାରଣତୋ ମଚ୍ଚୁସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମାରସ୍ସ ୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠାନଂ, ତେନ ‘‘ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନ, ୱସଂ ମାରସ୍ସ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ପଠମପାଦଂ ଚତୁତ୍ଥପାଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ସୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋତି ଯଂ ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସ୍ସ ‘‘ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଦସ୍ସନଂ, ସୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ୱିପରିଯେସଗ୍ଗାହୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘ୱିପରୀତଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ’’ତି। ସବ୍ବଂ ୱିପଲ୍ଲାସସାମଞ୍ଞେନ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛତି ‘‘କିଂ ୱିପଲ୍ଲାସଯତୀ’’ତି। ସାମଞ୍ଞସ୍ସ ଚ ୱିସେସୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ୱୋହରୀଯତୀତି ଆହ – ‘‘ସଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିମିତୀ’’ତି। ତଂ ‘‘ୱିପଲ୍ଲାସଯତୀ’’ତି ପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ତେସୁ ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୋ ସବ୍ବମୁଦୁକୋ, ଅନିଚ୍ଚାଦିକସ୍ସ ୱିସଯସ୍ସ ମିଚ୍ଛାୱସେନ ଉପଟ୍ଠିତାକାରଗ୍ଗହଣମତ୍ତଂ ମିଗପୋତକାନଂ ତିଣପୁରିସକେସୁ ପୁରିସୋତି ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞା ୱିଯ। ଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସୋ ତତୋ ବଲୱତରୋ, ଅମଣିଆଦିକେ ୱିସଯେ ମଣିଆଦିଆକାରେନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେ ତଥା ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନମତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିୱିପଲ୍ଲାସୋ ପନ ସବ୍ବବଲୱତରୋ ଯଂ ଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଯଥା ଯଥା ଉପଟ୍ଠାତି, ତଥା ତଥା ନଂ ସସ୍ସତାଦିୱସେନ ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଅଭିନିୱିସନ୍ତୋ ପୱତ୍ତତି। ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୋ ଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ କାରଣଂ, ଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସୋ ଦିଟ୍ଠିୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତି।

ଇଦାନି ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ୱିସଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋ କୁହିଂ ୱିପଲ୍ଲାସଯତି, ଚତୂସୁ ଅତ୍ତଭାୱୱତ୍ଥୂସୂ’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତଭାୱୱତ୍ଥୂସୂତି ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ। ତେ ହି ଆହିତୋ ଅହଂ ମାନୋ ଏତ୍ଥାତି ଅତ୍ତା, ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଭୱତି ଏତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧି ୱୋହାରୋ ଚାତି ଅତ୍ତଭାୱୋ, ସୋ ଏୱ ସୁଭାଦୀନଂ ୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ଚ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ୱତ୍ଥୁ ଚାତି ‘‘ଅତ୍ତଭାୱୱତ୍ଥୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା ତେସଂ ସବ୍ବୱିପଲ୍ଲାସମୂଲଭୂତାଯ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ଅତ୍ତଭାୱୱତ୍ଥୁତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ପୱତ୍ତିଆକାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱିସଯଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରୂପଂ ପଠମଂ ୱିପଲ୍ଲାସୱତ୍ଥୁ ଅସୁଭେ ସୁଭ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ। ପୁନ ମୂଲକାରଣୱସେନ ୱିପଲ୍ଲାସେ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂକିଲେସା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଅୱିଜ୍ଜାରହିତା ତଣ୍ହା ନତ୍ଥି, ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ସୁଭସୁଖସଞ୍ଞାନମ୍ପି ପଚ୍ଚଯୋ ଏୱ, ତଥାପି ତଣ୍ହା ଏତାସଂ ସାତିସଯଂ ପଚ୍ଚଯୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଣ୍ହାନିୱୁତଂ…ପେ… ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିନିୱୁତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିସୀସେନ ଅୱିଜ୍ଜା ୱୁତ୍ତାତି ଅୱିଜ୍ଜାନିୱୁତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ତଣ୍ହାରହିତା ଦିଟ୍ଠି ନତ୍ଥି, ତଣ୍ହାପି ଦିଟ୍ଠିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ଏୱ। ତଣ୍ହାପି ‘‘ନିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ତା’’ତି ଅଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ତଥାପୱତ୍ତମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସସ୍ସ ମୋହୋ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠିନିୱୁତଂ…ପେ… ଅତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯୋ ଦିଟ୍ଠିୱିପଲ୍ଲାସୋତି ‘‘ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚଂ, ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତା’’ତି ପୱତ୍ତମ୍ପି ୱିପଲ୍ଲାସଦ୍ୱଯଂ ସନ୍ଧାଯାହ – ‘‘ସୋ ଅତୀତଂ ରୂପଂ…ପେ… ଅତୀତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତି। ଏତେନ ଅଟ୍ଠାରସୱିଧୋପି ପୁବ୍ବନ୍ତାନୁକପ୍ପିକୱାଦୋ ପଚ୍ଛିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ୱସେନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତଣ୍ହାୱିପଲ୍ଲାସୋତି ତଣ୍ହାମୂଲକୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ। ‘‘ଅସୁଭେ ସୁଭଂ, ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖ’’ନ୍ତି ଏତଂ ୱିପଲ୍ଲାସଦ୍ୱଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଅନାଗତଂ ରୂପଂ ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ଅନାଗତଂ ରୂପଂ ଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନୱସେନ ଅଭିନନ୍ଦତି। ଅନାଗତଂ ୱେଦନଂ, ସଞ୍ଞଂ, ସଙ୍ଖାରେ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତେନ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସୱିଧୋପି ଅପରନ୍ତାନୁକପ୍ପିକୱାଦୋ ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ପୁରିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ୱସେନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସାତି ଏୱଂ ପରମସାୱଜ୍ଜସ୍ସ ୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ମୂଲକାରଣନ୍ତି ୱିସେସତୋ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚାତି ତେ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି। ତାହି ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିସୁଜ୍ଝତୀତି ପଟିପକ୍ଖୱସେନପି ତାସଂ ଉପକ୍କିଲେସଭାୱଂଯେୱ ୱିଭାୱେତି, ନ ହି ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାସୁ ପହୀନାସୁ କୋଚି ସଂକିଲେସଧମ୍ମୋ ନ ପହୀଯତୀତି। ଯଥା ଚ ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ମୂଲକାରଣଂ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜା, ଏୱଂ ସକଲସ୍ସାପି ୱଟ୍ଟସ୍ସ ମୂଲକାରଣନ୍ତି ଯଥାନୁସନ୍ଧିନାୱ ଗାଥଂ ନିଟ୍ଠପେତୁଂ ‘‘ତେସ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେସନ୍ତି ଯେସଂ ଅରକ୍ଖିତଂ ଚିତ୍ତଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତଞ୍ଚ, ତେସଂ।

‘‘ଅଓିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ମାରସ୍ସ ୱସଗମନେନ ଅନାଦିମତିସଂସାରେ ସଂସରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତେନାତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଥିନଂ ନାମା’’ତିଆଦିନା ଥିନମିଦ୍ଧାନଂ ସରୂପଂ ଦସ୍ସେତି। ତେହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିଭୂତତା ସୁଓିଞ୍ଞେୟ୍ୟାୱାତି ତଂ ଅନାମସିତ୍ୱା କିଲେସମାରଗ୍ଗହଣେନେୱ ତଂନିମିତ୍ତା ଅଭିସଙ୍ଖାରମାରଖନ୍ଧମାରମଚ୍ଚୁମାରା ଗହିତା ଏୱାତି ‘‘କିଲେସମାରସ୍ସ ଚ ସତ୍ତମାରସ୍ସ ଚା’’ତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ୱା ତେସମ୍ପି ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସୋ ହି ନିୱୁତୋ ସଂସାରାଭିମୁଖୋତି ସୋ ମାରୱସଂ ଗତୋ, ତତୋ ଏୱ ନିୱୁତୋ କିଲେସେହି ଯାୱ ନ ମାରବନ୍ଧନଂ ଛିଜ୍ଜତି, ତାୱ ସଂସାରାଭିମୁଖୋୱ ହୋତି, ନ ୱିସଙ୍ଖାରାଭିମୁଖୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଇମାନି ଭଗୱତା ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଦେସିତାନି। କଥଂ ଦେସିତାନି?

ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧା କଥା ଅଭିଧମ୍ମନିସ୍ସିତା ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତନିସ୍ସିତା ଚ। ତାସୁ ଅଭିଧମ୍ମନିସ୍ସିତା ନାମ ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନାତି ରତ୍ତମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଅରକ୍ଖିତଂ, ଦୁଟ୍ଠମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଅରକ୍ଖିତଂ, ମୂଳ୍ହମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଅରକ୍ଖିତଂ। ତତ୍ଥ ରତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଦୁଟ୍ଠଂ ଚିତ୍ତଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଟିଘଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ମୂଳ୍ହଂ ଚିତ୍ତଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମୋମୂହଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯାୱ ଇମେସଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ୱସେନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଅଗୁତ୍ତି ଅଗୋପାୟନା ଅପାଲନା ଅନାରକ୍ଖା ସତିୱୋସଗ୍ଗୋ ପମାଦୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅସଂୱରୋ, ଏୱଂ ଅରକ୍ଖିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତଂ ନାମ ଚିତ୍ତଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତଂ ନାମ ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସସଙ୍ଖାରିକାକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସବ୍ବେପି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ହୋନ୍ତି। ତେ ‘‘କତମେ ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା? ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ ଅକୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ (ଧ। ସ। ୩୬୫) ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଦେସନାୱସେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱତ୍ତବ୍ବା। ମାରସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚ ମାରା। ତେସୁ କିଲେସମାରସ୍ସ ଚତୁନ୍ନଂ ଆସୱାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଓଘାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଯୋଗାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଗନ୍ଥାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଉପାଦାନାନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ନୀୱରଣାନଂ ଦସନ୍ନଂ କିଲେସୱତ୍ଥୂନଂ ୱସେନ ଆସୱଗୋଚ୍ଛକାଦୀସୁ (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୧୪-୧୯, ୧୧୦୨) ୱୁତ୍ତନୟେନ, ତଥା ‘‘ଜାତିମଦୋ ଗୋତ୍ତମଦୋ ଆରୋଗ୍ୟମଦୋ’’ତିଆଦିନା ଖୁଦ୍ଦକୱତ୍ଥୁୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୮୩୨) ଆଗତାନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ କିଲେସାନଞ୍ଚ ୱସେନ ୱିଭାଗୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଅୟଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅଭିଧମ୍ମନିସ୍ସିତା କଥା।

ସୁତ୍ତନ୍ତନିସ୍ସିତା (ମ। ନି। ୧।୩୪୭; ଅ। ନି। ୧୧।୧୭) ପନ ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନାତି ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ ହୋତି ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗାହୀ, ଯତ୍ୱାଧିକରଣମେନଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅସଂୱୁତଂ ୱିହରନ୍ତଂ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅନ୍ୱାସ୍ସୱେୟ୍ୟୁଂ, ତସ୍ସ ସଂୱରାୟ ନ ପଟିପଜ୍ଜତି, ନ ରକ୍ଖତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟେ ନ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତି। ସୋତେନ …ପେ… ଘାନେନ… ଜିୱ୍ହାୟ… କାୟେନ… ମନସା…ପେ… ମନିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତି (ମ। ନି। ୧।୩୪୭, ୪୧୧, ୪୨୧; ୨।୪୧୯; ୩।୧୫, ୭୫)। ଏୱଂ ଅରକ୍ଖିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନ ଚାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତଂ ନାମ ଚିତ୍ତଂ ପୁବ୍ବନ୍ତକପ୍ପନୱସେନ ୱା ଅପରନ୍ତକପ୍ପନୱସେନ ୱା ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତକପ୍ପନୱସେନ ୱା ମିଚ୍ଛାଭିନିୱିସନ୍ତସ୍ସ ଅୟୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ‘‘ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋତି ୱା…ପେ… ନେୱ ହୋତି ନ ନ ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା’’ତି (ୱିଭ। ୯୩୭; ପଟି। ମ। ୧।୧୪୦) ୱା ଯା ଦିଟ୍ଠି, ତାୟ ହତଂ ଉପହତଂ। ଯା ଚ ଖୋ ‘‘ଇମା ଚତ୍ତାରୋ ସସ୍ସତୱାଦା…ପେ… ପଞ୍ଚ ପରମଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦା’’ତି ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୦ ଆଦୟୋ) ପଞ୍ଚତ୍ତୟେ (ମ। ନି। ୩।୨୧ ଆଦୟୋ) ଚ ଆଗତା ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିୟୋ, ତାସଂ ୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତଭାୱୋ କଥେତବ୍ବୋ।

ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତେନାତି ଥିନଂ ନାମ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା। ମିଦ୍ଧଂ ନାମ ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତୟସ୍ସ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା। ତଥା ଥିନଂ ଅନୁସ୍ସାହସଂହନନଂ। ମିଦ୍ଧଂ ଅସତ୍ତିୱିଘାତୋ। ଇତି ଥିନେନ ମିଦ୍ଧେନ ଚ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିଭୂତଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟଂ ଉପଦ୍ଦୁତଂ ସଙ୍କୋଚନପ୍ପତ୍ତଂ ଲୟାପନ୍ନଂ। ୱସଂ ମାରସ୍ସ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱସୋ ନାମ ଇଚ୍ଛା ଲୋଭୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ରୁଚି ଆକଙ୍ଖା ଆଣା ଆଣତ୍ତି। ମାରୋତି ପଞ୍ଚ ମାରା – ଖନ୍ଧମାରୋ ଅଭିସଙ୍ଖାରମାରୋ ମଚ୍ଚୁମାରୋ ଦେୱପୁତ୍ତମାରୋ କିଲେସମାରୋତି। ଗଚ୍ଛତୀତି ତେସଂ ୱସଂ ଇଚ୍ଛଂ…ପେ… ଆଣତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛତି ଉପଗଚ୍ଛତି ଉପେତି ୱତ୍ତତି ଅନୁୱତ୍ତତି ନାତିକ୍କମତୀତି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି – ‘‘ୱସଂ ମାରସ୍ସ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ତଣ୍ହାୱଜ୍ଜା ଏୱ ୱା ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ। ଯୋ ସୋ ‘‘ୱସଂ ମାରସ୍ସ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଯେ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାୟ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ, ତେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ। ଏୱଂ ଭଗୱତା ଇଧ ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଦେସିତାନି। ତେନେୱାହ – ‘‘ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦୟୋ ଚା’’ତି। ତେସଂ ଭଗୱା ପରିଞ୍ଞାୟ ଚ ପହାନାୟ ଚ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାୟ ସମୁଦୟସ୍ସ ପହାନାୟା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କଥଂ ଦେସେତୀତି ଚେ –

‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ;

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା, ଞତ୍ୱାନ ଉଦୟବ୍ବୟଂ;

ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୁ, ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିୟୋ ଜହେ’’ତି। (ଉଦା। ୩୨) –

ଗାଥାୟ । ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମା ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନ ୱସଂ ମାରସ୍ସ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ସତିସଂୱରେନ ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ରକ୍ଖଣେନ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତୋ ଅସ୍ସ। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋତି ଯସ୍ମା କାମସଙ୍କପ୍ପାଦିମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ ତଥା ତଥା ଅୟୋନିସୋ ୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ନାନାୱିଧାନି ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନାନି ଗଣ୍ହାତି। ତତୋ ଏୱ ଚ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନ ଚିତ୍ତେନ ୱସଂ ମାରସ୍ସ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ୟୋନିସୋମନସିକାରେନ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପାଦିସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ ଅସ୍ସ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱାତି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରତାୟ ୱିଧୁତମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନୋ କମ୍ମସ୍ସକତାଲକ୍ଖଣଂ ଯଥାଭୂତଞାଣଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ସୀଲସମାଧୀସୁ ଯୁତ୍ତପ୍ପୟୁତ୍ତୋ। ତତୋ ଏୱ ଚ ଞତ୍ୱାନ ଉଦୟବ୍ବୟଂ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ସମପଞ୍ଞାସାୟ ଆକାରେହି ଉପ୍ପାଦଂ ନିରୋଧଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଅରିୟମଗ୍ଗେ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୁ ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିୟୋ ଜହେତି ଏୱଂ ସବ୍ବସୋ ଭିନ୍ନକିଲେସତ୍ତା ଭିକ୍ଖୁ ଖୀଣାସୱୋ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ତିୱିଧଦୁକ୍ଖତାୟୋଗେନ ଦୁଗ୍ଗତିସଙ୍ଖାତା ସବ୍ବାପି ଗତିୟୋ ଜହେୟ୍ୟ, ତାସଂ ପରଭାଗେ ନିବ୍ବାନେ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଂ ତଣ୍ହାୟ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଚ ପହାନଂ, ଅୟଂ ନିରୋଧୋତି ପହାନସ୍ସ ନିରୋଧସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁ ପହାନଂ ନିରୋଧୋତି ଚ ୱୁତ୍ତା। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀତି ପୁରିମଗାଥାୟ ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ, ପଚ୍ଛିମଗାଥାୟ ପଚ୍ଛିମାନି ଦ୍ୱେତି ଦ୍ୱୀହି ଗାଥାହି ଭାସିତାନି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି। ତେସୁ ସମୁଦୟେନ ଅସ୍ସାଦୋ, ଦୁକ୍ଖେନ ଆଦୀନୱୋ, ମଗ୍ଗନିରୋଧେହି ନିସ୍ସରଣଂ, ସବ୍ବଗତିଜହନଂ ଫଲଂ, ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତତାଦିକୋ ଉପାୟୋ, ଅରକ୍ଖିତଚିତ୍ତତାଦିନିସେଧନମୁଖେନ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତତାଦୀସୁ ନିୟୋଜନଂ ଭଗୱତୋ ଆଣତ୍ତୀତି। ଏୱଂ ଦେସନାହାରପଦତ୍ଥା ଅସ୍ସାଦାଦୟୋ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବା। ତେନେୱାହ – ‘‘ନିୟୁତ୍ତୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି।

ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ୱିଚୟହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା

୫୩। ଏୱଂ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିଚୟହାରସମ୍ପାତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଯସ୍ମା ଦେସନାହାରପଦତ୍ଥୱିଚୟୋ ୱିଚୟହାରୋ, ତସ୍ମା ଦେସନାହାରେ ୱିପଲ୍ଲାସହେତୁଭାୱେନ ନିଦ୍ଧାରିତାୟ ତଣ୍ହାୟ କୁସଲାଦିୱିଭାଗପୱିଚୟମୁଖେନ ୱିଚୟହାରସମ୍ପାତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ତଣ୍ହା ଦୁୱିଧା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କୁସଲାତି କୁସଲଧମ୍ମାରମ୍ମଣା। କୁସଲ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ବାହିତିକସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୨।୩୫୮ ଆଦୟୋ) ୱିୟ ଅନୱଜ୍ଜତ୍ଥେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ତଣ୍ହା କୁସଲପରିୟାୟେନ ଉଦ୍ଧଟା? ହେଟ୍ଠା ଦେସନାହାରେ ୱିପଲ୍ଲାସହେତୁଭାୱେନ ତଣ୍ହଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତସ୍ସା ୱସେନ ସଂକିଲେସପକ୍ଖୋ ଦସ୍ସିତୋ। ୱିଚିତ୍ତପଟିଭାନତାୟ ପନ ଇଧାପି ତଣ୍ହାମୁଖେନେୱ ୱୋଦାନପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କୁସଲପରିୟାୟେନ ତଣ୍ହା ଉଦ୍ଧଟା। ତତ୍ଥ ସଂସାରଂ ଗମେତୀତି ସଂସାରଗାମିନୀ, ସଂସାରନାୟିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପଚୟଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗମେତୀତି ଅପଚୟଗାମିନୀ। କଥଂ ପନ ତଣ୍ହା ଅପଚୟଗାମିନୀତି? ଆହ ‘‘ପହାନତଣ୍ହା’’ତି। ତଦଙ୍ଗାଦିପ୍ପହାନସ୍ସ ହେତୁଭୂତା ତଣ୍ହା। କଥଂ ପନ ଏକନ୍ତସାୱଜ୍ଜାୟ ତଣ୍ହାୟ କୁସଲଭାୱୋତି? ସେୱିତବ୍ବଭାୱତୋ। ଯଥା ତଣ୍ହା, ଏୱଂ ମାନୋପି ଦୁୱିଧୋ କୁସଲୋପି ଅକୁସଲୋପି, ନ ତଣ୍ହା ଏୱାତି ତଣ୍ହାୟ ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ମାନୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ତତ୍ଥ ମାନସ୍ସ ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ କୁସଲାଦିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଂ ମାନଂ ନିସ୍ସାୟା’’ତିଆଦିମାହ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା – ‘‘ମାନମହଂ, ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ଦୁୱିଧେନ ୱଦାମି ସେୱିତବ୍ବମ୍ପି ଅସେୱିତବ୍ବମ୍ପୀ’’ତିଆଦି। ଯଂ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତଂ ଦୋମନସ୍ସନ୍ତିଆଦି ‘‘କୁସଲା’’ତି ୱୁତ୍ତତଣ୍ହାୟ ସରୂପଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ନାମ –

‘‘ତତ୍ଥ କତମାନି ଛ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତାନି ଦୋମନସ୍ସାନି? ରୂପାନଂତ୍ୱେୱ ଅନିଚ୍ଚତଂ ୱିଦିତ୍ୱା ୱିପରିଣାମୱିରାଗନିରୋଧଂ ‘ପୁବ୍ବେ ଚେୱ ରୂପା ଏତରହି ଚ, ସବ୍ବେତେ ରୂପା ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା’ତି ଏୱମେତଂ ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାୟ ଦିସ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରେସୁ ୱିମୋକ୍ଖେସୁ ପିହଂ ଉପଟ୍ଠାପେତି ‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହଂ ତଦାୟତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିସ୍ସାମି, ଯଦରିୟା ଏତରହି ଆୟତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରନ୍ତୀ’ତି। ଇତି ଅନୁତ୍ତରେସୁ ୱିମୋକ୍ଖେସୁ ପିହଂ ଉପଟ୍ଠାପୟତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପିହା, ପିହାପଚ୍ଚୟା ଦୋମନସ୍ସଂ। ଯଂ ଏୱରୂପଂ ଦୋମନସ୍ସଂ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତଂ ଦୋମନସ୍ସ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩। ୩୦୭) –

ଏୱଂ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ ଅନୁତ୍ତରୱିମୋକ୍ଖସଙ୍ଖାତଅରିୟଫଲଧମ୍ମେସୁ ପିହଂ ଉପଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ତଦଧିଗମାୟ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ

ୱିପସ୍ସନଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ ''ଇମମ୍ପି ପକ୍ଖଂ ଇମମ୍ପି ମାସଂ, ଇମମ୍ପି ସଂୱଚ୍ଛରଂ, ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରିୟଭୂମିଂ ସମ୍ପାପୁଣିତୁଂ ନାସକ୍ଖି''ନ୍ତି ଅନୁସୋଚତୋ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ନେକ୍ଖମ୍ମୱସେନ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଅନୁସ୍ସତିୱସେନ ପଠମଜ୍ଝାନାଦିୱସେନ ପଟିପତ୍ତିୟା ହେତୁଭାୱେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ନାମ। ଅୟଂ ତଣ୍ହା କୁସଲାତି ଅୟଂ ''ପିହା''ତି ୱୁତ୍ତା ତଣ୍ହା କୁସଲା। କଥଂ? ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ତଦାରମ୍ମଣା କୁସଲାତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ନ ସଭାୱେନ କୁସଲା, ଅନୱଜ୍ଜଟ୍ଠେନ କୁସଲା। ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତିୟା ତଦାରମ୍ମଣା ପନ ତଣ୍ହା କୁସଲାରମ୍ମଣତାୟ କୁସଲାତି। ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜଟ୍ଠେନ କୁସଲା। ତସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିୟା । ଯାୟ ୱସେନ ''ତସ୍ସା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା''ତି ଗାଥାୟଂ ''ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିୟୋ ଜହେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଇତି ଚିରତରଂ ୱିପସ୍ସନାପରିୱାସଂ ପରିୱସିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାୟ ଅଧିଗତାୟ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିୟା ୱସେନ ୱିଚୟହାରସମ୍ପାତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତସ୍ସା କୋ ପୱିଚୟୋ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି ଅରିୟମଗ୍ଗମୂଲିକା, ତସ୍ମା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପାଦକେ ଅରିୟମଗ୍ଗଧମ୍ମେ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ତେସଂ ଆଗମନପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଚତୁତ୍ଥେ ଝାନେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପାରମିତାୟାତି ଉକ୍କଂସଗତାୟ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଭାୱନାୟ। ଯେହି ଅଟ୍ଠହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତାନି ଅଙ୍ଗାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପରିସୁଦ୍ଧ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଭାୱେନ ପରିସୁଦ୍ଧଂ। ପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ଏୱ ପରିଯୋଦାତଂ, ପଭସ୍ସରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁଖାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟଘାତେନ ୱୀତରାଗାଦିଅଙ୍ଗଣତ୍ତା ଅନଙ୍ଗଣଂ। ଅନଙ୍ଗଣତ୍ତା ଏୱ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସଂ, ଅଙ୍ଗଣେନ ହି ଚିତ୍ତଂ ଉପକ୍କିଲିସ୍ସତି, ସୁଭାୱିତତ୍ତା ମୁଦୁଭୂତଂ ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱସେ ୱତ୍ତମାନଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ''ମୁଦୂ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ମୁଦୁତ୍ତା ଏୱ ଚ କମ୍ମନିୟଂ, କମ୍ମକ୍ଖମଂ କମ୍ମଯୋଗ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମୁଦୁଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ କମ୍ମନିୟଂ ହୋତି , ଏୱଂ ଭାୱିତଂ ମୁଦୁଞ୍ଚ ହୋତି କମ୍ମନିୟଞ୍ଚ, ଯଥୟିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୨)। ଏତେସୁ ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱାଦୀସୁ ଠିତତ୍ତା ଠିତଂ। ଠିତତ୍ତାଯେୱ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ, ଅଚଲଂ ନିରିଞ୍ଜନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମୁଦୁକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱେନ ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ଠିତତ୍ତା ଠିତଂ। ସଦ୍ଧାଦୀହି ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ। ସଦ୍ଧାପରିଗ୍ଗହିତଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟେନ ନ ଇଞ୍ଜତି, ୱୀରିୟପରିଗ୍ଗହିତଂ କୋସଜ୍ଜେନ ନ ଇଞ୍ଜତି, ସତିପରିଗ୍ଗହିତଂ ପମାଦେନ ନ ଇଞ୍ଜତି, ସମାଧିପରିଗ୍ଗହିତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ନ ଇଞ୍ଜତି, ପଞ୍ଞାପରିଗ୍ଗହିତଂ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନ ଇଞ୍ଜତି, ଓଭାସଗତଂ କିଲେସନ୍ଧକାରେନ ନ ଇଞ୍ଜତି। ଇମେହି ଛହି ଧମ୍ମେହି ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ ହୋତି। ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକରଣୀୟାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ।

ଅପରୋ ନୟୋ – ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧିନା ସମାହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ନୀୱରଣଦୂରୀଭାୱେନ ପରିସୁଦ୍ଧଂ। ୱିତକ୍କାଦିସମତିକ୍କମେନ ପରିଯୋଦାତଂ। ଝାନପଟିଲାଭପଚ୍ଚନୀକାନଂ ପାପକାନଂ ଇଚ୍ଛାୱଚରାନଂ ଅଭାୱେନ ଅନଙ୍ଗଣଂ। ଇଚ୍ଛାୱଚରାନନ୍ତି ଇଚ୍ଛାୟ ଅୱଚରାନଂ ଇଚ୍ଛାୱସେନ ଓତିଣ୍ଣାନଂ ପୱତ୍ତାନଂ ନାନପ୍ପକାରାନଂ କୋପଅପଚ୍ଚୟାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ଚିତ୍ତୁପକ୍କିଲେସାନଂ ୱିଗମେନ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସଂ। ଉଭୟମ୍ପି ଚେତଂ ଅନଙ୍ଗଣସୁତ୍ତୱତ୍ଥସୁତ୍ତାନଂ (ମ। ନି। ୧।୫୭ ଆଦୟୋ; ୭୦ ଆଦୟୋ) ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱସିପ୍ପତ୍ତିୟା ମୁଦୁଭୂତଂ। ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱୂପଗମେନ କମ୍ମନିୟଂ। ଭାୱନାପାରିପୂରିୟା ପଣୀତଭାୱୂପଗମେନ ଠିତଂ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ। ଯଥା ଆନେଞ୍ଜଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଠିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମ୍ପି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ ହୋତି। ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକରଣୀୟାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ପାଦକଂ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ। ତେନେୱାହ – ''ସୋ ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ଦ୍ୱେ ଚ ୱିସେସେ''ତି।

ତତ୍ଥ ସୋତି ଅଧିଗତଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୋ ଯୋଗୀ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତେ। ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତୀତି ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଗୁଣଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି। କୋ ପନ ସୋ ଅଟ୍ଠୱିଧୋ ଗୁଣୋତି? ଆହ ''ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ଦ୍ୱେ ଚ ୱିସେସେ''ତି। ମନୋମୟିଦ୍ଧି ୱିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ଚ। ତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ। ''ଯତୋ ପରିସୁଦ୍ଧଂ, ତତୋ ପରିଯୋଦାତ''ନ୍ତିଆଦିନା ପୁରିମଂ ପୁରିମଂ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ କାରଣୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତଦୁଭୟନ୍ତି ଯେସଂ ରାଗାଦିଅଙ୍ଗଣାନଂ ଅଭିଜ୍ଝାଦିଉପକ୍କିଲେସାନଞ୍ଚ ଅଭାୱେନ ''ଅନଙ୍ଗଣଂ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସ''ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ତାନି ଅଙ୍ଗଣାନି ଉପକ୍କିଲେସା ଚାତି ତଂ ଉଭୟଂ। ତଦୁଭୟଂ ତଣ୍ହାସଭାୱତ୍ତା ତଣ୍ହାୟ ଅନୁଲୋମନତୋ ଚ ତଣ୍ହାପକ୍ଖୋ। ଯା ଚ ଇଞ୍ଜନାତି ଯା ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅସମାଦାନେନ ଫନ୍ଦନା। ଅଟ୍ଠିତୀତି ଅନୱଟ୍ଠାନଂ। ଅୟଂ ଦିଟ୍ଠିପକ୍ଖୋତି ଯା ଇଞ୍ଜନା ଅଟ୍ଠିତି ଚ, ଅୟଂ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସହେତୁତାୟ ଦିଟ୍ଠିପକ୍ଖୋ।

''ଚତ୍ତାରି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନୀ''ତିଆଦିନା ୱେଦନାତୋପି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ୱିଭାୱେତି। ଏୱଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଉପରି ଅଭିଞ୍ଞାଧିଗମାୟ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ ହୋତି। ସା ଚ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମତା ଚୁଦ୍ଦସହି ଆକାରେହି ଚିଣ୍ଣୱସିଭାୱସ୍ସେୱ ହୋତି। ସୋ ଚ ୱସିଭାୱୋ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ, ନ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନମତ୍ତଲାଭିନୋତି ଆରୁପ୍ପସମାପତ୍ତିୟା ମନସିକାରୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୋ ଉପରିମଂ ସମାପତ୍ତିଂ ସନ୍ତତୋ ମନସିକରୋତୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉପରିମଂ ସମାପତ୍ତିନ୍ତି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସମାପତ୍ତିଂ। ସନ୍ତତୋ ମନସିକରୋତୀତି ଅଙ୍ଗସନ୍ତତାୟପି

ଆରମ୍ମଣସନ୍ତତାଯପି ''ସନ୍ତା''ତି ମନସିକରୋତି। ଯତୋ ଯତୋ ହି ଆରୁପ୍ପସମାପତ୍ତିଂ ସନ୍ତତୋ ମନସିକରୋତି, ତତୋ ତତୋ ରୂପାଓଚରଜ୍ଝାନଂ ଅୱୂପସନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ତେନେୱାହ – ''ତସ୍ସ ଉପରିମଂ…ପେ… ସଣ୍ଠହତୀ''ତି। ଉକ୍କଣ୍ଠା ଚ ପଟିଘସଞ୍ଞାତି ପଟିଘସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାସୁ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସଞ୍ଞାସୁ ଅନଭିରତି ସଣ୍ଠହତି। ''ସୋ ସବ୍ବସୋ''ତିଆଦିନା ଏକଦେସେନ ଆରୁପ୍ପସମାପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଭିଞ୍ଞାଭିନୀହାରୋ ରୂପସଞ୍ଞାତି ରୂପାଓଚରସଞ୍ଞା ନାମେତା ଯାୱଦେୱ ଅଭିଞ୍ଞତ୍ଥାଭିନୀହାରମତ୍ତଂ, ନ ପନ ଅରୂପାଓଚରସମାପତ୍ତିଯୋ ୱିଯ ସନ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱୋକାରୋ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାତି ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା ନାମେତା ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ୱୋକାରୋ, ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆକୁଲପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମତିକ୍କମତୀତି ଏୱଂ ତତ୍ଥ ଆଦୀନୱଦସ୍ସୀ ହୁତ୍ୱା ତା ସମତିକ୍କମତି। ପଟିଘସଞ୍ଞା ଚସ୍ସ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅସ୍ସ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସମାପତ୍ତିଂ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ଦସପି ପଟିଘସଞ୍ଞା ୱିଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଇମିନା ପଠମାରୁପ୍ପସମାପତ୍ତିମାହ।

ଏୱଂ ସମାହିତସ୍ସାତି ଏୱଂ ଇମିନା ୱୁତ୍ତନଯେନ ରୂପାଓଚରଜ୍ଝାନେ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଯପି ସମତିକ୍କମେନ ସମାହିତସ୍ସ। ସମାହିତସ୍ସାତି ଆରୁପ୍ପସମାଧିନା ସନ୍ତୱୁତ୍ତିନା ସମାହିତସ୍ସ। ଓଭାସୋତି ଯୋ ପୁରେ ରୂପାଓଚରଜ୍ଝାନୋଭାସୋ। ଅନ୍ତରଧାଯତୀତି ସୋ ରୂପାଓଚରଜ୍ଝାନୋଭାସୋ ଅରୂପାଓଚରଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନକାଲେ ୱିଗଚ୍ଛତି। ଦସ୍ସନଞ୍ଚାତି ରୂପାଓଚରଜ୍ଝାନଚକ୍ଖୁନା ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଅନ୍ତରଧାଯତି। ସୋ ସମାଧୀତି ସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ରୂପାରୂପସମାଧି। ଛଳଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋତି ଉପକାରକପରିକ୍ଖାରସଭାୱଭୂତେହି ଛହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବୋତି ପତି ଅୱେକ୍ଖିତବ୍ବୋ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଚିନ୍ତେତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାକାରଂ ସହ ୱିସଯେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅନଭିଜ୍ଝାସହଗତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବଲୋକେତି ସବ୍ବସ୍ମିଂ ପିଯରୂପେ ସାତରୂପେ ସତ୍ତଲୋକେ ସଙ୍ଖାରଲୋକେ ଚ। ତେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ପହାନମାହ। ତଥା ''ଅବ୍ୟାପନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦିନା ବ୍ୟାପାଦକୋସଜ୍ଜସାରମ୍ଭସାଠେଯ୍ୟୱିକ୍ଖେପସମ୍ମୋସାନଂ ପହାନଂ। ପୁନ ତାନି ଛ ଅଙ୍ଗାନି ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଞ୍ଚ ଅନଭିଜ୍ଝାସହଗତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

୫୪। ଏତ୍ତାୱତା ''ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅରହତ୍ତଫଲସ୍ସ ସମାଧିମୁଖେନ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋ ସମାଧୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୋ ସମାଧୀତି ଯୋ ସୋ ସମ୍ମାସମାଧି। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସମାଧିସ୍ସ ଫଲଭୂତୋ ସମାଧି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନେହି ପଞ୍ଚହି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣେହି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବାକାରସଙ୍ଖାତେନ ପଞ୍ଚୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ''ଅଯଂ ସମାଧି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖୋ''ତିଆଦୀସୁ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ଅପ୍ପିତପ୍ପିତକ୍ଖଣେ ସୁଖତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖୋ। ପୁରିମୋ ପୁରିମୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ସମାଧିସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଆଯତିଂ ସୁଖୱିପାକୋ। କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ଅରିଯୋ। କାମାମିସୱଟ୍ଟାମିସଲୋକାମିସାନଂ ଅଭାୱା ନିରାମିସୋ। ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ମହାପୁରିସେହି ସେୱିତତ୍ତା ଅକାପୁରିସସେୱିତୋ। ଅଙ୍ଗସନ୍ତତାଯ ସବ୍ବକିଲେସଦରଥସନ୍ତତାଯ ଚ ସନ୍ତୋ। ଅତିତ୍ତିକରଟ୍ଠେନ ପଣୀତୋ। କିଲେସପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ଲଦ୍ଧତ୍ତା, କିଲେସପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଭାୱେନ ୱା ଲଦ୍ଧତ୍ତା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଲଦ୍ଧୋ। ପସ୍ସଦ୍ଧଂ ପସ୍ସଦ୍ଧୀତି ହି ଇଦଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିକିଲେସେନ ୱା ଅରହତା ଲଦ୍ଧତ୍ତାପି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଲଦ୍ଧୋ। ଏକୋଦିଭାୱେନ ଅଧିଗତତ୍ତା, ଏକୋଦିଭାୱମେୱ ୱା ଅଧିଗତତ୍ତା ଏକୋଦିଭାୱାଧିଗତୋ। ଅପ୍ପଗୁଣସାସୱସମାଧି ୱିଯ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ ନିଗ୍ଗଯ୍ହ କିଲେସେ ୱାରେତ୍ୱା ଅନଧିଗତତ୍ତା ନସସଙ୍ଖାରନିଗ୍ଗଯ୍ହୱାରିତଗତୋତି।

ଯତୋ ଯତୋ ଭାଗତୋ ତଞ୍ଚ ସମାଧିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ, ତତୋ ୱା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତୋ ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋ ସତୋୱ ସମାପଜ୍ଜତି ସତୋୱ ୱୁଟ୍ଠହତି, ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲୱସେନ ୱା ସତୋ ସମାପଜ୍ଜତି ସତୋ ୱୁଟ୍ଠହତି। ତସ୍ମା ଯଦେତ୍ଥ ''ଅଯଂ ସମାଧି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖୋ ଚେୱ ଆଯତିଞ୍ଚ ସୁଖୱିପାକୋ''ତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତମେୱ ଅପରପ୍ପଚ୍ଚଯଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଯମେକୋ ଆକାରୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଏୱମେତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବାକାରାନଂ ୱସେନ ସମାଧି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପୁନ ''ଯୋ ଚ ସମାଧୀ''ତିଆଦିନା ଅରହତ୍ତଫଲେ ସମଥୱିପସ୍ସନାୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ସମାଧିସୁଖସ୍ସ ''ସୁଖ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ''ଯୋ ଚ ସମାଧି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖୋ, ଯୋ ଚ ସମାଧି ଆଯତିଂ ସୁଖୱିପାକୋ, ଅଯଂ ସମଥୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରିଯନିରାମିସାଦିଭାୱୋ ପନ ପଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି ଆହ – ''ଯୋ ଚ ସମାଧି ଅରିଯୋ…ପେ… ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା''ତି।

ଏୱଂ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧିଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦଂ ସମାଧିୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋ ସମାଧୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୋ ସମାଧୀତି ଯୋ ସୋ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧିସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଯଂ ୱୁତ୍ତୋ ରୂପାଓଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧି, ସୋ ସମାଧି। ପଞ୍ଚୱିଧେନାତି ୱକ୍ଖମାନେନ ପଞ୍ଚପ୍ପକାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ''ପୀତିଫରଣତା''ତିଆଦୀସୁ ପୀତିଂ ଫରମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦ୍ୱୀସୁ ଝାନେସୁ ପଞ୍ଞା ପୀତିଫରଣତା ନାମ। ସୁଖଂ ଫରମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ତୀସୁ ଝାନେସୁ ପଞ୍ଞା ସୁଖଫରଣତା ନାମ। ପରେସଂ ଚେତୋ ଫରମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଚେତୋପରିଯପଞ୍ଞା

ଚେତୋଫରଣତା ନାମ। ଆଲୋକଫରଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପଞ୍ଞା ଆଲୋକଫରଣତା ନାମ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନିମିତ୍ତଂ ନାମ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ଦ୍ୱୀସୁ ଝାନେସୁ ପଞ୍ଞା ପୀତିଫରଣତା, ତୀସୁ ଝାନେସୁ ପଞ୍ଞା ସୁଖଫରଣତା, ପରଚିତ୍ତେ ଞାଣଂ ଚେତୋଫରଣତା, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ଆଲୋକଫରଣତା, ତମ୍ହା ତମ୍ହା ସମାଧିମ୍ହା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି (ୱିଭ॰ ୮୦୪)।

ଇଧ ସମଥୱିପସ୍ସନାୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋ ଚ ପୀତିଫରଣୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଞ୍ଞାସୀସେନ ଦେସନା କତାତି ପଞ୍ଞାୱସେନ ସଂୱଣ୍ଣନା କତା। ପଞ୍ଞା ପୀତିଫରଣତାତିଆଦୀସୁ ସମାଧିସହଗତା ଏୱାତି ତତ୍ଥ ସମାଧିୱସେନ ସମଥୋ ଉଦ୍ଧଟୋ। ତସ୍ମା ପୀତିସୁଖଚେତୋଫରଣତା ୱିସେସତୋ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରୱସେନ ଇଜ୍ଝନ୍ତୀତି ତା ''ସମଥୋ''ତି ୱୁତ୍ତା। ଇତରାନି ଞାଣୱିପ୍ଫାରୱସେନାତି ତାନି ''ୱିପସ୍ସନା''ତି ୱୁତ୍ତାନି।

୫୫। ଇଦାନି ତଂ ସମାଧିଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦସ କସିଣାଯତନାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କସିଣଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତାନି କସିଣାନି ଚ ତାନି ଯୋଗିନୋ ସୁଖୱିସେସାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ, ମନାଯତନଧମ୍ମାଯତନଭାୱତୋ ଚ ଆଯତନାନି ଚାତି କସିଣାଯତନାନି। ପଥୱୀକସିଣନ୍ତି କତପରିକମ୍ମଂ ପଥୱୀମଣ୍ଡଲମ୍ପି, ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତଂ ଉଗ୍ଗହପଟିଭାଗନିମିତ୍ତମ୍ପି, ତସ୍ମିଂ ନିମିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନଜ୍ଝାନମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେସୁ ଝାନଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ। ଆକାସକସିଣନ୍ତି କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ ପୱତ୍ତପଠମାରୁପ୍ପଜ୍ଝାନଂ। ୱିଞ୍ଞାଣକସିଣନ୍ତି ପଠମାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣାରମ୍ମଣଂ ଦୁତିଯାରୁପ୍ପଜ୍ଝାନଂ। ପଥୱୀକସିଣାଦିକେ ସୁଦ୍ଧସମଥଭାୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତିତେ ସନ୍ଧାଯ ''ଇମାନି ଅଟ୍ଠ କସିଣାନି ସମଥୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସକସିଣଦ୍ୱଯଂ ୱିପସ୍ସନାଧିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ ''ୱିପସ୍ସନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱନ୍ତି ଇମିନା ନଯେନ। ସବ୍ବୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିଭାୱେନ ଅଭିନ୍ନୋପି ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ସତିପଟ୍ଠାନାଦିପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଭେଦେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନୋ ନିରୱସେସୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ଯେନ ଯେନ ଆକାରେନାତି ଅନଭିଜ୍ଝାଦୀସୁ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖତାଦୀସୁ ଚ ଆକାରେସୁ ଯେନ ଯେନ ଆକାରେନ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନ ତେନାତି ତେସୁ ତେସୁ ଆକାରେସୁ ଯେ ଯେ ସମଥୱସେନ, ଯେ ଚ ଯେ ଚ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଯୋଜେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତେନ ତେନ ଆକାରେନ ସମଥୱିପସ୍ସନାହି ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ୱିଚିନିତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ତେତି ସମଥାଧିଟ୍ଠାନୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମା। ତୀହି ଧମ୍ମେହି ସଙ୍ଗହିତାତି ତୀହି ଅନୁପସ୍ସନାଧମ୍ମେହି ସଙ୍ଗହିତା, ଗଣନଂ ଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। କତମେହି ତୀହୀତି? ଆହ ''ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଦୁକ୍ଖତାଯ ଅନତ୍ତତାଯା''ତି। ଅନିଚ୍ଚତାଯ ସହଚରଣତୋ ୱିପସ୍ସନା ''ଅନିଚ୍ଚତା''ତି ୱୁତ୍ତା। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି।

ସୋ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱଯମାନୋ ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି ଭାୱଯତୀତି ସୋ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମାଯ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଯୋଗୀ କାଲେନ ସମଥଂ ସମାପଜ୍ଜନୱସେନ କାଲେନ ୱିପସ୍ସନଂ ସମ୍ମସନୱସେନ ୱଡ୍ଢଯମାନୋ ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖମୁଖାଦିସଙ୍ଖାତା ତିସ୍ସୋ ଅନୁପସ୍ସନା ବ୍ରୂହେତି। ତଯୋ ଖନ୍ଧେ ଭାୱଯତୀତି ତିସ୍ସୋ ଅନୁପସ୍ସନା ଉପରୂପରିୱିସେସଂ ପାପେନ୍ତୋ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଏତେ ତଯୋ ଖନ୍ଧେ ୱଡ୍ଢେତି। ଯସ୍ମା ପନ ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ସଙ୍ଗହିତୋ, ତସ୍ମା ''ତଯୋ ଖନ୍ଧେ ଭାୱଯନ୍ତୋ ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱଯତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଇଦାନି ଯେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଯତ୍ଥ ସିକ୍ଖନ୍ତାନଂ ୱିସେସତୋ ନିଯ୍ୟାନମୁଖାନି ଯେସଞ୍ଚ କିଲେସାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତାନି ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି, ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ତାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରାଗଚରିତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅନିମିତ୍ତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନାତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ। ସା ହି ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦିସମୁଗ୍ଘାଟନେନ ଅନିମିତ୍ତୋ, ରାଗାଦୀନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିମୋକ୍ଖୋତି ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ମୁଖଭାୱତୋ ଦ୍ୱାରଭାୱତୋ ''ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖମୁଖ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖାଯାତି ସମାଧିସ୍ମିଂ। ସୁଖୱେଦନୀଯଂ ଫସ୍ସଂ ଅନୁପଗଚ୍ଛନ୍ତୋତି ସୁଖୱେଦନାଯ ହିତଂ ସୁଖୱେଦନାକାରଣତୋ ଫସ୍ସଂ ତଣ୍ହାଯ ଅନୁପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ। ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ପରିଜାନନ୍ତୋତି ''ଅଯଂ ସୁଖା ୱେଦନା ୱିପରିଣାମାଦିନା ଦୁକ୍ଖା''ତି ପରିଜାନନ୍ତୋ, ସୱିସଯଂ ରାଗଂ ସମତିକ୍କନ୍ତୋ। ''ରାଗମଲଂ ପୱାହେନ୍ତୋ''ତିଆଦିନା ତେହି ପରିଯାଯେହି ରାଗସ୍ସେୱ ପହାନମାହ। ''ଦୋସଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତିଆଦୀସୁପି ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପଞ୍ଞାଧିକସ୍ସ ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚାରମ୍ମଣାଦିଘନୱିନିବ୍ଭୋଗେନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତା ପାକଟା ହୋତୀତି ୱିସେସତୋ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ପଞ୍ଞାପଧାନାତି ଆହ – ''ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି। ତଥା ସଙ୍ଖାରାନଂ ସରସପଭଙ୍ଗୁତାଯ ଇତ୍ତରଖଣତ୍ତା ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନଂ ସମ୍ମା ସମାହିତସ୍ସେୱ ପାକଟଂ ହୋତୀତି ୱିସେସତୋ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ସମାଧିପ୍ପଧାନାତି ଆହ – ''ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି। ତଥା ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରିନୋ ଖନ୍ତିବହୁଲସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରତିଞ୍ଚ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ୱିହରତୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଦୁକ୍ଖତା ୱିଭୂତା ହୋତୀତି ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ସୀଲପ୍ପଧାନାତି ଆହ – ''ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି। ଇତି ତୀହି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେହି ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ – ''ସୋ ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି ଭାୱଯନ୍ତୋ ତଯୋ ଖନ୍ଧେ ଭାୱଯତୀ''ତି। ଯସ୍ମା ଚ ତୀହି ଚ ଖନ୍ଧେହି ଅରିଯସ୍ସ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ

ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ତଯୋ ଖନ୍ଧେ ଭାୱଯନ୍ତୋ ‘‘ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱଯତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ତେହି ତସ୍ସ ସଙ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯା ଚ ସମ୍ମାୱାଚା’’ତିଆଦିମାହ।

ପୁନ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଖନ୍ତିପଧାନତ୍ତା, ସମାଧିସ୍ସ ବହୂପକାରତ୍ତା ଚ ସମଥପକ୍ଖଭଜନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଭୱଙ୍ଗାନୀତି ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ଅଙ୍ଗାନି। ଦ୍ୱେ ପଦାନୀତି ଦ୍ୱେ ପାଦା। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ହି ପଞ୍ଚଦସ ଚରଣଧମ୍ମା ସୀଲସମାଧିସଙ୍ଗହିତାତି। ଭାୱିତକାଯୋତି ଆଭିସମାଚାରିକସୀଲସ୍ସ ପାରିପୂରିଯା ଭାୱିତକାଯୋ। ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯକସୀଲସ୍ସ ପାରିପୂରିଯା ଭାୱିତସୀଲୋ। ଅଥ ୱା ଭାୱିତକାଯୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରେନ ଭାୱିତପଞ୍ଚଦ୍ୱାରକାଯୋ। ଭାୱିତସୀଲୋତି ଅୱସିଟ୍ଠସୀଲୱସେନ ଭାୱିତସୀଲୋ। ସମ୍ମା କାଯଭାୱନାଯ ସତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତପ୍ପହାନଂ ଅନୱଜ୍ଜଞ୍ଚ ଉଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ତଥା ଅନୁତ୍ତରେ ସୀଲେ ସିଜ୍ଝମାନେ ଅନୱସେସତୋ ମିଚ୍ଛାୱାଚାଯ ମିଚ୍ଛାଜୀୱସ୍ସ ଚ ପହାନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ଚିତ୍ତପଞ୍ଞାସୁ ଚ ଭାୱିତାସୁ ସମ୍ମାସତିସମ୍ମାସମାଧିସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗତା ଏୱ ହୋନ୍ତି ତଂସଭାୱତ୍ତା ତଦୁଭଯକାରଣତ୍ତା ଚାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘କାଯେ ଭାୱିଯମାନେ’’ତିଆଦିନା।

ପଞ୍ଚୱିଧଂ ଅଧିଗମଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମମେୱ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସୱସେନ ପଞ୍ଚଧା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ହି ଖିପ୍ପଂ ସକିଂ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେନେୱ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଅତ୍ତନା ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତୀତି ନ ତସ୍ସ ଲୋକିଯସମାପତ୍ତିଯା ୱିଯ ୱସିଭାୱନାକିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥୀତି ଖିପ୍ପାଧିଗମୋ ଚ ହୋତି। ପଜହିତବ୍ବାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିମୁତ୍ତିୱସେନ ପଜହନତୋ ୱିମୁତ୍ତାଧିଗମୋ ଚ। ଲୋକିଯେହି ମହନ୍ତାନଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଅଧିଗମନଭାୱତୋ ମହାଧିଗମୋ ଚ। ତେସଂଯେୱ ୱିପୁଲଫଲାନଂ ଅଧିଗମନତୋ ୱିପୁଲାଧିଗମୋ ଚ। ଅତ୍ତନା କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅନୱସେସତୋ ଅନୱସେସାଧିଗମୋ ଚ ହୋତୀତି। କେ ପନେତେ ଅଧିଗମା? କେଚି ସମଥାନୁଭାୱେନ, କେଚି ୱିପସ୍ସନାନୁଭାୱେନାତି ଇମଂ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ସମଥେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୫୬। ଇତି ମହାଥେରୋ ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ଗାଥାଯ ୱସେନ ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତିମୁଖେନ ୱିଚଯହାରସମ୍ପାତଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଦେସନାକୁସଲତାଯ ଅନେକେହି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେହି ତସ୍ସା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଯ ଭାୱନାୱିସେସାନଂ ଭାୱନାନିସଂସାନଞ୍ଚ ୱିଭଜନୱସେନ ନାନପ୍ପକାରତୋ ୱିଚଯହାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଦସନ୍ନଂ ତଥାଗତବଲାନମ୍ପି ୱସେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଯୋ ଦେସଯତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ୱୱାଦେନ ସାୱକେ ନ ୱିସଂୱାଦଯତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଅନୁସିଟ୍ଠିଯା ଧମ୍ମସ୍ସ ସୱନତୋ ‘‘ସାୱକା’’ତି ଲଦ୍ଧନାମେ ୱେନେଯ୍ୟେ ନ ୱିପ୍ପଲମ୍ଭେତି ନ ୱଞ୍ଚେତି, ୱିସଂୱାଦନହେତୂନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ବୋଧିମୂଲେ ଏୱ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା। ତିୱିଧନ୍ତି ତିପ୍ପକାରଂ, ତୀହି ଆକାରେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ କରୋଥାତି ଇମଂ ସରଣଗମନଂ ସୀଲାଦିଞ୍ଚ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରଥ। ଇମିନା ଉପାଯେନ କରୋଥାତି ଅନେନପି ୱିଧିନା ସରଣାନି ସୋଧେନ୍ତା ସୀଲାଦୀନି ପରିପୂରେନ୍ତା ସମ୍ପାଦେଥ। ଇଦଂ ୱୋ କୁରୁମାନାନନ୍ତି ଇଦଂ ସରଣଗମନଂ ସୀଲାଦିଞ୍ଚ ତୁମ୍ହାକଂ ଅନୁତିଟ୍ଠନ୍ତାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସମ୍ପରାଯନିବ୍ବାନାନଂ ୱସେନ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ଚ ଭୱିସ୍ସତି, ତାନି ସମ୍ପାଦେଥାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ୱୱଦନାକାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ୱୱାଦେନ ସାୱକେ ନ ୱିସଂୱାଦଯତୀ’’ତି, ତଂ ତଥାଗତବଲେହି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋ ତଥା ୱୱଦିତୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତଥାତି ତେନ ପକାରେନ ‘‘ଇଦଂ କରୋଥ, ଇମିନା ଉପାଯେନ କରୋଥା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ୱୱଦିତୋତି ଧମ୍ମଦେସନାଯ ସାସିତୋ। ଅନୁସିଟ୍ଠୋତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ତଥା କରୋନ୍ତୋତି ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ତଥା କରୋନ୍ତୋ। ତଂ ଭୂମିନ୍ତି ଯସ୍ସା ଭୂମିଯା ଅଧିଗମତ୍ଥାଯ ୱୱଦିତୋ, ତଂ ଦସ୍ସନଭୂମିଞ୍ଚ ଭାୱନାଭୂମିଞ୍ଚ। ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଏତଂ କାରଣଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି। କାରଣଞ୍ହି ତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯାତି ‘‘ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦୁତିଯୱାରେ ଭୂମିନ୍ତି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ପତ୍ତବ୍ବଂ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱସଙ୍ଖାତଂ ଭୂମିଂ।

ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଭଗୱତୋ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜାନିପି ଅୱିପରୀତସଭାୱତାଯ ପଠମଫଲଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯୱିସେସୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତାନିପି ତସ୍ସ ୱିସଯଭାୱେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତେ ସତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତେ ସତୋତି ଅହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ମଯା ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧାତି ପଟିଜାନନେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତେ ସତୋ। ଇମେ ଧମ୍ମା ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ‘‘ଇମେ ନାମ ତଯା ଧମ୍ମା ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧା’’ତି କୋଚି ସହଧମ୍ମେନ ସହେତୁନା ସକାରଣେନ ୱଚନେନ, ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋ (ଦୀ। ନି। ୩।୧ ଆଦଯୋ; ମ। ନି। ୧।୧୪୬ ଆଦଯୋ) ୱିଯ ୱିପ୍ପଲପନ୍ତା ପନ ଅପ୍ପମାଣଂ। ତସ୍ମା ସହଧମ୍ମେନ ପଟିଚୋଦେସ୍ସତୀତି ଏତଂ କାରଣଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି। ଏସ ନଯୋ ସେସପଦେସୁପି। ଯସ୍ସ ତେ ଅତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋତି ରାଗାଦୀସୁ ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ପହାନତ୍ଥାଯ ଅସୁଭଭାୱନାଦିଧମ୍ମୋ କଥିତୋ। ତକ୍କରସ୍ସାତି ତଥା ପଟିପନ୍ନସ୍ସ। ୱିସେସାଧିଗମନ୍ତି ଅଭିଞ୍ଞାପଟିସମ୍ଭିଦାଦିୱିସେସାଧିଗମଂ।

ଅନ୍ତରାଯିକାତି ଅନ୍ତରାଯକରଣଂ ଅନ୍ତରାଯୋ, ସୋ ସୀଲଂ ଏତେସନ୍ତି ଅନ୍ତରାଯିକା। ଅନ୍ତରାଯେ ନିଯୁତ୍ତା, ଅନ୍ତରାଯଂ ୱା ଫଲଂ ଅରହନ୍ତି,

ଅନ୍ତରାଯପ୍ପଯୋଜନାତି ୱା ଅନ୍ତରାଯିକା। ତେ ପନ କମ୍ମକିଲେସାଦିଭେଦେନ ପଞ୍ଚୱିଧା। ଅନିଯ୍ୟାନିକାତି ଅରିଯମଗ୍ଗୱଜ୍ଜା ସଦ୍ଦେ ଧମ୍ମା।

ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋତି ମଗ୍ଗଦିଟ୍ଠିଯା ସମ୍ପନ୍ନୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ଅରିଯସାୱକୋ। ସୁହତନ୍ତି ଅତିୱଧିତଂ। ଇଦମ୍ପି ଏକଦେସକଥନମେୱ। ମତକପେତାଦିଦାନମ୍ପି ସୋ ନ କରୋତି ଏୱ। ପୁଥୁଜ୍ଜନୋତି ପୁଥୂନଂ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଜନନାଦୀହି କାରଣେହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ପୁଥୂନଂ ଜନନାଦୀହି, କାରଣେହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ;

ପୁଥୁଜ୍ଜନନ୍ତୋଗଧତ୍ତା, ପୁଥୁୱାଯଂ ଜନୋ ଇତୀ''ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୫୧; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୦୭; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୧୩୦);

''ମାତର''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଜନିକା ମାତା। ଜନକୋ ଚ ପିତା। ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ଖୀଣାସୱୋ ଅରହାତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। କିଂ ପନ ଅରିଯସାୱକୋ ଅଞ୍ଞେ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟାତି? ଏତମ୍ପି ଅଟ୍ଠାନଂ। ସଚେପି ଭୱନ୍ତରଗତଂ ଅରିଯସାୱକଂ ଅତ୍ତନୋ ଅରିଯସାୱକଭାୱଂ ଅଜାନନ୍ତମ୍ପି କୋଚି ଏୱଂ ୱଦେଯ୍ୟ ''ଇଦଂ କୁନ୍ଥକିପିଲ୍ଲିକଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେତ୍ୱା ସକଲଚକ୍କୱାଳଅଗବ୍ଭେ ଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜଂ ପଟିପଜ୍ଜାହୀ''ତି, ନେୱ ସୋ ନଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟ। ଅଥାପି ଏୱଂ ୱଦେଯ୍ୟୁଂ – ''ସଚେ ଇମଂ ନ ଘାତେସ୍ସସି, ସୀସଂ ତେ ଛିନ୍ଦିସ୍ସାମା''ତି, ସୀସମେୱସ୍ସ ଛିନ୍ଦେଯ୍ୟୁଂ, ନେୱ ସୋ ତଂ ଘାତେଯ୍ୟ। ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱସ୍ସ ପନ ମହାସାୱଜ୍ଜଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅରିଯଭାୱସ୍ସ ଚ ବଲଦୀପନତ୍ଥଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ସାୱଜ୍ଜୋ ୱତ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱୋ। ଯତ୍ର ହି ନାମ ମାତୁଘାକାଦୀନିପି ଆନନ୍ତରିଯାନି କରିସ୍ସତି, ମହାବଲୋୱ ଚ ଅରିଯଭାୱୋ, ଯୋ ଏତାନି କମ୍ମାନି ନ କରୋତୀତି।

ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟାତି ସମାନସଂୱାସକଂ ସମାନସୀମାଯଂ ଠିତଂ ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ପଞ୍ଚହୁପାଲି, ଆକାରେହି ସଙ୍ଘୋ ଭିଜ୍ଜତି କମ୍ମେନ ଉଦ୍ଦେସେନ ୱୋହରନ୍ତୋ ଅନୁସ୍ସାୱନେନ ସଲାକଗ୍ଗାହେନା''ତି (ପରି। ୪୫୮)।

ତତ୍ଥ କମ୍ମେନାତି ଅପଲୋକନାଦୀସୁ ଚତୂସୁ କମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞତରକମ୍ମେନ। ଉଦ୍ଦେସେନାତି ପଞ୍ଚସୁ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସେସୁ ଅଞ୍ଞତରେନ ଉଦ୍ଦେସେନ। ୱୋହରନ୍ତୋତି କଥଯନ୍ତୋ, ତାହି ତାହି ଉପପତ୍ତୀହି ''ଅଧମ୍ମଂ ଧମ୍ମୋ''ତିଆଦୀନି ଅଟ୍ଠାରସଭେଦକରୱତ୍ଥୂନି ଦୀପଯନ୍ତୋ। ଅନୁସ୍ସାୱନେନାତି ''ନନୁ ତୁମ୍ହେ ଜାନାଥ ମଯ୍ହଂ ଉଚ୍ଚକୁଲା ପବ୍ବଜିତଭାୱଂ ବହୁସ୍ସୁତଭାୱଞ୍ଚ, ମାଦିସୋ ନାମ ଉଦ୍ଧମ୍ମଂ ଉବ୍ବିନଯଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ ଗାହେଯ୍ୟାତି କିଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଚିତ୍ତମ୍ପି ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ, କିମହଂ ଅପାଯତୋ ନ ଭାଯାମୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ କଣ୍ଣମୂଲେ ୱଚୀଭେଦଂ କତ୍ୱା ଅନୁସ୍ସାୱନେନ। ସଲାକଗ୍ଗାହେନାତି ଏୱଂ ଅନୁସ୍ସାୱେତ୍ୱା ତେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତ୍ୱା ଅନିୱତ୍ତିଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ''ଗଣ୍ହଥ ଇମଂ ସଲାକ''ନ୍ତି ସଲାକଗ୍ଗାହେନ।

ଏତ୍ଥ ଚ କମ୍ମମେୱ ଉଦ୍ଦେସୋ ୱା ପମାଣଂ, ୱୋହାରାନୁସ୍ସାୱନସଲାକଗ୍ଗାହାପନଂ ପନ ପୁବ୍ବଭାଗୋ । ଅଟ୍ଠାରସୱତ୍ଥୁଦୀପନୱସେନ ହି ୱୋହରନ୍ତେନ ତତ୍ଥ ରୁଚିଜନନତ୍ଥଂ ଅନୁସ୍ସାୱେତ୍ୱା ସଲାକାଯ ଗାହିତାଯପି ଅଭିନ୍ନୋ ଏୱ ହୋତି ସଙ୍ଘୋ। ଯଦା ପନ ଏୱଂ ଚତ୍ତାରୋ ୱା ଅତିରେକା ୱା ସଲାକଂ ଗାହେତ୍ୱା ଆୱେଣିକଂ କମ୍ମଂ ୱା ଉଦ୍ଦେସଂ ୱା କରୋନ୍ତି, ତଦା ସଙ୍ଘୋ ଭିନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି। ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟ ସଙ୍ଘରାଜିଂ ୱା ଜନେଯ୍ୟାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି।

ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋତି ୱଧକଚିତ୍ତେନ ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ। ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟାତି ଜୀୱମାନକସରୀରେ ଖୁଦ୍ଦକମକ୍ଖିକାଯ ପିୱନମତ୍ତମ୍ପି ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ। ଏତ୍ତାୱତା ହି ମାତୁଘାତାଦୀନି ପଞ୍ଚାନନ୍ତରିଯକମ୍ମାନି ଦସ୍ସିତାନି ହୋନ୍ତି। ଯାନି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ କରୋତି, ନ ଅରିଯସାୱକୋ। ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋତି ୱିନାସଚିତ୍ତେନ ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ। ଥୂପନ୍ତି ଚେତିଯଂ। ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟାତି ନାସେଯ୍ୟ।

ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ଥାରନ୍ତି ''ଅଯଂ ମେ ସତ୍ଥା ସତ୍ଥୁ କିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ସମତ୍ଥୋ''ତି ଭୱନ୍ତରେପି ଅଞ୍ଞଂ ତିତ୍ଥକରଂ। ଅପଦିସେଯ୍ୟାତି ''ଅଯଂ ମେ ସତ୍ଥା''ତି ଏୱଂ ଗଣ୍ହେଯ୍ୟାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ଅଞ୍ଞଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଂ ପରିଯେସେଯ୍ୟାତି ସାସନତୋ ବହିଦ୍ଧା ଅଞ୍ଞଂ ବାହିରକଂ ସମଣଂ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱା ''ଅଯଂ ଦକ୍ଖିଣାରହୋ, ଇମସ୍ମିଂ କତା କାରା ମହପ୍ଫଲା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ତସ୍ମିଂ ପଟିପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। କୁତୂହଲମଙ୍ଗଲେନ ସୁଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଚେଯ୍ୟାତି ''ଇମିନା ଇଦଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତତ୍ତା କୁତୂହଲସଙ୍ଖାତେନ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତମଙ୍ଗଲେନ ଅତ୍ତନୋ ସୁଦ୍ଧିଂ ୱୋଦାନଂ ସଦ୍ଦହେଯ୍ୟ।

୫୭।ଇତ୍ଥୀ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ସିଯାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଯସ୍ମା ଇତ୍ଥିଯା କୋସୋହିତୱତ୍ଥଗୁଯ୍ହାଦୀନଂ ଅଭାୱେନ ଲକ୍ଖଣାନି ନ ପରିପୂରନ୍ତି, ଇତ୍ଥିରତନାଭାୱେନ ଚ ସତ୍ତରତନସମଙ୍ଗିତା ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ସବ୍ବମନୁସ୍ସାନମ୍ପି ଚ ନ ଅଧିକୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଇତ୍ଥୀ…ପେ… ୱିଜ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ସକ୍କତ୍ତାଦୀନି ତୀଣି ଠାନାନି ଉତ୍ତମାନି, ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଞ୍ଚ ହୀନଂ, ତସ୍ମା ତସ୍ସା ସକ୍କତ୍ତାଦୀନିପି ପଟିସିଦ୍ଧାନୀତି। ନନୁ ଚ ଯଥା ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ, ଏୱଂ

ପୁରିସଲିଙ୍ଗମ୍ପି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପୁରିସୋ ମହାବ୍ରହ୍ମା ସିଯାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି? ନୋ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ଇଧ ପୁରିସସ୍ସ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ। ଇତ୍ଥିଯୋ ହି ଇଧ ଝାନଂ ଭାୱେତ୍ୱା କାଲଂ କତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାନଂ ସହବ୍ୟତଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ। ପୁରିସୋ ପନ କତ୍ଥଚି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସମାନେପି ତତ୍ଥ ଉଭଯଲିଙ୍ଗାଭାୱେ ପୁରିସସଣ୍ଠାନାୱ ତତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମାନୋ, ନ ଇତ୍ଥିସଣ୍ଠାନା, ତସ୍ମା ସୁୱୁତ୍ତମେୱେତଂ। ଇତ୍ଥୀ ତଥାଗତୋତି ଏତ୍ଥ ତିଟ୍ଠତୁ ତାୱ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣେ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଲୋକାନଂ ତାରଣସମତ୍ଥୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱୋ, ପଣିଧାନମତ୍ତମ୍ପି ଇତ୍ଥିଯା ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି।

''ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତି, ହେତୁ ସତ୍ଥାରଦସ୍ସନଂ;

ପବ୍ବଜ୍ଜା ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି, ଅଧିକାରୋ ଚ ଛନ୍ଦତା;

ଅଟ୍ଠଧମ୍ମସମୋଧାନା, ଅଭିନୀହାରୋ ସମିଜ୍ଝତୀ''ତି। (ବୁ॰ ୱଂ॰ ୨।୫୯) –

ଇମାନି ହି ପଣିଧାନସମ୍ପତ୍ତିକାରଣାନି। ଇତି ପଣିଧାନମତ୍ତମ୍ପି ସମ୍ପାଦେତୁଂ ଅସମତ୍ଥାଯ ଇତ୍ଥିଯା କୁତୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱୋତି ''ଇତ୍ଥୀ ତଥାଗତୋ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ସିଯାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବାକାରପରିପୂରୋ ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସଯୋ ସବ୍ବାକାରପରିପୂରମେୱ ଅତ୍ତଭାୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ପୁରିସୋୱ ଅରହଂ ହୋତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ।

ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯାତି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଯା, ଯା ଜାତିଖେତ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ହି ତଥାଗତସ୍ସ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିକାଲାଦୀସୁ କମ୍ପତି। ଆଣାଖେତ୍ତଂ ପନ କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଂ। ଯା ଏକତୋ ସଂୱଟ୍ଟତି ଚ ୱିୱଟ୍ଟତି ଚ, ଯତ୍ଥ ଚ ଆଟାନାଟିଯପରିତ୍ତାଦୀନଂ (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୨୭୭ ଆଦଯୋ) ଆଣା ପୱତ୍ତତି। ୱିସଯଖେତ୍ତସ୍ସ ପରିମାଣଂ ନତ୍ଥି। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ''ଯାୱତକଂ ଞାଣଂ ତାୱତକଂ ନେଯ୍ୟଂ, ଯାୱତକଂ ନେଯ୍ୟଂ ତାୱତକଂ ଞାଣଂ, ନେଯ୍ୟପରିଯନ୍ତିକଂ ଞାଣଂ, ଞାଣପରିଯନ୍ତିକଂ ନେଯ୍ୟ''ନ୍ତି (ମହାନି॰ ୬୯; ଚୂଳନି॰ ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୫; ପଟି॰ ମ॰ ୩।୫) ୱଚନତୋ ଅୱିସଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଇତି ଇମେସୁ ତୀସୁ ଖେତ୍ତେସୁ ତିସ୍ସୋ ସଙ୍ଗୀତିଯୋ ଆରୁଳ୍ହେ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ''ଠପେତ୍ୱା ଇମଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳେ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ସୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପନ ଅତ୍ଥି।

ଅପୁବ୍ବଂଅଚରିମନ୍ତି ଅପୁରେ ଅପଚ୍ଛା ଏକତୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ପୁରେ ୱା ପଚ୍ଛା ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ପୁରେତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହି ଦସସହସ୍ସିଚକ୍କୱାଳକମ୍ପନେନ ଖେତ୍ତପରିଗ୍ଗହୋ କତୋ ନାମ ହୋତି, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ନତ୍ଥି। ଧାତୁପରିନିବ୍ବାନତୋ ପରଂ ପନ ପଚ୍ଛା, ତତୋ ହେଟ୍ଠାପି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ନତ୍ଥି, ଉଦ୍ଧଂ ନ ୱାରିତା।

କସ୍ମା ପନ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି? ଅନଚ୍ଛରିଯତ୍ତା। ଅଚ୍ଛରିଯମନୁସ୍ସା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ। ଯଥାହ – ''ଏକପୁଗ୍ଗଲୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅଚ୍ଛରିଯମନୁସ୍ସୋ''ତିଆଦି (ଅ॰ ନି॰ ୧।୧୭୧)। ଯଦି ଚ ଅନେକେ ବୁଦ୍ଧା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ଅନଚ୍ଛରିଯା ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ଦେସନାଯ ଚ ୱିସେସାଭାୱତୋ। ଯଞ୍ହି ସତିପଟ୍ଠାନାଦିଭେଦଂ ଧମ୍ମଂ ଏକୋ ଦେସେତି, ଅଞ୍ଞେନପି ସୋ ଏୱ ଦେସେତବ୍ବୋ ସିଯା, ୱିୱାଦଭାୱତୋ ଚ। ବହୂସୁ ହି ବୁଦ୍ଧେସୁ ଏକତୋ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ବହୂନଂ ଆଚରିଯାନଂ ଅନ୍ତେୱାସିକା ୱିଯ ''ଅମ୍ହାକଂ ବୁଦ୍ଧୋ ପାସାଦିକୋ''ତିଆଦିନା ତେସଂ ସାୱକା ୱିୱଦେଯ୍ୟୁଂ। କିଂ ୱା ଏତେନ କାରଣଗୱେସନେନ, ଧମ୍ମତାୱେସା ଯଂ ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଦ୍ୱେ ତଥାଗତା ଏକତୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି (ମି॰ ପ॰ ୫। ୧।୧)।

ଯଥା ନିମ୍ବବୀଜକୋସାତକିବୀଜାଦୀନି ମଧୁରଂ ଫଲଂ ନ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ଅସାତଂ ଅମଧୁରମେୱ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ଏୱଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନି ମଧୁରୱିପାକଂ ନ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି ଅମଧୁରମେୱ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି। ଯଥା ଚ ଉଚ୍ଛୁବୀଜସାଲିବୀଜାଦୀନି ମଧୁରଂ ସାଦୁରସମେୱ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି ନ ଅସାତଂ କଟୁକଂ। ଏୱଂ କାଯସୁଚରିତାଦୀନି ମଧୁରମେୱ ୱିପାକଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି ନ ଅମଧୁରଂ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ଯାଦିସଂ ୱପତେ ବୀଜଂ, ତାଦିସଂ ହରତେ ଫଲଂ;

କଲ୍ୟାଣକାରୀ କଲ୍ୟାଣଂ, ପାପକାରୀ ଚ ପାପକ''ନ୍ତି। (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୫୬; ନେତ୍ତି॰ ୧୨୨);

ତସ୍ମା ''ତିଣ୍ଣଂ ଦୁଚ୍ଚରିତାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଞ୍ଞତରୋ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱାତି ଯୋ କୋଚି ପବ୍ବଜ୍ଜାମତ୍ତେନ ସମଣୋ ୱା ଜାତିମତ୍ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା। ପାପିଚ୍ଛୋ ସମ୍ଭାୱନାଧିପ୍ପାଯେନ ୱିମ୍ହାପନତୋ କୁହକୋ। ପଚ୍ଚଯସନ୍ନିସ୍ସିତାଯ ପଯୁତ୍ତୱାଚାଯ ୱସେନ ଲପକୋ। ପଚ୍ଚଯନିଜ୍ଜତ୍ତକନିମିତ୍ତାୱଚରତୋ ନେମିତ୍ତକୋ। କୁହନଲପନନେମିତ୍ତକତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱାତି କୁହନାଦିଭାୱମେୱ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ସନ୍ତମାନସୋ ୱିଯ ଚରନ୍ତୋ। ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିକେ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ। ଅପ୍ପହାଯ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା, ଚେତସୋ ଉପକ୍କିଲେସେତି ନୀୱରଣେ। ନୀୱରଣା ହି ଚିତ୍ତଂ ଉପକ୍କିଲେସେନ୍ତି କିଲିଟ୍ଠଂ କରୋନ୍ତି ୱିବାଧେନ୍ତି ଉପତାପେନ୍ତି ଚ। ତସ୍ମା ''ଚେତସୋ ଉପକ୍କିଲେସେ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣେତି ନୀୱରଣେ। ନୀୱରଣା ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ଦେନ୍ତି। ତସ୍ମା ''ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅନୁପଟ୍ଠିତସ୍ସତୀତି ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ନ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି। ଅଭାୱଯିତ୍ୱାତି ଅୱଡ୍ଢଯିତ୍ୱା। ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିନ୍ତି ଅରହତ୍ତପଦଟ୍ଠାନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ।

ପଚ୍ଛିମୱାରେ ଅଞ୍ଞତରୋ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱାତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବଦୋସାପଗତୋତି ସବ୍ବେହି ପାରମିତାପଟିପକ୍ଖଭୂତେହି ଦୋସେହି ଅପଗତୋ। ଏତେନ ପରିପୂରିତପାରମିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସତିପଟ୍ଠାନାନି ୱିପସ୍ସନା, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ମଗ୍ଗୋ, ଅନୁତ୍ତରା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧି ଅରହତ୍ତଂ। ସତିପଟ୍ଠାନାନି ୱା ୱିପସ୍ସନା, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ମିସ୍ସକା, ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧି ଅରହତ୍ତମେୱ। ସେସଂ ଅନନ୍ତରୱାରେ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖତୋ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଂ ଏତ୍ଥ ଞାଣନ୍ତି ଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଠାନେ ଚ ଠାନଂ, ଅଟ୍ଠାନେ ଚ ଅଟ୍ଠାନନ୍ତି ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ। ହେତୁସୋତି ତସ୍ସ ଠାନସ୍ସ ଅଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ହେତୁତୋ। ଠାନସୋତି ତଙ୍ଖଣେ ଏୱ ଆୱଜ୍ଜନସମନନ୍ତରଂ। ଅନୋଧିସୋତି ଓଧିଅଭାୱେନ, କିଞ୍ଚି ଅନୱସେସେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତି ଠାନାଟ୍ଠାନଗତାତିଆଦୀସୁ ଏୱଂ ଠାନାଟ୍ଠାନଭାୱଂ ଗତା। ସବ୍ବେତି ଖଯୱଯୱିରଜ୍ଜନନିରୁଜ୍ଝନସଭାୱା ସଙ୍ଖତଧମ୍ମା, ତେ ଏୱ ଚ ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଉପାଦାନଭୂତା କେଚି ସଗ୍ଗୂପଗା ଯେ ଧମ୍ମଚାରିନୋ, କେଚି ଅପାଯୂପଗା ଯେ ଅଧମ୍ମଚାରିନୋ, କେଚି ନିବ୍ବାନୂପଗା ଯେ କମ୍ମକ୍ଖଯକରଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନା।

୫୮। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ମରିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତାତି ଅରିଯା ଚ ଅନରିଯା ଚା''ତିଆଦିନା ସଯମେୱ ନିଦ୍ଦିସତି। ତତ୍ଥ ଜୀୱିତପରିଯନ୍ତୋ ମରଣପରିଯନ୍ତୋତି ଜୀୱିତସ୍ସ ପରିଯନ୍ତୋ ନାମ ମରଣସଙ୍ଖାତୋ ଅନ୍ତୋ। ଯଥାକମ୍ମଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଯଦେତଂ ସତ୍ତାନଂ ଯଥାକମ୍ମଂ ଗମନଂ, ଅଯଂ କମ୍ମସ୍ସକତାତି ଅତ୍ଥୋ । କମ୍ମାନଂ ଫଲଦସ୍ସାୱିତା ଚ ଅୱିପ୍ପୱାସୋ ଚାତି ''ପୁଞ୍ଞପାପଫଲୂପଗା''ତି ଇମିନା ୱଚନେନ କମ୍ମାନଂ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖକାରିତା, କତୂପଚିତାନଂ କମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ଅପ୍ପଦାନାଭାୱୋ ଚ ଦସ୍ସିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

କମ୍ମମେୱ କମ୍ମନ୍ତଂ, ପାପଂ କମ୍ମନ୍ତଂ ଏତେସନ୍ତି ପାପକମ୍ମନ୍ତା, ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାରା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପୁଞ୍ଞୋ ସଙ୍ଖାରୋ ଏତେସନ୍ତି ଅପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାରା। ପାପକମ୍ମନ୍ତାତି ୱା ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ, ପାପକମ୍ମନ୍ତହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାରାତିଆଦୀସୁପି। ପୁନ ''ନିରଯଂ ପାପକମ୍ମନ୍ତା''ତିଆଦିନା ଅନ୍ତଦ୍ୱଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ମଜ୍ଝିମପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା ''ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ''ତିଆଦିନା ୱଜ୍ଜୱିଜ୍ଜୱସେନ ଆଦୀନୱସ୍ସାଦନିସ୍ସରଣୱସେନ ହେତୁଫଲୱସେନ ଚ ଗାଥାଯଂ ତଯୋ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପା ଦସ୍ସିତା। ପୁନ ''ନିରଯଂ ପାପକମ୍ମନ୍ତାତି ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ''ତିଆଦିନା ୱୋଦାନୱସେନ ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି।

୫୯।ତେନତେନାତି ତେନ ତେନ ଅଜ୍ଝୋସିତୱତ୍ଥୁନା ରୂପଭୱଅରୂପଭୱାଦିନା। ଛତ୍ତିଂସାତି କାମତଣ୍ହା ତାୱ ରୂପାଦିୱିସଯଭେଦେନ ଛ, ତଥା ଭୱତଣ୍ହା ୱିଭୱତଣ୍ହା ଚାତି ଅଟ୍ଠାରସ। ତା ଏୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠାରସ, ବାହିରେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠାରସାତି ଏୱଂ ଛତ୍ତିଂସ। ଯେନ ଯେନାତି ''ସୁଭଂ ସୁଖ''ନ୍ତିଆଦିନା।

ୱୋଦାନଂ ତିୱିଧଂ ଖନ୍ଧତ୍ତଯୱସେନାତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁନ ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ମରିସ୍ସନ୍ତୀ''ତିଆଦି ପଟିପଦାୱିଭାଗେନ ଗାଥାନମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗାମିନୀତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ନିବ୍ବାନେ ଗାମିନୀ, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଗମନସୀଲାତି ଅତ୍ଥୋ।

ପୁନ ତତ୍ଥତତ୍ଥଗାମିନୀସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନୀନଂ ପଟିପଦାନଂ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଯୋ ରାସୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯନ୍ତି ଯଂ ନିରଯାଦିଂ। ତଂ ତଂ ଠାନଂ ଯଥାରହଂ ଗମେତୀତି ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନୀ। ପଟିପଦାସଙ୍ଖାତେ ଅପୁଞ୍ଞକମ୍ମେ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେ ଚ କମ୍ମକ୍ଖଯକରଣକମ୍ମେ ଚ ୱିଭାଗସୋ ଭଗୱତୋ ପୱତ୍ତନଞ୍ଞାଣଂ। ଇଦଂ ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନୀ ପଟିପଦାଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ତଥାଗତବଲଂ। ଇମିନା ହି ଞାଣେନ ଭଗୱା ସବ୍ବମ୍ପି ପଟିପଦଂ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି।

କଥଂ? ସକଲଗାମୱାସିକେସୁପି ଏକଂ ସୂକରଂ ୱା ମିଗଂ ୱା ମାରେନ୍ତେସୁ ସବ୍ବେସଂ ଚେତନା ପରସ୍ସ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାରମ୍ମଣାୱ ହୋତି, ତଂ ପନ କମ୍ମଂ

ତେସଂ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେଯେଓ ନାନା ହୋତି। ତେସୁ ହି ଏକୋ ଆଦରେନ କରୋତି, ଏକୋ ''ଦମ୍ମି କରୋହୀ''ତି ପରେହି ନିପ୍ପୀଳଇତୋ କରୋତି , ଏକୋ ସମାନଚ୍ଛନ୍ଦୋ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଅପ୍ପଟିବାହମାନୋ ୱିଚରତି। ତେସୁ ଏକୋ ତେନେଓ କମ୍ମେନ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ଏକୋ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ, ଏକୋ ପେତ୍ତିୱିସଯେ, ତଂ ତଥାଗତୋ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେ ଏୱ ''ଇମିନା ନୀହାରେନ ଆଯୂହିତତ୍ତା ଏସ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ, ଏସ ପେତ୍ତିୱିସଯେ''ତି ଜାନାତି। ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତନକମ୍ପି ''ଏସ ଅଟ୍ଠସୁ ମହାନିରଯେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ସୋଳସସୁ ଉସ୍ସଦେସୂ''ତି ଜାନାତି। ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତନକମ୍ପି ''ଏସ ଅପାଦକୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଏସ ଦ୍ୱିପାଦକୋ, ଏସ ଚତୁପ୍ପାଦକୋ, ଏସ ବହୁପ୍ପାଦକୋ''ତି ଜାନାତି। ପେତ୍ତିୱିସଯେ ନିବ୍ବତ୍ତନକମ୍ପି ''ଏସ ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଏସ ଖୁପ୍ପିପାସିକୋ, ଏସ ପରଦତ୍ତୂପଜୀୱୀ''ତି ଜାନାତି।

''ତେସୁ ଚ କମ୍ମେସୁ ଇଦଂ କମ୍ମଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢିସ୍ସତି, ଇଦଂ ନାକଡ୍ଢିସ୍ସତି ଦୁବ୍ବଲଂ ଦିନ୍ନାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଉପଧିୱେପକ୍କମତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଜାନାତି। ତଥା ସକଲଗାମୱାସିକେସୁ ଏକତୋ ଦାନଂ ଦଦମାନେସୁ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚେତନା ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମାରମ୍ମଣାୱ ହୋତି, ତଂ ପନ କମ୍ମଂ ତେସଂ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେ ଏୱ ନାନଂ ହୋତି। ତେସୁ ହି କେଚି ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, କେଚି ମନୁସ୍ସଲୋକେ, ତଂ ତଥାଗତୋ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେ ଏୱ ''ଇମିନା ନୀହାରେନ ଆଯୂହିତତ୍ତା ଏସ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ଦେୱଲୋକେ''ତି ଜାନାତି। ତତ୍ଥପି ''ଏସ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ଭୁମ୍ମଦେୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ଜେଟ୍ଠକଦେୱରାଜା ହୁତ୍ୱା, ଏସ ତସ୍ସ ଦୁତିଯଂ ତତିଯଂ ୱା ଠାନନ୍ତରଂ କରୋନ୍ତୋ ପରିଚାରକୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀ''ତି ଜାନାତି।

''ତେସୁ ଚ କମ୍ମେସୁ ଇଦଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢିତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ଇଦଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି ଦୁବ୍ବଲଂ ଦିନ୍ନାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଉପଧିୱେପକ୍କମତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଜାନାତି। ତଥା ''ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତେସୁ ଚ ଏସ ଇମିନା ନୀହାରେନ ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରଦ୍ଧତ୍ତା ଅରହା ଭୱିସ୍ସତି, ଏସ ଅନାଗାମୀ, ଏସ ସକଦାଗାମୀ, ଏସ ସୋତାପନ୍ନୋ, ଏକବୀଜୀ କୋଲଂକୋଲୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ, ଏସ ମଗ୍ଗଂ ପତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାଯମେୱ ଠସ୍ସତି, ଏସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେ, ଏସ ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହେ, ଅରୂପପରିଗ୍ଗହେ ଚ ଠସ୍ସତି, ଏସ ମହାଭୂତମତ୍ତମେୱ ୱୱତ୍ଥପେସ୍ସତି, ଏସ କିଞ୍ଚି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତୀ''ତି ଜାନାତି। ''କସିଣପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତେସୁପି ଏସ ପରିକମ୍ମମତ୍ତେ ଏୱ ଠସ୍ସତି, ଏସ ନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ନ ଅପ୍ପନଂ। ଏସ ଅପ୍ପନମ୍ପି ଉପ୍ପାଦେସ୍ସତି, ଏସ ଝାନଂ ଅଧିଗମିସ୍ସତି, ନ ଉପରିୱିସେସଂ। ଏସ ଉପରିୱିସେସମ୍ପି ଅଧିଗମିସ୍ସତୀ''ତି ଜାନାତି।

ଅନେକଧାତୂତି ଅନେକା ଚକ୍ଖାଦଯୋ ପଥୱାଦଯୋ ଚ ଧାତୁଯୋ ଏତସ୍ସାତି ଅନେକଧାତୁ, ବହୁଧାତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକୋତି ଖନ୍ଧାଯତନାଦିଲୋକୋ। ଚକ୍ଖୁଧାତୂତିଆଦି ଯାହି ଧାତୂହି ''ଅନେକଧାତୂ''ତି ଲୋକୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତାସଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ସଭାୱଟ୍ଠେନ ନିସ୍ସତ୍ତଟ୍ଠେନ ଚ ଧାତୁ। ଚକ୍ଖୁ ଏୱ ଧାତୁ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। କାମଧାତୂତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱେ କାମା କିଲେସକାମୋ ଚ ୱତ୍ଥୁକାମୋ ଚ। କିଲେସକାମପକ୍ଖେ କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଧାତୁ କାମଧାତୁ, କାମୱିତକ୍କସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ୱତ୍ଥୁକାମପକ୍ଖେ ପନ କାମାୱଚରଧମ୍ମା କାମୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, କାମୋ ଚ ସୋ ଧାତୁ ଚାତି କାମଧାତୁ। ବ୍ୟାପାଦପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଧାତୁ ବ୍ୟାପାଦଧାତୁ, ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ବ୍ୟାପାଦୋୱ ଧାତୁ ବ୍ୟାପାଦଧାତୁ, ଦସଆଘାତୱତ୍ଥୁୱିସଯସ୍ସ ପଟିଘସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ୱିହିଂସାପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଧାତୁ ୱିହିଂସାଧାତୁ, ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ। ୱିହିଂସା ଏୱ ୱା ଧାତୁ ୱିହିଂସାଧାତୁ, ପରସତ୍ତୱିହେସନସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ନେକ୍ଖମ୍ମଅବ୍ୟାପାଦଅୱିହିଂସାଧାତୁଯୋ ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କାଦଯୋ ସବ୍ବକୁସଲଧମ୍ମା ମେତ୍ତାକରୁଣା ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ରୂପଧାତୂତି ରୂପଭୱୋ, ସବ୍ବେ ୱା ରୂପଧମ୍ମା। ଅରୂପଧାତୂତି ଅରୂପଭୱୋ, ଅରୂପଧମ୍ମା ୱା। ନିରୋଧଧାତୂତି ନିରୋଧତଣ୍ହା। ସଙ୍ଖାରଧାତୂତି ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମା। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିଲକ୍ଖଣତ୍ତା ନାନପ୍ପକାରା ଧାତୁଯୋ ଏତସ୍ମିନ୍ତି ନାନାଧାତୁ, ଲୋକୋ। ତେନେୱାହ – ''ଅଞ୍ଞା ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ଯାୱ ଅଞ୍ଞା ନିବ୍ବାନଧାତୂ''ତି, ଯଥା ଚ ଇଦଂ ଞାଣଂ ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦିଭେଦେନ ଉପାଦିନ୍ନକସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସ ୱସେନ ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଲୋକଂ ପଜାନାତି, ଏୱଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନକସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସପି ୱସେନ ତଂ ପଜାନାତି। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ହି ଦ୍ୱେ ଚ ଅଗ୍ଗସାୱକା ଉପାଦିନ୍ନକସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସେୱ ନାନତ୍ତଂ ଜାନନ୍ତି, ତମ୍ପି ଏକଦେସେନେୱ, ନ ନିପ୍ପଦେସତୋ। ଅନୁପାଦିନ୍ନକସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସ ପନ ନାନତ୍ତଂ ନ ଜାନନ୍ତି। ଭଗୱା ପନ ''ଇମାଯ ନାମ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନାଯ ଇମସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଖନ୍ଧୋ ସେତୋ ହୋତି, ଇମସ୍ସ କାଳଓ, ଇମସ୍ସ ମଟ୍ଠୋ, ଇମସ୍ସ ଫରୁସୋ, ଇମସ୍ସ ବହଲୋ, ଇମସ୍ସ ତନୁତଚୋ। ଇମାଯ ନାମ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନାଯ ଇମସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଏୱରୂପଂ ନାମ ହୋତି, ଇମାଯ ନାମ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା ଇମସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପୁପ୍ଫଂ ନୀଲଂ ହୋତି ପୀତକଂ ଲୋହିତକଂ ଓଦାତଂ ସୁଗନ୍ଧଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ, ଇମାଯ ନାମ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନାଯ ଫଲଂ ଖୁଦ୍ଦକଂ ମହନ୍ତଂ ଦୀଘଂ ୱଟ୍ଟଂ ସୁସଣ୍ଠାନଂ ଦୁସ୍ସଣ୍ଠାନଂ ମଟ୍ଠଂ ଫରୁସଂ ସୁଗନ୍ଧଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ତିତ୍ତଂ ମଧୁରଂ କଟୁକଂ ଅମ୍ବିଲଂ କସାୱଂ ହୋତି, ଇମାଯ ନାମ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନାଯ ଇମସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ କଣ୍ଟକୋ ତିଖିଣୋ ହୋତି, ଅତିଖିଣୋ ଉଜୁକୋ କୁଟିଲୋ କଣ୍ହୋ ନୀଲୋ ଓଦାତୋ ହୋତୀ''ତି ଏୱଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସାପି ୱସେନ ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଭାୱଂ ଜାନାତି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂ ଏୱ ହି ଏତଂ ବଲଂ, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ।

୬୦।ଯଂ ଯଦେଓ ଧାତୁନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ହୀନାଦିସଭାଓଂ। ଯସ୍ମା ଅଧିମୁତ୍ତି ନାମ ଅଜ୍ଝାସଯଧାତୁ, ତସ୍ମା ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ ଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ହୀନାଦିସଭାଓେନ ପଓତ୍ତନଂ। ତଂ ପନ ତସ୍ସ ତଂ ତଂ ଅଧିଟ୍ଠହନଂ ଅଭିନିଓ୍ଵସନଞ୍ଚ ହୋତୀତି ଆହ – ''ଅଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଂ ତଦେଓ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତି ଅଭିନିଓ୍ଵସନ୍ତୀ''ତି। ଅଧିମୁଚ୍ଚନସ୍ସ ଓ୍ଵିସଯଂ ଓ୍ଵିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କେଚି ରୂପାଧିମୁତ୍ତା''ତିଆଦି ଓ୍ଵୁତ୍ତଂ। ତଂ ସୁଓ୍ଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେଓ। ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତାଞାଣନ୍ତି ହୀନାଦିଓସେନ ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତାଯ ଞାଣଂ।

ତେ ଯଥାଧିମୁତ୍ତା ଚ ଭଓନ୍ତୀତି ତେ ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକା ପଣୀତାଧିମୁତ୍ତିକା ସତ୍ତା ଯଥା ଯଥା ଅଧିମୁତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ତଂ ତଂ କମ୍ମସମାଦାନଂ ସମାଦିଯନ୍ତୀତି ଅଧିମୁତ୍ତିଅନୁରୂପଂ ତଂ ତଂ ଅତ୍ତନା ସମାଦିଯିତଜ୍ଜ କତ୍ତଜ୍ଜ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି, ତାନି କମ୍ମସମାଦାନାନି ସମୁଟ୍ଠାନଓସେନ ଓ୍ଵିଭଜନ୍ତୋ ''ତେ ଛବ୍ବିଧଂ କମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କେଚି ଲୋଭଓସେନ କମ୍ମଂ ସମାଦିଯନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧିତଜ୍ଜ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ତଂ ଓ୍ଵିଭଜମାନନ୍ତି ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନଓସେନ ଛବ୍ବିଧଂ ପୁନ ପଓତ୍ତିନିଓ୍ଵତ୍ତିଓସେନ ଓ୍ଵିଭଜମାନଂ ଦୁଓ୍ଵିଧଂ।

ଯଂ ଲୋଭଓସେନ ଦୋସଓସେନ ମୋହଓସେନ ଚ କମ୍ମଂ କରୋତୀତି ଦସଅକୁସଲକମ୍ମପଥକମ୍ମଂ ସନ୍ଧାଯ ଓଦତି। ତଞ୍ହି ସଂକିଲିଟ୍ଠତାଯ କାଳଅକନ୍ତି କଣ୍ହଂ। ଅପାଯେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତାପନତୋ କାଳଅକଓ୍ଵିପାକନ୍ତି କଣ୍ହଓ୍ଵିପାକଂ। ଯଂ ସଦ୍ଧାଓସେନ କମ୍ମଂ କରୋତୀତି ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥକମ୍ମଂ। ତଞ୍ହି ଅସଂକିଲିଟ୍ଠତ୍ତା ପଣ୍ଡରନ୍ତି ସୁକ୍କଂ। ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତାପନତୋ ପଣ୍ଡରଓ୍ଵିପାକତ୍ତା ସୁକ୍କଓ୍ଵିପାକଂ। ଯଂ ଲୋଭଓସେନ ଦୋସଓସେନ ମୋହଓସେନ ସଦ୍ଧାଓସେନ ଚ କମ୍ମଂ କରୋତି, ଇଦଂ କଣ୍ହସୁକ୍କନ୍ତି ଓୋମିସ୍ସକକମ୍ମଂ। କଣ୍ହସୁକ୍କଓ୍ଵିପାକନ୍ତି ସୁଖଦୁକ୍ଖଓ୍ଵିପାକଂ। ମିସ୍ସକକମ୍ମଞ୍ହି କତ୍ୱା ଅକୁସଲଓଲେନ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ ମଙ୍ଗଲହତ୍ଥିଭାଓଂ ଉପପନ୍ନୋ କୁସଲେନ ପଓତ୍ତେ ସୁଖଂ ଅନୁଭଓତି, କୁସଲେନ ରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋପି ଅକୁସଲେନ ଦୁକ୍ଖଂ ଓ୍ଵେଦଯତି। ଯଂ ଓ୍ଵୀରିଯଓସେନ ପଞ୍ଞାଓସେନ ଚ କମ୍ମଂ କରୋତି, ଇଦଂ କମ୍ମଂ ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କଓ୍ଵିପାକନ୍ତି କମ୍ମକ୍ଖଯକରା ଚତୁମଗ୍ଗଚେତନା। ତଞ୍ହି ଯଦି କଣ୍ହଂ ଭଓେଯ୍ଯ, କଣ୍ହଓ୍ଵିପାକଂ ଦଦେଯ୍ଯ। ଯଦି ସୁକ୍କଂ ଭଓେଯ୍ଯ, ସୁକ୍କୋପପତ୍ତିପରିଯାପନ୍ନଂ ଓ୍ଵିପାକଂ ଦଦେଯ୍ଯ। ଉଭଯଓ୍ଵିପାକସ୍ସ ପନ ଅପ୍ପଦାନତୋ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କଓ୍ଵିପାକନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

କମ୍ମସମାଦାନେ ପଠମଂ ଅଚେଲକପଟିପଦା କାମେସୁ ପାତବ୍ଯତା, ଦୁତିଯଂ ତିବ୍ବକିଲେସସ୍ସ ଅସ୍ସୁମୁଖସ୍ସାପି ରୁଦତୋ ପରିସୁଦ୍ଧବ୍ରହ୍ମଚରିଯଚରଣଂ, ତତିଯଂ କାମେସୁ ଅପାତବ୍ଯତା ଅଚେଲକପଟିପଦା, ଚତୁତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚଯେ ଅଲଭମାନସ୍ସାପି ଝାନଓ୍ଵିପସ୍ସନାସୁଖସମଙ୍ଗିନୋ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯଚରଣଂ। ଯଂ ଏଓଂ ଜାତିଯଂ କମ୍ମସମାଦାନନ୍ତି ଯଂ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଏଓଂପକାରଂ କମ୍ମଂ। ଇମିନା ପୁଗ୍ଗଲେନାତିଆଦି ତସ୍ମିଂ କମ୍ମଓ୍ଵିପାକେ ଭଗଓତୋ ଞାଣସ୍ସ ପଓତ୍ତନାକାରଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଉପଚିତନ୍ତି ଯଥା କତଂ କମ୍ମଂ ଫଲଦାନସମତ୍ଥଂ ହୋତି, ତଥା କତଂ ଉପଚିତଂ। ଅଓ୍ଵିପକ୍କନ୍ତି ନ ଓ୍ଵିପକ୍କଓ୍ଵିପାକଂ। ଓ୍ଵିପାକାଯ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତନ୍ତି ଓ୍ଵିପାକଦାନାଯ କତୋକାସଂ। ନ ଚ ଭବ୍ବୋ ଅଭିନିବ୍ବିଧା ଗନ୍ତୁନ୍ତି କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଭିନିବ୍ବିଜ୍ଝନତୋ ଅଭିନିବ୍ବିଧାସଙ୍ଖାତଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ନ ଚ ଭବ୍ବୋ। ତଂ ଭଗଓା ନ ଓଦତୀତି ତଂ ଓ୍ଵିପାକାଓରଣେନ ନିଓ୍ଵୁତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଭଗଓା ସଚ୍ଚପଟିଓ୍ଵେଧଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ନ ଓଦତି, ଓ୍ଵାସନତ୍ଥଂ ପନ ତାଦିସାନମ୍ପି ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଏଓ, ଅଜାତସତ୍ତୁଆଦୀନଂ ଓ୍ଵିଯ।

ଉପଚିତନ୍ତି କାତୁଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତେନେଓାହ – ''ନ ଚ ତାଓ ପାରିପୂରିଂ ଗତ''ନ୍ତି। ତେନ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମସ୍ସ ଅସମତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତି। ପୁରା ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ପାରିପୂରିଂ ଫଲନିପ୍ଫାଦନସମତ୍ଥତଂ ଗଚ୍ଛତି ପୁରା ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତତାଯ ସଜ୍ଜୁକଂ ଫଲଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାଜନଭାଓଂ ନିବ୍ବତ୍ତଯତି ପୁରା। ତେନେଓାହ – ''ପୁରା ଓ୍ଵେନେଯ୍ଯତ୍ତଂ ସମତିକ୍କମତୀ''ତି। ''ପୁରା ଅନିଯତଂ ସମତିକ୍କମତୀ''ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏଓତ୍ଥୋ। ଅସମତ୍ତେତି କମ୍ମେ ଅସମ୍ପୁଣ୍ଣେ, ତେ ଅସମ୍ପୁଣ୍ଣେ ଓା।

୬୧। ଏଓଂ କିଲେସନ୍ତରାଯମିସ୍ସକଂ କମ୍ମନ୍ତରାଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅମିସ୍ସକଂ କମ୍ମନ୍ତରାଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇମସ୍ସ ଚ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସା''ତିଆଦି ଓ୍ଵୁତ୍ତଂ। ତଂ ଓ୍ଵୁତ୍ତନଯମେଓ।

ସବ୍ବେସନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ବଲନିଦ୍ଦେସେ ଓ୍ଵୁତ୍ତାନଂ ସବ୍ବେସଂ କମ୍ମାନଂ। ମୁଦୁମଜ୍ଝାଧିମତ୍ତତାତି ମୁଦୁମଜ୍ଝତିବ୍ବଭାଓୋ। କମ୍ମାନଞ୍ହି ମୁଦୁଆଦିଭାଓେନ ତଂଓ୍ଵିପାକାନଂ ମୁଦୁମଜ୍ଝତିକ୍ଖଭାଓୋ ଓ୍ଵିଞ୍ଞାଯତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଓ୍ଵେଦନୀଯନ୍ତିଆଦୀସୁ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାଓେ ଓ୍ଵେଦିତଜ୍ଜ ଫଲଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଓ୍ଵେଦନୀଯଂ। ଉପପଜ୍ଜେ ଅନନ୍ତରେ ଅତ୍ତଭାଓେ ଓ୍ଵେଦିତଜ୍ଜ ଫଲଂ ଉପପଜ୍ଜଓ୍ଵେଦନୀଯଂ। ଅପରସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାଓେ ଇତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ କସ୍ମିଞ୍ଚି ଅତ୍ତଭାଓେ ଓ୍ଵେଦିତଜ୍ଜ ଫଲଂ ଅପରାପରିଯଓ୍ଵେଦନୀଯଂ। ଏକଜଓନଓାରସ୍ମିଞ୍ହି ସତ୍ତସୁ ଚେତନାସୁ ପଠମଚେତନା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଓ୍ଵେଦନୀଯଂ ନାମ। ପରିଯୋସାନଚେତନା ଉପପଜ୍ଜଓ୍ଵେଦନୀଯଂ ନାମ। ମଜ୍ଝେ ପଞ୍ଚ ଚେତନା ଅପରାପରିଯଓ୍ଵେଦନୀଯଂ ନାମ। ଓ୍ଵିପାକଓ୍ଵେମତ୍ତତାଞାଣନ୍ତି ଓ୍ଵିପାକଓ୍ଵେମତ୍ତତାଯ ଓ୍ଵିପାକଓ୍ଵିସେସେ ଞାଣଂ। ଇମସ୍ସ ପନ କମ୍ମଓ୍ଵିପାକସ୍ସ ଗତିସମ୍ପତ୍ତି ଗତିଓ୍ଵିପତ୍ତି, ଉପଧିସମ୍ପତ୍ତି ଉପଧିଓ୍ଵିପତ୍ତି, କାଲସମ୍ପତ୍ତି କାଲଓ୍ଵିପତ୍ତି, ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତି ପଯୋଗଓ୍ଵିପତ୍ତିଯୋ କାରଣଂ। ସୋ ଚ ନେସଂ କାରଣଭାଓୋ ''ଅତ୍ଥେକଚ୍ଚାନି ପାପକାନି କମ୍ମସମାଦାନାନି

ଗତିସମ୍ପତ୍ତିପଟିବାଢହାନି ନ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତିଆଦିପାଠୱସେନ (ୱିଭ। ୮୧୦) ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୨। ଅନନ୍ତରବଲନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତକମ୍ମସମାଦାନପଦେନେୱ ଝାନାଦୀନି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଥା ସମାଦିନ୍ନାନଂ କମ୍ମାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନସନ୍ତାନେସୁ ପୱତ୍ତାନି ଝାନାଦୀନି କମ୍ମଂ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତଥା ସମାଦିନ୍ନାନନ୍ତି ''ସୁକ୍ଖଂ ସୁକ୍ଖୱିପାକଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖଂ, ଆୟତିଂ ସୁଖୱିପାକ''ନ୍ତି ଏୱମାଦିପ୍ପକାରେହି ସମାଦିନ୍ନେସୁ କମ୍ମେସୁ। ସଂକିଲେସୋତି ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମୱସେନ କିଲିଟ୍ଠଭାୱୋ। ୱୋଦାନଂ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମେହି ୱିସୁଦ୍ଧତା। ୱୁଟ୍ଠାନଂ ପଗୁଣୱୋଦାନଂ ଭୱଙ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ। ଏୱଂ ସଂକିଲିସ୍ସତୀତିଆଦୀସୁ ଅୟମେୱତ୍ଥୋ – ଇମିନା ଆକାରେନ ଝାନାଦି ସଂକିଲିସ୍ସତି ୱୋଦାୟତି ୱୁଟ୍ଠହତୀତି ଜାନନଞ୍ଞାଣଂ ଭଗୱତୋ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣଂ, ନ ତସ୍ସ ଆୱରଣଂ ଅତ୍ଥୀତି।

କତି ଝାନାନୀତିଆଦି ଝାନାଦୟୋ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ଚତ୍ତାରି ଝାନାନୀତି ଚତୁକ୍କନୟୱସେନ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି ସନ୍ଧାୟାହ। ଏକାଦସାତି ''ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୧୨୯, ୧୭୪; ୩।୩୩୯, ୩୫୮; ମ। ନି। ୨।୨୪୮; ୩।୩୧୨) ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ତିଣ୍ଣଞ୍ଚ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖାଦୀନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠାତି ତେସୁ ଠପେତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରେ ୱିମୋକ୍ଖେ ଅଟ୍ଠ। ସତ୍ତାତି ତେସୁ ଏୱ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ଠପେତ୍ୱା ସତ୍ତ। ତୟୋତି ସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟାୟେନ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖାଦୟୋ ତୟୋ। ଦ୍ୱେତି ଅଭିଧମ୍ମପରିୟାୟେନ ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖସ୍ସାସମ୍ଭୱତୋ ଅୱସେସା ଦ୍ୱେ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଟିପାଟିୟା ସତ୍ତ ଅପ୍ପିତପ୍ପିତକ୍ଖଣେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ୱିମୁଚ୍ଚନତୋ, ଆରମ୍ମଣେ ଅଧିମୁଚ୍ଚନତୋ ଚ ୱିମୋକ୍ଖା। ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ପନ ସବ୍ବସୋ ସଞ୍ଞାୱେଦୟିତେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଅପଗମୱିମୋକ୍ଖୋ ନାମ। ଲୋକୁତ୍ତରା ଚ ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକିଲେସେହି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖୋତି ଅୟଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସମାଧୀସୁ ଚତୁକ୍କନୟପଞ୍ଚକନୟେସୁ ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ସୱିତକ୍କୋ ସୱିଚାରୋ ସମାଧି ନାମ। ପଞ୍ଚକନୟେ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନସମାଧି ଅୱିତକ୍କୋ ୱିଚାରମତ୍ତୋ ସମାଧି ନାମ। ଚତୁକ୍କନୟେ ପଞ୍ଚକନୟେପି ସେସଝାନେସୁ ସମାଧି ଅୱିତକ୍କୋ ଅୱିଚାରୋ ସମାଧି ନାମ।

ସମାପତ୍ତୀସୁ ପଟିପାଟିୟା ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ''ସମାଧୀ''ତିପି ନାମଂ ''ସମାପତ୍ତୀ''ତିପି। କସ୍ମା? ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସବ୍ଭାୱତୋ। ନିରୋଧସମାପତ୍ତିୟା ତଦଭାୱତୋ ନ ''ସମାଧୀ''ତି ନାମଂ। ସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତିଆଦି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

ହାନଭାଗିୟୋ ସମାଧୀତି ଅପ୍ପଗୁଣେହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀହି ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ କାମାଦିଅନୁପକ୍ଖନ୍ଦନଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦିସମାଧିସ୍ସ ହାନଭାଗିୟତା। ''ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦା ସଂକିଲେସୋ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଦୁତିୟଜ୍ଝାନାଦିୱସେନ ୟୋଜେତବ୍ବଂ। କୁକ୍କୁଟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅଜଞ୍ଞାଜିଗୁଚ୍ଛନମୁଖେନ ତପ୍ପରମତା। କୁକ୍କୁଟଝାୟୀତି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ଝାନାନି ୱୁତ୍ତାନି, ଦ୍ୱେ ପଠମଦୁତିୟଜ୍ଝାନାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୟୋ ପଠମଂ ଦୁତିୟଂ ୱା ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ''ଅଲମେତ୍ତାୱତା''ତି ସଙ୍କୋଚଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଉତ୍ତରି ନ ୱାୟମତି, ତସ୍ସ ତାନି ଝାନାନି ଚତ୍ତାରିପି ''କୁକ୍କୁଟଝାନାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଚ କୁକ୍କୁଟଝାୟୀ। ତେସୁ ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ ଆସନ୍ନବଲୱପଚ୍ଚତ୍ଥିକତ୍ତା ୱିସେସଭାଗିୟତାଭାୱତୋ ଚ ସଂକିଲେସଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନି। ଇତରାନି ପନ ୱିସେସଭାଗିୟତାଭାୱେପି ମନ୍ଦପଚ୍ଚତ୍ଥିକତ୍ତା ୱୋଦାନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ୱିସେସଭାଗିୟୋ ସମାଧୀତି ପଗୁଣେହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀହି ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନାଦିପକ୍ଖନ୍ଦନଂ, ପଗୁଣୱୋଦାନଂ ଭୱଙ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ''ୱୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ହେଟ୍ଠିମଂ ହେଟ୍ଠିମଞ୍ହି ପଗୁଣଜ୍ଝାନଂ ଉପରିମସ୍ସ ଉପରିମସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ୱୋଦାନମ୍ପି ''ୱୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭୱଙ୍ଗୱସେନ ସବ୍ବଝାନେହି ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତୀତି ଭୱଙ୍ଗଞ୍ଚ ୱୋଦାନଂ ୱୁଟ୍ଠାନଂ। ୟସ୍ମା ପନ ୱୁଟ୍ଠାନୱସିଭାୱେନ ୟଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଂ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ସମାପତ୍ତିୱୁଟ୍ଠାନକୋସଲ୍ଲଂ ଇଧ ''ୱୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୬୩।ତସ୍ସେୱସମାଧିସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରବଲନିଦ୍ଦେସେ ଝାନାଦିପରିୟାୟେହି ୱୁତ୍ତସମାଧିସ୍ସ। ପରିୱାରାତି ପରିକ୍ଖାରା। ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନୀତି ସଦ୍ଧାସତିପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟାନି। ବଲାନୀତି ହିରୋତ୍ତପ୍ପେହି ସଦ୍ଧିଂ ତାନିୟେୱ। ୱୀରିୟସ୍ସ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ ବଲାନଂ ବହୂପକାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ୱୀରିୟୁପତ୍ଥମ୍ଭେନ ହି ସଦ୍ଧାଦୟୋ ପଟିପକ୍ଖେନ ଅକମ୍ପନୀୟା ହୋନ୍ତି। ତେନେୱାହ – ''ୱୀରିୟୱସେନ ବଲାନି ଭୱନ୍ତୀ''ତି। ତେସନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ। ମୁଦୁମଜ୍ଝାଧିମତ୍ତତାତି ଅୱିସଦଂ ମୁଦୁ। ନାତିୱିସଦଂ ମଜ୍ଝଂ। ଅତିୱିସଦଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ବଲୱଂ ''ତିକ୍ଖ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନୁରୂପଂ ଭଗୱତୋ ଦେସନାପୱତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଭଗୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସଂଖିତ୍ତୱିତ୍ଥାରେନାତି ସଂଖିତ୍ତସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରେନ। ଅଥ ୱା ସଂଖିତ୍ତେନାତି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେନ। ସଂଖିତ୍ତୱିତ୍ଥାରେନାତି ଉଦ୍ଦେସେନ ନିଦ୍ଦେସେନ ଚ। ୱିତ୍ଥାରେନାତି ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସପଟିନିଦ୍ଦେସେହି। ମୁଦୁକନ୍ତି ଲହୁକଂ ଅପାୟଭୟୱଟ୍ଟଭୟାଦୀହି ସନ୍ତଜ୍ଜନୱସେନ ଭାରିୟଂ ଅକତ୍ୱା। ମୁଦୁତିକ୍ଖନ୍ତି ନାତିତିକ୍ଖଂ।

ସଂୱେଗୱତ୍ଥୂହି ସଂୱେଗଜନନାଦିୱସେନ ଭାରିଯଂ କତ୍ୱା। ସମଥଂ ଉପଦିସତୀତି ସମଥଂ ଅଧିକଂ କତ୍ୱା ଉପଦିସତି, ନ ତଥା ୱିପସ୍ସନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ହି କେୱଲେନ ସମଥେନ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧୋ ସମ୍ଭୱତି। ସମଥୱିପସ୍ସନନ୍ତି ସମଧୁରଂ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ। ୱିପସ୍ସନନ୍ତି ସାତିସଯଂ ୱିପସ୍ସନଂ ଉପଦିସତି। ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯାଦଯୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦଯୋୱ, ତସ୍ମା ‘‘ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ଉପଦିସତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖାଯାତି ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖଂ।

ଯଂ ଏତ୍ଥ ଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ମୁଦୁମଜ୍ଝାଧିମତ୍ତତାଯ ଯଂ ଞାଣଂ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପରସତ୍ତାନଂ ପରପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତୱେମତ୍ତତାଞାଣନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଯଂ ଇମଂ ଭୂମି’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଯଂ ଇମଂ ଭୂମିଂ ଭାୱନଞ୍ଚ ଗତୋତି ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଏୱମିମଂ ସଂକିଲେସୱାସନଂ ୱୋଦାନଂ ଭୱଙ୍ଗଞ୍ଚ ଗତୋ ଗଚ୍ଛତି ଗମିସ୍ସତି ଚ, କାଲୱଚନିଚ୍ଛାଯ ଅଭାୱତୋ, ଯଥା ଦୁଦ୍ଧନ୍ତି। ଇମାଯ ୱେଲାଯ ଇମସ୍ମିଂ ସମଯେ ଇମାଯ ମୁଦୁମଜ୍ଝତିକ୍ଖଭେଦାଯ ଅନୁସାସନିଯା। ଏୱଂଧାତୁକୋତି ହୀନାଦିୱସେନ ଏୱଂଅଜ୍ଝାସଯୋ ଏୱଂଅଧିମୁତ୍ତିକୋ। ଅଯଞ୍ଚସ୍ସ ଆସଯୋତି ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଯଂ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦପ୍ପକାରୋ, ଯଥାଭୂତଞାଣାନୁଲୋମଖନ୍ତିପ୍ପକାରୋ ୱା ଆସଯୋ। ଇଦଞ୍ହି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଆସଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତା ୱସନ୍ତୀତି ଆସଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମଂ ପନ ଭଗୱା ସତ୍ତାନଂ ଆସଯଂ ଜାନନ୍ତୋ ତେସଂ ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣକମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣାନଞ୍ଚ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେପି ଜାନାତି ଏୱ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ – ‘‘କାମଂ ସେୱନ୍ତଞ୍ଞେୱ ଜାନାତି ‘ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାମଗରୁକୋ କାମାସଯୋ କାମାଧିମୁତ୍ତୋ’ତି। କାମଂ ସେୱନ୍ତଞ୍ଞେୱ ଜାନାତି ‘ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଗରୁକୋ ନେକ୍ଖମ୍ମାସଯୋ ନେକ୍ଖମ୍ମାଧିମୁତ୍ତୋ’ତି। ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ସେୱନ୍ତଞ୍ଞେୱ ଜାନାତି… ବ୍ୟାପାଦଂ… ଅବ୍ୟାପାଦଂ… ଥିନମିଦ୍ଧଂ… ଆଲୋକସଞ୍ଞଂ ସେୱନ୍ତଞ୍ଞେୱ ଜାନାତି ‘ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଥିନମିଦ୍ଧଗରୁକୋ ଥିନମିଦ୍ଧାସଯୋ ଥିନମିଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତୋ’’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୩)।

ଅଯଂ ଅନୁସଯୋତି ଅଯଂ ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କାମରାଗାଦିକୋ ଅପ୍ପହୀନୋଯେୱ ଅନୁସଯିତକିଲେସୋ। ଅପ୍ପହୀନୋଯେୱ ହି ଥାମଗତୋ କିଲେସୋ ଅନୁସଯୋ। ପରସତ୍ତାନନ୍ତି ପଧାନସତ୍ତାନଂ। ପରପୁଗ୍ଗଲାନନ୍ତି ତତୋ ପରେସଂ ସତ୍ତାନଂ, ହୀନସତ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକତ୍ଥମେୱ ୱା ଏତଂ ପଦଦ୍ୱଯଂ ୱେନେଯ୍ୟୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତୱେମତ୍ତତାଞାଣନ୍ତି ପରଭାୱୋ ଚ ଅପରଭାୱୋ ଚ ପରୋପରିଯତ୍ତଂ ଅ-କାରସ୍ସ ଓକାରଂ କତ୍ୱା, ତସ୍ସ ୱେମତ୍ତତା ପରୋପରିଯତ୍ତୱେମତ୍ତତା। ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରୋପରିଯତ୍ତୱେମତ୍ତତାଯ ଞାଣଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତୱେମତ୍ତତାଞାଣନ୍ତି ପଦୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ଯନ୍ତି ଯଂ ଅନେକୱିହିତସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରଣୱସେନ ଭଗୱତୋ ଞାଣଂ, ଇଦଂ ଅଟ୍ଠମଂ ତଥାଗତବଲନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅନେକୱିହିତନ୍ତି ଅନେକୱିଧଂ, ଅନେକେହି ୱା ପକାରେହି ପୱତ୍ତିତଂ। ପୁବ୍ବେନିୱାସନ୍ତି ଅନୁସ୍ସରିତୁଂ ଇଚ୍ଛିତଂ ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ସମନନ୍ତରାତୀତଂ ଭୱଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିୱୁତ୍ଥସନ୍ତାନଂ। ଅନୁସ୍ସରତୀତି ‘‘ଏକମ୍ପି ଜାତିଂ ଦ୍ୱେପି ଜାତିଯୋ’’ତି ଏୱଂ ଜାତିପଟିପାଟିଯା ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ସରତି, ଅନୁଦେୱ ୱା ସରତି, ଚିତ୍ତେ ଅଭିନିନ୍ନାମିତମତ୍ତେ ଏୱ ସରତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଗୱତୋ ହି ପରିକମ୍ମକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ଆୱଜ୍ଜନମତ୍ତେନେୱ ସରତି। ସେଯ୍ୟଥିଦନ୍ତି ଆରଦ୍ଧପ୍ପକାରନିଦସ୍ସନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଏକମ୍ପି ଜାତିନ୍ତି ଏକମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିମୂଲଂ ଚୁତିପରିଯୋସାନଂ ଏକଭୱପରିଯାପନ୍ନଂ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନଂ। ଏସ ନଯୋ ଦ୍ୱେପି ଜାତିଯୋତିଆଦୀସୁପି।

ଅନେକେପି ସଂୱଟ୍ଟକପ୍ପେତିଆଦୀସୁ ପନ ପରିହାଯମାନୋ କପ୍ପୋ ସଂୱଟ୍ଟକପ୍ପୋ, ୱଡ୍ଢମାନୋ ୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ସଂୱଟ୍ଟେନ ସଂୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ ଗହିତୋ ତଂମୂଲତ୍ତା, ୱିୱଟ୍ଟେନ ଚ ୱିୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ଯାନି ‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, କପ୍ପସ୍ସ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ସଂୱଟ୍ଟୋ ସଂୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ ୱିୱଟ୍ଟୋ ୱିୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୧୫୬) ୱୁତ୍ତାନି , ତାନି ସବ୍ବାନି ପରିଗ୍ଗହିତାନି ହୋନ୍ତି। ଅମୁତ୍ରାସିନ୍ତିଆଦି ସରଣାକାରଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଅମୁତ୍ରାସିନ୍ତି ଅମୁମ୍ହି ସଂୱଟ୍ଟକପ୍ପେ, ଅମୁମ୍ହି ଭୱେ ୱା ଯୋନିଯଂ ୱା ଗତିଯଂ ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯଂ ୱା ସତ୍ତାୱାସେ ୱା ସତ୍ତନିକାଯେ ୱା। ଏୱଂନାମୋତି ତିସ୍ସୋ ୱା ଫୁସ୍ସୋ ୱା। ଏୱଂଗୋତ୍ତୋତି ଭଗ୍ଗୱୋ ୱା ଗୋତମୋ ୱା। ଏୱଂୱଣ୍ଣୋତି ଓଦାତୋ ୱା ସାମୋ ୱା। ଏୱମାହାରୋତି ସାଲିମଂସୋଦନାହାରୋ ୱା ପୱତ୍ତଫଲଭୋଜନୋ ୱା। ଏୱଂସୁଖଦୁକ୍ଖପ୍ପଟିସଂୱେଦୀତି ଅନେକପ୍ପକାରେନ କାଯିକଚେତସିକାନଂ ସାମିସନିରାମିସପ୍ପଭେଦାନଂ ୱା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ପଟିସଂୱେଦୀ। ଏୱମାଯୁପରିଯନ୍ତୋତି ଏୱଂ ୱସ୍ସସତପରମାଯୁପରିଯନ୍ତୋ ୱା ଚତୁରାସୀତିକପ୍ପସହସ୍ସପରମାଯୁପରିଯନ୍ତୋ ୱା। ସୋ ତତୋ ଚୁତୋ ଅମୁତ୍ର ଉଦପାଦିନ୍ତି ସୋ ତତୋ ଭୱତୋ, ସତ୍ତନିକାଯତୋ ୱା ଚୁତୋ ପୁନ ଅମୁକସ୍ମିଂ ନାମ ସତ୍ତନିକାଯେ ଉଦପାଦିଂ। ଅଥ ୱା ତତ୍ରାପି ଭୱେ ୱା ସତ୍ତନିକାଯେ ୱା ଅହୋସିଂ। ଏୱଂନାମୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

୬୪।ଦିବ୍ବେନାତିଆଦୀସୁ ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବଂ। ଦେୱତାନଞ୍ହି ସୁଚରିତକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତମ୍ପି ପିତ୍ତସେମ୍ହରୁହିରାଦୀହି ଅପଲିବୁଦ୍ଧଂ ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଦୂରେପି ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣସମତ୍ଥଂ ଦିବ୍ବଂ ପସାଦଚକ୍ଖୁ ହୋତି। ଇଦମ୍ପି ୱୀରିଯଭାୱନାବଲନିବ୍ବତ୍ତଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁ ତାଦିସମେୱାତି ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବଂ, ଦିବ୍ବୱିହାରୱସେନ ୱା ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତା, ଅତ୍ତନା ଚ ଦିବ୍ବୱିହାରସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତାପି ଦିବ୍ବଂ, ଆଲୋକପରିଗ୍ଗହେନ ମହାଜୁତିକତ୍ତାପି ଦିବ୍ବଂ,

ତିରୋକୁଟ୍ଟାଦିଗତରୂପଦସ୍ସନେନ ମହାଗତିକତ୍ତାପି ଦିବ୍ବଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ସଦ୍ଦସତ୍ଥାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁ। ଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚକରଣେନ ଚକ୍ଖୁମିୱାତିପି ଚକ୍ଖୁ। ଚୁତୂପପାତଦସ୍ସନେନ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିହେତୁତ୍ତା ୱିସୁଦ୍ଧଂ। ଯୋ ହି ଚୁତିମତ୍ତମେୱ ପସ୍ସତି, ନ ଉପପାତଂ, ସୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ଯୋ ଉପପାତମତ୍ତମେୱ ପସ୍ସତି ନ ଚୁତିଂ, ସୋ ନୱସତ୍ତପାତୁଭାୱଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ଯୋ ପନ ତଦୁଭଯଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ଯସ୍ମା ଦୁୱିଧମ୍ପି ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଅତିୱତ୍ତତି। ତସ୍ମାସ୍ସ ତଂ ଦସ୍ସନଂ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିହେତୁ ହୋତି। ତଦୁଭଯଞ୍ଚ ଭଗୱା ପସ୍ସତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଚୁତୂପପାତଦସ୍ସନେନ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିହେତୁତ୍ତା ୱିସୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତି।

ଏକାଦସୌପକ୍କିଲେସୱିରହତୋ ୱା ୱିସୁଦ୍ଧଂ। ଯଥାହ –

‘‘ସୋ ଖୋ ଅହଂ ଅନୁରୁଦ୍ଧା ‘ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସୋ’ତି ଇତି ୱିଦିତ୍ୱା ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସଂ ପଜହିଂ। ‘ଅମନସିକାରୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସୋ… ଥିନମିଦ୍ଧଂ… ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ… ଉପ୍ପିଲଂ… ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲଂ… ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧୱୀରିଯଂ… ଅତିଲୀନୱୀରିଯଂ… ଅଭିଜପ୍ପା… ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା… ଅତିନିଜ୍ଝାଯିତତ୍ତଂ ରୂପାନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସୋ’ତି ଇତି ୱିଦିତ୍ୱା ଅତିନିଜ୍ଝାଯିତତ୍ତଂ ରୂପାନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସଂ ପଜହି’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୨୪୨) ଏୱମାଦି।

ତଦେୱଂ ଏକାଦସୌପକ୍କିଲେସୱିରହତୋ ୱା ୱିସୁଦ୍ଧଂ। ମନୁସ୍ସୂପଚାରଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ରୂପଦସ୍ସନେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକଂ, ମଂସଚକ୍ଖୁଂ ଅତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ୱା ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକଂ। ତେନ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ୱିସୁଦ୍ଧେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକେନ।

ସତ୍ତେ ପସ୍ସତୀତି ମନୁସ୍ସୋ ମନୁସ୍ସଂ ମଂସଚକ୍ଖୁନା ୱିଯ ସତ୍ତେ ପସ୍ସତି ଓଲୋକେତି। ଚୱମାନେ ଉପପଜ୍ଜମାନେତି ଏତ୍ଥ ଚୁତିକ୍ଖଣେ ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ୱା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାପି ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ସକ୍କା। ଯେ ପନ ଆସନ୍ନଚୁତିକା ଇଦାନି ଚୱିସ୍ସନ୍ତି, ଯେ ଚ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକା ସମ୍ପତି ନିବ୍ବତ୍ତା, ତେ ‘‘ଚୱମାନା ଉପପଜ୍ଜମାନା’’ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତେ ଏୱରୂପେ ଚୱମାନେ ଉପପଜ୍ଜମାନେ। ହୀନେତି ମୋହନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ହୀନଜାତିକୁଲଭୋଗାଦିୱସେନ ହୀଳିତେ ପରିଭୂତେ। ପଣୀତେତି ଅମୋହନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ତବ୍ବିପରୀତେ। ସୁୱଣ୍ଣେତି ଅଦୋସନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ଇଟ୍ଠକନ୍ତମନାପୱଣ୍ଣଯୁତ୍ତେ। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣେତି ଦୋସନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ଅନିଟ୍ଠାକନ୍ତାମନାପୱଣ୍ଣଯୁତ୍ତେ ଅଭିରୂପେ ୱିରୂପେ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଗତେତି ସୁଗତିଗତେ, ଅଲୋଭନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ୱା ଅଡ୍ଢେ ମହଦ୍ଧନେ। ଦୁଗ୍ଗତେତି ଦୁଗ୍ଗତିଗତେ, ଲୋଭନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ୱା ଦଲିଦ୍ଦେ ଅପ୍ପନ୍ନପାନଭୋଜନେ। ଯଥାକମ୍ମୂପଗେତି ଯଂ ଯଂ କମ୍ମଂ ଉପଚିତଂ, ତେନ ତେନ ଉପଗତେ। ତତ୍ଥ ପୁରିମେହି ‘‘ଚୱମାନେ’’ତିଆଦୀହି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ପନ ପଦେନ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚଂ। ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣାନି ଚ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପାଦକାନେୱ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ସହେୱ ଇଜ୍ଝନ୍ତି।

କାଯଦୁଚ୍ଚରିତେନାତିଆଦୀସୁ ଦୁଟ୍ଠୁ ଚରିତଂ, ଦୁଟ୍ଠଂ ୱା ଚରିତଂ କିଲେସପୂତିକତ୍ତା ଦୁଚ୍ଚରିତଂ। କାଯେନ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ, କାଯତୋ ୱା ପୱତ୍ତଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ଏୱଂ ୱଚୀମନୋଦୁଚ୍ଚରିତାନିପି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ସମନ୍ନାଗତାତି ସମଙ୍ଗୀଭୂତା। ଅରିଯାନଂଉପୱାଦକାତି ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅରିଯାନଂ, ଅନ୍ତମସୋ ଗିହିସୋତାପନ୍ନାନମ୍ପି ଅନ୍ତିମୱତ୍ଥୁନା ୱା ଗୁଣପରିଧଂସନେନ ୱା ଉପୱାଦକା ଅକ୍କୋସକା ଗରହକା। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକାତି ୱିପରୀତଦସ୍ସନା। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକମ୍ମସମାଦାନାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହେତୁଭୂତସମାଦିନ୍ନନାନାୱିଧକମ୍ମା। ଯେ ଚ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିମୂଲକେସୁ କାଯକମ୍ମାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞେପି ସମାଦପେନ୍ତି। ତତ୍ଥ ୱଚୀମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଗ୍ଗହଣେନ ଅରିଯୂପୱାଦମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀସୁ ଗହିତାସୁପି ତେସଂ ପୁନ ୱଚନଂ ମହାସାୱଜ୍ଜଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ମହାସାୱଜ୍ଜୋ ହି ଅରିଯୂପୱାଦୋ ଆନନ୍ତରିଯସଦିସୋ। ଯଥାହ –

‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି , ସାରିପୁତ୍ତ, ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ସମାଧିସମ୍ପନ୍ନୋ ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନୋ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଅଞ୍ଞଂ ଆରାଧେଯ୍ୟ, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ୱଦାମି ତଂ ୱାଚଂ ଅପ୍ପହାଯ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପହାଯ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଅପ୍ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯଥାଭତଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ ଏୱଂ ନିରଯେ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୪୯)।

ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିତୋ ଚ ମହାସାୱଜ୍ଜତରଂ ନାମ ଅଞ୍ଞଂ ନତ୍ଥି। ଯଥାହ –

‘‘ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି ଏୱଂ ମହାସାୱଜ୍ଜତରଂ, ଯଥଯିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପରମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱଜ୍ଜାନୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୩୧୦)।

କାଯସ୍ସ ଭେଦାତି ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧପରିଚ୍ଚାଗା। ପରଂ ମରଣାତି ତଦନନ୍ତରଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧଗ୍ଗହଣେ। ଅଥ ୱା କାଯସ୍ସ ଭେଦାତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦା। ପରଂ ମରଣାତି ଚୁତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ। ଅପାଯନ୍ତିଆଦି ସବ୍ବଂ ନିରଯୱେୱଚନଂ। ନିରଯୋ ହି ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖହେତୁଭୂତା ପୁଞ୍ଞସମ୍ମତା ଅଯା ଅପେତତ୍ତା, ସୁଖାନଂ ୱା ଆଯସ୍ସ ଅଭାୱା ଅପାଯୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗତି ପଟିସରଣନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତି, ଦୋସବହୁଲତାଯ ୱା ଦୁଟ୍ଠେନ କମ୍ମୁନା ନିବ୍ବତ୍ତା ଗତି ଦୁଗ୍ଗତି।

ୱିୱସା ନିପତନ୍ତି ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଟକାରିନୋତି ୱିନିପାତୋ। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞିତୋ ଅୟୋତି ନିରୟୋ।

ଅଥ ୱା ଅପାଯଗ୍ଗହଣେନ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ଦୀପେତି, ତିରଚ୍ଛାନଯୋନି ହି ଅପାଯୋ, ସୁଗତିତୋ ଅପେତତ୍ତା। ନ ଦୁଗ୍ଗତି, ମହେସକ୍ଖାନଂ ନାଗରାଜାଦୀନଂ ସମ୍ଭୱତୋ। ଦୁଗ୍ଗତିଗ୍ଗହଣେନ ପେତ୍ତିୱିସଯଂ ଦୀପେତି, ସୋ ହି ଅପାଯୋ ଚେୱ ଦୁଗ୍ଗତି ଚ ସୁଗତିତୋ ଅପେତତ୍ତା, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଗତିଭୂତତ୍ତା। ନ ତୁ ୱିନିପାତୋ ଅସୁରସଦିସଂ ଅୱିନିପତିତତ୍ତା। ପେତମହିଦ୍ଧିକାନଞ୍ଚ ୱିମାନାନିପି ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ୱିନିପାତଗ୍ଗହଣେନ ଅସୁରକାଯଂ ଦୀପେତି, ସୋ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତେନଟ୍ଠେନ ଅପାଯୋ ଚେୱ ଦୁଗ୍ଗତି ଚ ସୁଖସମୁସ୍ସଯେହି ୱିନିପାତତ୍ତା ୱିନିପାତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିରଯଗ୍ଗହଣେନ ଅୱୀଚିଆଦିଅନେକପ୍ପକାରଂ ନିରଯମେୱ ଦୀପେତି। ଉପପନ୍ନାତି ଉପଗତା, ତତ୍ଥ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଏତ୍ଥ ସୁଗତିଗ୍ଗହଣେନ ମନୁସ୍ସଗତିମ୍ପି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସଗ୍ଗଗ୍ଗହଣେନ ଦେୱଗତିଂ ଏୱ। ତତ୍ଥ ସୁନ୍ଦରା ଗତୀତି ସୁଗତି। ରୂପାଦୀହି ୱିସଯେହି ସୁଟ୍ଠୁ ଅଗ୍ଗୋତି ସଗ୍ଗୋ। ସୋ ସବ୍ବୋପି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋତି ଅଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ। ଅମୁକାଯ କପ୍ପକୋଟିଯଂ ଉପଚିତଂ ତେନାଯଂ ଏତରହି, ଅନାଗତେ ୱା ସଗ୍ଗୂପଗୋ ଅପାଯୂପଗୋ ଚାତି ଅଟ୍ଠମନୱମବଲଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚଂ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ। ତଥା କପ୍ପସତସହସ୍ସେୱାତିଆଦୀସୁପି। ତେନେୱାହ – ''ଇମାନି ଭଗୱତୋ ଦ୍ୱେ ଞାଣାନୀ''ତି।

ନିହତୋ ମାରୋ ବୋଧିମୂଲେତି ନିହତୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନୋ କିଲେସମାରୋ ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ। ଇଦଂ ଭଗୱତୋ ଦସମଂ ବଲନ୍ତି ଇଦଂ କିଲେସମାରସ୍ସ ହନନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ଭଗୱତୋ ଦସମଂ ବଲଂ। ତେନେୱାହ – ''ସବ୍ବାସୱପରିକ୍ଖଯଂ ଞାଣ''ନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଯଦା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସୱାସନା ସବ୍ବେ ଆସୱା ଖେପିତା, ତଦା ଭଗୱତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଅଧିଗତଂ ନାମ, ତସ୍ମା ''ଯଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ପତ୍ତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ଆଚରିଯାନଂ ସମାନତ୍ଥକଥା। ପରୱାଦୀ ପନାହ – ''ଦସବଲଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ପାଟିଏକ୍କଂ ନତ୍ଥି, ଯସ୍ମା 'ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ପତ୍ତା ୱିଦିତା ସବ୍ବଧମ୍ମା'ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱାଯଂ ପଭେଦୋ''ତି, ତଂ ନ ତଥା ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞମେୱ ହି ଦସବଲଞ୍ଞାଣଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ଦସବଲଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ସକସକକିଚ୍ଚମେୱ ଜାନାତି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ତମ୍ପି ତତୋ ଅୱସେସମ୍ପି ଜାନାତି। ଦସବଲଞ୍ଞାଣେସୁ ହି ପଠମଂ କାରଣାକାରଣମେୱ ଜାନାତି। ଦୁତିଯଂ କମ୍ମପରିଚ୍ଛେଦମେୱ, ତତିଯଂ ଧାତୁନାନତ୍ତକାରଣମେୱ, ଚତୁତ୍ଥଂ ଅଜ୍ଝାସଯାଧିମୁତ୍ତିମେୱ, ପଞ୍ଚମଂ କମ୍ମୱିପାକନ୍ତରମେୱ, ଛଟ୍ଠଂ ଝାନାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ତେସଂ ସଂକିଲେସାଦିମେୱ, ସତ୍ତମଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ତିକ୍ଖମୁଦୁଭାୱମେୱ, ଅଟ୍ଠମଂ ପୁବ୍ବେନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧସନ୍ତତିମେୱ, ନୱମଂ ସତ୍ତାନଂ ଚୁତୂପପାତମେୱ, ଦସମଂ ସଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦମେୱ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପନ ଏତେହି ଜାନିତବ୍ବଞ୍ଚ ତତୋ ଉତ୍ତରିଞ୍ଚ ପଜାନାତି। ଏତେସଂ ପନ କିଚ୍ଚଂ ସବ୍ବଂ ନ କରୋତି । ତଞ୍ହି ଝାନଂ ହୁତ୍ୱା ଅପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଇଦ୍ଧି ହୁତ୍ୱା ୱିକୁବ୍ବିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ମଗ୍ଗୋ ହୁତ୍ୱା କିଲେସେ ଖେପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

ଅପିଚ ପରୱାଦୀ ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ''ଦସବଲଞ୍ଞାଣଂ ନାମେତଂ ସୱିତକ୍କସୱିଚାରଂ ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତଂ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରଂ କାମାୱଚରଂ ରୂପାୱଚରଂ ଅରୂପାୱଚରଂ ଲୋକିଯଂ ଲୋକୁତ୍ତର''ନ୍ତି। ଜାନନ୍ତୋ ''ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ ସୱିତକ୍କସୱିଚାରାନୀ''ତି ୱକ୍ଖତି, ତତୋ ପରାନି ଦ୍ୱେ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରାନୀତି, ଆସୱକ୍ଖଯଞ୍ଞାଣଂ ସିଯା ସୱିତକ୍କସୱିଚାରଂ, ସିଯା ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତଂ, ସିଯା ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରନ୍ତି। ତଥା ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ କାମାୱଚରାନି, ତତୋ ଦ୍ୱେ ରୂପାୱଚରାନି, ଅୱସାନେ ଏକଂ ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ୱକ୍ଖତି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପନ ସୱିତକ୍କସୱିଚାରମେୱ କାମାୱଚରମେୱ ଲୋକିଯମେୱାତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ।

ୱିଚଯହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା

୬୫। ଏୱଂ ନାନାନଯେହି ୱିଚଯହାରସମ୍ପାତଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତାଦୀନି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ''ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା''ତି ଗାଥାଯ ପଦତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରିତୋଯେୱ। ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଯୁଜ୍ଜତୀତି ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନି ଦ୍ୱାରାନି ସତିକୱାଟେନ ପିଦହିତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତସ୍ସ କାମୱିତକ୍କାଦୀନଂ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାନଂ ଅୱସରୋ ଏୱ ନତ୍ଥୀତି ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କାଦିକୋ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ଏୱ ତସ୍ସ ଗୋଚରୋ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯୁତ୍ତିଯା ଘଟେତି ସଂସନ୍ଦତି ସମେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଭୱିସ୍ସତୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅୱିପରୀତମେୱ ୱିତକ୍କେତୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଭୱିସ୍ସତି।

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତଂ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଚାଣଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୋ ମଗ୍ଗଞ୍ଚାଣେନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯଂ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝିସ୍ସତି। ତଥା ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ଚ ଦୁକ୍ଖସଭାୱତ୍ତା ଦୁଗ୍ଗତିସଙ୍ଖାତା ସବ୍ବା ଭୱଗତିଯୋ ଜହିସ୍ସତି, ତତୋ ଏୱ ସବ୍ବଂ ୱିନିପାତଭଯଂ ସଂସାରଭଯଞ୍ଚ ସମତିକ୍କମିସ୍ସତୀତି ସବ୍ବୋପି ଚାଯମତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତୋ ଏୱାତି।

ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପଦଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା

୬୬। ସକସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱିଯ ସୁସଂୱିହିତସଙ୍କପ୍ପୋ ଭୱତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା ସୁଚରିତପାରିପୂରିଯା ଆସନ୍ନକାରଣନ୍ତି ଆହ – ‘‘ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ତିଣ୍ଣଂ ସୁଚରିତାନଂ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ‘‘ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ଇଦଂ ତିଣ୍ଣଂ ସୁଚରିତାନଂ ପଦଟ୍ଠାନୱଚନନ୍ତି। ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପାଦିବହୁଲସ୍ସ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିନୀୱରଣପ୍ପହାନଂ ସୁକରନ୍ତି ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ ସମଥସ୍ସ ଆସନ୍ନକାରଣନ୍ତି ଆହ – ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋତି ସମଥସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। କମ୍ମସ୍ସକତାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯଂ ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପଦସ୍ସନସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯଞ୍ଚ ଠିତୋ ଅତ୍ତାଧୀନଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ତଦତିକ୍କମନୁପାଯଂ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭତୀତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୱିପସ୍ସନାଯ ୱିସେସକାରଣନ୍ତି ଆହ – ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋତି ୱିପସ୍ସନାଯ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେନ୍ତୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମତୀତି ତଂ ପଠମମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଞତ୍ୱାନ ଉଦଯବ୍ବଯନ୍ତି ଦସ୍ସନଭୂମିଯା ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ଆଲୋକସଞ୍ଞାମନସିକାରାଦୀହି ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିଭୱନଂ ୱୀରିଯସ୍ସ ଆସନ୍ନକାରଣନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୂତି ୱୀରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ଯଦିପି ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପହାନଭାୱନା ସମାନକାଲା ଏକାଭିସମଯସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା, ତଥାପି ପହାତବ୍ବସ୍ସ ପହାନାଭାୱେ ଭାୱନାପାରିପୂରୀ ନତ୍ଥୀତି ପହାନନିମିତ୍ତା ୱିଯ କତ୍ୱା ଭାୱନା ୱୁତ୍ତା ‘‘ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହେତି ଭାୱନାଯ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ‘‘ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହେ’’ତି ଇଦଂ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ଯୋଗୀନଂ ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥଂ ଆନିସଂସକିତ୍ତନଂ ହୋତୀତି ଭାୱନାଯ ୱିସେସକାରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବା…ପେ… ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି।

ପଦଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଲକ୍ଖଣହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା

୬୭। ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା ସତିସଂୱରୋ, ସତିବଲେନ ଚ ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କାଦିବହୁଲୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋତି ଇଦଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତତାଯ ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରତା କାରଣୂପଚାରେନ ଇଦଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଗହିତାନି ଭୱନ୍ତି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଲକ୍ଖଣେନ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନଭାୱେନ ୱା ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଗହିତୋ ଭୱତୀତି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗଲକ୍ଖଣେନ ଗହଣଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନ୍ତି ତଂ ଠପେତ୍ୱା କାରଣତୋ ଗହଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିତୋ ହି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପଭୱତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ଏୱ ଗହିତୋ ଭୱତି ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋତି ୱତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଚାଣଦସ୍ସନାନିପି ୱୁତ୍ତାନି।

ଲକ୍ଖଣହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା

୬୮। ରକ୍ଖୀଯତୀତି ରକ୍ଖିତଂ। ଇଦଂ ପଦୱସେନ ନିବ୍ବଚନଂ। ଯସ୍ମା ପନ ଅତ୍ଥୱସେନ ନିବ୍ବଚନେ ୱୁତ୍ତେ ପଦୱସେନ ନିବ୍ବଚନଂ ୱୁତ୍ତମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ରକ୍ଖିତଂ ପରିପାଲୀଯତୀତି ଏସା ନିରୁତ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦ୍ୟତ୍ଥୋ, ପକାରେ ୱା। ତେନ ଏୱମାଦିକା ଏୱଂପକାରା ୱା ଏସା ନିରୁତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ଚିନ୍ତେତୀତି ଚିତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ଚିନୋତୀତି ଚିତ୍ତଂ, ପଚ୍ଚଯେହି ଚିତନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତକରଣଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତଂ। ସମ୍ମା ସଙ୍କପ୍ପେତୀତି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋତିଆଦିନା ନିରୁତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଯଂ ଏତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋତି ‘‘ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତୋ ଅସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରାଦଯୋ ଦୁଗ୍ଗତିପହାନଞ୍ଚ ୱଦତୋ ଭଗୱତୋ ଏତ୍ଥ ଗାଥାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କୋକାଲିକୋ ହୀତିଆଦି ନିଦାନନିଦ୍ଦେସୋ। ତତ୍ଥ ହି-ସଦ୍ଦୋ କାରଣେ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯସ୍ମା କୋକାଲିକୋ (ସଂ। ନି। ୧। ୧୮୧; ଅ। ନି। ୧୦।୮୯; ସୁ। ନି। କୋକାଲିକସୁତ୍ତ) ଅରକ୍ଖିତଚିତ୍ତତାଯ ଅଗ୍ଗସାୱକେସୁ ଚିତ୍ତଂ ପଦୋସେତ୍ୱା ପଦୁମନିରଯଂ ଉପପନ୍ନୋ, ତସ୍ମା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହିତୁକାମୋ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତୋ ଅସ୍ସାତି ଭଗୱା ସତିଆରକ୍ଖେନ ଚେତସା ସମନ୍ନାଗତୋ ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁତ୍ତମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ

‘‘ସତିୟା ଚିତ୍ତଂ ରକ୍ଖିତଞ୍ଚ’’ନ୍ତି ଦେସନାନୁସନ୍ଧିଦସ୍ସନଂ।

ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଆୱଟ୍ଟହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା

୬୯। ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପବହୁଲୋ କସିଣୱସେନ ମେତ୍ତାଦିୱସେନ ୱା ଲଦ୍ଧାୟ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସଙ୍ଖାତାୟ ଚିତ୍ତମଞ୍ଜୂସାୟ ଚିତ୍ତଂ ଠପେତ୍ୱା ସମାଧିଂୟେୱ ୱା ୟଥାଲଦ୍ଧଂ ସଂକିଲେସତୋ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତୋ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋତି ଅୟଂ ସମଥୋ’’ତି। ପଞ୍ଞାପଧାନା ୱିପସ୍ସନାତି ଆହ – ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋତି ଅୟଂ ୱିପସ୍ସନା’’ତି। ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ ପରିଞ୍ଞାତେ ଉଦୟବ୍ବୟଦସ୍ସନଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଞତ୍ୱାନ ଉଦୟବ୍ବୟନ୍ତି ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞା’’ତି। ‘‘ୟଂ କିଞ୍ଚି ସମୁଦୟଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ହି ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନାତି। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମୱସେନ ଆୱଟ୍ଟନଂ ନିଟ୍ଠପେତି। ତତ୍ଥ ପୁରିମେନ ସଚ୍ଚଦ୍ୱୟଟ୍ଠପନେନ ୱିସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ, ପଚ୍ଛିମେନ ସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ ଆୱଟ୍ଟନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଆୱଟ୍ଟହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା

୭୦।କୁସଲପକ୍ଖୋକୁସଲପକ୍ଖେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋତି ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ସତିସଂୱରୋ, ସୋ ଛବ୍ବିଧୋ ଦ୍ୱାରୱସେନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରସଂୱରୋ ୟାୱ ମନୋଦ୍ୱାରସଂୱରୋତି। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ତିୱିଧୋ – ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପୋ, ଅବ୍ୟାପାଦସଙ୍କପ୍ପୋ, ଅୱିହିଂସାସଙ୍କପ୍ପୋତି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଅଟ୍ଠୱିଧା ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ…ପେ… ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣନ୍ତି। ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣଂ ପଞ୍ଞାସୱିଧଂ ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦୟା ରୂପସମୁଦୟୋ…ପେ… ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱୟଂ ପସ୍ସତି। ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୱନଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଚତୁମଗ୍ଗୱସେନ। ତତ୍ଥ ସତିସଂୱରୋ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଦୁୱିଧୋ। ତେସୁ ଲୋକିୟୋ କାମାୱଚରୋୱ, ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଦସ୍ସନଭାୱନାଭେଦତୋ ଦୁୱିଧୋ। ଏକମେକୋ ଚେତ୍ଥ ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନଭେଦତୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ଏସ ନୟୋ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀସୁପି।

ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପଠମଜ୍ଝାନୱସେନ ରୂପାୱଚରୋତିପି ନୀହରିତବ୍ବୋ। ପଦଟ୍ଠାନୱିଭାଗୋ ପଦଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ । ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ଅସଂୱରୋ ଚକ୍ଖୁଅସଂୱରୋ…ପେ… କାୟଅସଂୱରୋ, ଚୋପନକାୟଅସଂୱରୋ, ୱାଚାଅସଂୱରୋ, ମନୋଅସଂୱରୋତି ଅଟ୍ଠୱିଧୋ। ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ କାମୱିତକ୍କାଦିୱସେନ ତିୱିଧୋ। ଅଞ୍ଞାଣଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅଟ୍ଠୱିଧା ୱିଭତ୍ତଂ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଟିପକ୍ଖତୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଭୂମିତୋ ପଞ୍ଚୱିଧନ୍ତି ଏୱଂ ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ୱିଭତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପରିୱତ୍ତନହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା

୭୧। ପରିୱତ୍ତନହାରେ ଆୱଟ୍ଟହାରେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ସମଥୱିପସ୍ସନାନିଦ୍ଧାରଣଂ ଅକତ୍ୱା ‘‘ସମଥୱିପସ୍ସନାୟ ଭାୱିତାୟା’’ତି ଆହ। ଲୋକିୟା ଚେତ୍ଥ ସମଥୱିପସ୍ସନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ପଟିପକ୍ଖେନାତି ‘‘ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନା’’ତି ଗାଥାୟ ପଟିପକ୍ଖେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅଥ ୱା ୱିଭତ୍ତିହାରେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅକୁସଲପକ୍ଖସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ପରିୱତ୍ତନହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ୱେୱଚନହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା

୭୨। ‘‘ମାନସଂ ହଦୟଂ ପଣ୍ଡରଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂ’’ତି (ଧ। ସ। ୬) ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱେୱଚନଂ। ‘‘ତକ୍କୋ ୱିତକ୍କୋ ସଙ୍କପ୍ପୋ ଅପ୍ପନା ବ୍ୟପ୍ପନା ଚେତସୋ ଅଭିନିରୋପନା’’ତି ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ। ‘‘ପଞ୍ଞା ପଜାନନା ୱିଚୟୋ ପୱିଚୟୋ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୬) ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା। ‘‘ଥିନଂ ଥିୟନା ଥିୟିତତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା ଓନାହୋ ପରିନାହୋ ଅନ୍ତୋସଙ୍କୋଚୋ’’ତି ଥିନସ୍ସ। ‘‘ଅକଲ୍ଲତା

ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା କାଯାଲସିଯଂ ସୁପ୍ପଂ ସୁପ୍ପନା ସୁପିତତ୍ତ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୧୬୩) ମିଦ୍ଧସ୍ସ। ‘‘ଭିକ୍ଖକୋ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିନା (ପାରା। ୪୫) ଭିକ୍ଖୁପଦସ୍ସ। ‘‘ଦୁଗ୍ଗତି ଅପାଯୋ ୱିନିପାତୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ସଂସାରୋ’’ତିଆଦିନା ଦୁଗ୍ଗତିଯା ୱେୱଚନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୱେୱଚନହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା

୭୩। ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ରକ୍ଖନ୍ତିଯା ସତିଯା ରକ୍ଖିଯମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ତସ୍ସା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ପଦଟ୍ଠାନପଞ୍ଞତ୍ତି ସତିଯା’’ତି। ସେସଂ ଇମସ୍ମିଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତେ ଇତୋ ପରେସୁ ଓତରଣସୋଧନହାରସମ୍ପାତେସୁପି ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ଅଧିଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା

୭୬। ଅଧିଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ନାମ ଯଂ ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣନ୍ତିଆଦିନା ଚତୁସଚ୍ଚହେତୁହେତୁସମୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିସଯସ୍ସ ୱସେନ ୱେମତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ଯଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଯଥାଭୂତଂ ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ପାଠଇପାଠଇଅତ୍ଥାନଂ ଅୱସିଟ୍ଠୱିସଯୱସେନେୱ ୱେମତ୍ତତଂ ଦୀପେତି। ତତ୍ଥ ଯଂ ସଚ୍ଚାଗମନନ୍ତି ଯଂ ସଚ୍ଚତୋ ଅୱିପରୀତତୋ ୱିସଯସ୍ସ ଆଗମନଂ, ଅଧିଗମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଯଂ ପଚ୍ଚାଗମନ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ଯଂ ପଟିପାଟିୱିସଯସ୍ସ ଆଗମନଂ, ତଂତଂୱିସଯାଧିଗମୋତି ଅତ୍ଥୋ । ସେସମେତ୍ଥ ପରିକ୍ଖାରସମାରୋପନହାରସମ୍ପାତେସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅଧିଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମିସ୍ସକହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା

ଅପି ଚେତ୍ଥ ହାରସମ୍ପାତନିଦ୍ଦେସୋ ଇମିନାପି ନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ –

‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା, ମନୋସେଟ୍ଠା ମନୋମଯା;

ମନସା ଚେ ପସନ୍ନେନ, ଭାସତି ୱା କରୋତି ୱା;

ତତୋ ନଂ ସୁଖମନ୍ୱେତି, ଛାଯାୱ ଅନପାଯିନୀ’’ତି। (ଧ। ପ। ୨);

ତତ୍ଥ କତମୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ? ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମାତି ମନୋତି ଖନ୍ଧୱୱତ୍ଥାନେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧଂ ଦେସେତି। ଆଯତନୱୱତ୍ଥାନେନ ମନାଯତନଂ , ଧାତୁୱୱତ୍ଥାନେନ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱୱତ୍ଥାନେନ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। କତମେ ଧମ୍ମା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା? ଛ ଧମ୍ମା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା, କୁସଲାନଂ କୁସଲମୂଲାନି, ଅକୁସଲାନଂ ଅକୁସଲମୂଲାନି, ସାଧିପତିକାନଂ ଅଧିପତି, ସବ୍ବଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ଅପି ଚ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ମନୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଯଥା ବଲଗ୍ଗସ୍ସ ରାଜା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ, ଏୱମେୱଂ ଧମ୍ମାନଂ ମନୋ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ। ତତ୍ଥ ତିୱିଧେନ ମନୋ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦେନ ଅବ୍ୟାପାଦଚ୍ଛନ୍ଦେନ ଅୱିହିଂସାଚ୍ଛନ୍ଦେନ। ତତ୍ଥ ଅଲୋଭସ୍ସ ନେକ୍ଖମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦେନ ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ, ଅଦୋସସ୍ସ ଅବ୍ୟାପାଦଚ୍ଛନ୍ଦେନ ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ, ଅମୋହସ୍ସ ଅୱିହିଂସାଚ୍ଛନ୍ଦେନ ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ।

ମନୋସେଟ୍ଠାତି ମନୋ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ସେଟ୍ଠଂ ୱିସିଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତମଂ ପୱରଂ ମୂଲଂ ପମୁଖଂ ପାମୋକ୍ଖଂ, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ମନୋସେଟ୍ଠା’’ତି। ମନୋମଯାତି ମନେନ କତା, ମନେନ ନିମ୍ମିତା, ମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତା, ମନୋ ତେସଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ମନୋମଯା’’ତି। ତେ ପନ ଧମ୍ମା ଛନ୍ଦସମୁଦାନିତା ଅନାୱିଲସଙ୍କପ୍ପସମୁଟ୍ଠାନା ଫସ୍ସସମୋଧାନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ। ମନସା ଚେ ପସନ୍ନେନାତି ଯା ସଦ୍ଧା ସଦ୍ଦହନା ଓକପ୍ପନା ଅଭିପ୍ପସାଦୋ। ଇତି ଇମିନା ପସାଦେନ ଉପେତୋ ସମୁପେତୋ ଉପଗତୋ ସମୁପଗତୋ ସମ୍ପନ୍ନୋ ସମନ୍ନାଗତୋ, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ପସନ୍ନେନା’’ତି ଇଦଂ ମନୋକମ୍ମଂ । ଭାସତି ୱାତି ୱଚୀକମ୍ମଂ। କରୋତି ୱାତି କାଯକମ୍ମଂ। ଇତି ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥା ଦସ୍ସିତା।

ତତୋତି ଦସୱିଧସ୍ସ କୁସଲକମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା। ନନ୍ତି ଯୋ ସୋ କତପୁଞ୍ଞୋ କତକୁସଲୋ କତଭୀରୁତ୍ତାଣୋ, ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ। ସୁଖନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ସୁଖଂ କାଯିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ। ଅନ୍ୱେତୀତି ଅନୁଗଚ୍ଛତି।

ଇଧସ୍ସ ପୁରିସୋ ଅପ୍ପହୀନାନୁସଯୋ ସଂଯୋଜନିଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦଂ ଅନୁପସ୍ସତି, ସୋ ସଂଯୋଜନିଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦଂ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଯଥାଦିଟ୍ଠଂ ଯଥାସୁତଂ ସମ୍ମତ୍ତିଭୱଂ ପଚ୍ଚେତି। ଇଚ୍ଚସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ଭୱତଣ୍ହା ଚ ଅନୁବନ୍ଧା ହୋନ୍ତି, ସୋ ଯଥାଦିଟ୍ଠଂ ଯଥାସୁତଂ ସମ୍ମତ୍ତିଭୱଂ ପଚ୍ଚେନ୍ତୋ ପସାଦନୀଯୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତି ସଦ୍ଦହତି ଓକପ୍ପେତି। ସୋ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ତିୱିଧଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁଂ ଅନୁତିଟ୍ଠତି ଦାନମଯଂ ସୀଲମଯଂ ଭାୱନାମଯଂ କାଯେନ ୱାଚାଯ ମନସା। ସୋ ତସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଉପପଜ୍ଜେ ୱା ଅପରାପରେ ୱା ପରିଯାଯେ। ଇତି ଖୋ ପନସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପଂ, ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନଂ, ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ସୁଖୱେଦନୀଯୋ ଫସ୍ସୋ, ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନାତି ଏୱଂ ସନ୍ତଂ ତଂ ସୁଖମନ୍ୱେତି। ତସ୍ସେୱଂ ୱେଦନାଯ ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତମାନାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତଣ୍ହା। ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନଂ…ପେ… ସମୁଦଯୋ ହୋତୀତି।

ତତ୍ଥ ଯଂ ମନୋ, ଯେ ଚ ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା, ଯଞ୍ଚ ସୁଖଂ, ଇମେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା, ତେ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ। ତେସଂ ପୁରିମକାରଣଭୂତା ଅୱିଜ୍ଜା ଭୱତଣ୍ହା ଚ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ। ତେସଂ ପରିଞ୍ଞାଯ ପହାନାଯ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ସମୁଦଯସ୍ସ ପହାନାଯ। ଯେନ ପରିଜାନାତି, ଯେନ ପଜହତି, ଅଯଂ ମଗ୍ଗୋ। ଯତ୍ଥ ଚ ମଗ୍ଗୋ ପୱତ୍ତତି, ଅଯଂ ନିରୋଧୋ। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଏୱଂ ଆଯତନଧାତୁଇନ୍ଦ୍ରିଯମୁଖେନାପି ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବାନି। ତତ୍ଥ ସମୁଦଯେନ ଅସ୍ସାଦୋ, ଦୁକ୍ଖେନ ଆଦୀନୱୋ, ମଗ୍ଗନିରୋଧେହି ନିସ୍ସରଣଂ, ସୁଖସ୍ସ ଅନ୍ୱଯୋ ଫଲଂ, ମନସା ପସନ୍ନେନ କାଯୱଚୀସମୀହା ଉପାଯୋ, ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମତ୍ତା ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ସୁଖକାମେନ ପସନ୍ନେନ ମନସା ୱଚୀକମ୍ମଂ କାଯକମ୍ମଞ୍ଚ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ଅଯଂ ଭଗୱତୋ ଆଣତ୍ତି। ଅଯଂ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ୱିଚଯହାରସମ୍ପାତୋ? ମନନତୋ ଆରମ୍ମଣୱିଜାନନତୋ ମନୋ। ମନନଲକ୍ଖଣେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଆଧିପଚ୍ଚକରଣତୋ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ଈହାଭାୱତୋ ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମା। ଗାମେସୁ ଗାମଣି ୱିଯ ପଧାନଟ୍ଠେନ ମନୋ ସେଟ୍ଠୋ ଏତେସନ୍ତି ମନୋସେଟ୍ଠା। ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଭୂତେନ ମନସା ନିବ୍ବତ୍ତାତି ମନୋମଯା। ଅକାଲୁସ୍ସିଯତୋ, ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଓକପ୍ପନତୋ ଚ ପସନ୍ନେନ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିପ୍ଫାରତୋ ତଥା ସାଦିଯନତୋ ଚ ଭାସତି। ଚୋପନକାଯୱିପ୍ଫାରତୋ ତଥା ସାଦିଯନତୋ ଚ କରୋତି। ତଥା ପସୁତତ୍ତା ଅନଞ୍ଞତ୍ତା ଚ ‘‘ତତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଖନତୋ ସାତଭାୱତୋ ଇଟ୍ଠଭାୱତୋ ଚ ‘‘ସୁଖ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କତୂପଚିତତ୍ତା ଅୱିପକ୍କୱିପାକତ୍ତା ଚ ‘‘ଅନ୍ୱେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାରଣାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତୋ ଅସଙ୍କନ୍ତିତୋ ଚ ‘‘ଛାଯାୱ ଅନପାଯିନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ଅନୁପଦୱିଚଯତୋ ୱିଚଯହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ? ମନସ୍ସ ଧମ୍ମାନଂ ଆଧିପଚ୍ଚଯୋଗତୋ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା ଯୁଜ୍ଜତି। ତତୋ ଏୱ ତେସଂ ମନସ୍ସ ଅନୁୱତ୍ତନତୋ ଧମ୍ମାନଂ ମନୋସେଟ୍ଠତା ଯୁଜ୍ଜତି। ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯୱସେନ ମନସା ନିବ୍ବତ୍ତା ଧମ୍ମାନଂ ମନୋମଯତା ଯୁଜ୍ଜତି। ମନସା ପସନ୍ନେନ ସମୁଟ୍ଠାନାନଂ କାଯୱଚୀକମ୍ମାନଂ କୁସଲଭାୱୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯେନ କୁସଲକମ୍ମଂ ଉପଚିତଂ, ତଂ ଛାଯା ୱିଯ ସୁଖଂ ଅନ୍ୱେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ? ମନୋ ମନୋପୱିଚାରାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା ସବ୍ବସ୍ସ କୁସଲପକ୍ଖସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ଭାସତୀ’’ତି ସମ୍ମାୱାଚା, ‘‘କରୋତୀ’’ତି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ, ତେ ସମ୍ମାଆଜୀୱସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ସମ୍ମାୱାଯାମସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ସମ୍ମାସତିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସମ୍ମାସତି ସମ୍ମାସମାଧିସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ମନସା ପସନ୍ନେନା’’ତି ଏତ୍ଥ ପସାଦୋ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ତଂ ସୀଲସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସୀଲଂ ସମାଧିସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସମାଧି ପଞ୍ଞାଯାତି ଯାୱ ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପଦଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରସମ୍ପାତୋ? ‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା’’ତି ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାୱଚନେନ ଧମ୍ମାନଂ ଛନ୍ଦପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାପି ୱୀରିଯପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାପି ୱୀମଂସାପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାପି ୱୁତ୍ତା ହୋତି ଆଧିପତେଯ୍ୟଲକ୍ଖଣେନ ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ମନସା ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ତଥା ନେସଂ ସଦ୍ଧାଦିପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାପି ୱୁତ୍ତା ହୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଲକ୍ଖଣେନ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ମନସା ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ‘‘ମନସା ଚେ ପସନ୍ନେନା’’ତି ଯଥା ମନସ୍ସ ପସାଦସମନ୍ନାଗମୋ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଂ କାଯୱଚୀକମ୍ମାନଂ ଅନୱଜ୍ଜଭାୱଲକ୍ଖଣଂ। ଏୱଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସତିଆଦିସମନ୍ନାଗମୋପି ନେସଂ ଅନୱଜ୍ଜଭାୱଲକ୍ଖଣଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରସମୁଟ୍ଠାନଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ‘‘ସୁଖମନ୍ୱେତୀ’’ତି ସୁଖାନୁଗମନୱଚନେନ ସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତାନଂ ମନାପିଯରୂପାଦୀନଂ ଅନୁଗମୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି ତେସମ୍ପି କମ୍ମପଚ୍ଚଯତାଯ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତାତି। ଅଯଂ ଲକ୍ଖଣହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରସମ୍ପାତୋ? ‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା’’ତିଆଦୀସୁ ‘‘ମନୋ’’ତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ନିବ୍ବଚନଂ ନିରୁତ୍ତଂ, ତଂ ପଦତ୍ଥନିଦ୍ଦେସୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଦତ୍ଥୋ ଚ ୱୁତ୍ତନୟେନ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋୱ। ଯେ ସୁଖେନ ଅତ୍ଥିକା, ତେହି ପସନ୍ନେନ ମନସା କାୟୱଚୀମନୋକମ୍ମାନି ପୱତ୍ତେତବ୍ବାନୀତି ଅୟମେତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପୁଞ୍ଞକିରିୟାୟ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତେସଂ ସମ୍ପା ଉପନେତାରୋ ଇମିସ୍ସା ଦେସନାୟ ନିଦାନଂ। ‘‘ଛଦ୍ୱାରାଧିପତୀ ରାଜା (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୮୧ ଏରକପତ୍ତନାଗରାଜୱତ୍ଥୁ), ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିନୋ ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୬୨; ୧୨୦୫-୧୨୦୬), ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଧମ୍ମସ୍ସ, ସବ୍ବେୱ ୱସମନ୍ୱଗୂ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୬୨) ଏୱମାଦିସମାନୟନେନ ଇମିସ୍ସା ଦେସନାୟ ସଂସନ୍ଦନା ଦେସନାନୁସନ୍ଧି। ପଦାନୁସନ୍ଧିୟୋ ପନ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାୱାତି। ଅୟଂ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରସମ୍ପାତୋ? ‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା’’ତି ତତ୍ଥ ୟାନି ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନି, ତାନି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମ୍ମତ୍ତାନଂ ହେତୁ। ଯେ ସମ୍ମତ୍ତା, ଅୟଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ। ୟଂ ମନୋସହଜନାମରୂପଂ, ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ପୁରିମନିପ୍ଫନ୍ନା ଅୱିଜ୍ଜା ଭୱତଣ୍ହା, ଅୟଂ ସମୁଦୟୋ। ୟତ୍ଥ ତେସଂ ପହାନଂ, ଅୟଂ ନିରୋଧୋତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି। ଅୟଂ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ? ‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା, ମନସା ଚେ ପସନ୍ନେନ, ତତୋ ନଂ ସୁଖମନ୍ୱେତୀ’’ତି ନୟିଦଂ ୟଥାରୁତୱସେନ ଗହେତବ୍ବଂ। ଯୋ ହି ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ପାଣାତିପାତିମ୍ହି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକେ ମିଚ୍ଛାପଟିପନ୍ନେ ସକଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତି, ପସନ୍ନେନ ଚ ଚିତ୍ତେନ ଅଭୂତଗୁଣାଭିତ୍ଥୱନୱସେନ ଭାସତି ୱା ନିପଚ୍ଚକାରଂ ୱାସ୍ସ ୟଂ କରୋତି, ନ ତତୋ ନଂ ସୁଖମନ୍ୱେତି। ଦୁକ୍ଖମେୱ ପନ ତଂ ତତୋ ଚକ୍କଂୱ ୱହତୋ ପଦମନ୍ୱେତି। ଇତି ହି ଇଦଂ ୱିଭଜ୍ଜବ୍ୟାକରଣୀୟଂ। ୟଂ ମନସା ଚେ ପସନ୍ନେନ ଭାସତି ୱା କରୋତି ୱା, ତଞ୍ଚେ ୱଚୀକମ୍ମଂ କାୟକମ୍ମଞ୍ଚ ସୁଖୱେଦନୀୟନ୍ତି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ସମ୍ମତ୍ତଗତେହି ସୁଖୱେଦନୀୟଂ ମିଚ୍ଛାଗତେହି ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀୟନ୍ତି। କଥଂ ପନାୟଂ ପସାଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ? ନାୟଂ ପସାଦୋ, ପସାଦପତିରୂପକୋ ପନ ମିଚ୍ଛାଧିମୋକ୍ଖୋତି ୱଦାମି। ଅୟଂ ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ? ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମାତିଆଦି। ୟଂ ମନସା ପଦୁଟ୍ଠେନ ଭାସତି ୱା କରୋତି ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସାନୁଗାମୀ। ଇଦଞ୍ହି ସୁତ୍ତଂ ଏତସ୍ସ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖୋ। ଅୟଂ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ୱେୱଚନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ? ‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା’’ତି ମନୋ ଚିତ୍ତଂ ମନାୟତନଂ ମନିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ପୁରେଚାରିନୋ ପୁରେଗାମିନୋତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ଧମ୍ମା ଅତ୍ତା ସଭାୱାତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ସେଟ୍ଠଂ ପଧାନଂ ପୱରନ୍ତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ମନୋମୟା ମନୋନିବ୍ବତ୍ତା ମନୋସମ୍ଭୂତାତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ପସନ୍ନେନ ସଦ୍ଦହନ୍ତେନ ଓକପ୍ପେନ୍ତେନାତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ସୁଖଂ ସାତଂ ୱେଦୟିତନ୍ତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ଅନ୍ୱେତି ଅନୁଗଚ୍ଛତି ଅନୁବନ୍ଧତୀତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ଅୟଂ ୱେୱଚନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ? ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମାତି ଅୟଂ ମନସୋ କିଚ୍ଚପଞ୍ଞତ୍ତି। ଧମ୍ମାତି ସଭାୱପଞ୍ଞତ୍ତି, କୁସଲକମ୍ମପଥପଞ୍ଞତ୍ତି। ମନୋସେଟ୍ଠାତି ପଧାନପଞ୍ଞତ୍ତି। ମନୋମୟାତି ସହଜାତପଞ୍ଞତ୍ତି। ପସନ୍ନେନାତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ସମନ୍ନାଗତପଞ୍ଞତ୍ତି, ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି। ଭାସତି ୱା କରୋତି ୱାତି ସମ୍ମାୱାଚାସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତାନଂ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି। ତତୋ ନଂ ସୁଖମନ୍ୱେତୀତି କମ୍ମସ୍ସ ଫଲାନୁବନ୍ଧପଞ୍ଞତ୍ତି, କମ୍ମସ୍ସ ଅୱିନାସପଞ୍ଞତ୍ତୀତି। ଅୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଓତରଣୋ ହାରସମ୍ପାତୋ? ମନୋତି ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଧମ୍ମାତି ୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧା। ଭାସତି ୱା କରୋତି ୱାତି କାୟୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟୋ। ତାସଂ ନିସ୍ସୟା ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତାତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଅୟଂ ଖନ୍ଧେହି ଓତରଣୋ। ମନୋତି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ମନୋଗ୍ଗହଣେନ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା ଗହିତାତି। ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ୱିଞ୍ଞାଣଂ...ପେ... ସମୁଦୟୋ ହୋତୀତି ଅୟଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେନ ଓତରଣୋତି। ଅୟଂ ଓତରଣୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ସୋଧନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ? ମନୋତି ଆରମ୍ଭୋ ନେୱ ପଦସୁଦ୍ଧି, ନ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି। ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମାତି ପଦସୁଦ୍ଧି, ନ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି। ତଥା ଧମ୍ମାତି ୟାୱ ସୁଖନ୍ତି ପଦସୁଦ୍ଧି, ନ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି। ସୁଖମନ୍ୱେତୀତି ପନ ପଦସୁଦ୍ଧି ଚେୱ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି ଚାତି। ଅୟଂ ସୋଧନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ? ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା, ମନୋସେଟ୍ଠା ମନୋମୟାତି ଏକତ୍ତତା। ମନସା ଚେ ପସନ୍ନେନାତି ୱେମତ୍ତତା, ତଥା ମନସା ଚେ ପସନ୍ନେନାତି ଏକତ୍ତତା। ଭାସତି ୱା କରୋତି ୱାତି ୱେମତ୍ତତା, ତଥା ମନସା ଚେ ପସନ୍ନେନାତି ଏକତ୍ତତା। ସୋ ପସାଦୋ ଦୁୱିଧୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ଞ୍ଚାପାଦୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ, ବହିଦ୍ଧା ଚ ଓକପ୍ପନତୋ। ତଥା ସମ୍ପତ୍ତିଭୱହେତୁଭୂତୋପି ୱଡ୍ଢିହେତୁଭୂତୋୱାତି ଅୟଂ ୱେମତ୍ତତା। ତୟିଦଂ

ସୁତ୍ତଂ ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହି ଅଧିଟ୍ଠାତଙ୍ଗ ହେତୁନା ଚ ଯୋ ପସନ୍ନମାନସୋ, ୱିପାକେନ ଚ ଯୋ ସୁଖୱେଦନୀୟୋତି। ଅୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରସମ୍ପାତୋ? ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମାତି ଏତ୍ଥ ମନୋତି କୁସଲୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତସ୍ସ ଚ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଅଲୋଭୋ ଅଦୋସୋ ଅମୋହୋତି ତୟୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହେତୂ, ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଅଲୋଭୋ ଅଦୋସୋତି ଦ୍ୱେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହେତୂ। ସବ୍ବେସଂ ଅୱିସେସେନ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ହେତୁ, ଚତ୍ତାରି ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କାନି ପଚ୍ଚୟୋ। ତଥା ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ, ତସ୍ସ ଚ ଦାନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମାଦୟୋ ପଚ୍ଚୟୋ। ଧମ୍ମାତି ଚେତ୍ଥ ୱେଦନାଦୀନଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାଦୟୋ। ତଥା ତୟୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ, ୱେଦନାଦୟୋ ପସାଦସ୍ସ, ସବ୍ବେପ୍ୟେୱେତ୍ଥକୁସଲାଭିସଙ୍ଖାରୋ ୱିପାକସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋତି। ଅୟଂ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ସମାରୋପନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ? ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମାତି ମନୋତି ପୁଞ୍ଞଚିତ୍ତଂ, ତଂ ତିୱିଧଂ – ଦାନମୟଂ, ସୀଲମୟଂ, ଭାୱନାମୟନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଦାନମୟସ୍ସ ଅଲୋଭୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସୀଲମୟସ୍ସ ଅଦୋସୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଭାୱନାମୟସ୍ସ ଅମୋହୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସବ୍ବେସଂ ଅଭିପ୍ପସାଦୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ''ସଦ୍ଧାଜାତୋ ଉପସଙ୍କମତି, ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ ପୟିରୁପାସତୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୩) ସୁତ୍ତଂ ୱିତ୍ଥାରେତଙ୍ଗ। କୁସଲଚିତ୍ତଂ ସୁଖସ୍ସ ଇଟ୍ଠୱିପାକସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ କୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଯୋନିସୋ ହି ମନସି କରୋନ୍ତୋ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ଅଧିଟ୍ଠାତି କୁସଲଚିତ୍ତଂ ଭାୱେତି, ସୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାୟ ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି, ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ…ପେ… ପଦହତି। ତସ୍ସେୱଂ ଚତୂସୁ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେସୁ ଭାୱିୟମାନେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଯାୱ ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅୟଂ ଭାୱନାୟ ସମାରୋପନା। ସତି ଚ ଭାୱନାୟ ପହାନମ୍ପି ସିଦ୍ଧମେୱାତି। ଅୟଂ ସମାରୋପନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

ତଥା –

''ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତି, ସଂଯମତୋ ୱେରଂ ନ ଚୀୟତି;

କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକଂ, ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖୟା ସ ନିବ୍ବୁତୋ''ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୧୯୭; ଉଦା। ୭୫; ପେଟକୋ। ୧୬);

ତତ୍ଥ ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀତି ଦାନମୟଂ ପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ ୱୁତ୍ତଂ। ସଂଯମତୋ ୱେରଂ ନ ଚୀୟତୀତି ସୀଲମୟଂ ପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ଲୋଭସ୍ସ ଚ ଦୋସସ୍ସ ଚ ମୋହସ୍ସ ଚ ପହାନମାହ। ତେନ ଭାୱନାମୟଂ ପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ ୱୁତ୍ତଂ। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖୟା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନମାହ।

ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀତି ଅଲୋଭୋ କୁସଲମୂଲଂ। ସଂଯମତୋ ୱେରଂ ନ ଚୀୟତୀତି ଅଦୋସୋ କୁସଲମୂଲଂ। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ଅମୋହୋ କୁସଲମୂଲଂ। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖୟା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ତେସଂ ନିସ୍ସରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀତି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସଂଯମତୋ ୱେରଂ ନ ଚୀୟତୀତି ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଦାନେନ ଓଳାରିକାନଂ କିଲେସାନଂ ପହାନଂ, ସୀଲେନ ମଜ୍ଝିମାନଂ, ପଞ୍ଞାୟ ସୁଖୁମାନଂ। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖୟା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି କତାୱୀଭୂମିଂ ଦସ୍ସେତି।

ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ…ପେ… ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ସେକ୍ଖଭୂମି ଦସ୍ସିତା। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖୟା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ଅଗ୍ଗଫଲଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ତଥା ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ…ପେ… ନ ଚୀୟତୀତି ଲୋକିୟକୁସଲମୂଲଂ ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲମୂଲଂ ୱୁତ୍ତଂ। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖୟା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ କୁସଲମୂଲସ୍ସ ଫଲଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଦଦତୋ…ପେ… ନ ଚୀୟତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମି ଦସ୍ସିତା। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ସେକ୍ଖଭୂମି ଦସ୍ସିତା। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖୟା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ଅସେକ୍ଖଭୂମି ଦସ୍ସିତା।

ଦଦତୋ …ପେ… ନ ଚୀୟତୀତି ସଗ୍ଗଗାମିନୀ ପଟିପଦା ୱୁତ୍ତା। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ସେକ୍ଖୱିମୁତ୍ତି। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖୟା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ଅସେକ୍ଖୱିମୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତା।

ଦଦତୋ…ପେ… ନ ଚୀଯତୀତି ଦାନକଥଂ ସୀଲକଥଂ ସଗ୍ଗକଥଂ ଲୋକିଯାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଦେସନମାହ। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ଲୋକେ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନାଯ ସଦ୍ଧିଂ ସାମୁକ୍କଂସିକଂ ଧମ୍ମଦେସନମାହ। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖଯା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ତସ୍ସା ଦେସନାଯ ଫଲମାହ।

ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀତି ଧମ୍ମଦାନଂ ଆମିସଦାନଞ୍ଚ ୱଦତି। ସଂଯମତୋ ୱେରଂ ନ ଚୀଯତୀତି ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣିଯା ସତ୍ତାନଂ ଅଭଯଦାନଂ ୱଦତି। ଏୱଂ ସବ୍ବାନିପି ସିକ୍ଖାପଦାନି ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବାନି। ତେନ ଚ ସୀଲସଂଯମେନ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଚିତ୍ତଂ ସଂଯମେତି, ତସ୍ସ ସମଥୋ ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ସୋ ସମଥେ ଠିତୋ ୱିପସ୍ସନାକୋସଲ୍ଲଯୋଗତୋ କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକଂ ରାଗଂ ଜହାତି, ଦୋସଂ ଜହାତି, ମୋହଂ ଜହାତି, ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବେପି ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଜହାତି। ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଚ ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖଯା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ରାଗାଦୀନଂ ପରିକ୍ଖଯା ଦ୍ୱେପି ୱିମୁତ୍ତିଯୋ ଅଧିଗଚ୍ଛତୀତି ଅଯଂ ସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ? ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ କିଂ ଦେସିତଂ? ଦ୍ୱେ ସୁଗତିଯୋ ଦେୱା ଚ ମନୁସ୍ସା ଚ, ଦିବ୍ବା ଚ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା, ମାନୁସକା ଚ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା, ଦିବ୍ବା ଚ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା, ମାନୁସକା ଚ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ। ତସ୍ସ କାରଣଭାୱେନ ପୁରିମପୁରିମନିପ୍ଫନ୍ନା ତଣ୍ହା ସମୁଦଯୋ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ। ଯଦିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ଆଦୀନୱୋ ଚ। ସବ୍ବସ୍ସ ପୁରିମେହି ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ନିଦ୍ଦେସୋ ''ଦଦତୋ…ପେ… ନ ଚୀଯତୀ''ତି। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ମଗ୍ଗୋ ୱୁତ୍ତୋ। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖଯା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ଦ୍ୱେ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯୋ ସୌପାଦିସେସା ଚ ଅନୁପାଦିସେସା ଚ। ଇଦଂ ନିସ୍ସରଣଂ। ଫଲାଦୀନି ପନ ଯଥାରହଂ ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି। ଅଯଂ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ।

ୱିଚଯୋତି ''ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀ''ତି ଇମିନା ପଠମେନ ପଦେନ ତିୱିଧମ୍ପି ଦାନମଯଂ ସୀଲମଯଂ ଭାୱନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ୱୁତ୍ତଂ। ଦସୱିଧସ୍ସପି ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମସ୍ସ ପରିଚ୍ଚାଗୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ଛବ୍ବିଧସ୍ସପି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣସ୍ସ। ''ସଂଯମତୋ ୱେରଂ ନ ଚୀଯତୀ''ତି ଦୁତିଯେନ ପଦେନ ଅୱେରା ଅସପତ୍ତା ଅବ୍ଯାପାଦା ଚ ପଟିପଦା ୱୁତ୍ତା। ''କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକ''ନ୍ତି ତତିଯେନ ପଦେନ ଞାଣୁପ୍ପାଦୋ ଅଞ୍ଞାଣନିରୋଧୋ ସବ୍ବୋପି ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ସବ୍ବେପି ବୋଧିପକ୍ଖିଯା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା । ''ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖଯା ସ ନିବ୍ବୁତୋ''ତି ରାଗକ୍ଖଯେନ ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ମୋହକ୍ଖଯେନ ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି। ଅଯଂ ୱିଚଯୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

ଯୁତ୍ତୀତି ଦାନେ ଠିତୋ ଉଭଯଂ ପରିପୂରେତି ମଚ୍ଛରିଯପ୍ପହାନଞ୍ଚ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥେସା ଯୁତ୍ତି। ସୀଲସଂଯମେ ଠିତୋ ଉଭଯଂ ପରିପୂରେତି ଉପଚାରସମାଧିଂ ଅପ୍ପନାସମାଧିଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥେସା ଯୁତ୍ତି। ପାପକେ ଧମ୍ମେ ପଜହନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଜାନାତି, ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀତି ଅତ୍ଥେସା ଯୁତ୍ତି। ରାଗଦୋସମୋହେସୁ ସବ୍ବସୋ ପରିକ୍ଖୀଣେସୁ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯତୀତି ଅତ୍ଥେସା ଯୁତ୍ତୀତି। ଅଯଂ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ।

ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀତି ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସଂଯମତୋ ୱେରଂ ନ ଚୀଯତୀତି ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖଯା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି। ଅଯଂ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

ଲକ୍ଖଣୋତି ''ଦଦତୋ''ତି ଏତେନ ପେଯ୍ଯୱଜ୍ଜଂ ଅତ୍ଥଚରିଯଂ ସମାନତ୍ତତା ଚ ଦସ୍ସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ''ସଂଯମତୋ''ତି ଏତେନ ଖନ୍ତିମେତ୍ତାଅୱିହିଂସାଅନୁଦ୍ଦଯାଦଯୋ ଦସ୍ସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା ୱେରାନୁପ୍ପାଦନଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ''ୱେରଂ ନ ଚୀଯତୀ''ତି ଏତେନ ହିରୀଓତ୍ତପ୍ପଅପ୍ପିଚ୍ଛତାସନ୍ତୁଟ୍ଠିତାଦଯୋ ଦସ୍ସିତା ୱେରାୱଡ୍ଢନେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ତଥା ଅହିରୀକାନୋତ୍ତପ୍ପାଦଯୋ ଅଚେତବ୍ବଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ''କୁସଲୋ''ତି ଏତେନ କୋସଲ୍ଲଦୀପନେନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ ଦସ୍ସିତା ମଗ୍ଗଙ୍ଗାଦିଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ''ଜହାତି ପାପକ''ନ୍ତି ଏତେନ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦଯୋପି ଦସ୍ସିତା ଅଭିସମଯଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ''ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖଯା''ତି ଏତେନ ଅୱସିଟ୍ଠକିଲେସାଦୀନମ୍ପି ଖଯା ଦସ୍ସିତା ଖେପେତବ୍ବଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତାତି ଅଯଂ ଲକ୍ଖଣୋ।

ଚତୁବ୍ୟୂହୋତି ଦଦତୋତି ଗାଥାଯଂ ଭଗୱତୋ କୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ? ଯେ ମହାଭୋଗତଂ ପତ୍ଥଯିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ଦାନଂ ଦସ୍ସନ୍ତି ଦାଳିଦ୍ଦିଯପ୍ପହାନାଯ। ଯେ ଅୱେରତଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ପଞ୍ଚ ୱେରାନି ପଜହିସ୍ସନ୍ତି। ଯେ କୁସଲଧମ୍ମେହି ଛନ୍ଦକାମା, ତେ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେସ୍ସନ୍ତି। ଯେ ନିବ୍ବାଯିତୁକାମା, ତେ ରାଗଦୋସମୋହଂ ପଜହିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏୱଂ ନିବ୍ବଚନନିଦାନସନ୍ଧଯୋ ୱତ୍ତବ୍ବାତି। ଅଯଂ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ।

ଆୱଟ୍ଟୋତି ଯଞ୍ଚ ଅଦଦତୋ ମଚ୍ଛରିଯଂ, ଯଞ୍ଚ ଅସଂଯମତୋ ୱେରଂ, ଯଞ୍ଚ ଅକୁସଲସ୍ସ ପାପସ୍ସ ଅପ୍ପହାନଂ, ଅଯଂ ପଟିପକ୍ଖନିଦ୍ଦେସେନ ସମୁଦଯୋ।

ତସ୍ସ ଅଲୋଭେନ ଚ ଅଦୋସେନ ଚ ଅମୋହେନ ଚ ଦାନାଦୀହି ପହାନଂ, ଇମାନି ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନି। ତେସଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଅଟ୍ଠ ସମ୍ମତ୍ତାନି, ଅଯଂ ମଗ୍ଗୋ। ଯୋ ରାଗଦୋସମୋହାନଂ ଖଯୋ, ଅଯଂ ନିରୋଧୋତି। ଅଯଂ ଆୱଟ୍ଟୋ।

ୱିଭତ୍ତୀତି ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀତି ଏକଂସେନ ଯୋ ଭଯହେତୁ ଦେତି, ରାଗହେତୁ ଦେତି, ଆମିସକିଞ୍ଜିକ୍ଖହେତୁ ଦେତି, ନ ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞଂ ୱଡ୍ଢତି। ଯଞ୍ଚ ଦଣ୍ଡଦାନଂ ସତ୍ଥଦାନଂ ପରୱିହେଠନତ୍ଥଂ ଅପୁଞ୍ଞଂ ଅସ୍ସ ପୱଡ୍ଢତି। ଯଂ ପନ କୁସଲେନ ଚିତ୍ତେନ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୋ ୱା ଅପଚାଯମାନୋ ୱା ଅନ୍ନଂ ଦେତି, ପାନଂ ୱତ୍ଥଂ ଯାନଂ ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନଂ ସେଯ୍ୟାୱସଥଂ ପଦୀପେଯ୍ୟଂ ଦେତି, ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ୱା ଅଭଯଦାନଂ ଦେତି, ମେତ୍ତଚିତ୍ତୋ ହିତଜ୍ଝାସଯୋ ନିସ୍ସରଣସଞ୍ଞୀ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ସଂଯମତୋ ୱେରଂ ନ ଚୀଯତୀତି ଏକଂସେନ ଅଭଯୂପରତସ୍ସ ଚୀଯତି, କିଂକାରଣଂ? ଯଂ ଅସମତ୍ତୋ, ଭଯୂପରତୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସ୍ସ ଭାଯତି ‘‘ମା ମଂ ରାଜାନୋ ଗହେତ୍ୱା ହତ୍ଥଂ ୱା ଛିନ୍ଦେଯ୍ୟୁଂ…ପେ… ଜୀୱନ୍ତମ୍ପି ସୂଲେ ଉତ୍ତାସେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି, ତେନ ସଂଯମେନ ଅୱେରଂ ଚୀଯତି। ଯୋ ପନ ଏୱଂ ସମାନୋ ୱେରଂ ନ ଚୀଯତି। ଯୋ ପନ ଏୱଂ ସମାଦିଯତି, ପାଣାତିପାତସ୍ସ ପାପକୋ ୱିପାକୋ ଦିଟ୍ଠେ ଚେୱ ଧମ୍ମେ ଅଭିସମ୍ପରାଯେ ଚ, ଏୱଂ ସବ୍ବସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ, ସୋ ତତୋ ଆରମତି, ଇମିନା ସଂଯମେନ ୱେରଂ ନ ଚୀଯତି। ସଂଯମୋ ନାମ ସୀଲଂ। ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଚେତନା ସୀଲଂ, ଚେତସିକଂ ସୀଲଂ, ସଂୱରୋ ସୀଲଂ, ଅୱୀତିକ୍କମୋ ସୀଲନ୍ତି। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ପାପପହାଯକା ସତ୍ତତିଂସ ବୋଧିପକ୍ଖିଯା ଧମ୍ମା ୱତ୍ତବ୍ବାତି। ଅଯଂ ୱିଭତ୍ତି।

ପରିୱତ୍ତନୋତି ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତି, ଅଦଦତୋପି ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତି, ନ ଦାନମଯିକଂ। ସଂଯମତୋ ୱେରଂ ନ ଚୀଯତି ଅସଂଯମତୋପି ୱେରଂ ନ ଚୀଯତି, ଯଂ ଦାନେନ ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ଭାୱନାବଲେନ। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକଂ, ଅକୁସଲୋ ପନ ନ ଜହାତି। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖଯା ସ ନିବ୍ବୁତୋ, ତେସଂ ଅପରିକ୍ଖଯା ନତ୍ଥି ନିବ୍ବୁତୀତି। ଅଯଂ ପରିୱତ୍ତନୋ।

ୱେୱଚନୋତି ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତି। ପରିଚ୍ଚାଗତୋ କୁସଲଂ ଉପଚୀଯତି। ଅନୁମୋଦତୋପି ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତି ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦତୋପି ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚକିରିଯାଯପି। ସଂଯମତୋତି ସୀଲସଂୱରତୋ ସୋରଚ୍ଚତୋ। ୱେରଂ ନ ଚୀଯତୀତି ପାପଂ ନ ୱଡ୍ଢତି, ଅକୁସଲଂ ନ ୱଡ୍ଢତି। କୁସଲୋତି ପଣ୍ଡିତୋ ନିପୁଣୋ ମେଧାୱୀ ପରିକ୍ଖକୋ। ଜହାତୀତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତି ସମୁଗ୍ଘାଟେତି। ଅଯଂ ୱେୱଚନୋ।

ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀତି ଲୋଭସ୍ସ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗପଞ୍ଞତ୍ତି, ଅଲୋଭସ୍ସ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି। ସଂଯମତୋ ୱେରଂ ନ ଚୀଯତୀତି ଦୋସସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପଞ୍ଞତ୍ତି, ଅଦୋସସ୍ସ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ମୋହସ୍ସ ସମୁଗ୍ଘାତପଞ୍ଞତ୍ତି, ଅମୋହସ୍ସ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି। ରାଗଦୋସମୋହସ୍ସ ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ଅଲୋଭାଦୋସାମୋହସ୍ସ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖଯା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପଞ୍ଞତ୍ତି, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯପଞ୍ଞତ୍ତୀତି। ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି।

ଓତରଣୋତି ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀତି ଦାନଂ ନାମ ସଦ୍ଧାଦୀହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ହୋତୀତି ଅଯଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଓତରଣୋ। ସଂଯମତୋ ୱେରଂ ନ ଚୀଯତୀତି ସଂଯମୋ ନାମ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଅଯଂ ଖନ୍ଧେହି ଓତରଣୋ। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ପାପପ୍ପହାନଂ ନାମ ତୀହି ୱିମୋକ୍ଖେହି ହୋତି। ତେସଂ ଉପାଯଭୂତାନି ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନୀତି ଅଯଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେହି ଓତରଣୋ। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖଯା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧୋ। ସୋ ଚ ଧମ୍ମଧାତୁ ଧମ୍ମାଯତନଞ୍ଚାତି ଅଯଂ ଧାତୂହି ଚ ଆଯତନେହି ଚ ଓତରଣୋତି। ଅଯଂ ଓତରଣୋ।

ସୋଧନୋତି ଦଦତୋତିଆଦିକା ପଦସୁଦ୍ଧି, ନୋ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖଯା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ଅଯଂ ପଦସୁଦ୍ଧି ଚ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି ଚାତି। ଅଯଂ ସୋଧନୋ।

ଅଧିଟ୍ଠାନୋତି ଦଦତୋତି ଅଯଂ ଏକତ୍ତତା, ଚାଗୋ ପରିଚ୍ଚାଗୋ ଧମ୍ମଦାନଂ ଆମିସଦାନଂ ଅଭଯଦାନଂ, ଅଟ୍ଠ ଦାନାନି ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବାନି। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା। ସଂଯମୋତି ଅଯଂ ଏକତ୍ତତା। ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ ସତିସଂୱରୋତି ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ଅଯଂ ଏକତ୍ତତା। ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ ପଜହତୀତିଆଦିକା ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖଯା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ଅଯଂ ଏକତ୍ତତା। ସୌପାଦିସେସା ନିବ୍ବାନଧାତୁ ଅନୁପାଦିସେସା ନିବ୍ବାନଧାତୂତି ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତାତି। ଅଯଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ।

ପରିକ୍ଖାରୋତି ଦାନସ୍ସ ପାମୋଜ୍ଜଂ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅଲୋଭୋ ହେତୁ, ସଂଯମସ୍ସ ହିରୋତ୍ତପ୍ପାଦଯୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଅଦୋସୋ ଚ ହେତୁ, ପାପପ୍ପହାନସ୍ସ ସମାଧି ଯଥାଭୂତଞାଣଦସ୍ସନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯୋ। ତିସ୍ସୋ ଅନୁପସ୍ସନା ହେତୁ, ନିବ୍ବୁତିଯା ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ହେତୁ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ ପଚ୍ଚଯୋତି। ଅଯଂ ପରିକ୍ଖାରୋ।

ସମାରୋପନୋହାରସମ୍ପାତୋତି ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀତି ଦାନମୟଂ ପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ, ତଂ ସୀଲସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସଂୟମତୋ ୱେରଂ ନ ଚୀୟତୀତି ସୀଲମୟଂ ପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ, ତଂ ସମାଧିସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସୀଲେନ ହି ଝାନେନପି ରାଗାଦିକିଲେସା ନ ଚୀୟନ୍ତି। ୟେପିସ୍ସ ତପ୍ପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ ଆସୱା ୱିଘାତପରିଳାହା, ତେପିସ୍ସ ନ ହୋନ୍ତି। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି ପହାନପରିଞ୍ଞା, ତଂ ଭାୱନାମୟଂ ପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖୟା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ରାଗସ୍ସପି ଖୟା ଦୋସସ୍ସପି ଖୟା ମୋହସ୍ସପି ଖୟା। ତତ୍ଥ ରାଗୋତି ୟୋ ରାଗୋ ସାରାଗୋ ଚେତସୋ ସାରଜ୍ଜନା ଲୋଭୋ ଲୁବ୍ଭନା ଲୁବ୍ଭିତତ୍ତଂ ଅଭିଜ୍ଝା ଲୋଭୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ। ଦୋସୋତି ୟୋ ଦୋସୋ ଦୁସ୍ସନା ଦୁସ୍ସିତତ୍ତଂ ବ୍ୟାପାଦୋ ଚେତସୋ ବ୍ୟାପଜ୍ଜନା ଦୋସୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ। ମୋହୋତି ୟଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅଦସ୍ସନଂ ଅନଭିସମୟୋ ଅସମ୍ବୋଧୋ ଅପ୍ପଟିୱେଧୋ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞଂ ବାଲ୍ୟଂ ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ। ଇତି ଇମେସଂ ରାଗାଦୀନଂ ଖୟୋ ନିରୋଧୋ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବୁତି ନିବ୍ବାୟନା ପରିନିବ୍ବାନଂ ସୌପାଦିସେସା ନିବ୍ବାନଧାତୁ ଅନୁପାଦିସେସା ନିବ୍ବାନଧାତୂତି। ଅୟଂ ସମାରୋପନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

ମିସ୍ସକହାରସମ୍ପାତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନଯସମୁଟ୍ଠାନୱାରୱଣ୍ଣନା

୭୯। ଏୱଂ ନାନାସୁତ୍ତୱସେନ ଏକସୁତ୍ତୱସେନ ଚ ହାରୱିଚାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ନଯୱିଚାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଯଥା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଦେସନାହାରୋ, ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତାତି ଗାଥା। ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ କିଂ ଦେସଯତୀ’’ତିଆଦିନା ହାରନିଦ୍ଦେସୋ ଆରଦ୍ଧୋ, ଏୱଂ ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟୋ, ତଣ୍ହଞ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜମ୍ପି ଚାତି ଗାଥା, ଅଯଂ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟୋ କିଂ ନଯତୀ’’ତିଆଦିନା ଅନାରଭିତ୍ୱା ସମୁଟ୍ଠାନମୁଖେନ ଆରଦ୍ଧନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ହାରନଯାନଂ ୱିସଯଭେଦତୋ। ଯଥା ହି ହାରା ବ୍ଯଞ୍ଜନମୁଖେନ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା, ନ ଏୱଂ ନଯା। ନଯା ପନ ନାନାସୁତ୍ତତୋ ନିଦ୍ଧାରିତେହି ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାଦୀହି ମୂଲପଦେହି ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନାଯ ନଯତୋ ଅନୁବୁଜ୍ଝିଯମାନୋ ଦୁକ୍ଖାଦିଅତ୍ଥୋ। ସୋ ହି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ନଯତି ସମ୍ପାପେତୀତି ନଯୋ। ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତାନଂ ପନ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱେନେଯ୍ଯାନଂ ୱସେନ ମୂଲପଦୱିଭାଗତୋ ତିଧା ୱିଭତ୍ତା। ଏକମେକୋ ଚେତ୍ଥ ଯତୋ ନେତି, ଯଞ୍ଚ ନେତି, ତେସଂ ସଂକିଲେସୱୋଦାନାନଂ ୱିଭାଗତୋ ଦ୍ୱିସଙ୍ଗହୋ ଚତୁଚ୍ଛଅଟ୍ଠଦିସୋ ଚାତି ଭିନ୍ନୋ ହାରନଯାନଂ ୱିସଯୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ହାରା ବ୍ଯଞ୍ଜନୱିଚଯୋ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ନଯା ତଯୋ ଚ ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ’’ତି (ନେତ୍ତି। ସଙ୍ଗହୱାର)। ଏୱଂ ୱିସିଟ୍ଠୱିସଯତ୍ତା ହାରନଯାନଂ ହାରେହି ଅଞ୍ଞଥା ନଯେ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି ଏତେନାତି ସମୁଟ୍ଠାନଂ। କେ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି? ନଯା। ନଯାନଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ। କିଂ ପନ ତଂ? ତଂତଂମୂଲପଦେହି ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନା। ସା ହି ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟାଦୀନଂ ନଯାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୂମୀତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ଚ ୱକ୍ଖତି – ‘‘ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମୀ’’ତି (ନେତ୍ତି। ୮୧)। ପୁବ୍ବା କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଚ ଭୱତଣ୍ହାଯ ଚାତିଆଦି ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବା କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଅସୁକସ୍ସ ନାମ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଅସୁକସ୍ସ ୱା ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ କାଲେ ଅୱିଜ୍ଜା ଭୱତଣ୍ହା ଚ ଉପ୍ପନ୍ନା। ତତୋ ପୁବ୍ବେ ନାହୋସୀତି ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଭୱତଣ୍ହାନଂ ନ କାଚି ପୁରିମା ମରିଯାଦା ଉପଲବ୍ଭତି। କସ୍ମା? ଅନମତଗ୍ଗତ୍ତା ସଂସାରସ୍ସ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ଅନମତଗ୍ଗୋଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଂସାରୋ, ପୁବ୍ବା କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୨୪; କଥା। ୭୫) ୱିତ୍ଥାରୋ। ତତ୍ଥାତି ଅୱିଜ୍ଜାଭୱତଣ୍ହାସୁ। ଯଦିପି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଂଯୋଜନଭାୱୋ, ତଣ୍ହାଯ ଚ ନୀୱରଣଭାୱୋ ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତୋ, ତଥାପି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଟିଚ୍ଛାଦିତାଦୀନୱେହି ଭୱେହି ତଣ୍ହା ସଂଯୋଜେତୀତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣଂ ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅୱିଜ୍ଜାସଂଯୁତ୍ତାତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ମିସ୍ସିତା, ଅୱିଜ୍ଜାଯ ୱା ଅଭିନିୱେସୱତ୍ଥୁସୁ ବଦ୍ଧା। ଅୱିଜ୍ଜାପକ୍ଖେନ ୱିଚରନ୍ତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାପକ୍ଖେନ ଅୱିଜ୍ଜାସହାଯେନ ଦ୍ୱାଦସୱିଧେନ ୱିପଲ୍ଲାସେନ ଅଭିନିୱେସୱତ୍ଥୁଭୂତେ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଚରିତାତି ତେ ଅୱିଜ୍ଜାଭିଭୂତା ରୂପାଦୀନି ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଅଭିନିୱିସନ୍ତା ଦିଟ୍ଠିଚରିତାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଣ୍ହାପକ୍ଖେନାତି ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତେନ। ଦିଟ୍ଠିୱିଚରିତେ ତଣ୍ହାୱିଚରିତେ ଚ ପଟିପତ୍ତିଯା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଚରିତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ କାଯସ୍ସ କିଲିସ୍ସନପଯୋଗଂ ଅତ୍ତପରିତାପନପଟିପତ୍ତିଂ। କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗନ୍ତି କାମସୁଖସ୍ସ ଅଲ୍ଲୀଯନପଯୋଗଂ କାମେସୁ ପାତବ୍ଯତଂ।

ଯଦିପି ବାହିରକା ‘‘ଦୁକ୍ଖଂ ତଣ୍ହା’’ତି ଚ ଜାନନ୍ତି ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି, ‘‘ଅଯଂ ତଣ୍ହା, ଅଯଂ ତସ୍ସା ୱିରାଗୋ’’ତି ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯପହାତବ୍ବଭାୱେନ ପନ ନ ଜାନନ୍ତି, ଇତି ପୱତ୍ତିପୱତ୍ତିହେତୁମତ୍ତମ୍ପି ନ ଜାନନ୍ତି। କା ପନ କଥା ନିୱତ୍ତିନିୱତ୍ତିହେତୂସୂତି ଆହ – ‘‘ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ନତ୍ଥି ସଚ୍ଚୱୱତ୍ଥାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସଚ୍ଚପ୍ପକାସନାତି ସଚ୍ଚଦେସନା। ସମଥୱିପସ୍ସନାକୋସଲ୍ଲନ୍ତି ସମଥୱିପସ୍ସନାସୁ ଭାୱନାକୋସଲ୍ଲଂ, ତାସୁ ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାସୱନମନସିକାରକୋସଲ୍ଲଂ ୱା। ୱିପସ୍ସନାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ହେତ୍ଥ ସମଥଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଉପସମସୁଖପ୍ପତ୍ତୀତି କିଲେସାନଂ ୱୂପସମସୁଖାଧିଗମୋ। ୱିପରୀତଚେତାତି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱିଟ୍ଠଚେତା। ନତ୍ଥି ସୁଖେନ ସୁଖନ୍ତି ଯଂ ଅନୱଜ୍ଜପଚ୍ଚଯପରିଭୋଗସୁଖେନ କାଯଂ ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧଦରଥଂ କତ୍ୱା ଅରିଯେହି ପତ୍ତବ୍ବଂ ଉପସମସୁଖଂ, ତଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁକ୍ଖେନାତି କାଯଖେଦନଦୁକ୍ଖେନ।

ସୋ ଲୋକଂ ୱଡ୍ଢଯତୀତି ସୋ କାମେ ପଟିସେୱେନ୍ତୋ ଅତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତି ପୀନେତି। ପୁତ୍ତନତ୍ତୁପରମ୍ପରାଯ ୱା ସଂସାରସ୍ସ ଅନୁପଚ୍ଛେଦନତୋ ସତ୍ତଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତି। ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତୀତି ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସନ୍ତପ୍ପନେନ ପୁତ୍ତମୁଖଦସ୍ସନେନ ଚ ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଅଭିନିୱେସସ୍ସ ନାତିଦଳ୍ହତାଯ ଏୱଂସଞ୍ଞୀ। ଦଳ୍ହତାଯ ଏୱଂଦିଟ୍ଠୀ ଦୁକ୍ଖେନ ସୁଖଂ ପତ୍ଥଯମାନା ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା କାମେସୁ ପୁଞ୍ଞସଞ୍ଞୀ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା ଚ ୱିହରନ୍ତୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ତଦଭିଞ୍ଞା ସନ୍ତାତି ତଥାସଞ୍ଞିନୋ ସମାନା। ରୋଗମେୱ ୱଡ୍ଢଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ତଭାୱରୋଗମେୱ କିଲେସରୋଗମେୱ ୱା ଅପରାପରଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତି।

ଗଣ୍ଡସଲ୍ଲେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ରୋଗାଭିତୁଣ୍ଣାତି ଯଥାୱୁତ୍ତରୋଗବ୍ବାଧିତା। ଗଣ୍ଡପଟିପୀଳିତାତି ଯଥାୱୁତ୍ତଗଣ୍ଡବାଧିତା। ସଲ୍ଲାନୁୱିଦ୍ଧାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସଲ୍ଲେନ ଅନୁପୱିଟ୍ଠା। ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜାନୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନଚୱନାନି। ଉଗ୍ଘାତନିଗ୍ଘାତନ୍ତି ଉଚ୍ଚାୱଚଭାୱଂ। ରୋଗଗଣ୍ଡସଲ୍ଲଭେସଜ୍ଜନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତରୋଗାଦିତିକିଚ୍ଛନଂ, ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ତେନେୱାହ – ‘‘ସମଥୱିପସ୍ସନା ରୋଗନିଗ୍ଘାତକଭେସଜ୍ଜ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ରୋଗନିଗ୍ଘାତକନ୍ତି ରୋଗୱୂପସମନଂ। ‘‘ସଂକିଲେସୋ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସଚ୍ଚାନି ତେସଂ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିଭାୱେନ କଥେତି।

ତତ୍ଥ ସଂକିଲେସୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗକାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗସଂକିଲେସୱନ୍ତୋ, ତେହି ୱା ସଂକିଲିସ୍ସମାନୋ ରୂପାରୂପକାୟୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ। ତଦଭିସଙ୍ଗୋ ତଣ୍ହାତି ତତ୍ଥ ଅଭିସଙ୍ଗୋ ଆସଙ୍ଗୋତି ଲଦ୍ଧନାମା ତଣ୍ହା।

୮୦। ଇଦାନି ଦିଟ୍ଠିଚରିତତଣ୍ହାଚରିତାନଂ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନେ ପୱତ୍ତିଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଚରିତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ ରୂପଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତେସଞ୍ହି ଅତ୍ତାଭିନିୱେସୋ ବଲୱା, ନ ତଥା ଅତ୍ତନିୟାଭିନିୱେସୋ। ଏସ ନୟୋ ୱେଦନନ୍ତିଆଦୀସୁପି। ତଣ୍ହାଚରିତା ରୂପୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନନ୍ତି ତଣ୍ହାଚରିତା ତଣ୍ହାଭିନିୱେସସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ ରୂପଂ ଅତ୍ତନୋ କିଞ୍ଚନପଲିବୋଧଭାୱେ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସଂ ୱେଦନାଦିଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଅତ୍ତନି ୱା ରୂପନ୍ତି ଅତ୍ତାଧାରଂ ୱା ରୂପଂ। ରୂପସ୍ମିଂ ୱାଅତ୍ତାନନ୍ତି ରୂପାଧାରଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ। ୱେଦନାୱନ୍ତନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏତେସଞ୍ହି ଅତ୍ତନିୟାଭିନିୱେସୋ ବଲୱା, ନ ତଥା ଅତ୍ତାଭିନିୱେସୋ। ତସ୍ମା ଯଥାଲଦ୍ଧଂ ଅତ୍ତନିୟନ୍ତି କପ୍ପେତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠୀତି ଅୟଂ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଗାହାନଂ ୱସେନ ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ସତି ୱିଜ୍ଜମାନେ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସଙ୍ଖାତେ କାୟେ, ସତୀ ୱା ୱିଜ୍ଜମାନା ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠୀତି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠି।

ଲୋକୁତ୍ତରା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ପଠମମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ଅନ୍ୱାୟିକାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଅନୁଗାମିନୋ। ଯଦା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା ପଜହନୱସେନ ପୱତ୍ତା, ତଦା ତସ୍ସା ଅନୁଗୁଣଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନକାତି ଅତ୍ଥୋ। କେ ପନ ତେତି? ଆହ ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ’’ତିଆଦି। ‘‘ତେ ତୟୋ ଖନ୍ଧା’’ତିଆଦିନା ଅରିୟମଗ୍ଗତୋ ଖନ୍ଧମୁଖେନ ସମଥୱିପସ୍ସନା ନିଦ୍ଧାରେତି। ‘‘ତତ୍ଥ ସକ୍କାୟୋ’’ତିଆଦି ଚତୁସଚ୍ଚନିଦ୍ଧାରଣଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ପୁନ ‘‘ତତ୍ଥ ଯେ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ସକ୍କାୟଦସ୍ସନମୁଖେନ ଉଚ୍ଛେଦାଦିଅନ୍ତଦ୍ୱୟଂ, ମଜ୍ଝିମଞ୍ଚ ପଟିପଦଂ ନିଦ୍ଧାରେତି। ତତ୍ଥ ଇମେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଉଚ୍ଛେଦୱାଦିନୋତି ଇମେ ରୂପାଦିକେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଅତ୍ତତୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତା ରୂପାଦୀନଂ ଅନିଚ୍ଚଭାୱତୋ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ଅତ୍ତା ୱିନସ୍ସତି ନ ହୋତି ପରଂ ମରଣାତି ଏୱଂ ଅଭିନିୱିସନତୋ ‘‘ଉଚ୍ଛେଦୱାଦିନୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଇମେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ସସ୍ସତୱାଦିନୋତି ଇମେ ‘‘ରୂପୱନ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ରୂପାଦିୱିନିମୁତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ଅତ୍ତାତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତା ‘‘ସୋ ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ ସସ୍ସତୋ’’ତି ଅଭିନିୱିସନତୋ ‘‘ସସ୍ସତୱାଦିନୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ‘‘ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତୱାଦା ଉଭୋ ଅନ୍ତା, ଅୟଂ ସଂସାରପୱତ୍ତୀ’’ତିଆଦି ସଚ୍ଚନିଦ୍ଧାରଣଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ।

ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଂ ସମାସତୋ ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠୀତି ଅତ୍ତା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ଅତ୍ତା ନିଚ୍ଚୋତି ଚ ଆଦିପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଦସ୍ସନଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠି ଏୱ ହୋତି। ସବ୍ବୋପି ହି ଅତ୍ତୱାଦୋ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିଅନ୍ତୋଗଧୋ ଏୱାତି। ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନୀତି ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଦସ୍ସନଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୮ ଆଦୟୋ) ଆଗତାନି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି। ତେସନ୍ତି ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରୱନ୍ତାନଂ ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଦସ୍ସନାନଂ। ପଟିପକ୍ଖୋତି ପହାୟକପଟିପକ୍ଖୋ। ତେଚତ୍ତାଲୀସଂ ବୋଧିପକ୍ଖିୟା ଧମ୍ମାତି ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞା ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା ପହାନସଞ୍ଞା ୱିରାଗସଞ୍ଞା ନିରୋଧସଞ୍ଞା ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା...ପେ... ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋତି ଏତେ ତେଚତ୍ତାଲୀସଂ ବୋଧିପକ୍ଖିୟା ଧମ୍ମା।

ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ପଟିପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ସମଥୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖା ଦସ ଚ କସିଣାୟତନାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ମୋହଜାଲନ୍ତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ମୋହଜାଲହେତୁକତ୍ତା ମୋହଜାଲଞ୍ଚ। ଅନାଦିଅନିଧନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି ପୁରିମାୟ କୋଟିୟା ଅଭାୱତୋ ଅନାଦି। ଅସତି ପଟିପକ୍ଖାଧିଗମେ ସନ୍ତାନୱସେନ ଅନୁପଚ୍ଛେଦେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଅନିଧନପ୍ପୱତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ମୋହଜାଲହେତୁକାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ମୋହଜାଲେ ପଦାଲିତେ ପଦାଲିତାନି ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତେଚତ୍ତାଲୀସଂ ବୋଧିପକ୍ଖିୟା ଧମ୍ମା ଞାଣୱଜିରଂ ମୋହଜାଲପ୍ପଦାଲନ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଞାଣୱଜିରନ୍ତି ୱଜିରୂପମଞାଣଂ। ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତେଜେତ୍ୱା ତିକ୍ଖସଭାୱଂ ଆପାଦିତଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ମଗ୍ଗଞାଣଞ୍ଚ ଞାଣୱଜିରଂ। ଇଦମେୱ ହି ଞାଣଂ ଭଗୱତୋ ପୱତ୍ତଂ ‘‘ମହାୱଜିରଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ପନ ସସମ୍ଭାରଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତେଚତ୍ତାଲୀସଂ ବୋଧିପକ୍ଖିୟା ଧମ୍ମା’’ତି ଆହ। ମୋହଜାଲପ୍ପଦାଲନନ୍ତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜାଭୱତଣ୍ହାନଂ ପଦାଲନଂ।

ଅତୀତାଦିଭେଦଭିନ୍ନେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ସକଅତ୍ତଭାୱାଦୀସୁ ଚ ସଂସିଵ୍ୱନଓସେନ ପଓତ୍ତନତୋ ଜାଲଂ ଭଓତଣ୍ହା। ତସ୍ସା ହି ତଣ୍ହା ଜାଲିନୀ ସିଵ୍ୱିନୀ ଜାଲନ୍ତି ଚ ଅଧିଓଚନନ୍ତି। ଏୱଂ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗକାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗଦିଟ୍ଠିତଣ୍ହାଭିନିୱେସେସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦାନଂ ନିଵ୍ୱାରଣଓସେନ ମୋହଜାଲପରିଯାଯୱିସେସତୋ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଯଥାନୁସନ୍ଧିନା ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ନିଗମେନ୍ତୋ ‘‘ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଵ୍ୱା କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଚ ଭଓତଣ୍ହାଯ ଚା’’ତି ଆହ।

୮୧।‘‘ତତ୍ଥଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ’’ତିଆଦିନା ୱୋଦାନପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ସଲ୍ଲେଖାନୁସନ୍ତତଓୁତ୍ତୀତି ଅନୁପଦ୍ଦୁତସଲ୍ଲେଖଓୁତ୍ତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ସଲ୍ଲେଖେ ତିଵ୍ୱଗାରଓୋ। ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ହି ତପୋଜିଗୁଚ୍ଛାଦିନା ଅନୁପାଯେନପି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ କିଲେସାନଂ ସଲ୍ଲେଖନାଧିପ୍ପାଯେନ ଚରତି, ତସ୍ମା ସୋ ସାସନେ ପଵ୍ୱଜିତୋ ଧୁତଧମ୍ମଓସେନ ସଲ୍ଲେଖପଟିପଦଂ ପୂରେତି। ସିକ୍ଖାନୁସନ୍ତତଓୁତ୍ତୀତି ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଓୁତ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିଯା ସଓିସଯେ ପଞ୍ଞାସଦିସୀ ପଓତ୍ତୀତି ସୋ ୱିସୁଜ୍ଝମାନୋ ପଞ୍ଞାଧିକୋ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମନ୍ତୋ ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ଭଓତୀ’’ତି। ତଣ୍ହାଓସେନ ମିଚ୍ଛାୱିମୋକ୍ଖେ ହୋତୀତି ତଣ୍ହାଚରିତୋ ୱିସୁଜ୍ଝମାନୋ ସଦ୍ଧାଧିକୋଓ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତଣ୍ହାଚରିତୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମନ୍ତୋ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ଭଓତୀ’’ତି। ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯାତିଆଦି ପଟିପଦାନିଦ୍ଦେସୋ ହେଟ୍ଠା ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗେ (ନେତ୍ତି। ୫ ଆଦଯୋ) ଆଗତୋ ଏଓ, ଅତ୍ଥୋପି ତତ୍ଥ ସଵ୍ୱପ୍ପକାରତୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏଓ।

ଅପୁଵ୍ୱପଦେସୁ ପନ ୱିୱେଚିଯମାନୋତି ୱିମୋଚିଯମାନୋ। ପଟିନିସ୍ସରତୀତି ନିଯ୍ଯାତି ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦନ୍ଧଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ଆଜାନାତୀତି ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ମନ୍ଦପଞ୍ଞସ୍ସ ଓସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ପନ ଖିପ୍ପଂ ଧମ୍ମଂ ଆଜାନାତୀତି। ‘‘ସତ୍ତାପି ଦୁୱିଧା’’ତିଆଦିନା ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିଭାଗେନ ପୁନ ପଟିପଦାୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତି, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

‘‘ଯେ ହି କେଚୀ’’ତିଆଦିନା ତାସଂ ପଟିପଦାନଂ ନିଯ୍ୟାନେ ତୀସୁପି କାଲେସୁ ଏକନ୍ତିକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଇମାହି ଏଓ ଚତୂହି ପଟିପଦାହୀତି ଇମାହି ଏଓ ଚତୂହି ପଟିପଦାହି, ତଵ୍ୱିନିମୁତ୍ତାଯ ଅଞ୍ଞାଯ ପଟିପଦାଯ ଅଭାୱତୋ। ଚତୁକ୍କମଗ୍ଗନ୍ତି ପଟିପଦାଚତୁକ୍କଂ, ପଟିପଦା ହି ମଗ୍ଗୋତି। ଅଥ ୱା ଚତୁକ୍କମଗ୍ଗନ୍ତି ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ଚତୁଦ୍ଦିସାସଙ୍ଖାତଂ ମଗ୍ଗଂ। ତା ପନ ଚତସ୍ସୋ ଦିସା ଦିସାଲୋଚନନଯେ ଆଗମିସ୍ସନ୍ତି। କିମତ୍ଥଂ ପନ ଚତୁକ୍କମଗ୍ଗଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଅବୁଧଜନସେୱିତାଯା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅବୁଧଜନସେୱିତାଯାତି ଅପଣ୍ଡିତଜନସେୱିତାଯ। ବାଲକନ୍ତାଯାତି ବାଲଜନକାମିତାଯ। ରତ୍ତୱାସିନିଯାତି ରତ୍ତେସୁ ରାଗାଭିଭୂତେସୁ ୱସତୀତି ରତ୍ତୱାସିନୀ, ତସ୍ସା। ନନ୍ଦିଯାତି ତତ୍ର ତତ୍ରାଭିନନ୍ଦନଟ୍ଠେନ ନନ୍ଦୀସଙ୍ଖାତାଯ। ଅୱଚ୍ଛନତ୍ଥନ୍ତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତ୍ଥଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମୀତି ଅଯଂ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାନଂ ଓସେନ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଦ୍ୱେ ଦିସା ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ଓସେନ ୱୋଦାନପକ୍ଖେପି ଦ୍ୱେ ଦିସା ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନା ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାନତାଯ ଭୂମୀତି।

୮୨। ଏୱଂ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମିଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ସ ଦିସାଭୂତଧମ୍ମେ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତେନ ଯସ୍ମା ଚସ୍ସ ଦିସାଭୂତଧମ୍ମେସୁ ୱୁତ୍ତେସୁ ଦିସାଲୋଚନନଯୋ ୱୁତ୍ତୋଯେଓ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ୱେଯ୍ୟାକରଣେସୁ ହି ଯେ କୁସଲାକୁସଲା’’ତି ଦିସାଲୋଚନଲକ୍ଖଣଂ ଏକଦେସେନ ପଚ୍ଚାମସିତ୍ୱା ‘‘ତେ ଦୁୱିଧା ଉପପରିକ୍ଖିତଵ୍ୱା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତେତି ଦିସାଭୂତଧମ୍ମା। ଦୁୱିଧାତି ‘‘ଇମେ ସଂକିଲେସଧମ୍ମା, ଇମେ ୱୋଦାନଧମ୍ମା’’ତି ଏୱଂ ଦୁୱିଧେନ। ଉପପରିକ୍ଖିତଵ୍ୱାତି ଉପପତ୍ତିତୋ ପରିତୋ ଇକ୍ଖିତଵ୍ୱା, ଧମ୍ମଯୁତ୍ତିତୋ ତଂତଂଦିସାଭାୱେନ ପେକ୍ଖିତଵ୍ୱା ଆଲୋଚିତଵ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଂ ପକାରଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଦୁୱିଧା ଉପପରିକ୍ଖିତଵ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଲୋକଓଟ୍ଟାନୁସାରୀ ଚ ଲୋକୱିଓଟ୍ଟାନୁସାରୀ ଚା’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଲୋକୋ ଏଓ ଓଟ୍ଟଂ ଲୋକଓଟ୍ଟଂ। ଲୋକଓଟ୍ଟଭାୱେନ ଅନୁସରତି ପଓତ୍ତତୀତି ଲୋକଓଟ୍ଟାନୁସାରୀ, ସଂକିଲେସଧମ୍ମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକସ୍ସ, ଲୋକତୋ ୱା ୱିଓଟ୍ଟଂ ଲୋକୱିଓଟ୍ଟଂ, ନିଵ୍ୱାନଂ। ତଂ ଅନୁସରତି ଅନୁଲୋମନଓସେନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଲୋକୱିଓଟ୍ଟାନୁସାରୀ, ୱୋଦାନଧମ୍ମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘ଓଟ୍ଟଂ ନାମ ସଂସାରୋ, ୱିଓଟ୍ଟଂ ନିଵ୍ୱାନ’’ନ୍ତି।

ତଂକଥଂ ଦଟ୍ଠଵ୍ୱନ୍ତି ତଂ କଥଂ କେନ ପକାରେନ ଦଟ୍ଠଵ୍ୱନ୍ତି ଚେ? ଉପଚଯେନ। ଯଥା କତଂ କମ୍ମଂ ଫଲଦାନସମତ୍ଥଂ ହୋତି, ତଥା କତଂ ଉପଚିତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ଉପଚିତଭାୱେ କମ୍ମଂ ନାମ ହୋତି, ୱିପାକଓଟ୍ଟସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଵ୍ୱେପି କିଲେସା ଚତୂହି ୱିପଲ୍ଲାସେହି ନିଦ୍ଦିସିତଵ୍ୱା, ଦସନ୍ନମ୍ପି କିଲେସାନଂ ୱିପଲ୍ଲାସହେତୁଭାୱତୋ। ତେ କତ୍ଥ ଦଟ୍ଠଵ୍ୱାତି ତେ ପନ ୱିପଲ୍ଲାସା କତ୍ଥ ପସ୍ସିତଵ୍ୱାତି ଆହ – ‘‘ଦସ ୱତ୍ଥୁକେ କିଲେସପୁଞ୍ଜେ’’ତି। ଦସୱିଧକାରଣେ କିଲେସସମୂହେତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ କିଲେସାପି କିଲେସଓତ୍ଥୁ, କିଲେସାନଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାପି କିଲେସଓତ୍ଥୁ। ତେସୁ କାରଣଭାୱେନ ପୁରିମସିଦ୍ଧା କିଲେସା ପରତୋ ପରେସଂ କିଲେସାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ କିଲେସାପି କିଲେସଓତ୍ଥୁ। ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପରିକ୍ଖତା ଚ ଧମ୍ମା କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ କିଲେସପଚ୍ଚଯାପି କିଲେସଓତ୍ଥୂତି ଦଟ୍ଠଵ୍ୱଂ।

ଚତ୍ତାରୋଆହାରାତି ଏତ୍ଥ ଆହାରସୀସେନ ତବ୍ବିସୟା କିଲେସାପି ଅଧିପ୍ପେତା। ଚତସ୍ସୋ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୟୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ‘‘ପଠମେ ଆହାରେ’’ତିଆଦିନା ଦସୱତ୍ଥୁକେ କିଲେସପୁଞ୍ଜେ ପୁରିମଂ ପୁରିମଂ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ପଠମେ ଆହାରେତି ୱିସୟଭୂତେ ପଠମେ ଆହାରେ ପଠମୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସାହାରେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପଠମେ ୱିପଲ୍ଲାସେତି ପଠମେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଅପ୍ପହୀନେ ସତି ପଠମଂ ଉପାଦାନଂ ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ନିଦ୍ଦେସେୟେୱ କଥୟିସ୍ସାମ।

୮୩। ଇଦାନି ଦସୱତ୍ଥୁକଂ କିଲେସପୁଞ୍ଜଂ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାୱସେନ ଦ୍ୱେ କୋଟ୍ଠାସେ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଯୋ ଚ କବଢଈକାରୋ ଆହାରୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କବଢଈକାରାହାରଂ ଫସ୍ସାହାରଞ୍ଚ ଅପରିଜାନନ୍ତସ୍ସ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ଯଥାକ୍କମଂ କାୟୱେଦନାସୁ ତିବ୍ବୋ ଛନ୍ଦରାଗୋ ହୋତି, ଇତି ଉପକ୍କିଲେସସ୍ସ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ ଯୋ ଚ କବଢଈକାରୋ ଆହାରୋ, ଯୋ ଚ ଫସ୍ସୋ ଆହାରୋ, ଇମେ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସାତି ୱୁତ୍ତା। ତଥା ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରଂ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରଞ୍ଚ ଅପରିଜାନନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ତେସୁ ଅତ୍ତସଞ୍ଞୀ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞୀ ଚ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ତେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସାତି ୱୁତ୍ତା। ତଥା ପୁରିମକା ଦ୍ୱେ ୱିପଲ୍ଲାସା ପୁରିମକାନି ଏୱ ଚ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେଉପାଦାନୟୋଗଗନ୍ଥାସୱଓଘସଲ୍ଲୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଅଗତିଗମନାନି ତଣ୍ହାପଧାନତ୍ତା ତଣ୍ହାସଭାୱତ୍ତା ତଣ୍ହାୱିସୟତ୍ତା ଚ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସାତି ୱୁତ୍ତା। ପଚ୍ଛିମକାନି ପନ ତାନି ଦିଟ୍ଠିପଧାନତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିସଭାୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିୱିସୟତ୍ତା ଚ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସାତି ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୮୪।କବଢଈକାରେ ଆହାରେ ‘‘ଅସୁଭେ ସୁଭ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋତି ଚତୂସୁ ଆହାରେସୁ କବଢଈକାରେ ଆହାରେ ଚତୂସୁ ଚ ୱିପଲ୍ଲାସେସୁ ‘‘ଅସୁଭେ ସୁଭ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ କବଢଈକାରାହାରସ୍ସ ଅସୁଭସଭାୱତ୍ତା ଅସୁଭସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା ଚ। ତଥା ଫସ୍ସାହାରସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସଭାୱତ୍ତା ଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚୟତ୍ତା ଚ ୱିସେସତୋ ତତ୍ଥ ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ। ତଥା ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ସତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାଣେ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞିନୋ, ସଙ୍ଖାରେସୁ ଚ ଅତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ, ଚେତନାପଧାନା ଚ ସଙ୍ଖାରାତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣେ ଆହାରେ...ପେ... ଅତ୍ତାତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ’’ତି। ପଠମେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଠିତୋ କାମେ ଉପାଦିୟତୀତି ‘‘ଅସୁଭେ ସୁଭ’’ନ୍ତି ୱିପରିୟେସଗ୍ଗାହୀ କିଲେସକାମେନ ୱତ୍ଥୁକାମେ ଦଢହଂ ଗଣ୍ହାତି । ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମୁପାଦାନନ୍ତି ଯଂ ତଥା କାମାନଂ ଗହଣଂ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମୁପାଦାନଂ। ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖ’’ନ୍ତି ୱିପରିୟେସଗ୍ଗାହୀ ‘‘ସୀଲବ୍ବତେହି ଅନାଗତେ ଭୱୱିସୁଦ୍ଧୀତି ତଂ ନିବ୍ବୁତିସୁଖ’’ନ୍ତି ଦଢହଂ ଗଣ୍ହାତି। ‘‘ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱିପରିୟେସଗ୍ଗାହୀ ‘‘ସବ୍ବେ ଭୱା ନିଚ୍ଚା ଧୁୱା ସସ୍ସତା ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମା’’ତି ସଂସାରାଭିନନ୍ଦିନିଂ ଭୱଦିଟ୍ଠିଂ ଦଢହଂ ଗଣ୍ହାତି। ‘‘ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତା’’ତି ୱିପରିୟେସଗ୍ଗାହୀ ‘‘ଅସତି ଅତ୍ତନି କସ୍ସିଦଂ କମ୍ମଫଲଂ, ତସ୍ମା ସୋ କରୋତି, ସୋ ପଟିସଂୱେଦେତୀ’’ତି ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଂ ଦଢହଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଦୁତିୟେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଠିତୋ’’ତିଆଦିନା।

ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମୟୋଗୋତି ୟେନ କାମରାଗସଙ୍ଖାତେନ କାମୁପାଦାନେନ ୱତ୍ଥୁକାମେହି ସହ ସତ୍ତୋ ସଂୟୋଜୀୟତି, ଅୟଂ କାମରାଗୋ ‘‘କାମୟୋଗୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଭୱୟୋଗୋତି ୟତୋ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନସଙ୍ଖାତେନ ଭୱୁପାଦାନେନ ଭୱେନ ସହ ସତ୍ତୋ ସଂୟୋଜୀୟତି, ଅୟଂ ଭୱରାଗୋ ‘‘ଭୱୟୋଗୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦିଟ୍ଠିୟୋଗୋତି ୟାୟ ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠିଆଦିସଙ୍ଖାତାୟ ପାପିକାୟ ଦିଟ୍ଠିୟା, ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିଆଦିଅୱସିଟ୍ଠଦିଟ୍ଠିୟା ଚ ସତ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ ସହ ସଂୟୋଜୀୟତି, ଅୟଂ ପାପିକା ଦିଟ୍ଠି ‘‘ଦିଟ୍ଠିୟୋଗୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅୱିଜ୍ଜାୟୋଗୋତି ୟାୟ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନେନ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖେନ ଚ ସହ ସତ୍ତୋ ସଂୟୋଜୀୟତି, ଅୟଂ ଅୱିଜ୍ଜା ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାୟୋଗୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ୟସ୍ମା ପନ କାମୟୋଗାଦୟୋ ଅଭିଜ୍ଝାକାୟଗନ୍ଥାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ପଠମେ ୟୋଗେ ଠିତୋ ଅଭିଜ୍ଝାୟ କାୟଂ ଗନ୍ଥତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଭିଜ୍ଝାୟ କାୟଂ ଗନ୍ଥତୀତି ପରାଭିଜ୍ଝାୟନଲକ୍ଖଣାୟ ଅଭିଜ୍ଝାୟ ନାମକାୟଂ ଗନ୍ଥତି ଘଟେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ଭୱପତ୍ଥନାୟ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଭୱଦିଟ୍ଠିଭୱରାଗୱସେନ ଆଘାତୱତ୍ଥୂସୁ ସତ୍ତା ଚିତ୍ତାନି ପଦୂସେନ୍ତୀତି ଆହ – ‘‘ଦୁତିୟେ ୟୋଗେ ଠିତୋ ବ୍ୟାପାଦେନ କାୟଂ ଗନ୍ଥତୀ’’ତି। ତଥା ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜାୱସେନ ଚ ସୀଲବ୍ବତେହି ସୁଜ୍ଝତି, ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞନ୍ତି ଚ ଅଭିନିୱିସତୀତି ଆହ – ‘‘ତତିୟେ...ପେ... ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସେନ କାୟଂ ଗନ୍ଥତୀ’’ତି।

ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଅଭିଜ୍ଝାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ଏୱଂ ଗନ୍ଥିତାତି ଏୱଂ ଅଭିଜ୍ଝାୟନାଦିୱସେନ ନାମକାୟଂ ଗନ୍ଥିତ୍ୱା ଠିତା। ଆସୱନ୍ତୀତି ଆସୱଭାୱେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି। କୁତୋ ଚ ୱୁଚ୍ଚତି ଆସୱନ୍ତୀତି କୁତୋ ପନ ହେତୁତୋ ତେ କିଲେସା ଆସୱନ୍ତୀତି ଆସୱହେତୁଂ ପୁଚ୍ଛତି। ୟସ୍ମା ପନ କିଲେସା କୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଂ ନିୱାରେତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପରିୟାଦାୟ ତିଟ୍ଠନ୍ତା, ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ଏୱ ୱା ଆସୱାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ଅନୁସୟତୋ ୱା ପରିୟୁଟ୍ଠାନତୋ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଜ୍ଝାକାୟଗନ୍ଥେନ କାମାସୱୋତି ଅଭିଜ୍ଝାକାୟଗନ୍ଥେନ ସିଦ୍ଧେନ କାମରାଗସଭାୱତ୍ତା କାମାସୱୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। କତ୍ଥଚିଦେୱ ୱିସୟେ ଦୋମନସ୍ସିତୋ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେ ୱିସୟେ ତବ୍ବିସୟବହୁଲେ ଚ ଭୱେ ପତ୍ଥେତୀତି ଆହ – ‘‘ବ୍ୟାପାଦକାୟଗନ୍ଥେନ ଭୱାସୱୋ’’ତି। ପରାମାସକାୟଗନ୍ଥେନ ଦିଟ୍ଠାସୱୋତି ସୀଲବ୍ବତପରାମାସକାୟଗନ୍ଥେନ ସିଦ୍ଧେନ ତଂସଭାୱତ୍ତା ଅପରାପରଂ ୱା ଦିଟ୍ଠିୟୋ ଗନ୍ଥେନ୍ତସ୍ସ

ଦିଟ୍ଠାସଓ୍ୱୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିଓ୍ୱେସକାଯଗନ୍ଥେନ ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାସଓ୍ୱୋତି ‘‘ଇଦମେଓ୍ୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଅଭିନିଓ୍ୱିସନ୍ତସ୍ସ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରତୋ ଅନେକେହି ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାସଓ୍ୱୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସବ୍ବେସଂ ଓ୍ୱା ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାପୁବ୍ବଙ୍ଗମତ୍ତା ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିଓ୍ୱେସକାଯଗନ୍ଥେନ ସିଦ୍ଧେନ ତସ୍ସ ହେତୁଭୂତୋ ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାସଓ୍ୱୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି।

ଯସ୍ମା ପନ ଆସଓ୍ୱା ଏଓ୍ୱ ପରିବୁଦ୍ଧା ଓ୍ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଓହନନ୍ତି ଓସାଦେନ୍ତୀତି ‘‘ଓଘା’’ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତସ୍ମା ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତସ୍ସ ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଆସଓ୍ୱା’’ତିଆଦି।

ଅନୁସଯସହଗତାତି ଅନୁସଯଭାଓ୍ୱଂ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଗତା ପଓ୍ୱତ୍ତା, ଅନୁସଯଭୂତା ଓ୍ୱା। ଅଜ୍ଝାସଯନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ। ଅନୁପଓ୍ୱିଟ୍ଠାତି ଓଗାଳ୍ହା। ହଦଯଂ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରସଙ୍ଖାତଂ ହଦଯଂ ଆହନ୍ତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ତଥା ହି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫) ‘‘ଅବ୍ଭନ୍ତରଟ୍ଠେନ ହଦଯ’’ନ୍ତି। ତେନ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ସଲ୍ଲାତି ଯସ୍ମା ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଅନୁପଓ୍ୱିଟ୍ଠା ହଦଯଂ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତେନ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ‘‘ସଲ୍ଲା’’ତି। ପୀଳାଜନନଂ ଦୁରୁଦ୍ଧରଣତା ଚ ସଲ୍ଲଟ୍ଠୋ। ‘‘ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି ଗହଣମୁଖେନ ‘‘ଏସୋହମସ୍ମୀ’’ତି ଗହଣଂ ହୋତୀତି ଦିଟ୍ଠିଂ ନିସ୍ସାଯପି ମାନଂ ଜପ୍ପେନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଦିଟ୍ଠୋଘେନ ମାନସଲ୍ଲୋ’’ତି।

ପରିଯାଦିନ୍ନନ୍ତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଓକାସଂ ଅଦତ୍ୱା ସମନ୍ତତୋ ଗହିତଂ। ଚତୂସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସଣ୍ଠହତୀତି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯତାଯ ଆରମ୍ମଣଭୂତେସୁ ଚତୂସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପତିଟ୍ଠହତି। ତାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି ‘‘ରୂପେ ଓ୍ୱେଦନାଯ ସଞ୍ଞାଯ ସଙ୍ଖାରେସୂ’’ତି। ନନ୍ଦୂପସେଚନେନାତି ଲୋଭସହଗତସ୍ସ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ନନ୍ଦୀ ସହଜାତକୋଟିଯା , ଇତରସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ଉପସେଚନନ୍ତି ନନ୍ଦୂପସେଚନଂ, ତେନ ନନ୍ଦୂପସେଚନେନ। କେନ ପନ ତଂ ନନ୍ଦୂପସେଚନନ୍ତି ଆହ – ‘‘ରାଗସଲ୍ଲେନ ନନ୍ଦୂପସେଚନେନ ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣେନା’’ତି।

ତତ୍ଥ ରାଗସଲ୍ଲେନାତି ରାଗସଲ୍ଲେନ ହେତୁଭୂତେନ ନନ୍ଦୂପସେଚନେନ ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣେନାତି ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ କରଣଓ୍ୱଚନଂ। ରୂପୂପଗା ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀତି ରୂପମେଓ୍ୱ ଆରମ୍ମଣକରଣଓ୍ୱସେନ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ, ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାଭାଓ୍ୱତୋ ଚ ରୂପୂପଗା ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି। ତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥାତି ଠିତି। ପଞ୍ଚଓ୍ୱୋକାରଭଓ୍ୱସ୍ମିଞ୍ହି ଅଭିସଙ୍ଖାରଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିସ୍ସାଯ ତିଟ୍ଠତି। ଦୋସସଲ୍ଲେନାତି ସହଜାତେନ ଦୋସସଲ୍ଲେନ। ଯଦା ଓ୍ୱେଦନୂପଗା ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି, ତଦା ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯାଓ୍ୱ ନନ୍ଦିଯା ଉପସିତ୍ତଂ ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଓ୍ୱେଦନାପି ଦୋମନସ୍ସଓ୍ୱେଦନାଓ୍ୱ। ଯଦା ଚ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭୂତେନ ଦୋସସଲ୍ଲେନ ଓ୍ୱେଦନୂପଗା ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି, ତଦା ସହଜାତକୋଟିଯା, ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ଓ୍ୱା ନନ୍ଦିଯା ଉପସିତ୍ତଂ ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଓ୍ୱେଦନା ପନ ତିସ୍ସୋପି ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଓ୍ୱେଦନାନଂ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯଭାଓ୍ୱତୋ। ତତ୍ଥ ପଠମନଯୋ ଦୋମନସ୍ସାରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖାରଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ। ଦୁତିଯୋ ସବ୍ବଓ୍ୱେଦନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଓ୍ୱସେନାପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ମାନସଲ୍ଲେନାତି ମାନସଲ୍ଲେନ ସହଜାତେନ, ଉପନିସ୍ସଯଭୂତେନ ଓ୍ୱା। ମୋହସଲ୍ଲେନାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅନାଦିମତିସଂସାରେ ଇତ୍ଥିପୁରିସା ରୂପାଭିରାମାତି ରାଗସଲ୍ଲଓ୍ୱସେନ ପଠମା ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ଯୋଜିତା। ସଙ୍ଖାଯପି ଓ୍ୱେଦନାଯ ଦୁକ୍ଖପରିଯାଯସବ୍ଭାଓ୍ୱତୋ ଦୁକ୍ଖାଯ ଚ ଦୋସୋ ଅନୁସେତୀତି ଦୋସସଲ୍ଲଓ୍ୱସେନ ଦୁତିଯା, ସଞ୍ଞାଓ୍ୱସେନ ‘‘ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’’ତି ମଞ୍ଞନା ହୋତୀତି ମାନସଲ୍ଲଓ୍ୱସେନ ତତିଯା, ସଙ୍ଖାରେସୁ ସମୂହଘନଂ ଦୁବ୍ବିନିବ୍ଭୋଗନ୍ତି ମୋହସଲ୍ଲଓ୍ୱସେନ ଚତୁତ୍ଥୀ ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ଯୋଜିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଉପତ୍ଥଦ୍ଧନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରରମ୍ମଣଭୂତାହି ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀହି ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତଂ। ତଞ୍ଚ କମ୍ମନ୍ତି ଯଂ ‘‘ଚେତନା ଚେତସିକ’’ନ୍ତି ପୁବ୍ବେ (ନେତ୍ତି। ୮୨) ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଇମେ ଚ କିଲେସାତି ଇମେ ଚ ଦସଓ୍ୱତ୍ଥୁକା କିଲେସା। ସେସଂ ସୁଓ୍ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେଓ୍ୱ।

୮୫। ଇଦାନି ଆହାରାଦଯୋ ନଯାନଂ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଦିସାଭାଓ୍ୱେନ ଓ୍ୱଓ୍ୱତ୍ଥପେତୁଂ ‘‘ଇମା ଚତସ୍ସୋ ଦିସା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ, ତଂ ଉତ୍ତାନମେଓ୍ୱ। ପୁନ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋତିଆଦି ଆହାରାଦୀସୁଯେଓ୍ୱ ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା, ତଂ ଓ୍ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଦସନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନନ୍ତି ଏକଦେସେସୁ ସମୁଦାଯଓ୍ୱୋହାରେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ସମୁଦାଯେସୁ ହି ପଓ୍ୱତ୍ତା ସମଞ୍ଞା ଅଓ୍ୱଯଓ୍ୱେସୁପି ଦିସ୍ସତି , ‘‘ଯଥା ପଟୋ ଦଡ୍ଢୋ, ସମୁଦ୍ଦୋ ଦିଟ୍ଠୋ’’ତି ଚ। ଏକୋ ଅତ୍ଥୋତି ଏକସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦନତୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନମେଓ୍ୱ ନାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗହଣେନ ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥୋପି ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦସହିପି ସୁତ୍ତପଦେହି ସଓ୍ୱତ୍ଥୁକା ତଣ୍ହା ଓ୍ୱୁତ୍ତା। ତଣ୍ହା ଚ ରାଗଚରିତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଖିପ୍ପଂ ଦୂସେତୀତି ଆହ – ‘‘ଇମେ ରାଗଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା’’ତି। ଯଥା ଚ ପଠମଦିସାଭାଓ୍ୱେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଧମ୍ମା ରାଗଚରିତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା, ଏଓ୍ୱଂ ଦୁତିଯଦିସାଭାଓ୍ୱେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଧମ୍ମା ଦୋସଚରିତସ୍ସ। ତତିଯଚତୁତ୍ଥଦିସାଭାଓ୍ୱେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଧମ୍ମା ଯଥାକ୍କମଂ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ମନ୍ଦସ୍ସ ତିକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଉପକ୍କିଲେସା ଓ୍ୱୁତ୍ତା। ତେସଂ ଉପକ୍କିଲେସଭାଓ୍ୱୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଆହାରଓ୍ୱିପଲ୍ଲାସାଦଯୋ ଯଦିପି ସବ୍ବେହି ତୀହି ଓ୍ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେହି ପୁବ୍ବଭାଗେ ଯଥାରହଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ପହାତବ୍ବା ଚ। ଯସ୍ସ ପନ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ପୁରିମେ ଆହାରଦ୍ୱଯେ ଦୁକ୍ଖାକାରେନ ବହୁଲଂ ପଓ୍ୱତ୍ତତି, ତସ୍ସ ଓ୍ୱସେନ ଯୋ ଚ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ, ଯୋ ଚ ଫସ୍ସୋ ଆହାରୋ, ଇମେ

ଅପ୍ପଣିହିତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ପରିଞ୍ଞଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁ। ଏୱଞ୍ଚେତଂ, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ନ ହି ଅରିଯମଗ୍ଗାନଂ ୱିଯ ପହାତବ୍ବେସୁ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯପହାତବ୍ବେସୁ କୋଚି ନିଯମୋ ସମ୍ଭୱତି। ଇତି ସବ୍ବେ ଲୋକୱଟ୍ଟାନୁସାରିନୋ ଧମ୍ମା ନିଯ୍ଯନ୍ତି, ତେ ଲୋକା ତୀହି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେହୀତି ନିଗମନଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଇତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ସବ୍ବେ ଆହାରାଦଯୋ ଲୋକସଙ୍ଖାତୱଟ୍ଟାନୁସାରିନୋ ଧମ୍ମା ତେ ଲୋକଭୂତା ୱଟ୍ଟତୋ ନିଯ୍ଯନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ତୀହି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେହୀତି।

୮୬। ଏୱଂ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଦିସାଭୂତଧମ୍ମେ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ଦିସାଭୂତଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବବ୍ରହ୍ମଅରିଯଆନେଞ୍ଜୱିହାରୋତି ଚତ୍ତାରୋ ୱିହାରା। ମାନପ୍ପହାନଆଲଯସମୁଗ୍ଘାତଅୱିଜ୍ଜାପହାନଭୱୂପସମା ଚତ୍ତାରୋ ଅଚ୍ଛରିଯା ଅବ୍ଭୁତା ଧମ୍ମା। ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ଅଧିଟ୍ଠାନାନି। ଛନ୍ଦସମାଧିଭାୱନାଦଯୋ ଚତସ୍ସୋ ସମାଧିଭାୱନା। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ତପସଙ୍ଖାତୋ ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମୋ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱନା ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚାତି ଚତ୍ତାରୋ ସୁଖଭାଗିଯା ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ପଠମା ପଟିପଦାତିଆଦି ପଟିପଦାସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ଅଭେଦସନ୍ଦସ୍ସନଂ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ୱିସୁଂ ଗହଣଂ କତନ୍ତି? ଦସୱତ୍ଥୁକସ୍ସ କିଲେସପୁଞ୍ଜସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପଟିପଦାଦିଦସକନିଦ୍ଦେସୋ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି – ''ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା''ତିଆଦି (ନେତ୍ତି। ୮୭)। କିଞ୍ଚାପି ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ''ଇଦଂ ନାମ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଇମାଯ ଏୱ ପଟିପଦାଯ ଇଚ୍ଛତୀ''ତି ନିଯମୋ ନତ୍ଥି, ତଥାପି ପଠମାଯ ପଟିପଦାଯ ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ଭୱତୀତି ସମ୍ଭୱୱସେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ – ''ପଠମା ପଟିପଦା, ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଆହାରୱିପଲ୍ଲାସାଦୀନଂ ୱିଯ ପଟିପଦାସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ଅତ୍ଥତୋ ନାନତ୍ତଂ ନତ୍ଥି। ସତିପଟ୍ଠାନାନିଯେୱ ହି ତଥା ତଥା ପଟିପଜ୍ଜମାନାନି ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଦିନାମକାନି ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଯଥା ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ''ପଠମେ ଆହାରେ ପଠମୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ''ତିଆଦିନା ଅଧିକରଣଭେଦେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଅଧିକରଣଭେଦଂ ଅକତ୍ୱା ''ପଠମା ପଟିପଦା, ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଅନ୍ଧସ୍ସ ପବ୍ବତାରୋହନଂ ୱିଯ କଦାଚିଦେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଂ ଅଚ୍ଛରିଯଂ, ଅଚ୍ଛରାଯୋଗ୍ଗଂ ଅଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ପୋରାଣା। ଅଭୂତପୁବ୍ବଂ ଭୂତନ୍ତି ଅବ୍ଭୁତଂ। ଉଭଯମ୍ପେତଂ ୱିମ୍ହଯାୱହସ୍ସ ଅଧିୱଚନଂ। ନ ହି ମାନପ୍ପହାନାଦିତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱତରଂ ୱିମ୍ହନୀଯଞ୍ଚ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଅଧିତିଟ୍ଠତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ଅଧିଟ୍ଠାନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ଅଧିଟ୍ଠାନଂ। ସଚ୍ଚଞ୍ଚ ତଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ, ସଚ୍ଚସ୍ସ ୱା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ସଚ୍ଚଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ଏତସ୍ସାତି ୱା ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସମାଧି ଏୱ ଭାୱେତବ୍ବତାଯ ସମାଧିଭାୱନା। ସୁଖଂ ଭଜତୀତି ସୁଖଭାଗିଯୋ, ସୁଖଭାଗସ୍ସ ୱା ସୁଖକୋଟ୍ଠାସସ୍ସ ହିତୋତି ସୁଖଭାଗିଯୋ। ଏକସ୍ସପି ସତ୍ତସ୍ସ ଅସୁଭଭାୱନାଦଯୋ ୱିଯ ଏକଦେସେ ଅୱତ୍ୱା ଅନୱସେସପରିଯାଦାନତୋ ନତ୍ଥି ଏତିସ୍ସା ପମାଣନ୍ତି ଅପ୍ପମଞ୍ଞା।

ପଠମା ପଟିପଦା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ପରିପୂରେତୀତି ପଠମାଯ ପଟିପଦାଯ ଭାୱନାବହୁଲୀକାରୋ ପଠମସ୍ସ ସତିପଟ୍ଠାନସ୍ସ ଭାୱନାପାରିପୂରୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଥା ହି ଅରିଯମଗ୍ଗେ ଭାୱିତେ ସତିପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ସବ୍ବେପି ଭାୱିତା ଏୱ ହୋନ୍ତି, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କାଯାନୁପସ୍ସନାଯ କାମରାଗସ୍ସ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଭାୱତୋ ''ପଠମୋ ସତିପଟ୍ଠାନୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ କାମପଟିପକ୍ଖଂ ପଠମଂ ଝାନଂ ପରିପୂରେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ପୀତିପଟିସଂୱେଦନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଦୁତିଯଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ, ସପ୍ପୀତିକସ୍ସ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିପ୍ପମୋଦନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ତତିଯଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଉକ୍କଂସଗତସୁଖସ୍ସ ତତିଯଜ୍ଝାନସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚୱିରାଗାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ସଙ୍ଖାରେସୁ ଉପେକ୍ଖକଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଭାୱତୋ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସ ପାରିପୂରିଯା ସଂୱତ୍ତତି।

ଯସ୍ମା ପନ ରୂପାୱଚରପଠମଜ୍ଝାନଂ ରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତୀନଂ, ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କାଦିଦୂରୀଭାୱେନ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରାନଂ, ତତିଯଜ୍ଝାନଂ ପୀତିୱିରାଗେନ ସୁଖେନ ୱିପସ୍ସନାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ଅରିଯୱିହାରାନଂ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ ଆନେଞ୍ଜୱିହାରାନଂ ୱିସେସତୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ପଠମଂ ଝାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ପଠମଂ ୱିହାରଂ ପରିପୂରେତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତି ଯୋ ଯସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ, ସୋ ତଂ ପରିପୂରେତୀତି ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୮୭। ଇଦାନି ପଟିପଦାଦଯୋ ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ଦିସାଭାୱେନ ୱବତ୍ଥପେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଇମା ଚତସ୍ସୋ ଦିସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ। ପୁନ ''ପଠମା ପଟିପଦା''ତିଆଦି ପଟିପଦାଚତୁକ୍କାଦୀସୁ ଯେନ ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱୋଦାନଂ, ତଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଯଦିପି ତୀସୁ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେସୁ ''ଇଦଂ ନାମ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ଇମାଯ ଏୱ ପଟିପଦାଯ ଇଚ୍ଛତୀ''ତି ନିଯମୋ ନତ୍ଥି। ଯେସଂ ପନ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ପୁରିମାହି ଦ୍ୱୀହି ପଟିପଦାହି ଅପ୍ପଣିହିତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମୋ। ତଥା ଯସ୍ସ ତତିଯାଯ ପଟିପଦାଯ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ, ଯସ୍ସ ଚ

ଚତୁତ୍ଥାଯ ପଟିପଦାଯ ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମୋ, ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନ ଅଯଂ ପଟିପଦାୱିମୋକ୍ଖମୁଖସଂସନ୍ଦନା। ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀହି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖସଂସନ୍ଦନାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତେସଂ ୱିକ୍କୀଳିତନ୍ତି ତେସଂ ଅସନ୍ତାସନଜୱପରକ୍କମାଦିୱିସେସଯୋଗେନ ସୀହାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ବୁଦ୍ଧସାୱକାନଞ୍ଚ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ୱିହରଣଂ। ଯଦିଦଂ ଆହାରାଦିକିଲେସୱତ୍ଥୁସମତିକ୍କମନମୁଖେନ ସପରସନ୍ତାନେ ପଟିପଦାଦିସମ୍ପାଦନା। ଇଦାନି ଆହାରାଦୀନଂ ପଟିପଦାଦୀହି ଯେନ ସମତିକ୍କମନଂ, ତଂ ନେସଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତସ୍ସୋପଟିପଦା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱୋ ପହାତବ୍ବଭାୱୋ ପହାଯକଭାୱୋ ଚ ଆହାରୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀନଞ୍ଚେତ୍ଥ ପହାତବ୍ବଭାୱୋ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ''ୱିକ୍କୀଳିତଂ ଭାୱନା ସଚ୍ଛିକିରିଯା ଚା''ତିଆଦି ତସ୍ସାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ତେସଂ ୱିକ୍କୀଳିତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯଦେତଂ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ନାମ ଭାୱେତବ୍ବାନଂ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନା, ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବାନଂ ଫଲନିବ୍ବାନାନଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯା ଚ। ତଥା ପହାତବ୍ବସ୍ସ ଦସୱତ୍ଥୁକସ୍ସ କିଲେସପୁଞ୍ଜସ୍ସ ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ ପହାନଂ ବ୍ୟନ୍ତୀକିରିଯା ଅନୱସେସନନ୍ତି। ଇଦାନି ତଂ ସଙ୍ଖେପେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇନ୍ଦ୍ରିଯାଧିଟ୍ଠାନଂ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ୱିପରିଯାସାନଧିଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ଆହ।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯାଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପୱତ୍ତନଂ ଭାୱନା ସଚ୍ଛିକିରିଯା ଚ। ୱିପରିଯାସାନଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ଅପୱତ୍ତନଂ ପହାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସଦ୍ଧମ୍ମଗୋଚରୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚେତ୍ଥ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଗୋଚରଭୂତାନି ପୱତ୍ତିହେତୂତି ଅଧିପ୍ପେତାନି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପରିଯାସା କିଲେସଗୋଚରୋତି ୱିପଲ୍ଲାସା ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ପୱତ୍ତିହେତୂତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୀହୱିକ୍କୀଳିତସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମୀତି ଯାଯଂ ''ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା''ତିଆଦିନା ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଦସନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ, ''ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା''ତିଆଦିନା ୱୋଦାନପକ୍ଖେପି ଦସନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ତଣ୍ହାଚରିତାଦୀନଂ ଉପକ୍କିଲେସୱୋଦାନୱିଭାୱନାମୁଖେନ ନିଦ୍ଧାରଣା, ଅଯଂ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମି ନାମ।

୮୮। ଇଦାନି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦିପୁଗ୍ଗଲତ୍ତଯୱସେନ ତିପୁକ୍ଖଲନଯସ୍ସ ଭୂମିଂ ୱିଭାୱେତୁକାମୋ ଯସ୍ମା ପନ ନଯାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନୁପ୍ପୱେସସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନଯତୋ ତିପୁକ୍ଖଲନଯୋ ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିପଦାୱିଭାଗତୋ ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲେ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନଯସ୍ସ ଭୂମିଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ତତୋ ଏୱ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦିପୁଗ୍ଗଲତ୍ତଯେ ନିଦ୍ଧାରେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଯେ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲାତି ଇମେ ପୁରିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଟିପଦାନଂ ୱସେନ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା। ଏସ ନଯୋ ଇତରତ୍ଥାପି। ପୁନ ''ତତ୍ଥ ଯେ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯା''ତିଆଦି ଯଥାୱୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲଚତୁକ୍କତୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦିପୁଗ୍ଗଲତ୍ତଯଂ ନିଦ୍ଧାରେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯୋ ସାଧାରଣାଯାତି ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ, ସୁଖାପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ନିଯ୍ୟାତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କଥଂ ପନ ପଟିପଦାଦ୍ୱଯଂ ଏକସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୀତି? ନଯିଦମେୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଏକସ୍ମିଂ ଦ୍ୱେ ପଟିପଦା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି। ଯଥାୱୁତ୍ତାସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ପଟିପଦାସୁ ଯୋ ଯାଯ କାଯଚି ନିଯ୍ୟାତି, ଅଯଂ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୩୫୦) ପଟିପଦା ଚଲତି ନ ଚଲତୀତି ୱିଚାରଣାଯଂ ''ଚଲତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଏକସ୍ସପି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଝାନନ୍ତରମଗ୍ଗନ୍ତରେସୁ ପଟିପଦାଭେଦୋ ଇଚ୍ଛିତୋୱାତି।

''ତତ୍ଥ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା ଦେସନାୱିଭାଗେହିପି ତମେୱ ପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗଂ ୱିଭାୱେତି। ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ତତ୍ଥ ଅଧିଚିତ୍ତନ୍ତି ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖଞ୍ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ତେନ ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖଞ୍ଚ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖଞ୍ଚ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ପଞ୍ଞପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଧିସୀଲନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖଂ ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖଂ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖଞ୍ଚାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଚତ୍ତାରି ହୁତ୍ୱା ତୀଣି ଭୱନ୍ତୀତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା ହୁତ୍ୱା ତଯୋ ପୁଗ୍ଗଲା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଯଂସଂକିଲେସୋତି ଅଯଂ ଅକୁସଲମୂଲାଦିଦ୍ୱାଦସତ୍ତିକସଙ୍ଗହୋ ସଂକିଲିସ୍ସତି ଏତେନାତି ସଂକିଲେସୋତି କତ୍ୱା। ଇଦଂ ୱୋଦାନନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତୀଣି ହୁତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ଭୱନ୍ତୀତି ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟନଯସ୍ସ ଦିସାଭୂତଧମ୍ମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ – ''ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚା''ତିଆଦି, ତଂ ସବ୍ବଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ନଯାନଂ ଉଦ୍ଦେସାନୁକ୍କମେନ ନିଦ୍ଦେସୋ ନ କତୋତି? ନଯାନଂ ନଯେହି ସମ୍ଭୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ପଠମନଯତୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନୱସେନ ତତିଯନଯସ୍ସ, ତତିଯନଯତୋ ଚ ଦୁତିଯନଯସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋତି ଇମସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପଠମନଯାନନ୍ତରଂ ତତିଯନଯୋ, ତତିଯନଯାନନ୍ତରଞ୍ଚ ଦୁତିଯନଯୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନୱସେନ ପନ ତତିଯନଯତୋ ଦୁତିଯନଯୋ, ଦୁତିଯନଯତୋ ପଠମନଯୋପି ସମ୍ଭୱତୀତି ଇମସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ

ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଅନ୍ତେ ''ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚା''ତିଆଦିନା ପଠମନୟସ୍ସ ଭୂମି ଦସ୍ସିତା। ତେନେୱ ହି ''ଚତ୍ତାରି ହୁତ୍ୱା ତୀଣି ଭୱନ୍ତି, ତୀଣି ହୁତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ଭୱନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ ''ଦ୍ୱେ ହୁତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ଭୱନ୍ତି, ଦ୍ୱେ ହୁତ୍ୱା ତୀଣି ଭୱନ୍ତି, ତୀଣି ହୁତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ଭୱନ୍ତୀ''ତି ଅୟମ୍ପି ନୟୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିୟାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅୟଂ ପନ ନୟୋ ଅତ୍ଥତୋ ଦସ୍ସିତୋ ଏୱାତି କତ୍ୱା ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ମା ତିଣ୍ଣଂ ଅତ୍ଥନୟାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନୁପ୍ପୱେସୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ସତି ଚ ଅନୁପ୍ପୱେସେ ତତୋ ୱିନିଗ୍ଗମୋପି ସମ୍ଭୱତି ଏୱାତି। ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ପେଟକୋପଦେସେନ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥାୟଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୱିଭାୱନା – ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଦୁୱିଧୋ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ଚ। ତଥା ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋତି। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଚରିତୋ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ଦୁକ୍ଖାୟ ପଟିପଦାୟ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାୟ ନିୟ୍ୟାତି, ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ଦୁକ୍ଖାୟ ପଟିପଦାୟ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାୟ ନିୟ୍ୟାତି, ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ପନ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ସୁଖାୟ ପଟିପଦାୟ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାୟ ନିୟ୍ୟାତି, ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ସୁଖାୟ ପଟିପଦାୟ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାୟ ନିୟ୍ୟାତି। ଇତି ଇମାସୁ ପଟିପଦାସୁ ଯଥାରହଂ ଠିତେହି ତଣ୍ହାଚରିତଦିଟ୍ଠିଚରିତେହି ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ପହାତବ୍ବା। ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ ଭାୱେତ୍ୱା ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି ସବ୍ବୋ ଯଥାୱୁତ୍ତନୟୋ ଅନୁଗନ୍ତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥାୟଂ ପାଠଇ – ତତ୍ଥ ଯେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ସତ୍ତା, ତେ କାମେସୁ ଦୋସଦିଟ୍ଠୀ, ନ ଚ ଯେ କାମେସୁ ଅନୁସୟା ସମୂହତା, ତେ ଅୱକିଲମଥାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି। ତେସଂ ସତ୍ଥା ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଅଞ୍ଞତରୋ ୱା ଗରୁଟ୍ଠାନିୟୋ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ''କାମେହି ନତ୍ଥି ଅତ୍ଥୋ''ତି, ତେ ଚ ପୁବ୍ବେୟେୱ କାମେହି ଅନତ୍ଥିକା , ଇତି କାମେ ଅପ୍ପକସିରେନ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତି, ତେ ଚେତସିକେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଅନଜ୍ଝୋସିତା। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ''ସୁଖା ପଟିପଦା''ତି। ଯେ ପନ ତଣ୍ହାଚରିତା ସତ୍ତା, ତେ କାମେସୁ ଅଜ୍ଝୋସିତା, ତେସଂ ସତ୍ଥା ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଅଞ୍ଞତରୋ ୱା ଭିକ୍ଖୁ ''କାମେହି ନତ୍ଥି ଅତ୍ଥୋ''ତି, ତେ ପିୟରୂପଂ ଦୁକ୍ଖେନ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ''ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା''ତି। ଇତି ଇମେ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଦ୍ୱୀସୁ ପଟିପଦାସୁ ସମୋସରଣଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଦୁକ୍ଖାୟଞ୍ଚ ସୁଖାୟଞ୍ଚ।

ତତ୍ଥ ଯେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ସତ୍ତା, ତେ ଦ୍ୱିଧା ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟା ଚ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିୟା ଚ। ତତ୍ଥ ଯେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ସତ୍ତା ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟା, ତେ ସୁଖେନ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତି, ଖିପ୍ପଞ୍ଚ ଅଭିସମେନ୍ତି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି – ''ସୁଖା ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା''ତି। ତତ୍ଥ ଯେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ସତ୍ତା ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିୟା ପଠମଂ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଉପାଦାୟ ଦନ୍ଧତରଂ ଅଭିସମେନ୍ତି, ତେ ସୁଖେନ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତି, ଦନ୍ଧଞ୍ଚ ଅଭିସମେନ୍ତି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି – ''ସୁଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା''ତି। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଚରିତା ସତ୍ତା ଦୁୱିଧା ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟା ଚ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିୟା ଚ। ତତ୍ଥ ଯେ ତଣ୍ହାଚରିତା ସତ୍ତା ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟା, ତେ ଦୁକ୍ଖେନ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତି, ଖିପ୍ପଞ୍ଚ ଅଭିସମେନ୍ତି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି – ''ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା''ତି। ତତ୍ଥ ଯେ ତଣ୍ହାଚରିତା ସତ୍ତା ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିୟା ପଠମଂ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଉପାଦାୟ ଦନ୍ଧତରଂ ଅଭିସମେନ୍ତି, ତେ ଦୁକ୍ଖେନ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତି, ଦନ୍ଧଞ୍ଚ ଅଭିସମେନ୍ତି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି – ''ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା''ତି। ଇମା ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦାୟୋ ଅପଞ୍ଚମା ଅଛଟ୍ଠା। ଯେ ହି କେଚି ନିୟ୍ୟୁତା ନିୟ୍ୟାୟନ୍ତି ନିୟ୍ୟାୟିସ୍ସନ୍ତି ୱା ଇମାହି ଚତୂହି ପଟିପଦାହି ଅନଞ୍ଞାହି, ଅୟଂ ପଟିପଦା ଚତୁକ୍କମଗ୍ଗେନ କିଲେସେ ନିଦ୍ଦିସତି। ଯା ଚତୁକ୍କମଗ୍ଗେନ ଅରିୟଧମ୍ମେସୁ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୀହୱିକ୍କୀଳିତୋ ନାମ ନୟୋ।

ତତ୍ରିମେ ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା, ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା ଉପାଦାନା ଯୋଗା ଗନ୍ଥା ଆସୱା ଓଘା ସଲ୍ଲା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୟୋ ଅଗତିଗମନାନୀତି ଏୱଂ ଇମାନି ସବ୍ବାନି ଦସ ପଦାନି। ଅୟଂ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସଂସନ୍ଦନା।

ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା, ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ, ଯୋ ଚ ଫସ୍ସୋ ଆହାରୋ, ଇମେ ତଣ୍ହାଚରିତେନ ପହାତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୋ, ଯୋ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ, ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତେନ ପହାତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ପଠମୋ ଆହାରୋ ପଠମୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଦୁତିୟୋ ଆହାରୋ ଦୁତିୟୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ତତିୟୋ ଆହାରୋ ତତିୟୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଚତୁତ୍ଥୋ ଆହାରୋ ଚତୁତ୍ଥୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା ଅପଞ୍ଚମା ଅଛଟ୍ଠା। ଇଦଞ୍ଚ ପମାଣଂ ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା।

ତତ୍ଥ ପଠମେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଠିତୋ କାମେ ଉପାଦିୟତି, ଇଦଂ କାମୁପାଦାନଂ। ଦୁତିୟେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଠିତୋ ଅନାଗତଂ ଭୱଂ ଉପାଦିୟତି, ଇଦଂ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ। ତତିୟେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଠିତୋ ୱିପରୀତଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିୟତି, ଇଦଂ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ। ଚତୁତ୍ଥେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଠିତୋ ଖନ୍ଧେ ଅତ୍ତତୋ ଉପାଦିୟତି, ଇଦଂ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ।

ତତ୍ଥ କାମୁପାଦାନେ ଠିତୋ କାମେ ଅଭିଜ୍ଝାୟ ଗନ୍ଥତି, ଅୟଂ ଅଭିଜ୍ଝାକାୟଗନ୍ଥୋ। ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନେ ଠିତୋ ବ୍ୟାପାଦଂ ଗନ୍ଥତି, ଅୟଂ ବ୍ୟାପାଦକାୟଗନ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନେ ଠିତୋ ପରାମାସଂ ଗନ୍ଥତି, ଅୟଂ ପରାମାସକାୟଗନ୍ଥୋ। ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନେ ଠିତୋ ପପଞ୍ଚେନ୍ତୋ ଗନ୍ଥତି, ଅୟଂ

ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥୋ।

ତସ୍ସ ଗନ୍ଥଗନ୍ଥିତା କିଲେସା ଆସୱନ୍ତି। କିଂ ପନ ୱୁଚ୍ଚତି ଆସୱନ୍ତୀତି? ୱିପ୍ପଟିସାରା। ଯେ ୱିପ୍ପଟିସାରା, ତେ ଅନୁସଯା। ତତ୍ଥ ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥେନ କାମାସୱୋ, ବ୍ଯାପାଦକାଯଗନ୍ଥେନ ଭୱାସୱୋ, ପରାମାସକାଯଗନ୍ଥେନ ଦିଟ୍ଠାସୱୋ, ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥେନ ଅୱିଜ୍ଜାସୱୋ।

ତେ ଚତ୍ତାରୋ ଆସୱା ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଗତା ଓଘା ହୋନ୍ତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ''ଓଘା''ତି। ତତ୍ଥ କାମାସୱୋ କାମୋଘୋ, ଭୱାସୱୋ ଭୱୋଘୋ, ଅୱିଜ୍ଜାସୱୋ ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ, ଦିଟ୍ଠାସୱୋ ଦିଟ୍ଠୋଘୋ।

ତେ ଚତ୍ତାରୋ ଓଘା ଆସଯମନୁପୱିଟ୍ଠା ଅନୁସଯସହଗତା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ସଲ୍ଲାତି ହଦଯମାହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ତତ୍ଥ କାମୋଘୋ ରାଗସଲ୍ଲଂ, ଭୱୋଘୋ ଦୋସସଲ୍ଲଂ, ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ ମୋହସଲ୍ଲଂ, ଦିଟ୍ଠୋଘୋ ଦିଟ୍ଠିସଲ୍ଲଂ।

ଇମେହି ଚତୂହି ସଲ୍ଲେହି ପରିଯାଦିନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚତୂସୁ ଧମ୍ମେସୁ ତିଟ୍ଠତି ରୂପେ ୱେଦନାଯ ସଞ୍ଞାଯ ସଙ୍ଖାରେସୁ। ଇମା ଚତସ୍ସୋ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ। ତତ୍ଥ ରାଗସଲ୍ଲେନ ନନ୍ଦୂପସେଚନଂ ରୂପୂପଗଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତିଟ୍ଠତି। ଦୋସସଲ୍ଲେନ ୱେଦନୂପଗଂ। ମୋହସଲ୍ଲେନ ସଞ୍ଞୂପଗଂ। ଦିଟ୍ଠିସଲ୍ଲେନ ନନ୍ଦୂପସେଚନଂ ସଙ୍ଖାରୂପଗଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତିଟ୍ଠତି।

ଚତୂହି ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀହି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଛନ୍ଦା ଦୋସା ଭଯା ମୋହା। ରାଗେନ ଛନ୍ଦା ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଦୋସେନ ଦୋସା ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ମୋହେନ ମୋହା ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଦିଟ୍ଠିଯା ଭଯା ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଇତି ଇମାନି ଚ କମ୍ମାନି ଇମେ ଚ କିଲେସା ଅଯଂ ସଂସାରହେତୁ।

ତତ୍ଥିମା ଚତସ୍ସୋ ଦିସା କବଳିଙ୍କାରୋ ଆହାରୋ ''ଅସୁଭେ ସୁଭ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ କାମୁପାଦାନଂ କାମଯୋଗୋ ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥୋ କାମାସୱୋ କାମୋଘୋ ରାଗସଲ୍ଲଂ ରୂପୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ଛନ୍ଦା ଅଗତିଗମନଂ, ଅଯଂ ପଠମା ଦିସା।

ଫସ୍ସୋ ଆହାରୋ ''ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ ଭୱଯୋଗୋ ବ୍ଯାପାଦକାଯଗନ୍ଥୋ ଭୱାସୱୋ ଭୱୋଘୋ ଦୋସସଲ୍ଲଂ ୱେଦନୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ଦୋସା ଅଗତିଗମନଂ, ଅଯଂ ଦୁତିଯା ଦିସା।

ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୋ ''ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତା''ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ଦିଟ୍ଠିଯୋଗୋ ପରାମାସକାଯଗନ୍ଥୋ ଦିଟ୍ଠାସୱୋ ଦିଟ୍ଠୋଘୋ ଦିଟ୍ଠିସଲ୍ଲଂ ସଞ୍ଞୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ଭଯା ଅଗତିଗମନଂ, ଅଯଂ ତତିଯା ଦିସା।

ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ ''ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗୋ ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋକାଯଗନ୍ଥୋ ଅୱିଜ୍ଜାସୱୋ ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ ମୋହସଲ୍ଲଂ ସଙ୍ଖାରୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ମୋହା ଅଗତିଗମନଂ, ଅଯଂ ଚତୁତ୍ଥୀ ଦିସା। ଇତି ଇମେସଂ ଦସନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ପଠମେନ ପଦେନ ପଠମାଯ ଦିସାଯ ଆଲୋକନଂ, ଦୁତିଯେନ ପଦେନ ଦୁତିଯାଯ ଦିସାଯ, ତତିଯେନ ପଦେନ ତତିଯାଯ ଦିସାଯ, ଚତୁତ୍ଥେନ ପଦେନ ଚତୁତ୍ଥିଯା ଦିସାଯ ଆଲୋକନଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦିସା ଆଲୋକନା। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବେ କିଲେସା ଚତୂସୁ ପଦେସୁ ପକ୍ଖିପିତବ୍ବା। ଅଯଂ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ।

ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା, ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି, ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଚତ୍ତାରୋ ୱିହାରା ଦିବ୍ବୋ ବ୍ରହ୍ମା ଅରିଯୋ ଆନେଞ୍ଜୋ, ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା, ଚତ୍ତାରୋ ଅଚ୍ଛରିଯା ଅବ୍ଭୁତା ଧମ୍ମା, ଚତ୍ତାରୋ ଅଧିଟ୍ଠାନା, ଚତ୍ତାରୋ ସମାଧଯୋ ଛନ୍ଦସମାଧି ୱୀରିଯସମାଧି ଚିତ୍ତସମାଧି ୱୀମଂସାସମାଧି, ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ସୁଖଭାଗିଯା ନାଞ୍ଞତ୍ର ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ନାଞ୍ଞତ୍ର ତପସା ନାଞ୍ଞତ୍ର ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରା ନାଞ୍ଞତ୍ର ସବ୍ବନିସ୍ସଗ୍ଗା, ଚତ୍ତାରି ଅପ୍ପମାଣାନି।

ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ଭାୱିଯମାନା ବହୁଲୀକରିଯମାନା ପଠମଂ ଝାନଂ ପରିପୂରେତି, ପଠମଂ ଝାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ପରିପୂରେତି, ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ପଠମଂ ୱିହାରଂ ପରିପୂରେତି, ପଠମୋ ୱିହାରୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ପଠମଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ପରିପୂରେତି, ପଠମଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ପଠମଂ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଅବ୍ଭୁତଂ ଧମ୍ମଂ ପରିପୂରେତି, ପଠମୋ ଅଚ୍ଛରିଯୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ପଠମଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୂରେତି, ପଠମଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଛନ୍ଦସମାଧିଂ ପରିପୂରେତି, ଛନ୍ଦସମାଧି ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରଂ ପରିପୂରେତି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ପଠମଂ ଅପ୍ପମାଣଂ ପରିପୂରେତି। ଏୱଂ ଯାୱ ସବ୍ବନିସ୍ସଗ୍ଗା ଚତୁତ୍ଥଂ ଅପ୍ପମାଣଂ ପରିପୂରେତି।

ତତ୍ଥ ପଠମା ଚ ପଟିପଦା ପଠମଞ୍ଚ ଝାନଂ ପଠମଞ୍ଚ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଦିବ୍ବୋ ଚ ୱିହାରୋ ପଠମଞ୍ଚ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ପଠମୋ ଚ ଅଚ୍ଛରିଯୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ

ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଛନ୍ଦସମାଧି ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ ଚ ମେତ୍ତା ଚ ଅପ୍ପମାଣଂ। ଅୟଂ ପଠମା ଦିସା।

ଦୁତିୟା ଚ ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଦୁତିୟଞ୍ଚ ଝାନଂ ଦୁତିୟଞ୍ଚ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ବ୍ରହ୍ମା ଚ ୱିହାରୋ ଦୁତିୟଞ୍ଚ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ଦୁତିୟୋ ଚ ଅଚ୍ଛରିୟୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଚିତ୍ତସମାଧି ଚ ତପୋ ଚ କରୁଣା ଚ ଅପ୍ପମାଣଂ। ଅୟଂ ଦୁତିୟା ଦିସା।

ତତିୟା ଚ ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ତତିୟଞ୍ଚ ଝାନଂ ତତିୟଞ୍ଚ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଅରିୟୋ ଚ ୱିହାରୋ ତତିୟଞ୍ଚ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ତତିୟୋ ଚ ଅଚ୍ଛରିୟୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ୱୀରିୟସମାଧି ଚ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଚ ମୁଦିତା ଚ ଅପ୍ପମାଣଂ। ଅୟଂ ତତିୟା ଦିସା।

ଚତୁତ୍ଥୀ ଚ ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଚ ଝାନଂ ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଚ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଆନେଞ୍ଜୋ ଚ ୱିହାରୋ ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଚ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ଚତୁତ୍ଥୋ ଚ ଅଚ୍ଛରିୟୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ୱୀମଂସାସମାଧି ଚ ସଦ୍ଧନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ଚ ଉପେକ୍ଖା ଚ ଅପ୍ପମାଣଂ। ଅୟଂ ଚତୁତ୍ଥୀ ଦିସା। ଇମାସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଦିସାନଂ ଯା ଆଲୋକନା, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦିସାଲୋଚନୋ ନାମ ନୟୋ।

ତତ୍ଥାୟଂ ଯୋଜନା – ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଆହାରା, ଚତସ୍ସୋ ଚ ପଟିପଦା, ଚତ୍ତାରୋ ଚ ୱିପଲ୍ଲାସା, ଚତ୍ତାରୋ ଚ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଚତ୍ତାରି ଚ ଉପାଦାନାନି, ଚତ୍ତାରି ଚ ଝାନାନି, ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଯୋଗା, ଚତ୍ତାରୋ ଚ ୱିହାରା, ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଗନ୍ଥା, ଚତ୍ତାରୋ ଚ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା, ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଆସୱା, ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଅଚ୍ଛରିୟା ଅବ୍ଭୁତା ଧମ୍ମା, ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଓଘା, ଚତ୍ତାରି ଚ ଅଧିଟ୍ଠାନାନି, ଚତ୍ତାରି ଚ ସଲ୍ଲାନି, ଚତ୍ତାରୋ ଚ ସମାଧୟୋ, ଚତସ୍ସୋ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୟୋ, ଚତ୍ତାରୋ ଚ ସୁଖଭାଗିୟା ଧମ୍ମା, ଚତ୍ତାରି ଚ ଅଗତିଗମନାନି ଚତ୍ତାରି ଚ ଅପ୍ପମାଣାନି। ଇତି କୁସଲାକୁସଲାନଂ ପକ୍ଖପଟିପକ୍ଖୱସେନ ଯୋଜନା। ଅୟଂ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତେ ଦିସାଲୋଚନୋ ନୟୋ।

ତସ୍ସ ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ପରିୟୋସାନଂ, ତତ୍ଥ ପଠମାୟ ଦିସାୟ ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ପରିୟୋସାନଂ, ଦୁତିୟାୟ ସକଦାଗାମିଫଲଂ, ତତିୟାୟ ଅନାଗାମିଫଲଂ, ଚତୁତ୍ଥିୟା ଅରହତ୍ତଫଲଂ ପରିୟୋସାନନ୍ତି।

ତତ୍ଥ କତମୋ ତିପୁକ୍ଖଲନୟୋ? ପଟିପଦାୱିଭାଗେନ ଚତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଯୋ ସୁଖାୟ ପଟିପଦାୟ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାୟ ନିୟ୍ୟାତି, ଅୟଂ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ। ଯୋ ସୁଖାୟ ୱା ପଟିପଦାୟ, ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାୟ, ଦୁକ୍ଖାୟ ୱା ପଟିପଦାୟ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାୟ ନିୟ୍ୟାତି, ଅୟଂ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ। ଯୋ ଦୁକ୍ଖାୟ ପଟିପଦାୟ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାୟ ନିୟ୍ୟାତି, ଅୟଂ ନେୟ୍ୟୋ। ଇତି ଚତ୍ତାରୋ ହୁତ୍ୱା ତୟୋ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ୱିପସ୍ସନା ସପ୍ପାୟା । ନେୟ୍ୟସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ସମଥୋ, ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ସମଥୱିପସ୍ସନା ଯୁଗନନ୍ଧା। ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ମୁଦୁକା ଦେସନା, ନେୟ୍ୟସ୍ସ ତିକ୍ଖା ଦେସନା, ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ତିକ୍ଖମୁଦୁକା ଦେସନା।

ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା, ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା ଚ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା ଚ, ନେୟ୍ୟସ୍ସ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା ଚ ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା ଚ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା ଚ। ଇତି ଇମେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଚତୂହି ପଟିପଦାହି ନିୟ୍ୟାନଂ।

ତତ୍ଥାୟଂ ସଂକିଲେସପକ୍ଖୋ, ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି, ତୟୋ ଫସ୍ସା, ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା, ତୟୋ ଉପୱିଚାରା, ତୟୋ କିଲେସା, ତୟୋ ୱିତକ୍କା, ତୟୋ ପରିଳାହା, ତୀଣି ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନି, ତିସ୍ସୋ ଦୁକ୍ଖତା।

ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନୀତି ଲୋଭୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ଦୋସୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ। ତୟୋ ଫସ୍ସାତି ସୁଖୱେଦନୀୟୋ ଫସ୍ସୋ, ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀୟୋ ଫସ୍ସୋ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନୀୟୋ ଫସ୍ସୋ। ତିସ୍ସୋ ୱେଦନାତି ସୁଖା ୱେଦନା, ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା। ତୟୋ ଉପୱିଚାରାତି ସୋମନସ୍ସୂପୱିଚାରୋ, ଦୋମନସ୍ସୂପୱିଚାରୋ, ଉପେକ୍ଖୂପୱିଚାରୋ। ତୟୋ କିଲେସାତି ଲୋଭୋ, ଦୋସୋ, ମୋହୋ। ତୟୋ ୱିତକ୍କାତି କାମୱିତକ୍କୋ, ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ, ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ। ତୟୋ ପରିଳାହାତି ରାଗଜୋ, ଦୋସଜୋ, ମୋହଜୋ। ତୀଣି ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନୀତି ଉପ୍ପାଦୋ, ଠିତି, ୱୟୋ। ତିସ୍ସୋ ଦୁକ୍ଖତାତି ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତା, ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତା, ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା।

ତତ୍ଥ ଲୋଭୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ ମନାପିକେନ ଆରମ୍ମଣେନ ସମୁଟ୍ଠହତି। ତଦେୱ ମନାପିକାରମ୍ମଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖୱେଦନୀୟୋ ଫସ୍ସୋ, ସୁଖୱେଦନୀୟଂ ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖା ୱେଦନା, ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୋମନସ୍ସୂପୱିଚାରୋ, ସୋମନସ୍ସୂପୱିଚାରଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ରାଗୋ, ରାଗଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି କାମୱିତକ୍କୋ, କାମୱିତକ୍କଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ରାଗଜୋ ପରିଳାହୋ, ରାଗଜଂ ପରିଳାହଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଉପ୍ପାଦୋ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ, ଉପ୍ପାଦଂ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତା।

ଦୋସୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ ଅମନାପିକେନ ଆରମ୍ମଣେନ ସମୁଟ୍ଠହତି। ତଦେୱ ଅମନାପିକାରମ୍ମଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀୟୋ ଫସ୍ସୋ, ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀୟଂ ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା, ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଦୋମନସ୍ସୂପୱିଚାରୋ, ଦୋମନସ୍ସୂପୱିଚାରଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଦୋସୋ, ଦୋସଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ, ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଦୋସଜୋ ପରିଢଆହୋ, ଦୋସଜଂ ପରିଢଆହଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ, ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତା।

ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ ଉପେକ୍ଖାଠାନିୟଂ ଆରମ୍ମଣେନ ସମୁଟ୍ଠହତି। ତଦେୱ ଉପେକ୍ଖାଠାନିୟଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନୀୟୋ ଫସ୍ସୋ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନୀୟଂ ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱେଦନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଉପେକ୍ଖୂପୱିଚାରୋ, ଉପେକ୍ଖୂପୱିଚାରଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମୋହୋ, ମୋହଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ, ୱିହିଂସାୱିତକ୍କଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମୋହଜୋ ପରିଢଆହୋ, ମୋହଜଂ ପରିଢଆହଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱଯୋ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ, ୱଯଂ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା। ଇତି ଅୟଂ ତୀହି ଆକାରେହି କିଲେସାନଂ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଯୋ କୋଚି ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ, ସବ୍ବୋ ସୋ ତୀସୁ ଅକୁସଲମୂଲେସୁ ସମୋସରତୀତି।

ତତ୍ଥ କତମୋ କୁସଲପକ୍ଖୋ? ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନି ଅଲୋଭୋ, ଅଦୋସୋ, ଅମୋହୋ। ତିସ୍ସୋ ପଞ୍ଞା ସୁତମୟୀ, ଚିନ୍ତାମୟୀ, ଭାୱନାମୟୀ। ତୟୋ ସମାଧୀ ସୱିତକ୍କସୱିଚାରୋ, ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତୋ, ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରୋ। ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା, ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା , ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା। ତୀଣି ନିମିତ୍ତାନି ସମଥନିମିତ୍ତଂ, ପଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ, ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତଂ। ତୟୋ ୱିତକ୍କା ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କୋ, ଅବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ, ଅୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ। ତୀଣି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ତୟୋ ଉପୱିଚାରା ନେକ୍ଖମ୍ମୂପୱିଚାରୋ, ଅବ୍ୟାପାଦୂପୱିଚାରୋ, ଅୱିହିଂସୂପୱିଚାରୋ ତିସ୍ସୋ ଏସନା କାମେସନା, ଭୱେସନା, ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେସନା। ତୟୋ ଖନ୍ଧା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ, ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ।

ତତ୍ଥ ଅଲୋଭୋ କୁସଲମୂଲଂ ସୁତମୟିପଞ୍ଞଂ ପରିପୂରେତି। ସୁତମୟି ପଞ୍ଞା ପରିପୁଣ୍ଣା ସୱିତକ୍କସୱିଚାରଂ ସମାଧିଂ ପରିପୂରେତି, ସୱିତକ୍କସୱିଚାରୋ ସମାଧି ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖଂ ପରିପୂରେତି, ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା ପରିପୁଣ୍ଣା ସମଥନିମିତ୍ତଂ ପରିପୂରେତି, ସମଥନିମିତ୍ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କଂ ପରିପୂରେତି, ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପରିପୂରେତି, ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ନେକ୍ଖମ୍ମସିତୂପୱିଚାରଂ ପରିପୂରେତି, ନେକ୍ଖମ୍ମୂପୱିଚାରଂ ପରିପୁଣ୍ଣୋ କାମେସନଂ ପଜହତି। କାମେସନପ୍ପହାନଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧଂ ପରିପୂରେତି।

ଅଦୋସୋ କୁସଲମୂଲଂ ଚିନ୍ତାମୟିପଞ୍ଞଂ ପରିପୂରେତି, ଚିନ୍ତାମୟିପଞ୍ଞା ପରିପୁଣ୍ଣା ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତଂ ସମାଧିଂ ପରିପୂରେତି, ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତୋ ସମାଧି ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖଂ ପରିପୂରେତି, ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା ପରିପୁଣ୍ଣା ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତଂ ପରିପୂରେତି, ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କଂ ପରିପୂରେତି, ଅବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପରିପୂରେତି, ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅବ୍ୟାପାଦୂପୱିଚାରଂ ପରିପୂରେତି, ଅବ୍ୟାପାଦୂପୱିଚାରୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଭୱେସନଂ ପଜହତି, ଭୱେସନପ୍ପହାନଂ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧଂ ପରିପୂରେତି।

ଅମୋହୋ କୁସଲମୂଲଂ ଭାୱନାମୟିପଞ୍ଞଂ ପରିପୂରେତି, ଭାୱନାମୟିପଞ୍ଞା ପରିପୁଣ୍ଣା ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରଂ ସମାଧିଂ ପରିପୂରେତି, ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରୋ ସମାଧି ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖଂ ପରିପୂରେତି, ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା ପରିପୁଣ୍ଣା ପଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ପରିପୂରେତି, ପଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅୱିହିଂସାୱିତକ୍କଂ ପରିପୂରେତି, ଅୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପରିପୂରେତି, ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅୱିହିଂସୂପୱିଚାରଂ ପରିପୂରେତି, ଅୱିହିଂସୂପୱିଚାରୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେସନଂ ପରିପୂରେତି, ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେସନା ପରିପୁଣ୍ଣା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧଂ ପରିପୂରେତି।

ଇତି ଇମେ ତୟୋ ଧମ୍ମା ଅକୁସଲପକ୍ଖିକା କୁସଲପକ୍ଖିକା ଚ ତିକନିଦ୍ଦେସେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ତିପୁକ୍ଖଲନୟସ୍ସ ଦିସା ନାମ। ତସ୍ସ ପରିୟୋସାନଂ ତୟୋ ୱିମୋକ୍ଖା ଅପ୍ପଣିହିତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ଅନିମିତ୍ତୋ, ଅୟଂ ତିପୁକ୍ଖଲୋ ନାମ ଦୁତିୟୋ ନୟୋ।

ତତ୍ଥ ଯେ ଇମେ ତୟୋ ପୁଗ୍ଗଲା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ ନେୟ୍ୟୋତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା ସୁଖାୟ ପଟିପଦାୟ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାୟ, ସୁଖାୟ ପଟିପଦାୟ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାୟ ଚ ନିୟ୍ୟନ୍ତି, ଦ୍ୱେୟେୱ ପୁଗ୍ଗଲା ଦୁକ୍ଖାୟ ପଟିପଦାୟ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାୟ, ଦୁକ୍ଖାୟ ପଟିପଦାୟ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାୟ ଚ ନିୟ୍ୟନ୍ତି, ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ। ତେ ୱିସେସେନ ଦ୍ୱେ ହୋନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଚ ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଚ। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ହୁତ୍ୱା ତୟୋ ହୋନ୍ତି, ତୟୋ ହୁତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ହୋନ୍ତି। ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅୟଂ ସଂକିଲେସୋ – ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ତଣ୍ହା ଚ ଅହିରୀକଞ୍ଚ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ ଅସତି ଚ ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ ନୀୱରଣାନି ଚ

ସଂଯୋଜନାନି ଚ ଅଜ୍ଝୋସାନଞ୍ଚ ଅଭିନିୱେସୋ ଚ ଅହଂକାରୋ ଚ ମମଂକାରୋ ଚ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟଞ୍ଚ ଦୋୱଚସ୍ସତା ଚ କୋସଜ୍ଜଞ୍ଚ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ଚ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଞ୍ଚ ଅସମାପତ୍ତି ଚ।

ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ଅହିରୀକଞ୍ଚ ଅସତି ଚ ନୀୱରଣାନି ଚ ଅଜ୍ଝୋସାନଞ୍ଚ ଅହଂକାରୋ ଚ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟଞ୍ଚ କୋସଜ୍ଜଞ୍ଚ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଚ ଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଞ୍ଚ, ଅୟଂ ଏକା ଦିସା।

ତଣ୍ହା ଚ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ ସଂଯୋଜନାନି ଚ ଅଭିନିୱେସୋ ଚ ମମଂକାରୋ ଚ ଦୋୱଚସ୍ସତା ଚ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ଅସମାପତ୍ତି ଚ, ଅୟଂ ଦୁତିୟା ଦିସା। ଦସନ୍ନଂ ଦୁକାନଂ ଦସ ପଦାନି ପଠମା ଦିସାତି କାତବ୍ବାନି। ସଂଖିତ୍ତେନ ଅଦ୍ଧଂ ଞାପେନ୍ତି ପଟିପକ୍ଖେ କଣ୍ହପକ୍ଖସ୍ସ ଦସନ୍ନଂ ଦୁକାନଂ ଦସ ପଦାନି ଦୁତିୟକାନି, ଅୟଂ ଦୁତିୟା ଦିସା।

ତତ୍ଥ କତମୋ କୁସଲପକ୍ଖୋ? ସମଥୋ ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚ ୱିଜ୍ଜା ଚ ଚରଣଞ୍ଚ ସତି ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ ହିରୀ ଚ ଓତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ ଅହଂକାରପ୍ପହାନଞ୍ଚ ମମଂକାରପ୍ପହାନଞ୍ଚ ସମ୍ମାୱାୟାମୋ ଚ ୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ଚ ସମ୍ମାସତି ଚ ସମ୍ମାସମାଧି ଚ ପଞ୍ଞା ଚ ନିବ୍ବିଦା ଚ ସମାପତ୍ତି ଚ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଞ୍ଚ ସୋମନସ୍ସଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତି ଚ।

ଦସନ୍ନଂ ଦୁକାନଂ ସମଥାଦୀନି ସୋମନସ୍ସପରିୟୋସାନାନି ପଠମାନି ଦସ ପଦାନି ପଠମା ଦିସା, ୱିପସ୍ସନାଦୀନି ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିପରିୟୋସାନାନି ଦୁତିୟାନି ଦସ ପଦାନି ଦୁତିୟା ଦିସା। ଇତି ଅକୁସଲପକ୍ଖେ କୁସଲପକ୍ଖେ ଚ ନନ୍ଦିୟାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନୟସ୍ସ ଚତସ୍ସୋ ଦିସା।

ତାସୁ କୁସଲପକ୍ଖେ ସମଥାଦୀହି ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ତଣ୍ହାଦୟୋ ପହାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସଂ ପହାନା ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, କୁସଲପକ୍ଖେ ୱିପସ୍ସନାଦୀହି ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ ପହାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସଂ ପହାନା ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି। ଇତି ଇମା ଦ୍ୱେ ୱିମୁତ୍ତିୟୋ ନନ୍ଦିୟାୱଟ୍ଟନୟେ ପରିୟୋସାନଂ।

ତତ୍ଥ ତଣ୍ହା ଅୱିଜ୍ଜା ସମଥୋ ୱିପସ୍ସନାତି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି, ତେସୁ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦାନି ସମୋସରନ୍ତି। କଥଂ? ସମଥୋ ଚ ଅଲୋଭୋ ଚ ଅଦୋସୋ ଚ ଅସୁଭସଞ୍ଞା ଚ ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞା ଚାତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ପଦାନି ସମଥଂ ଭଜନ୍ତି, ୱିପସ୍ସନା ଚ ଅମୋହୋ ଚ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଚ ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା ଚାତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ୱିପସ୍ସନଂ ଭଜନ୍ତି। ଏୱଂ ନୱ ପଦାନି କୁସଲାନି ଦ୍ୱୀସୁ ପଦେସୁ ସମୋସରନ୍ତି। ତଣ୍ହା ଚ ଲୋଭୋ ଚ ଦୋସୋ ଚ ସୁଭସଞ୍ଞା ଚ ସୁଖସଞ୍ଞା ଚାତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ପଦାନି ତଣ୍ହଂ ଭଜନ୍ତି, ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ମୋହୋ ଚ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଚ ଅତ୍ତସଞ୍ଞା ଚାତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ଅୱିଜ୍ଜଂ ଭଜନ୍ତି। ଏୱଂ ନୱ ପଦାନି ଅକୁସଲାନି ଦ୍ୱୀସୁ ପଦେସୁ ସମୋସରନ୍ତି। ଇତି ତିପୁକ୍ଖଲୋ ଚ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତୋ ଚ ନନ୍ଦିୟାୱଟ୍ଟନୟଂ ଅନୁପ୍ପୱିସନ୍ତି।

କଥଂ ତିପୁକ୍ଖଲେ ନୟେ ଇତରେ ଦ୍ୱେ ନୟା ଅନୁପ୍ପୱିସନ୍ତି? ୱିପସ୍ସନା ଚ ଅମୋହୋ ଚ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଚ ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା ଚାତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ଅମୋହୋ, ସମଥୋ ଚ ଅଲୋଭୋ ଚ ଅସୁଭସଞ୍ଞା ଚ ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞା ଚାତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ଅଲୋଭୋ, ଅଦୋସୋ ଅଦୋସୋ ଏୱ। ଏୱଂ ନୱ ପଦାନି କୁସଲାନି ତୀସୁ ପଦେସୁ ସମୋସରନ୍ତି। ତଣ୍ହା ଚ ଲୋଭୋ ଚ ସୁଭସଞ୍ଞା ଚ ସୁଖସଞ୍ଞା ଚାତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ଲୋଭୋ, ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ମୋହୋ ଚ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଚ ଅତ୍ତସଞ୍ଞା ଚାତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ମୋହୋ, ଦୋସୋ ଦୋସୋ ଏୱ। ଏୱଂ ନୱ ପଦାନି ଅକୁସଲାନି ତୀସୁ ପଦେସୁ ସମୋସରନ୍ତି। ଇତି ତିପୁକ୍ଖଲେ ନୟେ ଇତରେ ଦ୍ୱେ ନୟା ଅନୁପ୍ପୱିସନ୍ତି।

କଥଂ ଚତୂସୁ ପଦେସୁ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦାନି ସମୋସରନ୍ତି? ତଣ୍ହା ଚ ସୁଭସଞ୍ଞା ଚ, ଅୟଂ ପଠମୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ। ଲୋଭୋ ଚ ସୁଖସଞ୍ଞା ଚ, ଅୟଂ ଦୁତିୟୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ। ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଚ, ଅୟଂ ତତିୟୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ। ମୋହୋ ଚ ଅତ୍ତସଞ୍ଞା ଚ, ଅୟଂ ଚତୁତ୍ଥୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ। ଇତି ନୱ ପଦାନି ଅକୁସଲାନି ଚତୂସୁ ପଦେସୁ ସମୋସରନ୍ତି। ସମଥୋ ଚ ଅସୁଭସଞ୍ଞା ଚ ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ, ଅଲୋଭୋ ଚ ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞା ଚ ଦୁତିୟଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ, ୱିପସ୍ସନା ଚ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଚ ତତିୟଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ, ଅମୋହୋ ଚ ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା ଚ ଚତୁତ୍ଥଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଇତି ନୱ ପଦାନି କୁସଲାନି ଚତୂସୁ ପଦେସୁ ସମୋସରନ୍ତି। ଏୱଂ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନୟେ ଇତରେ ଦ୍ୱେ ନୟା ଅନୁପ୍ପୱିସନ୍ତି। ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ନୟାନଂ ୟା ଭୂମିୟୋ ଗୋଚରୋ, ସୋ ଏକେକଂ ନୟଂ ଅନୁପ୍ପୱିସତି। ତସ୍ମା ଏକେକସ୍ସ ନୟସ୍ସ ଅକୁସଲେ ୱା ଧମ୍ମେ ୱିଞ୍ଞାତେ କୁସଲେ ୱା ପଟିପକ୍ଖୋ ଅନ୍ୱେସିତବ୍ବୋ। ପଟିପକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେସିତ୍ୱା ସୋ ନୟୋ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ। ତମ୍ହି ନୟେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ୟଥା ଏକମ୍ହି ନୟେ ଇତରେସଂ ନୟାନଂ ମୂଲପଦାନି ଅନୁପ୍ପୱିଟ୍ଠାନି, ତତୋ ତତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବାନି। ଏକେକସ୍ମିଞ୍ହି ନୟେ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦାନି ଅନୁପ୍ପୱିଟ୍ଠାନି।

ତତ୍ଥ ଏକେକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ୱିଞ୍ଞାତେ ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ୱିଞ୍ଞାତା ହୋନ୍ତି। ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ନୟାନଂ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତସ୍ସ ନୟସ୍ସ ଚତ୍ତାରି ଫଲାନି

ପରିୟୋସାନଂ ପଠମାୟ ଦିସାୟ ପଠମଂ ଫଲଂ, ଦୁତିୟାୟ ଦିସାୟ ଦୁତିୟଂ ଫଲଂ, ତତିୟାୟ ଦିସାୟ ତତିୟଂ ଫଲଂ, ଚତୁତ୍ଥାୟ ଦିସାୟ ଚତୁତ୍ଥଂ ଫଲଂ ପରିୟୋସାନଂ।

ତିପୁକ୍ଖଲସ୍ସ ନୟସ୍ସ ତୟୋ ୱିମୋକ୍ଖା ପରିୟୋସାନଂ ପଠମାୟ ଦିସାୟ ଅପ୍ପଣିହିତୋ, ଦୁତିୟାୟ ସୁଞ୍ଞତୋ, ତତିୟାୟ ଅନିମିତ୍ତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ ପରିୟୋସାନଂ।

ନନ୍ଦିୟାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନୟସ୍ସ ଦ୍ୱେ ୱିମୁତ୍ତିୟୋ ପରିୟୋସାନଂ ପଠମାୟ ଦିସାୟ ତଣ୍ହାୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଦୁତିୟାୟ ଦିସାୟ ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି ପରିୟୋସାନଂ। ଇମେସୁ ତୀସୁ ନୟେସୁ ଯା ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ପଦାନଂ ଆଲୋଚନା, ଅୟଂ ଦିସାଲୋଚନୋ ନୟୋ। ଯା ଆଲୋକେତ୍ୱା କୁସଲପକ୍ଖେ ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ଚ ''ଅୟଂ ଧମ୍ମୋ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ଭଜତୀ''ତି ଜାନନ୍ତେନ ସମ୍ମା ଯୋଜନା, ଅୟଂ ଅଙ୍କୁସୋ ନୟୋତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ନୟା।

ନୟସମୁଟ୍ଠାନୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାସନପଟ୍ଠାନୱାରୱଣ୍ଣନା

୮୯।

ଏୱଂ ସବ୍ବଥା ନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ୱିଭଜନ୍ତୋ ଯସ୍ମା ସଙ୍ଗହୱାରାଦୀସୁ ମୂଲପଦେହେୱ ପଟ୍ଠାନଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ସରୂପତୋ ନ ଦସ୍ସିତଂ, ତସ୍ମା ଯଥା ମୂଲପଦେହି ପଟ୍ଠାନଂ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ପଟ୍ଠାନତୋପି ମୂଲପଦାନି ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବାନୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା କୁହିଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବା? ସାସନପଟ୍ଠାନେ’’ତି ଆହ। ମୂଲପଦସାସନପଟ୍ଠାନାନଞ୍ହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଙ୍ଗହୋ ପୁବ୍ବେ ଦସ୍ସିତୋ ଏୱାତି। ଅଥ ସାସନପଟ୍ଠାନନ୍ତି କୋ ୱଚନତ୍ଥୋ? ସାସନସ୍ସ ପଟ୍ଠାନନ୍ତି ସାସନପଟ୍ଠାନଂ , ସାସନଂ ଦେସନା, ତସ୍ସା ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ତେସଂ ହିତସୁଖନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥଂ ପକାରେହି ଠାନଂ ପୱତ୍ତି ସାସନପଟ୍ଠାନଂ। ଇଧ ପନ ତସ୍ସ ତଥାଭାୱଦୀପନଂ ‘‘ସାସନପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ସାସନଂ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦଯୋ। ତେସଂ ପୱତ୍ତନୁପାଯଭାୱତୋ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି ଏତେହୀତି ପଟ୍ଠାନାନି, ସଂକିଲେସାଦିଧମ୍ମା। ତେସଂ ପୱେଦନତୋ ତଦୁପଚାରେନ ସୁତ୍ତାନି ପଟ୍ଠାନାନି। ତେସଂ ପନ ସମୂହଭାୱତୋ ଅଯଂ ପକରଣପ୍ପଦେସୋ ପଟ୍ଠାନଂ ନାମ।

ଅପରୋ ନଯୋ – କେନଟ୍ଠେନ ପଟ୍ଠାନଂ? ପଟ୍ଠିତଟ୍ଠେନ ଗମନଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଯେ ତେ ଗୋଟ୍ଠା ପଟ୍ଠିତଗାୱୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୫୬) ଆଗତଟ୍ଠାନସ୍ମିଞ୍ହି ଯେନ ପଟ୍ଠାନେନ ତେ ‘‘ଗୋଟ୍ଠା ପଟ୍ଠିତଗାୱୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଗମନଂ ହୋତି। ଇତି ନାତିୱିତ୍ଥାରିତନଯେସୁ ହାରନଯେସୁ ଅନିସ୍ସଙ୍ଗଗମନସ୍ସ ଦେସନାଞାଣସ୍ସ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦିଲୋକିଯାଦିଭେଦେସୁ ତଦୁଭଯୱୋମିସ୍ସକଭେଦେସୁ ଚ ୱିତ୍ଥାରିତନଯଲାଭତୋ ନିସ୍ସଙ୍ଗୱସେନ ପୱତ୍ତଗମନତ୍ତା ତେ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦଯୋ ଲୋକିଯାଦଯୋ ଚ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ୱୋମିସ୍ସା ଚ ଅଧିକରଣୱସେନ ପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ତେସଂ ପକାସନତୋ ଅଯଂ ପକରଣପ୍ପଦେସୋ ପଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

‘‘ସଂକିଲେସଭାଗିଯ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସଂକିଲିସ୍ସତି ଏତେନାତି ସଂକିଲେସୋ। ସଂକିଲେସଭାଗେ ସଂକିଲେସକୋଟ୍ଠାସେ ପୱତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ। ୱାସନା ପୁଞ୍ଞଭାୱନା, ୱାସନାଭାଗେ ପୱତ୍ତଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ, ୱାସନଂ ଭଜାପେତୀତି ୱା ୱାସନାଭାଗିଯଂ। ନିବ୍ବିଜ୍ଝନଂ ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ପଦାଲନଂ ନିବ୍ବେଧୋ। ନିବ୍ବେଧଭାଗେ ପୱତ୍ତଂ, ନିବ୍ବେଧଂ ଭଜାପେତୀତି ୱା ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ। ପରିନିଟ୍ଠିତସିକ୍ଖାଧମ୍ମା ଅସେକ୍ଖା, ଅସେକ୍ଖଭାୱେ ପୱତ୍ତଂ, ଅସେକ୍ଖେ ଭଜାପେତୀତି ୱା ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ। ତେସୁ ଯତ୍ଥ ତଣ୍ହାଦିସଂକିଲେସୋ ୱିଭତ୍ତୋ, ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ। ଯତ୍ଥ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ୱିଭତ୍ତଂ, ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ। ଯତ୍ଥ ସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ୱିଭତ୍ତା, ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ। ଯତ୍ଥ ପନ ଅସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ୱିଭତ୍ତା, ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ। ଇତରାନି ତେସଂ ୱୋମିସ୍ସକନଯୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି।

ତାନି ପନ ଛ ଦୁକା ଚତ୍ତାରୋ ତିକା ଏକଂ ଚତୁକ୍କଂ ଅପରମ୍ପି ଏକଂ ଚତୁକ୍କନ୍ତି ଦ୍ୱାଦସ ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଦୁକା ଦ୍ୱେ ଚ ତିକା ଉଦ୍ଧଟା, ଇତରେ ନ ଉଦ୍ଧଟା, ଅନୁଦ୍ଧରଣେ କାରଣଂ ନତ୍ଥି। ଇମିନା ନଯେନ ତେପି ଗହେତୁଂ ସକ୍କାତି ପାଳିଯଂ ସଂଖିତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି – ‘‘ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସୁତ୍ତାନି, ସାଧାରଣାନି କତାନି ଅଟ୍ଠ ଭୱନ୍ତୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା କତ୍ଥଚି ସୁତ୍ତେ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୋୱ ନିଦ୍ଦିସୀଯତି, କତ୍ଥଚି ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସୋୱ, କତ୍ଥଚି ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସୋୱ ନିଦ୍ଦିସୀଯତି, ତସ୍ମା ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ତିଧା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ‘‘ତଣ୍ହାସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ତଥା ୱୋଦାନଂ ନାମ ସଂକିଲେସେ ସତି ହୋତୀତି ୱୋଦାନଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସୱିଭାଗେନ ତିଧାୱ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ‘‘ତଣ୍ହାୱୋଦାନଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ୱାସନାଭାଗିଯାଦି ଏୱ ହୋତି। ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ କେସୁଚି ପୋତ୍ଥକେସୁ ନତ୍ଥି।

‘‘ତତ୍ଥ ସଂକିଲେସୋ ତିୱିଧୋ’’ତିଆଦି ସଂକିଲେସପଟିପକ୍ଖତୋ ସମଥାଦିନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ୱାସନାଭାଗିଯାଦିସୁତ୍ତାନଂ ୱିସଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯଦି ଆସତ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଭୱେସୂତି ଭୱେସୁ ଛନ୍ଦରାଗଂ ପଜହିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ ଯଦି ଭୱପତ୍ଥନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ସାଯନ୍ତି ଏୱମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଯଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ଭୱତି ପୁଞ୍ଞଭୱଫଲନିବ୍ବତ୍ତନତୋ। ତତ୍ରୂପପତ୍ତିଯା ସଂୱତ୍ତତୀତି ତତ୍ର ତତ୍ର ଭୱେ ଉପପତ୍ତିଯା ସଂୱତ୍ତତି। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସୁତ୍ତାନୀତି ଇମାନି ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ସୁତ୍ତାନି। ସାଧାରଣାନି କତାନୀତି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ, ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ, ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ, ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚାତି ଏୱଂ ପଦନ୍ତରସଂଯୋଜନୱସେନ ମିସ୍ସିତାନି କତାନି। ଅଟ୍ଠ ଭୱନ୍ତୀତି ପୁରିମାନି ଚତ୍ତାରି ଇମାନି ଚତ୍ତାରୀତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠ ଭୱନ୍ତି।

ତାନିଯେୱ ଅଟ୍ଠ ସୁତ୍ତାନି ସାଧାରଣାନି କତାନି ସୋଳସ ଭୱନ୍ତୀତି ତାନିଯେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତାନି ଅଟ୍ଠ ସୁତ୍ତାନି ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ

ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ, ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିୟଞ୍ଚ, ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିୟଞ୍ଚ, ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ, ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିୟଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ, ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିୟଞ୍ଚ, ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ନେୱସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ, ନୱାସନାଭାଗିୟଞ୍ଚ ନନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ ନ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚାତି ଏୱଂ ସାଧାରଣାନି କତାନି ପୁରିମାନି ଅଟ୍ଠ ଇମାନି ଅଟ୍ଠାତି ସୋଳସ ଭୱନ୍ତି। ତେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଏକକା, ଛ ଦୁକା, ଚତ୍ତାରୋ ତିକା, ଏକୋ ଚତୁକ୍କୋ, ଅପରୋପି ଏକୋ ଚତୁକ୍କୋତି ଅୟମ୍ପି ୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥାପି ଦ୍ୱେ ଦୁକା, ଦ୍ୱେ ତିକା, ଦ୍ୱେ ଚତୁକ୍କା ଚ ପାଠଇୟଂ ଅନାଗତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇଦାନି ଇମସ୍ସ ପଟ୍ଠାନସ୍ସ ସକଲସାସନସଙ୍ଗହିତଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଇମେହି ସୋଳସହି ସୁତ୍ତେହି ଭିନ୍ନେହି ନୱୱିଧଂ ସୁତ୍ତଂ ଭିନ୍ନଂ ଭୱତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଇମେହି ସଂକିଲେସଭାଗିୟାଦୀହି ସୋଳସହି ସୁତ୍ତେହି ପଟ୍ଠାନନୟେନ ୱିଭତ୍ତେହି ସୁତ୍ତଗେୟ୍ୟାଦିନୱୱିଧଂ ପରିୟତ୍ତିସାସନସଙ୍ଖାତଂ ସୁତ୍ତଂ ଭିନ୍ନଂ ସୋଳସଧା ୱିଭତ୍ତଂ ହୋତି। ଇମିନା ସୋଳସୱିଧେନ ପଟ୍ଠାନେନ ଅସଙ୍ଗହିତୋ ପରିୟତ୍ତିସାସନସ୍ସ ପଦେସୋ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। କଥଂ ପନ ସଂକିଲେସଭାଗିୟାଦିଭାୱୋ ଗହେତବ୍ବୋତି? ଆହ ''ଗାଥାୟ ଗାଥା ଅନୁମିନିତବ୍ବା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଗାଥାୟ ଗାଥା ଅନୁମିନିତବ୍ବାତି ଅୟଂ ଗାଥା ୱିୟ ଗାଥା ସଂକିଲେସଭାଗିୟାତି ୱା ୱାସନାଭାଗିୟାତି ୱା ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟାତି ୱା ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟାତି ୱା ଅନୁମିନିତବ୍ବା, ଅନୁ ଅନୁ ମିନିତ୍ୱା ତକ୍କେତ୍ୱା ଜାନିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଗାଥାୱେୟ୍ୟାକରଣୱିନିମୁତ୍ତା ସବ୍ବା ପରିୟତ୍ତି ''ସୁତ୍ତେନା''ତିପଦେନ ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୯୦।

ଇଦାନି ସଂକିଲେସଭାଗିୟାଦୀନି ସୁତ୍ତାନି ୟଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି ଉଦାହରଣୱସେନ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ''କାମନ୍ଧା ଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନା''ତି ଗାଥାୟ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ୟଥା ଇମସ୍ସ, ଏୱଂ ଇତୋ ପରାନମ୍ପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନଂ ଉତ୍ତାନପଦାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ ନ ୱଣ୍ଣୟିସ୍ସାମ।

ଅଗତିଗମନାନୀତି କାୟାଦୀହି ଅୟୁତ୍ତଗମନାନି, ଅକତ୍ତବ୍ବକରଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଛନ୍ଦାତି ଛନ୍ଦହେତୁ ଇଚ୍ଛାପଚ୍ଚୟା। ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅଗନ୍ତବ୍ବଂ ଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅକତ୍ତବ୍ବଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମନ୍ତି ସାଧୂନଂ ଅରିୟାନଂ ଧମ୍ମଂ। ଅତିୱତ୍ତତୀତି ଅତିମଦ୍ଦିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମତି। ନିହୀୟତୀତି ହାୟତି। ୟସୋତି କିତ୍ତି ଚ ପରିୱାରୋ ଚ।

''ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା''ତି ଗାଥାୟଂ ମନୋତି ୟଦିପି କାମାୱଚରକୁସଲାଦିଭେଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଚତୁଭୂମକଚିତ୍ତଂ ମନୋ, ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଚକ୍ଖୁପାଲତ୍ଥେରସ୍ସ (ଧ। ପ। ୧-୨; ଥେରଗା। ୯୫) ପୁରିମଜାତିୟଂ ୱେଜ୍ଜଭୂତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୱସେନ ନିୟମିୟମାନଂ ପଟିଘସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତମେୱ ଲବ୍ଭତି। ସୋ ମନୋ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ଏତେସନ୍ତି ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା, ମନସା ପଠମଗାମିନା ସମନ୍ନାଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମାତି ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମା, ତେ ପନ ୱେଦନାଦୟୋ ତୟୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା। ଏତେ ହି ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା। କଥଂ ପନେତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଏକସ୍ମିଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣେ ଏକକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ମନୋ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ନାମ ହୋତୀତି? ଉପ୍ପାଦପଚ୍ଚୟଟ୍ଠେନ। ୟଥା ହି ବହୂସୁ ଏକତୋ ଗାମଘାତାଦିକମ୍ମାନି କରୋନ୍ତେସୁ ''କୋ ଏତେସଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ''ତି ୱୁତ୍ତେ ୟୋ ତେସଂ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ୟଂ ୟଂ ନିସ୍ସାୟ ତେ ତଂ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି, ସୋ ଦତ୍ତୋ ୱା ମିତ୍ତୋ ୱା ତେସଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇତି ଉପ୍ପାଦପଚ୍ଚୟଟ୍ଠେନ ମନୋ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ଏତେସନ୍ତି ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା। ନ ହି ତେ ମନେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ସକ୍କୁଣନ୍ତି, ମନୋ ପନ ଏକଚ୍ଚେସୁ ଚେତସିକେସୁ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେସୁପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏୱ।

ଅଧିପତିୱସେନ ମନୋ ସେଟ୍ଠୋ ଏତେସନ୍ତି ମନୋସେଟ୍ଠା। ୟଥା ହି ଚୋରାଦୀନଂ ଚୋରଜେଟ୍ଠକାଦୟୋ ଅଧିପତିନୋ ସେଟ୍ଠା, ତଥା ତେସମ୍ପି ମନୋ ସେଟ୍ଠୋ। ୟଥା ପନ ଦାରୁଆଦୀହି ନିପ୍ଫନ୍ନାନି ଭଣ୍ଡାନି ଦାରୁମୟାଦୀନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ତଥା ଏତେପି ମନତୋ ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ମନୋମୟା ନାମ। ପଦୁଟ୍ଠେନାତି ଅଭିଜ୍ଝାଦୀହି ଦୋସେହି ପଦୁଟ୍ଠେନ ଦୂସିତେନ ଭାସତି ୱା କରୋତି ୱା। ସୋ ହି ଭାସନ୍ତୋ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତମେୱ ଭାସତି, କରୋନ୍ତୋପି ତିୱିଧଂ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତମେୱ କରୋତି, ଅଭାସନ୍ତୋ ଅକରୋନ୍ତୋ ତେହି ଅଭିଜ୍ଝାଦୀହି ପଦୁଟ୍ଠମନତାୟ ତିୱିଧଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ ପୂରେତି। ଏୱମସ୍ସ ଦସ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥା ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତତୋ ନଂ ଦୁକ୍ଖମନ୍ୱେତୀତି ତତୋ ତିୱିଧଦୁଚ୍ଚରିତତୋ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି ଦୁଚ୍ଚରିତାନୁଭାୱେନ ଚତୂସୁ ଅପାୟେସୁ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଗଚ୍ଛତି। ୟଥା କିଂ? ଚକ୍କଂୱ ୱହତୋ ପଦନ୍ତି, ୟଥା ନାମ ସକଟଂ ୱହତୋ ବଲୀବଦ୍ଦସ୍ସ ପଦଂ ପହରନ୍ତଂ ଚକ୍କଂ ଅନୁଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ନଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦୁକ୍ଖମନୁଗଚ୍ଛତୀତି।

‘‘ମିଦ୍ଧୀ ଯଦା ହୋତୀ’’ତି ଗାଥାଯଂ ମିଦ୍ଧୀତି ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତୋ। ମହଗ୍ଘସୋତି ମହାଭୋଜନୋ ଆହରହତ୍ଥକଅଲଂସାଟକତତ୍ରୱଟ୍ଟକକାକମାସକଭୁତ୍ତୱମିତକାନଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ୱିଯ। ନିଦ୍ଦାଯିତାତି ସୁପନସୀଲୋ। ସମ୍ପରିୱତ୍ତସାଯୀତି ସେଯ୍ୟସୁଖପସ୍ସସୁଖାନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନୱସେନ ସମ୍ପରିୱତ୍ତକସଯନସୀଲୋ । ନିୱାପପୁଟ୍ଠୋତି କୁଣ୍ଡକାଦିନା ସୂକରଭତ୍ତେନ ପୁଟ୍ଠୋ। ଘରସୂକରୋ ହି ବାଲକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୋସିଯମାନୋ ଥୂଲସରୀରକାଲେ ଗେହତୋ ବହି ନିକ୍ଖମିତୁଂ ଅଲଭନ୍ତୋ ହେଟ୍ଠାମଞ୍ଚାଦୀସୁ ସମ୍ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ସମ୍ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଅସ୍ସସନ୍ତୋ ପସ୍ସସନ୍ତୋ ସଯତେୱ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଦା ପୁରିସୋ ମିଦ୍ଧୀ ଚ ହୋତି ମହଗ୍ଘସୋ ଚ, ନିୱାପପୁଟ୍ଠୋ ମହାୱରାହୋ ୱିଯ ଅଞ୍ଞେନ ଇରିଯାପଥେନ ଯାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ନିଦ୍ଦାସୀଲୋ ସଂପରିୱତ୍ତସାଯୀ, ତଦା ସୋ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା’’ତି ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ମନସି କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ତେସଂ ଅମନସିକାରା ମନ୍ଦପଞ୍ଞୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗବ୍ଭଂ ଉପେତି, ଗବ୍ଭୱାସତୋ ନ ପରିମୁଚ୍ଚତୀତି।

‘‘ଅଯସାୱ ମଲ’’ନ୍ତି ଗାଥାଯଂ ଅଯସାତି ଅଯତୋ। ସମୁଟ୍ଠିତନ୍ତି ଜାତଂ। ତତୁଟ୍ଠାଯାତି ତତୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ଅତିଧୋନଚାରିନନ୍ତି ଧୋନା ୱୁଚ୍ଚତି ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯେ ଇଦମତ୍ଥିତାଯ ଅଲମେତେନାତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନପଞ୍ଞା, ତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଚରନ୍ତୋ ଅତିଧୋନଚାରୀ ନାମ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ଅଯତୋ ମଲଂ ସମୁଟ୍ଠାଯ ଯତୋ ତଂ ସମୁଟ୍ଠିତଂ, ତମେୱ ଖାଦତି ୱିନାସେତି, ଏୱମେୱଂ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯେ ଅପ୍ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତଂ ଅତିଧୋନଚାରିନଂ ସାନି କମ୍ମାନି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉଟ୍ଠିତତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକାନେୱ ତାନି କମ୍ମାନି ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନଯନ୍ତୀତି।

‘‘ଚୋରୋ ଯଥା’’ତି ଗାଥାଯଂ ଚୋରୋ ଯଥା ସନ୍ଧିମୁଖେ ଗହୀତୋତି ଯଥା ଚୋରୋ ଘରସନ୍ଧିଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗେହଂ ପୱିସନ୍ତୋ ଘରସନ୍ଧିମୁଖେ ଏୱ ରାଜପୁରିସେହି ଗହିତୋ। ସକମ୍ମୁନା ହଞ୍ଞତି ବଜ୍ଝତେ ଚାତି ତେନ ଅତ୍ତନା କତକମ୍ମେନ କସାଭିତାଳନାଦିନା ହଞ୍ଞତି ଚେୱ ଅଦ୍ଦୁବନ୍ଧନାଦିନା ବଜ୍ଝତି ଚ। ଏୱଂ ଅଯଂ ପେଚ୍ଚ ପଜା ପରତ୍ଥାତି ଏୱମ୍ପି ଅଯଂ ପାପକାରିନୀ ପଜା ଇତୋ ଚୱିତ୍ୱା ପରଲୋକେ। ସକମ୍ମୁନା ହଞ୍ଞତି ବଜ୍ଝତେ ଚାତି ଅତ୍ତନାୱ କତେନ ପାପକମ୍ମେନ ନିରଯାଦୀସୁ ନାନପ୍ପକାରେହି କମ୍ମକାରଣାଦୀହି ହଞ୍ଞତି ଚେୱ ପରିବଜ୍ଝତି ଚାତି।

‘‘ସୁଖକାମାନୀ’’ତି ଗାଥାଯଂ ଯୋ ଦଣ୍ଡେନ ୱିହିଂସତୀତି ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦଣ୍ଡେନ ୱା ଲେଡ୍ଡୁଆଦୀହି ୱା ୱିବାଧତି। ପେଚ୍ଚ ସୋ ନ ଲଭେ ସୁଖନ୍ତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପରଲୋକେ ମନୁସ୍ସସୁଖଂ ୱା ଦିବ୍ବସୁଖଂ ୱା ନ ଲଭତି, ନିବ୍ବାନସୁଖେ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି।

ଗୁନ୍ନଂଚେ ତରମାନାନନ୍ତି ଗାୱୀସୁ ମହୋଘଂ ତରନ୍ତୀସୁ। ଜିମ୍ହଂ ଗଚ୍ଛତି ପୁଙ୍ଗୱୋତି ଯଦି ଯୂଥପତି ଉସଭୋ କୁଟିଲଂ ଗଚ୍ଛତି। ସବ୍ବା ତା ଜିମ୍ହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ସବ୍ବାପି ତା ଗାୱିଯୋ କୁଟିଲମେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। କସ୍ମା? ନେତ୍ତେ ଜିମ୍ହଂ ଗତେ ସତୀତି ନେତ୍ତରି କୁଟିଲଂ ଗତେ ସତି, ନେତ୍ତସ୍ସ କୁଟିଲଂ ଗତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ହି ତାସଂ ପଚ୍ଚଯିକୋ ଉପଦ୍ଦୱହରୋ ଚ।

‘‘ଏୱମେୱ’’ନ୍ତି ଗାଥାଯଂ ଯଥା ଚେତଂ, ଏୱମେୱଂ ଯୋ ମନୁସ୍ସେସୁ ପଧାନସମ୍ମତୋ, ଯଦି ସୋ ଅଧମ୍ମଚାରୀ ସିଯା। ଯେ ତସ୍ସ ଅନୁଜୀୱିନୋ, ସବ୍ବେପି ଅଧମ୍ମିକାୱ ହୋନ୍ତି। ସାମିସମ୍ପଦା ହି ପକତିସମ୍ପଦଂ ସମ୍ପାଦେତି। ଯସ୍ମା ଚ ଏତଦେୱ, ତସ୍ମା ସବ୍ବଂ ରଟ୍ଠଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସେତି, ରାଜା ଚେ ହୋତି ଅଧମ୍ମିକୋ। ସୁକିଚ୍ଛରୂପା ୱତାତି ସୁଟ୍ଠୁ କିଚ୍ଛାପନ୍ନରୂପା ୱତ। ଉପଧୀସୂତି କାମଗୁଣୂପଧୀସୁ। ରତ୍ତାତି ରାଗାଭିଭୂତା। କଟୁକନ୍ତି ଦୁକ୍ଖଂ।

କୁକ୍କୁଚ୍ଚଜନକେନେୱ ପତ୍ତୱଚ୍ଛିପ୍ପଭୱସ୍ସ ଉପଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ଫଲୁପ୍ପତ୍ତି କଦଲିଯା ପରାଭୱାଯ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ଫଲଂ ୱେ କଦଲିଂ ହନ୍ତୀ’’ତି। ତଥା ଫଲପରିଯୋସାନତ୍ତା ଓସଧୀନଂ ‘‘ଫଲଂ ୱେଳୁଂ ଫଲଂ ନଳ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱଳୱାଯ କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ଗଦ୍ରଭସ୍ସ ଜାତା ଅସ୍ସତରୀ ନାମ, ସା ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା କାଲେ ସମ୍ପତ୍ତେ ୱିଜାଯିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ପାଦେହି ଭୂମିଂ ପହରନ୍ତୀ ତିଟ୍ଠତି, ଅଥସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ପାଦେ ଚତୂସୁ ଖାଣୁକେସୁ ବନ୍ଧିତ୍ୱା କୁଚ୍ଛିଂ ଫାଲେତ୍ୱା ପୋତକଂ ନୀହରନ୍ତି, ସା ତତ୍ଥେୱ ମରତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଗବ୍ଭୋ ଅସ୍ସତରିଂ ଯଥା’’ତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ କଦଲିୱେଳୁନଳେପି ୱିନାସେତି, ଗବ୍ଭୋ ଚ ଅସ୍ସତରିଂ, ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଫଲଭୂତୋ ସକ୍କାରୋ ଅସପ୍ପୁରିସଂ ୱିନାସେତୀତି।

କୋଧମକ୍ଖଗରୂତି କୁଜ୍ଝନଲକ୍ଖଣଂ କୋଧଂ, ପରଗୁଣମକ୍ଖନଲକ୍ଖଣଂ ମକ୍ଖଞ୍ଚ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଚରନ୍ତୋ। ସୁଖେତ୍ତେତି ସୁଖେତ୍ତେପି। ପୂତିବୀଜଂୱାତି ପୂତିଭାୱଂ ଗତଂ ବୀଜଂ ୱିଯ। ଛକଣରସାଦିପରିଭାୱନସୁକ୍ଖାପନସୁଖସଯାଦୀନି ଅକରଣେନ ବୀଜଦୋସଦୁଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୯୧।

ଚେତସାତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେନ। ଚେତୋତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ। ପରିଚ୍ଚାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ଇରିଯତୀତି ପୱତ୍ତତି। ଯଥାଭତନ୍ତି ଯଥା କିଞ୍ଚି ଆହରିତ୍ୱା ଠପିତଂ।

ମାକଜ୍ଝାତି ମା ଅକଜ୍ଝ। ନ ପମୁଚ୍ଚୟ୍ୟାତି ପମୋକ୍ଖୋ ନତ୍ଥି। ଉପେକ୍ଖାପୀତି ସଞ୍ଝିଗ୍ଧାପି, ବୁଦ୍ଧିପୁବ୍ବେନାପୀତି ଅତ୍ଥୋ।

''ଅଧମ୍ମେନା''ତି ୱତ୍ୱାପି ''ମୁସାୱାଦେନା''ତି ୱଚନଂ ମୁସାୱାଦସ୍ସ ମହାସାୱଜ୍ଜଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେନେୱାହ – ''ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ଅତୀତସ୍ସା''ତିଆଦି (ଧ। ପ। ୧୭୬), ତଥା ''ଏୱଂ ପରିଭ୍ୱଂ ଖୋ, ରାହୁଲ, ତେସଂ ସାମଞ୍ଞଂ, ଯେସଂ ନତ୍ଥି ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦେ ଲଜ୍ଜା''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୨।୧୦୮)। ତଂ କଥଂ ନୁ ଭୱିସ୍ସତୀତି ତଂ ଧନଂ କେନ ନୁ ପକାରେନ ତେସଂ ଭୱିସ୍ସତି। ଅଧମ୍ମେନ ତେସଂ ସମ୍ଭତତ୍ତା ତେସୁ ନଚିରଟ୍ଠିତିକଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ତରାୟା ସୁ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଧମ୍ମିଯୱୋହାରାଦିତୋ ରାଜନ୍ତରାୟାଦୟୋ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ସୁତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ସମ୍ଭତସ୍ସ ୱିନସ୍ସତୀତି ଇମସ୍ସ ସମ୍ଭତଂ ସଞ୍ଚିତଂ ୱିନସ୍ସତି। ସଗ୍ଗନ୍ତି ସୁଗତିଂ। ସା ହି ରୂପାଦୀହି ସୋଭନେହି ଅଗ୍ଗୋତି ସଗ୍ଗୋତି ଅଧିପ୍ପେତା। ଏତ୍ତାୱତାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ହାନିୟା। ହତାତି ୱିନଟ୍ଠା।

ୱିୱଟ୍ଟତେତି ନିୱଟ୍ଟତି। ଲୋଭା ଖଣତି ଅତ୍ତାନନ୍ତି ଲୋଭହେତୁ ଅପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ କାୟୱିସମାଦିଯୋଗେନ ଅତ୍ତାନଂ ଖଣତି ନାମ। ମିତ୍ତେହି ଜୀରତୀତି ମିତ୍ତଭାୱେହି ହାୟତି।

ଚରନ୍ତୀତି ଚତୂହି ଇରିୟାପଥେହି ଅକୁସଲମେୱ କରୋନ୍ତା ୱିଚରନ୍ତି। ବାଲାତି ଇଧଲୋକତ୍ଥଂ ପରଲୋକତ୍ଥଞ୍ଚ ଅଜାନନ୍ତା ଇଧ ବାଲା ନାମ। ଦୁମ୍ମେଧାତି ନିପ୍ପଞ୍ଞା। ନ ହି ପଞ୍ଞାୟ ଦୁଟ୍ଠତ୍ତଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଅମିତ୍ତେନେୱାତି ଅମିତ୍ତଭୂତେନ ୱିୟ ୱେରିନା ୱିୟ ହୁତ୍ୱା। କଟୁକପ୍ଫଲନ୍ତି ତିଖିଣଫଲଂ, ଦୁକ୍ଖଫଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ତଂ କମ୍ମଂ କତଂ ସାଧୁ, ଯଂ କତ୍ୱା ଅନୁତପ୍ପତୀତି ଯଂ କମ୍ମଂ ନିରୟାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତନସମତ୍ଥଂ ଦୁକ୍ଖୁଦ୍ରୟଂ କତ୍ୱା ଅନୁସ୍ସରିତାନୁସ୍ସରିତକ୍ଖଣେ ଅନୁତପ୍ପତି ଅନୁସୋଚତି, ତଂ କତଂ ନ ସାଧୁ ନ ସୁନ୍ଦରଂ ନ ଭଦ୍ଦକଂ। ଯସ୍ସ ଅସ୍ସୁମୁଖୋତି ଯସ୍ସ ଅସ୍ସୂହି ତିନ୍ତମୁଖୋ ରୋଦନ୍ତୋ ୱିପାକଂ ପଟିସେୱତି ଅନୁଭୋତି।

ଦୁକ୍କରନ୍ତି ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତପୂରଣାଦିୱସେନ ଆଭିସମାଚାରିକସୀଲସ୍ସ କାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାୟ ଦୁକ୍କରଂ। ସମାଦାନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଖଣ୍ଡଂ ଅକତ୍ୱା ୱିସେସତୋ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିୟକସ୍ସ ଚରିମକଚିତ୍ତଂ ପାପେତବ୍ବତାୟ ଦୁତ୍ତିତିକ୍ଖଂ, ସୀଲସଂୱରାଦୟୋ ୱା ଅପରିକ୍ଖତେ କତ୍ୱା ସମ୍ପାଦେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାୟ ଦୁକ୍କରଂ। ଅଧିୱାସେତବ୍ବାନଂ ପନ ଦୁସ୍ସହନତୋ ଖନ୍ତିସଂୱରଂୱସେନ ଦୁତ୍ତିତିକ୍ଖଂ। ଅବ୍ୟତ୍ତେନାତି ମନ୍ଦପଞ୍ଞେନ। ସାମଞ୍ଞନ୍ତି ସମଣଭାୱୋ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ସାମଞ୍ଞସ୍ସ। ସମ୍ବାଧାତି ଦୁନ୍ନିୱତ୍ଥଦୁପ୍ପାରୁତମାତୁଗାମାଦିସମ୍ବନ୍ଧା। ଯତ୍ଥାତି ସୀଲସଂୱରାଦୀନଂ ପରିବନ୍ଧଭୂତେସୁ ସମ୍ବାଧସଙ୍ଖାତେସୁ ୱିସଭାଗାରମ୍ମଣାଦୀସୁ । ଅଥ ୱା ଦୁକ୍କରନ୍ତିପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଦୁତ୍ତିତିକ୍ଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତ୍ତିତିକ୍ଖନ୍ତି ଦୁକ୍ଖମଂ ଦୁରଧିୱାସିୟଂ। ଅବ୍ୟତ୍ତେନାତି ବାଲେନ। ସାମଞ୍ଞନ୍ତି ସମଣଧମ୍ମୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଂ ପଣ୍ଡିତା କୁଲପୁତ୍ତା ଦସପି ୱସ୍ସାନି ୱୀସତିପି...ପେ... ସଟ୍ଠିପି ୱସ୍ସାନି ଦନ୍ତେଭି ଦନ୍ତମାଧାୟ ଜିୱ୍ହାୟ ତାଲୁଂ ଆହଚ୍ଚ ଚେତସା ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଏକାସନଂ ଏକଭତ୍ତଂ ପଟିସେୱମାନା ଆପାଣକୋଟିକଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରନ୍ତା ସାମଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତି, ତଂ ବାଲା ଅବ୍ୟତ୍ତା କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି। ବହୂହି ତତ୍ଥ ସମ୍ବାଧାତି ତସ୍ମିଂ ସାମଞ୍ଞସଙ୍ଖାତେ ଅରିୟମଗ୍ଗେ ବହୂ ସମ୍ବାଧା, ମଗ୍ଗାଧିଗମାୟ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ବହୂ ପରିସ୍ସୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅପ୍ପମେୟ୍ୟଂ ପମିନନ୍ତୋତି ଅପ୍ପମେୟ୍ୟଂ ଖୀଣାସୱପୁଗ୍ଗଲଂ ''ଏତ୍ତକସୀଲୋ ଅୟଂ ଏତ୍ତକସମାଧି ଏତ୍ତକପଞ୍ଞୋ''ତି ଏୱଂ ମିନନ୍ତୋ। କୋଧ ୱିଦ୍ୱା ୱିକପ୍ପୟେତି କୋ ଇଧ ୱିଦ୍ୱା ମେଧାୱୀ ୱିକପ୍ପେୟ୍ୟ, ଖୀଣାସୱୋୱ ଖୀଣାସୱଂ ମିନନ୍ତୋ ୱିକପ୍ପେୟ୍ୟାତି ଦୀପେତି। ନିୱୁତଂ ମଞ୍ଞେତି ଯୋ ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ମିନେତୁଂ ଆରଭତି, ତଂ ନିୱୁତଂ ଅୱକୁଜ୍ଜପଞ୍ଞଂ ମଞ୍ଞାମି। ଅକିସ୍ସୱନ୍ତି କିସ୍ସୱା ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା, ନିପ୍ପଞ୍ଞନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

କୁଠାରୀତି ଅତ୍ତଚ୍ଛେଦକଟ୍ଠେନ କୁଠାରିସଦିସୀ ଫରୁସୱାଚା। ଛିନ୍ଦତୀତି କୁସଲମୂଲସଙ୍ଖାତେ ମୂଲେୟେୱ ନିକନ୍ତତି। ୱିସଂ ହଲାହଲଂ ଇୱାତି ହଲାହଲସଙ୍ଖାତଂ ୱିସଂ ଇୱ। ଏୱଂ ୱିରଦ୍ଧଂ ପାତେତୀତି ୱିରଦ୍ଧଂ ଅପରଦ୍ଧଂ ଖଲିତପୁଗ୍ଗଲଂ ଏୱଂ ଅପାୟେସୁ ୱିନିପାତେତି। ୱାଚା ଦୁବ୍ଭାସିତା ଯଥାତି ଯଥା ୱାଚା ଅରିୟୂପୱାଦନୱସେନ ଦୁବ୍ଭାସିତା।

୯୨।

ନିନ୍ଦିୟନ୍ତି ନିନ୍ଦନୀୟଂ। ତଂ ୱା ନିନ୍ଦତି ଯୋ ପସଂସିୟୋତି ଯୋ ଗୁଣୱିସିଟ୍ଠତାୟ ପସଂସାରହୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତଂ ୱା ସୋ ପାପିଚ୍ଛତାଦୀନି ଆରୋପେତ୍ୱା ଗରହତି। ୱିଚିନାତୀତି ଉପଚିନାତି। କଲିନ୍ତି ଅପରାଧଂ। ଅୟଂ କଲୀତି ଅୟଂ ଅପରାଧୋ। ଅକ୍ଖେସୁତି ଜୂତକୀଳନକ୍ଖେସୁ। ସବ୍ବସ୍ସାପି ସହାପି ଅତ୍ତନାତି ସବ୍ବେନ ଅତ୍ତନୋ ଧନେନାପି ଅତ୍ତନାପି ସଦ୍ଧିଂ। ସୁଗତେସୂତି ସୋଭନଗମନତ୍ତା, ସୁନ୍ଦରଂ ଠାନଂ ଗତତ୍ତା, ସମ୍ମା ଗତତ୍ତା, ସମ୍ମା ଚ ଗଦତ୍ତା ସୁଗତସଙ୍ଖାତେସୁ ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ। ମନଂ ପଦୋସୟେତି ଯୋ ମନଂ ପଦୋସେୟ୍ୟ, ତସ୍ସ ଅୟଂ ମନୋପଦୋସୋ ଏୱ ମହନ୍ତତରୋ କଲୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ସତଂ ସହସ୍ସାନଂ…ପେ… ପାପକନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସତଂ ସହସ୍ସାନନ୍ତି ନିରବ୍ବୁଦଗଣନାଯ ସତସହସ୍ସଂ। ଛତ୍ତିଂସତୀତି ଅପରାନି ଛତ୍ତିଂସତି ନିରବ୍ବୁଦାନି। ପଞ୍ଚ ଚାତି ଅବ୍ବୁଦଗଣନାଯ ପଞ୍ଚ ଚ ଅବ୍ବୁଦାନି। ତସ୍ମା ୱସ୍ସଗଣନାଯ ଏୱଙ୍କୋ ସୋ କାଲୋ, ଯଂ କାଲଂ ଅରିଯଗରହିୱାଚଂ ମନଞ୍ଚ ପଣିଧାଯ ପାପକଂ ନିରଯଂ ଉପେତି, ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଦଞ୍ଚ ସଙ୍ଖେପେନ ପଦୁମନିରଯେ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ, ୱିତ୍ଥାରେନ ପନ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି।

ଲୋଭଗୁଣେତି ‘‘ଗୁଣୋ’’ତି ବାଲେହି ଦିଟ୍ଠତ୍ତା, ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା ଚ ଲୋଭୋଯେୱ ଲୋଭଗୁଣୋ, ତସ୍ମିଂ ଲୋଭଗୁଣେ, ତଣ୍ହାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁଯୁତ୍ତୋତି ଅନୁ ଅନୁ ଯୁତ୍ତୋ। ଅୱଦଞ୍ଞୂତି ଅୱଚନଞ୍ଞୂ, ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ଓୱାଦସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣତୋ। ମଚ୍ଛରୀତି ପଞ୍ଚୱିଧମଚ୍ଛରିଯେନ ମଚ୍ଛରୀ। ପେସୁଣିଯଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋତି ପେସୁଣିଯସ୍ମିଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ଭେଦନେନ। କୋକାଲିକଞ୍ହି ମୀଯମାନଂ ଓୱଦନ୍ତେନ ଆଯସ୍ମତା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେନ ଭାସିତା ଇମା ଗାଥାତି। ମୁଖଦୁଗ୍ଗାତି ମୁଖୱିସମ। ୱିଭୂତାତି ୱିଗତଭୂତ ଅଲିକୱାଦି। ଅନରିଯାତି ଅସପ୍ପୁରିସ। ଭୂନହୂତି ଭୂତିହନକ ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧିୱିନାସକ। ପୁରିସନ୍ତାତି ପୁରିସାଧମ। କଲୀତି ଅଲକ୍ଖିପୁରିସ। ଅୱଜାତକପୁତ୍ତାତି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅୱଜାତପୁତ୍ତ। ମା ବହୁଭାଣିଧ ନେରଯିକୋସୀତି ଇଦାନି ବହୁଭାଣୀ ମା ହୋହି, ନେରଯିକୋ ଅସି ଜାତୋ। ରଜମାକିରସୀତି କିଲେସରଜଂ ଅତ୍ତନି ପକ୍ଖିପସି। ସନ୍ତେତି ସମିତକିଲେସେ ଖୀଣାସୱେ। କିବ୍ବିସକାରୀତି ପାପକାରି। ପପତନ୍ତି ନରକଂ।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯନ୍ତି ଇଦଂ ତଣ୍ହାଦୀନଂ ସଭାୱଭେଦତୋ ଅୱତ୍ଥାଭେଦତୋ ଚ ଅନେକଭେଦକଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅନେକେହି ସୁତ୍ତପଦେହି ଉଦାହରଣୱସେନ ଦସ୍ସିତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପସନ୍ନେନାତି କମ୍ମକମ୍ମଫଲାଦୀନି ସଦ୍ଦହନ୍ତେନ।

୯୩।

ଇଦ୍ଧନ୍ତି ହତ୍ଥୂପଗସୀସୂପଗାଦିଅଲଙ୍କାରେହି ମଣିକନକାଦୀହି ଚ ସମିଦ୍ଧଂ। ଫୀତନ୍ତି ତେଲମଧୁଫାଣିତାଦୀହି ଚ ଧନଧଞ୍ଞାଦୀହି ଚ ୱିପୁଲଂ। ଆକିଣ୍ଣମନୁସ୍ସନ୍ତି ନିରନ୍ତରମନୁସ୍ସଂ। ସମ୍ବାଧବ୍ୟୂହନ୍ତି ବ୍ୟୂହା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧରଚ୍ଛାଯୋ। ଯେସୁ ପୱିଟ୍ଠମଗ୍ଗେନେୱ ନିଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ସମ୍ବାଧା ବ୍ୟୂହକା ଏତ୍ଥାତି ସମ୍ବାଧବ୍ୟୂହଂ। ଇମିନାପି ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ଘନୱାସମେୱ ଦୀପେତି। ଭନ୍ତେନାତି ଦମଥଂ ଅନୁପଗତେନ, ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପରିବ୍ଭମନ୍ତେନ ୱା। ଅପାପକନ୍ତି ଅଲାମକଂ। ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନାତି ଅଚଲପ୍ପସାଦେନ, ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧତୋ ଆଗତେନ ପସାଦେନ।

ପେଚ୍ଚସୋ ଲଭତେତି ଯୋ ଭୂତେ ଦଣ୍ଡେନ ନ ହିଂସତି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପରଲୋକେ ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ମନୁସ୍ସସୁଖଂ ଦେୱଭୂତୋ ଦିବ୍ବସୁଖଂ ଉଭଯଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ନିବ୍ବାନସୁଖଂ ଲଭତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୯୪।

ଚାରିକଂ ପକ୍କମିସ୍ସତୀତି ଜନପଦଚାରିକଂ ଗମିସ୍ସତି। କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରତୀତି? ସତ୍ତହି କାରଣେହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତି – ଦେସନ୍ତରଗତାନଂ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ୱିନଯନତ୍ଥଂ, ତତ୍ର ଠିତାନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କସମୁପ୍ପାଦନଂ, ଭାୱକାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ନିବଦ୍ଧୱାସପରିହରଣଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ତତ୍ଥ ଅନାସଙ୍ଗଦସ୍ସନଂ, ସମ୍ମୁଦ୍ଧୱସିତଟ୍ଠାନତାଯ ଦେସାନଂ ଚେତିଯଭାୱସମ୍ପାଦନଂ, ବହୂନଂ ସତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନୂପସଙ୍କମନାଦୀହି ପୁଞ୍ଞୋଘପ୍ପସୱନଂ, ଅୱୁଟ୍ଠିଆଦିଉପଦ୍ଦୱୂପସମନଞ୍ଚାତି ଇମେହି ସତ୍ତହି କାରଣେହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇସିଦତ୍ତପୁରାଣାତି ଇସିଦତ୍ତୋ ଚ ପୁରାଣୋ ଚ, ତେସୁ ଇସିଦତ୍ତୋ ସକଦାଗାମୀ। ପୁରାଣୋ ସୋତାପନ୍ନୋ। ସାକେତେତି ‘‘ସାକେତୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମେ ଅତ୍ତନୋ ଭୋଗଗାମକେ। ମଗ୍ଗେ ପୁରିସଂ ଠପେସୁନ୍ତି ତେସଂ କିର ଗାମଦ୍ୱାରେନ ଭଗୱତୋ ଗମନମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ମା ‘‘ସଚେ ଭଗୱା ଅମ୍ହାକଂ ସୁତ୍ତାନଂ ୱା ପମତ୍ତାନଂ ୱା ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଅଥ ପସ୍ସିତୁଂ ନ ଲଭେଯ୍ୟାମା’’ତି ମଗ୍ଗମଜ୍ଝେ ପୁରିସଂ ଠପେସୁଂ। ଅନୁବନ୍ଧିଂସୂତି ନ ଦୂରତୋୱ, ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ଅନୁବନ୍ଧିଂସୁ। ଭଗୱା ହି ସକଟମଗ୍ଗସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ଜଙ୍ଘମଗ୍ଗେନ ଅଗମାସି, ଇତରେ ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତା ଅଗମଂସୁ। ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମ୍ମାତି ବୁଦ୍ଧା ହି କେନଚି ସଦ୍ଧିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତାୱ ପଟିସନ୍ଥାରଂ କରୋନ୍ତି କେନଚି ସଦ୍ଧିଂ ଠିତା କେନଚି ସଦ୍ଧିଂ ଦିୱସଭାଗମ୍ପି ନିସିନ୍ନା, ତସ୍ମା ଭଗୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଇମେ ମଯ୍ହଂ ସାସନେ ୱଲ୍ଲଭା ଆଗତଫଲା, ଇମେହି ସଦ୍ଧିଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଦିୱସଭାଗଂ ପଟିସନ୍ଥାରଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି। ମଗ୍ଗତୋ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ଯେନଞ୍ଞତରଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ତେନୁପସଙ୍କମି। ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ ନିସୀଦୀତି ତେ କିର ଛତ୍ତୁପାହନକତ୍ତରଦଣ୍ଡପାଦବ୍ଭଞ୍ଜନତେଲାନି ଚେୱ ଅଟ୍ଠୱିଧଞ୍ଚ ପାନକଂ

ସରଭପାଦପଲ୍ଲଙ୍କଞ୍ଚ ଗାହାପେତ୍ୱା ଆଗମଂସୁ। ଅଥ ନଂ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ପଞ୍ଞପେତ୍ୱା ଅଦଂସୁ। ସତ୍ଥା ତତ୍ଥ ନିସୀଦି। ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିଂସୂତି "ଛତ୍ତୁପାହନାଦୀନି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଦେଥା"ତି ୱତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିଂସୁ।

ସାୱତ୍ଥିୟାକୋସଲେସୁ ଚାରିକଂ ପକ୍କମିସ୍ସତୀତିଆଦି ସବ୍ବଂ ମଜ୍ଝିମଦେସୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା? ନିୟତାଚିଣ୍ଣତ୍ତା। ଭଗୱତୋ ହି ଚାରିକଚରଣଂ ମଜ୍ଝିମଦେସେୟେୱ। ସଚେପି ପଚ୍ଚନ୍ତଦେସେ ଗଚ୍ଛତି, ମଜ୍ଝିମଦେସେୟେୱ ଅରୁଣଂ ଉଟ୍ଠାପେତୀତି ନିୟତାଚିଣ୍ଣଂ, ତସ୍ମା ମଜ୍ଝିମଦେସୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। କାସୀସୂତି କାସିରଟ୍ଠେ। ତଥା ମଗଧେସୂତି ମଗଧରଟ୍ଠେ। ଆସନ୍ନେ ନୋ ଭଗୱା ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏତ୍ଥ ନ କେୱଲଂ ଆସନ୍ନତ୍ତା ଏୱ ତେସଂ ସୋମନସ୍ସଂ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ "ଇଦାନି ଦାନଂ ଦାତୁଂ ଗନ୍ଧମାଲାଦିପୂଜଂ କାତୁଂ ଧମ୍ମଂ ସୋତୁଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଲଭିସ୍ସାମା"ତି ନେସଂ ସୋମନସ୍ସଂ ହୋତି।

ତସ୍ମାତିହ ଥପତୟୋ ସମ୍ବାଧୋ ଘରାୱାସୋତି ଥପତୟୋ ଯସ୍ମା ତୁମ୍ହାକଂ ମୟି ଦୂରୀଭୂତେ ଅନପ୍ପକଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ଆସନ୍ନେ ଅନପ୍ପକଂ ସୋମନସ୍ସଂ ହୋତି, ତସ୍ମାପି ୱେଦିତବ୍ବମେତଂ "ସମ୍ବାଧୋ ଘରାୱାସୋ"ତି। ଘରାୱାସସ୍ସ ହି ଦୋସେନ ତୁମ୍ହାକଂ ଏୱଂ ହୋତି। ସଚେ ପନ ଘରାୱାସଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତା ଅସ୍ସଥ, ଏୱଂ ୱୋ ମୟା ସଦ୍ଧିଂୟେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନଞ୍ଚ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତାନଞ୍ଚ ତଂ ନ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ତତ୍ଥ ସକିଞ୍ଚନସପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ସମ୍ବାଧତା ୱେଦିତବ୍ବା। ମହାଘରେ ୱସନ୍ତସ୍ସାପି ହି ସକିଞ୍ଚନସପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ଘରାୱାସୋ ସମ୍ବାଧୋୱ। ରଜୋପଥୋତି ରାଗାଦିରଜାନଂ ଆଗମନପଥୋ, ଆଗମନଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅବ୍ଭୋକାସୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାତି ପବ୍ବଜ୍ଜା ପନ ଅକିଞ୍ଚନଅପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ଅବ୍ଭୋକାସୋ। ଚତୁରତନିକେପି ହି ଗବ୍ଭେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନାନମ୍ପି ଅକିଞ୍ଚନାପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ପବ୍ବଜ୍ଜା ଅବ୍ଭୋକାସୋ ନାମ ହୋତି। ଅଲଞ୍ଚ ପନ ୱୋ ଥପତୟୋ ଅପ୍ପମାଦାୟାତି ଏୱଂ ସମ୍ବାଧଘରାୱାସେ ୱସନ୍ତାନଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଅପ୍ପମାଦମେୱ କାତୁଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ନାଗାତି ହତ୍ଥିନୋ। ଓପୱୟ୍ହାତି ରଞ୍ଞୋ ଆରୋହନଯୋଗ୍ଗା। ଏକଂ ପୁରତୋ ଏକଂ ପଚ୍ଛତୋ ନିସୀଦାପେମାତି ତେ କିର ଦ୍ୱେପି ଜନା ସବ୍ବାଲଙ୍କାରପଟିମଣ୍ଡିତା ଦ୍ୱୀସୁ ନାଗେସୁ ତା ଇତ୍ଥିୟୋ ଏୱଂ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ନାଗଂ ମଜ୍ଝେ କତ୍ୱା ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏୱମାହଂସୁ। ନାଗୋପି ରକ୍ଖିତବ୍ବୋତି ଯଥା କିଞ୍ଚି ୱିସେୱିତଂ ନ କରୋତି, ଏୱଂ ରକ୍ଖିତବ୍ବୋ ହୋତି। ତାପି ଭଗିନିୟୋତି ଯଥା ପମାଦଂ ନାପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱଂ ରକ୍ଖିତବ୍ବା ହୋନ୍ତି। ଅତ୍ତାପୀତି ସିତକଥିତୱିକ୍ଖେପିତାଦୀନି ଅକରୋନ୍ତେହି ଅତ୍ତାପି ରକ୍ଖିତବ୍ବୋ ହୋତି । ଏୱଂ କରୋନ୍ତୋ ହି "ସାମିଦୁବ୍ଭକୋ ଏସୋ"ତି ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ ହୋତି।

ତସ୍ମାତିହ ଥପତୟୋତି ଯସ୍ମା ତୁମ୍ହେ ରାଜା ନିଚ୍ଚଂ ରାଜଭଣ୍ଡଂ ପଟିଚ୍ଛାପେତି, ତସ୍ମାପି ସମ୍ବାଧୋ ଘରାୱାସୋ ରଜୋପଥୋ। ଯସ୍ମା ପନ ପଂସୁକୂଲିକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଏୱଂ ପଟିଚ୍ଛାପେନ୍ତୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅବ୍ଭୋକାସୋ ପବ୍ବଜ୍ଜା, ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥାପି। ଅଲଞ୍ଚ ଖୋ ଥପତୟୋ ଅପ୍ପମାଦାୟ, ଅପ୍ପମାଦମେୱ କରୋଥାତି ଦସ୍ସେତି।

ମୁତ୍ତଚାଗୋତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠଚାଗୋ। ପୟତପାଣୀତି ଆଗତାଗତାନଂ ଦାନତ୍ଥାୟ ଧୋତହତ୍ଥୋ। ୱୋସଗ୍ଗରତୋତି ୱୋସଗ୍ଗସଙ୍ଖାତେ ଚାଗେ ରତୋ। ଯାଚୟୋଗୋତି ଯାଚିତବ୍ବୟୁତ୍ତୋ। "ଯାଜୟୋଗୋ"ତିପି ପାଠୋ, ଦାନୟୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦାନସଂୱିଭାଗରତୋତି ଏତେନ ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି କିଞ୍ଚି ଲଭିତ୍ୱା ତତୋପି ସଂୱିଭାଗେ ରତୋ। ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତନ୍ତି "ଇଦଂ ଅମ୍ହାକଂ ଭୱିସ୍ସତି, ଇଦଂ ଅୟ୍ୟାନ"ନ୍ତି ଏୱଂ ଅକତୱିଭାଗଂ, ସବ୍ବଂ ଦାତବ୍ବମେୱ ହୁତ୍ୱା ଠିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମେହି ଖୋ ଥପତୟୋ ଚତୂହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅରିୟସାୱକୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତୀତି ସୋତାପନ୍ନୋ ଇମେହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ସୋତାପନ୍ନେନ ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକନ୍ତତୋ ଲବ୍ଭମାନତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଏୱଂ ତେସଂ ଥପତୀନଂ ଇମେହି ଚତୂହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତଂ ପରିୟାୟେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ତୁମ୍ହେ ଖୋ ଥପତୟୋ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୯୫।

ସହସ୍ସଂ କପ୍ପକୋଟିୟୋତି ସହସ୍ସଂ ଅତ୍ତଭାୱା ଅହେସୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। "ଅସୀତି କପ୍ପକୋଟିୟୋ"ତିପି ପାଠୋ, ଅସୀତିଆୟୁକପ୍ପକୋଟିୟୋ ଅହେସୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କତ୍ଥ ପନ ତେ ଅହେସୁନ୍ତି? ଆହ "ଦେୱେ ଚେୱ ମନୁସ୍ସେ ଚା"ତି, ଦେୱେସୁ ଚେୱ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂୱିରୁଳ୍ହମୂଲ୍ହୀତି ସମନ୍ତତୋ ପଲ୍ଲୱଗ୍ଗହଣେନ ୱିରୁଳ୍ହୋ। ଅଲଭିଂହନ୍ତି ଅଲଭିଂ ଅହଂ। ଅଜ୍ଜ ତିଂସଂ ତତୋ କପ୍ପାତି ତତୋ କପ୍ପତୋ ଅଜ୍ଜ ସମ୍ପତି ଅୟଂ କପ୍ପୋ ତିଂସତିମୋ। ତସ୍ସା ସଞ୍ଞାୟ ୱାସନାତି ତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଗତାୟ ସଞ୍ଞାୟ ୱାସନତୋ।

ତଣ୍ହାନିଘାତକୋତି ତଣ୍ହାଯ ସମୁଚ୍ଛେଦକୋ। ୱଟଂସକୋତି ପୁପ୍ଫମଯକଣ୍ଣିକୋ। ସବ୍ବପୁପ୍ଫେହିଲଙ୍କତୋତି ନାନାପୁପ୍ଫେହି ଅଲଙ୍କତୋ। ଲପନନ୍ତରାତି ଉତ୍ତରାଧରୋଟ୍ଠାନଂ ଅନ୍ତରତୋ। ଓକ୍କାତି ପଭା। ମୁଦ୍ଧନନ୍ତରଧାଯଥାତି ମୁଦ୍ଧନି ଅନ୍ତରଧାଯଥ। କଙ୍ଖଂ ୱିତରାତି ୱିମତିଂ ୱିନୋଦେହି। ଯସ୍ସ ତଂ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ, ସଦା ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତି ତନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଯସ୍ସ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଆକଙ୍ଖପ୍ପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ସଦା ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ସୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁ ଭଗୱା ଥେରଂ ଆନନ୍ଦଂ ଏତଦବ୍ରୱୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ରାଜା ରଟ୍ଠେ ଭୱିସ୍ସତୀତି ସବ୍ବସ୍ମିଂ ରଟ୍ଠେ ରାଜା ଭୱିସ୍ସତି। ଚରିମନ୍ତି ଚରିମଭୱଂ। ସଚ୍ଛିକତ୍ୱାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା। ଧମ୍ମତନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ, ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ୱା।

୯୬।

ସୁୱଣ୍ଣଚ୍ଛଦନଂ ନାୱନ୍ତି ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ସୁୱଣ୍ଣାଲଙ୍କାରେହି ପଟିମଣ୍ଡିତୱସେନ ଛାଦିତଂ ସୁୱଣ୍ଣନାୱଂ। ପଞ୍ଜଂ ପୁଟ୍ଠା ୱିଯାକାସି, ସକ୍କସ୍ସ ଇତି ମେ ସୁତନ୍ତି ଯଥା ସା ଦେୱତା ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠା ସକ୍କସ୍ସ ବ୍ଯାକାସି, ଏୱଂ ମଯାପି ସୁତନ୍ତି ଆଯସ୍ମା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ଅତ୍ତନା ଯଥାସୁତଂ ତଂ ଭଗୱତୋ ୱଦତି।

ପଂସୁଥୂପେସୂତି ସରୀରଧାତୁଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଠପେତ୍ୱା ପଂସୂହି କତଥୂପେସୁ। ଏୱଞ୍ହି ତେ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସକତା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତେନେୱାହ – ‘‘ଉଦ୍ଦିସ୍ସକତେସୁ ଦସବଲଧରାନ’’ନ୍ତି।

୯୭।

ଦେୱପୁତ୍ତସରୀରୱଣ୍ଣାତି ଦେୱପୁତ୍ତସରୀରସଦିସୱଣ୍ଣା। ସୁଭଗସଣ୍ଠିତୀତି ସୋଭଗ୍ଗଯୁତ୍ତସଣ୍ଠାନା। ଉଳାରଂ ୱତ ତଂ ଆସୀତି ତଂ ମଯା କତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉଳାରଂ ୱତ ଅହୋସି। ଯାହନ୍ତି ଯା ଅହଂ। ସତସହସ୍ସଂ କପ୍ପେ, ମୁଦିତୋ ଥୂପଂ ଅପୂଜେସୀତି ଥୂପଂ ପୂଜେତ୍ୱା ସତସହସ୍ସଂ ଆଯୁକପ୍ପେ ଅହଂ ମୁଦିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନାଗନ୍ତୁନ ୱିନିପାତନ୍ତି ଅପାଯୁପପତ୍ତିଂ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା। ଯଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ତି ଯଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁଂ। ପଣିହିତନ୍ତି ଠପିତଂ। ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତମ୍ହୀତି ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଅମ୍ହି। ୱିଧୂତଲତୋତି ୱିଧୂତତଣ୍ହାଲତୋ, ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତଣ୍ହୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୯୮।

ସାମାକପତ୍ଥୋଦନମତ୍ତନ୍ତି ସାମାକତିଣାନଂ ନାଳିକୋଦନମତ୍ତଂ। ଅଖିଲେତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଚେତୋଖିଲାନଂ ଅଭାୱେନ ଅଖିଲେ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ୱକପ୍ପଯି ଧମ୍ମମୁତ୍ତମନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ଉତ୍ତମଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ‘‘ଉତ୍ତମଧମ୍ମେନ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ସଦ୍ଦହିଂ। ‘‘ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଧମ୍ମେ ପଣିଧେସିଂ ମାନସ’’ନ୍ତି ଇମିନା ପଟିଲଦ୍ଧଧମ୍ମଂ ଅହମ୍ପି ସଚ୍ଛିକରେଯ୍ଯନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ପଣିଦହିଂ। ଭୱେ କୁଦାସୁପି ଚ ମା ଅପେକ୍ଖୱାତି କତ୍ଥଚି ଭୱେ ଅପେକ୍ଖୱା ମା ଭୱେଯ୍ଯନ୍ତି ଚ ପଣିଧେସିଂ ମାନସନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

କୁରୂସୂତି ଉତ୍ତରକୁରୂସୁ। ଦୀଘାଯୁକେସୂତି ତେସଂ ୱସ୍ସସହସ୍ସାଯୁକତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅମମେସୂତି ଅପରିଗ୍ଗହେସୁ। ପାଣୀସୂତି ସତ୍ତେସୁ। ଅହୀନଗାମୀସୂତି ଯଥାଲଦ୍ଧସମ୍ପତ୍ତୀହି ଯାୱତାଯୁକଂ ଅପରିହୀନସଭାୱେସୁ । ତିଦସୋପପଜ୍ଜଥାତି ତାୱତିଂସୋ ହୁତ୍ୱା ଉପପଜ୍ଜିଂ, ତିଦସେ ୱା ତାୱତିଂସଭୱନେ ଉପପଜ୍ଜିଂ। ୱିସିଟ୍ଠକାଯୂପଗତୋତି ୱିସିଟ୍ଠକାଯେସୁ ନାନାୱଣ୍ଣକାଯେସୁ ଉପଗତୋ। ଯସସ୍ସିସୂତି ପରିୱାରୱନ୍ତେସୁ। ହିତାହିତାସିହୀତି କୁସଲାକୁସଲେ ୱୀତିୱତ୍ତୀହି। ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଖ୍ୱମନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଖୋ ଇମଂ ୱଚନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସକାସୀତି ସୋ ଅକାସି। ବଲିମାଭିହାରୀତି ପୂଜାବଲିଂ ଅଭିହରି। ପତିତସ୍ସ ଏକନ୍ତି ତସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ଏକପୁପ୍ଫଂ ପତିତଂ।

ଉପରିଟ୍ଠନ୍ତି ଉପରି ୱେହାସେ ଠିତଂ। ଅରିଟ୍ଠନ୍ତି ଅରିଟ୍ଠଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ବହିଦ୍ଧା ଚାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତୱିସଯା ଚ ବହିଦ୍ଧୱିସଯା ଚ। ଯେ ମେ ୱିଜ୍ଜିଂସୂତି ଯେ ମେ ପୁବ୍ବେ ୱିଜ୍ଜମାନା ଅହେସୁଂ। ଜାତିମରଣସଂସାରୋ, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଜାଯନମୀଯନଭୂତୋ ସଂସାରୋ ପୁନବ୍ଭୱୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଚ ଦାନି ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗପୁଞ୍ଞୱିଭାୱନାନଂ ନାନାସୁତ୍ତପଦାନଂ ଉଦାହରଣୱସେନ ଦସ୍ସିତଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୯୯।

‘‘ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ…ପେ… ଅପୁନବ୍ଭୱାଯା’’ତି ଇଦଂ ନିଦ୍ଦେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଓଘତରଣସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ କିଚ୍ଚଭ୍ତା। ନ ଚେତନା କରଣୀଯାତି ନ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବଂ। ଧମ୍ମତାତି ଧମ୍ମସଭାୱୋ।

୧୦୦।

ଯଦା ହୱେତି ଯସ୍ମିଂ ହୱେ କାଲେ। ପାତୁଭୱନ୍ତୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଧମ୍ମାତି ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚଯାକାରପଟିୱେଧସାଧକା ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା। ପାତୁଭୱନ୍ତୀତି ୱା ପକାସେନ୍ତି, ଅଭିସମଯୱସେନ ପାକଟା ହୋନ୍ତି। ଧମ୍ମାତି ଚତୁଅରିଯସଚ୍ଚଧମ୍ମା। ଆତାପୋ ୱୁଚ୍ଚତି କିଲେସସନ୍ତାପନଟ୍ଠେନ ୱୀରିଯଂ। ଆତାପିନୋତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିଯୱତୋ। ଝାଯତୋତି ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣେନ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣେନ ଚ ଝାନେନ ଝାଯନ୍ତସ୍ସ। ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସାତି ବାହିତପାପସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ। ଅଥସ୍ସ କଙ୍ଖା ୱପଯନ୍ତି ସବ୍ବାତି ଅଥସ୍ସ ଏୱଂ ପାତୁଭୂତଧମ୍ମସ୍ସ ଯା ତା ‘‘କୋ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ଫୁସତୀତି? ନୋ କଲ୍ଲୋ ପଞ୍ହୋତି ଭଗୱା ଅୱୋଚା’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୨।୧୨) ନଯେନ ‘‘କତମଂ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ଜରାମରଣଂ, କସ୍ସ ପନିଦଂ ଜରାମରଣନ୍ତି? ନୋ କଲ୍ଲୋ ପଞ୍ହୋତି ଭଗୱା ଅୱୋଚା’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୨।୩୫) ଚ ନଯେନ ପଚ୍ଚଯାକାରକଙ୍ଖା ୱୁତ୍ତା। ଯା ଚ ପଚ୍ଚଯାକାରସ୍ସେୱ ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା ‘‘ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନ’’ନ୍ତିଆଦିକା (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ସୋଳସକଙ୍ଖା ‘‘ବୁଦ୍ଧେ କଙ୍ଖତି ଧମ୍ମେ କଙ୍ଖତୀ’’ତିଆଦିକା (ଧ। ସ। ୧୦୦୮) ଅଟ୍ଠ ଚ କଙ୍ଖା ଆଗତା, ତା ସବ୍ବା ୱପଯନ୍ତି ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, କସ୍ମା? ଯତୋ ପଜାନାତି ସହେତୁଧମ୍ମଂ, ଯସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାଦିକେନ ହେତୁନା ସହେତୁକଂ ଇମଂ ସଙ୍ଖାରାଦିଂ କେୱଲଂ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମଂ ପଜାନାତି ଅଞ୍ଞାସି ପଟିୱିଜ୍ଝତି।

ଯତୋ ଖଯଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅୱେଦୀହି ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚଯାନଂ ଖଯସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅୱେଦି ଅଞ୍ଞାସି ପଟିୱିଜ୍ଝି, ତସ୍ମା ଯଦାସ୍ସ ଆତାପିନୋ ଝାଯତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଧମ୍ମା ପାତୁଭୱନ୍ତି। ଅଥସ୍ସ ଯା ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅୱିଦିତତ୍ତା କଙ୍ଖା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ସବ୍ବାପି ତା କଙ୍ଖା ୱପଯନ୍ତୀତି।

ଆରଞ୍ଞନ୍ତି ଆରଞ୍ଞକଂ। ଅଞ୍ଞାତୁଞ୍ଛେନ ଯାପେନ୍ତନ୍ତି କୁଲେସୁ ଅଞ୍ଞାତୋ ନିଚ୍ଚନୱୋଯେୱ ହୁତ୍ୱା ଉଞ୍ଛେନ ପିଣ୍ଡଚରିଯାଯ ଯାପେନ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଅଭିଲକ୍ଖିତେସୁ ଇସ୍ସରଜନଗେହେସୁ କଟୁକଭଣ୍ଡସମ୍ଭାରଂ ସୁଗନ୍ଧଭୋଜନଂ ପରିଯେସନ୍ତସ୍ସ ଉଞ୍ଛନଂ ଞାତୁଞ୍ଛନଂ ନାମ, ଘରପଟିପାଟିଯା ପନ ଦ୍ୱାରେ ଠିତେନ ଲଦ୍ଧମିସ୍ସକଭୋଜନଂ ଅଞ୍ଞାତୁଞ୍ଛନଂ ନାମ। ଇଦଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତେନ ଯାପେନ୍ତଂ। କାମେସୁ ଅନପେକ୍ଖିନନ୍ତି ୱତ୍ଥୁକାମକିଲେସକାମେସୁ ନିରପେକ୍ଖଂ।

ଛେତ୍ୱାତି ୱଧିତ୍ୱା। ସୁଖଂ ସେତୀତି କୋଧପରିଳାହେନ ଅପରିଦଯ୍ହମାନତ୍ତା ସୁଖଂ ସଯତି। ନ ସୋଚତୀତି କୋଧୱିନାସେନ ୱିନଟ୍ଠଦୋମନସ୍ସତ୍ତା ନ ସୋଚତି। ୱିସମୂଲସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖୱିପାକସ୍ସ। ମଧୁରଗ୍ଗସ୍ସାତି ଯଂ ଅକ୍କୁଟ୍ଠସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍କୋସିତ୍ୱା ପହଟସ୍ସ ପଟିପ୍ପହରିତ୍ୱା ସୁଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ସୋ ‘‘ମଧୁରଗ୍ଗୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଠାନେ ପରିଯୋସାନଂ ‘‘ଅଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରିଯାତି ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ।

ହନେତି ହନେଯ୍ୟ। ଉପ୍ପତିତନ୍ତି ଅସମୁଗ୍ଘାଟିତଂ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ସମୁଦାଚାରୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ସମୁଦାଚରନ୍ତଂ। ୱିନୋଦଯେତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନତୋ ନୀହରେଯ୍ୟ।

୧୦୧।

ସଦ୍ଧିଯାତି ଦେସନାସୀସମେତଂ, ଏକତୋଧାରାଦିନା ସଦ୍ଧେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଓମଟ୍ଠୋତି ପହଟୋ। ଚତ୍ତାରୋ ହି ପହାରା ଓମଟ୍ଠୋ ଉମ୍ମଟ୍ଠୋ ମଟ୍ଠୋ ୱିମଟ୍ଠୋତି। ତତ୍ଥ ଉପରି ଠତ୍ୱା ଅଧୋମୁଖଂ ଦିନ୍ନପ୍ପହାରୋ ଓମଟ୍ଠୋ ନାମ, ଅଧୋ ଠତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଂ ମୁଖଂ ଦିନ୍ନପ୍ପହାରୋ ଉମ୍ମଟ୍ଠୋ ନାମ, ଅଗ୍ଗଳସୂଚି ୱିଯ ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା କତୋ ମଟ୍ଠୋ ନାମ, ସେସୋ ସବ୍ବୋପି ୱିମଟ୍ଠୋ ନାମ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଓମଟ୍ଠୋ ଗହିତୋ। ସୋ ହି ସବ୍ବଦାରୁଣୋ ଦୁରୁଦ୍ଧରଣସଲ୍ଲୋ ଦୁତ୍ତିକିଚ୍ଛୋ ଅନ୍ତୋଦୋସୋ ଅନ୍ତୋପୁବ୍ବଲୋହିତୋ ଚ ହୋତି। ପୁବ୍ବଲୋହିତଂ ଅନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ୱଣମୁଖଂ ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ପୁବ୍ବଲୋହିତଂ ନୀହରିତୁକାମେହି ମଞ୍ଚେନ ସଦ୍ଧିଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଅଧୋସିରୋ କାତବ୍ବୋ ହୋତି, ମରଣଂ ୱା ମରଣମତ୍ତଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ପାପୁଣାତି। ପରିବ୍ବଜେତି ୱିହରେଯ୍ୟ।

ଇମାଯ ଗାଥାଯ କିଂ କଥିତଂ? ଯଥା ସତ୍ତିଯା ଓମଟ୍ଠପୁରିସୋ ସଲ୍ଲୁବ୍ବାହନୱଣତିକିଚ୍ଛନାନଂ ଅତ୍ଥାଯ ୱୀରିଯଂ ଆରଭତି ପଯୋଗଂ କରୋତି ପରକ୍କମତି। ଯଥା ଚ ଦଯ୍ହମାନେ ମତ୍ଥକେ ଆଦିତ୍ତସିରୋ ତସ୍ସ ନିବ୍ବାପନତ୍ଥାଯ ୱୀରିଯଂ ଆରଭତି ପଯୋଗଂ କରୋତି ପରକ୍କମତି, ଏୱମେୱଂ ଭିକ୍ଖୁ କାମରାଗପ୍ପହାନାଯ ସତୋ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରେଯ୍ୟ ଭଗୱାତି କଥେସି।

ଏୱଂ ଦେୱତାଯ କଥିତେ ଅଥ ଭଗୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଇମାଯ ଦେୱତାଯ ଉପମା ଦଠହଂ କତ୍ୱା ଆନୀତା, ଅହଂ ପନ ପରିଭଙ୍କଂ ଗହେତ୍ୱା ଠିତା। ପୁନପ୍ପୁନଂ କଥେନ୍ତୀପି ହି ଏସା କାମରାଗସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନମେୱ କଥେସ୍ସ, ଯାୱ ଚ କାମରାଗୋ ମଗ୍ଗେନ ନ ସମୁଗ୍ଘାଟିଯ୍ଯତି, ତାୱ ଅନୁବନ୍ଧୋୱ ହୋତୀ’’ତି ତମେୱ ଉପମଂ ଗହେତ୍ୱା ପଠମମଗ୍ଗୱସେନ ଦେୱତାଯ ୱିନିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସତ୍ତିଯା ୱିଯ ଓମଟ୍ଠୋ’’ତି ଦୁତିଯଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପୁରିମନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଲୋକାମିସନ୍ତି କାମଗୁଣୋ। ସନ୍ତିପେକ୍ଖୋତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୂପସମଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅପେକ୍ଖମାନୋ। ପଞ୍ଞୱାତି ପଞ୍ଞୱନ୍ତୋ। ପହିତତ୍ତୋତି ନିବ୍ବାନଂ ପତିପେସିତଚିତ୍ତୋ। ୱିରତୋ କାମସଞ୍ଞାଯାତି ଯାଯ କାଯଚି ସବ୍ବତୋ କାମସଞ୍ଞାଯ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତିଯା ୱିରତୋ। ‘‘ୱିରତ୍ତୋ’’ତିପି ପାଠୋ। କାମସଞ୍ଞାଯାତି ପନ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ ହୋତି। ସଗାଥାୱଗ୍ଗେ (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୯୬) ‘‘କାମସଞ୍ଞାସୂ’’ତି ପାଠୋ। ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ଦସନ୍ନମ୍ପି ସଂଯୋଜନାନଂ ଅତୀତତ୍ତା ସବ୍ବସଂଯୋଜନାତୀତୋ। ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନେୱ ୱା ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାତୀତୋ ତତ୍ର ତତ୍ରାଭିନନ୍ଦନତୋ ନନ୍ଦିସଙ୍ଖାତାଯ ତଣ୍ହାଯ ତିଣ୍ଣଞ୍ଚ ଭୱାନଂ ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା ନନ୍ଦିଭୱପରିକ୍ଖୀଣୋ। ସୋ ତାଦିସୋ ଖୀଣାସୱୋ ଭିକ୍ଖୁ ଗମ୍ଭୀରେ ସଂସାରଣ୍ଣୱେ ନ ସୀଦତି।

ସଦ୍ଦହାନୋତି ଯେନ ପୁବ୍ବଭାଗେ କାଯସୁଚରିତାଦିଭେଦେନ, ଅପରଭାଗେ ଚ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଭେଦେନ ଧମ୍ମେନ ଅରହନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧସାୱକା ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ତା। ତଂ ସଦ୍ଦହାନୋ ଅରହତଂ ଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବାନପତ୍ତିଯା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞଂ ଲଭତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ନ ସଦ୍ଧାମତ୍ତକେନେୱ। ଯସ୍ମା ପନ ସଦ୍ଧାଜାତୋ ଉପସଙ୍କମତି, ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ ପଯିରୁପାସତି, ପଯିରୁପାସନ୍ତୋ ସୋତଂ ଓଦହତି, ଓଦହିତସୋତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି, ତସ୍ମା ଉପସଙ୍କମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ସୁସ୍ସୂସଂ ଲଭତେ ପଞ୍ଞଂ।

କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ତଂ ଧମ୍ମଂ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱାପି ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯେ କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱାପି ୱତ୍ତକରଣେନ ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା ଯଦା ପଯିରୁପାସନାଯ ଆରାଧିତଚିତ୍ତା କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତୁକାମା ହୋନ୍ତି। ଅଥ ଅଧିଗତାଯ ସୋତୁକାମତାଯ ସୋତଂ ଓଦହିତ୍ୱା ସୁଣନ୍ତୋ ଲଭତୀତି ଏୱଂ ସୁସ୍ସୂସମ୍ପି ଚ ସତିଅୱିପ୍ପୱାସେନ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ସୁଭାସିତଦୁବ୍ଭାସିତଞ୍ଞୁତାଯ ୱିଚକ୍ଖଣୋ ଏୱ ଲଭତି, ନ ଇତରୋ। ତେନାହ – ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିଚକ୍ଖଣୋ’’ତି।

ପତିରୂପକାରୀତି ଦେସକାଲାଦୀନି ଅହାପେତ୍ୱା ଲୋକିଯସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପତିରୂପଂ ଅଧିଗମୂପାଯଂ କରୋତୀତି ପତିରୂପକାରୀ। ଧୁରୱାତି ଚେତସିକୱୀରିଯୱସେନ ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋ। ଉଟ୍ଠାତାତି କାଯିକୱୀରିଯୱସେନ ଉଟ୍ଠାନସମ୍ପନ୍ନୋ ଅସିଥିଲପରକ୍କମୋ। ୱିନ୍ଦତେ ଧନନ୍ତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଧନଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି। ସଚ୍ଚେନାତି ୱଚୀସଚ୍ଚେନ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚେନ ଚ। ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଅରିଯସାୱକା ନିକ୍ଖତିଂ ପାପୁଣନ୍ତା କିତ୍ତିମ୍ପି ପାପୁଣନ୍ତିଯେୱ। ଦଦନ୍ତି ପରେସଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଇଚ୍ଛିତଂ ପତ୍ଥିତଂ ଦେନ୍ତୋ ମିତ୍ତାନି ଗନ୍ଥତି ସମ୍ପାଦେତି କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁଦ୍ଦଦଂ ୱା ଦଦନ୍ତୋ ଗନ୍ଥତି, ଦାନମୁଖେନ ଚତ୍ତାରିପି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂନି ଗହିତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତେହି ମିତ୍ତାନି କରୋନ୍ତି। ଅସ୍ମା ଲୋକା ପରଂ ଲୋକଂ, ସ ୱେ ପେଚ୍ଚ ନ ସୋଚତୀତି ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଇମେ ସଦ୍ଧାଦଯୋ ଧମ୍ମା ୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ଇମସ୍ମା ଲୋକା ପରଂ ଲୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନ ସୋଚତି, ସୋକକାରଣଂ ତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଯସ୍ସେତେ ଚତୁରୋ ଧମ୍ମା, ସଦ୍ଧସ୍ସ ଘରମେସିନୋ;

ସଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମୋ ଧିତି ଚାଗୋ, ସ ୱେ ପେଚ୍ଚ ନ ସୋଚତୀ’’ତି। (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୪୬; ସୁ॰ ନି॰ ୧୯୦) –

ଗାଥଂ ଅୱସେସଂ କତ୍ୱା ଉଦାହଟଂ। ଆଳୱକସୁତ୍ତେ ହି ଇମା ଗାଥା ଆଳୱକେନ ‘‘କଥଂ ସୁ ଲଭତେ ପଞ୍ଞ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୪୬; ସୁ॰ ନି॰ ୧୮୭) ପୁଟ୍ଠେନ ଭଗୱତା ଭାସିତାତି।

ଯେନ କେନଚି ୱଣ୍ଣେନାତି ଯେନ କେନଚି କାରଣେନ, ପକାରେନ ୱା। ସଂୱାସୋତି ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ସହୱାସୋ ସମାଗମୋ। ତନ୍ତି ତଥା ସମାଗତଂ ଅନୁକମ୍ପିତବ୍ବଂ ପୁରିସଂ। ମନସା ଚେ ପସନ୍ନେନାତି କରୁଣାସମୁସ୍ସାହିତେନ ପସାଦେନ ପସନ୍ନେନ ମନସା। ନ ତେନ ହୋତି ସଂଯୁତ୍ତୋତି ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଅନୁସାସନେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ସଂଯୋଜନୱସେନ ସଂଯୁତ୍ତୋ ନାମ ନ ହୋତି। ଯାନୁକମ୍ପା ଅନୁଦ୍ଦଯାତି ଯା ଅରିଯମଗ୍ଗସମ୍ପାପନୱସେନ କରୁଣାଯନା, ମେତ୍ତାଯନା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦୨।

ରାଗୋ ଚ ଦୋସୋ ଚାତି ରାଗଦୋସା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାୱ। କୁତୋନିଦାନାତି କିଂନିଦାନା କିଂହେତୁକା। ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନସ୍ସ ହି ଅଯଂ ତୋ-ଆଦେସୋ,

ସମାସେ ଚସ୍ସ ଲୋପାଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅରତୀ ରତୀ ଲୋମହଂସୋ କୁତୋଜାତି ଯାଯଂ ପନ୍ତେସୁ ସେନାସନେସୁ, ଅଧିକୁସଲେସୁ ଚ ଧମ୍ମେସୁ ଅରତି ଉକ୍କଣ୍ଠିତା, ଯା ଚ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ରତି ଅଭିରତି ଆସତ୍ତି କୀଢଅନାଦି, ଯୋ ଚ ଲୋମହଂସସମୁଟ୍ଠାନତୋ ଲୋମହଂସସଞ୍ଞିତୋ ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋ, ଇମେ ତଯୋ ଧମ୍ମା କୁତୋ ଜାତା କୁତୋ ନିବ୍ବତ୍ତାତି ପୁଚ୍ଛା। କୁତୋ ସମୁଟ୍ଠାଯାତି କୁତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା। ମନୋତି କୁସଲଚିତ୍ତଂ। ୱିତକ୍କାତି କାମୱିତକ୍କାଦଯୋ। କୁମାରକା ଧଙ୍କମିୱୋସଜନ୍ତୀତି ଯଥା କୁମାରକା କୀଢଅନ୍ତା କାକଂ ସୁତ୍ତେନ ପାଦେ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଓସଜନ୍ତି ଖିପନ୍ତି, ଏୱଂ କୁସଲମନଂ ଅକୁସଲୱିତକ୍କା କୁତୋ ସମୁଟ୍ଠାଯ ଓସଜନ୍ତୀତି ପୁଚ୍ଛା।

ରାଗୋଚାତି ଦୁତିଯଗାଥା ତସ୍ସା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ତତ୍ଥ ଇତୋତି ଅତ୍ତଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଅତ୍ତଭାୱନିଦାନା ହି ରାଗଦୋସା, ଅରତି ରତି ଲୋମହଂସା ଚ ଅତ୍ତଭାୱତୋ ଜାତା। କାମୱିତକ୍କାଦଯୋ ଅତ୍ତଭାୱତୋ ଏୱ ସମୁଟ୍ଠାଯ କୁସଲମନଂ ଓସଜନ୍ତି। ତେନ ତଦଞ୍ଞଂ ପକତିଆଦିକାରଣଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଇତୋନିଦାନା ଇତୋ ସମୁଟ୍ଠାଯା’’ତି। ପୁରିମଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତନଯେନେତ୍ଥ ସନ୍ଧିସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇଦାନି ଯ୍ୱାଯଂ ‘‘ଇତୋନିଦାନା’’ତିଆଦୀସୁ ଅତ୍ତଭାୱନିଦାନା ଅତ୍ତଭାୱତୋ ଜାତା ଅତ୍ତଭାୱତୋ ସମୁଟ୍ଠାଯାତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ସାଧେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ସ୍ନେହଜା ଅତ୍ତସମ୍ଭୂତା’’ତି। ଏତେ ହି ରାଗାଦଯୋ ୱିତକ୍କପରିଯୋସାନା ତଣ୍ହାସ୍ନେହେନ ଜାତା। ତଥା ଜାଯନ୍ତା ଚ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧଭେଦେ ଅତ୍ତଭାୱସଞ୍ଞିତେ ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୂତା। ତେନାହ – ‘‘ସ୍ନେହଜା ଅତ୍ତସମ୍ଭୂତା’’ତି। ଇଦାନି ତଦତ୍ଥଜୋତିକଂ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ନିଗ୍ରୋଧସ୍ସେୱ ଖନ୍ଧଜା’’ତି। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧଜାତି ଖନ୍ଧେସୁ ଜାତା ପାରୋହା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ନିଗ୍ରୋଧସ୍ସ ଖନ୍ଧଜସଞ୍ଞିତା ପାରୋହା ଆପୋରସସଞ୍ଞିତେ ସ୍ନେହେ ସତି ଜାଯନ୍ତି, ଜାଯନ୍ତା ଚ ତସ୍ମିଂଯେୱ ନିଗ୍ରୋଧେ ତେସୁ ତେସୁ ସାଖପ୍ପଦେସେସୁ ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଏୱଂ ଏତେ ରାଗାଦଯୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ତଣ୍ହାସ୍ନେହେ ସତି ଜାଯନ୍ତି, ଜାଯନ୍ତା ଚ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ତେସୁ ତେସୁ ଚକ୍ଖାଦିପ୍ପଦେସେସୁ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେସୁ ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସ୍ନେହଜା ଅତ୍ତସମ୍ଭୂତା’’ତି। ପୁଥୁ ୱିସତ୍ତା କାମେସୂତି ଯସ୍ମା ରାଗୋପି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକାଦିୱସେନ, ଦୋସୋପି ଆଘାତୱତ୍ଥୁଆଦିୱସେନ ଅରତିଆଦଯୋପି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଭେଦସ୍ସ ୱସେନାତି ସବ୍ବଥା ସବ୍ବେପିମେ କିଲେସା ପୁଥୁ ଅନେକପ୍ପକାରା ହୁତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣାଦିୱସେନ ତେସୁ ତେସୁ କାମେସୁ ତଥା ତଥା ୱିସତ୍ତା ଲଗ୍ଗା ସଂସିବ୍ବିତ୍ୱା ଠିତା। କିମିୱ? ମାଲୁୱାୱ ୱିତତା ୱନେ ଯଥା ୱନେ ୱିତତା ମାଲୁୱା ତେସୁ ତେସୁ ରୁକ୍ଖସାଖପ୍ପସାଖାଦିଭେଦେସୁ ୱିସତ୍ତା ହୋତି ଲଗ୍ଗା ସଂସିବ୍ବିତ୍ୱା ଠିତା, ଏୱଂ ଏତେ କିଲେସା ଧମ୍ମା, ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ପୁଥୁପଭେଦେସୁ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ୱିସତ୍ତଂ କିଲେସଗହନଂ।

ଯେ ନଂ ପଜାନନ୍ତି ଯତୋନିଦାନଂ, ତେ ନଂ ୱିନୋଦେନ୍ତି ସୁଣୋହି ଯକ୍ଖ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯେ ସତ୍ତା ନଂ କିଲେସଗହନଂ ‘‘ଇତୋନିଦାନଂ ଏସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଜାନନ୍ତି, ତେ ନଂ ତଣ୍ହାସିନେହସିନେହିତେ ଅତ୍ତଭାୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଞତ୍ୱା ତଂ ତଣ୍ହାସିନେହଂ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନାଦିଭାୱନାଞାଣଗ୍ଗିନା ୱିସୋସେନ୍ତା ୱିନୋଦେନ୍ତି ପଜହନ୍ତି, ଏୱଂ ଅମ୍ହାକଂ ଭାସିତଂ ସୁଣୋହି ଯକ୍ଖାତି। ତେ ଦୁତ୍ତରଂ ଓଘମିମଂ ତରନ୍ତି, ଅତିଣ୍ଣପୁବ୍ବଂ ଅପୁନବ୍ଭୱାଯାତି ଯେ ହି ସଂକିଲେସଗହନଂ ୱିନୋଦେନ୍ତି, ତେ ଏକନ୍ତେନ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତି। ନ ହି ମଗ୍ଗଭାୱନଂ ୱିନା କିଲେସୱିନୋଦନଂ ଅତ୍ଥି। ଏୱଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତା ତେ ପକତିଞାଣେନ ଦୁତ୍ତରଂ କାମୋଘାଦିଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଓଘଂ ଇମିନା ଦୀଘେନ ଅଦ୍ଧୁନା ସୁପିନନ୍ତେନପି ଅତିଣ୍ଣପୁବ୍ବଂ ଅନତିକ୍କନ୍ତପୁବ୍ବଂ ଅପୁନବ୍ଭୱାଯ ନିବ୍ବାନାଯ ତରନ୍ତି।

ଦୁକ୍କରଂ ଭଗୱାତି ଏକୋ କିର ଦେୱପୁତ୍ତୋ ପୁବ୍ବଯୋଗାୱଚରୋ ବହଲକିଲେସତାଯ ସପ୍ପଯୋଗେନ କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ପୁବ୍ବହେତୁମନ୍ଦତାଯ ଅରିଯଭୂମିଂ ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ କାଲଂ କତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ସୋ ତଥାଗତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଦୁକ୍କରଭାୱଂ ଆରୋଚେନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ତତ୍ଥ ଦୁକ୍କରନ୍ତି ଦସପି ୱସ୍ସାନି...ପେ... ସଟ୍ଠିପି ୱସ୍ସାନି ଏକନ୍ତପରିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ସମଣଧମ୍ମସ୍ସ କରଣଂ ନାମେତଂ ଦୁକ୍କରଂ। ସେକ୍ଖାତି ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା। ସୀଲସମାହିତାତି ସୀଲେନ ସମାହିତା ସମୁପେତା। ଠିତତ୍ତାତି ପତିଟ୍ଠିତସଭାୱା। ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛିତପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉପରିପଞ୍ହଂ ସମୁଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ‘‘ଅନଗାରିଯୁପେତସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅନଗାରିଯୁପେତସ୍ସାତି ଅନଗାରିଯଂ ନିଗ୍ଗେହଭାୱଂ ଉପଗତସ୍ସ, ପବ୍ବଜିତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ତୁଟ୍ଠୀତି ଚତୁପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସୋ।

ଭାୱନାଯାତି ଚିତ୍ତୱୂପସମଭାୱନାଯ। ତେ ଛେତ୍ୱା ମଚ୍ଚୁନୋ ଜାଲନ୍ତି ଯେ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୂପସମେ ରତା, ତେ ଦୁସ୍ସମାଦହଂ ଚିତ୍ତଂ ସମାଦହନ୍ତି। ଯେ ସମାହିତଚିତ୍ତା, ତେ ଚତୁପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସଂ ପୂରେନ୍ତା ନ କିଲମନ୍ତି। ଯେ ସନ୍ତୁଟ୍ଠା, ତେ ସୀଲଂ ପୂରେନ୍ତା ନ କିଲମନ୍ତି। ଯେ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତା ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା, ତେ ଅରିଯା ମଚ୍ଚୁନୋ ଜାଲସଞ୍ଞିତଂ କିଲେସଜାଲଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଦୁଗ୍ଗମୋତି ସଚ୍ଚମେତଂ, ଭନ୍ତେ, ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୂପସମେ ରତା, ତେ ଦୁସ୍ସମାଦହଂ ଚିତ୍ତଂ ସମାଦହନ୍ତି। ଯେ ସମାହିତଚିତ୍ତା, ତେ ଚତୁପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସଂ ପୂରେନ୍ତା ନ କିଲମନ୍ତି। ଯେ ସନ୍ତୁଟ୍ଠା, ତେ ସୀଲଂ ପୂରେନ୍ତା ନ କିଲମନ୍ତି। ଯେ ସୀଲେ ପରମଗ୍ଗାହିନୋ ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା, ତେ ଅରିଯା ମଚ୍ଚୁନୋ ଜାଲସଞ୍ଞିତଂ କିଲେସଜାଲଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। କିଂ ନ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ଅଯଂ ପନ ଦୁଗ୍ଗମୋ ‘‘ଭଗୱାୱିସମୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଅରିଯମଗ୍ଗୋ

ନେୱ ଦୁଗ୍ଗମୋ ନ ୱିସମୋ, ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାୟ ପନସ୍ସ ବହୂ ପରିସ୍ସୟା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଅୱଂସିରାତି ଞାଣସିରେନ ଅଧୋସିରା ହୁତ୍ୱା ପପତନ୍ତି। ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ଆରୋହିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାୟ ଏୱ ତେ ମଗ୍ଗେ ପପତନ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅରିୟାନଂ ସମୋ ମଗ୍ଗୋତି ସ୍ୱେୱ ମଗ୍ଗୋ ଅରିୟାନଂ ସମୋ ହୋତି। ୱିସମେ ସମାତି ୱିସମେପି ସତ୍ତକାୟେ ସମା ଏୱ।

୧୦୩।

ଇଦଞ୍ଚ ତଂ ଜେତୱନନ୍ତି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଜେତୱନସ୍ସ ଚେୱ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଏୱମାହ। ଇସିସଙ୍ଘନିସେୱିତନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘନିସେୱିତଂ। ଏୱଂ ପଠମଗାଥାୟ ଜେତୱନସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେନ୍ତୋ ''କମ୍ମଂ ୱିଜ୍ଜା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କମ୍ମନ୍ତି ମଗ୍ଗଚେତନା। ୱିଜ୍ଜାତି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା। ଧମ୍ମୋତି ସମାଧି, ସମାଧିପକ୍ଖିକା ୱା ଧମ୍ମା। ସୀଲଂ ଜୀୱିତମୁତ୍ତମନ୍ତି ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଜୀୱିତଞ୍ଚ ଉତ୍ତମନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅଥ ୱା ୱିଜ୍ଜାତି ଦିଟ୍ଠିସଙ୍କପ୍ପା। ଧମ୍ମୋତି ୱାୟାମସତିସମାଧୟୋ। ସୀଲନ୍ତି ୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱା। ଜୀୱିତମୁତ୍ତମନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଜୀୱିତଂ ନାମ ଉତ୍ତମନ୍ତି। ''ଏତେନ ମଚ୍ଚା ସୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି ଏତେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକେନ ମଗ୍ଗେନ ସତ୍ତା ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତି।

ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ମଗ୍ଗେନ ସୁଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ଗୋତ୍ତଧନେହି, ତସ୍ମା। ଯୋନିସୋ ୱିଚିନେ ଧମ୍ମନ୍ତି ଉପାୟେନ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମଂ ୱିଚିନେୟ୍ୟ। ଏୱଂ ତତ୍ଥ ୱିସୁଜ୍ଝତୀତି ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ଅରିୟମଗ୍ଗେ ୱିସୁଜ୍ଝତି। ଅଥ ୱା ଯୋନିସୋ ୱିଚିନେ ଧମ୍ମନ୍ତି ଉପାୟେନ ଅରିୟସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ୱିଚିନେୟ୍ୟ। ଏୱଂ ତତ୍ଥ ୱିସୁଜ୍ଝତୀତି ଏୱଂ ତେସୁ ଚତୂସୁ ଅରିୟସଚ୍ଚେସୁ ୱିସୁଜ୍ଝତି। ଇଦାନି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେନ୍ତୋ ''ସାରିପୁତ୍ତୋୱା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସାରିପୁତ୍ତୋୱାତି ଅୱଧାରଣୱଚନଂ, ଏତେହି ପଞ୍ଞାଦୀହି ସାରିପୁତ୍ତୋୱ ସେୟ୍ୟୋତି ୱଦତି। ଉପସମେନାତି କିଲେସୱୂପସମେନ। ପାରଙ୍ଗତୋତି ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋ, ଯୋ କୋଚି ନିବ୍ବାନପତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ, ନ ତାଦିସୋ। ଏତାୱପରମୋ ସିୟା, ନ ଥେରା ଉତ୍ତରିତରୋ ନାମ ସାୱକୋ ଅତ୍ଥୀତି ୱଦତି।

ଅତୀତନ୍ତି ଅତୀତେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ। ନାନ୍ୱାଗମେୟ୍ୟାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ନାନୁଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ନପ୍ପଟିକଙ୍ଖେତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ନ ପତ୍ଥେୟ୍ୟ। ଯଦତୀତନ୍ତି ଇଦମେତ୍ଥ କାରଣୱଚନଂ। ଯସ୍ମା ଯଂ ଅତୀତଂ, ତଂପହୀନଂ ନିରୁଦ୍ଧଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗତଂ, ତସ୍ମା ତଂ ନାନୁଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ଯସ୍ମା ଚ ଯଂ ତତ୍ଥ ଅନାଗତଂ, ତଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ ଅଜାତଂ ଅନିବ୍ବତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତମ୍ପି ନ ପତ୍ଥେୟ୍ୟ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ଧମ୍ମଂ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥେୱ ସୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ନଂ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ସତ୍ତହି ଅନୁପସ୍ସନାହି ୱିପସ୍ସତି, ଅରଞ୍ଞାଦୀସୁ ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିପସ୍ସତି। ଅସଂହୀରଂ ଅସଂକୁପ୍ପନ୍ତି ଇଦଂ ୱିପସ୍ସନାପଟିୱିପସ୍ସନାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପସ୍ସନା ହି ରାଗାଦୀହି ନ ସଂହିରତି ନ କୁପ୍ପତୀତି ଅସଂହୀରା ଅସଂକୁପ୍ପା, ତଂ ଅନୁବ୍ରୂହୟେ ୱଡ୍ଢେୟ୍ୟ ପଟିୱିପସ୍ସେୟ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ନିବ୍ବାନଂ ରାଗାଦୀହି ନ ସଂହିରତି ନ କୁପ୍ପତୀତି ଅସଂହୀରଂ ଅସଂକୁପ୍ପଂ, ତଂ ୱିଦ୍ୱା ପଣ୍ଡିତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅନୁବ୍ରୂହୟେ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେନ୍ତୋ ୱଡ୍ଢେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ସ ପନ ଅନୁବ୍ରୂହନସ୍ସ ଅତ୍ଥାୟ ଅଜ୍ଜେୱ କିଚ୍ଚମାତପ୍ପନ୍ତି କିଲେସାନଂ ଆତାପନପରିତାପନେନ ''ଆତପ୍ପ''ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ୱୀରିୟଂ ଅଜ୍ଜେୱ କାତବ୍ବଂ। କୋ ଜଞ୍ଞା ମରଣଂ ସୁୱେତି ସ୍ୱେ ଜୀୱିତଂ ୱା ମରଣଂ ୱା କୋ ଜାନାତି। ଅଜ୍ଜେୱ ଦାନଂ ଦସ୍ସାମି, ସୀଲଂ ୱା ରକ୍ଖିସ୍ସାମି, ଅଞ୍ଞତରଂ ୱା ପନ କୁସଲଂ କରିସ୍ସାମି, ''ଅଜ୍ଜ ତାୱ ପପଞ୍ଚୋ ଅତ୍ଥି, ସ୍ୱେ ୱା ପୁନଦିୱସେ ୱା ଜାନିସ୍ସାମୀ''ତି ଚିତ୍ତଂ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା ''ଅଜ୍ଜେୱ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ଏୱଂ ୱୀରିୟଂ କାତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ମହାସେନେନାତି ଅଗ୍ଗିୱିସସତ୍ଥାଦୀନି ହି ଅନେକାନି ମରଣକାରଣାନି ତସ୍ସ ସେନାତି ତାୟ ମହତିୟା ସେନାୟ ୱସେନ ମହାସେନେନ ଏୱରୂପେନ ମଚ୍ଚୁନା ସଦ୍ଧିଂ ''କତିପାହଂ ତାୱ ଆଗମେହି, ଯାୱାହଂ ବୁଦ୍ଧପୂଜାଦିଂ ଅତ୍ତନୋ ଅୱସ୍ସୟଂ କମ୍ମଂ କରୋମୀ''ତି ଏୱଂ ମିତ୍ତସନ୍ଥୱାକାରସଙ୍ଖାତୋ ୱା ''ଇଦଂ ସତଂ ୱା ସହସ୍ସଂ ୱା ଗହେତ୍ୱା କତିପାହଂ ଆଗମେହୀ''ତି ଏୱଂ ଲଞ୍ଜାନୁପ୍ପଦାନସଙ୍ଖାତୋ ୱା ''ଇମିନା ବଲରାସିନା ପଟିବାହିସ୍ସାମୀ''ତି ଏୱଂ ବଲରାସିସଙ୍ଖାତୋ ୱା ସଙ୍ଗରୋ ନତ୍ଥି। ସଙ୍ଗରୋତି ହି ମିତ୍ତକରଣଲଞ୍ଜଦାନବଲରାସିସଙ୍କଡ୍ଢନାନଂ ନାମଂ, ତସ୍ମା ଅୟମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅତନ୍ଦିତନ୍ତି ଅନଲସଂ ଉଟ୍ଠାହକଂ। ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ଭଦ୍ଦୋ ଏକରତ୍ତୋ ଅସ୍ସାତି ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତୋ। ଇତୀତି ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ''ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତୋ ଅୟ''ନ୍ତି ରାଗାଦିସନ୍ତତାୟ ସନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧମୁନି ଆଚିକ୍ଖତି।

ଚକ୍ଖୁନା ପଞ୍ଞାୟ ଚାତି ଚକ୍ଖୁନା ଚ ପଞ୍ଞାୟ ଚ। ଚକ୍ଖୁଭୂତାୟ ୱା ପଞ୍ଞାୟ। ସତିୟା ପଞ୍ଞାୟ ଚାତି ସତିୟା ଚ ପଞ୍ଞାୟ ଚ, ସତିୱିସିଟ୍ଠାୟ ୱା ପଞ୍ଞାୟ। କାୟେନାତି ନାମକାୟେନ।

ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସୁୱିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ଦିବ୍ବଂ ଚକ୍ଖୁ ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ, ଯଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପୁବ୍ବେନିୱାସାତି ପୁରିମାସୁ ଜାତୀସୁ ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧା। ଇଦ୍ଧିୱିଧାତି ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସା। ନିରୋଧୋତି ନିବ୍ବାନଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

୧୦୪।

ଯସ୍ସସେଲୂପମଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଏକଘନଂ ସେଲଂ ୱିଯ ପକତିୱାତେହି ଲୋକଧମ୍ମୱାତେହି ଅକମ୍ପନୀଯତୋ ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ସେଲୂପମଂ। ତେନାହ – ‘‘ଠିତଂ ନାନୁପକମ୍ପତୀ’’ତି। ରଜନୀଯେସୂତି ଲାଭାଦୀସୁ। କୋପନେଯ୍ୟେତି ଅଲାଭାଦିକେ। କୁତୋ ନଂ ଦୁକ୍ଖମେସ୍ସତୀତି ତଂ ଏୱଂ ଭାୱିତଚିତ୍ତଂ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଲୋକଧମ୍ମଂ ଉତ୍ତମପୁରିସଂ ଲୋକଧମ୍ମହେତୁକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ନାନୁଗମିସ୍ସତି।

ଯୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ବାହିତପାପଧମ୍ମତାଯ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ନ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକତାଯ ହୁଂହୁଙ୍କାରକସାୱାଦିପାପଧମ୍ମଯୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା କେୱଲଂ ଜାତିମତ୍ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ପଟିଜାନାତି। ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବାହିତପାପଧମ୍ମତ୍ତା ହୁଂହୁଙ୍କାରପ୍ପହାନେନ ନିହୁଂହୁଙ୍କୋ। ରାଗାଦିକସାୱାଭାୱେନ ନିକ୍କସାୱୋ। ସୀଲସଂୱରେନ ସଂଯତଚିତ୍ତତାଯ ଯତତ୍ତୋ। ଚତୁମଗ୍ଗଞାଣସଙ୍ଖାତେହି ୱେଦେହି ଅନ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ, ୱେଦାନଂ ୱା ଅନ୍ତଂ ଗତତ୍ତା ୱେଦନ୍ତଗୂ। ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ୱୁସିତତ୍ତା ୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯୋ। ଧମ୍ମେନ ସୋ ବ୍ରହ୍ମୱାଦଂ ୱଦେଯ୍ୟାତି ସୋ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅହ’’ନ୍ତି ଏତଂ ୱାଦଂ ୱଦେଯ୍ୟ। ଯସ୍ସ ସକଲଲୋକସନ୍ନିୱାସେ କୁହିଞ୍ଚି ଏକାରମ୍ମଣେପି ରାଗୁସ୍ସଦୋ ଦୋସୁସ୍ସଦୋ ମୋହୁସ୍ସଦୋ ମାନୁସ୍ସଦୋ ଦିଟ୍ଠୁସ୍ସଦୋତି ଇମେ ଉସ୍ସଦା ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ନ ଗାଧତୀତି ନ ପତିଟ୍ଠହତି। ସୁକ୍କାତି ସୁକ୍କସଙ୍ଖାତା ଗହା। ଯଦି ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାଦୀନଂ ପଭା ତତ୍ଥ ନତ୍ଥି, ତମୋ ଏୱ ଚ ସିଯାତି ଆସଙ୍କମାନେ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ତମୋ ତତ୍ଥ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି। ଯଦା ଚ ଅତ୍ତନାୱେଦୀତିଆଦୀସୁ ଏୱଂୱିଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖେନ ଞାଣେନ ଯଦା ୱିନ୍ଦତି, ଅଥ ରୂପାରୂପଧମ୍ମତୋ ସୁଖଦୁକ୍ଖତୋ ଚ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି।

ସକେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ସକଅତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତେସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ ହୋତୀତି। ଏତଂ ପିସାଚନ୍ତି ଅଜକଲାପକ, ଏତଂ ତଯା ୱୁତ୍ତଂ ପିସାଚଂ କିଲେସପିସାଚଞ୍ଚ। ପକ୍କୁଲନ୍ତି ତଯା କତଂ ଅକ୍କୁଲଂ ପକ୍କୁଲକରଣଞ୍ଚ। ଅତିୱତ୍ତତୀତି ଅତିକ୍କମତି।

ନାଭିନନ୍ଦତିଆଯନ୍ତିନ୍ତି ପୁରାଣଦୁତିଯିକଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତିଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱା ନ ଅଭିନନ୍ଦତି ଚିତ୍ତେନ ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି। ତମେୱ ପକ୍କମନ୍ତିଂ ନ ସୋଚତି। ସଙ୍ଗା ସଙ୍ଗାମଜିଂ ମୁତ୍ତନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧାପି ସଙ୍ଗତୋ ମୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଗାମଜିଂ ଭିକ୍ଖୁଂ।

ବହ୍ୱେତ୍ଥାତି ବହୁ ଏତ୍ଥ ନ୍ହାଯତି ଜନୋ, ନ ତେନ ସୋ ସୁଦ୍ଧୋ ନାମ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଜାତିବଲଂନିସେଧନ୍ତି ଜାତିବଲସ୍ସ ନିସେଧକଂ। ସହାଯା ୱତାତି ସମତ୍ଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାଯ ସହ ଅଯନୱସେନ ସହାଯା ୱତ। କାଲେନ କାଲଂ ସମ୍ମାଯଧମ୍ମସ୍ସ ସୱନୱସେନ ଚିରରତ୍ତଂ ସମେତି ସମାଗମୋ ଏତେସନ୍ତି ଚିରରତ୍ତସମେତିକା। ସିଥିଲମାରବ୍ଭାତି ସିଥିଲଂ ୱୀରିଯଂ କତ୍ୱା।

୧୦୫।

ତତ୍ର ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, କୋ ୱିସେସୋତି ସତ୍ଥୁ ସାୱକସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଚସ୍ୱେୱ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ନିବ୍ବିଦାଦଯୋତି ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପତ୍ତିଯଂ ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତିଯଞ୍ଚ ହେଟ୍ଠା ଉପରି ଚ ୱିସେସାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ନତ୍ଥି ୱିମୁତ୍ତିଯା ନାନତ୍ତ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୫।୩୧; କଥା। ୩୫୫ ଅତ୍ଥତୋ ସମାନଂ)। ତତ୍ଥ ୱିସେସାଭାୱଂ ପଚ୍ଚାମସତି ‘‘ତତ୍ର କୋ ୱିସେସୋ’’ତି। ଅଧିପ୍ପଯାସୋତି ଅଧିକପଯୋଗୋ। ନାନାକରଣନ୍ତି ଚ ୱିସେସୋଯେୱ ୱୁତ୍ତୋ।

ଅଯଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିସେସୋତି ଭିକ୍ଖୱେ, ଯଦିପି ସାୱକସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ଚ ୱିମୁତ୍ତିଯଂ ୱିସେସୋ ନତ୍ଥି, ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ପନ ସୱାସନସଙ୍କିଲେସେ ଖେପେତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ପରସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦନାଦିସକଲସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣସମାଯୋଗୋ। ଅଯଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତତୋ ୱିସେସୋତି। ତତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସାତି ଅୱତ୍ତମାନସ୍ସ। ଅରିଯମଗ୍ଗଞ୍ହି କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପାଦେସି। ଅନ୍ତରା ଅଞ୍ଞୋ ସତ୍ଥା ଉପ୍ପାଦେତା ନାମ ନାହୋସି, ତସ୍ମା ଅଯଂ ଭଗୱା ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେତା ନାମ। ଅସଞ୍ଜାତସ୍ସାତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଅନକ୍ଖାତସ୍ସାତି ଅକଥିତସ୍ସ। ମଗ୍ଗଂ ଜାନାତୀତି ମଗ୍ଗଞ୍ଞୂ। ମଗ୍ଗଂ ୱିଦିତଂ ପାକଟଂ ଅକାସୀତି ମଗ୍ଗୱିଦୂ। ମଗ୍ଗେ ଚ ଅମଗ୍ଗେ ଚ କୋୱିଦୋତି ମଗ୍ଗକୋୱିଦୋ। ମଗ୍ଗାନୁଗାତି ମଗ୍ଗଂ ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତା। ପଚ୍ଛାସମନ୍ନାଗତାତି ଅହଂ ପଠମଂ ସମନ୍ନାଗତୋ, ସାୱକା ପଚ୍ଛା ସମନ୍ନାଗତା।

୧୦୬।

‘‘ନୀଚେ କୁଲେ ପଚ୍ଚାଜାତୋ’’ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୪।୮୫; ପୁ। ପ। ୧୬୮) ତମେନ ଯୁତ୍ତୋତି ତମୋ। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ପୁନ

ନିରୟତମୁପଗମନତୋ ତମପରାୟଣୋ। ଇତି ଉଭୟେନପି ଖନ୍ଧତମୋଞ୍ଚ କଥିତୋ ହୋତି। ‘‘ଅଡ୍ଢେ କୁଲେ ପଚ୍ଚାଜାତୋ’’ତିଆଦିନା (ଅ॰ ନି॰ ୪।୮୫; ପୁ॰ ପ॰ ୧୬୮) ଜୋତିନା ଯୁତ୍ତୋତି ଜୋତି, ଆଲୋକଭୂତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କାୟସୁଚରିତାଦୀହି ପୁନ ସଗ୍ଗୂପପତ୍ତିଭୱୂପଗମନତୋ ଜୋତିପରାୟଣୋ। ଇମିନା ନୟେନ ଇତରେପି ଦ୍ୱେ ୱେଦିତବ୍ବା।

ନ ତଂ ଦଳ୍ହଂ ବନ୍ଧନମାହୁ ଧୀରାତି ଏତ୍ଥ ଧୀରାତି ବୁଦ୍ଧାଦୟୋ ପଣ୍ଡିତପୁରିସା। ଯଂ ସଙ୍ଖଲିକସଙ୍ଖାତଂ ଅୟେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଆୟସଂ ଅଦ୍ଦୁବନ୍ଧନସଙ୍ଖାତଂ ଦାରୁମୟଞ୍ଚ ପବ୍ବଜତିଣେହି ରଜ୍ଜୁଂ କତ୍ୱା କତରଜ୍ଜୁବନ୍ଧନଞ୍ଚ, ତଂ ଅସିଆଦୀହି ଛିନ୍ଦିତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାୟ ‘‘ଥିର’’ନ୍ତି ନ ୱଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସାରତ୍ତରତ୍ତାତି ରତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ରତ୍ତା। ବଲୱରାଗରତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ମଣିକୁଣ୍ଡଲେସୂତି ମଣୀସୁ ଚ କୁଣ୍ଡଲେସୁ ଚ, ମଣିଚିତ୍ତେସୁ ୱା କୁଣ୍ଡଲେସୁ। ଏତଂ ଦଳ୍ହନ୍ତି ଯେ ମଣିକୁଣ୍ଡଲେସୁ ସାରତ୍ତରତ୍ତା, ତେସୁ ଯୋ ରାଗୋ, ଯା ଚ ପୁତ୍ତଦାରେସୁ ଅପେକ୍ଖା ତଣ୍ହା, ଏତଂ କିଲେସମୟଂ ବନ୍ଧନଂ ପଣ୍ଡିତପୁରିସା ‘‘ଦଳ୍ହ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

ଓହାରିନନ୍ତି ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଅପାୟେସୁ ପାତନତୋ ଅୱହରତି ହେଟ୍ଠା ହରତୀତି ଓହାରିନଂ। ସିଥିଲନ୍ତି ବନ୍ଧନଟ୍ଠାନେ ଛୱିଆଦୀନି ଅକୋପେତ୍ୱା ବନ୍ଧନଭାୱମ୍ପି ଅଜାନାପେତ୍ୱା ଜଲପଥଥଲପଥାଦୀସୁ କମ୍ମଂ କାତୁଂ ଦେତୀତି ସିଥିଲଂ। ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚନ୍ତି ଲୋଭୱସେନ ହି ଏକୱାରମ୍ପି ଉପ୍ପନ୍ନଂ କିଲେସବନ୍ଧନଂ ଦଟ୍ଠଟ୍ଠାନତୋ କଚ୍ଛପୋ ୱିୟ ଦୁମ୍ମୋଚୟଂ ହୋତୀତି ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚଂ। ଏତମ୍ପି ଛେତ୍ୱାନାତି ଏତଂ ଦଳ୍ହମ୍ପି କିଲେସବନ୍ଧନଂ ଞାଣଖଗ୍ଗେନ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନପେକ୍ଖିନୋ ହୁତ୍ୱା କାମସୁଖଂ ପହାୟ ପରିବ୍ବଜନ୍ତି ପକ୍କମନ୍ତି ପବ୍ବଜନ୍ତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦୭।

ଚେତେତୀତି ଅକୁସଲଚେତନାୱସେନ ଚେତେତି। ପକପ୍ପେତୀତି ତମେୱ ଅକୁସଲଚେତନଂ କାୟୱଚୀକମ୍ମଭାୱଂ ପାପନୱସେନ କପ୍ପେତି। ଅନୁସେତୀତି ରାଗାଦିଅନୁସୟୋୱ ସନ୍ତାନେ ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ଅନୁସେତି। ଆରମ୍ମଣମେତଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଠିତିଯାତି ଯଦେତଂ ଚେତନଂ ପକପ୍ପନଂ ଅନୁସୟନଞ୍ଚ, ଏତଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଠିତିଯା ପୱତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରମ୍ମଣେ ସତି ପତିଟ୍ଠା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ହୋତୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତପଚ୍ଚୟେ ସତି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ କମ୍ମଂ ଜୱାପେତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଆକଡ୍ଢନସମତ୍ଥତାସମ୍ପାଦନତୋ ପତିଟ୍ଠା ହୋତି। ଆୟତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତୀତି ଆୟତିଂ ପୁନବ୍ଭୱସଙ୍ଖାତା ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତି।

‘‘ନୋ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚେତେତୀ’’ତିଆଦିନା ଅକୁସଲକମ୍ମମେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ, ଯଦିପି କଦାଚି ଯୋନିସୋମନସିକାରା ଅକୁସଲଚେତନା ନପ୍ପୱତ୍ତତି, ଅନୁସୟା ପନ ଅପ୍ପହୀନାତି, ତେ କୁସଲସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପତିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି ଯେୱାତି। ସତି ଚ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣେ ଆୟତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତୀତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। ତତିୟୱାରୋ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୦୮।

‘‘ନେସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିୟସ୍ସ ୱିନୟେ ସମୁଦ୍ଦୋ’’ତିଆଦି ଯଦି ଦୁପ୍ପୂରଣଟ୍ଠେନ ସଂସୀଦନଟ୍ଠେନ ଦୁରତିକ୍କମନଟ୍ଠେନ ସାଗରୋ ‘‘ସମୁଦ୍ଦୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ, ତତୋ ସତଭାଗେନପି ସହସ୍ସଭାଗେନପି ଚକ୍ଖୁଆଦୀସ୍ୱେୱ ଅୟଂ ନୟୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ – ‘‘ଚକ୍ଖୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସସ୍ସ ସମୁଦ୍ଦୋ, ତସ୍ସ ରୂପମୟୋ ୱେଗୋ’’ତି, ରୂପେସୁ ସତ୍ତାନଂ ଆୱିଞ୍ଛନତୋ ରୂପାୟତନମେୱ ୱେଗୋ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱେଗୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯୋ ତଂ ରୂପମୟଂ ୱେଗଂ ସହତୀତି ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ସହ ୱିସୟେନ ଚକ୍ଖୁଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଚ ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତୋ ୱିରଜ୍ଜନ୍ତୋ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧତୋ କିଲେସଜାଲତୋ ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତୋ ଅଭିଭୱତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅତରି ଚକ୍ଖୁସମୁଦ୍ଦନ୍ତି ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖୁସଙ୍ଖାତଂ ସମୁଦ୍ଦଂ ତିଣ୍ଣୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅପରୋ ନୟୋ – ଚକ୍ଖୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିୟସ୍ସ ୱିନୟେ ସମୁଦ୍ଦୋତି ଯଦିପି ଦୁପ୍ପୂରଣଟ୍ଠେନ ଯଦି ୱା ସମୁଦନଟ୍ଠେନ ସମୁଦ୍ଦୋ, ଚକ୍ଖୁମେୱ ସମୁଦ୍ଦୋ। ତସ୍ସ ହି ପଥୱିତୋ ଯାୱ ଅକନିଟ୍ଠବ୍ରହ୍ମଲୋକା ନୀଲାଦିଆରମ୍ମଣଂ ସମୋସରନ୍ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଏୱଂ ଦୁପ୍ପୂରଣଟ୍ଠେନପି ସମୁଦ୍ଦୋ। ଚକ୍ଖୁ ଚ ତେସୁ ତେସୁ ନୀଲାଦିଆରମ୍ମଣେସୁ ସମୁଦେତି ଅସଂୱୁତଂ ହୁତ୍ୱା ଓସରମାନଂ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଭାୱେନ ସଦୋସଭାୱେନ ଗଚ୍ଛତୀତି ସମୁଦନଟ୍ଠେନପି ସମୁଦ୍ଦୋ। ତଥା ଚକ୍ଖୁଂ ତଣ୍ହାସୋତାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରତାୟ ତେହି ସନ୍ତାନସ୍ସ ସମୁଦନଟ୍ଠେନ ତେମନଟ୍ଠେନ ସମୁଦ୍ଦୋ। ତସ୍ସ ରୂପମୟୋ ୱେଗୋତି ସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ଅପ୍ପମାଣୋ ଊମିମୟୋ ୱେଗୋ ୱିୟ ତସ୍ସାପି ଚକ୍ଖୁସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ସମୋସରନ୍ତସ୍ସ ନୀଲାଦିଭେଦସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱସେନ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟୋ ରୂପମୟୋ ୱେଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯୋ ତଂ ରୂପମୟଂ ୱେଗଂ ସହତୀତି ଯୋ ତଂ ଚକ୍ଖୁସମୁଦ୍ଦେ ସମୋସରନ୍ତଂ ରୂପମୟଂ ୱେଗଂ

ମନାପେ ରୂପେ ରାଗଂ, ଅମନାପେ ଦୋସଂ, ଅସମପେକ୍ଖନେ ମୋହନ୍ତି ଏୱଂ ରାଗାଦିକିଲେସେ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଉପେକ୍ଖକଭାୱେନ ସହତି।

ସଉମିନ୍ତିଆଦୀସୁ କିଲେସଉମୀହି ସଉମିଂ। କିଲେସୱଟ୍ଟେହି ସାୱଟ୍ଟଂ। କିଲେସଗହେହି ସଗହଂ। କିଲେସରକ୍ଖସେହି ସରକ୍ଖସଂ। କୋଧୁପାଯାସସ୍ସ ୱା ୱସେନ ସଉମିଂ। କାମଗୁଣୱସେନ ସାୱଟ୍ଟଂ। ମାତୁଗାମୱସେନ ସଗହଂ ସରକ୍ଖସଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ଉମିଭଯନ୍ତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, କୋଧୁପାଯାସସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ (ଇତିୱୁ। ୧୦୯; ମ। ନି। ୨।୧୬୨; ଅ। ନି। ୪।୧୨୨)। ତଥା ଆୱଟ୍ଟନ୍ତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚନ୍ନେତଂ କାମଗୁଣାନଂ ଅଧିୱଚନଂ (ଇତିୱୁ। ୧୦୯; ମ। ନି। ୨।୧୬୪; ଅ। ନି। ୪।୧୨୨)। ଗହରକ୍ଖସୋତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମାତୁଗାମସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି (ଇତିୱୁ। ୧୦୯)। ସେସଦ୍ୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସଉମିଭଯଂଦୁତ୍ତରଂ ଅଚ୍ଚତରୀତି ଅନିଚ୍ଚତାଦିଉମିଭଯେନ ସଭଯଂ ଦୁରତିକ୍କମଂ ଅତିକ୍କମି। ଲୋକନ୍ତଗୂତି ସଂସାରଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତଂ ଗତୋ। ପାରଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋତି କଥୀଯତି।

ବଢଇସାତି ସତ୍ତାନଂ ଅନତ୍ଥହେତୁତାଯ ବଢଇସା ୱିଯ ବଢଇସା। ଅନଯାଯାତି ଅନତ୍ଥାଯ। ବ୍ଯାବାଧାଯାତି ଦୁକ୍ଖାଯ। ଇଟ୍ଠାତି ପରିଯିଟ୍ଠା ୱା ଅପରିଯିଟ୍ଠା ୱା ସୁଖାରମ୍ମଣତାଯ ଇଟ୍ଠା। କାମନୀଯଟ୍ଠେନ କନ୍ତା। ମନସ୍ସ ୱଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ ମନାପା। ପିଯସଭାୱତାଯ ପିଯରୂପା। କିଲେସକାମସହିତତ୍ତା କାମୂପସଂହିତା। ରାଗଜନନଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ରଞ୍ଜନତୋ ରଜନୀଯା। ତଞ୍ଚେତି ତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ, ନୀଲାଦିୱସେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନମ୍ପି ହି ରୂପାଯତନଂ ରୂପାରମ୍ମଣଭାୱେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଭାୱେନ ଚ ଏକତ୍ତୁପଧିତଂ ନାତିୱତ୍ତତୀତି ତଂସଭାୱସାମଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ତଞ୍ଚେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ଅଭିନନ୍ଦନଭୂତାଯ ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହାଯ ଅଭିମୁଖୋ ନନ୍ଦତି। ଅଭିୱଦତୀତି ‘‘ଅହୋ ସୁଖଂ, ଅହୋ ସୁଖ’’ନ୍ତି ୱଦାପେନ୍ତିଯା ତଣ୍ହାଯନୱସେନ ଅଭିୱଦତି। ଅଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତୀତି ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଗିଲିତବଢଇସୋ ମାରସ୍ସାତି ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୁ, କିଲେସମାରସ୍ସ ବଢଇସଭୂତଂ ରୂପତଣ୍ହଂ ଗିଲିତ୍ୱା ଠିତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସେସୱାରେସୁପି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଭେଦୀତି ଭିନ୍ଦି। ପରିଭେଦୀତି ସବ୍ବଭାଗେନ ଭିନ୍ଦି। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୧୦୯।

ଅଯଂ ଲୋକୋ ସନ୍ତାପଜାତୋତି ଅଯଂ ସତ୍ତଲୋକୋ ଜାତସନ୍ତାପୋ ଞାତିବ୍ଯସନାଦିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନସୋକସନ୍ତାପୋ ଚ ରାଗାଦିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନପରିଳାହସନ୍ତାପୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଫସ୍ସପରେତୋତି ଅନେକେହି ଦୁକ୍ଖଫସ୍ସେହି ଅଭିଭୂତୋ। ରୋଗଂ ୱଦତି ଅତ୍ତତୋତି ତଂ ତଂ ଅତ୍ତନା ଫୁଟ୍ଠଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଭାୱିତକାଯତାଯ ଅଧିୱାସେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ‘‘ଅହୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ଈଦିସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ମଯ୍ହଂ ସତ୍ତୁନୋପି ମା ହୋତୂ’’ତିଆଦିନା ୱିଲପନ୍ତୋ ୱଦତି। କସ୍ମା? ଯେନ ଯେନ ହି ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତତୋ ତଂ ହୋତି ଅଞ୍ଞଥା, ଯସ୍ମା ଏତେ ସତ୍ତା ଯେନ ଯେନ ପକାରେନ ଅତ୍ତନୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଟିକାରଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି ଆସୀସନ୍ତି, ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ ପକାରେନ ତିକିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ହୋତି। ଯେନ ୱା ପକାରେନ ଅତ୍ତନୋ ୱଡ୍ଢିଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଅୱଡ୍ଢି ଏୱ ପନ ହୋତି। ଏୱଂ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱିତଂ ଇଚ୍ଛାୱିଘାତଂ ଏୱ ପାପୁଣାତି। ଅଯଂ ଭୱସତ୍ତୋ କାମାଦିଭୱେସୁ ସତ୍ତୋ ସତ୍ତଲୋକୋ, ତଥାପି ଭୱମେୱାଭିନନ୍ଦତି, ନ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି। ଯଦଭିନନ୍ଦତି ତଂ ଭଯନ୍ତି ଯଂ କାମାଦିଭୱଂ ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଜରାମରଣାଦିଅନେକବ୍ଯସନାନୁବନ୍ଧତ୍ତା ଅତିୱିଯ ଭଯାନକଟ୍ଠେନ ଭଯଂ। ଯସ୍ସ ଭାଯତୀତି ଯତୋ ଜରାମରଣାଦିତୋ ଭାଯତି, ତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଯ ଚ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି।

ଭୱୱିପ୍ପହାନାଯାତି ଭୱସ୍ସ ପଜହନତ୍ଥାଯ। ଖୋତି ଅୱଧାରଣତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଏକନ୍ତେନେୱ କାମାଦିଭୱସ୍ସ ସମୁଦଯପ୍ପହାନେନ ପହାନତ୍ଥଂ ଇଦଂ ମଯା ଅଧିଗତଂ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତୀତି।

ଏୱଂ ଅରିଯସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଏକଂସେନେୱ ନିୟ୍ଯାନିକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଞ୍ଞମଗ୍ଗସ୍ସ ନିୟ୍ଯାନିକଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ଯେ ହି କେଚୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଭୱେନାତି ରୂପଭୱେନ ୱା ଅରୂପଭୱେନ ୱା। ଭୱସ୍ସାତି ସଂସାରସ୍ସ। ୱିପ୍ପମୋକ୍ଖନ୍ତି ଭୱତୋ ୱିମୁତ୍ତିଂ, ସଂସାରସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କିଞ୍ଚାପି ତେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ତତ୍ଥ ନିବ୍ବାନସଞ୍ଞିନୋ, ଭୱଗାମିକମ୍ମେନ ପନ ରୂପାରୂପଜ୍ଝାନେନ , ତଂନିବ୍ବତ୍ତେନ ଚ ଉପପତ୍ତିଭୱେନ ଭୱୱିସୁଦ୍ଧିଂ ୱଦନ୍ତା ଭୱେନ ଭୱୱିପ୍ପମୋକ୍ଖଂ ୱଦନ୍ତି ନାମ। ତେନାହ – ‘‘ସବ୍ବେ ତେ ଅୱିପ୍ପମୁତ୍ତା ଭୱସ୍ମାତି ୱଦାମୀ’’ତି। ଅଥ ୱା ଭୱେନାତି ଭୱଦିଟ୍ଠିଯା, ଭୱତି ତିଟ୍ଠତି ସସ୍ସତନ୍ତି ହି ପୱତ୍ତନତୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ‘‘ଭୱଦିଟ୍ଠୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଭୱଦିଟ୍ଠି ଏୱ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ‘‘ଭୱୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା ଭୱତଣ୍ହାତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଭୱଦିଟ୍ଠିୱସେନ ହି ଇଧେକଚ୍ଚେ ଭୱୱିସେସଂୱେୱ ଭୱୱିପ୍ପମୋକ୍ଖଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି। ଯଥା ତଂ ବକୋ ବ୍ରହ୍ମା ଆହ – ‘‘ଇଦଂ ନିଚ୍ଚଂ, ଇଦଂ ଧୁୱଂ, ଇଦଂ ସସ୍ସତଂ, ଇଦଂ ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୫୦୧; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୫)। ୱିଭୱେନାତି ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା। ୱିଭୱତି ୱିନସ୍ସତି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି ହି ପୱତ୍ତନତୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ୱୁତ୍ତନଯେନ ‘‘ୱିଭୱୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଭୱସ୍ସ ନିସ୍ସରଣମାହଂସୂତି ସଂସାରସୁଦ୍ଧିଂ ୱଦିଂସୁ। ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୱସେନ ହି ଇଧେକଚ୍ଚେ

ସଂସାରସୁଦ୍ଧିଂ ୱଦନ୍ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ –

''ଯତୋ ଖୋ, ଭୋ, ଅଯଂ ଅତ୍ତା ରୂପୀ ଚାତୁମହାଭୂତିକୋ…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି। ଏତ୍ତାୱତା ଖୋ, ଭୋ, ଅଯଂ ଅତ୍ତା ସମ୍ମା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନୋ ହୋତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୯୧)।

ଅନିସ୍ସଟାତି ଅନିକ୍ଖନ୍ତା। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ – ''ଉପଧିଞ୍ହି ପଟିଚ୍ଚ ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ସମ୍ଭୋତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ଉପଧିନ୍ତି ଖନ୍ଧାଦିଉପଧିଂ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯତ୍ଥ ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ନିବ୍ବାନସଞ୍ଞିନୋ, ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧୂପଧିକିଲେସୂପଧିଅଭିସଙ୍ଖାରୂପଧଯୋ ଅଧିଗତା ଞାତା। କୁତୋ ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣତାତି। ଯଂ ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣଂ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସବ୍ବୁପାଦାନକ୍ଖଯା ନତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଲୋକମିମଂ ପସ୍ସାତି ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ଆଲପତି। ପୁଥୂତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପରେତନ୍ତି ମୋହେନ ଅଭିଭୂତଂ। ଭୂତନ୍ତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ଭୂତରତନ୍ତି ଇତ୍ଥୀ ପୁରିସେ, ପୁରିସୋ ଇତ୍ଥିଯାତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସତ୍ତେସୁ ରତଂ, ତତୋ ଏୱ ଭୱା ଅପରିମୁତ୍ତା। ଯେ ହି କେଚି ଭୱାତି ଇତ୍ତରଖଣା ୱା ଦୀଘାଯୁକା ୱା ସାତୱନ୍ତୋ ୱା ଅସାତୱନ୍ତୋ ୱା ଭୱା। ସବ୍ବଧୀତି ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ତିରିଯନ୍ତି ସବ୍ବତ୍ଥ। ସବ୍ବତ୍ଥତାଯାତି ସବ୍ବଭାୱେନ। ସବ୍ବେ ତେ ଭୱାତିଆଦୀସୁ ''ସବ୍ବେପି ଭୱା ଅନିଚ୍ଚା''ତିଆଦିନା ୱିପସ୍ସନାସହିତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଅୱିପରୀତଂ ପସ୍ସତୋ ଭୱତଣ୍ହାପି ପହୀଯତି ନିରୁଜ୍ଝତି, ୱିଭୱଂ ଉଚ୍ଛେଦମ୍ପି ନାଭିନନ୍ଦତି ନ ପତ୍ଥେତି, ତସ୍ସ ସବ୍ବ ତଣ୍ହାନଂ ଅନୱସେସତୋ ମଗ୍ଗେନ ନିରୁଜ୍ଝନତୋ ନିବ୍ବାନଂ ନିବ୍ବୁତି ହୋତି। ତସ୍ସ ଏୱଂ ନିବ୍ବୁତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅନୁପାଦା କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନୁପାଦାନତୋ ଅଗ୍ଗହଣତୋ ପୁନବ୍ଭୱୋ ନ ହୋତି। ଏୱଂଭୂତେନ ଚ ଅଭିଭୂତୋ ପଞ୍ଚୱିଧୋପି ମାରୋ ୱିଜିତୋ ଅସ୍ସ ଅନେନ ମାରେନ ସଙ୍ଗାମୋ, ସବ୍ବେପି ଭୱେ ସମତିକ୍କନ୍ତୋ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦୀସୁ ତାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତୋତି।

ଅନୁସୋତଗାମୀ ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ପଟିସୋତଗାମୀ କଲ୍ଯାଣପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଠିତତ୍ତୋ ସେକ୍ଖୋ। ଇତରୋ ଅସେକ୍ଖୋ।

୧୧୦।

ଅଭିଜାତିକୋତି ଜାତିଯୋ। କଣ୍ହାଭିଜାତିକୋତି କଣ୍ହେ ନୀଚେ କୁଲେ ଜାତୋ। କଣ୍ହଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାଯତୀତି କାଠଅକଂ ଦସୱିଧଂ ଦୁସ୍ସୀଲଧମ୍ମଂ ପସୱତି କରୋତି, ସୋ ତଂ ଅଭିଜାଯିତ୍ୱା ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ସୁକ୍କଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ''ଅହଂ ପୁବ୍ବେପି ପୁଞ୍ଞାନଂ ଅକତତ୍ତା ନୀଚେ କୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ଇଦାନି ପୁଞ୍ଞଂ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାତଂ ସୁକ୍କଂ ପଣ୍ଡରଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାଯତି, ସୋ ତେନ ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ସଚେ କଣ୍ହଂ ଭୱେଯ୍ଯ, କଣ୍ହୱିପାକଂ ଦଦେଯ୍ଯ। ସୁକ୍କଂ, ସୁକ୍କୱିପାକଂ ଦଦେଯ୍ଯ। ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଅପ୍ପଦାନତୋ ପନ ''ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ଅରହତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଞ୍ହି କିଲେସନିବ୍ବାନନ୍ତେ ଜାତତ୍ତା ନିବ୍ବାନଂ ନାମ। ତଂ ଏସ ଅଭିଜାଯତି ପସୱତି କରୋତି। ସୁକ୍କାଭିଜାତିକୋତି ସୁକ୍କେ ଉଚ୍ଚେ କୁଲେ ଜାତୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ''କଣ୍ହଂ କଣ୍ହୱିପାକ''ନ୍ତିଆଦିକସ୍ସ କମ୍ମଚତୁକ୍କସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ହାରସମ୍ପାତୱାରେ ୱିଭତ୍ତୋ ଏୱ।

୧୧୧।

ମାନୁସତ୍ତନ୍ତି ମନୁସ୍ସଭାୱଂ, ମନୁସ୍ସଯୋନିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱେତି କିଚ୍ଚଂ ଅକିଚ୍ଚମେୱ ଚାତି ଦ୍ୱେ। କିଚ୍ଚାନି ଦ୍ୱେୱ କତ୍ତବ୍ବାନି, ନ ଚାକିଚ୍ଚଂ କିଞ୍ଚି କତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସୁକିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦି ''କିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାନଂ ତେସଂ ସରୂପଦସ୍ସନଂ।

ପଧାନାନୀତି ଉତ୍ତମାନି ୱିସିଟ୍ଠାନି। ପୁରିମସ୍ମିଂ ପବ୍ବଜିତେସୂତି ୱିସଯେ ଭୁମ୍ମଂ। ଦୁତିଯେ ଅଧିକରଣେ। ତତ୍ଥ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଅରହତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଆମିସପରିଚ୍ଚାଗୋ ଅରହତ୍ତେନ ସମଧୁରୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି? ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯେସୁ ଦକ୍ଖିଣାଯ ମହପ୍ଫଲଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଯେନ ଯେନ ୱା ପନ ୱତ୍ଥୁନାତି ଉଚ୍ଛେଦାଦିୱତ୍ଥୁନା। ଅଜ୍ଝୋସିତାତି ଭୱତଣ୍ହାଦିୱସେନ ଅଜ୍ଝୋସିତା। ଦୁତିଯେ ଯେନ ଯେନ ୱା ପନ ୱତ୍ଥୁନାତି ଅମରାୱିକ୍ଖେପୱତ୍ଥୁଆଦିନା।

ଇମିନାଅସୁଭେନ କମ୍ମୱିପାକେନାତି ଅସୁଭସ୍ସ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିକମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକତ୍ତା ଅସୁଭେନ ଅସିୱେନ କମ୍ମୱିପାକେନ। ଇଦଂ ବାଲଲକ୍ଖଣଂ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ପୁରିମସ୍ମିଂ ଭୱେ ଦୁଚ୍ଚରିତସମଙ୍ଗିତାଯ ବାଲୋ ଅଯଂ ଭୱତୀତି ଉପଲକ୍ଖଣଂ ଜାଯତି। ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଇଦଂ ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ନାମ ସୁତ୍ତଂ।

ଇମିନା ସୁଭେନାତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣନ୍ତି ପଣ୍ଡିତଲକ୍ଖଣଂ। କିଲେସଭୂମୀହୀତି କିଲେସଟ୍ଠାନେହି କିଲେସାୱତ୍ଥାହି ୱା। ସାନୁସଯସ୍ସ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ଜାଯତୀତି ଅପ୍ପହୀନାନୁସଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସମାଯୋଗେ ରାଗାଦଯୋ ପରିଯୁଟ୍ଠାନୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି।

ପରିଯୁଟ୍ଠିତୋ ସଂଯୁଜ୍ଜତୀତି ଯୋ ରାଗାଦୀହି ପରିଯୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋ, ସୋ କାମରାଗାଦୀହି ସଂଯୁଜ୍ଜତି ନାମ। ସଂଯୁଜ୍ଜନ୍ତୋ ଉପାଦିଯତୀତି ଯୋ କାମରାଗସଂଯୋଜନାଦୀହି ସଂଯୁତ୍ତୋ, ସୋ କାମୁପାଦାନାଦୀନି ଅକୁସଲକମ୍ମାନି ଚ ଉପାଦିଯତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୧୧୨।

ଏୱଂ ସୋଳସୱିଧେନ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ନାନାସୁତ୍ତେହି ଉଦାହରଣୱସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧେନ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଯସ୍ମା ଅଯମ୍ପି ପଟ୍ଠାନୱିଭାଗୋ ମୂଲପଦେହି ସଙ୍ଗହିତୋ, ନ ଇମସ୍ସାପି ତେହି ଅସଙ୍ଗହିତୋ ପଦେସୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ମୂଲପଦଂ ୱିଭଜିତବ୍ବତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ କତମେ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା’’ତି ପୁଚ୍ଛାଯ ୱସେନ ମୂଲପଦାନି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ‘‘ଲୋକିଯଂ ଲୋକୁତ୍ତର’’ନ୍ତିଆଦିନା ନୱତିକା, ଥୱୋ ଚାତି ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧଂ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ତତ୍ଥ ଲୋକିଯନ୍ତି ଲୋକେ ନିଯୁତ୍ତୋ, ଲୋକେ ୱା ୱିଦିତୋ ଲୋକିଯୋ। ଇଧ ପନ ଲୋକିଯୋ ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ସୁତ୍ତଂ ଲୋକିଯଂ। ତଥା ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଯସ୍ମିଂ ପନ ସୁତ୍ତେ ପଦେସେନ ଲୋକିଯୋ, ପଦେସେନ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ଲୋକିଯଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ। ଯଞ୍ଚ ସତ୍ତେ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିମୁଖେନ ଦେସିତଂ, ତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ। ଧମ୍ମୱସେନେୱ ଦେସିତଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ। ଉଭଯୱସେନ ଦେସିତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ପନ ଗୁଣାଭିତ୍ଥୱନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ସୁତ୍ତଂ ଥୱୋ ନାମ।

ତତ୍ଥ ସଜ୍ଜୁଖୀରନ୍ତି ତଙ୍ଖଣଂଯେୱ ଧେନୁଯା ଥନେହି ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ଅବ୍ଭୁଣ୍ହଖୀରଂ। ମୁଚ୍ଚତୀତି ପରିଣମତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ଧେନୁଯା ଥନତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ଖୀରଂ ତଙ୍ଖଣଂଯେୱ ନ ମୁଚ୍ଚତି ନ ପରିଣମତି ନ ଦଧିଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି, ତକ୍କାଦିଅମ୍ବିଲସମାଯୋଗତୋ ପନ ପରତୋ କାଲନ୍ତରେନ ପକତିଂ ଜହତି ଦଧିଭାୱଂ ପାପୁଣାତି, ଏୱମେୱଂ ପାପକମ୍ମମ୍ପି କିରିଯକ୍ଖଣେଯେୱ ନ ୱିପଚ୍ଚତି। ଯଦି ୱିପଚ୍ଚେଯ୍ଯ, ନାନାଗତୀନଂ ସଭାୱଟ୍ଠାନଂ ସିଯା, ନ କୋଚି ପାପକମ୍ମଂ କାତୁଂ ୱିସହେଯ୍ଯ। ଯାୱ ପନ କୁସଲାଭିନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧା ଚରନ୍ତି, ତାୱ ତଂ ତେ ରକ୍ଖନ୍ତି, ତେସଂ ଭେଦା ଅପାଯେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତାପନୱସେନ ୱିପଚ୍ଚତି। ୱିପଚ୍ଚମାନଞ୍ଚ ଡହନ୍ତଂ ବାଲମନ୍ୱେତି, କିଂ ୱିଯ? ଭସ୍ମଚ୍ଛନ୍ନୋୱ ପାୱକୋ। ଯଥା ହି ଛାରିକାଯ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ୱୀତଚ୍ଚିତଙ୍ଗାରୋ ଅକ୍କନ୍ତୋପି ଛାରିକାଯ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ନ ତାୱ ଡହତି, ଛାରିକଂ ପନ ତାପେତ୍ୱା ଚମ୍ମାଦୀନି ଡହନୱସେନ ଯାୱ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗା ଡହନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱମେୱଂ ପାପକମ୍ମମ୍ପି ଯେନ କତଂ, ତଂ ବାଲଂ ଦୁତିଯେ ୱା ତତିଯେ ୱା ଅତ୍ତଭାୱେ ନିରଯାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଡହନ୍ତଂ ଅନୁଗଚ୍ଛତୀତି।

ଯସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ତସ୍ସାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଛେକେନ ସାରଥିନା ସୁଦନ୍ତା ଅସ୍ସା ୱିଯ ଛ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସମଥଂ ଦନ୍ତଭାୱଂ ନିବ୍ବିସେୱନଭାୱଂ ଗତାନି, ତସ୍ସ ନୱୱିଧଂ ମାନଂ ପହାଯ ଠିତତ୍ତା ପହୀନମାନସ୍ସ ଚତୁନ୍ନଂ ଆସୱାନଂ ଅଭାୱେନ ଅନାସୱସ୍ସ ତାଦିଭାୱେ ଠିତସ୍ସ ତଥାରୂପସ୍ସ ଦେୱାପି ପିହଯନ୍ତି, ମନୁସ୍ସାପି ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଆଗମନଞ୍ଚ ପତ୍ଥେନ୍ତିଯେୱାତି। ଆହାରେ ସତୀତି ଆହାରପଟିବଦ୍ଧେ ଛନ୍ଦରାଗେ ଅପ୍ପହୀନେ ସତି।

୧୧୩।

ସବ୍ବା ଦିସା ଅନୁପରିଗମ୍ମ ଚେତସାତି ପରିତୋ ଦସପି ଦିସା ଚିତ୍ତେନ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା। ନେୱଜ୍ଝଗାତି ନେୱ ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ। ପିଯତରନ୍ତି ଅତିସଯେନ ପିଯଂ। ଅତ୍ତନାତି ଅତ୍ତତୋ। ଏୱଂ ପିଯୋ ପୁଥୁ ଅତ୍ତା ପରେସନ୍ତି ଏୱଂ କସ୍ସଚିପି ଅତ୍ତନା ପିଯତରସ୍ସ ଅନୁପଲବ୍ଭନୱସେନ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପରେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତା ପିଯୋ। ଯସ୍ମା ଚ ଏତଦେୱ, ତସ୍ମା ନ ହିଂସେ ପରଂ ଅତ୍ତକାମୋ ଅତ୍ତନୋ ସୁଖକାମୋତି।

ଭୂତାତି ଜାତା ନିବ୍ବତ୍ତା। ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସନ୍ତି। ଭୂତାତି ୱା ଖୀଣାସୱା। ତେ ହି ପହୀନଭୱତ୍ତା ଭୂତା ଏୱ। ଗମିସ୍ସନ୍ତୀତି ପରଲୋକଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି। ଖୀଣାସୱା ପନ ଅନୁପାଦିସେସଂ ନିବ୍ବାନଂ।

ପିଯୋଚ ହୋତୀତି ସୁପରିସୁଦ୍ଧାଯ ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିଯା, ସୁପରିସୁଦ୍ଧାଯ ଚ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପତ୍ତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ ପିଯୋ ପିଯାଯିତବ୍ବୋ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ସୀଲଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନଂ , ଧମ୍ମଟ୍ଠଂ ସଚ୍ଚୱାଦିନଂ;

ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମକୁବ୍ବାନଂ, ତଂ ଜନୋ କୁରୁତେ ପିଯ’’ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୨୧୭);

ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିଯ ଗରୁକାତବ୍ବତାଯ ଗରୁ। ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୱସେନ ସମ୍ଭାୱେତବ୍ବତାଯ ଭାୱନୀଯୋ। ସୀଲଗୁଣେନ ୱା ପିଯଗରୁଆଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଆକଙ୍ଖେଯ୍ଯ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ‘ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ପିଯୋ ଚ ଅସ୍ସଂ ମନାପୋ ଚ ଗରୁ ଚ ଭାୱନୀଯୋ ଚା’ତି,

ସୀଲେସ୍ୱେୱସ୍ସ ପରିପୂରକାରୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୬୫)।

ୱତ୍ତାତି ‘‘କାଲେନ ୱକ୍ଖାମୀ’’ତିଆଦିପଞ୍ଚଧମ୍ମେ ଅତ୍ତନି ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଉଲ୍ଲୁମ୍ପନଭାୱେ ଠତ୍ୱା ୱତ୍ତା। ୱଚନକ୍ଖମୋତି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀହି ଯେନ କେନଚି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ସୁବଚୋ ହୁତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହିତାଯ ତେସଂ ୱଚନଂ ଖମତୀତି ୱଚନକ୍ଖମୋ। ୱତ୍ତାତି ୱା ଧମ୍ମକଥାୱସେନ ୱଚନସୀଲୋ। ୱଚନକ୍ଖମୋତି ଧମ୍ମଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ପରେହି ଅସଂହୀରୋ ହୁତ୍ୱା ତେସଂ ପୁଚ୍ଛାୱଚନକ୍ଖମତାଯ ୱଚନକ୍ଖମୋ। ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଚ କଥଂ କତ୍ତାତି ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱା ଗମ୍ଭୀରକଥଂ କତ୍ତା। ନ ଚଟ୍ଠାନେ ନିଯୋଜକୋତି ଧମ୍ମୱିନଯାଦିଂ ଅଧମ୍ମାୱିନଯାଦିୱସେନ ଅୱତ୍ୱା ଧମ୍ମୱିନଯାଦିୱସେନେୱ ଦୀପନତୋ ନ ଚ ଅଟ୍ଠାନେ ନିଯୋଜକୋ।

ମାତରଂ ପିତରଂ ହନ୍ତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ‘‘ତଣ୍ହା ଜନେତି ପୁରିସ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୫୫-୫୭) ୱଚନତୋ ତୀସୁ ଭୱେସୁ ସତ୍ତାନଂ ଜନନତୋ ତଣ୍ହା ମାତା ନାମ। ‘‘ଅହଂ ଅସୁକସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ, ରାଜମହାମତ୍ତସ୍ସ ୱା ପୁତ୍ତୋ’’ତି ପିତରଂ ନିସ୍ସାଯ ଅସ୍ମିମାନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଅସ୍ମିମାନୋ ପିତା ନାମ। ଲୋକୋ ୱିଯ ରାଜାନଂ ଯସ୍ମା ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଗତାନି ଦ୍ୱେ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯୋ ଭଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯୋ ଦ୍ୱେ ଖତ୍ତିଯା ରାଜାନୋ ନାମ। ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି ୱିତ୍ଥତଟ୍ଠେନ ରଟ୍ଠସଦିସତ୍ତା ରଟ୍ଠଂ ନାମ। ଆଯସାଧକୋ ଆଯୁତ୍ତକପୁରିସୋ ୱିଯ ତଂନିସ୍ସିତୋ ନନ୍ଦିରାଗୋ ଅନୁଚରୋ ନାମ।

ଅନୀଘୋତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖୋ। ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ଖୀଣାସୱୋ। ଏତେନ ହି ତଣ୍ହାଦଯୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣାସିନା ହତା ବାହିତା। ଯାତୀତି ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖୋ ହୁତ୍ୱା ଯାତୀତି।

କାଯେତି କରଜକାଯେ। ଚିତ୍ତନ୍ତି ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ। ସମୋଦହତୀତି ପକ୍ଖିପତି। ଯଦା ଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ଗନ୍ତୁକାମୋ ହୋତି, ତଦା କାଯଗତିକଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଅଧିଟ୍ଠହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତେପି କାଯଂ ସମୋଦହତୀତି ଯଦା ସୀଘଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ହୋତି, ତଦା ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତେ କାଯଂ ପକ୍ଖିପତି, ଚିତ୍ତଗତିକଂ କାଯଂ ଅଧିଟ୍ଠହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାଯେ ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଓକ୍କମିତ୍ୱାତି ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି ନାମ ବଲୱା ପୁରିସୋ ସମିଞ୍ଜିତଂ ୱା ବାହଂ ପସାରେଯ୍ୟ, ପସାରିତଂ ୱା ବାହଂ ସମିଞ୍ଜେଯ୍ୟା’’ତି ୱୁତ୍ତନଯେନ (ମହାୱ। ୮, ୧୩୭; ଦୀ। ନି। ୨।୬୬; ମ। ନି। ୧।୨୮୨; ୨।୩୩୮; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨) ଇଦ୍ଧିମା କାଯେ ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ପରେସଂ ଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ଆରାମରାମଣେଯ୍ୟକାଦୀନି ପେକ୍ଖମାନୋ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣେନେୱ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି।

୧୧୪।

ଯଂ ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଞାଣନ୍ତି ସବ୍ବଂ ଲୋକଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରଭୂମିକତ୍ତା। ସବ୍ବକାଲେ ପୱତ୍ତତୀତି ଆୱଜ୍ଜନପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସତତଂ ସମିତଂ ପୱତ୍ତତୀତି। ନ ହି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବସ୍ମିଂଯେୱ କାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି।

କିତ୍ତଯିସ୍ସାମି ତେ ସନ୍ତିନ୍ତି ସବ୍ବକିଲେସୱୂପସମହେତୁତାଯ ସନ୍ତିଂ ନିବ୍ବାନଂ ଦସ୍ସେସ୍ସାମି। ଦିଟ୍ଠେ ଧମ୍ମେତି ଦିଟ୍ଠେ ଦୁକ୍ଖାଦିଧମ୍ମେ, ଇମସ୍ମିଂ ଏୱ ୱା ଅତ୍ତଭାୱେ। ଅନୀତିହନ୍ତି ଇତିହାସାତି ଏୱଂ ନ ଇତିକିରାଯ ପୱତ୍ତଂ, ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ୱିଦିତ୍ୱା ସତୋ ଚରନ୍ତି ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ପ। ୨୭୭; ଥେରଗା। ୬୭୬; ନେତ୍ତି। ୫) ନଯେନ ସତୋ ହୁତ୍ୱା ଚରନ୍ତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଯଂ ସନ୍ତିଂ ୱିଦିତ୍ୱା। ତରେ ଲୋକେ ୱିସତ୍ତିକନ୍ତି ସଙ୍ଖାରଲୋକେ ୱିସତ୍ତନତୋ ୱିସତ୍ତିକସଙ୍ଖାତଂ ତଣ୍ହଂ ତରେ ତରେଯ୍ୟ ସମତିକ୍କମେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଞ୍ଚାହଂ ଅଭିନନ୍ଦାମୀତି ତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ସନ୍ତିଜୋତକଂ ତୁମ୍ହାକଂ ୱଚନଂ ଅହଂ ପତ୍ଥଯାମି, ତଂ ଏୱ ୱା ସନ୍ତିଂ ଉତ୍ତମଂ ଅଭିନନ୍ଦାମୀତି ଧୋତକୋ ୱଦତି। ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ତିରିଯଞ୍ଚାପି ମଜ୍ଝେତି ଏତ୍ଥ ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଅନାଗତଂ ଉପରି ଚ। ଅଧୋତି ଅତୀତଂ ହେଟ୍ଠା ଚ। ତିରିଯଞ୍ଚାପି ମଜ୍ଝେତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପରିତୋ ଚ। ଏତଂ ୱିଦିତ୍ୱା ସଙ୍ଗୋତୀତି ଏତଂ ଅନାଗତାଦିଂ ସଙ୍ଗଜନନଟ୍ଠାନନ୍ତି ଞତ୍ୱା। ଭୱାଭୱାଯାତି ଖୁଦ୍ଦକାନଞ୍ଚେୱ ମହନ୍ତାନଞ୍ଚ ଭୱାନଂ ଅତ୍ଥାଯ, ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦାଯ ୱା।

ଅରିଯସଚ୍ଚାନନ୍ତି ଅରିଯଭାୱକରାନଂ ସଚ୍ଚାନଂ। ଅନନୁବୋଧାତି ଅବୁଜ୍ଝନେନ ଅଜାନନେନ। ଅପ୍ପଟିୱେଧାତି ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ। ସନ୍ଧାୱିତନ୍ତି ଭୱତୋ ଭୱସ୍ସ ଗମନେନ ସନ୍ଧାୱିତଂ। ସଂସରିତନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗମନୱସେନ ସଂସରିତଂ। ମମଞ୍ଚେୱ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚାତି ମଯା ଚେୱ ତୁମ୍ହେହି ଚ। ଅଥ ୱା ସନ୍ଧାୱିତଂ ସଂସରିତନ୍ତି ସନ୍ଧାୱନଂ ସଂସରଣଂ ମମଞ୍ଚେୱ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୱନେତ୍ତୀତି ଭୱାଭୱଂ ନଯନସମତ୍ଥା ତଣ୍ହାରଜ୍ଜୁ। ସଂସିତନ୍ତି ସଂସରିତଂ। ସମୂହତାତି ସୁଟ୍ଠୁ ହତା ଛିନ୍ନା ଅପ୍ପୱତ୍ତିକତା।

ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚାତି ପଚ୍ଚଯେହି ସଙ୍ଖରୀଯନ୍ତୀତି ‘‘ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଲଦ୍ଧନାମା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତତୋ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିକତୋ ତାୱକାଲିକତୋ ଖଣପରିତ୍ତତୋ ଚ ନ ନିଚ୍ଚାତି ଅନିଚ୍ଚା। ଯଦା ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୀତି ଯଦା ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତି। ଅଥ ଇମସ୍ମିଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖେ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି, ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖପରିଜାନନାଦିୱସେନ ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଏସ ମଗ୍ଗୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଯାତି ଯ୍ୱାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧୋ, ଏସ ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ଥାଯ ମଗ୍ଗୋ। ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖାତି ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ ଖଯଟ୍ଠେନ ଚ ଦୁକ୍ଖାତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତାତି ସବ୍ବେପି ତେଭୂମକଧମ୍ମା ପରତୋ ତୁଚ୍ଛତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ଅସାରତୋ ଅୱସୱତ୍ତନତୋ ଚ ଅନତ୍ତାତି। ସେସଂ ପୁରିମସଦିସମେୱ।

ସେଯ୍ୟୋତି ୱିସିଟ୍ଠୋ ଉତ୍ତମୋ। ସଦିସୋତି ସମାନୋ। ହୀନୋତି ଲାମକୋ। ଓମାନୋପି ହି ଅତ୍ତନୋ ଅୱଙ୍କରଣମୁଖେନପି ସଂପଗ୍ଗଣ୍ହନୱସେନେୱ ପୱତ୍ତତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ହୀନୋହମସ୍ମୀ’’ତି। କିମଞ୍ଞତ୍ର ଯଥାଭୂତସ୍ସ ଅଦସ୍ସନାତି ସରସପଭଙ୍ଗୁତାଯ ଏକନ୍ତେନେୱ ଅନୱଟ୍ଠିତସଭାୱେହି ରୂପଧମ୍ମେହି ସେଯ୍ୟାଦିୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ଉକ୍ଖିପନସ୍ସ ତେସଂ ଯଥାଭୂତଂ ଅଦସ୍ସନଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ୱିନା କିଂ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ସିଯା, ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି କାରଣଂ ତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୧୫।

ଯେ ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ୱିଭାୱଯନ୍ତୀତି ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପଞ୍ଞାଓଭାସେନ ସଚ୍ଚପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକକିଲେସନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପକାସାନି ପାକଟାନି କରୋନ୍ତି। ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞେନାତି ଅପ୍ପମେଯ୍ୟପଞ୍ଞତାଯ ସଦେୱକସ୍ସପି ଲୋକସ୍ସ ଞାଣେନ ଅଲଦ୍ଧନେଯ୍ୟପତିଟ୍ଠପଞ୍ଞେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁଦେସିତାନୀତି ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରାଦୀହି ତେହି ତେହି ନଯେହି ସୁଟ୍ଠୁ ଦେସିତାନି। କିଞ୍ଚାପି ତେ ହୋନ୍ତି ଭୁସଂ ପମତ୍ତାତି ତେ ୱିଭାୱିତଅରିଯସଚ୍ଚା ପୁଗ୍ଗଲା କାମଂ ଦେୱରଜ୍ଜଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜାଦିପମାଦଟ୍ଠାନଂ ଆଗମ୍ମ ଭୁସଂ ପମତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ତଥାପି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ ଠପେତ୍ୱା ସତ୍ତ ଭୱେ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ, ତେସଂ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ନ ଅଟ୍ଠମଂ ଭୱଂ ଆଦିଯନ୍ତି, ସତ୍ତମଭୱେଯେୱ ପନ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଥିନ୍ଦଖୀଲୋତି ଏତ୍ଥ ଯଥାତି ଉପମାୱଚନଂ। ଇନ୍ଦଖୀଲୋତି ନଗରଦ୍ୱାରଥିରକରଣତ୍ଥଂ ଉମ୍ମାରବ୍ଭନ୍ତରେ ଅଟ୍ଠ ୱା ଦସ ୱା ହତ୍ଥେ ପଥୱିଂ ଖଣିତ୍ୱା ଆକୋଟିତସ୍ସ ସାରଦାରୁମଯସ୍ସ ଥମ୍ଭସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପଥୱିସ୍ସିତୋ ସିଯାତି ଗମ୍ଭୀରନେମିତାଯ ଅନ୍ତୋ ପୱିସିତ୍ୱା ଭୂମିନିସ୍ସିତୋ ସିଯା ଭୱେଯ୍ୟ। ଚତୁବ୍ଭି ୱାତେହୀତି ଚତୂହି ଦିସାହି ଆଗତୱାତେହି। ଅସମ୍ପକମ୍ପିଯୋତି କମ୍ପେତୁଂ ୱା ଚାଲେତୁଂ ୱା ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ। ତଥୂପମଂ…ପେ… ପସ୍ସତୀତି ଯୋ ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପଞ୍ଞାଯ ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ପସ୍ସତି, ତଂ ସପ୍ପୁରିସଂ ଉତ୍ତମପୁରିସଂ ତଥା ଦସ୍ସନତୋ ସବ୍ବତିତ୍ଥିଯୱାଦୱାତେହି ଅସମ୍ପକମ୍ପିଯତାଯ ତଥୂପମଂ ଯଥାୱୁତ୍ତିନ୍ଦଖୀଲୂପମଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗେହୀତି ଅରିଯସୋତାପଜ୍ଜନସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭୂତେହି। ଅରିଯସାୱକୋତି ଅରିଯସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନନ୍ତେ ଜାତତ୍ତା ଅରିଯସାୱକୋ। ଖୀଣନିରଯୋମ୍ହୀତି ଖୀଣନିରଯୋ ଅମ୍ହି। ଖୀଣାପାଯଦୁଗ୍ଗତିୱିନିପାତୋତି ଇଦଂ ନିରଯାଦୀନଂଯେୱ ୱେୱଚନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନିରଯାଦଯୋ ହି ୱଡ୍ଢିସଙ୍ଖାତତୋ ଅଯତୋ ଅପେତତ୍ତା ଅପାଯା। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗତି ପଟିସରଣନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ। ଦୁକ୍କଟକାରିନୋ ୱିୱସା ଏତ୍ଥ ନିପତନ୍ତୀତି ୱିନିପାତା। ସୋତଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଆଦିତୋ ପନ୍ନୋ ଅଧିଗତୋତି ସୋତାପନ୍ନୋ। ଅକୁପ୍ପଧମ୍ମତାଯ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱସଙ୍ଖାତେ ୱିରୂପେ ନ ନିପତନସଭାୱୋତି ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ। ତତୋ ଏୱ ଧମ୍ମନିଯାମେନ ନିଯତତାଯ ନିଯତୋ। ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯସଙ୍ଖାତା ସମ୍ବୋଧି ଅୱସ୍ସଂ ପତ୍ତବ୍ବତାଯ ଅସ୍ସ ପରଂ ଅଯନଂ ଗତି ପଟିସରଣନ୍ତି ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ।

ନିଟ୍ଠିତାତିଆଦୀନି ପଦାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନେୱ। ସହଧମ୍ମିଯାତି ସବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ। ଅରିଯକନ୍ତେହୀତି ଅରିଯାନଂ କନ୍ତେହି ପିଯେହି ମନାପେହି। ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି ହି ଅରିଯସାୱକାନଂ କନ୍ତାନି ହୋନ୍ତି, ଭୱନ୍ତରେପି ଅୱିଜହନତୋ। ତାନି ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବୋପି ପନେତ୍ଥ ସଂୱରୋ ଲବ୍ଭତିଯେୱ। ସୋତାପନ୍ନୋହମସ୍ମୀତି ଇଦଂ ଦେସନାସୀସମେୱ। ସକଦାଗାମିଆଦଯୋପି ‘‘ସକଦାଗାମୀହମସ୍ମୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତିଯେୱ। ଯତୋ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସିକ୍ଖାପଦାୱିରୋଧେନ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ବ୍ୟାକରଣଂ ଅନୁଞ୍ଞାତମେୱାତି।

ଯସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ଯସ୍ସ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ସୁଭାୱିତାନୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନାୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଭାୱିତାନି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ଚାତି ଓରମ୍ଭାଗିଯାନଂ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯାନଞ୍ଚ ସଂଯୋଜନାନଂ ପଜହନୱସେନ। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବଲୋକେ’’ତି। ନିବ୍ବିଜ୍ଝାତି ନିବ୍ବିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା।

ଧମ୍ମପଦାନୀତି ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସାନି। ଅନଭିଜ୍ଝା ଧମ୍ମପଦଂ ନାମ ଅଲୋଭୋ ୱା ଅଲୋଭସୀସେନ ଅଧିଗତଝାନୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନାନି ୱା

ଦସଅସୁଭଓସେନ ୱା ଅଧିଗତଝାନାଦୀନି ଅନଭିଜ୍ଝା ଧମ୍ମପଦଂ। ଚତୁବ୍ରହ୍ମୱିହାରଓସେନ ଅଧିଗତାନି ଅବ୍ୟାପାଦୋ ଧମ୍ମପଦଂ। ଦସାନୁସ୍ସତିଆହାରେପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞାଓସେନ ଅଧିଗତାନି ସମ୍ମାସତି ଧମ୍ମପଦଂ। ଦସକସିଣଆନାପାନଓସେନ ଅଧିଗତାନି ସମ୍ମାସମାଧି ଧମ୍ମପଦଂ।

ପଞ୍ଚ ଛିନ୍ଦେତି ହେଟ୍ଠା ଅପାୟୁପପତ୍ତିସଂୱତ୍ତନିକାନି ପଞ୍ଚ ଓରମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନାନି ପାଦେ ବଦ୍ଧରଜ୍ଜୁଂ ୱିୟ ପୁରିସୋ ସତ୍ଥେନ ହେଟ୍ଠା ମଗ୍ଗତ୍ତୟେନ ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟ। ପଞ୍ଚ ଜହେତି ଉପରିଦେୱଲୋକସମ୍ପାପକାନି ପଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନାନି ପୁରିସୋ ଗୀୱାୟ ବଦ୍ଧରଜ୍ଜୁଂ ୱିୟ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଜହେୟ୍ୟ ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚ ଚୁତ୍ତରି ଭାୱୟେତି ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନାନଂ ପହାନତ୍ଥାୟ ସଦ୍ଧାଦୀନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଉତ୍ତରି ଭାୱେୟ୍ୟ। ପଞ୍ଚ ସଙ୍ଗାତିଗୋତି ଏୱଂ ସନ୍ତେ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ରାଗଦୋସମୋହମାନଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗାନଂ ଅତିକ୍କମନେନ ପଞ୍ଚସଙ୍ଗାତିଗୋ ହୁତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁ ''ଓଘତିଣ୍ଣୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନିତ୍ତିଣ୍ଣଚତୁରୋଘୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନଞ୍ଞାତଂ ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ, ଅମତପଦଂୟେୱ ୱା ଞସ୍ସାମି ଜାନିସ୍ସାମୀତି ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ପଠମମଗ୍ଗଟ୍ଠସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ପଠମମଗ୍ଗଞାଣଞ୍ହି ତଂପୁବ୍ବଭାଗଓସେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଆଜାନାତି ପଠମମଗ୍ଗେନ ଞାତମରିୟାଦଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ଜାନାତୀତି ଅଞ୍ଞୋ, ତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ହେଟ୍ଠା ତୀସୁ ଫଲେସୁ, ଉପରି ତୀସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଚ ଞାଣସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅଞ୍ଞାତାୱିନୋ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅରହତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ଅଗ୍ଗଫଲଞାଣସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅନଭିସମେତସ୍ସାତି ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧସ୍ସ। ଅଭିସମୟାୟାତି ପଟିୱେଧାୟ।

୧୧୬।

ବାଲଲକ୍ଖଣାନୀତି ବାଲସ୍ସ ଉପଲକ୍ଖଣକାରଣାନି। ବାଲନିମିତ୍ତାନୀତି ''ବାଲୋ ଅୟ''ନ୍ତି ଗହେତୁଂ ନିମିତ୍ତାନି କାରଣାନି। ବାଲାପଦାନାନୀତି ବାଲସ୍ସ ପୋରାଣାନି ୱିରୁଳ୍ହାନି କମ୍ମାନି। ''ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଂ ଅଭିଜ୍ଝଂ ବ୍ୟାପାଦଂ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଚିନ୍ତେତୀତି ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତୀ। ଦୁବ୍ଭାସିତଂ ମୁସାୱାଦାଦିଂ ଭାସତୀତି ଦୁବ୍ଭାସିତଭାସୀ। ଦୁକ୍କଟଂ ପାଣାତିପାତାଦିକମ୍ମଂ କରୋତୀତି ଦୁକ୍କଟକମ୍ମକାରୀ। ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଭିକ୍ଖୋତି ଉପରୂପରି। ପକୁଜ୍ଝେୟ୍ୟୁନ୍ତି ୱିରୁଜ୍ଝେୟ୍ୟୁଂ। ''ପକୁପ୍ପେୟ୍ୟୁ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ଭୁସେନାତି ଦଳ୍ହେନ। ଦଣ୍ଡେନାତି ଦଣ୍ଡଦାନେନ। ଧୀରୋତି ପଣ୍ଡିତୋ ସପ୍ପଞ୍ଞଜାତିକୋ। ନିସେଧୟେତି ପଟିବାହେୟ୍ୟ। ପୁନ କିଞ୍ଚି କାତୁଂ ୱତ୍ତୁଂ ୱା ଅସମତ୍ଥଂ କରେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ପରନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଂ। ଯୋ ସତୋ ଉପସମ୍ମତୀତି ଯୋ ସତିମା ହୁତ୍ୱା ଉପସମ୍ମତି, ତସ୍ସ ଉପସମଂୟେୱାହଂ ବାଲସ୍ସ ପଟିସେଧନଂ ମଞ୍ଞାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱଜ୍ଜନ୍ତି ଦୋସଂ। ଯଦା ନଂ ମଞ୍ଞତୀତି ଯସ୍ମା ନଂ ମଞ୍ଞତି। ଅଜ୍ଝାରୁହତୀତି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତି। ଗୋୱ ଭିୟ୍ୟୋ ପଲାୟିନନ୍ତି ଯଥା ଗୋୟୁଥେ ଟାୱଦେୱ ଦ୍ୱେ ଗାୱୋ ଯୁଜ୍ଝନ୍ତେ ଗୋଗଣୋ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି ଯାୱ ନ ଏକୋ ପଲାୟତି, ଯଦା ପନ ପଲାୟତି, ଅଥ ତଂ ପଲାୟୀନଂ ସବ୍ବୋ ଗୋଗଣୋ ଭିୟ୍ୟୋ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତି, ଏୱଂ ଦୁମ୍ମେଧୋ ଖମନ୍ତଂ ଭିୟ୍ୟୋ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସଦତ୍ଥପରମାତି ସକତ୍ଥପରମା। ଖନ୍ତ୍ୟା ଭିୟ୍ୟୋ ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ତେସୁ ସକତ୍ଥପରମେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଖନ୍ତିତୋ ଉତ୍ତରିତରୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥୋ ନ ୱିଜ୍ଜତି। ତମାହୁ ପରମଂ ଖନ୍ତିନ୍ତି ଯୋ ବଲୱା ତିତିକ୍ଖତି, ତସ୍ସ ତଂ ଖନ୍ତିଂ ପରମଂ ଆହୁ। ବାଲବଲଂ ନାମ ଅଞ୍ଞାଣବଲଂ। ତଂ ଯସ୍ସ ବଲଂ, ଅବଲମେୱ ତଂ, ନ ତଂ ବଲନ୍ତି ଆହୁ କଥେନ୍ତି ଦୀପେନ୍ତି। ଧମ୍ମଗୁତ୍ତସ୍ସାତି ଧମ୍ମେନ ରକ୍ଖିତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ୱା ରକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ। ପଟିୱତ୍ତାତି ପଟିପ୍ଫରିତ୍ୱା ୱତ୍ତା, ପଟିପ୍ପରିତ୍ୱା ୱା ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ୱଦେୟ୍ୟାସି। ଧମ୍ମଟ୍ଠଂ ପନ ଚାଲେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ସେୱ ତେନ ପାପିୟୋତି ତେନ କୋଧେନ ତସ୍ସେୱ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପାପଂ ହୋତି। କତରସ୍ସାତି ? ଯୋ କୁଦ୍ଧଂ ପଟିକୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ। ତତ୍ଥ କୁଦ୍ଧନ୍ତି ସମ୍ପଦାନେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, କୁଦ୍ଧସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ତିକିଚ୍ଛନ୍ତାନନ୍ତି ଏକୱଚନେ ବହୁୱଚନଂ, ତିକିଚ୍ଛନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଜନା ମଞ୍ଞନ୍ତୀତି ଏୱରୂପଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚାତି ଉଭିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥଂ ତିକିଚ୍ଛନ୍ତଂ ନିପ୍ଫାଦେନ୍ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ''ବାଲୋ ଅୟ''ନ୍ତି ଅନ୍ଧବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନା ଏୱଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି। ଯେ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋୱିଦାତି ଯେ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ଅକୋୱିଦା ଅଚ୍ଛେକା, ତେ ଏୱଂ ମଞ୍ଞନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୧୭।

ପତ୍ତନ୍ତି ଅଧିଗତଂ ଏତରହି ଅନୁଭୁୟ୍ୟମାନଂ କାମୂପକରଣଂ ପତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ତଦେୱ ଅନାଗତେ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ ଅନୁଭୱିତବ୍ବଂ, ଉଭୟମେତଂ ରଜାନୁକିଣ୍ଣନ୍ତି ତଦୁଭୟମ୍ପି ରାଗରଜାଦୀହି ଅୱକିଣ୍ଣଂ । ଆତୁରସ୍ସାତି ରାଗାଦିକିଲେସାତୁରସ୍ସ। ଅନୁସିକ୍ଖତୋତି କିଲେସବହୁଲପୁଗ୍ଗଲେ ଅନୁସିକ୍ଖତୋ। ଯେ ଚ ସିକ୍ଖାସାରାତି ଯେ ଯଥାସମାଦିନ୍ନଂ ସୀଲୱତାଦିସଙ୍ଖାତଂ ସିକ୍ଖଂ ସାରତୋ ଗହେତ୍ୱା ଠିତା। ତେନାହ – ''ସୀଲଂ ୱତଂ ଜୀୱିତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ

ଯଂ ‘‘ନ କରୋମୀ’’ତି ୱିରମତି, ତଂ ସୀଲଂ। ଯଂ ୱେସଭୋଜନକିଚ୍ଚଚରଣାଦି, ତଂ ୱତଂ। ଜୀୱିତନ୍ତି ଆଜୀୱୋ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ମେଥୁନୱିରତି। ଉପଟ୍ଠାନସାରାତି ଏତେସଂ ସୀଲାଦୀନଂ ଅନୁଟ୍ଠାନସାରା। ଏତେହି ଏୱ ସଂସାରସୁଦ୍ଧୀତି ତାନି ସାରତୋ ଗହେତ୍ୱା ଠିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଚ୍ଚେତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତାତି ଇତି ସୀଲବ୍ବତପରାମାସମୁଖେନ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ, କାମେସୁ ଅନୱଜ୍ଜସଞ୍ଞିତାମୁଖେନ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗୋ ଚାତି ଏତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତା। ତେ ଚ ଖୋ ଯଥାକ୍କମଂ ଆଯତିଂ ପତ୍ତଙ୍ଗେ, ଏତରହି ପତ୍ତେ ଚ ରାଗରଜାଦିଓକିଣ୍ଣେ କାମଗୁଣେ ଅଲ୍ଲୀନେହି କିଲେସାତୁରାନଂ ଅନୁସିକ୍ଖନ୍ତେହି, ସଯଞ୍ଚ କିଲେସାତୁରେହେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବା, ତତୋ ଏୱ ଚ ତେ କଟସିୱଡ୍ଢନା ଅପରାପରଂ ଜରାମରଣେହି ସିୱଥିକାଯ ୱଡ୍ଢନସୀଲା ଏକନ୍ତେନେୱ କଟସିଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତି, ସଯଂ ୱଡ୍ଢନ୍ତା ପରେ ଚ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯେ ସମାଦପେନ୍ତା ୱଡ୍ଢାପେନ୍ତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅନଭିଞ୍ଞାଯାତି ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅଜାନିତ୍ୱା। ଓଲୀଯନ୍ତି ଏକେତି ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତି ଓଲୀଯନତଣ୍ହାଭିନିୱେସୱସେନ ଅୱଲୀଯନ୍ତି ଏକଚ୍ଚେ। ଅତିଧାୱନ୍ତି ଏକେତି ଏକଚ୍ଚେ – ‘‘ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ୱିନସ୍ସତି ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତି ଅତିଧାୱନାଭିନିୱେସୱସେନ ଅତିକ୍କମନ୍ତି।

ନଅମଞ୍ଞିଂସୁ ତେସଞ୍ଚ ତଣ୍ହାଦିମଞ୍ଞନାନଂ ପହୀନତ୍ତା। ତତୋ ଏୱ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନତୋ ତିୱିଧମ୍ପି ୱଟ୍ଟଂ ତେସଂ ପଞ୍ଞାପନାଯ ନତ୍ଥୀତି।

ଜଞ୍ଞାତି ଜାନେଯ୍ୟ। ସଂଯୁଜେତି ସଂଯୋଜେଯ୍ୟ। ମାନୁସନ୍ତି ମନୁସ୍ସାନଂ ଇଦନ୍ତି ମାନୁସଂ, ମନୁସ୍ସଭୱପରିଯାପନ୍ନଂ। କିଞ୍ଚି ତସ୍ସ ସକଂ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ମଚ୍ଚୁମୁଖଂ ପୱିସନ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ କିଂ ଅଞ୍ଞଂ ସକଂ ନାମ ଅଞ୍ଞତ୍ର କଲ୍ୟାଣକମ୍ମତୋ। କମ୍ମସ୍ସକା ହି ସତ୍ତା। ତେନାହ – ‘‘ତସ୍ମା କରେଯ୍ୟ କଲ୍ୟାଣ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସମ୍ପରାଯିକନ୍ତି ସମ୍ପରାଯଫଲନିବ୍ବତ୍ତକଂ।

୧୧୮।

ଇମେ ଧମ୍ମାତି ଇମେ କୁସଲା ୱା ଅକୁସଲା ୱା ଧମ୍ମା। ଏୱଂଗହିତାତି ଏୱଂ ସମାଦିନ୍ନା ଉପ୍ପାଦିତା। ଇଦଂ ଫଲନ୍ତି ଇଦଂ ଇଟ୍ଠୱିପାକଂ ଅନିଟ୍ଠୱିପାକଞ୍ଚ ଫଲଂ। ଅଯମତ୍ଥୋତି ଅଯଂ ୱୁଡ୍ଢି, ଅଯଂ ହାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଏୱଂଜାତିଯନ୍ତି ଏକଂସବ୍ୟାକରଣୀଯଂ ୱଦତି।

ଆକଙ୍ଖତୋ ନ ଜାନେଯ୍ୟୁନ୍ତି ତତ୍ଥ ଯେନ ହେତୁନା ଭଗୱତୋ ଯା ଆକଙ୍ଖା, ସା ଅଞ୍ଞେସଂ ଅୱିସଯୋତି ଆହ – ‘‘କିନ୍ତଂ ଭଗୱା ଆକଙ୍ଖତୀତି। ଇଦଂ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯ’’ନ୍ତି।

ଏତ୍ତକୋତି ଏତପରିମାଣୋ। ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେତି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧହେତୁ। ‘‘ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନା’’ତିପି ପାଠୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇରିଯାଯନ୍ତି କାଯୱଚୀସମାଚାରେ। ପଭାୱେତି ଆନୁଭାୱେ। ହିତେସିତାଯନ୍ତି ମେତ୍ତାଯ। ଇଦ୍ଧିଯନ୍ତି ଇଦ୍ଧିୱିଧାଯ। ଏତ୍ତକା ବୁଦ୍ଧଗୁଣା, ତେ ଚ ପଚ୍ଚେକଂ ଏୱଂପଭାୱା। ତଥା ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନାନି ଏୱମାନୁଭାୱାନି। ଅରିଯସଙ୍ଘୋ ଏୱଂୱିଧଗୁଣେହି ଯୁତ୍ତୋତି।

ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ମହାନୁଭାୱତା ନ ସବ୍ବଥା ଅଞ୍ଞେସଂ ୱିସଯୋ, ଭଗୱତୋ ଏୱ ୱିସଯୋତି ଆହ – ‘‘ବୁଦ୍ଧୱିସଯୋ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯୋ’’ତି। ତେନ ଯୋ ଅଞ୍ଞୋପି ଅତ୍ଥୋ ବୁଦ୍ଧୱିସଯୋ, ସୋ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯୋତି ଦସ୍ସେତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା – ‘‘ବୁଦ୍ଧୱିସଯୋ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋ ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବୋ, ଯଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଉମ୍ମାଦସ୍ସ ୱିଘାତସ୍ସ ଭାଗୀ ଅସ୍ସା’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୭୭)। କତମା ପୁବ୍ବା କୋଟୀତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯନ୍ତି ‘‘କତମା ପୁବ୍ବା କୋଟୀ’’ତି କେନଚି କତଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। କସ୍ମା? ସଂସାରସ୍ସ ପୁରିମାଯ କୋଟିଯା ଅଭାୱତୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘ପୁରିମା, ଭିକ୍ଖୱେ, କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧୦।୬୧)। ତତ୍ଥ ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ନ ଦିସ୍ସତି, ନ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଞାଣୱିସଯୋ ନ ହୋତୀତି ପନ ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ସାୱକାନଂ ଞାଣୱେକଲ୍ଲେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତୂପନାଯିକାତି ଅତ୍ତା ଉପନେତବ୍ବୋ ଏତିସ୍ସାତି ଅତ୍ତୂପନାଯିକା। ନହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ଅୱିଜାନନାତି ଏତେନ ପୁରିମାଯ କୋଟିଯା ଅଭାୱତୋ ଏୱ ନ ପଞ୍ଞାଯତି, ନ ତତ୍ଥ ଞାଣସ୍ସ ପଟିଘାତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଯଂ ପନ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟମ୍ପି ଭଗୱତୋ ନ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟନ୍ତି ଭଗୱତୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞ୍ଞାଣତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ଭଗୱା କୋକାଲିକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆରବ୍ଭା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତରଂ ଭିକ୍ଖୁନ୍ତି ନାମଗୋତ୍ତେନ ଅପାକଟଂ। ‘‘କୀୱ ଦୀଘଂ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ପଦୁମେ ନିରଯେ ଆଯୁପ୍ପମାଣ’’ନ୍ତି ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଏୱମାହାତି। ଏତ୍ଥାଯଂ ପାଠସେସୋ – ଦୀଘଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ପଦୁମେ ନିରଯେ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ, ତଂ ନ ସୁକରଂ ସଙ୍ଖାତୁଂ ‘‘ଏତ୍ତକାନି ୱସ୍ସାନୀ’’ତି ୱା ‘‘ଏତ୍ତକାନି ୱସ୍ସସତାନୀ’’ତି ୱା ‘‘ଏତ୍ତକାନି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନୀ’’ତି ୱା ‘‘ଏତ୍ତକାନି ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନୀ’’ତି ୱାତି। ସକ୍କା ପନ, ଭନ୍ତେ, ଉପମା କାତୁନ୍ତି। ‘‘ସକ୍କା ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ଭଗୱା ଅୱୋଚ। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୁ, ୱୀସତିଖାରିକୋ

କୋସଲକୋ ତିଲୱାହୋ। ତତୋ ପୁରିସୋ ୱସ୍ସସତସ୍ସ ୱସ୍ସସତସ୍ସ ଅଚ୍ଚୟେନ ଏକମେକଂ ତିଲଂ ଉଦ୍ଧରେୟ୍ୟ। ଖିପ୍ପତରଂ ଖୋ ସୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ୱୀସତିଖାରିକୋ କୋସଲକୋ ତିଲୱାହୋ ଇମିନା ଉପକ୍କମେନ ପରିକ୍ଖୟଂ ପରିୟାଦାନଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ନ ତ୍ୱେୱ ଏକୋ ଅବ୍ବୁଦୋ ନିରୟୋ। ସେୟ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୁ, ୱୀସତି ଅବ୍ବୁଦା ନିରୟା, ଏୱମେକୋ ନିରବ୍ବୁଦୋ ନିରୟୋତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୧।୧୮୧; ଅ। ନି। ୧୦।୮୯; ସୁ। ନି। କୋକାଲିକସୁତ୍ତ)।

ତତ୍ଥ ୱୀସତିଖାରିକୋତି ମାଗଧକେନ ପତ୍ଥେନ ଚତ୍ତାରୋ ପତ୍ଥା କୋସଲରଟ୍ଠେ ଏକୋ ପତ୍ଥୋ ହୋତି। ତେନ ପତ୍ଥେନ ଚତ୍ତାରୋ ପତ୍ଥା ଆଳ୍ହକଂ, ଚତ୍ତାରି ଆଳ୍ହକାନି ଦୋଣଂ, ଚତୁଦୋଣା ମାନିକା, ଚତୁମାନିକା ଖାରୀ। ତାୟ ଖାରିୟା ୱୀସତିଖାରିକୋ ତିଲୱାହୋ। ତିଲୱାହୋତି ତିଲସକଟଂ। ଅବ୍ବୁଦୋ ନିରୟୋତି ଅବ୍ବୁଦୋ ନାମ ଏକୋ ପଚ୍ଚେକନିରୟୋ ନତ୍ଥି, ଅୱୀଚିମ୍ହି ଏୱ ପନ ଅବ୍ବୁଦଗଣନାୟ ପଚ୍ଚନୋକାସୋ ''ଅବ୍ବୁଦୋ ନିରୟୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଏସ ନୟୋ ନିରବ୍ବୁଦାଦୀସୁପି।

ତତ୍ଥ ୱସ୍ସଗଣନାପି ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ଯଥା ହି ସତଂସତସହସ୍ସାନି କୋଟି ହୋତି। ଏୱଂ ସତଂସତସହସ୍ସକୋଟିୟୋ ପକୋଟି ନାମ। ସତଂସତସହସ୍ସପକୋଟିୟୋ କୋଟିପକୋଟି ନାମ। ସତଂସତସହସ୍ସକୋଟିପକୋଟିୟୋ ନହୁତଂ। ସତଂସତସହସ୍ସନହୁତାନି ନିନ୍ନହୁତଂ। ସତଂସତସହସ୍ସାନି ନିନ୍ନହୁତାନି ଏକୋ ଅବ୍ବୁଦୋ। ତତୋ ୱୀସତିଗୁଣୋ ନିରବ୍ବୁଦୋ। ଏସ ନୟୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ଅୟଞ୍ଚ ଗଣନା ଅପରିଚିତାନଂ ଦୁକ୍କରାତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ତଂ ନ ସୁକରଂ ସଙ୍ଖାତୁ''ନ୍ତି। କେଚି ପନ ''ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପରିଦେୱନାନତ୍ତେନ କମ୍ମକାରଣନାନତ୍ତେନପି ଇମାନି ନାମାନି ଲଦ୍ଧାନୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ''ସୀତନରକା ଏତେ''ତି। ଚିତ୍ତଂ ଆଘାତେତ୍ୱାତି ଚିତ୍ତଂ ପଦୂସେତ୍ୱା।

୧୧୯।

କଥଂ ଜିନୋତି ପକାରପୁଚ୍ଛା। କେନ ଜିନୋତି କାରଣପୁଚ୍ଛା। କେନ କାରଣେନ କେନ ହେତୁନା କାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ଜିନୋତି ପୁଚ୍ଛତି। କଥନ୍ତି ପନ କେନ ପକାରେନ କିଂ ଅତୀତାନଂ, ଉଦାହୁ ଅନାଗତାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କିଲେସାନଂ ପହାନେନ ଜିନୋତି ପୁଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ତଂ ''ୱିସଜ୍ଜନୀୟ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କତମୋ ଜିନୋତି କିଂ ରୂପଂ ଜିନୋ, ଉଦାହୁ ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଜିନୋ। ରୂପାଦିୱିନିମୁତ୍ତୋ ୱା ଅଞ୍ଞୋ ଜିନୋ, ଯୋ ''ଅତ୍ତା''ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ଅୱିସଜ୍ଜନୀୟ''ନ୍ତି। କିତ୍ତକୋତି ପମାଣତୋ କିଂପରିମାଣୋ।

ଅତ୍ଥିତଥାଗତୋତି ଅତ୍ଥି ସତ୍ତୋ। ଯ୍ୱାୟମାୟସ୍ମା ''ଏୱଂନାମୋ ଏୱଂଗୋତ୍ତୋ''ତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାୟ ପଞ୍ଞପୀୟତି, ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ୱିସଜ୍ଜନୀୟ''ନ୍ତି। ରୂପଂ ତଥାଗତୋତି ରୂପଂ ଅତ୍ତାତି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୱସେନ ପୁଚ୍ଛତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅୱିସଜ୍ଜନୀୟ''ନ୍ତି। ଇମିନା ନୟେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୨୦।

ବାଲଂ ପୀଠସମାରୁଳ୍ହନ୍ତିଆଦୀନି ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପୟୋଗୱଚନାନି। କାୟେନ ଦୁଚ୍ଚରିତାନୀତି କାୟେନ ଦୁଟ୍ଠୁ କତାନି। ଓଲମ୍ବନ୍ତୀତି ଅୱଲମ୍ବନ୍ତି ଅୱତ୍ଥରିୟନ୍ତି। ସେସପଦଦ୍ୱୟଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଓଲମ୍ବନାଦିଆକାରେନ ହି ତାନି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ମହତନ୍ତି ମହନ୍ତାନଂ। ପଥୱିୟଂ ଓଲମ୍ବନ୍ତୀତି ପଥୱିତଲେ ପତ୍ଥରନ୍ତି। ସେସପଦଦ୍ୱୟଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ପତ୍ଥରଣାକାରୋୟେୱ ହେସ। ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲସ୍ସାତି ତସ୍ମିଂ ଉପଟ୍ଠହନାକାରେ ବାଲସ୍ସ ଏୱଂ ହୋତି।

ଲାଭାୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେତି ଭିକ୍ଖୱେ, ଯେ ଇମେ ତୁମ୍ହେହି ପଟିଲଦ୍ଧା ମନୁସ୍ସତ୍ତସଦ୍ଧାପଟିଲାଭାଦୟୋ, ଲାଭା ୱୋ ତୁମ୍ହାକଂ ଲାଭା ଏୱ। ସୁଲଦ୍ଧନ୍ତି ଯମ୍ପିଦଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାଦିସମ୍ପାଦନଂ ଲଦ୍ଧଂ, ତମ୍ପି ସୁଲଦ୍ଧଂ। ଖଣୋ ୱୋ ପଟିଲଦ୍ଧୋତି ଅଟ୍ଠଅକ୍ଖଣୱଜ୍ଜିତୋ ନୱମୋୟଂ ଖଣୋ ପଟିଲଦ୍ଧୋ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସାୟ। ''ଦିଟ୍ଠା ମୟା''ତିଆଦିନା ଏକଦେସନିଦସ୍ସନେନ ଅଟ୍ଠ ଅକ୍ଖଣେ ୱିଭାୱେତି।

୧୨୧।

ଯହିଂ ଯହିନ୍ତି ଯଂ ଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଯୋ ଗଚ୍ଛତି। ସୋ ନଂ ଅଧମ୍ମୋତି ଯୋ ଅଧମ୍ମୋ ତେନ ଚରିତୋ, ସୋ ନଂ ଅଧମ୍ମଚାରିଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ। ହନାତୀତି ବାଧତି।

ଅପ୍ପେସକ୍ଖତାତି ଅପ୍ପାନୁଭାୱତା। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣତାତି ୱିରୂପତା ବୀଭଚ୍ଛତା। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞତାତି ନିପ୍ପଞ୍ଞତା ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଏଳମୂଗତା।

୧୨୨।

ୱାଚାନୁରକ୍ଖୀତି ଚତୁନ୍ନଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ ପରିୱଜ୍ଜନେନ ୱାଚାନୁରକ୍ଖୀ। ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନେନ ମନସା ସୁଟ୍ଠୁ ସଂୱୁତୋ। ପାଣାତିପାତାଦୟୋ ପଜହନ୍ତୋ କାୟେନ ଚ ଅକୁସଲଂ ନ କୟିରା, ଏତେ ତୟୋ କମ୍ମପଥେ ୱିସୋଧୟେ। ଏୱଂ ୱିସୋଧେନ୍ତୋ ହି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଏସକେହି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଇସୀହି ପୱେଦିତଂ ଅରିୟଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଆରାଧେୟ୍ୟାତି। ଦୁକ୍କଟନ୍ତି କାୟେନ ୱାଚାୟ ମନସା ଚ ଦୁକ୍କଟଂ ସାୱଜ୍ଜଂ ଦୁକ୍ଖୁଦ୍ରୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିସଂୱତ୍ତନିୟଂ କମ୍ମଂ ୟସ୍ସ ନତ୍ଥି। ସଂୱୁତଂ ତୀହିଠାନେହୀତି ଏତେହି ତୀହି କାରଣେହି କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ପୱେସନିୱାରଣତୋ ପିହିତଂ, ତଂ ଅହଂ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣ’’ନ୍ତି ୱଦାମୀତି।

ଅଚ୍ଚନ୍ତଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟନ୍ତି ଏକନ୍ତଦୁସ୍ସୀଲଭାୱୋ। ଗିହୀ ୱାପି ଜାତିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଦସ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥେ କରୋନ୍ତୋ, ପବ୍ବଜିତୋ ୱାପି ଉପସମ୍ପନ୍ନଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଗରୁକାପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜମାନୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତଦୁସ୍ସୀଲୋ ନାମ। ଇଧ ପନ ୟୋ ଦ୍ୱୀସୁ ତୀସୁ ଅତ୍ତଭାୱେସୁ ଦୁସ୍ସୀଲୋ, ତସ୍ସ ଗତିୟା ଆଗତଂ ଦୁସ୍ସୀଲଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁସ୍ସୀଲଭାୱୋତି ଚେତ୍ଥ ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ଛ ଦ୍ୱାରାନି ନିସ୍ସାୟ ଉପ୍ପନ୍ନା ତଣ୍ହା ୱେଦିତବ୍ବା। ମାଲୁୱା ସାଲମିୱୋତ୍ଥତନ୍ତି ୟସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତଂ ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ। ୟଥା ନାମ ମାଲୁୱା ସାଲଂ ଓତ୍ଥତଂ ଦେୱେ ୱସ୍ସନ୍ତେ ପତ୍ତେହି ଉଦକଂ ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ସଂଭଞ୍ଜନୱସେନ ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ପରିୟୋନନ୍ଧତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଓତ୍ଥତଂ ପରିୟୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତଂ ସୋ ମାଲୁୱାୟ ସଂଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଭୂମିୟଂ ପାତିୟମାନୋ ରୁକ୍ଖୋ ୱିୟ ତାୟ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସଙ୍ଖାତାୟ ତଣ୍ହାୟ ସଂଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅପାୟେସୁ ପାତିୟମାନୋ, ୟଥା ନଂ ଅନତ୍ଥକାମୋ ଦିସୋ ଇଚ୍ଛତି, ତଥା ଅତ୍ତାନଂ କରୋତି ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଅତ୍ତନା ହି କତ’’ନ୍ତି ଗାଥାୟ ଅୟଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ୟଥା ପାସାଣମୟଂ ପାସାଣସମ୍ଭୱଂ ୱଜିରଂ ତମେୱ ଅସ୍ମମୟଂ ମଣିଂ ଅତ୍ତନୋ ଉଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତଂ ପାସାଣମଣିଂ ଖାୟିତ୍ୱା ଛିଦ୍ଦାଛିଦ୍ଦଂ ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ଅପରିଭୋଗଂ କରୋତି, ଏୱମେୱଂ ଅତ୍ତନା କତଂ ଅତ୍ତନି ଜାତଂ ଅତ୍ତସମ୍ଭୱଂ ପାପଂ ଦୁମ୍ମେଧଂ ନିପ୍ପଞ୍ଞଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଚତୂସୁ ଅପାୟେସୁ ଅଭିମତ୍ଥତି କନ୍ତତି ୱିଦ୍ଧଂସେତୀତି।

ନିସେୱିୟାତି କତ୍ୱା। ଗରହାତି ଗାରୟ୍ହା। ବାଲମତୀତି ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧିନୋ। ଖୟା ଚ କମ୍ମସ୍ସାତି କମ୍ମକ୍ଖୟକରଞାଣେନ କମ୍ମସ୍ସ ଖେପନତୋ। ୱିମୁତ୍ତଚେତସୋତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତିୟା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତିୟା ଚ ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ। ନିବ୍ବନ୍ତି ତେ ଜୋତିରିୱିନ୍ଧନକ୍ଖୟାତି ୟଥା ନାମ ଅନୁପାଦାନୋ ଜାତୱେଦୋ ନିବ୍ବାୟତି, ଏୱମେୱଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନୱସେସକ୍ଖୟା ନିବ୍ବାୟତି।

୧୨୩।

‘‘ୟଥାପି ଭମରୋ’’ତି ଗାଥାୟଂ ଭମରୋତି ୟା କାଚି ମଧୁକରଜାତି। ପୁପ୍ଫନ୍ତି ପୁପ୍ଫାରାମେ ଚରନ୍ତୋ ପୁପ୍ଫଞ୍ଚ ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣଞ୍ଚ ଗନ୍ଧଞ୍ଚ ଅହେଠୟଂ ଅହେଠୟନ୍ତୋ ଅୱିନାସେନ୍ତୋ ଚରତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଚରିତ୍ୱା ଚ ପଲେତି ରସମାଦାୟାତି ୟାୱଦତ୍ଥଂ ରସଂ ପିୱିତ୍ୱା ଅପରମ୍ପି ମଧୁକରଣତ୍ଥାୟ ରସଂ ଗହେତ୍ୱା ଡେତି। ସୋ ଏକଂ ୱନଗହନଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ରୁକ୍ଖସୁସିରାଦୀସୁ ତଂ ରଜମିସ୍ସକଂ ରସଂ ଠପେତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ମଧୁରରସଂ ମଧୁଂ କରୋତି, ନ ତସ୍ସ ପୁପ୍ଫାରାମେ ଚରିତପଚ୍ଚୟା ପୁପ୍ଫଂ ୱା ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ୱା ଗନ୍ଧୋ ୱା ୱିନସ୍ସତି, ଅଥ ଖୋ ପୁପ୍ଫଂ ପାକତିକମେୱ ହୋତି। ଏୱଂ ଗାମେ ମୁନୀ ଚରେତି ଏୱଂ ସେକ୍ଖୋ ଅସେକ୍ଖୋ ୱା ଅନଗାରିୟମୁନି କୁଲପଟିପାଟିୟା ଗାମେ ଭିକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଚରେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ତସ୍ସ ଗାମେ ଚରଣପଚ୍ଚୟା ସଦ୍ଧାହାନି ୱା ଭୋଗହାନି ୱା ହୋତି, ସଦ୍ଧାପି ଭୋଗାପି ପାକତିକାୱ ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଚରିତ୍ୱା ଚ ପନ ଗାମତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହିଗାମେ ଉଦକଫାସୁକଟ୍ଠାନେ ସଙ୍ଘାଟିଂ ପଞ୍ଞପେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ ଅକ୍ଖଭଞ୍ଜନ- (ମି। ପ। ୬।୧।୨) ୱଣଲେପନପୁତ୍ତମଂସୂପମୱସେନ (ମି। ପ। ୬।୧।୨; ସଂ। ନି। ୨।୬୩) ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ପିଣ୍ଡପାତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ତଥାରୂପଂ ୱନସଣ୍ଡଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ମଗ୍ଗଫଲାନି ହତ୍ଥଗତାନେୱ କରୋତି। ଅସେକ୍ଖମୁନି ପନ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରମନୁୟୁଞ୍ଜତି। ଅୟମସ୍ସ ଭମରେନ ମଧୁକରେନ ସରିକ୍ଖତା। ଖୀଣାସୱୋ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତୋତି।

ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ ୱିହରତୀତି ୟୋ ନଂ ପାତି ରକ୍ଖତି, ତଂ ମୋକ୍ଖେତି ମୋଚେତି ଆପାୟିକାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେହୀତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ସୋ ଏୱ କାୟିକୱାଚସିକସ୍ସ ୱୀତିକ୍କମସ୍ସ ସଂୱରଣତୋ ପିଦହନତୋ ସଂୱରୋ। ତେନ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ସଂୱୁତୋ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବିରିୟାପଥେସୁ ଚରତି। ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋତି ଆଚାରେନ ଚ ଗୋଚରେନ ଚ ସମ୍ପନ୍ନୋ। ଅଣୁମତ୍ତେସୂତି ଅପ୍ପମତ୍ତକେସୁ। ୱଜ୍ଜେସୂତି ଅକୁସଲଧମ୍ମେସୁ। ଭୟଦସ୍ସାୱୀତି ଭୟଂ ଦସ୍ସୀ। ସମାଦାୟ ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ୟଂ କିଞ୍ଚି ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ସମ୍ମା ଆଦିୟିତ୍ୱା ସିକ୍ଖତି।

କାୟକମ୍ମୱଚୀକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, କୁସଲେନ ପରିସୁଦ୍ଧାଜୀୱୋତି ଏତ୍ଥ ଆଚାରଗୋଚରଗ୍ଗହଣେନେୱ କୁସଲେ କାୟକମ୍ମେ ୱଚୀକମ୍ମେ ଚ

ଗହିତେପି ଯସ୍ମା ଇଦଂ ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ନ ଆକାସାଦୀସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ଏୱ ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ "କାଯୱଚୀକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, କୁସଲେନା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ତସ୍ମା ପରିସୁଦ୍ଧାଜୀୱୋ, ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିପି ସୀଲମେୱାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – "କତମେ ଚ ଥପତି କୁସଲା ସୀଲା? କୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ କୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ, ପରିସୁଦ୍ଧଂ ଆଜୀୱମ୍ପି ଖୋ ଅହଂ ଥପତି ସୀଲସ୍ମିଂ ୱଦାମୀ"ତି (ମ। ନି। ୨।୨୬୪)। ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋତି ଯସ୍ସ କାଯିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ ୱୀରିଯଂ ଆରଦ୍ଧଂ ହୋତି, ସୋ "ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ଯୋ ଗଣସଙ୍ଗଣିକଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଇରିଯାପଥେସୁ ଅଟ୍ଠଆରମ୍ଭୱତ୍ଥୁୱସେନ ଏକକୋ ହୋତି, ତସ୍ସ କାଯିକଂ ୱୀରିଯଂ ଆରଦ୍ଧଂ ନାମ ହୋତି। ଯୋ ଚିତ୍ତସଙ୍ଗଣିକଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱସେନ ଏକକୋ ହୋତି, ଗମନାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସଂ ଉପ୍ପନ୍ନଟ୍ଠାନେଯେୱ ନିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ତସ୍ସ ଚେତସିକଂ ୱୀରିଯଂ ଆରଦ୍ଧଂ ନାମ ହୋତି। ଏୱଂ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ। ଥାମୱାତି ଠିତିମା। ଦଳ୍ହପରକ୍କମୋତି ଥିରପରକ୍କମୋ। ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋ...ପେ... ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯାତି ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ପହାନତ୍ଥଂ ୱୋଦାନଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ପାଦନତ୍ଥଂ , ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣତ୍ଥଞ୍ଚ ଧୁରଂ ଅନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୀରିଯଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେନ୍ତୋ ୱିହରତି। ପଞ୍ଞୱାତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯପରିଗ୍ଗାହିକାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ। ତେନାହ "ଉଦଯତ୍ଥଗାମିନିଯା"ତି।

ନତ୍ଥି ପୁତ୍ତସମଂ ପେମନ୍ତି ମାତାପିତରୋ ୱିରୂପେପି ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତକେ ସୁୱଣ୍ଣବିମ୍ବକଂ ୱିଯ ମଞ୍ଞନ୍ତି ମାଲାଗୁଳଂ ୱିଯ ସୀସାଦୀସୁ କତ୍ୱା ପରିହରମାନା। ତେହି ଉହଦିତାପି ଓମୁତ୍ତିତାପି ଗନ୍ଧୱିଲେପନଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ତା ୱିଯ ସୋମନସ୍ସଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେନାହ – "ନତ୍ଥି ପୁତ୍ତସମଂ ପେମ"ନ୍ତି। ପୁତ୍ତପେମେନ ସମଂ ପେମଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଗୋସମିତନ୍ତି ଗୋହି ସମଂ ଗୋଧନସଦିସଂ ଅଞ୍ଞଂ ଧନଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ସୂରିଯସମା ଆଭାତି ସୂରିଯାଭାଯ ସମା ଅଞ୍ଞା ଆଭା ନାମ ନତ୍ଥି। ସମୁଦ୍ଦପରମାତି ଯେ କେଚି ଅଞ୍ଞେ ସରା ନାମ, ସବ୍ବେ ତେ ସମୁଦ୍ଦପରମା। ସମୁଦ୍ଦୋ ତେସଂ ଉତ୍ତମୋ, ସମୁଦ୍ଦସଦିସଂ ଅଞ୍ଞଂ ଉଦକଂ ନିଦାନଂ ନାମ ନତ୍ଥି ଭଗୱାତି ୱଦତି।

ଯସ୍ମା ପନ ଅତ୍ତପେମେନ ସମଂ ପେମଂ ନତ୍ଥି। ମାତାପିତରୋ ହି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱାପି ପୁତ୍ତଧୀତରୋ ଅପୋସେତ୍ୱା ଅତ୍ତାନମେୱ ପୋସେନ୍ତି। ଧଞ୍ଞେନ ଚ ସମଂ ଧନଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତଥାରୂପେ ହି କାଲେ ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣାଦୀନିପି ଗୋମହିଂସାଦୀନିପି ଧଞ୍ଞଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଧଞ୍ଞସାମିକାନମେୱ ସନ୍ତିକଂ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସମା ଆଭା ନାମ ନତ୍ଥି। ସୂରିଯାଦଯୋ ହି ଏକଦେସଂଯେୱ ଓଭାସେନ୍ତି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମେୱ ଚ ତମଂ ୱିନୋଦେନ୍ତି, ପଞ୍ଞା ପନ ଦସସହସ୍ସିମ୍ପି ଲୋକଧାତୁଂ ଏକପଜ୍ଜୋତଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଅତୀତଂସାଦିପଟିଚ୍ଛାଦକଞ୍ଚ ତମଂ ୱିଧମତି। ମେଘୱୁଟ୍ଠିଯା ଚ ସମୋ ସରୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ନଦୀ ୱା ହି ହୋତୁ ତଳାକାଦୀନି ୱା, ୱୁଟ୍ଠିସମୋ ସରୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ମେଘୱୁଟ୍ଠିଯା ହି ପଚ୍ଛିନ୍ନାଯ ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଅଙ୍ଗୁଲିପବ୍ବତେମନମତ୍ତମ୍ପି ଉଦକଂ ନ ହୋତି, ୱୁଟ୍ଠିଯା ପନ ପୱତ୍ତମାନାଯ ଯାୱ ଆଭସ୍ସରଭୱନାପି ଏକୋଦକଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ଭଗୱା ଦେୱତାୱଚନଂ ପଟିକ୍ଖିପନୱସେନ ପଟିଗାଥଂ ୱଦନ୍ତୋ "ନତ୍ଥି ଅତ୍ତସମଂ ପେମ"ନ୍ତିଆଦିମାହ।

୧୨୪।

କିଂସୂଧ ଭୀତାତି କିଂ ନୁ ଭୀତା। ମଗ୍ଗୋ ଚନେକାଯତନୋ ପୱୁତ୍ତୋତି ଅଟ୍ଠତିଂସାରମ୍ମଣୱସେନ ଅନେକେହି କାରଣେହି ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ କିସ୍ସ ଭୀତା ହୁତ୍ୱା ଅଯଂ ଜନତା ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଅଗ୍ଗହେସୀତି ୱଦତି। ଭୂରିପଞ୍ଞାତି ବହୁପଞ୍ଞ ଉସ୍ସନ୍ନପଞ୍ଞ। ପରଲୋକଂ ନ ଭାଯେତି ଇମସ୍ମା ଲୋକା ପରଲୋକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ନ ଭାଯେଯ୍ୟ।

ପଣିଧାଯାତି ଠପେତ୍ୱା। ଘରମାୱସନ୍ତୋତି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକାଦଯୋ ୱିଯ ବହ୍ୱନ୍ନପାନେ ଘରେ ୱସନ୍ତୋ। ସଂୱିଭାଗୀତି ଅଚ୍ଛରାଯ ଗହିତମ୍ପି ନଖେନ ଫାଲେତ୍ୱା ପରସ୍ସ ଦତ୍ୱାୱ ଭୁଞ୍ଜନସୀଲୋ। ୱଦଞ୍ଞୂତି ଯାଚକାନଂ ଯାଚନୱସେନ ୱୁତ୍ତୱଚନଞ୍ଞୂ, ୱଚନୀଯୋ ୱା। ଏତ୍ଥ ଚ ୱାଚନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ୱଚୀସୁଚରିତାନି ଗହିତାନି। ମନନ୍ତି ତୀଣି ମନୋସୁଚରିତାନି। କାଯେନାତି ତୀଣି କାଯସୁଚରିତାନି। ଇମେ ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥା ପୁବ୍ବସୁଦ୍ଧିଅଙ୍ଗଂ ନାମ। "ବହ୍ୱନ୍ନପାନଂ ଘରମାୱସନ୍ତୋ"ତି ଇମିନା ଯଞ୍ଞୌପକ୍ଖରୋ ଗହିତୋ। ସଦ୍ଧୋତି ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ, ମୁଦୂତି ଏକଂ, ସଂୱିଭାଗୀତି ଏକଂ, ୱଦଞ୍ଞୂତି ଏକନ୍ତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଅଙ୍ଗାନି ସନ୍ଧାଯ "ଏତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଠିତୋ ଚତୂସୂ"ତି ଆହ।

ଅପରୋ ନଯୋ – "ୱାଚ"ନ୍ତିଆଦୀନି ତୀଣି ଅଙ୍ଗାନି, "ବହ୍ୱନ୍ନପାନ"ନ୍ତି ଇମିନା ଯଞ୍ଞୌପକ୍ଖରୋୱ ଗହିତୋ, "ସଦ୍ଧୋ ମୁଦୁ ସଂୱିଭାଗୀ ୱଦଞ୍ଞୂ"ତି ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ।

ଅପରୋ ଦୁକନଯୋ ନାମ ହୋତି – "ୱାଚଂ ମନଞ୍ଚା"ତି ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ, "କାଯେନ ପାପାନି ଅକୁବ୍ବମାନୋ ବହ୍ୱନ୍ନପାନଂ ଘରମାୱସନ୍ତୋ"ତି ଏକଂ, "ସଦ୍ଧୋ ମୁଦୂ"ତି ଏକଂ, "ସଂୱିଭାଗୀ ୱଦଞ୍ଞୂ"ତି ଏକନ୍ତି ଏତେସୁ ଚତୂସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଠିତୋ ଧମ୍ମେ ଠିତୋ ନାମ ହୋତି। ସୋ ଇତୋ ପରଲୋକଂ

ଗଚ୍ଛନ୍ତୋନ ଭାଯତି।

କାଯସମାଚାରମ୍ପୀତିଆଦି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧେନାତି ଦ୍ୱିୱିଧେନ, ଦ୍ୱୀହି କୋଟ୍ଠାସେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଜଞ୍ଞାତି ଜାନେଯ୍ଯ। ସୀଲକଥା ଚ ନାମେସା କମ୍ମପଥୱସେନ ୱା ପଣ୍ଣତ୍ତିୱସେନ ୱା କଥେତବ୍ବା। ତତ୍ଥ କମ୍ମପଥୱସେନ ତାୱ କଥେନ୍ତେନ ଅସେୱିତବ୍ବକାଯସମାଚାରୋ ପାଣାତିପାତାଦିନ୍ନାଦାନମିଚ୍ଛାଚାରେହି କଥେତବ୍ବୋ। ପଣ୍ଣତ୍ତିୱସେନ କାଯଦ୍ୱାରେ ପଞ୍ଞତ୍ତସିକ୍ଖାପଦୱୀତିକ୍କମୱସେନ। ସେୱିତବ୍ବକାଯସମାଚାରୋ ପାଣାତିପାତାଦିୱେରମଣୀହି ଚେୱ କାଯଦ୍ୱାରେ ପଞ୍ଞତ୍ତସିକ୍ଖାପଦଅୱୀତିକ୍କମେନ ଚ କଥେତବ୍ବୋ।

ଅସେୱିତବ୍ବୱଚୀସମାଚାରୋ ମୁସାୱାଦାଦିୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତେନ ଚେୱ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ପଞ୍ଞତ୍ତସିକ୍ଖାପଦୱୀତିକ୍କମେନ ଚ କଥେତବ୍ବୋ। ସେୱିତବ୍ବୱଚୀସମାଚାରୋ ମୁସାୱାଦାଦିୱେରମଣୀହି ଚେୱ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ପଞ୍ଞତ୍ତସିକ୍ଖାପଦଅୱୀତିକ୍କମେନ ଚ କଥେତବ୍ବୋ।

ପରିଯେସନା ପନ କାଯୱାଚାହି ପରିଯେସନା ଏୱ, ସା କାଯୱଚୀସମାଚାରଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାପି ଯସ୍ମା ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲଂ ନାମ ଏତସ୍ମିଂଯେୱ ଦ୍ୱାରଦ୍ୱଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଆକାସେ, ତସ୍ମା ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ନସେୱିତବ୍ବପରିଯେସନା ଅନରିଯପରିଯେସନାଯ କଥେତବ୍ବା, ସେୱିତବ୍ବପରିଯେସନା ଅରିଯପରିଯେସନାଯ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''କତମା ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନରିଯପରିଯେସନା? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକଚ୍ଚୋ ଅତ୍ତନା ଜାତିଧମ୍ମୋ ସମାନୋ ଜାତିଧମ୍ମଂଯେୱ ପରିଯେସତୀ''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୨୭୪)। ତଥା ''କତମା ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯପରିଯେସନା? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକଚ୍ଚୋ ଅତ୍ତନା ଜାତିଧମ୍ମୋ ସମାନୋ ଜାତିଧମ୍ମେ ଆଦୀନୱଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଅଜାତଂ ଅନୁତ୍ତରଂ ଯୋଗକ୍ଖେମଂ ନିବ୍ବାନଂ ପରିଯେସତୀ''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୨୭୫)।

୧୭୦।

ମଗ୍ଗାନଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋତି ଜଙ୍ଘମଗ୍ଗାଦଯୋ ୱା ହୋନ୍ତୁ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତମଗ୍ଗା ୱା, ସବ୍ବେସମ୍ପି ମଗ୍ଗାନଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀହି ଅଟ୍ଠହି ଅଙ୍ଗେହି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ପହାନକରୋ ନିରୋଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚତୂସୁପି ସଚ୍ଚେସୁ ଦୁକ୍ଖପରିଜାନନାଦିକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ସେଟ୍ଠୋ ଉତ୍ତମୋ। ସଚ୍ଚାନଂ ଚତୁରୋ ପଦାତି ''ସଚ୍ଚଂ ଭଣେ ନ କୁଜ୍ଝେଯ୍ଯା''ତି (ଧ। ପ। ୨୨୪) ଆଗତଂ ୱଚୀସଚ୍ଚଂ ୱା ହୋତୁ, ''ସଚ୍ଚୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ସଚ୍ଚୋ ଖତ୍ତିଯୋ''ତିଆଦିଭେଦଂ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚଂ ୱା, ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୩୩୧; ଉଦା। ୫୪; ମହାନି। ୨୦) ଦିଟ୍ଠିସଚ୍ଚଂ ୱା, ''ଏକଞ୍ହି ସଚ୍ଚଂ ନ ଦୁତିଯମତ୍ଥୀ''ତି (ସୁ। ନି। ୮୯୦; ମହାନି। ୧୧୯) ୱୁତ୍ତଂ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ୱା ହୋତୁ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ଇମେସଂ ସଚ୍ଚାନଂ ପରିଜାନିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ପହାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଭାୱେତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଏକପଟିୱେଧଟ୍ଠେନ ତଥପଟିୱେଧଟ୍ଠେନ ଚ ''ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦଯୋ (ମହାୱ। ୧୪; ଦୀ। ନି। ୨।୩୮୭; ମ। ନି। ୧।୧୨୦) ଚତୁରୋ ପଦା ସେଟ୍ଠା ନାମ। ୱିରାଗୋ ସେଟ୍ଠୋ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ''ଯାୱତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ୱା ଅସଙ୍ଖତା ୱା, ୱିରାଗୋ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୪; ୫।୩୨; ଇତିୱୁ। ୯୦) ୱଚନତୋ ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତୋ ୱିରାଗୋ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ସେଟ୍ଠୋ। ଦ୍ୱିପଦାନଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁମାତି ସବ୍ବେସମ୍ପି ଦେୱମନୁସ୍ସାଦିଭେଦାନଂ ଦ୍ୱିପଦାନଂ ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହି ଚକ୍ଖୁମା ଭଗୱାୱ ସେଟ୍ଠୋତି।

ଅଗ୍ଗାନୀତି ଉତ୍ତମାନି। ଯାୱତାତି ଯତ୍ତକା। ଅପଦାତି ନିପ୍ପଦା ଅହିମଚ୍ଛାଦଯୋ। ଦ୍ୱିପଦାତି ମନୁସ୍ସପକ୍ଖିଜାତାଦଯୋ। ଚତୁପ୍ପଦାତି ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦଯୋ । ବହୁପ୍ପଦାତି ସତପଦିଆଦଯୋ। ରୂପିନୋତି କାମାୱଚରରୂପାୱଚରସତ୍ତା। ଅସଞ୍ଞିନୋତି ଅସଞ୍ଞୀଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତା। ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞିନୋତି ଭୱଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତା। ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀତି ଗୁଣେହି ଅଗ୍ଗୋ ଉତ୍ତମୋ ସେଟ୍ଠୋ ଅକ୍ଖାଯତି।

ଅସଙ୍ଖତାନନ୍ତି ନିବ୍ବାନମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିରାଗୋତିଆଦୀନି ଚ ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ନାମାନି। ତଞ୍ହି ଆଗମ୍ମ ସବ୍ବେ କିଲେସା ୱିରଜ୍ଜନ୍ତି, ସବ୍ବେ ରାଗମଦାଦଯୋ ମଦା ନିମ୍ମଦା ହୋନ୍ତି ଅଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି , ସବ୍ବା ପିପାସା ୱିନଯଂ ଉପେନ୍ତି, ସବ୍ବେ ଆଲଯା ସମୁଗ୍ଘାତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ୱଟ୍ଟାନି ଉପଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି, ତଣ୍ହା ଖୀଯତି, ସବ୍ବପରିଳାହା ୱୂପସମ୍ମନ୍ତି, ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ନିରୁଜ୍ଝତି ନିବ୍ବାଯତି। ତସ୍ମା ତଂ ଏତାନି ନାମାନି ଲଭତୀତି।

ଧମ୍ମୋ ଚ କୁସଲକ୍ଖତୋତି ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ଧମ୍ମୋ ଚ କୁସଲୋ ଅନୱଜ୍ଜୋ, ଅନୱଜ୍ଜତ୍ତା ଏୱ ପଟିପକ୍ଖେହି ରାଗାଦୀହି କିଲେସେହି ସବ୍ବତିତ୍ଥିଯୱାଦେହି ଚ ଅପରିକ୍ଖତୋ। ତାନି ତୀଣି ୱିସିସ୍ସରେତି ଏତାନି ତୀଣି ରତନାନି ଲୋକେ ସବ୍ବରତନେହି ୱିସିସ୍ସନ୍ତି ଗୁଣୱସେନ ସବ୍ବଲୋକଂ ଅତିସେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମଣପଦୁମସଞ୍ଚଯୋ ଗଣୋତି ପଦୁମସଦିସାନଂ ଅରିଯସମଣାନଂ ସମୂହସଙ୍ଖାତୋ ଗଣୋ। ପଦୁମନ୍ତି ହି ପରିପୁଣ୍ଣସତପତ୍ତସ୍ସ ସରୋରୁହସ୍ସ ନାମଂ। ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା ଚ ସବ୍ବଥାପି ପରିପୁଣ୍ଣଗୁଣାତି ପଦୁମସଦିସା ୱୁତ୍ତା। ୱିଦୂନଂ ସକ୍କତୋତି ୱିଦୂହି ପଣ୍ଡିତେହି ସକ୍କତୋ। ନରୱରଦମକୋତି ନରୱରୋ ଚ ପୁରିସାନଂ ଦମକୋ ନାଯକୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକସ୍ସ ଉତ୍ତରୀତି ଲୋକସ୍ସ ଉପରି ଠିତାନି, ସବ୍ବଲୋକେ ଉତ୍ତମାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ନିରୁପଦାହୋତି ରାଗପରିଳାହାଦୀହି ଅନୁପଦାହୋ। ସଚ୍ଚନାମୋତି ଅୱିତଥନାମୋ ଯଥାଭୁଚ୍ଚଗୁଣେହି ଆଗତନାମୋ। ସଦ୍ଧାଭିଭୂତି ସଦ୍ଧଲୋକଂ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେହି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତୋ। ସଚ୍ଚଧମ୍ମୋତି ୱଚ୍ଚତୋ ଏକନ୍ତନିସ୍ସରଣଭାୱେନ ଅୱିତଥୋ ସହ ପରିଯତ୍ତିଯା ନୱୱିଧୋପି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ, ତତୋ ଏୱ ନତ୍ଥଞ୍ଞୋ ତସ୍ସ ଉତ୍ତରୀତି ତସ୍ସ ଉତ୍ତରି ଅଧିକଗୁଣୋ ଅଞ୍ଞୋ ଚ ଧମ୍ମୋ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରିଯସଙ୍ଘୋୱ ନିଚ୍ଚଂ ସଦ୍ଧକାଲଂ ୱିଦୂହି ସଦ୍ଧପଣ୍ଡିତେହି ପୂଜିତୋ।

‘‘ଏକାଯନ’’ନ୍ତି ଗାଥାଯ ଏକାଯନନ୍ତି ଏକଂ ମଗ୍ଗଂ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ହି –

‘‘ମଗ୍ଗୋ ପନ୍ଥୋ ପଥୋ ପଜ୍ଜୋ, ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମାଯନଂ;

ନାୱା ଉତ୍ତରସେତୁ ଚ, କୁଲ୍ଲୋ ଚ ଭିସି ସଙ୍ଗମୋ’’ତି। (ଚୂଳନି। ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୧୦୧) –

ବହୂନି ନାମାନି, ସ୍ୱାଯଂ ଇଧ ଅଯନନାମେନ ୱୁତ୍ତୋ। ତସ୍ମା ଏକାଯନନ୍ତି ଏକମଗ୍ଗଂ, ନ ଦ୍ୱେଧାପଥଭୂତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଏକେନ ଅଯିତବ୍ବନ୍ତି ଏକାଯନଂ। ଗଣସଙ୍ଗଣିକଂ ପହାଯ ୱିୱେକଟ୍ଠେନ ପୱିୱିତ୍ତେନ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯନ୍ତି ୱା ଏତେନାତି ଅଯନୋ, ସଂସାରତୋ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକସ୍ସ ୱା ସବ୍ବସତ୍ତସେଟ୍ଠସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅଯନୋତି ଏକାଯନୋ। କିଞ୍ଚାପି ହି ତେନ ଅଞ୍ଞେପି ଅଯନ୍ତି, ତଥାପି ଭଗୱତୋୱ ସୋ ଅଯନୋ, ତେନ ଉପ୍ପାଦିତତ୍ତା। ଯଥାହ – ‘‘ସୋ ହି, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଭଗୱା ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେତା’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୩।୭୯)। ଅଯତୀତି ୱା ଅଯନୋ, ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକସ୍ମିଂ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଧମ୍ମୱିନଯେ ଅଯନୋ, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାତି ଏକାଯନୋ। ଯଥାହ – ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଖୋ, ସୁଭଦ୍ଦ, ଧମ୍ମୱିନଯେ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଉପଲବ୍ଭତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୪)। ଅପି ଚ ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାମୁଖଭାୱନାଯ ପୱତ୍ତୋପି ଅପରଭାଗେ ଏକଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ଅଯତି ଗଚ୍ଛତୀତି ଏକାଯନୋ, ତଂ ଏକାଯନଂ।

ଜାତିଖଯନ୍ତଦସ୍ସୀତି ଜାତିଯା ଖଯସଙ୍ଖାତୋ ଅନ୍ତୋ ଜାତିଖଯନ୍ତୋ। ଜାତିଯା ଅଚ୍ଚନ୍ତଖଯନ୍ତୋ ନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ପସ୍ସୀତି ଜାତିଖଯନ୍ତଦସ୍ସୀ। ‘‘ମଗ୍ଗଂ ପଜାନାତି ହିତାନୁକମ୍ପୀ’’ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଏକାଯନସଙ୍ଖାତଂ ମଗ୍ଗଂ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ଭଗୱା ପଜାନାତି, ଜାନନ୍ତୋ ଚ ତେନ ତେନ ହିତେନ ସତ୍ତେ ଅନୁକମ୍ପତୀତି। ଇଦାନି ତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଏକାଯନଭାୱଂ, ତୀସୁପି କାଲେସୁ ଏକନ୍ତନିଯ୍ୟାନତଞ୍ଚ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଏତେନ ମଗ୍ଗେନ ତରିଂସୁ ପୁବ୍ବେ, ତରିସ୍ସନ୍ତି ଯେ ଚ ତରନ୍ତି ଓଘ’’ନ୍ତି ଆହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯେ ଅତୀତମଦ୍ଧାନଂ କାମୋଘାଦିଚତୁବ୍ବିଧଂ ଓଘଂ ତରିଂସୁ, ଯେ ଚ ଅନାଗତମଦ୍ଧାନଂ ତରିସ୍ସନ୍ତି, ଏତରହି ଚ ତରନ୍ତି, ତେ ସବ୍ବେ ଏତେନେୱ ମଗ୍ଗେନ, ନ ଅଞ୍ଞେନାତି। ୱିସୁଦ୍ଧିପେକ୍ଖାତି ଚତୁରୋଘନିତ୍ଥରଣେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅପେକ୍ଖନ୍ତା, ପରିନିବ୍ବାଯିତୁକାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ଦୁୱିଧମ୍ପି ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ନାନାସୁତ୍ତପଦାନି ଉଦାହରନ୍ତେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀହି ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ‘‘ଲୋକିଯଂ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଦସ୍ସନଭାଗିଯେନ ଚ ଭାୱନାଭାଗିଯେନ ଚାତି ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯେନ। ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯମେୱ ହି ଦସ୍ସନଭାଗିଯଂ ଭାୱନାଭାଗିଯନ୍ତି ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ। ଲୋକିଯଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚାତି ଲୋକିଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀହି ଦସ୍ସନଭାଗିଯାଦୀହି ଚାତି ଉଭଯେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେତିଆଦି ନିଦ୍ଦିସନାକାରଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ସଂକିଲେସଭାଗିଯନ୍ତି ସଂକିଲେସକୋଟ୍ଠାସସହିତଂ, ସଂକିଲେସତ୍ଥଦୀପନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି।

ଏୱଂ ଲୋକିଯତ୍ତିକସ୍ସ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀହି ଚତୂହି ପଦେହି ସଂସନ୍ଦନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇମିନା ନଯେନ ସେସତିକାନଂ ସେସପଦାନଞ୍ଚ ସଂସନ୍ଦନଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନ୍ତି ତଂ ଅନୁଦ୍ଧରିତ୍ୱା ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀନଂ ସମତିକ୍କମନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଦିପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ, ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ଲୋକିଯମେୱ। ତଥାପି ଲୋକୁତ୍ତରସୁତ୍ତାନି ୱିଯ ଲୋକିଯସୁତ୍ତାନଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯସ୍ସ ସମତିକ୍କମାଯ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଗ୍ଘାତାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନିଗ୍ଘାତାଯାତି ପହାନାଯ। ସୁତ୍ତସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ଚ ୱୋଦାନଧମ୍ମା ୱିଯ ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ଦସ୍ସନଭୂମିସମତିକ୍କମନେନେୱ ଭାୱନାଭୂମି ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବା, ତସ୍ମା ‘‘ଭାୱନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସନଭାଗିଯସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ଅସେକ୍ଖଧମ୍ମେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ମଗ୍ଗଭାୱନାକିଚ୍ଚଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଝାନଭାୱନାପି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥା ଏୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଭାୱନାଭାଗିଯସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାଯ, ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ।

ଇଦାନି ତିକପଦେହେୱ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଲୋକୁତ୍ତର’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକବୀଜିନାତିଆଦୀସୁ ଯୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଏକମେୱ ଅତ୍ତଭାୱଂ

ଜନେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଅୟଂ ଏକବୀଜୀ ନାମ। ଯଥାହ –

‘‘କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଏକବୀଜୀ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତିଣ୍ଣଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖଯା ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତି ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ ନିଯତୋ ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ। ସୋ ଏକଂଯେୱ ମାନୁସକଂ ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଏକବୀଜୀ’’ତି (ପୁ॰ ପ॰ ୩୩)।

ଯୋ ପନ ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା କୁଲାନି ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି, ଅଯଂ କୋଲଂକୋଲୋ ନାମ। ଯଥାହ –

‘‘କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ କୋଲଂକୋଲୋ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତିଣ୍ଣଂ…ପେ… ପରାଯଣୋ। ସୋ ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା କୁଲାନି ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ କୋଲଂକୋଲୋ’’ତି (ପୁ॰ ପ॰ ୩୨)।

ତତ୍ଥ କୁଲାନୀତି ଭୱେ। ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱାତି ଇଦମେତ୍ଥ ଦେସନାମତ୍ତମେୱ। ଯାୱ ଛଟ୍ଠଭୱା ସଂସରନ୍ତୋପି କୋଲଂକୋଲୋ ହୋତି ଏୱ।

ଯୋ ପନ ସତ୍ତ ଭୱେ ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି, ଅଯଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ ନାମ। ଯଥାହ –

‘‘କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ…ପେ… ପରାଯଣୋ। ସୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେୱେ ଚେୱ ମାନୁସେ ଚ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ’’ତି (ପୁ॰ ପ॰ ୩୧)।

କୋ ପନ ତେସଂ ଏତଂ ପଭେଦଂ ନିଯମେତୀତି? କେଚି ତାୱ ‘‘ପୁବ୍ବହେତୁ ନିଯମେତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। କେଚି ‘‘ପଠମମଗ୍ଗୋ’’, କେଚି ‘‘ଉପରି ତଯୋ ମଗ୍ଗା’’। କେଚି ‘‘ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନା’’ତି। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବହେତୁ ନିଯମେତୀତି ୱାଦେ ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ କତୋ ନାମ ହୋତି। ଉପରି ତଯୋ ମଗ୍ଗା ନିରୁପନିସ୍ସଯା ଉପ୍ପନ୍ନାତି ଆପଜ୍ଜତି। ପଠମମଗ୍ଗୋ ନିଯମେତୀତି ୱାଦେ ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ନିରତ୍ଥକତା ଆପଜ୍ଜତି। ଉପରି ତଯୋ ମଗ୍ଗା ନିଯମେନ୍ତୀତି ୱାଦେ ‘‘ପଠମମଗ୍ଗେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ଏୱ ଉପରି ତଯୋ ମଗ୍ଗା ଉପ୍ପନ୍ନା’’ତି ଆପଜ୍ଜତି। ୱିପସ୍ସନା ନିଯମେତୀତି ୱାଦୋ ପନ ଯୁଜ୍ଜତି। ସଚେ ହି ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନା ବଲୱତୀ ହୋତି, ଏକବୀଜୀ ନାମ ହୋତି। ତତୋ ମନ୍ଦତରା କୋଲଂକୋଲୋ। ତତୋ ମନ୍ଦତରା ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯୋ ମନୁସ୍ସେସୁ ଏୱ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସଂସରିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଯୋ ଚ ଦେୱେସୁଯେୱ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସଂସରିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଇମେ ନ ଇଧାଧିପ୍ପେତା। ଯୋ ପନ କାଲେନ ଦେୱେସୁ, କାଲେନ ମନୁସ୍ସେସୂତି ୱୋମିସ୍ସକନଯେନ ସଂସରିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ସୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। ତସ୍ମା ‘‘ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ’’ତି ଇଦଂ ଇଧଟ୍ଠକୱୋକିଣ୍ଣୱଚ୍ଛାସଯସ୍ସ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱଚ୍ଛାସଯୋ ହି ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଛ ଦେୱଲୋକେ ସୋଧେତ୍ୱା ଅକନିଟ୍ଠେ ଠତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସତି।

ତତ୍ଥ ଯୋ ସଦ୍ଧଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ସୋ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ନାମ ହୋତି। ଫଲକ୍ଖଣେ ପନ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ ହୁତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଏକବୀଜିଆଦିଭେଦୋ ହୋତି। ଯୋ ପନ ପଞ୍ଞଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ସୋ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ନାମ। ଫଲକ୍ଖଣେ ପନ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ ନାମ ହୁତ୍ୱା ଏକବୀଜିଆଦିଭେଦୋ ହୋତି। ଇଦଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିମୋକ୍ଖାନଂ ଅଲାଭିନୋ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଲାଭୀ ପନ ଫଲକ୍ଖଣେ କାଯସକ୍ଖୀ ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତକାଯସକ୍ଖିନାମକା ତଯୋ ସୋତାପନ୍ନା, ତେ ଏକବୀଜିଆଦୀହି ତୀହେୱ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପଞ୍ଚହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ଏକବୀଜିନା…ପେ… ଧମ୍ମାନୁସାରିନା’’ତି, ଏୱଂ ପଞ୍ଚହି।

ଦ୍ୱାଦସହିପୁଗ୍ଗଲେହୀତି ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ, ସକଦାଗାମୀ, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ, ଅଭେଦେନ ଅନାଗାମୀ, ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିଆଦଯୋ ପଞ୍ଚ, ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତକାଯସକ୍ଖିନୋ ତଯୋତି ଭେଦେନ ଅଟ୍ଠାତି, ଏୱଂ ଦ୍ୱାଦସହି। ତତ୍ଥ ହି ଯୋ ଅୱିହାଦୀସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଯୁୱେମଜ୍ଝଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଅଯଂ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ। ଯୋ ପନ ଆଯୁୱେମଜ୍ଝଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଅଯଂ ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀ। ତଥା ଯୋ ଅୱିହାଦୀସୁ ଉପପନ୍ନୋ ଅସଙ୍ଖାରେନ ଅପ୍ପଯୋଗେନ ଅରହତ୍ତଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ଅଯଂ ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ। ଯୋ ପନ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ ଅରହତ୍ତଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ଅଯଂ ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ। ଉଦ୍ଧଂ ଉପରୂପରି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଉପପତ୍ତିସୋତୋ ଏତସ୍ସାତି ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅକନିଟ୍ଠେ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ।

ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ଅତ୍ଥି ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ନ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ, ଅତ୍ଥି ନ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ଅତ୍ଥି ନ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ନ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀତି। ତତ୍ଥ ଯୋ ଇଧ ଅନାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ୱା ଅୱିହାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଯାୱତାଯୁକଂ ଠତ୍ୱା ଉପରୂପରି ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅକନିଟ୍ଠଂ ପାପୁଣାତି, ଅଯଂ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ। ଯୋ ପନ ଅୱିହାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ତତ୍ଥେୱ ଅପରିନିବ୍ବାଯିତ୍ୱା ଅକନିଟ୍ଠମ୍ପି ଅପ୍ପତ୍ୱା ଉପରୂପରି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ

ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଅଯଂ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ନ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ। ଯୋ ଇତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଅକନିଟ୍ଠେଯେୱ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ଅଯଂ ନ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ। ଯୋ ପନ ଅୱିହାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଅଯଂ ନ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ନ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ। ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତାଦଯୋ ୱୁତ୍ତୱିଭାଗାଯେୱ।

ନୱହି ପୁଗ୍ଗଲେହୀତି ଏତ୍ଥ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିମୋକ୍ଖାନଂ ଅଲାଭୀ ଅରହା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ। ତେସଂ ପନ ଲାଭୀ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୋକ୍ଖୱସେନ ଉଭୋହି ଭାଗେହି ରୂପକାଯନାମକାଯସଙ୍ଖାତତୋ ଉଭତୋ ଭାଗତୋ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ। ସମସୀସିନାତି ଏତ୍ଥ ତିୱିଧୋ ସମସୀସୀ – ଇରିଯାପଥସମସୀସୀ, ରୋଗସମସୀସୀ, ଜୀୱିତସମସୀସୀତି।

ତତ୍ର ଯୋ ଠାନାଦୀସୁ ଇରିଯାପଥେସୁ ଯେନେୱ ଇରିଯାପଥେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭତି, ତେନେୱ ଇରିଯାପଥେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଅଯଂ ଇରିଯାପଥସମସୀସୀ ନାମ। ଯୋ ପନ ଏକଂ ରୋଗଂ ପତ୍ୱା ଅନ୍ତୋରୋଗେ ଏୱ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ତେନେୱ ରୋଗେନ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଅଯଂ ରୋଗସମସୀସୀ ନାମ। ପଲିବୋଧସୀସଂ ତଣ୍ହା, ବନ୍ଧନସୀସଂ ମାନୋ, ପରାମାସସୀସଂ ଦିଟ୍ଠି, ୱିକ୍ଖେପସୀସଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, କିଲେସସୀସଂ ଅୱିଜ୍ଜା, ଅଧିମୋକ୍ଖସୀସଂ ସଦ୍ଧା, ପଗ୍ଗହସୀସଂ ୱୀରିଯଂ, ଉପଟ୍ଠାନସୀସଂ ସତି, ଅୱିକ୍ଖେପସୀସଂ ସମାଧି, ଦସ୍ସନସୀସଂ ପଞ୍ଞା, ପୱତ୍ତସୀସଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଗୋଚରସୀସଂ ୱିମୋକ୍ଖୋ, ସଙ୍ଖାରସୀସଂ ନିରୋଧୋତି ତେରସସୁ ସୀସେସୁ କିଲେସସୀସଂ ଅୱିଜ୍ଜଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ପରିଯାଦିଯତି, ପୱତ୍ତସୀସଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦିଯତି। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାପରିଯାଦାଯକଂ ଚିତ୍ତଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପରିଯାଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପରିଯାଦାଯକଂ ଅୱିଜ୍ଜଂ ପରିଯାଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଅଞ୍ଞଂ ଅୱିଜ୍ଜାପରିଯାଦାଯକଂ ଚିତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପରିଯାଦାଯକଂ। ଯସ୍ସ ଚେତଂ ସୀସଦ୍ୱଯଂ ସମଂ ପରିଯାଦାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ସୋ ଜୀୱିତସମସୀସୀ ନାମ।

କଥଂ ପନିଦଂ ସମଂ ହୋତୀତି? ୱାରସମତାଯ। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ୱାରେ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ ପଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି, ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେ ପଞ୍ଚ, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେ ପଞ୍ଚ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେ ଚତ୍ତାରୀତି ଏକୂନୱୀସତିମେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେ ପତିଟ୍ଠାଯ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯତୋ ଇମାଯ ୱାରସମତାଯ ଇଦଂ ଉଭଯସୀସପରିଯାଦାନମ୍ପି ସମଂ ହୋତି ନାମ। ତେନାଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ''ଜୀୱିତସମସୀସୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଯମେୱ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। ଏୱଂ ସୁଞ୍ଞତୱିମୁତ୍ତାଦଯୋ ତଯୋ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ସମସୀସୀତି ସତ୍ତ ସାୱକା ଅରହନ୍ତୋ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଇମେହି ନୱହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ରାଗଚରିତୋତି ରାଗସହିତଂ ଚରିତଂ ଏତସ୍ସାତି ରାଗଚରିତୋ। ରାଗେନ ୱା ଚରିତୋ ପୱତ୍ତିତୋ ରାଗଚରିତୋ, ରାଗଜ୍ଝାସଯୋ ରାଗାଧିକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ରାଗମୁଖେ ଠିତୋତି ରାଗପରିଯୁଟ୍ଠାନେ ଠିତୋ, ପରିଯୁଟ୍ଠିତରାଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଲୋକିଯଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ। ଲୋକିଯଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ହି ସୁତ୍ତଂ ରାଗଚରିତେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ତତ୍ଥ ''ଲୋକିଯଂ, ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ପଦଦ୍ୱଯଂ ଅନୁୱତ୍ତମାନଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ୱାସନାଭାଗିଯ''ନ୍ତି। ସୀଲୱନ୍ତେହୀତି ସୀଲୱନ୍ତାଦୀହି ପୁଗ୍ଗଲେହି। ପକତିସୀଲନ୍ତିଆଦି ଯେହି ସମନ୍ନାଗତା, ତେ ପୁଗ୍ଗଲା। ତେସଂ ଦସ୍ସନେନ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଉପଲକ୍ଖଣଂ। ଅଥ ୱା ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ ପକତିସୀଲାଦିୱସେନ, ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ପକତିସୀଲୱନ୍ତାଦିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଇମସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ସୀଲୱନ୍ତେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''ପକତିସୀଲ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ପକତିସୀଲାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଏୱ ଗହଣଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ,
ପତ୍ତିଦାନଅବ୍ଭନୁମୋଦନଧମ୍ମସ୍ସୱନଦେସନାଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମାଦୀନମ୍ପି ଚେତ୍ଥ ସଙ୍ଗହତୋ। ତେସମ୍ପି ୱା ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ପଞ୍ଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ପକତିସୀଲନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତୱିରତିସୀଲଂ। ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦୋତି କମ୍ମଫଲସଦ୍ଧା ରତନତ୍ତଯସଦ୍ଧା ଚ। ଞାଣଂ ପଞ୍ଞାଯ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ପଞ୍ଞା ଆଗତା, ତଂ ସୁତ୍ତଂ ଞାଣନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ନ କେୱଲଂ ପଞ୍ଞାପରିଯାଯେନେୱ, ଅଥ ଖୋ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିପରିଯାଯେନପି ଯତ୍ଥ ପଞ୍ଞା ଆଗତା, ତଂ ସୁତ୍ତଂ ଞାଣନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯେନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ଯଂ ୱା ପନାତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱା ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ପଞ୍ଞାଯ ଅଧିୱଚନଂ। ସବ୍ବଂ ତଂ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ସୁତ୍ତେ ଆଗତଂ, ତଂ ସୁତ୍ତଂ ଞାଣନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରେହୀତି ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆଯତନାନି, ବାହିରାନି ଚ ଆଯତନାନି ଆଗତାନି, ତଂ ସୁତ୍ତଂ ତେହି ଆଯତନେହି ଞାଣଂ ଞେଯ୍ୟନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ପଞ୍ଞାପି ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଞେଯ୍ୟନ୍ତି ଞେଯ୍ୟତୋ ୱିସୁଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତା। ତଥା ହି ପଞ୍ଞା ଞାଣନ୍ତରସ୍ସ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି କତ୍ଥଚି ସୁତ୍ତେ ଞେଯ୍ୟଭାୱେନପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଆରମ୍ମଣଭୂତନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭୂତଂ ରୂପାଦି। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ୱା ବାହିରଂ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦେନ ଓଳାରିକାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସବ୍ବଂ ତଂ ସଙ୍ଖତେନ ଅସଙ୍ଖତେନ ଚାତି ସବ୍ବଂ ତଂ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ସଙ୍ଖତଭାୱେନ ଅସଙ୍ଖତଭାୱେନ ଚ ଞେଯ୍ୟନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମୱସେନ ହି ଞେଯ୍ୟସୁତ୍ତଂ ଞେଯ୍ୟନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ଯଂ ୱା ପନ କିଞ୍ଚି ଭଗୱା ଅଞ୍ଞତରୱଚନଂ ଭାସତୀତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାଦିସୁତ୍ତେସୁ ଏକସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ୱେ। ତେସୁ ଯଂ ୱା ପନ କିଞ୍ଚି ଅଞ୍ଞତରୱଚନଂ ଏକସ୍ସେୱ କଥନଂ ଭାସତି ନିଦ୍ଦିସତି। ସଙ୍ଗଂ ତଂ ଯଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ଧାରଯିତବ୍ବନ୍ତି ତଂ ଯଥା ସଙ୍ଗଂ ସୁତ୍ତଂ ଲୋକିଯାଦୀସୁ ଯଦି ଅଞ୍ଞତରୱସେନ, ଅଥ ଉଭଯୱସେନ ଯଥା ଯଥା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ତଥା ତଥା ଗହେତବ୍ବଂ, ତଂ ତଂ ପଧାନଭାୱେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

କିଲେସସହିତଞ୍ଚେୱ କମ୍ମଂ ୱିପାକସ୍ସ ହେତୁ, ନ ଇତରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦୁୱିଧୋ ହେତୁ ଯଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ଯେ ଚ କିଲେସା''ତି। ସମୁଦଯୋ କିଲେସାତି ଏତ୍ଥ ''ସମୁଦଯୋ''ତି ଏତେନ ସମୁଦଯପକ୍ଖିଯା ୱୁତ୍ତା। ''କିଲେସା''ତି ଚ କିଲେସୱନ୍ତୋ, ସଂକିଲିଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ଦିସ୍ସତୀତି ଯଂ ଯଂ ଦିସ୍ସତି। ତାସୁ ତାସୁ ଭୂମୀସୂତି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମିଆଦୀସୁ। କପ୍ପିଯାନୁଲୋମେନାତି କପ୍ପିଯେନ ଚ କପ୍ପିଯାନୁଲୋମେନ ଚ। ତତ୍ଥ କପ୍ପିଯଂ ପାଳିଇଯଂ ସରୂପତୋ ୱୁତ୍ତଂ, କପ୍ପିଯାନୁଲୋମଂ ମହାପଦେସୱସେନ ନଯତୋ ଦସ୍ସିତଂ। ପଟିକ୍ଖିତ୍ତକାରଣେନାତି ଯେନ କାରଣେନ ଭଗୱତା ଯଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ତେନ କାରଣେନ ତଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ଏକନ୍ତେନ ସରାଗାଦିସଂୱତ୍ତନମେୱ ହି ଭଗୱତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ତଂ ସରାଗାଯ ସଂୱତ୍ତନାଦିକାରଣେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ । ଧମ୍ମସ୍ସାତି ଅସଙ୍ଖତଧମ୍ମସ୍ସ। ଅରିଯଧମ୍ମାନନ୍ତି ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମାନଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂସଗ୍ଗତୋ ଅନେକୱିଧୋ ପଟ୍ଠାନଭେଦୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ଏୱଂ ଲୋକିଯସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନାଦିସଂସଗ୍ଗତୋପି ଅନେକୱିଧୋ ପଟ୍ଠାନଭେଦୋ ସମ୍ଭୱତି। ପାଳିଇଯଂ ପନ ଉଭଯତ୍ଥାପି ଏକଦେସଦସ୍ସନୱସେନ ଆଗତତ୍ତା ନଯଦସ୍ସନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସକ୍କା ହି ଇମିନା ନଯେନ ୱିଞ୍ଞୁନା ତେ ନିଦ୍ଧାରେତୁନ୍ତି। ଯଥା ଚ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀନଂ ଲୋକିଯାଦୀନଞ୍ଚ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ସଂସଗ୍ଗଭେଦୱସେନ ଅଯଂ ପଟ୍ଠାନଭେଦୋ ଅନେକୱିଧୋ ଲବ୍ଭତି, ଏୱଂ ଉଭଯେସମ୍ପି ସଂସଗ୍ଗୱସେନ ଅଯଂ ନଯୋ ଯଥାରହଂ ଲବ୍ଭତେୱ। ଲବ୍ଭତି ହି ଲୋକିଯଂ ସୁତ୍ତଂ କିଞ୍ଚି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ, କିଞ୍ଚି ୱାସନାଭାଗିଯଂ। ତଥା ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସୁତ୍ତଂ କିଞ୍ଚି ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ, କିଞ୍ଚି ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯନ୍ତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଏୱଂ ସୋଳସୱିଧେ ପଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧଂ ପଟ୍ଠାନଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା, ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧେ ଚ ପଟ୍ଠାନେ ସୋଳସୱିଧଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଯଥାରହଂ ଦୁକତିକାଦିଭେଦେନ ସମ୍ଭୱତୋ ପଟ୍ଠାନୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ସୋ ଚ ଖୋ ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ଲବ୍ଭମାନସ୍ସ ସୁତ୍ତପଦସ୍ସ ୱସେନ। ଯସ୍ମା ପନ ତାନି ତାନି ସୁତ୍ତପଦାନି ଉଦାହରଣୱସେନ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ୱିତ୍ଥାରିଯମାନେ ଅତିପପଞ୍ଚୋ ହୋତି, ଅତିଭାରିଯା ଚ ନେତ୍ତିସଂୱଣ୍ଣନା, ସକ୍କା ଚ ଇମିନା ନଯେନ ୱିଞ୍ଞୁନା ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାତୁଂ, ତସ୍ମା ନ ତଂ ୱିତ୍ଥାରଯିମ୍ହ। ତେନେୱ ହି ପାଳିଇଯଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଂସଗ୍ଗୱସେନ ପଟ୍ଠାନୱିଭାଗୋ ଏକଦେସେନେୱ ଦସ୍ସିତୋ, ନ ନିପ୍ପଦେସତୋତି।

ସାସନପଟ୍ଠାନୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଗମନକଥା

ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

ହାରେ ନଯେ ଚ ପଟ୍ଠାନେ, ସୁୱିସୁଦ୍ଧୱିନିଚ୍ଛଯଂ;

ୱିଭଜନ୍ତୋ ନଯଙ୍ଗସ୍ସ, ସାସନସ୍ସତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ।

ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ ଧୀରୋ, ଗମ୍ଭୀରଂ ନିପୁଣଞ୍ଚ ଯଂ;

ଅଦେସଯି ମହାଥେରୋ, ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ୱସୀ।

ସଦ୍ଧମ୍ମାୱତରଟ୍ଠାନେ, ପଟ୍ଟନେ ନାଗସୱ୍ହଯେ;

ଧମ୍ମାସୋକମହାରାଜ-ୱିହାରେ ୱସତା ମଯା।

ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥଂ ଯା ତସ୍ସ, ଆରଦ୍ଧା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା;

ଉଦାହରଣସୁତ୍ତାନଂ, ଲକ୍ଖଣାନଞ୍ଚ ସବ୍ବସୋ।

ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯନ୍ତୀ ସା, ଅନାକୁଲୱିନିଚ୍ଛଯା;

ସମତ୍ତା ସତ୍ତୱୀସାଯ, ପାଠଇଯା ଭାଣୱାରତୋ।

ଇତି ତଂ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତେନ, ଯଂ ତଂ ଅଧିଗତଂ ମଯା;

ପୁଞ୍ଞଂ ତସ୍ସାନୁଭାୱେନ, ଲୋକନାଥସ୍ସ ସାସନଂ।

ଓଗାହେତ୍ୱା ୱିସୁଦ୍ଧାଯ, ସୀଲାଦିପଟିପତ୍ତିଯା;

ସବ୍ବେପି ଦେହିନୋ ହୋନ୍ତୁ, ୱିମୁତ୍ତିରସଭାଗିନୋ।

ଚିରଂ ତିଟ୍ଠତୁ ଲୋକସ୍ମିଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାସନଂ;

ତସ୍ମିଂ ସଗାରୱା ନିଚ୍ଚଂ, ହୋନ୍ତୁ ସବ୍ବେପି ପାଣିନୋ।

ସମ୍ମା ୱସ୍ସତୁ କାଲେନ, ଦେୱୋପି ଜଗତୀପତି;

ସଦ୍ଧମ୍ମନିରତୋ ଲୋକଂ, ଧମ୍ମେନେୱ ପସାସତୂତି।

ଇତି ବଦରତିତ୍ଥୱିହାରୱାସିନା ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲେନ କତା

ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତାତି।

ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣ-ଅଟ୍ଠକଥା ନିଟ୍ଠିତା।